

Kent Bakışlar

Takdim / Editorial

Makaleler/Articles

Yerel Yönetim Politikalarında Yenilenebilir Enerji
Asmin Kavas Bilgiç - Deniz Başoğlu Acet

Van Kentsel Gelişimi ve Güncel Konut Piyasası İlişkisinin Değerlendirilmesi
Aysu Uğurlar

Stratejik Planların Teoriden Pratiğe Proje Üretim Sürecinin Analizi: Büyükşehir Ulaşım Ana Planları
Örneklemleri
Hayri Ulvi

Metanetli ve Sürdürülebilir Bir Gelecek için Tasarım, Sanat ve Oyun: Çocuklar ve Gençler için
Atölye Çalışmaları
Aktan Acar - A. Şebnem Soysal Acar - Nalan Akduman - Yıldırım Lise

Çocuklarda Kentsel Koruma ve Kültürel Miras Kavramlarının Gelişiminde Müzelerin Rolü-
Santralistanbul Örneği
Hikmet Sivri Gökmen - Nurten Özdemir

Sürdürülebilir Kentler ve Toplumlar İngiltere Prince's Foundation for Building
Community Örneği
Seher Kalender Çetinkaya

Kentsel Dönüşümde Çevresel Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Araştırma: Fikirtepe Örneği
Begüm Diker

Smart Bicycle-Sharing System Design for the Historical Peninsula of Istanbul
Gülce Kırdar - Şehnaz Cenani - Gülen Çağdaş

İstanbul'daki Kent İçi Köprülerin Estetik Açısından İncelenmesi
Ferhat Pakdamar - Cahide Aydın İpekçi

Kentin Perspektifinden Üniversitelerin Kentsel Ekonomiye Etkileri: Adıyaman Örneği
Mahmut Gürsoy - Yaşar Erjem

Bir Yerel Katılım Yolu Olarak Aykırı Bahçecilik
Abdullah Aydın

Güvensiz Dünyada Bir Belirsizlik Faktörü Olarak Yabancı Korkusu: İstanbul'daki Kapalı Yerleşimler
Üzerinden Bir Değerlendirme
Kadir Şahin

Türkiye'de Mahalle Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi ve Hukuki Statüsü
Vedaat Yılmaz - Mehmet Mecek

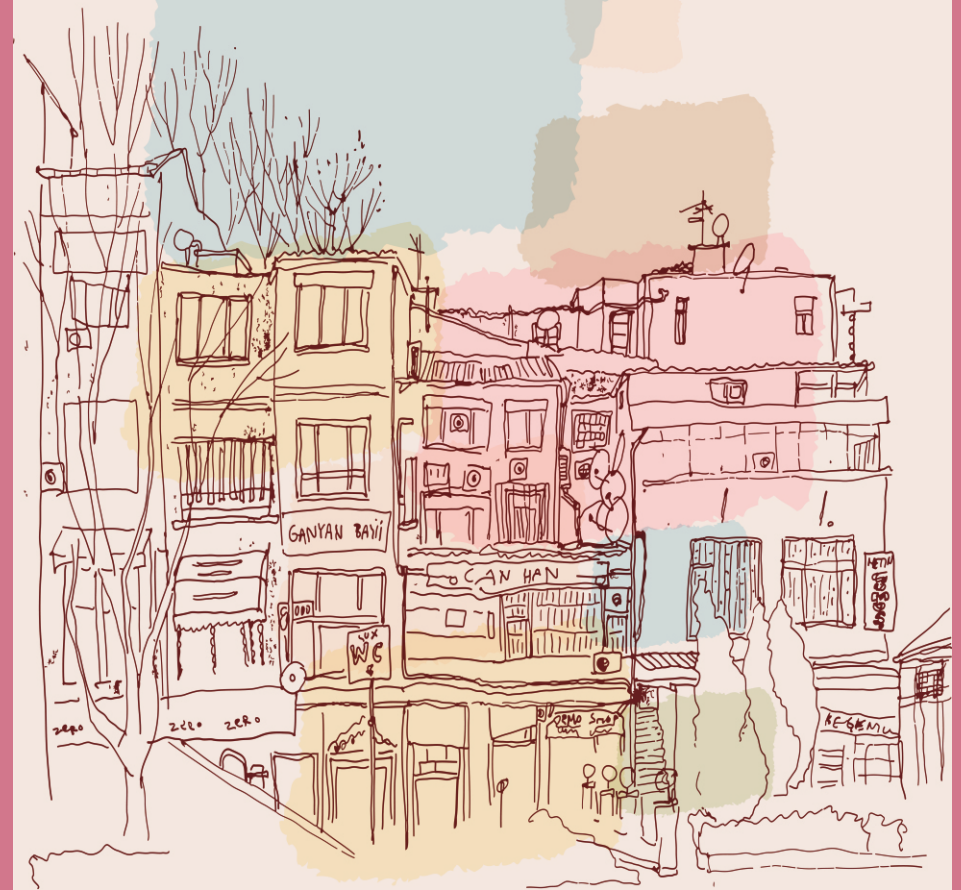
İstanbul Kentinde Silivri - Sabiha Gökçen Havalimanı Arası Ulaşım Alternatiflerinin AHP TOPSIS
Yöntemleri ile Analiz
Ömer Faruk Görçün

Güncel Teknolojiler Perspektifinde Kentleşme ve Mimarının E - Dönüşümü
Fatih Çağatay Baz

Bina Vergisine Esas Rayiç Bedellerin Belirlenmesinde Yaşanan Sorunların Analizi: Kayseri İli Talas
İlçesi Örneği
Nafiye Işıl Karagöz - Metin Arslan

Kente Bakışlar

Kente Bakışlar

Cilt 10 • Sayı 27 • Yıl 2019

ADAMOR
TOPLUM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

KENT
ARAŞTIRMALARI
ENSTİTÜSÜ

INSTITUTE
OF URBAN
STUDIES

Leyla Alkan (Gazi Üniversitesi), Alim Arlı (İstanbul Şehir Üniversitesi), Ahmet Kemal Bayram (Marmara Üniversitesi), Zeynep Yılmaz Bayram (Karadeniz Teknik Üniversitesi), Hasan Bozgeyikli (Selçuk Üniversitesi), L. Funda şenol Cantek, Tayfun Çınar (Ankara Üniversitesi), Didem Danış (Galatasaray Üniversitesi), Neslihan Demirtaş-Milz (İzmir Ekonomi Üniversitesi), şebnem Gökçen Dündar (Dokuz Eylül Üniversitesi), H. İbrahim Düzenli (Şehir Üniversitesi), Tahire Erman (Bilkent Üniversitesi), Michael Goldman (Minnesota Üniversitesi), Kemal Görmez (Gazi Üniversitesi), Fuat Güllüpınar (Anadolu Üniversitesi), Berin Gür (TED Üniversitesi), Murat Güvenç (Kadir Has Üniversitesi), şükrü Karatepe (TCCB), Filiz Kartal (Ankara Üniversitesi), Ayşe Çolpan Kavuncu, (AYBÜ), Serap Kayasü (ODTÜ), Ruşen Keleş (Ankara Üniversitesi), Emine Köseoğlu (Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi), Tuna Kuyucu (Boğaziçi Üniversitesi), Faranak Miraftap (İllinois Üniversitesi), Göktuğ Morçöl (Pennsylvania State University), Hakan Olgun (Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi), Tuncay Önder (Gazi Üniversitesi), Metin Sözen (Çekül Vakfı), Yusuf şahin (Aksaray Üniversitesi), Tarık şengöl (ODTÜ), Yıldırım şentürk (Mimar Sinan Üniversitesi), Uğur Tanyeli (Şehir Üniversitesi), Coşkun Taştan (Polis Akademisi), İlhan Tekeli (ODTÜ), Korkut Tuna (İstanbul Ticaret Üniversitesi), Mehmet Tunçer (Çankaya Üniversitesi), Aysu Uğurlar (Yüzüncü Yıl Üniversitesi), Sutay Yavuz (Gazi Üniversitesi), H. Sevgi Zengin (Niğe Üniversitesi)

*Soyadına göre alfabetik sırada *In alphabetical order*

Yayın Türü: Dört Aylık, Yerel Süreli Yayın

Yayın Dili: Türkçe-İngilizce

Tasarım: Seda Tokuroğlu

Kapak Fotoğrafı: <https://www.shutterstock.com> Görsel Kodu: 299001185

Baskı/Yayın Tarihi: Ağustos/August 2019, **Baskı:** Tarcan Matbaası (Sertifika No: 25744)

İletişim Correspondence

Nasuh Akar Mah. 1403. Cad. 10/5 Balgat-Çankaya/Ankara

Tel: 0312 285 53 59 / Faks: 0312 285 53 99 Gsm: 0543 285 53 59

Web: www.idealkentdergisi.com E-posta: idealkent@gmail.com / bilgi@idealkentdergisi.com

idealkent (Kent Araştırmaları Dergisi) TUBİTAK ULAKBİM ve EBSCO tarafından indekslenmektedir. idealkent, yılda üç sayı yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. © Yayımlanan yazıların telif hakları idealkent'e aittir, yayımcının izni alınmadan yazıların tümü, bir kısmı ya da bölümleri çoğaltılamaz, basılamaz, yayımlanamaz.

İçindekiler/Contents

Takdim/ Editorial

409 **İdealKent**

Makaleler/Articles

- 410 **Yerel Yönetim Politikalarında Yenilenebilir Enerji**
Renewable Energy in Local Governments' Policies
Asmin Kavas Bilgiç - Deniz Başoğlu Acet
- 447 **Van Kentsel Gelişimi ve Güncel Konut Piyasası İlişkisinin Değerlendirilmesi**
An Evaluation of the Relationship between Urban Development in the City of Van and the Current Housing Market
Aysu Uğurlar
- 489 **Stratejik Planların Teoriden Pratiğe Proje Üretim Sürecinin Analizi: Büyükşehir Ulaşım Ana Planları Örneklemi**
Analysis of the Project Production Process from Theory to Practice of Strategic Plans: Sample of Great Municipality Transportation Master Plans
Hayri Ulvi
- 518 **Metanetli ve Sürdürülebilir Bir Gelecek için Tasarım, Sanat ve Oyun: Çocuklar ve Gençler için Atölye Çalışmaları**
Design, Art and Game for a Resilient and Sustain-able Future: Workshops for Children and Youth
Aktan Acar - A. şebnem Soysal Acar - Nalan Akduman - Yıldırım Lise
- 538 **Çocuklarda Kentsel Koruma ve Kültürel Miras Kavramlarının Gelişiminde Müzelerin Rolü-Santralistanbul Örneği**
Role of Museums on the Developing of Urban Conversation and Cultural Heritage Terms for Children-in Case Santralistanbul Energy Museum
Hikmet Sivri Gökmen - Nurten Özdemir
- 573 **Sürdürülebilir Kentler ve Toplumlar İngiltere Prince's Foundation for Building Community Örneği**
Sustainable Cities and Communities Case Study of Prince's Foundation for Building Community
Seher Kalender çetinkaya
- 594 **Kentsel Dönüşümde Çevresel Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Araştırma: Fikirtepe Örneği**
A Research on Environmental Sustainability in Urban Transformation: The Case of Fikirtepe
Begüm Diker
- 630 **Smart Bicycle-Sharing System Design for the Historical Peninsula of Istanbul**
İstanbul Tarihi Yarımada Bölgesi için Akıllı Bisiklet Paylaşım Sistemi Tasarım Önerisi
Gülce Kırdar - şehnaz Cenani - Gülen Çağdaş

- 653 **İstanbul'daki Kent İçi Köprülerin Estetik Açından İncelenmesi**
Aesthetic Review of Urban Bridges in Istanbul
Ferhat Pakdamar - Cahide Aydın İpekçi
- 679 **Kentin Perspektifinden Üniversitelerin Kentsel Ekonomiye Etkileri: Adıyaman Örneği**
The University Perception with its Economic Dimension from the City's Perspective: The Case of Adıyaman
Mahmut Gürsoy - Yaşar Erjem
- 714 **Bir Yerel Katılım Yolu Olarak Aykırı Bahçecilik**
Anomalous /Guerrilla Gardening as a Local Participation Method
Abdullah Aydın
- 733 **Güvensiz Dünyada Bir Belirsizlik Faktörü Olarak Yabancı Korkusu: İstanbul'daki Kapalı Yerleşimler Üzerinden Bir Değerlendirme**
Fear of Foreignness as a Factor of Uncertainty in the Insecure World: An Evaluation of Closed Settlements in Istanbul
Kadir Şahin
- 769 **Türkiye'de Mahalle Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi ve Hukuki Statüsü**
Historical Development and Legal Status of Neighborhood Administrations in Turkey
Vedat Yılmaz - Mehmet Mecek
- 800 **İstanbul Kentinde Silivri - Sabiha Gökçen Havalimanı Arası Ulaşım Alternatiflerinin AHP TOPSIS Yöntemleri ile Analiz**
Analysis of Transportation Alternatives between Silivri - Sabiha Gökçen Airport in Istanbul by AHP-TOPSIS Methods
Ömer Faruk Görçün
- 824 **Güncel Teknolojiler Perspektifinde Kentleşme ve Mimarinin E – Dönüşümü**
Urbanization in the Perspective of Contemporary Technologies and E -Transformation of Architecture
Fatih Çağatay Baz
- 840 **Bina Vergisine Esas Rayiç Bedellerin Belirlenmesinde Yaşanan Sorunların Analizi: Kayseri İli Talas İlçesi Örneği**
Analysis of the Problems in the Determination of Market Value Based on Building Tax: The Case of Talas District of Kayseri Province
Nafiye Işıl Karagöz - Metin Arslan

Takdim

İdealKent Dergisi olarak kentin hafızasını oluşturmaya, mevcut durumu sorgulamaya, sorunları analiz etmeye devam ediyoruz. Bunları yaparken elbette çözümlerin ne olduğunu, yer yer açıktan yer yer ise işaret ederek gösteriyoruz. Bu sayıda da bu yaklaşımın eseri olarak bir çok yazarımızın emeği ve katkısı var.

*

Toplam 16 makalenin olduğu bu sayımız kentleşmenin bütün yönlerini ihtiva ediyor. Ulaşımından yerel yönetimlere, kentsel korumadan sürdürülebilir kentlere, kentsel dönüşümden eğitimin kenti nasıl etkilediğine kadar çok farklı çalışmalar yer almaktadır. Bu sayımız okuyucularına mimari perspektiften planlama disiplinine, yönetim bilimi bağlamından sosyolojiye çok katmanlı bir okuma imkanı sunuyor. Bu zengin yazı çeşitliliği ile birlikte iyi okumalar diliyoruz.

İdealKent

Düzelti: İdealkent'in Sayı Issue 22, Cilt Volume 8, Yıl Year 2017-2, 538-576 sayfaları arasında yayınlanan "Kumkapı Hisarında Bir Teneke Mahallesi: 19. Yüzyıl İstanbul'unda Erken Modern Kent Yoksulluğu/A Teneke Mahalle (Slum) in the Kumkapı Ramparts: Early Modern Urban Poverty in the 19th Century İstanbul" adlı makalenin başlığı şu şekilde güncellenmiştir: Kumkapı Hisarında Bir Teneke Mahallesi: 19. Yüzyıl İstanbul'unda Modern Kent Yoksulluğu/ A Teneke Mahalle (Slum) in the Kumkapı Ramparts: Modern Urban Poverty in the 19th Century İstanbul.

Yerel Yönetim Politikalarında Yenilenebilir Enerji

*

Asmin Kavas Bilgiç
TEPAV ve Osman Gazi Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-8319-7950

Deniz Başoğlu Acet
ODTÜ
ORCID: 0000-0003-1918-1756

Öz

1950'li yıllarla beraber hızlı bir göç dalgası ile kentleşme ve sanayileşme sürecini yaşamakta olan Türkiye'nin enerjiye yönelik ihtiyaç ve talepleri hızla artmaktadır. Enerjiye yönelik talebin yaklaşık yüzde 75'ini ithal eden ülkemizin enerjide dışa bağımlı olması ve ihracattan elde edilen gelirin enerji ithalatı için harcanması, enerji güvenliğini tehdit eden önemli risklerdendir. Bu risklerin önüne geçebilmek, enerjinin dışa bağımlılığını en aza indirmek ve sürdürülebilir bir büyüme sağlayabilmek için Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler, özellikle 2000'li yıllarla birlikte enerjinin verimli kullanımı ve alternatif enerji kaynaklarına yönelik politikaların geliştirilmesi için çalışmalarına hız kazandırmışlardır. Yapılan yasal düzenlemelere göre öngörülen faaliyetlerin uygulamaya geçirilmesi ve tedbirlerin alınmasında tek başına merkezi yönetim kuruluşları ve onların taşra birimleri yeterli görülmemektedir. Türkiye'de bugün nüfusun neredeyse yüzde 93'ünün kent yönetimi olan belediye sınırları içerisinde, bunun yüzde 77,6'sının büyükşehir belediye sınırları içerisinde yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda, enerji ihtiyacının karşılanması ve enerji verimliliğinin sağlanmasında, yerelden merkeze doğru ivmelenecek enerji politikalarının hayata geçirilmesinde, yerel yönetimlere de büyük ödevler, görevler ve sorumluluklar düşmektedir. "Yerel Yönetim Politikalarında Yenilenebilir Enerji" başlıklı bu çalışmanın da temel amacı, Türkiye'de enerji politikalarının hayata geçirilmesinde önemli bir yere sahip olan yerel yönetimlerin bu alana yönelik politika ve faaliyet alanlarının tespit edilmesi ve ilgili tüm paydaşların katılımlarının sağlanabileceği yeni bir politika diyalogu geliştirilmesine katkı sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Enerji, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji, yerel yönetimler, politika belgeleri.

Renewable Energy in Local Governments' Policies

*

Asmin Kavas Bilgiç
TEPAV & Osman Gazi University
ORCID: 0000-0001-8319-7950

Deniz Başoğlu Acet
METU
ORCID: 0000-0003-1918-1756

Abstract

With the rapid urbanization, migration from rural to urban areas and industrialization since 1950s, need and demand for energy is ever-increasing in Turkey. For Turkey, who is importing approximately 75 percent of the demanded energy; external dependence, the expenditure of the income from exports for the energy imports, threaten the energy security. To address the mentioned goals of minimizing external dependence, Turkey has accelerated the creation and implementation of policies on alternative energy resources and the efficient use of energy starting from 2000s. Accordingly, these legal arrangements and related actions cannot be carried out adequately enough by central government bodies and their provincial units alone. Approximately 93 percent of the population in Turkey today is living within municipal boundaries, of which 77.6 percent live in metropolitan municipalities boundaries, local governments have a great deal of responsibilities related to energy supply and efficiency, as well as the realization of the energy policies that can be accelerated from part to whole and from local to center. The main purpose of this study is to determine the energy-related political activity areas of local governments and to contribute to the development of a new political dialogue which engage all related stakeholders.

Keywords: *Energy, energy efficiency, renewable energy, local governments, policy papers.*

Giriş

1973 yılında yaşanan Petrol Krizi'nin ardından neredeyse tüm dünya ülkeleri tarafından enerjinin önemi ve enerjiye duyulan ihtiyaç tartışılmaya başlanmıştır. Bu tarihten itibaren gelişmiş ülkeler başta olmak üzere birçok ülke enerji kaynaklarını çeşitlendirmeye, alternatif enerji kaynakları yaratmaya ve enerjinin verimli kullanımına yönelik politika arayışları içine girmişlerdir. Kentleşme, bilgi teknolojisinin çeşitlenmesi, üretim ve tüketim alışkanlıklarının değişmesi gibi faktörler, enerjiye yönelik talep ve ihtiyaçların artmasına sebep olmaktadır. Sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilebilmesi için de birçok ülke, enerji talep ve ihtiyaçlarını en uygun ölçekte karşılamayı temel hedef haline getirmiştir. Ülkeler, kendi sınırları içerisinde bu ihtiyaçlarını karşılayamamaları halinde enerjide dışa bağımlı olmaktadır. Son yıllarda yapılan görgül (ampirik) araştırmalar da sanayileşmenin ve büyümenin önündeki en önemli engellerden birisini, enerjide dışa bağımlılığın yüksek olmasına bağlamaktadır. Bu çalışmalar, büyüme ile enerji tüketimi arasında doğru orantılı bir ilişkinin olduğunu ve büyümenin dışa bağımlılığı en aza indirecek şekilde, enerji tedariki önkoşuluyla gerçekleşebileceğini göstermektedirler. 1950'li yıllarla beraber hızlı bir göç dalgası ile kentleşme ve sanayileşme sürecini halen yaşamakta olan Türkiye'nin de enerjiye yönelik ihtiyaç ve talepleri hızla artmaktadır. Enerjiye yönelik talebin yaklaşık olarak yüzde 75'ini ithal eden ülkemizin enerjide dışa bağımlı olması, ihracattan elde edilen gelirin enerji ithalatı için harcanması ve enerji kaynaklarının büyük oranda fosil yakıtlara dayanması, enerji güvenliğini tehdit eden önemli risklerdendir. Bu risklerin önüne geçebilmek, enerjinin dışa bağımlılığını en aza indirmek ve sürdürülebilir bir büyüme sağlayabilmek için Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler, özellikle 2000'li yıllarla birlikte enerjinin verimli kullanımını ve alternatif enerji kaynaklarına yönelik politikaların geliştirilmesi için çalışmalarına hız kazandırmışlardır.

Sürekli artan enerji talebinin başta yerel kaynaklar eliyle karşılanması, enerjiye yönelik altyapı olanaklarının artırılması, enerjinin etkin kullanımı, enerji maliyetlerinin ekonomi üzerindeki yükünün hafifletilmesi, çevrenin korunması için enerji kaynaklarının ve enerjinin kullanımında verimliliğin artırılması amacıyla 2000'li yıllar itibarıyla, Türkiye'de yasal çerçeve ve kurumsal alanda önemli düzenlemeler yapılmıştır. Ulusal ölçekte 2001 yılından günümüze kadar yapılan yasal düzenlemeler merkezîyetçi anlayıştan farklı bir bakışı yansıtmakta; çok-disiplinli çalışmalar gerektiren konular, aynı za-

manda çok ortaklı ve çok kademeli yapılanmaları oluşturmaktadırlar. Yapılan yasal düzenlemelere göre öngörülen faaliyetlerin uygulamaya geçirilmesi ve tedbirlerin alınmasında tek başına merkezi yönetim kuruluşları ve onların taşra birimleri yeterli görülmemektedir. Türkiye’de bugün nüfusun neredeyse yüzde 93’ünün kent yönetimi olan belediye sınırları içerisinde, bunun yüzde 77,6’sının büyükşehir belediyelerinde; geri kalan yüzde 22,34’ünün ise diğer belediye sınırları içerisinde yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda, enerji ihtiyacının karşılanması ve enerji verimliliğinin sağlanmasında, yerelden merkeze doğru ivmelenen enerji politikalarının hayata geçirilmesinde, yerel yönetimlere de büyük ödevler, görevler ve sorumluluklar düşmektedir. Uluslararası arenada da enerji üretiminin ve verimliliğinin yerel yönetimlerin sorumluluğunda olması çok sık rastlanan bir olgudur. Yapılan araştırmalara göre Almanya, Yeni Zelanda, Danimarka, Fransa gibi ülkelerde yerel yönetimler, yenilenebilir enerji yatırımlarının büyük çoğunluğunu ellerinde tutmakta, merkezi olmayan enerji altyapılarının kontrolünü sağlamakta ve özel imtiyazları sona erdirerek yerel enerji altyapılarını devralmaya başlamaktadırlar. Türkiye’de ise 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu çerçevesinde görev alanları tanımlanan yerel yönetimlerin enerji alanına yönelik yürütmüş oldukları birçok politika ve faaliyet alanları, yörenin stratejik öncelik ve hedefleri göz ardı edilerek hazırlanmış; bu politika ve faaliyet alanları genellikle kurum içi performans göstergelerinin iyileştirilmesinden öteye gidemediği bulgusuna ulaşılmıştır.

“Yerel Yönetim Politikalarında; Enerji” başlıklı bu çalışmanın da temel amacı Türkiye’de enerji politikalarının hayata geçirilmesinde önemli bir yere sahip olan yerel yönetimlerin bu alana yönelik politika ve faaliyet alanlarının tespit edilmesi ve ilgili tüm paydaşların katılımlarının sağlanabileceği yeni bir politika diyalogu geliştirilmesine katkı sunmaktır.

Çalışma kapsamında, derinlemesine araştırma yönetiminden yararlanılarak, Türkiye’de nüfusun ve enerji ihtiyacının büyük bir kısmına ev sahipliği yapan 30 büyükşehir belediyesinin enerji politika ve faaliyet alanları; (1) 2014-2019 yılları arasında kapsayan stratejik planlar, (2) 2014-2019 yılları arasında her yıl düzenli aralıklarla yayımlanan performans programları, (3) 2014-2019 yılları arasında her yıl düzenli aralıklarla yayımlanan faaliyet raporları üzerinden tartışılacak ve (4) uluslararası iyi uygulama örnekleri üzerinden karşılaştırmalı analizlerle detaylandırılacaktır. Çalışma süresince yerel yönetimler düzeyinde yenilenebilir enerji politikaları ve enerjinin sürdürülebilir kullanımına dair yapılan atıflar özel olarak incelenecektir.

Çalışmanın bulgularının değerlendirilmesi kısmında Türkiye’de 30 büyükşehir belediyesinin enerji alanına yönelik politika ve faaliyet alanlarının yeterli düzeyde olmadığı, hatta birçoğunun kurum içi performans göstergelerinin iyileştirilmesinden öteye gidemeyen hedef ve politikalarından oluştuğu hipotezi doğrulanarak, bulgular ölçeğinde yansıtılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın sonuç kısmında ise Türkiye’nin ve uluslararası iyi uygulama örneklerinde yerel birimlerin enerji alanına yönelik hedef, uygulama ve politikaları da dikkate alınarak, Türkiye’de yerel yönetimler için enerjiye yönelik hizmet alanlarında standartlaşmayı getirecek ve yerel yönetimlerin bu alana yönelik performanslarının değerlendirilebilmesine kaynaklık edecek, iki aşamalı yol haritasına yer verilecektir. Yukarıda da belirtildiği gibi enerji kaynakları bakımından yüzde 75’ler seviyesinde dışarıya bağımlı olan ülkemizde, enerji politikalarının hayata geçirilmesinde önemli bir yere sahip olan yerel yönetimlere büyük ödevler ve görevler düşmektedir. Bu çalışma kapsamında da yereldeki çalışmaların yönlendirilmesi ve izlenmesi açısından, yerel yönetimlerin enerji alanındaki eylemlerinin, politika ve stratejiler doğrultusunda geliştirilmesinin öneminin vurgulanması hedeflenmektedir.

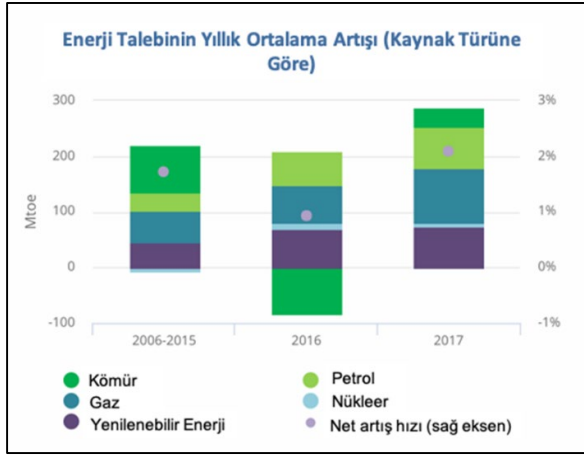
Yenilenebilir Enerji Kaynağı ve Dünyada Enerjinin Sürdürülebilir Gelişme Eksenleri Kapsamında Ele Alınışı

Enerji, geçmişten günümüze insanlar için öncelikli temel ihtiyaçlardandır. Aynı zamanda enerji, yaşam şartlarının, ekonomik ve toplumsal kalkınmanın en önemli girdilerinden ve göstergelerindendir. Bununla birlikte küresel ölçekte, ekonomilerin hızlı bir şekilde büyümesi nedeniyle enerji talebi günden güne artmakta, bu talebin karşılanmasında ise mevcut durumda en yaygın kullanım alanına sahip fosil kaynaklar tercih edilmektedir. Mevcut durumda küresel enerji karmasının yaklaşık yüzde 81’ini meydana getiren fosil kaynakların doğada sınırlı olarak bulunması (IEA, 2018), bu kaynaklara alternatif oluşturabilecek diğer enerji kaynaklarına yönelimi artıran faktörlerden biridir (Avcıoğlu, 2017).

Günümüz enerji ihtiyacını karşılayabilen enerji kaynakları, enerjinin oluşumu ve özelliklerine göre; yenilenebilir olmayan (konvansiyonel) ve yenilenebilir enerji kaynakları olmak üzere ikiye ayrılır. İlki, dünya genelinde enerji kaynaklarının sınırlı olması ve hatta tükenebilir olması, yine yüksek talebe bağlı olarak, kaynak oluşumundan çok daha kısa sürede tüketilebilir olması dolayısıyla yenilenebilir olmayan enerji kaynakları olarak isimlendirilir.

Buna göre mevcut enerji karmasında önemli yeri bulunan fosil yakıtlar (petrol, doğal gaz ve kömür) ve nükleer enerji, bu sınıfa dahil olan enerji kaynaklarıdır. Yenilenebilir enerji kaynakları ise hem oluşumu hem de kaynağın doğal ve kısa bir zaman içerisinde yenilenebilir olması bakımından, yenilenebilir olmayan enerji kaynaklarından ayrılır. Güneş, rüzgar, jeotermal, hareketli su kaynakları ve dalga, yenilenebilir enerji kaynaklarını oluşturmaktadır. Yenilenebilir ve yenilenebilir olmayan tüm enerji kaynakları, doğada var olan kaynaklar olduğundan, birincil enerji kaynakları olarak adlandırılır. Yine, hem yenilenebilir hem de fosil ya da nükleer enerji kaynaklarının dönüştürülmesiyle ortaya çıkan, günlük yaşamımızda doğrudan kullandığımız elektrik ya da ısı gibi enerjiler ise ikincil enerji kaynakları olarak adlandırılır (Adıyaman, 2012).

Toplumların şekillenmesinde önemli bir rolü bulunan enerji, aynı zamanda mevcut yaşayışımızın meydana gelmesinde de önemli bir role sahiptir. Sanayi Devrimi'ne kadar olan dönemde insanlar, genellikle odun, tezek gibi biyolojik kaynaklı enerji kaynaklarından faydalanmaktadır. Buharlı motorların keşfiyle, yenilenebilir olmayan enerjilerin kullanımı da yaygınlaşmaya başlamıştır. Endüstriyel çağda ise teknolojik gelişme ve enerji ihtiyacının hızla artması sonucu petrol kaynaklarından yararlanılmaya başlanmıştır.

Şekil 1. Enerji Talebinin Yıllık Ortalama Artışı
Kaynak: IEA, 2018'den alıntılanmış ve değiştirilmiştir.

Enerji talebi, nüfus artışına, kentleşmeye, teknolojik gelişmelere, makineleşmeye ve sanayileşmeye koşut olarak, hem küresel hem de bireysel ölçekte artış göstermektedir (Adıyaman, 2012; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2010). Şekil 1'de gözlemlenebileceği gibi 2006 ile 2015 yılları arasında nükleer

enerji hariç tüm enerji kaynaklarına talep, yıllık ortalama yüzde 2 civarında artış göstermektedir. Uluslararası Enerji Ajansı verilerine göre 2016 yılında enerji artış hızı yavaşlayarak yıllık yüzde 1'e gerilerken; 2017 yılında bir önceki yıla kıyasla 2 kat artarak yüzde 2.1'e ulaşmıştır. Tüm enerji türleri arasında talebin en çok arttığı kaynaklar ise doğal gaz ve yenilenebilir enerjidir (IEA, 2018).

Enerjinin Çevresel, Toplumsal ve Ekonomik Etkileri

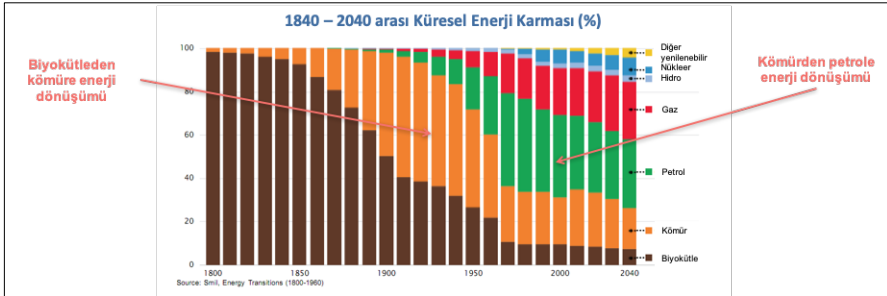
Tüm enerji kaynakları, ister fosil ister yenilenebilir kaynaklar olsun, türüne ve tüketim miktarına göre değişen ölçekte çevresel etkiye sahiptir. Fosil yakıtların yoğunlukta olduğu mevcut küresel enerji karmasında (energy mix), çevresel etki, hem çeşitlenmekte hem de artmaktadır. Buna göre günümüzde enerji ile ilişkilendirilebilecek en önemli çevre problemleri; i) hava ve su gibi doğal kaynakların kirliliği, ii) su ve arazi gibi kısıtlı doğal kaynakların verimsiz kullanımı, iii) biyoçeşitliliğin ve dolayısıyla ekosistem hizmetlerinin azalması, iv) fosil kaynaklı yakıt kullanımının artması ve insan kaynaklı iklim değişikliğidir. 2014 yılında Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli tarafından hazırlanan rapora göre toplam küresel sera gazı emisyonlarının yüzde 35'i enerji arzı ile ilişkilendirilmektedir (IPCC, 2014).

Enerjinin insan sağlığı üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Fosil yakıt kaynaklı küresel hava kirliliği ve karbondioksit salımı, en çok çocukları ve gençleri etkilemektedir (Perera, 2018, s. 16). Dünya Sağlık Örgütü raporlarına göre fosil yakıt yoğun enerji karmasına bağlı hava kirliliği nedeniyle 2010 yılında 3.1 milyon bebek hayatını kaybetmiştir (Lim vd., 2010, s. 380). Bu noktada sağlık sorunları kaynaklı ekonomik etkilerin de hesaplanamayacak ölçüde büyük bir etki yarattığını da vurgulamak gerekir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, enerji arzı ve karması ile ekonomik kalkınmanın en önemli göstergesi gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) arasında önemli bir ilişki vardır. Bununla birlikte üretimle ilişkili olan ekonomik kalkınmanın, üretimin temel ihtiyacı olan enerji ile de yakın ilişkisi bulunmaktadır (Yanar ve Kerimoğlu, 2011, s.198). Enerji arzı için yeterli yerel kaynakların bulunmadığı ve talebin yerelden karşılanamadığı durumlarda ise ülkeler, ihtiyaç duydukları enerjiyi ithal etmekte; buna bağlı olarak da enerjide dışa bağımlılık ortaya çıkmaktadır.

Enerji kullanımına dair tüm etkiler, artan enerji ihtiyacı ile mevcut enerji karmasında daha da ağırlaşmaktadır. Hem artan talebin karşılanması hem de ortaya çıkan çevresel, ekonomik ve sosyal etkilerin yansımalarının en aza

indirilmesi için, dünya tarihinde birden fazla kez gerçekleşmiş bir fenomen- den, enerji dönüşünden bahsetmek gerekir. Enerji dönüşümü literatürde, kü- resel, bölgesel ya da yerel ölçekte bir ya da bir dizi enerji kaynağı ve teknolo- jisine bağımlı ekonomik bir sistemden, bir diğerine geçiş olarak tanımlanmış- tır (Fouquet ve Pearson, 2012, s.5). Yeni ekonomik modelin, gelişmekte olan teknolojiler sayesinde artan ve değişen enerji ihtiyacını kısmen ya da tama- men karşılayabilecek bir model olması beklenir. Yakın tarihli bir örnek ver- mek gerekirse, 1973 yılında yaşanan petrol krizi ve bağlantılı ekonomik sıkın- tılar ile birlikte; pek çok Avrupa Birliği ülkesinde; öncelikle enerjide dışa ba- ğımlılığı ve petrol ithalatını azaltmak amacıyla, nükleer enerji santralleri ku- rulmaya başlanmıştır. Ancak nükleer enerji santralleri ile küresel ölçekte ya- şanan çevresel kaynaklı sıkıntılar, toplumsal bir hassasiyetin ortaya çıkma- sına neden olmuştur. Teknolojinin gelişmesi ile beraber bu hassasiyet, yeni- lenebilir enerji kaynaklarına olan ilgiyi artırmış ve bu durum yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji üretimindeki paylarını artırmayı başarmıştır. Gö- rüldüğü üzere, gelecekte gerçekleşme olasılığı bulunan benzeri krizlere kar- şın yenilenebilir enerji alanına doğru önemli bir dönüşüm gerçekleşmekte ve fosil kaynakların tümdeki payı azalmaktadır (van de Ven, Fouquat, 2017, s.210).

Günümüzde, küresel ölçekte yaşanmakta olan bu enerji dönüşümü iklim değişikliği tartışmaları ile birlikte, tarihte yaşanan dönüşümlerden farklı bir şekilde hız kazanmaktadır. Küresel ölçekte gerçekleşmekte olan enerji dönü- şümünün, yaygın olan fosil yakıtlar kaynaklı enerji karmasından; (yani kar- bon-yoğun bir enerji karmasından) yenilenebilir enerji kaynaklarına (yani düşük ya da sıfır karbonlu yakıtların) doğru ağırlığının arttığı bir modele doğru geçişi beklenmektedir. Bu noktada, yenilenebilir kaynakların ve yeni düşük karbonlu sistemlerin yaygınlaştırılması söz konusu olabilir.

Şekil 2. 1840-2040 yılları arası Küresel Enerji Karması

Kaynak: http://www3.weforum.org/docs/WEF_EN_EnergyVision_Report_2013.pdf

Yerel Yönetimlerin Enerji Dönüşümündeki Rolü

Birleşmiş Milletler'in 2018 yılında yayınladığı rapora göre şehirler, dünya nüfusunun yüzde 55'ine ev sahipliği yapmaktadır (BM, 2018). 2050 yılında bu oranın yüzde 68'e ulaşması beklenmektedir (BM, 2018). Yine Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli tarafından 2014 yılında hazırlanan rapor, son enerji kullanımına bağlı CO2 emisyonlarının yüzde 71-76'sının; küresel enerji tüketiminin ise yüzde 67-76'sının şehirlerde gerçekleştiğini ortaya koymuştur (IPCC, 2014b). Uluslararası Yenilenebilir Ajansı'nın 2016 yılında yayınlanan raporuna göre ise 2030 yılına gelindiğinde, şehirlerdeki enerji ihtiyacının, yüzde 35 artacağı öngörülmektedir (IRENA, 2016b). Artan enerji ihtiyacı ile beraber iklim değişikliği de şehirlerdeki yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir. İklim değişikliğine bağlı yağış desenlerinin değişmesi, su seviyelerinin yükselmesi ve mevsimlerde meydana gelen kaymalar, özellikle geçim kaynakları tarıma dayalı olan şehirlerde, yerel ekonomi ve yaşam standartlarını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda şehirlerde enerji ihtiyacının karşılanması ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik yerel düzeyde alınan kararlar ve önlemler de günden güne önem kazanmaktadır (van Staden, 2017, s.211). Enerji kullanımının yoğunlaştığı şehirlerde, iklim değişikliği ile mücadele politikaları eşliğinde alınacak kararlar, ulusal ve küresel düzeyde iklim değişikliği ile mücadele ve adaptasyon için gerekli görülmektedir (van Staden, 2017). Bu aşamada gelişmiş ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede, yerel yönetimlerin etkin bir politika yürütebilmesi için ulusal düzeyde izin, yetki veren ve finansman desteği sağlayabilen çerçeve hedeflerinin geliştirilmesi üzerinde durulmaktadır (van Staden, 2017, s.214). Bunun sonucu olarak da kentler ve yerel otoriteler, küresel sürdürülebilir kalkınma ve iklim değişikliğine dair çabaların büyük ölçüde belirleyicisi olmaktadır (IRENA, 2016b).

Enerji dönüşümü alanında yapılan birçok çalışmada, sürdürülebilir, düşük karbonlu ekonomiye geçişte yerel yönetimlerin kilit rolde olduğu belirtilmektedir (AP, 2018; IEA, 2016a; IRENA, 2016a). Yerel yönetimlerin, sürdürülebilir enerjiye geçişteki rolü, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin 11. Maddesi olan "Sürdürülebilir Şehirler ve Yaşam Alanları" ile de yakından ilişkilidir (BMKP, 2018). Yine Paris Antlaşması da ulusal iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılmasında yerel yönetimlerin öneme vurgu yapmaktadır (BM, 2015). Benzer şekilde bu alana ilişkin yapılan birçok araştırma da yerel ölçeği, enerji maliyetlerinin düşürülmesi, enerji verimliliğinin sağlanması ve yenilenebilir enerji politikalarının uygulamaya

konulması bakımından en uygun ölçek olarak görmektedir (Vidalenc, 2017).

Enerji dönüşümünün, fosil yakıt kaynaklı karbon-yoğun bir enerji sisteminden daha düşük karbonlu bir sisteme geçişi ile birlikte, yenilenebilir enerji türlerinden en az birinin yerel ölçek içerisinde verimli bir halde bulunması varsayımı; yerel yönetimler bakımından yenilenebilir enerji çalışmalarını uygulanabilir kılmaktadır. Bu bağlamda birden fazla yenilenebilir enerji kaynaklarının bulunduğu bölgelerde, yenilenebilir enerji karmaları oluşturulabilir. Bu kaynakların belirlenmesinde ise yerel yönetimlere büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir (van Staden, 2017, s.213). Bu alanda yerel yönetimler, enerjinin verimliliğinin artması ve yerel ölçekte enerji maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla, çok çeşitli yerel düzeyde kararlar ve önlemler almaktadırlar. Yerel yönetimler, yerelde alınacak olan bu aksiyonların doğrudan ya da dolaylı etkilerinin neler olacağını, bu aksiyonların ne şekilde finanse edileceğini, vatandaş, iş ve sanayi sektörleri için yaşam kalitesinin ne şekilde iyileştirileceğine, merkezi yönetimlere oranla daha fazla hakimdirler. Bu halde, paydaşların (vatandaşlar, kamu ve özel sektör ile sivil toplum örgütleri) katılımıyla yerelde alınacak aksiyonlar; yerel yönetimlerin için enerji dönüşümü sürecinde başarıya ulaşmak için kritik faktörlerdir.

İyi Uygulama Örnekleri Üzerinden Yenilenebilir Enerji Politikaları

Türkiye'deki yerel yönetimlere yönelik iyi uygulama örneklerinin belirlenmesi kapsamında çalışmanın bu kısmında, hem iklim değişikliği hem de yenilenebilir enerji çalışmalarında öncü olan Avrupa Birliği üye ülkelerinin, ulusal enerji planları, yerel enerji planları ve yerel enerji uygulamaları konularında bir literatür çalışması yürütülmüştür. Bu doğrultuda, diğer ülkelerden ayrılarak yenilikçi bir yerel enerji planlaması çalışması yürüten Fransa ile uzun yıllardır yenilenebilir enerji konusunda yerel yönetimler, kooperatifler ve sivil toplum eliyle, yaygın bir şekilde yenilenebilir enerji uygulamaları gerçekleştiren Almanya; Türkiye için önerilecek olan 2 aşamalı yol haritası için iyi örnekleri teşkil etmektedir.

Planlama Alanında En İyi Örnek: Fransa

Fransa, yerel yönetimlerin stratejik enerji planlamasında Türkiye için önemli bir rol model teşkil etmektedir. 2000'li yıllara kadar Fransa'da enerji

üretimi, dağıtım ve ulaşımı, merkezi altyapı ve organizasyonlar eliyle gerçekleştirilmekteydi. Avrupa Birliği tarafından 2003 ve 2006 yıllarında yayınlanan iki direktif (19 Aralık 1996 tarihli 96/92 sayılı direktif ve 26 Haziran 2003 tarihli iç elektrik piyasası hakkındaki 2003/54 sayılı direktif) doğrultusunda Fransa, 2003 ve 2004 yıllarında çıkarılan yasalar ile enerji piyasasının liberalleşmesi yolunda ilk adımı atmıştır (eni Fransa, 2017). 2014 yılında yürürlüğe giren MAPTAM Yasası (Bölgesel Kamu Eyleminin Modernizasyonu ve Büyükşehir Alanlarının Onaylanması İle İlgili Yasa) ve NOTRe Yasası (Cumhuriyetin Yeni Toprak Örgütü Kanunu) yerel yönetimlere, sürdürülebilir ulaşımın planlanması ve yönetimi, biyoçeşitliliğin korunması, sosyal hizmetler ve enerji dönüşümü alanlarında önemli yetkiler ve sorumluluklar yüklemiştir (Vidalenc, 2017; IEA, 2016b). Bunun yanı sıra Fransa Hükümeti, 2015 yılında Paris Antlaşması'na da ev sahipliği yapacağı dönemde, ilk ulusal yenilenebilir enerji ve enerji dönüşümü yasasını çıkartmıştır. 2015 yılı Ağustos ayında yürürlüğe giren Yeşil Büyüme için Enerji Dönüşümü Yasası ile 2030 yılında yeşil ekonomik büyüme için enerji dönüşümüne dair enerji politikalarının çerçevesi ortaya konulmuştur. Bu yasanın 5 ana aksiyon prensibi ise; i) binalarda enerji verimliliğinin ve düşük enerji kullanımını, talep-odaklı enerji yönetimini ve tüketici entegrasyonunu sağlamak; ii) vatandaşlar, şirketler ve yerel otoritelerin işbirliğini sağlamak; iii) enerji maliyet ve fiyatlarında şeffaflığı güvence altına almak, iv) enerji alanında çalışma ve araştırmalar yürütmek, v) enerji karmasını çeşitlendirmek, fosil yakıtların payını azaltmak, elektrik üretiminde kaynak çeşitliliğini arttırmak ve yenilenebilir enerjinin payını arttırmak, olarak sıralanabilir (IEA, 2016b). Bu yasanın bir parçası olarak enerji ve iklim değişikliği konularında 2030 yılına kadar, sera gazı emisyonlarının yüzde 40 azaltılması, yenilenebilir enerjinin toplam enerji tüketimindeki payının yüzde 32'ye çıkartılması ve fosil yakıt tüketiminin yüzde 30 azaltılması gibi bağlayıcı hedefler de belirlenmiştir (OECD, 2016). Yine, Yeşil Büyüme için Enerji Dönüşümü Yasası kapsamında, enerji dönüşümünde bölgelerin ve şehirlerin rolünün güçlendirilmesi adına, çeşitli alt plan ve tanımlar yapılmıştır. Bunlar; pozitif enerji bölgeleri oluşturulması ile yereldeki planlama ve yönetimin çerçevesini belirleyen "Yerel Hava İklim ve Enerji Aksiyon Planları"dır (OECD, 2016). Yeşil Büyüme için Enerji Dönüşümü Yasası'nın yürürlüğe girmesini takip eden 1 yıl içinde (2015 -2016), 400 yerel otorite, 500 milyon Euro fon/finansman olarak yaklaşık 260 bin ton karbon salımı azalımı, 2.3 GW'lık panel üretim hattı (PV) yatırımı ve 350 kamu binasının enerji verimliliği analizi ve dönüşümünü gerçekleştirmiştir (MEEM, 2016).

Tablo 1. Yerel Hava, İklim ve Enerji Planı: Ana Adımlar ve Göstergeler

Yerel Hava, İklim ve Enerji Eylem Planı		
Aşama 1 Bölgenin enerji bakımından mevcut durum araştırması	Aşama 2 Bölgenin potansiyelinin anlaşılması	Aşama 3 Strateji ve Eylem Planlaması
<ul style="list-style-type: none"> Enerji tüketim ve üretiminin anlaşılması Enerji ağları ve şebekelerin haritalandırılması Yerel yönetimlere düşen sorumlulukların araştırılması ve kavranması 	<ul style="list-style-type: none"> Yerel bir öngörü çalışmasının yapılması (demografik, ekonomik, şehirleşme ve planlama vs.) Enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji potansiyelinin değerlendirilmesi, ağların ve şebekelerin buna göre haritalandırılması 	<ul style="list-style-type: none"> Uzun vadeli senaryoların oluşturulması (2030, 2050) Paydaşların mevcut ve potansiyel katkılarını içeren kısa ve orta vadeli eylem planlarının oluşturulması (5 yıllık vs.) Bölgeye özel göstergelerin belirlenmesi İzleme sistemlerinin belirlenmesi
Göstergeler	<ul style="list-style-type: none"> Yerel enerji aksiyonlarının iklim değişikliği tartışmalarından arındırılması için "iklim göstergeleri" yerine "sosyo-ekonomik göstergeler" <i>Enerji endüstrisi istihdamı, yerel/bölgesel enerji maliyetleri gibi</i> 	

Kaynak: Vidalenc, 2017'den alınmış ve değiştirilmiştir

2017 yılında Fransız Çevre ve Enerji Ajansı (ADEME), Fransa'daki yerel yönetimler için bölgesel delagasyonlar yoluyla, Yerel Hava, İklim ve Enerji Eylem Planları'nın ne şekilde olması gerektiğine dair bir öneri belgesi hazırlamıştır (Vidalenc, 2017). Bu öneri belgesine göre Yerel Enerji Planlaması, yerel düzeyde enerji dönüşümünü uygulamak için bir eylem planı niteliğindedir. Tablo 1'de de gösterildiği üzere, Yerel Hava, İklim ve Enerji Planı, yerel yönetimler tarafından düzenlenen, enerji üretimi ve tüketimini katılımcı bir yöntem ile ele alan, yerel düzeyde muhtemel enerji karmasını haritalandıran, mevcut durumun kısa orta ve uzun vadeli ihtiyaç ve üretimini değerlendiren başlıklar hakkında detaylı çalışmalar içermektedir (Vidalenc, 2017). Bu çerçevede yerel yönetimler tarafından hazırlanan Yerel Hava, İklim ve Enerji Planları, i) enerji arzı, tüketimi ve ağlarının analiz edilmesini ve haritalandırılmasını, ii) enerji karmasının planlanmasını ve fizibilite çalışmalarının yapılmasını, iii) enerji verimliliği potansiyelinin analiz edilmesini, iv) enerji projeksiyonlarının (kısa, orta ve uzun vade) ve hedeflerin belirlenmesini, v) ulusal hedefleri gözetken, teknik, finansal ve ekonomik faktörleri kapsayan ve tüm paydaşları içeren bir yol haritası şeklindedir. Tüm bunların yanı sıra, planlarda yer alan faaliyetlerin performanslarını ölçmek

için önerilen göstergeler ise yerel enerji aksiyonlarının iklim değişikliği tartışmalarından arındırılması için “iklim göstergeleri” yerine, enerji endüstrisi istihdamı, yerel ya da bölgesel enerji maliyetleri gibi “sosyo-ekonomik göstergeler” arasından seçilmektedir (Vidalenc, 2017).

Tüm bunlardan hareketle 2018 tarihli Paris şehrinin Hava, iklim ve Enerji Eylem Planı, belirtilen yönlendirmelere göre incelenmiştir. 2018 tarihli planda, enerji üretim ve tüketiminin birlikte değerlendirildiğini, yerel yönetimin hem enerji üretimi hem de verimliliği konularında sorumluluğunun net bir şekilde tanımlandığı, yerel bir öngörü çalışması ile kısa, orta ve uzun vadeli hedeflerin de ölçülebilir bir şekilde hazırlandığı görülmektedir. Bu bulgu aşağıda oluşturulan Tablo 2’ye de yansıtılmıştır. Bunun dışında belgede haritalandırma ve şehir bölge planları entegrasyonu için 2018 yılı itibariyle hazırlanacak ayrı bir enerji master planından da bahsedilmektedir. Yine planın başarısını ölçecek olan izleme sistemi ve göstergelerin de her yıl hazırlanacak yıllık enerji ve iklim raporlarında yer alacağı belirtilmiştir (Vidalenc, 2017).

Tablo 2. Paris Hava, iklim ve Enerji Eylem Planı’nın Fransa Çevre ve Enerji Ajansı tarafından belirlenen kriterlere göre değerlendirmesi

Aşama 1 Bölgenin enerji bakımından mevcut durum araştırması		Aşama 2 Bölgenin potansiyelinin anlaşılması		Aşama 3 Strateji ve Eylem Planlaması	
Enerji tüketim ve üretiminin anlaşılması	✓	Yerel bir öngörü çalışmasının yapılması	✓	Uzun vadeli senaryoların oluşturulması (2030, 2050)	✓
Enerji ağları ve şebekelerin haritalandırılması	Enerji Master Planı (2018 →)	Enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji potansiyelinin değerlendirilmesi, ağların ve şebekelerin buna göre haritalandırılması	Enerji Master Planı (2018 →)	Paydaşların mevcut ve potansiyel katkılarını içeren kısa ve orta vadeli eylem planlarının oluşturulması	✓
Yerel yönetimlere düşen sorumlulukların araştırılması ve kavranması	✓			Bölgeye özel göstergelerin belirlenmesi	Yıllık Enerji ve İklim Raporu
				İzleme sistemlerinin belirlenmesi	Yıllık Enerji ve İklim Raporu

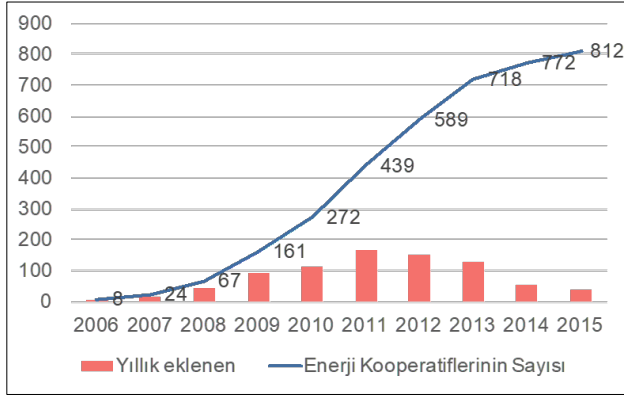
Uygulama Alanında En İyi Örnek: Almanya

Enerji Dönüşümü, Almanya Federal Hükümeti’nin yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği öncelikli, düşük karbonlu enerji sistemine geçişi için takip ettiği ulusal bir stratejisedir (Kuittinen ve Velte, 2018) Ulusal ölçekteki bu

strateji, yerel ve bölgesel otoriteler ile birlikte koordine edilmektedir (Kuitinen ve Velte, 2018). Bu stratejiye göre 2022 yılı sonuna kadar nükleer enerjinin tamamen bitirilmesi, 2050 yılında ise enerji sisteminin büyük ölçüde yenilenebilir kaynaklara bağlı hale gelmesi hedeflenmektedir. Enerji Dönüşümü stratejisinin çerçevesi, 2 anahtar politika belgesi ile düzenlenmiştir. Bunlardan ilki, 2000 yılında yürürlüğe giren Yenilenebilir Enerji Yasası (EEA), diğeri ise Enerji Konsepti Stratejisi'dir (Energiekonzept). 2000 yılında yürürlüğe giren Yenilenebilir Enerji Yasası, 2018 yılına kadar 2 kez revize edilmiştir. Bu süreçte, federal hükümet, federal bölge yöneticileri ve yerel otoriteler birlikte çalışarak; yol haritalarını belirlemişlerdir.

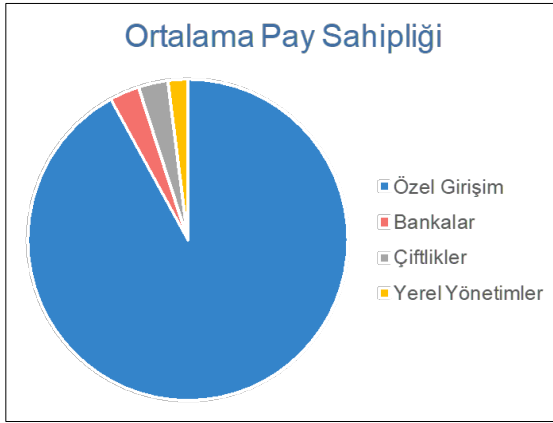
Literatürdeki birçok çalışma, Almanya'daki yenilenebilir enerji sektörünün büyümesinde, yerel yönetimlerin öncülüğünde kurulan kooperatifler aracılığıyla yapılan yenilenebilir enerji yatırımlarının önemli yeri olduğunu göstermektedir (Klagge ve Meister, 2018, s.712; Ćetković ve Buzogány, 2016, s.648). Bünyesinde vatandaşları ve özel girişimcileri de barındıran ve yerel yönetimlerin öncülüğünde kurulan bu kooperatifler ya da enerji birlikleri, bölgesel bankalar tarafından fonlanmaktadır (Ćetković ve Buzogány, 2016, s.650). Yerel yönetimler bu noktada banka, vatandaş ya da işletmeler arasındaki iletişim ve koordinasyon görevini üstlenmektedirler. 2012 tarihli veriler, Almanya'da kurulan enerji kapasitesinin yüzde 10'unun kooperatifleşme modeliyle hayat geçirildiğini göstermektedir (DGRV, 2016). Bu modelin yüzde 2'sini yerel yönetimlerin öncülüğünde kurulan kooperatifler oluşturmaktadır.

Almanya'da yaygınlaşan kooperatifleşme model ile birlikte 2006 yılında yenilenebilir enerji kooperatifi sayısı 8'den, 2015 yılında 812'ye yükselmiştir (DGRV, 2016). Haziran 2018 itibariyle de Almanya'da aktif olan enerji kooperatifi sayısı 824'e ulaşmıştır. Bu sayı özel girişimle ya da yerel yönetimlerin öncülüğünde kurulan tüm kooperatifleri içermektedir (Klagge ve Meister, 2018, s.714). Son yıllarda, özellikle Almanya'daki teşvik sisteminin değişmesi ile birlikte yıllık bazda kooperatiflerin sayısı azalsa da 2015 yılı itibariyle 240 adet Alman Belediyesi kendi sınırları içerisindeki enerji ihtiyacının çok ötesinde yenilenebilir kaynaklı elektrik üretebilmeyi başarmıştır (Ohlhorst, 2015, s.318). Yerel otoritelerin buradaki temel motivasyonunu, enerji arzında kontrolü devam ettirmek, karlılık, istihdam artışı, arz güvenliği, artan enerji fiyatlarından zarar görmemek, oluşturmaktadır (Ohlhorst, 2015, s. 312).

Şekil 3. Almanya'da her yıl Kurulan Enerji Kooperatifleri Sayısı
Kaynak: DGRV, 2016

Yerel otoriteler ve/veya kamu enstitüleri ve bölgesel bankalar işbirliğinde 2015 yılına kadar kurulmuş olan kooperatiflerin ortalama pay sahipliği Şekil 4 kapsamında gösterilmektedir. Bu modelde kurulmuş yenilenebilir enerji uygulamalarında yerel yönetimlerin ortalama payı yukarıda da belirtildiği gibi yüzde 2 civarındadır.

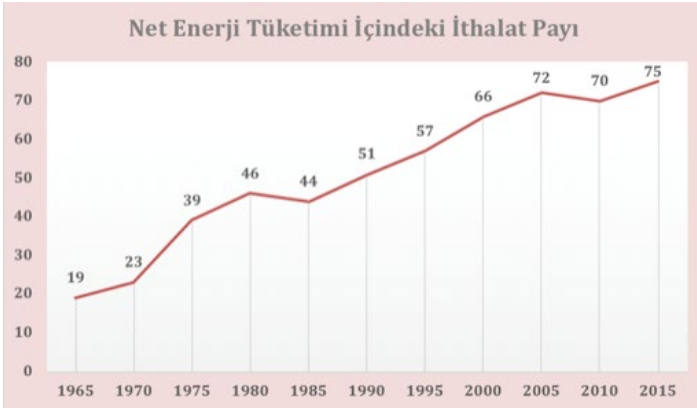
Şekil 4. Enerji Kooperatiflerinin Ortalama Pay Sahipliği
Kaynak: DGRV, 2016

Sonuç olarak Fransa'da kapsamlı planlama, Almanya'da ise kooperatif modeli yerel yönetimlerin yenilenebilir enerji alanında başarılı örnekleri olarak gösterilebilir. Bu uygulamaların önemi bir sonraki bölümü oluşturan

Türkiye örneği üzerinden tekrar ele alınacak ve Türk yerel yönetim sistemindeki yenilenebilir enerji kapasitesinin artırılması bağlamında derinlemesine tartışılacaktır.

Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Alanı

Türkiye uzun yıllardır enerjisinin büyük bir kısmını dışarıdan ithal eden bir ülkedir. Dünya Bankası’nın 2015 tarihli verilerine göre Türkiye’de enerjinin dışa bağımlılık oranı yüzde 75 seviyelerindedir. Sanayileşme sürecinin hızlandığı ve kırdan kente göçün görünür hale geldiği 1960’lı yıllar itibariyle Türkiye’de enerjinin dışa bağımlılığında ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Neo-liberal politikaların etkisi ile birlikte Türkiye’nin enerjide dışa bağımlılık seviyesi 1980’li yıllarda yüzde 46 seviyelerine ulaşmış; 2000’li yıllara gelindiğinde ise Türkiye artık enerjisinin neredeyse üçte birini dışarıdan ithal eden bir ülke konumuna gelmiştir (Dünya Bankası, 2015).

Şekil 5. Dünya Bankası Verilerine Göre Türkiye’nin Net Enerji Tüketimi İçindeki İthalat Payı

Yukarıdaki şekilde de görüldüğü üzere Türkiye’nin enerjide dışa bağımlılığının gelecek dönemlerde artabileceği varsayımı doğrultusunda, yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasını teşvik etmek kaçınılmaz bir hal almaktadır. Bununla beraber yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması da özellikle Türkiye gibi enerjide dışa bağımlı ülkeler açısından son derece önemlidir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı, dışa bağımlılığın azaltılmasının yanı sıra;

enerjide arz güvenliğinin sağlanması, çevresel değerlerin korunması ve çevreye verilen zararın azaltılması, hizmetlerin daha tasarruflu ve az maliyetli bir şekilde sunulmasına olanak sağlayacaktır.

Türkiye, jeopolitik yapısı, dört mevsim iklim ve yer şekilleri özellikleri ile zengin bir yenilenebilir enerji kaynak potansiyeline sahip bir ülkedir. Sahip olduğu bu zengin kaynaklar, Türkiye'nin mevcut enerji ihtiyacını karşılayabilecek ve enerjide dışa bağımlılığı azaltabilecek düzeydedir (Yılmaz, 2012, s.52). Türkiye'nin de üye ülkeler arasında yer aldığı Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı'nın (IRENA) 2017 yılı Yenilenebilir Enerji İstatistikleri Raporu'na göre ülkemiz elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı açısından üye ülkeler arasında 13. sırada bulunmaktadır (IRENA, 2017). Türkiye'nin 2023 hedefleri göz önünde bulundurulduğunda da yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik üretimindeki payının en az yüzde 30 seviyelerine çıkarılmasının hedeflendiği görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar incelendiğinde, özellikle 2001 yılından itibaren çıkarılan yasal düzenlemeler ile enerji sektöründe yeniden yapılandırma sürecine önem verildiği; bu alanda yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi ve üretilen enerjinin verimli ve etkin bir şekilde kullanılması adına teşvik mekanizmalarının geliştirildiği görülmektedir. 2000'li yıllar öncesinde 5.,6. ve 7. Beş Yıllık Kalkınma Planları kapsamında ele alınan yenilenebilir enerji alanına yönelik hedef ve eylemler, aşağıda oluşturulan Tablo 3'te de görüldüğü üzere, 2000'li yıllar itibariyle çeşitlilik kazanmış, yasal düzenlemeler ve bu alana yönelik teşvik mekanizmaları geliştirilmiştir.

Yukarıdaki Tablo 3'te de görüldüğü üzere, Türkiye'de 2000 yılı itibariyle yenilenebilir enerji alanına yönelik yapılan düzenlemelerin ana hedefi, enerjide dışa bağımlılığın azaltılarak, yerli kaynaklarla üretimi desteklemektir. 2001 yılından günümüze kadar ulusal ölçekte yapılan yasal düzenlemeler incelendiğinde bu düzenlemelerin, merkezi yönetimin etkisinde kaldığı ve özellikle bakanlıklar düzeyinde ele alındığı görülmektedir. Ancak düzenlemeler ayrıntılı incelendiği zaman bu düzenlemelerin, merkezi yetki anlayıştan farklı bir bakışı yansıttığı, çok disiplinli çalışmalar gerektiği konuları barındırdığı, çok ortaklı ve çok kademelenmeli yapıları oluşturduğu dikkati çekmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de yenilenebilir enerji alanında yapılan yasal düzenlemelere göre öngörülen faaliyetlerin uygulamaya geçirilmesi ve tedbirlerin alınmasında tek başına merkezi yönetim kuruluşları ve onların taşra birimlerinin yeterli olmadığı açıktır.

Tablo 3. 2000 Yılı Sonrası Yenilenebilir Enerji Alanına Yönelik Türkiye'de Yapılan Yasal Düzenlemeler ve Teşvik Mekanizmaları

2000 Yılı Sonrası Yenilenebilir Enerji Alanına Yönelik Türkiye'de Yapılan Yasal Düzenlemeler ve Teşvik Mekanizmaları
8, 9 ve 10 Beş Yıllık Kalkınma Planlarında **Yenilenebilir enerji kaynaklarından ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiş, Dünya'da ve Avrupa'da bu kaynakların kullanım durumları, verilen teşvikler, çevre üzerine etkileri vb. özellikleri detaylandırılmıştır.
2005 tarih (5346 Sayılı) Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretim Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun (YEK Kanunu) **Bu kanun ile yenilenebilir enerji kaynaklarının neler olduğu tanımlanmış ve bu kaynaklara bazı teşvikler getirilmiştir (2005-2010 yılları arasında yenilenebilir enerji kaynaklarına yapılan yatırım sınırlı kalmıştır)
YEK Kanunu'nda 29.12.2010 tarihinde bazı düzenlemelere gidilmiş ve yenilenebilir enerji konusunda Türkiye'de yeni bir dönem başlamıştır.
YEK Kanun'unda 2011, 20112, 2013 ve 2016 yıllarında yapılan değişiklikle yerli üretim konusunda sağlanan teşvikler, yenilenebilir enerjinin elektrik üretiminin yaygınlaştırılmasını sağlamaya yönelik dolaylı teşvik niteliğindedir.
Çevre Kanununda (2872 sayılı Kanun) 2006 Yılında Yapılan Değişiklik **2006 yılında yapılan değişikliklerle birlikte artırma tesislerinde kullandıkları elektrik enerjisi tarifesinin, sanayi tesislerinde kullanılan enerji tarifesinin % 50'sine kadar indirim uygulanmaktadır.
2007 tarihli 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu **Enerjinin etkin kullanılması, israfın önlenmesi, enerji maliyetlerinin ekonomi üzerindeki yükünün hafifletilmesi ve çevrenin korunması için enerji kaynaklarının ve enerji kullanımında verimliliğin artırılması olarak sıralanmaktadır.
2007 tarih ve 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu **Jeotermal ve doğal mineralli su kaynaklarının etkin bir biçimde aranması, araştırılması, geliştirilmesi, üretilmesi, korunması, bu kaynaklar üzerinde hak sahibi olunması ve hakların devredilmesi, çevre ile uyumlu olarak ekonomik şekilde değerlendirilmesi ve terk edilmesi ile ilgili usul ve esasları kapsamaktadır.
Türkiye Ulusal Yenilenebilir Enerji Eylem Planı , 2011-2020 dönemi içerisinde AB'ye katılım hedefine bağlılığını göstermek amacıyla yenilenebilir kaynaklardan enerji kullanımının teşviki ile ilgili Türkiye'nin hedeflediği gelişim ve bu gelişim doğrultusunda almayı planladığı önlemleri ortaya koyan bir dokümandır.
Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu tarafından hazırlanan ve 2 Ekim 2013 tarihinde 28738 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Lisansız üretici hakkındaki yönetmelik ile Lisanssız (Otoproduktör) yenilenebilir enerji üretiminin, önu açılmış ve isteyen herkes 1 MW'a (1000 kW) kadar kendi ihtiyacı olan elektriği üretme imkanı tanınmıştır.
2012 yılında Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 'nda ilk defa yenilenebilir enerji kooperatiflerinden bahsedilmiş ve bu kooperatiflere ihtiyaç vurgulanmıştır.
2013 yılında İller Bankası , belediyelerin enerji giderlerini azaltmak üzere yapacakları yenilenebilir enerji kaynaklı enerji üretim yatırımlarına 2013 yılı itibarıyla kredi vermeye başlamıştır.
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2015-2019 Strateji Belgesi **Belgeye göre, 2023'te Türkiye kurulu gücünün %49'unu yenilenebilir enerji kaynakları oluşturmaktadır.
2016 yılında yenilenebilir enerji kooperatifi çatısı altında tüketicilerini birleştiren vatandaşlara, tüm yenilenebilir kaynaklar bazında 1 MW, GES çatı ve cephe uygulamalarında ise 5 MW'a kadar başvuru imkanı getirilmiştir.

Türkiye'de bugün nüfusun neredeyse yüzde 93'ünün kent yönetimi olan belediye sınırları içerisinde, bunun yüzde 77,6'sının büyükşehir belediyelerinde; geri kalan yüzde 22,34'ünün ise diğer belediye sınırları içerisinde yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda; enerji ihtiyacının karşılanmasında, enerji verimliliğinin sağlanmasında, yerelden merkeze doğru ivmelenen enerji politikalarının hayata geçirilmesinde, merkezi yönetim kadar yerel yönetimlere de büyük ödevler, görevler ve sorumluluklar düşmektedir. Uluslararası arenada da enerji üretiminin ve verimliliğinin yerel yönetimlerin sorumluluğunda olması çok sık rastlanan bir olgudur. Bir önceki bölümde tartışılan gelişmiş ülke örnekleri göz önünde bulundurulduğunda, yenilenebilir enerji alanında merkezi yönetimin dışında yerel yönetimlerin, yenilenebilir enerji yatırımlarının büyük çoğunluğunu ellerinde tuttukları, merkezi olmayan enerji altyapılarının kontrolünü sağladıkları ve 2000'li yıllar sonrasında da yenilenebilir enerji alanında özel imtiyazları sona erdiren yerel enerji altyapılarını devralmaya başladıkları görülmüştür. Türkiye'de ise 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 5393 sayılı Belediye

Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu çerçevesinde görev alanları tanımlanan yerel yönetimlerin enerji alanına yönelik yürütmüş oldukları birçok politika ve faaliyet alanları, yörenin stratejik öncelik ve hedefleri göz ardı edilerek hazırlanmış; bu politika ve faaliyet alanları genellikle kurumiçi performans göstergelerinin iyileştirilmesinden öteye gidemediği hipotezi doğrulanarak, bulgular ölçeğinde yansıtılmaya çalışılacaktır. Bu bulguya, çalışma kapsamında yapılan derinlemesine araştırma yönetimi sonucunda ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında derinlemesine araştırma yönetiminin yararlanılarak; Türkiye’de nüfusun ve enerji ihtiyacının büyük bir kısmına ev sahipliği yapan 30 büyükşehir belediyesinin enerji politika ve faaliyet alanları, (1) 2014-2019 yılları arasını kapsayan stratejik planları, (2) 2014-2019 yılları arasında her yıl düzenli aralıklarla yayımlanan performans programları, (3) 2014-2019 yılları arasında her yıl düzenli aralıklarla yayımlanan faaliyet raporları üzerinden incelenmiştir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde bu bağlamda yapılan araştırma bulgularına yer verilecektir.

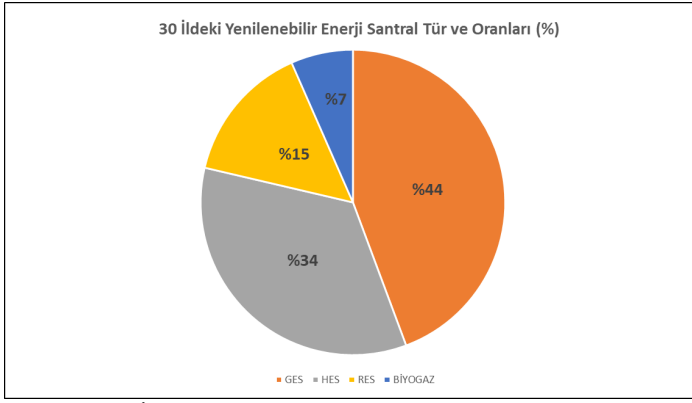
30 Büyükşehir Belediyesinin Yenilenebilir Enerji Politikaları

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de nüfusun neredeyse yüzde 80’nini barındıran 30 büyükşehir belediyesinin yenilenebilir enerji alanına yönelik yürütmüş oldukları birçok politika ve faaliyet alanları incelenecek ve elde edilen bulgular yenilenebilir enerji alanı üzerinden değerlendirilecektir. Çalışma kapsamında 30 büyükşehir belediyesinin seçilme nedeni ise Türkiye nüfusunun önemli bir bölümüne ev sahipliği yapmasından kaynaklıdır. Çalışmada ayrıntılı incelenen büyükşehir belediyelerinin listelerine aşağıdaki Tablo 4 kapsamında yer verilmiştir.

Tablo 4. Çalışma kapsamında araştırılan büyükşehir belediyeleri

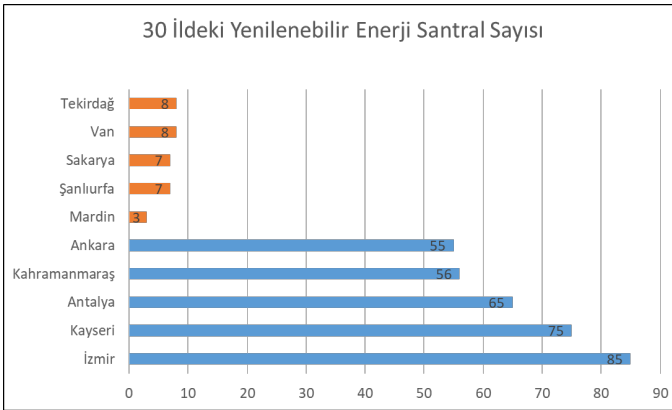
BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ	
1. Adana Büyükşehir Belediyesi	16. Kayseri Büyükşehir Belediyesi
2. Ankara Büyükşehir Belediyesi	17. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi
3. Antalya Büyükşehir Belediyesi	18. Konya Büyükşehir Belediyesi
4. Aydın Büyükşehir Belediyesi	19. Malatya Büyükşehir Belediyesi
5. Balıkesir Büyükşehir Belediyesi	20. Manisa Büyükşehir Belediyesi
6. Bursa Büyükşehir Belediyesi	21. Mardin Büyükşehir Belediyesi
7. Denizli Büyükşehir Belediyesi	22. Mersin Büyükşehir Belediyesi
8. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	23. Muğla Büyükşehir Belediyesi
9. Erzurum Büyükşehir Belediyesi	24. Ordu Büyükşehir Belediyesi
10. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	25. Sakarya Büyükşehir Belediyesi
11. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	26. Samsun Büyükşehir Belediyesi
12. Hatay Büyükşehir Belediyesi	27. Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi
13. İstanbul Büyükşehir Belediyesi	28. Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi
14. İzmir Büyükşehir Belediyesi	29. Trabzon Büyükşehir Belediyesi
15. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi	30. Van Büyükşehir Belediyesi

30 Büyükşehir Belediyesinin 2014-2019 yılları arasında kapsayan stratejik planları, aynı yılları kapsayan ve her yıl düzenli aralıklarla yayımlanan performans programları ve faaliyet raporlarında yenilenebilir enerji alanına yönelik politika değerlendirmelerine ve bulgularına geçmeden önce; 30 ilde türlerine göre yenilenebilir enerji santrallerinin mevcut durumuna yer vermekte fayda vardır. Türkiye'nin Enerji Atlası 2018 verilerine göre (Şekil 6) 30 ilde yenilenebilir enerji santral türlerinden en büyük orana, güneş enerjisi santralleri sahiptir (Türkiye'nin Enerji Atlası, 2018)

Şekil 6. 30 İlde Türlerine Göre Yenilenebilir Enerji Santralleri
Kaynak: Türkiye'nin Enerji Atlası, 2018

30 ilde yüzde 44 gibi en büyük orana sahip olan güneş enerjisi santrallerini, yüzde 34 ile hidroelektrik santralleri, yüzde 15 ile rüzgâr enerjisi santralleri ve yüzde 7 ile biyogaz santralleri takip etmektedir.

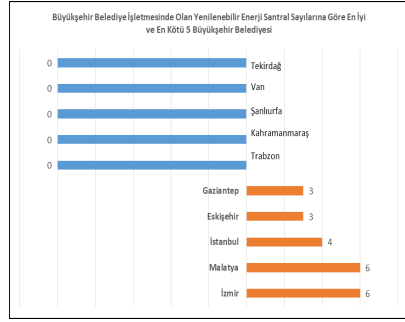

Şekil 7. 30 İlde Yenilenebilir Enerji Santral Sayısı
Kaynak: Türkiye'nin Enerji Atlası, 2018

Türkiye'nin Enerji Atlası 2018 verilerine göre (Şekil 7) 30 il içerisinde en çok yenilenebilir enerji santral sayısına sahip olan ilk beş il sırasıyla; İzmir (85 santral), Kayseri (75 santral), Antalya (65 santral), Kahramanmaraş (56 santral) ve Ankara'dır. (55 santral). En az yenilenebilir enerji santral sayısına sahip olan iller ise; Mardin (3 santral), Şanlıurfa (7 santral), Sakarya (7 santral), Van (8 santral) ve Tekirdağ'dır (8 santral).

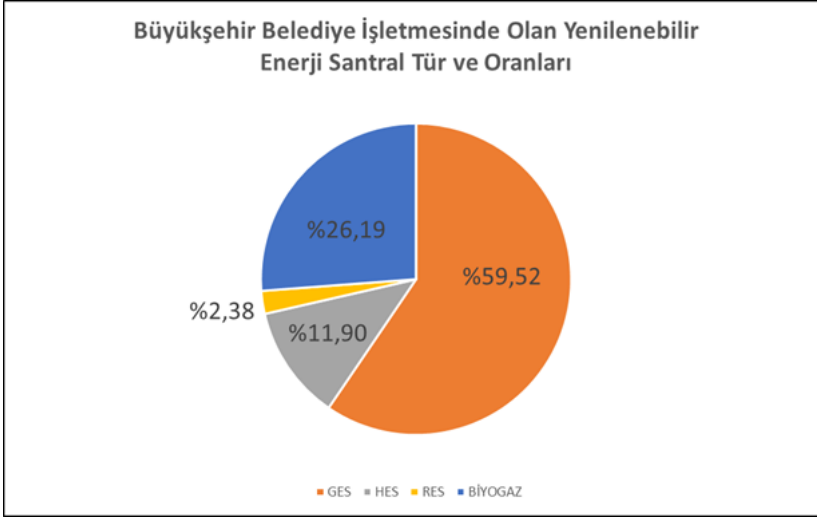
Büyükşehir belediye işletmesi bünyesinde işletilen yenilenebilir enerji santrallerine bakıldığında ise yine Türkiye'nin Enerji Atlası 2018 verilerine göre 11 büyükşehir belediyesi işletmesinde herhangi bir yenilenebilir enerji santraline rastlanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 9 büyükşehir belediyesi işletmesinde 1 adet, 4 büyükşehir belediyesi işletmesinde 2 adet, 3 büyükşehir belediyesi işletmesinde 3 adet, 1 büyükşehir belediyesi işletmesinde 4 adet, 2 büyükşehir belediyesi işletmesinde ise toplam 6 adet yenilenebilir enerji santralleri bulunmaktadır.

Büyükşehir Belediye İşletmesinde Olan Yenilenebilir Enerji Santral Sayısı	Büyükşehir Belediye Sayısı
0	11
1	9
2	4
3	3
4	1
6	2

Şekil 8. Büyükşehir Belediye İşletmesinde Olan Yenilenebilir Enerji Santral Sayısı
Kaynak: Türkiye'nin Enerji Atlası, 2018

Büyükşehir belediye işletmesinde olan yenilenebilir enerji santral sayıları göz önünde bulundurulduğunda; belediye bünyesinde işletilen ve en çok yenilenebilir enerji santrallerine sahip olan il, İzmir ve Malatya'dır (6'şar adet santral). İzmir ve Malatya'yı sırasıyla İstanbul (4 adet), Eskişehir ve Gaziantep (3'er adet) izlemektedir. Büyükşehir belediye işletmesinde yenilenebilir enerji santraline sahip olmayan iller ise Tekirdağ, Van, Şanlıurfa, Kahramanmaraş ve Trabzon'dur. Büyükşehir belediye bünyesinde işletilen yenilenebilir enerji santral türlerine bakıldığında ise en büyük oran yüzde 59,52 ile güneş enerjisi santralleridir. Bunu yüzde 26 ile biyogaz, yüzde 11,90 ile hidroelektrik santralleri ve yüzde 2,38 ile rüzgar enerjisi santralleri izlemektedir.

Şekil 9. Büyükşehir Belediye İşletmesinde Olan Yenilenebilir Enerji Santral Tür ve Oranları

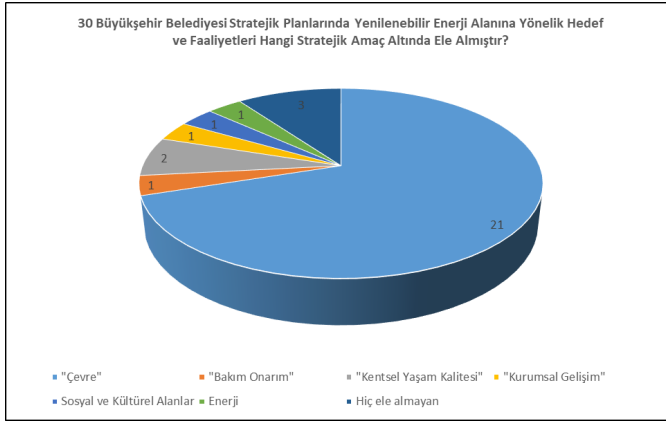
Kaynak: Türkiye'nin Enerji Atlası, 2018

30 ilin yenilenebilir enerji alanına yönelik mevcut durumlarının incelenmesinin ardından, 30 büyükşehir belediyesinin stratejik planlarında yenilenebilir enerji alanına yönelik hedef ve faaliyetleri hangi stratejik amaç başlığı altında ele alındığına bakılacak olursa; 30 büyükşehir belediyesinin 21 tanesinin yenilenebilir enerji alanına yönelik hedef ve faaliyetlerini "çevre" başlığı altında tartıştığı görülmüştür. 21 büyükşehir belediyesi dışında Antalya ve Samsun büyükşehir belediyeleri, "kentsel yaşam kalitesi", Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi "kurumsal gelişim" ve Van Büyükşehir Belediyesi "enerji" başlığı altında yenilenebilir enerji alanına yönelik hedef ve faaliyetlerini belirledikleri gözlemlenmiştir. Ordu, Tekirdağ ve Denizli büyükşehir belediyelerinin ise stratejik planlarında yenilenebilir enerji alanlarına hiç yer vermedikleri görülmüştür.

Ordu, Tekirdağ ve Denizli büyükşehir belediyeleri hariç 27 büyükşehir belediyesinin stratejik planları ve faaliyet raporlarında, yenilenebilir enerji alanlarına yönelik temel faaliyet alanları incelendiğinde ise yenilenebilir enerji alanının, birden çok faaliyet başlığı altında değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Bu başlıklar aşağıda belirtildiği şekilde ele alınmaktadır;

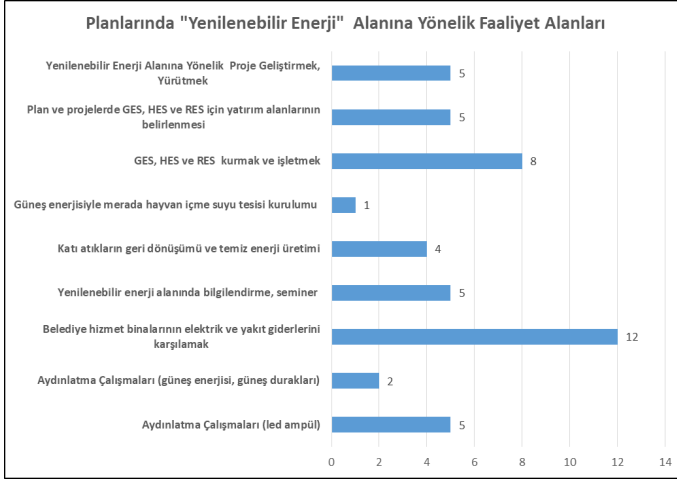
- Yenilenebilir enerji alanına yönelik proje geliştirmek ve yürütmek;
- Plan ve projelerde GES, HES ve RES için yatırım alanlarının belirlenmesi;
- GES, HES ve RES kurmak ve işletmek;

- Güneş enerjisiyle merada hayvan içme tesisi kurulumu;
- Katı atıkların geri dönüşümü ve temiz enerji üretimi;
- Yenilenebilir enerji alanında bilgilendirme ve seminer düzenlenmesi;
- Belediye hizmet binalarının elektrik ve yakıt giderlerinin karşılanması;
- Aydınlatma çalışmalarının yapılması (güneş enerjisi ve güneş duvarları);
- Aydınlatma çalışmalarının yapılması (led ampül);

Şekil 10. 30 Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planlarında Yenilenebilir Enerji Alanına Yönelik Hedef ve Faaliyetleri Hangi Stratejik Amaç Altında Ele Almıştır?

Belediyeler planlarında, birden çok başlığı yenilenebilir enerji alanlarına yönelik temel faaliyet alanlarında yer vermişlerdir. Bu başlıklar içerisinde yenilenebilir enerji alanına stratejik plarlarda en çok yer verilen faaliyet alanı, "belediye hizmet binalarının elektrik ve yakıt giderlerinin karşılanması" olarak belirlenmiştir. Bu faaliyet alanı 12 büyükşehir belediyesinin stratejik planlarına ve faaliyet raporlarına yansıtılmıştır. Bu faaliyet başlığını, "GES, HES ve RES kurmak ve işletmek", "aydınlatma çalışmalarını yapmak" ve "yenilenebilir enerji alanına yönelik proje geliştirmek ve yürütmek" başlıkları takip etmektedir.

Şekil 11. Büyükşehir Belediyelerin Yenilenebilir Enerji Alanlarına Yönelik Temel Faaliyet Alanları

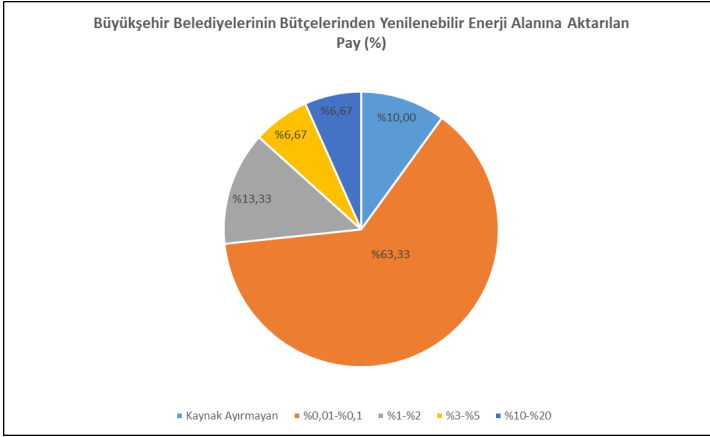
Yine belediyeler ölçeğinde, (Tablo 5) yenilenebilir enerjinin faaliyet alanlarının hangi belediyeler tarafından nasıl ele alındığına bakacak olursak; Ankara, Balıkesir, İstanbul, Şanlıurfa, Adana, Kocaeli, Bursa, Sakarya, Trabzon, Mersin, Mardin ve Samsun büyükşehir belediyeleri yenilenebilir enerjiyi, “belediye hizmet binalarının elektrik ve yakıt giderlerinin karşılanması” faaliyeti altında tartışmışlardır. Antalya, İzmir, Malatya, Manisa, Diyarbakır, Eskişehir, Muğla ve Van büyükşehir belediyeleri ise yenilenebilir enerjiyi, “GES, HES ve RES kurmak ve işletmek” faaliyeti altında tartışmışlardır.

Tablo 5. Büyükşehir Belediyelerin Yenilenebilir Enerji Alanlarına Yönelik Temel Faaliyet Alanları

Büyükşehir Belediyelerin Yenilenebilir Enerji Alanlarına Yönelik Temel Faaliyet Alanları	Büyükşehir Belediyeleri
Aydınlatma Çalışmaları (led ampül)	Adana, İstanbul, Balıkesir, Kahramanmaraş, Kocaeli,
Aydınlatma Çalışmaları (güneş enerjisi, güneş durakları)	Kayseri, Hatay
Belediye hizmet binalarının elektrik ve yakıt giderlerini karşılamak	Ankara, Balıkesir, İstanbul, Şanlıurfa, Adana, Kocaeli, Bursa, Sakarya, Trabzon, Mersin, Mardin, Samsun
Yenilenebilir enerji alanında bilgilendirme, seminer	Gaziantep, Antalya, Erzurum, Trabzon, Samsun
Katı atıkların geri dönüşümü ve temiz enerji üretimi	Eskişehir, Bursa, Hatay, Sakarya
Güneş enerjisiyle merada hayvan içme suyu tesisi kurulumu	Gaziantep
GES, HES ve RES kurmak ve işletmek	Antalya, İzmir, Malatya, Manisa, Diyarbakır, Eskişehir, Muğla, Van,
Plan ve projelerde GES, HES ve RES için yatırım alanlarının belirlenmesi	Hatay, Konya, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Mardin
Yenilenebilir Enerji Alanına Yönelik Proje Geliştirmek, Yürütmek	İzmir, Eskişehir, Erzurum, Gaziantep, Samsun

Bu kapsamda çalışmamızın başında belirttiğimiz, “yerel yönetimlerin enerji alanına yönelik yürütmüş oldukları birçok politika ve faaliyet alanlarının, genellikle kurumiçi performans göstergelerinin iyileştirilmesinden öteye gidemediği” hipotezi bu bulgular ışığında doğrulanmıştır.

Çalışma kapsamında araştırılan bir diğer başlık, büyükşehir belediyelerinin yıllık performans programlarına göre yenilenebilir enerji alanına aktarılan paylardır. Bu kapsamda Ordu, Tekirdağ ve Denizli büyükşehir belediyeleri hariç 27 büyükşehir belediyesinin 2014-2019 yılları arasını kapsayan ve yıllık olarak yayımlanan performans programları detaylı olarak incelenmiştir. Yapılan araştırmaya göre 27 büyükşehir belediyesinin yüzde 63,3’ünün, yenilenebilir enerji alanına yıllık aktardıkları ortalama payın yüzde 0,01-0,1 arasında olduğu görülmektedir. 27 büyükşehir belediyesinin yüzde 10’unun bu alana yönelik hiç kaynak ayırmadığı; yüzde 13’ünün ise yenilenebilir enerji alanına yönelik yüzde 1-2 arasında kaynak ayırdığı dikkati çekmektedir.

Şekil 13. Büyükşehir Belediyelerinin Yıllık Performans Programlarına Göre Yenilenebilir Enerji Alanına Aktarılan Pay (%)

Son olarak 27 büyükşehir belediyesinin stratejik planları ve faaliyet raporlarında yenilenebilir enerji alanına yönelik performans göstergeleri incelendiğinde, göstergelerinde kurumiçi performans göstergelerinin iyileştirilmesinden öteye gidemediği” hipotezinin bir kez daha doğrulandığı görülmektedir (Tablo 6). Yenilenebilir enerji alanına yönelik performans göstergelerinden “belediyelerin birimlerine tedarik edilen elektrik enerjisi”, kurulan aydınlatma sistemi sayısı” gibi göstergelerin ölçülebilir olmaktan öte kurumiçi performansı yansıtan göstergeler olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 6. Büyükşehir Belediyelerinin Yenilenebilir Enerji Alanını Yönelik Göstergeler

Göstergeler	Ölçüm
Yenilenebilir enerji kaynakları ile çalışan sistem sayısı	(adet/yıl)
Kurulan aydınlatma sistemi sayısı	(adet/yıl)
Temin edilen elektrik miktarı	(kwh/ay)
Bakım onarımı yapılan tesis, aydınlatma sayıs	(adet/yıl)
Hazırlanan aydınlatma proje çalışması	(adet/yıl)
Belediyemiz birimlerine tedarik edilen elektrik enerjisi	(kw/h)
Yıl içinde gerçekleştirilecek faaliyet ve proje sayısı	(adet/yıl)
Yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanılarak örnek uygulama yapılacak park sayısı	(adet/yıl)
Enerji verimliliği ve karbon salınımı ile ilgili yapılacak çalışma sayısı	(adet/yıl)
Enerji verimliliği ile ilgili düzenlenecek eğitim sayısı	(adet/yıl)

Çalışma kapsamında 30 büyükşehir belediyesinin, 2014-2019 yılları arasında kapsayan stratejik planları, aynı yılları kapsayan ve her yıl düzenli ara-lıklarla yayımlanan performans programları ve faaliyet raporlarında yeni-lenebilir enerji alanına yönelik yapılan çalışmaları incelendiğinde, i) bazı büyükşehir belediyelerinin bu alana yönelik hiçbir faaliyette bulunmadık-ları, ii) belediyelerin yenilenebilir enerji alanına yönelik gerçek anlamda bir faaliyet geliştirmedikleri, iii) yenilenebilir enerji alanına yönelik yürütmüş oldukları birçok politika ve faaliyet alanlarını, yörenin stratejik öncelik ve hedeflerini göz ardı ederek oluşturdukları, iv) bu alana yönelik faaliyetlerin ise genellikle kurumiçi performans göstergelerinin iyileştirilmesinden öteye gidemediği gözlemlenmiştir. Çalışmanın sonucunda yenilenebilir enerji alanında önemli bir yere sahip olan yerel yönetimlerin Türkiye’de ne yazık ki gerekli görev ve sorumlulukları üstlenmediği dikkati çekmektedir.

Sonuç Yerine; Yenilenebilir Enerji Alanında Türkiye’de Yerel Yöne-timler İçin İki Aşamalı Yol Haritası

Türkiye’de yerel yönetimlere, enerjide dışa bağımlılığın azaltılması ve enerji arz ve taleplerinin dengelenmesi bağlamında büyük görevler ve so-rumluluklar düşmektedir. Bu bağlamda bir önceki bölümde tartışılan Fransa ve Almanya yerel yönetim örnekleri üzerinden güçlü bir enerji po-tansiyeline sahip olan Türkiye’deki yerel yönetimler için iki aşamalı bir yol haritası önerilebilir.

Belirtilen bu yol haritalarından ilkinin, kapsayıcı ve sürekli güncellenen bir sürdürülebilir enerji aksiyon planı oluşturmaktadır. Bir önceki kısımda planlama sürecinde başarılı uygulama örneği kapsamında tartışılan Fransa’daki yerel yönetimlerin yaptıkları yenilenebilir enerji eylem planları, Türkiye’deki yerel yönetimler açısından yol gösterici olabilir.

Türkiye'deki yerel yönetimler aslında yenilenebilir enerji eylem planlarının hazırlanması sürecine uzak değildirlir. Avrupa Komisyonu'nca 2014 yılında yürürlüğe giren ve sürdürülebilir enerji politikalarını destekleyen Başkanlar Sözleşmesi'ne Türkiye'den de 2 büyükşehir belediyesi ve 6 ilçe belediyesi taraf olmuştur. Bu belediyeler; İzmir Büyükşehir Belediyesi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, Bornova İlçe Belediyesi, Seferihisar İlçe Belediyesi, Tepebaşı İlçe Belediyesi, Kadıköy İlçe Belediyesi, Bursa/Nilüfer İlçe Belediyesi ve Çankaya İlçe Belediyesidir. Başkanlar Sözleşmesi uyarınca Türkiye'de sözleşmeyi imzalayan belediyeler 2020 yılı için sera gazı salınımlarını ortalama yüzde 20 azaltmayı ve bu hedef için uygulayacağı "Sürdürülebilir Enerji Eylem Planlarını" Avrupa Birliğine sunmayı taahhüt etmişlerdir. Bu taahhüt gereği 2015 yılı itibariyle yukarıda belirtilen büyükşehir ve ilçe belediyeleri, bu planlarını özel bir şirket eliyle hazırlamışlar ve Birliğe sunmuşlardır. Ancak bu planlar detaylı olarak incelendiğinde, planların yenilenebilir enerji alanına yönelik literatür taramasından öteye gitmediği görülmektedir. Birçoğu benzer başlıklar altında tartışılan planlar, yenilenebilir enerji alanından öte iklim değişikliğinin önemine vurgu yapmışlardır. Ayrıca planlarda yenilenebilir enerji alanında geleceğe yönelik tahminlerin ötesinde daha çok mevcut durumu yansıtan başlıklara yer verilmiştir. 2 büyükşehir belediyesi ve 6 ilçe belediyesi tarafından özel bir şirket eliyle hazırlanan sürdürülebilir enerji planlarında ele alınan başlıklar şu şekildedir¹ :

- İklim Değişikliği Nedir?
- Uluslararası ve Yerel Yönetimlerde İklim Değişikliği Anlaşmaları
- Belediye Sınırlarında Mevcut Yenilenebilir Enerji Durumu
- Bölgenin ve Belediye Sınırlarında Yapı Stoku
- Belediye Sınırlarında Sera Gazı Emisyon Envanteri
- Belediye Tarafından Düzenlenen Sürdürülebilir Enerji Eylem Planı Aşamaları ve Bu Alanda Düzenlenen Çalıştaylar
- İdari sınırlar dışında ithal edilen enerjinin azaltılması ihtimalinin araştırılması ve projelerinin belirlenmesi;
- Yenilenebilir enerji alanına yönelik mevcut durumu içeren yerel ve bölgesel ölçekte haritalama.
- Yapılması planlanan ve gelecekte öngörülen projeler kapsamında yerel ve bölgesel ölçekte haritalama.

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: İzmir Büyükşehir Belediyesi Sürdürülebilir Enerji Eylem Planı, 2016.

Türkiye içinde güçlü bir potansiyele sahip olan yerel yönetimlerin, Fransa örneğinden de görüldüğü üzere, yenilenebilir enerji alanına yönelik literatür taramasının ötesinde; i) enerji arzı, tüketimi ve ağlarının analiz edilmesini ve haritalandırılmasını, ii) enerji karmasının planlanmasını ve fizibilite çalışmalarının yapılmasını, iii) enerji verimliliği potansiyelinin analiz edilmesini, iv) enerji projeksiyonlarının (kısa, orta ve uzun vade) ve hedeflerin belirlenmesini, v) ulusal hedefleri gözeterek, teknik, finansal ve ekonomik faktörleri kapsayan ve tüm paydaşları içeren kapsamlı bir yenilenebilir enerji eylem planlarına yer vermesi gerekmektedir.

Türkiye'deki yerel yönetimler için ikinci yol haritasını ise bir önceki bölümde Almanya örneği üzerinden tartışılan ve yerel yönetimler ortaklığında kurulan yenilenebilir enerji kooperatifleri oluşturmaktadır. Yerel yönetimler ortaklığında kurulan yenilenebilir enerji kooperatifleri uygulamasına köklü bir kooperatifçilik geçmişine sahip olan ülkemiz yabancı değildir. 2012 yılı itibarıyla Türkiye'de yenilenebilir enerji kooperatiflerinin oluşturulması için yasal düzenlemeler de yapılmıştır. Bunlardan ilki, 2012 yılında Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı'nda yenilenebilir enerji kooperatiflerine yönelik yapılan düzenlemedir. Bu düzenlemede yerel yönetimlerin ortaklığında kurulabilecek olan yenilenebilir enerji kooperatiflerine duyulan ihtiyaç vurgulanmıştır. Türkiye'de yenilenebilir enerji kooperatifi kurulabilmesine yönelik diğer önemli bir düzenleme ise 2 Ekim 2013 tarihli ve 28783 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik"tir. İlgili Yönetmeliğe 2016 yılında yapılan düzenlemeler ile yenilenebilir enerji kooperatifi çatısı altında tüketimlerini birleştiren yerel yönetimlere ve vatandaşlara, tüm yenilenebilir kaynaklar bazında 1 MW'tan 2 MW'a kadar kapasite imkânı getirilmiştir. Bu alana yönelik diğer önemli bir düzenleme ise 2013 yılında İller Bankasının, belediyelerin enerji giderlerini azaltmak üzere yapacakları yenilenebilir enerji kaynaklı enerji üretim yatırımlarına kredi vermeye başlamasıdır.

Tüm bu düzenlemeler ile beraber Türkiye'de 2017 yılı itibarıyla 2 tanesi yerel yönetimlerin ortaklığında, 22 tanesi de özel girişim desteği ile toplam 24 adet yenilenebilir enerji kooperatifi kurulmuştur. Yukarıda da vurgulandığı üzere ülkemizde şu anda yerel yönetimlerin desteği ile kurulan 2 yenilenebilir enerji kooperatifi vardır. Bunlardan ilki Nilüfer Yenilenebilir Enerji Kooperatifi diğeri ise Seferihisar Yenilenebilir Enerji Kooperatifi'dir. Türkiye için iyi uygulama örneği oluşturabilecek olan Nilüfer ve Seferihisar ilçe

belediyelerinin kendi yörelerinde kurdukları yenilenebilir enerji kooperatifleri, hem kurum personeli hem de yöre yaşayanları tarafından sahiplenilmiştir. Nilüfer Yenilenebilir Enerji Kooperatifi ilk aşamada 7 kurucu üye ile belediye arazisi üzerinde kurulmuş ve hızla üye sayısını arttırmıştır. Genellikle belediyede çalışanlarının bir araya gelerek kurdukları bu girişim, rüzgâr enerjisini de hedef olarak koymuştur (Nilüfer İlçe Belediyesi, 2018). Seferihisar İlçe Belediyesi bünyesinde 7 kurucu ortak ile kurulan kooperatifin ise temel amacı, kamu alanlarının enerji ihtiyacını yenilenebilir kaynaklardan üretmektir. Seferihisar Yenilenebilir Enerji Kooperatifi de belediye arazisi üzerinde kurulmuştur (Seferihisar İlçe Belediyesi, 2018). Her iki kooperatif de 2019 yılı itibariyle üretime geçerek, yerel ölçekte önemli bir yenilenebilir enerji üretim potansiyeli yaratacaktır. Yerel yönetimler ortaklığında kurulan ve kurulacak olan bu kooperatif modelleri birçok avantajı ve kolaylığı da beraberinde getirmektedir. Yerel yönetimler ortaklığındaki yenilenebilir enerji kooperatiflerinin kurulumu için gerekli olan arsa tahsisinin kolaylığı, araç, gereç ve finansal destek sistemlerinin belirlenmesi, İller Bankası aracılığı ile kredi alım imkanının olması, yerel yönetimler eliyle daha hızlı gerçekleşmekte ve bürokrasinin bu alandaki engellerine daha az takılmaktadır.

Sonuç olarak enerji dönüşümünün kaçınılmaz olduğu bu yeni dönemde, yerel yönetimlere büyük bir görev ve sorumluluk düştüğü açıktır. Bu çalışma kapsamında da yenilenebilir enerji alanında yerel yönetimler için mevcut durum ve iyi uygulama örnekleri üzerinden iki aşamalı bir yol haritası önerilmiştir. Buna göre planlama alanında, i) yerel yönetimler tarafından yörenin yenilenebilir enerji alanında stratejik öncelik ve hedeflerini gözetken, kapsayıcı bir stratejik planlama sürecinin işler hale getirilmesi, uygulama alanında ise ii) yerel yönetimlerin ortaklığında, vatandaş odaklı yenilenebilir enerji kooperatif modelinin hayata geçirilmesi önerilmektedir. Bu öneriler ile birlikte yerel yönetimlerin, Türkiye'nin enerji dönüşümüne ve iklim değişikliğine uyum sürecine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Extended Abstract

*

Renewable Energy in Local Governments' Policies

*

Asmin Kavas Bilgiç
TEPAV & Osman Gazi University
ORCID: 0000-0001-8319-7950

Deniz Başoğlu Acet
METU
ORCID: 0000-0003-1918-1756

Aim of the Study

Following the 1973 Oil Crisis, almost all the countries started to put increased emphasis on their energy needs. Since then, especially developed countries have commenced a quest for implementing policies aimed at diversifying their energy sources, creating alternative energy resources and using energy efficiently. Factors such as urbanization, diversification of information technology, change of production and consumption habits cause an increase in the demand for energy. In order to achieve sustainable growth, various countries have prioritized meeting energy demand as optimally as possible as their main goal. Correspondingly, countries that do not meet the energy demand within its borders become subject to external dependence in energy. Empirical research conducted in recent years show that, one of the most important obstacles in front of industrialization and economic development is the high level of dependence on foreign sources for energy. In turn, this also demonstrates the direct proportionality between growth and energy consumption as well. Moreover, it is anticipated that further growth can take place if this dependence on foreign resources for energy can be limited to minimum. With the rapid urbanization due to a wave of migration from rural to urban areas and industrialization since 1950s, need and demand for energy is ever-increasing in Turkey. For Turkey, who is importing approximately 75 percent of the demanded energy; external dependence, the expenditure of the income from exports for the energy imports, large share of fossil fuel-based energy resources is in between the important risks threatening the energy security. To address the

mentioned goals of minimizing external dependence, and achieving independence in energy as well as developing sustainably, emerging countries including Turkey has accelerated the creation and implementation of policies on alternative energy resources and the efficient use of energy starting from 2000s.

As of the 2000s, significant adjustments were made to the legal framework and institutional areas in Turkey aimed at meeting the increasing energy demand from local resources, improving energy infrastructure, reducing the burden of energy costs on economy and energy efficiency both for effective use of energy and to decrease the burden on environment. The legal arrangements that have been made since 2001 reflect a different view from the centralist approach, which require multi-disciplinary work and the need to form multi-partner and multi-stage structures. Accordingly, these legal arrangements and related actions cannot be carried out adequately enough by central government bodies and their provincial units alone. Considering that approximately 93 percent of the population in Turkey today is living within municipal boundaries, of which 77.6 percent live in metropolitan municipalities and the remaining 22.4 percent live within other municipal boundaries, local governments have a great deal of responsibilities related to energy supply and efficiency, as well as the realization of the energy policies that can be accelerated from part to whole and from local to center. It is common in the international arena for energy production and efficiency fall under the responsibility of local governments. In countries such as Germany, New Zealand, Denmark and France, local governments hold control of the vast majority of renewable energy investments, the decentralized energy infrastructures, and begin to take over local energy infrastructures, therefore ending special privileges. On the other hand, in Turkey, the acts of local governments, which are liable to Metropolitan Municipality Act with the law no. 5216, Municipal Law with the law no. 5393 and Special Provincial Administration Law with the law no. 5302; according to the findings of the research show that the plans commonly ignore the strategic priorities and objectives of the region and falls short in going beyond the improvement of institutional performance indicators in terms of energy,

The main purpose of this study titled "Energy Policies in Local Governments" is to determine the energy-related political activity areas of local governments, which have an important role in the implementation of energy policies in Turkey and to contribute to the development of a new political dialogue that will engage all related stakeholders.

Methodology

Within the scope of this research, in-depth investigation methodology will be utilized. Energy policies and activity areas of 30 metropolitan municipalities, which host a major population and energy requirement of Turkey; (1) strategic plans and regularized annual performance programs and (2) activity reports between the years of 2014 and 2019 will be discussed and comparatively analyzed with international examples of best practices. During the research, references to sustainable use of energy and renewable energy policies on the local government level will be dedicatedly investigated.

Findings/First Results

At the consideration section of findings, it will be reflected that (1) energy policies and activity areas of 30 metropolitan municipalities in Turkey are inadequate and (2) most of these municipalities comprise of goals and policies (related to energy) that cannot go beyond the improvement of institutional performance indicators.

Conclusion

At the conclusion part, a two-stage roadmap for Turkey will be recommended according to the good practices as resources of the evaluation of local government performances and as standardization of service areas on energy for local governments, will be constituted while considering of policies, applications, and objectives that aimed at sustainable energy scope of local governments in the examples of Turkey and international best practices. As mentioned above, in Turkey, which is dependent on outside energy resources at a rate of approximately %75, local governments have an important place in carrying of energy policies into effect. Within the context of this research, the aim is to put emphasis on the decentralization of activities on sustainable energy efficiency; and on the development of relevant actions, policies, and strategies by local governments within the scope of mobilization and monitoring of local works.

Kaynakça/References

- Adıyaman, Ç. (2012). *Türkiye'nin yenilenebilir enerji politikaları*. Doktora Tezi Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Avrupa Parlamentosu [AP]. (2018). *Report on the role of EU regions and cities in implementing the COP 21 Paris Agreement on climate change* (2017/2006(INI). A8-0045/2018). 11 Kasım 2018 tarihinde <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pub-Ref=-//EP//NONSGML+REPORT+A8-2018-0045+0+DOC+PDF+V0//EN> adresinden erişildi.
- Birleşmiş Milletler [BM]. (2016). *Paris Anlaşması*. (1. Bsm). (I. Özkaya-Özlüer, E. Turhan, F. Özlüer ed.), (Y. B. Çamurdan Çev.) Ekoloji Kolektifi Derneği. 11 Kasım 2018 tarihinde <http://ekolojikolektifi.org/wp-content/uploads/2017/11/Paris-Anlasmasi-ISBN-978-605-83799-1-6.pdf> adresinden erişildi.
- Birleşmiş Milletler [BM]. (2018). World urbanization prospects: The 2018 revision, key facts. 11 Kasım 2018 tarihinde <https://population.un.org/wup/Publications/Files/WUP2018-KeyFacts.pdf> adresinden erişildi.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı [BMKP]. (2018) *Sürdürülebilir kalkınma hedefleri*. 10 Kasım 2018 tarihinde <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html> adresinden erişildi.
- Ćetković, S. ve Buzogány, A. (2016). Varieties of capitalism and clean energy transitions in the European Union: When renewable energy hits different economic logics. *Climate Policy*, 16(5), 642-657. (erişim tarihi 07.12.2018) <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14693062.2015.1135778> adresinden erişilmiştir.
- City of Paris ve Green Parks and Environment Urban Ecology Agency. (2018). *Paris climate action plan: Towards a carbon neutral city and %100 renewable energies*. 22 Ekim 2018 tarihinde <https://api-site-cdn.paris.fr/images/101081> adresinden erişildi.
- DGRV. (2016). *DGRV annual survey of energy cooperatives: 2015 - Energy cooperatives*. 10 Kasım 2018 tarihinde [https://www.dgrv.de/weben.nsf/272e312c8017e736c1256e31005cedff/e7b7b885ccf6c6e8c1257e84004f9047/\\$FILE/Survey_Energy_Cooperations_2015.pdf](https://www.dgrv.de/weben.nsf/272e312c8017e736c1256e31005cedff/e7b7b885ccf6c6e8c1257e84004f9047/$FILE/Survey_Energy_Cooperations_2015.pdf) adresinden erişildi.
- Enerji Atlası (2018). Enerji Atlası. (erişim tarihi.15.07.2018) tarihinde <http://www.enerji-atlasi.com/> adresinden erişildi.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı [ETKB]. (2012). *Dünyada ve Türkiye'de enerji görünümü*. 10 Kasım 2018 tarihinde [www.enerji.gov.tr/Dunyada ve Turkiyede Enerji Gorunumu.pdf](http://www.enerji.gov.tr/Dunyada_ve_Turkiyede_Enerji_Gorunumu.pdf) adresinden erişildi.
- eni Fransa. (2017). *The electricity market in France*. 9 Kasım 2018 tarihinde https://www.eni.com/en_FR/products-services/electricity/electricity_market/electricity_market.shtml adresinden erişildi.
- Fouquet, R. ve Pearson, P. J. (2012). Past and prospective energy transitions: Insights from history. *Energy Policy*, 50, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.08.014>
- Onurbaş-Avcioğlu, A. (2017) *Yenilenebilir enerji kaynakları ve teknolojileri*. Ayten Onurbaş Avcioğluna ait 2017 Ders Notları, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Makinaları ve Teknolojileri Bölümü. (05.11.2018). https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/18473/mod_resource/content/0/YEN%C4%B0LE-

- [NEB%C4%B0L%C4%B0R%20ENERJ%C4%B0%20KAYNAK-LARI%20VE%20TEKNOLOJ%C4%B0LER%C4%B0%202.pdf](#) adresinden erişildi.
- International Energy Agency (IEA). (2016a). *Energy technology perspectives 2016 - towards sustainable urban energy systems: Executive summary*. 10 Kasım 2018 tarihinde https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/EnergyTechnologyPerspectives2016_ExecutiveSummary_EnglishVersion.pdf adresinden erişildi.
- International Energy Agency [IEA]. (2016b). *Energy policies of iea countries: France. 2016 Review*. 11 Kasım 2018 tarihinde [https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Energy Policies of IEA Countries France 2016 Review.pdf](https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Energy_Policies_of_IEA_Countries_France_2016_Review.pdf) adresinden erişildi.
- International Energy Agency [IEA]. (2018). **Key world energy statistics**. 11 Kasım 2018 tarihinde <https://www.iea.org/statistics/kwes/> adresinden erişildi.
- International Renewable Energy Agency [IRENA]. (2016a). *Note of the Director-General Renewable Energy in Urban Settings IRENA Input to the New Urban Agenda*. Twelfth meeting of the Council Abu Dhabi, 1 – 2 November 2016. 23 Ekim 2018 tarihinde https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/About-IRENA/Council/Twelfth-Council/C_12_DN_2_RE-and-Cities.pdf adresinden erişildi.
- International Renewable Energy Agency [IRENA]. (2016b). *Renewable energy in cities: International renewable energy agency (IRENA)*, Abu Dhabi. 23 Ekim 2018 tarihinde http://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2016/IRENA_Renewable_Energy_in_Cities_2016.pdf adresinden erişildi.
- Klagge, B., ve Meister, T. (2018). Energy cooperatives in Germany—an example of successful alternative economies?. *Local Environment*, 23(7), 697-716. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13549839.2018.1436045>
- Kuittinen, H ve Velte, D. (2018). *Mission-oriented R&I policies: In-depth case studies Case Study Report: Energiewende*. 11 Kasım 2018 tarihinde https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/mission_oriented_r_and_i_policies_case_study_report_energie-wende-de.pdf adresinden erişildi.
- le Du, S. (2017). *Towards 32% renewable energy in 2030: French public policies for renewables*. 22 Ekim 2018 tarihinde <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Articles/6d47bddb-1d14-4597-8878-785ab59fc529/files/bd6c631e-ba8c-4092-8a95-37e768d3cccc> adresinden erişildi.
- Ministry of Environment, Energy and Sea of France [MEEM]. (2016, Haziran). *Energy transition for Green Growth Act in action: Regions – Citizens – Business*. 23 Ekim 2018 tarihinde <https://www.ecologique-solidaire.gouv.fr/sites/default/files/Energy>
- Nilüfer İlçe Belediyesi (2018). *Yenilenebilir enerji kooperatifi*. 15.07.2018 tarihinde [http://www.nilufer.bel.tr/haber-4632-nilufer-yenilenebilir-enerji-uretim-kooperatifinde-genel-kurul-heycani#PopupGoster\[popup\]/0/](http://www.nilufer.bel.tr/haber-4632-nilufer-yenilenebilir-enerji-uretim-kooperatifinde-genel-kurul-heycani#PopupGoster[popup]/0/) adresinden erişildi.
- Ohlhorst, D. (2015). Germany's energy transition policy between national targets and decentralized responsibilities. *Journal of Integrative Environmental Sciences*, 12(4), 303-322. Erişim tarihi <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1943815X.2015.1125373> adresinden erişilmiştir.

- Onurbaş-Avcioğlu, A. (2017). *Yenilenebilir enerji kaynakları ve teknolojileri: Enerji kaynakları* Onurbaş Avcioğluna ait 2017 Ders Notları, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Makinaları ve Teknolojileri Bölümü. Online site: 10 Kasım 2018 tarihinde Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD]. (2016, Ekim). *OECD environmental performance reviews: France 2016*. Paris:OECD Publishing, 23 Ekim 2018 tarihinde <http://dx.doi.org/10.1787/9789264252714-en> adresinden erişildi.
- REN21. (2017). *Renewables 2017 global status report*. 11 Kasım 2018 tarihinde http://www.ren21.net/wp-content/uploads/2017/06/17-8399_GSR_2017_Full_Report_0621_Opt.pdf adresinden erişildi.
- Seferihisar İlçe Belediyesi (2018). *Yenilenebilir enerji kooperatifi*. 15.07.2018 tarihinde <http://www.seyeko.web.tr/> adresinden erişildi.
- Seto, K.C., Dhakal, A., Bigio, H., Blanco, G.C., Delgado, D., Dewar, L., Huang, A., , Ramaswami, A.. (2014) human settlements, infrastructure and spatial planning. (Edenhofer, O., R. Pichs-Madruga, Y. Sokona, E. Farahani, S. Kadner, K. Seyboth, A. Adler, I. Baum, S. Brunner, P. Eickemeier, B. Kriemann, J. Savolainen, S. Schlömer, C. von Stechow, T. Zwickel and J.C. Minx Der.). *Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* içinde (s. 923 – 1000). Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom ve New York, NY, USA. 10 Kasım 2018 tarihinde https://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/wg3/ipcc_wg3_ar5_chapter12.pdf adresinden erişildi.
- The International Renewable Energy Agency (2017). *The International renewable energy statistics*. 11.09.2018 tarihinde <https://www.irena.org/publications/2017/Jul/Renewable-Energy-Statistics-2017> adresinden erişildi.
- The World Bank. (2015). *Energy imports* 12.07.2018 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/EG.IMP.CON.S.ZS?locations=TR> adresinden erişildi.
- Van de Ven, D. J. ve Fouquet, R. (2017). Historical energy price shocks and their changing effects on the economy. *Energy Economics*, 62, 204-216. Erişim tarihi <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0140988316303553> adresinden erişilmiştir.
- Van Staden, M. (2017). Sustainable energy transition: Local governments as key actors. (T. S. Uyar, Der.) *Towards 100% Renewable Energy* içinde (s.17 – 25). Springer, Cham. 10 Kasım 2018 tarihinde https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-45659-1_2 adresinden erişildi.
- Vidalenc, E. (2017). Local energy planning in France: a way to reinforce energy transition. *European Council for an Energy Efficient Economy* için Konferans Bildirisi. 23 Ekim 2018 tarihinde https://www.eceee.org/library/conference_proceedings/eceee_Summer_Studies/2017/3-local-action/local-energy-planning-in-france-a-way-to-reinforce-energy-transition/ adresinden erişildi.
- Yılmaz, M, (2012) Türkiye'nin enerji potansiyeli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik enerjisi üretimi açısından önemi. *Ankara Üniversitesi Çeşretilimleri Dergisi*, 4(2), 33-54

Asmin Kavas Bilgiç, 2008 yılında İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nden mezun oldu. 2011 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalında, yüksek lisans derecesi aldı. 2012 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalında, doktora başladı 19 Haziran 2017 tarihinde tamamladı ve Doktor unvanını aldı. TOBB Üniversitesi ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde yarı zamanlı dersler veren Asmin Kavas, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Şehir ve Bölge Çalışmaları Programlarında politika analisti olarak çalışmaktadır.

Akademik İlgi Alanları: Yerel yönetimler, toplumsal cinsiyet eşitliği, kentleşme politikaları, yenilenebilir enerji politikaları

Asmin Kavas Bilgiç, In 2008, she graduated from İhsan Doğramacı Bilkent University, Faculty of Architecture, Department of Urban Design and Landscape Architecture. In 2011, she received her MA in Ankara University Faculty of Political Sciences and Public Administration Department of Department of Urban, Environment and Local Government Policies. 2012, she started her PhD in Ankara University Faculty of Political Sciences and Public Administration Department of Department of Urban, Environment and Local Government Policies. On June 19, 2017 she completed her Ph.D. Asmin Kavas who gives part-time lectures at TOBB University and Eskişehir Osmangazi University, has been working as a policy analyst in Urban and Regional Studies Program in The Economic Policy Research Foundation of Turkey.

Academic Interests: Local governments, social gender equality, urbanization policies, renewable energy policies

E-mail: asminkavas@gmail.com, asmin.kavas@tepav.org.tr

Deniz Başoğlu Acet, 2008 yılı İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Endüstri Mühendisliği mezun olmuştur. 2017 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yer Sistem Bilimleri Bölümü'nde yüksek lisans çalışmasını tamamladı. Mevcut durumda Ankara'da kurulu bir yenilenebilir enerji firması olan Tardis Enerji Ltd. Şti.'nin kurucu ortağı ve İş Geliştirme Sorumlusu olarak görev yapıyor. Aynı zamanda, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yer Sistem Bilimleri Bölümü'nde Doktora çalışmalarına devam ediyor.

Akademik ilgi alanları: Ekosistem hizmetleri, gıda-su-enerji bağı, yenilenebilir enerji, enerji dönüşümü, yenilenebilir enerji politikaları

Deniz Başoğlu Acet, In 2008, she graduated from İhsan Doğramacı Bilkent University, Department of Industrial Engineering. In 2017, she received her MA at the Middle East Technical University, Institute of Science, Department of Earth Systems Sciences. She is working as a business development manager and co-founder at Tardis Energy Ltd., a renewable energy company. She continues her

doctoral studies at the Middle East Technical University, Institute of Science, Department of Earth Systems Sciences.

Academic Interests: Ecosystem services, food-water-energy bond, renewable energy, energy transition, renewable energy policies

E-mail: deniz@tardisenerji.com, denizbasoglu@tardisenerji.com

Van Kentsel Gelişimi ve Güncel Konut Piyasası İlişkisinin Değerlendirilmesi

*

Aysu Uğurlar

Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi

ORCID: 0000-0001-6172-7906

Öz

*Van Doğu Anadolu Bölgesi'nin önemli merkezlerinden biri olarak pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Nüfus hareketleri açısından göç veren bir karaktere sahip olup kent merkezi (merkez ilçeler) açısından bu durum farklıdır. Geçmişten günümüze Van kentinin, ne yakın ilçe ve illerden kent merkezine yönelik nüfus hareketlerine, ne sosyal, ekonomik ve fiziksel olarak oldukça yıkıcı olan afetlere (özellikle 2011 yılı depremi) ne de 2012 yılı 6360 sayılı Yasa bağlamında büyükşehir olma statüsüne tam olarak hazırlıklı olabildiği söylene-
mez. Kent makroformu, kentsel sosyal ve ekonomik yaşantı bağlamında gereksinim duyulan yerleşik alanın kapladığı bir fiziki mekân olarak, kentin yapılaşma biçimi ve gelişme eğilimle-
rini içeren arazi kullanım kararlarından oluşmaktadır. Bu bağlamda kentsel gelişim süreçleri (yerleşim alanları/mahalleler/konut alanları) kent makroformunu yönlendiren önemli bileşen-
lerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle çalışmada ilk olarak Van kentinin planlama ve konut alanları gelişim süreçleri incelenmiştir. Ardından güncel konut piyasası, bu süreçler üzerinden temellendirerek tartışılmış ve tematik olarak mekânsallaştırılmıştır. Özetle Van merkez ilçeleri kapsamında ele alınan çalışmada; mahalle ölçeğinde Van kentinin (merkez ilçeler), piyasa koşullarına bırakılmış güncel konut piyasası (konut arz ve talep, konut fiyatları vb.), arsa rayiç bedelleri (deprem öncesi ve sonrası) ve değişimi tartışılmakta-
dır. Son olarak kentin mevcut gelişme dinamikleri bağlamında depremin ardından yaşanan yeniden yapılanma sürecinin ve kent makroformundaki, konut piyasasındaki değişimlerin mevcut kent planlama pratiğine olumlu/olumsuz nasıl yansıdığı ve etkilediği/etkileyebileceği tartışılmaktadır.*

Anahtar Kelimeler: Kentsel gelişim, konut piyasası, Van örneği.

An Evaluation of the Relationship Between Urban Development in the City of Van and the Current Housing Market

*

Aysu Uğurlar

Van Yüzüncü Yıl University

ORCID: 0000-0001-6172-7906

Abstract

One of the important centers of the Eastern Anatolia Region, the city of Van has been home to many civilizations. It has a migratory character in terms of population movements and this is different in the city center (central districts). It is not possible to argue that historically Van city has been able to be fully prepared for population movements from nearby districts and provinces to the city center, nor to disasters that are socially, economically and physically quite destructive (especially the earthquake of 2011) or to be a metropolitan municipality in the context of Law No. 6360 of 2012. As a physical space occupied by the settled area needed in the context of urban social and economic life, the urban macroform consists of land use decisions that include the city's construction pattern and development trends. In this context, urban development processes (residential areas/neighborhoods/residential areas) emerge as one of the important components that drive the urban macroform. From this point of view, firstly, a chronological review of city planning and development of housing areas in the city of Van was made in the study. Then, the current housing market was discussed and grounded on the basis of these processes and thematically spatialized. To put it in a nutshell, in this study conducted within the central districts of Van, the current housing market based on market conditions (housing supply and demand, housing prices, etc.), land fair prices (before and after the earthquake), and changes in these in the city of Van (central districts) are discussed at the neighborhood scale. Finally, in the context of the current development dynamics of the city, how the restructuring process after the earthquake and the changes in the urban macroform and housing market has been positively/negatively reflected on the current urban planning practice and how this has/may effect it are discussed.

Keywords: *Urban development, housing market, Van example.*

Giriş

Doğu Anadolu Bölgesi, diğer coğrafi bölgeler arasında kentsel nüfus, kentleşme oranlarının ve gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu bir bölgedir. Mevcut konum özellikleri, bölgeye kentsel gelişim açısından avantaj sağlayamamaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi, genellikle Türkiye'nin batısında yer alan büyük metropollere doğru yön kazanmış bir nüfus hareketliliğine kaynaklık etmekte ve önemli ölçüde göç vermektedir. Buna karşın Bölge kentleri, kırsal kesimden göç almaktadır. Bu durum özellikle il merkez ilçelerinde kentleşme ile ilgili birtakım sorunları beraberinde getirmektedir (Coşkun, 2013, s.248). Doğu Anadolu Bölgesi'ni temsil eden ve pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Van ili de nüfus hareketleri açısından bulunduğu bölgenin genel karakterini yansıtmaktadır.

1980 yılına kadar Türkiye genelindeki kentsel nüfus artışını belirleyen temel faktörler Van içinde geçerli olmuştur (Deniz ve Etlan, 2009, s.479). 1980'lerden sonra kent nüfusundaki artış çok daha belirgin hale gelmiştir (Deniz, 2009, s. 179). Bu nüfus artışında 1980'lerden sonra Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğusunda yaşanan terör olayları ve onun neden olduğu göçler, temel belirleyici faktör olmuş ve Van'da da beklenmedik bir nüfus büyümesine yol açmıştır (Deniz ve Etlan, 2009, s.479). 1990'lı yıllarla birlikte, Van ilinde toplam kentsel nüfus kırsal nüfusu geçmiştir. 1985 yılında 110.653 olan kent nüfusu 2000 yılında 284.464'e yükselmiş ve kent merkezinin nüfusu yaklaşık 3 kattan fazla artmıştır (Keskinok, 2009, s.213; Özer, 2009, s.76). 2011 yılı büyük Van Depremi öncesi, kent merkezi nüfusu 2010 yılında 367.419 iken 2011 yılında kent merkezi nüfusu 353.419'a düşmüştür. 2012 yılında ise kent merkezi nüfusu 370.190'a yükselmiştir (Ek 1) 2012 yılında büyükşehir olduktan sonra 13 ilçe belediyesine sahip olan Van'ın günümüzde İpekyolu, Tuşpa ve Edremit ilçeleri merkez ilçelerini oluşturmaktadır. 2018 yılı TÜİK nüfus verilerine göre İpekyolu ilçesinin 312.244, Tuşpa ilçesinin 160.522 ve Edremit ilçesinin 125.884 nüfusu vardır. Bu üç merkez ilçenin toplam nüfusu 598.650 olup toplam il nüfusunun %54'ünü oluşturmaktadır. Genel olarak Van il nüfus artış hızı Türkiye'nin nüfus artış hızının altında olsa da özellikle kentsel nüfus başta olmak üzere, nüfus artma eğilimi göstermektedir (Ek 2).

Yukarıdaki bilgilerin ışığında kısa bir değerlendirme yapıldığında; Van her ne kadar bölgeyi temsil eden ve göç veren (Ek 3a; 3b) bir karaktere sahip olsa da kent merkezinde (İpekyolu, Tuşpa, Edremit ilçeleri) durum farklıdır. Çünkü Van kenti, bölge içinde önemli bir çekim merke-

zi özelliğine sahiptir. Özellikle 1980 sonrası zorunlu olarak göç eden ve Van il merkezinde ikamet eden göçmenlerin büyük bir kısmı, Van'ın Başkale, Bahçesaray, Çatak, Gürpınar ve Çaldıran gibi dağlık ilçelerinden, Hakkâri'nin Çukurca ve Yüksekova ilçelerinden, Şırnak'ın köylerinden, Siirt merkez köylerinden ve Bitlis'in Mutki ilçesinden gelenlerden oluşmaktadır. Bu göçler bireysel ve aileler şeklinde olduğu gibi gruplar halinde de olmuştur (Deniz ve Etlan, 2009, s.479). Günümüzde de hala kent bu yerleşimlerden göç almaktadır. Bunların dışında kent (il merkezi) eğitim, sağlık, emniyet vb. resmi kurumlara bağlı olarak İstanbul, İzmir, Ankara vb. illerden de tayin, eğitim gibi nedenlerle göç almaktadır. Bir başka ifade ile Van merkez gerek kendi il sınırları içinde, gerekse komşu illerden sosyal, ekonomik, siyasi vb. nedenlerle göç edilen ve tercih edilen bir yerleşmedir. Memur ve öğrenciler hariç, Van, genellikle kısa mesafeli göçlerde tercih edilen bir kenttir.

Konut arzı ya da konut sunumu temel olarak bireylerin talepleri üzerinden şekillenmektedir. Bu arz; konut fiyatları, piyasa faiz oranı, konut finansman olanakları, hükümet politikası, arsa üretimi, kentleşme oranı, yapı malzemesi ve yapım teknolojisindeki gelişmeler, yapı malzemelerinin maliyeti ve diğer faktörler tarafından belirlenmektedir (Öztürk ve Fitöz, 2009, s.29). Türkiye'de konut sunum biçimleri; kırdan kente göç süreci ile başlayan barınma sorununa çözüm olarak gelişen bireysel ve yarı örgütlenmiş gecekondulu konut üretiminin yanı sıra kar kamu ve özel sektörün konut üretimleri ile şekillenmiştir (Türel, 1996; Tekeli, 2010). Kooperatifler, belediyeler, yapı kooperatifleri ve belediye ortaklığı, sosyal güvenlik kurumları ve Toplu Konut İdaresi (TOKİ) gibi kurumlar kar amacı gütmeyen kamu konut sunum biçimlerini temsil ederken, küçük sermayeli (yapsatçı) ve büyük sermayeli konut sunum biçimleri kar amacı güden özel konut sunum biçimlerini temsil etmektedir. Gecekondulu, yapsatçı ve toplu konut olmak üzere bu sunum biçimlerinin ilk örnekleri başta başkent Ankara olmak üzere İstanbul, İzmir gibi büyük kentlerde görülmüştür. Zamanla bu konut sunum biçimleri farklı süreçler ve dinamikler bağlamında tüm kentlerde toplumsal katmanlaşmanın taleplerine ve kapasitelerine uygun olarak kendini göstermiştir. Konut arz ve talebinin şekillendirdiği bir konut piyasası ve alt piyasalarında konut fiyatları, konuta olan talebi yönlendirdiği gibi aynı zamanda o bölgedeki talebin (tüketicilerin) gelirlerinin de bir yansımasıdır (Uğurlar ve Eceral, 2014, s.138). Analitik olarak, konut piyasası toplumsal örgüt-

lenmenin ve kentin mekânsal yapısının kesiştiği bir noktayı gösterir (Haddon, 1970, s. 118 alıntılardan Saunders, 2013, s.134).

Van'da Cumhuriyet dönemi itibari ile kentin günümüzdeki gelişim sürecinin temelleri atılmaya başlanmıştır. Bu dönemde, kentin kalbini ve merkezi iş alanlarını oluşturan Cumhuriyet Caddesi ve çevresi oluşmuştur. Günümüzde Cumhuriyet Caddesi, İskele Caddesi, K. Karabekir Caddesi ve İpek Yolu civarındaki nüfus, göreceli olarak kentin diğer kesimlerine oranla çok daha yoğun ve orta-orta üst gelir grupları tarafından temsil edilmektedir. Keskinok (2009, s.224) zorunlu göç sürecinde Van kentinin yürürlükteki nazım imar planının (1996) zorunlu göçün yarattığı nüfus artışını emebilecek düzeyde olduğunu ancak planlanmış alanlar üzerinde zorunlu göç eden kesimin taleplerinin şekillendirdiği, altyapı hizmetleri, sosyal donatı ve diğer teknik altyapı koşullarının yeterince sağlanmadığı, bir kentsel çevre oluşturulamadığını ifade etmektedir. Birçok kentsel hizmetten yoksun olarak üretilen bu mekânlar (mahalle/konut alanı vb.) günümüzde de kısmen alt gelir grubu mahalleleri ve konut alt piyasasını temsil etmektedir. 2011 yılı deprem sonrası barınma soruna hızlı bir biçimde çözüm üretmek amacıyla üretilen afet konutları (Akköprü hariç); kentin kuzey, güney ve doğu yönlerinde çeperde yer seçmiştir. Böylece bu kalıcı konutlar (TOKİ tarafından üretilen) ile bazı resmi kurumların yer seçimleri de kentin makroformunda bir değişim yaratmış ve beraberinde yeni toplu yaşam alanları ve alt konut piyasaları doğurmuştur. Diğer taraftan ayrı bir çalışma konusu olabilecek 2012 yılı 6360 sayılı Yasa¹ kapsamında büyükşehir olma statüsü ile il sınırı ile büyükşehir belediye sınırları örtüşmüştür. Böylece Van İl Özel İdaresi kaldırılmış, Tuşba ve İpekyolu isimli iki yeni ilçe kurulmuş, Edremit ilçesinin sınırları genişletilmiştir. Merkez ilçeye bağlı bazı mahallelerin yeni kurulan ilçelere bağlanması ve bazı mahallelerin birleştirilmesi yoluyla il idari bağlılık ve sınır değişiklikleri gerçekleştirilmiş, 8 tane belde belediyesi kapatılmış, ilçe belediyesi sayısı 13'e yükselmiş, 575 köy mahalle olmuştur (İzci ve Turan, 2013, s.130). Bu süreçler ve mekânsal yansımaları arazi kullanım kararları ile yönlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak ilerleyen bölümlerde detaylandırıldığı üzere geçmişten günümüze Van kentinin, ne yakın ilçe ve illerden kent merkezine yönelik nüfus

¹ 6360 sayılı Yasa; on dört ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi yedi ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanundur. Yasa çerçevesinde Türkiye'deki büyükşehir belediyesi sayısı 30'a yükseltilmiş, bu belediyelerin hizmet sınırları il mülki sınırları ile bütünleştirilmiştir.

hareketlerine, ne sosyal, ekonomik ve fiziksel olarak oldukça yıkıcı olan afetlere, ne de 2012 yılı 6360 sayılı Yasa bağlamında büyükşehir olma statüsüne tam olarak hazırlıklı olabildiği söylenemez.

Bu çalışma kapsamında ilk olarak kentsel gelişim ve planlama süreçlerinin karşılıklı etkileşimi, bunun kent makroformuna etkisi, konut alanları bağlamında kısaca ele alınmıştır. Ardından yukarıdaki tüm hususları göz önünde bulundurarak; kent makroformunu etkileyen sosyal, ekonomik, fiziksel faktörler bağlamında ilgili literatür taranarak bir sosyo-mekânsal sistem olarak kentin tarihsel kentsel gelişim süreçleri konut alanları bağlamında detaylandırılmış ve kronolojik olarak sınıflanmıştır. Bu süreçler güncel konut piyasasını şekillendiren süreçler olduğundan güncel konut piyasasının anlaşılması ve yorumlanabilmesi için gerekli bir ön incelemedir. Buradan hareketle çalışmada ilk olarak kent planlama ve konut alanları gelişim süreçlerinin incelemesi yapılmış ve güncel konut piyasası bu süreçler üzerinden temellendirerek tartışılmıştır. İkinci olarak güncel konut piyasasının anlaşılabilmesi için öncelikle çalışma konusunun gerektirdiği çerçevede Türkiye İstatistik Kurumu'nun inşaat ve konut istatistikleri veri tabanından gerekli görülen istatistikî veriler sınıflanmıştır. Daha sonra kentin güncel konut piyasasını değerlendirebilmek için 26.01.2019-09.02.2019 tarihleri arasında yazar tarafından en fazla veriye erişebilen satılık ve kiralık emlak veri arama motoru <https://www.sahibinden.com/> internet sitesinden Van merkez ilçeleri (Edremit, İpekyolu, Tuşpa) adresli 909 satılık, 241 kiralık ve 9 günlük kiralık olmak üzere toplam 1159 konut (satılık ve kiralık) ilanı verisine ulaşılmıştır. Bu veriler satılık konutlar ile sınırlandırılarak detaylandırılmıştır. Araştırma verileri; mahalle ölçeğinde tematik haritalar aracılığı ile mekânsallaştırılmak istenildiğinden toplam 897 satılık konutun verisi uygun bulunmuş ve bu konutların ilanda yer alan tür, fiyat, büyüklük (metrekare, oda sayısı), konum (mahalle, manzara vb.), binanın yaşı, ısınma, cephe özellikleri bilgisinden yararlanılarak bir veri tabanı oluşturulmuştur. Ancak bu makale kapsamında konut fiyat ve büyüklükleri verileri ele alınmıştır. Buradan hareketle konut fiyatları ve farklılıkları açısından en rasyonel değerlendirmeyi yapabilmek için 3+1 satılık dairelerin (414 adet konut) büyüklükleri (metrekare), satılık konut fiyatları (SPSS programı ile maksimum, minimum ve ortalama değerleri tespit edilerek), ArcGIS-10 programı aracılığı ile mahalle ölçeğinde tematik olarak mekânsallaştırılmıştır. Son olarak Edremit, İpekyolu ve Tuşpa merkez ilçe belediyelerinin arsa rayiç sorgulama veri tabanından 2009,

2014 ve 2019 yılları arsa rayiç bedelleri (metrekare ortalama bedelleri) süzülerek ilçe ve mahalle ölçeğinde ikinci bir veri tabanı oluşturulmuş ve bu veriler de ortalamaları alınarak tematik haritalar aracılığı ile mekânsallaştırılmıştır. Özetle Van merkez ilçeleri kapsamında ele alınan bu çalışmada; mahalle ölçeğinde piyasa koşullarına bırakılmış güncel konut piyasası (konut arz ve talep, konut fiyatları), arsa rayiç bedelleri (deprem öncesi ve sonrası) ve değişimi ele alınarak kentin mevcut gelişme dinamikleri bağlamında kent makroformundaki, konut piyasasındaki değişimlerin mevcut kent planlama pratiğine olumlu/olumsuz nasıl yansıdığı ve etkilediği/etkileyebileceği tartışılmaktadır. Bu çalışma Van merkezin konut alanları bağlamında geçmişten günümüze kentin fiziksel/mekânsal süreçlerinin aktarımında ön bir alan araştırması olup, çalışmanın bundan sonraki sosyal, ekonomik boyutları ile ele alınan mekânsal çalışmalara katkı koyması beklenmektedir.

Van Kent Makroformu Gelişimi

Kent kavramının ortaya çıkışından itibaren çeşitli tarihsel süreçlerde kenti şekillendiren fiziksel, toplumsal, kültürel, ekonomik, politik ve idari faktörlerin incelendiği görülmektedir (Türkmen ve Tekkanat, 2018, s.108). Kent makroformu, kentsel sosyal ve ekonomik yaşantı bağlamında gereksinim duyulan yerleşik alanın kapladığı fiziki mekân olarak tanımlanabilir. Bu fiziki mekân, kentin yapılaşma biçimi ve gelişme eğilimlerini içeren arazi kullanım kararlarından oluşmaktadır (Keleş, 1996, s.130). Otrowski (1970) ise makroformun özellikle fiziki koşulların yönlendirilmesi ile kentlerin tarihsel süreç içindeki gelişmelerinin yanı sıra planlı gelişmeleri ile oluştuğunu ifade etmektedir. Literatürde dar anlamda kent biçimi olarak ifade edilen makroform ya da kent makroformu kentlerin dış/sınır çizgilerini ifade etmektedir (Tezer, 2015, s.180). Makroform ya da kentin biçimi, kendisini oluşturan kentsel alandan ve kendi dışında kalan sınırlayıcı alandan ayrı düşünülemez. Bu sınırlayıcı, demiryolu veya büyük kamusal kullanımlar gibi yapay bir öge olabildiği gibi; nehir, göl, dağ, orman, tarım alanı gibi doğal bir öge de olabilmektedir (Türkmen ve Tekkanat, 2018, s.108). Buradan hareketle Benevelo (1993) ve Aktan (2006), kentin fiziksel biçimini/makroformunu "ekonomik, sosyal ve kültürel olayların sunduğundan daha farklı, oturmuş kavramsal kategorilere göre daha kolaylıkla izlenebilir bir düzen" olarak ifade etmektedir (Tezer, 2015 s.181).

Bir kentin makroformunu, temel olarak o kentin sosyal, ekonomik, demografik, mekânsal ve tarihsel gelişimi ile arazi kullanım kararları oluşturmaktadır. Bu bağlamda bu bölümde Van'ın mevcut makroformu ve planlama süreçleri kısaca ele alınmaktadır. Bunu, kent makroformunu yönlendiren bileşenlerden biri olarak ele alınan kentsel gelişim süreçleri takip etmektedir. Geçmişten günümüze ele alınan bu süreçler kentin bugünkü güncel yaşam alanlarını/mahallelerini oluşturmuştur. Bu süreç, kentin mevcut konut piyasası ve alt piyasalarının oluşum ve değişim süreçlerini de temsil etmektedir.

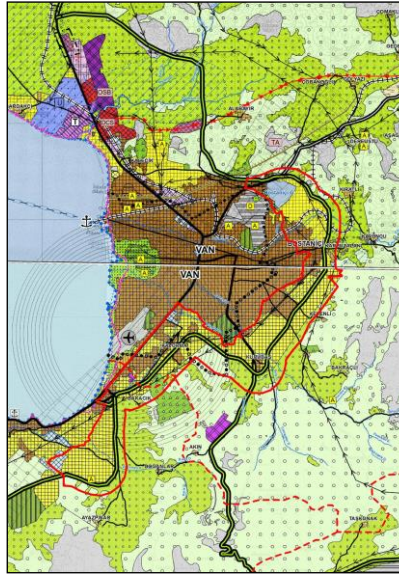
Kent Makroformu ve Planlama Süreci

Van kenti, Van Gölü kıyısına yakın bir yere ve Van Ovası üzerinde konuşlanmış bulunan Van Kalesi'nin doğusundaki düzlüklerde (Erek Dağı'nın batısı) yer almaktadır. Bu düzlüğü bir yay gibi kuşatan yamaçlarla sınırlanmıştır (Çevre Şehircilik Bakanlığı, 2013 s.36). Devlet Karayolu üzerinde resmi ve idari tesisler ile birlikte ticari birimler yer almaktadır. Kentin eski merkezi olan ve karayolunun batısında kalan kent parçasında Valilik, Belediye Teşkilatı, geleneksel merkez yer almaktadır (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011, s.93). Merkezi İş alanından (MİA) başlayarak her yöne gittikçe seyrekleşen, saçaklanan bir dokuya sahiptir. Bu dokuyu saran ve güneyde Edremit yerleşmesine yaklaştıkça Van Gölü'ne yaklaşan yamaçlar güneyde bir eşik oluşturmaktadır. Bu eşik aşıldığında Edremit'e ulaşılmaktadır. Kent makroformunu batıda Van Gölü sınırlamaktadır. Kuzeyde de Van kentini kuşatan yamaçların Van Gölü'ne yaklaşıp Ova'yı tanımladığı nokta aşılarak OSB, 100. Yıl Üniversitesi vb. öteki kuruluşlarla makroform, kuzeye doğru uzama eğilimi göstermektedir. Makroform sınırı doğuda Bostaniçi'ni de içine alarak makroformu çevreleyen yamaçlara dayanmaktadır (Çevre Şehircilik Bakanlığı, 2013 s.36).

Devlet karayolu ile Van Gölü arasında kentin batısında yer seçen Ferit Melen Havaalanı kentin bu yöndeki gelişmesine ve farklı kullanımların yer seçmesine neden olmuştur. Kentin kuzeyinde demiryolunun karayolunu kestiği noktanın kuzeyinde karayolunun doğusunda yer seçen küçük sanayi sitesi, kentsel gelişmelerin oluşmasına neden olmuştur (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011, s.93). Kent makroformu güneyde Edremit ilçesi ile eklemlenme, gelişip yoğunlaşma; kuzeyde OSB, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi gibi kullanımlara bağlı gelişme eğilimi içindedir (Çevre Şehircilik Bakanlığı, 2013 s.36). Günümüzde makroformun MİA çevre-

sinde yoğunlaşma eğiliminin yanı sıra mevcut yerleşimi saran yamaçlara tırmanma eğilimi; deprem sonrasında kalıcı konutların bu yamaçlarda yer seçim kararları ile keskinleşmiştir.

Planlama süreçleri açısından bakıldığında; kentin üst ölçekli bağlayıcı planı "Muş-Bitlis-Van Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı" olup 01.04.2011 tarihinde onaylanmıştır. Bu tarihten sonra planda bazı değişiklikler yapılmış ve 18.12.2012 tarihinde onaylanmıştır. Ardından "Van ili ve civarında oluşan deprem sonrasında kalıcı yerleşim yerlerinin ve yeni çalışma alanlarının belirlenmesi" amacıyla Bakanlıkça 17.04.2012 tarihinde onaylanan Muş-Bitlis-Van Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planının J-50, K-50, L-50, Lejant ve Plan Hükümlerinde yapılan değişiklikler Bakanlık Makamınının 09.05.2013 tarih ve 7019 sayılı Olur'u ile onaylanmıştır. 1/100.000 Ölçekli Muş-Bitlis-Van Planlama Bölgesi Çevre Düzeni Planı plan kararları Şekil 1.de görüldüğü gibidir.

Şekil 1. 1/100.000 Ölçekli Muş-Bitlis-Van Planlama Bölgesi Çevre Düzeni Planı (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011, s.94)

Böylece 2011 yılında yaşanan depremin ardından 2012 yılında Çevre Düzeni Planı'nda yapılan revizyonla kentin doğusunda Bostaniçi Beldesi ve Karpuzalan Köyü, Kuzeyde Kalecik Köyü, Güneyde Hakkâri yolu

üzerindeki Kurubaş, Kavurma köyleri ve Edremit ilçesinin doğu kısımları gelişme konut bölgesi olarak gösterilmiştir.

Van kent planlama süreçleri açısından değerlendirildiğinde; 1976, 1978 ve 1996 yılı imar planlarının ardından 2013 ve 2018 yılı ilave ve revizyon imar planları ile arazi kullanım kararları gerçekleştirilmiştir. 2013 yılı öncesinde yürürlükte olan nazım ve uygulama imar planlarının kent merkezindeki hızlı nüfus artışının gerisinde kaldığı, buna bağlı olarak kentin planlı alanın batı ve kuzey kesimlerinde plan dışı ve plana aykırı gelişmelerin yaşandığı, Van kent merkezinin güneyinde Hakkâri yolu üzerinde, kent merkezinin doğusundaki ve kuzeybatısındaki tarım alanları üzerinde imar planlarına aykırı gelişen alanlar bulunduğu, (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011, s.93), kentin makrofumunun tanımlanamadığı, afete maruz bölge sınırı olan 1655 kotuna ve Van Gölü kıyı kenar çizgisine dikkat edilmediği (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, s.57) gibi gerekçelerin yanı sıra 2011 yılında 23.10.2011 ve 09.11.2011 tarihlerinde meydana gelen depremler kentte yeniden bir yapılanma sürecini gerektirmiştir. Bu bağlamda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve ilgili belediyelerle protokol hazırlanarak imar planı çalışmaları yürütülmüştür. Ayrıca 2013 yılında Bakanlık tarafından 6306² sayılı Yasa kapsamında Van kentinde 15.000 hektarlık alanda imar planı yapılmış TOKİ'nin yapmış olduğu konutlar ve göç sonrası kente gelen nüfusun oluşturduğu ruhsatsız (gecekondu) konut alanları da imar planı sınırları içine dahil edilmiştir.

Bu plan döneminde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından onaylanan imar planlarına yoğun miktarda itiraz yapılmış ve idari dava açılmıştır. Bakanlıkça onaylanan imar planları baz alınarak yapılan arazi ve arsa düzenlemeleri de pek çok davaya konu olmuş ve açılan davalar sonucu Bakanlıkça onaylanan 18. Madde uygulaması da iptal edilmiştir. Bu nedenle; Van ilinde imar planları ile arazi ve arsa düzenlemeleri işlemlerinin yeniden hazırlanması gereği doğmuş olup; bu kapsamda 19 Ekim 2016 tarihli ve 29862 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2016/9301 sayılı karar ile; Van ili sınırları içerisinde bulunan yaklaşık 6000 hektarlık alanda imar planları ile her türlü arazi ve arsa düzenlemelerini yapmaya, yaptırmaya ve onaylamaya; 644 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2. ve 7. maddelerine göre 3 yıl süreyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkili kılınmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018, s.5).

² 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun

2013 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından onaylanan Van İmar Planları 7 etapta onaylanmış olup toplamda 13.693 hektarlık alanı kapsamaktadır (Şekil 2a ve Şekil 2b). 2035 yılı için toplam projeksiyon nüfusu 1.261.421 kişidir. Söz konusu etaplar ve projeksiyon nüfusları şöyledir (Çevre Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 40).

- Kuzey Etabı (395.000 Kişi)
- Güney Etabı (642.000 Kişi)
- MİA Etabı (155.000 Kişi)
- Edremit Etabı (48.792 Kişi)
- Van Kalesi Etabı (4.345 Kişi)
- Altıntepe 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı Etabı (12.584 Kişi)
- Bardakçı ve Üniversite Etabı (3.700 kişi)

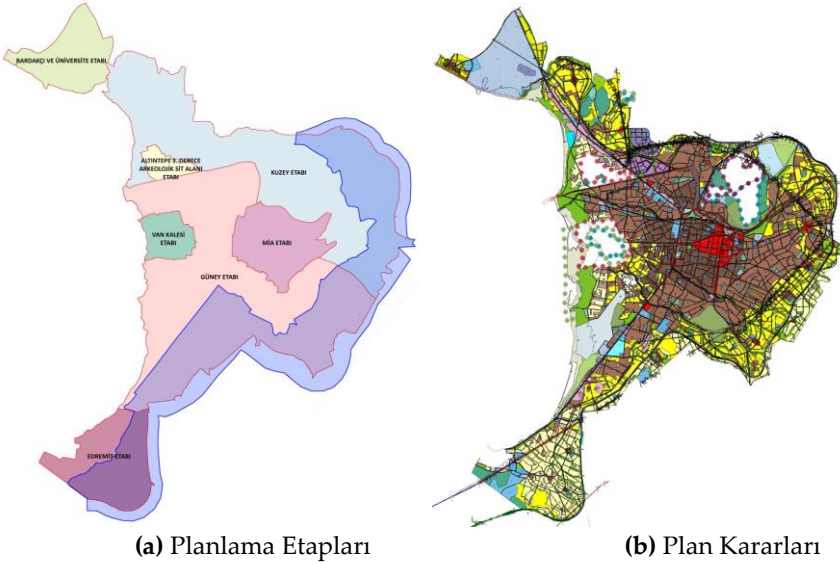
2013 yılı onaylı imar planlarının da uygulaması sırasında; imar yollarından cephe almayan parsellerin oluşması, imar uygulaması sonrasında imar haklarının bulunduğu alan dışında verilmesi, Van çevre yolunun imar uygulaması sonucunda elde edilmesi, Enerji nakil hattının güzergâhının değişmiş olması, imar planı etapları arasındaki DOP ve KOP oranlarının aynı olmaması, arazi toplulaştırma işleminin imar planı sınırları içinde yapılması, Van içme suyu ana isale hattına uygun olmayan imar planının hazırlanması, mevcut yapıların öneri yolların üzerinde kalması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır (Çevre Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 57).

Temel olarak 2013 yılı Van Kenti Nazım ve Uygulama İmar Planları ile mekânsal gelişmişlik farkını azaltmak, sürdürülebilir ve yaşanabilir bir kentsel mekân oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda 2018 yılında Van Çevre Yolu ve Civarı İlave ve Revizyon Nazım ve Uygulama İmar Planları hazırlanmıştır (Bu plan itiraz şu anda itiraz sürecindedir). 2018 yılı Van Çevre Yolu ve Civarı İlave ve Revizyon Nazım İmar Planı açıklama raporuna (s.6) göre planın amacı şunlardır:

- Sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak üzere kentsel gelişmeleri değerlendirmek,
- Sanayi, tarım, hizmetler, turizm, ulaşım gibi sektörel gelişmeleri değerlendirmek,
- Doğal ve tarihsel/kültürel çevreler için hazırlanacak planlarla sağlıklı ilişkiler kurmak, koruma – kullanma dengesini kurmak,
- Güvenli, sağlıklı ve yaşanabilir yeni yerleşim yerleri oluşturarak şehrin marka değerini arttırmak, gelişimine katkı sağlamak,
- Oluşturulacak yeni yerleşim yerlerinde kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesini sağlamak,

- Çevreyi sürdürülebilir kılma bağlamında stratejik kararları ve arazi kullanım kararlarını içermek,
- Planlama sınırları içinde alt ölçekli proje ve uygulamalara temel oluşturmak.

Şekil 2a'da mavi çizgi ile ifade edilen 2018 yılı onaylı Van Çevre Yolu Nazım İmar Planı planlama sınırı, söz konusu etaplardan 3 tanesinin içine girmekte olup toplam 5983 hektarlık alanı kapsamaktadır. Söz konusu etapların; Kuzey Etabında 1391 hektar alan, Güney Etabında 2198 hektar alan ve Edremit Etabında 777 hektar alan girmektedir (Çevre Şehircilik Bakanlığı, 2018, s. 40).

Şekil 2. 2013 yılı onaylı Nazım İmar Planı ve 2018 yılı onaylı Van Çevre Yolu Civarı İlave ve Revizyon Nazım İmar Planı (Çevre Şehircilik Bakanlığı, 2018, s.41)

Konut Alanları Bağlamında Kentsel Gelişim Süreci

Geçmişten günümüzde farklı dinamiklerle Van kent makroformunu/kentsel mekânını temel olarak yönlendiren kentsel gelişim süreci altı dönem içinde ele alınabilir:

1. Urartular Dönemi (M.Ö. 900-M.Ö. 612)
2. 17. yy.-1914 yılları arası dönem
3. 1914-1918 yılları arası I. Dünya Savaşı dönemi
4. 1918 sonrası-1980 yılları arası dönem
5. 1980 sonrası-2010 yılları arası dönem
6. 2011 yılı ve sonrası dönem

Urartular dönemi (M.Ö. 900-M.Ö. 612): Doğu Anadolu Bölgesi'nin en önemli kent merkezlerinden biri olan Van kenti, yerleşme tarihi açısından köklü bir geçmişe sahip olup Urartu'lar dönemindeki adı Tuşpa'dır. (Alaeddinoğlu, Sargın ve Okudum, 2016, s.134). Kent, Urartular döneminde Van Kalesi ve Toprak Kale ile sınırlı kalmıştır. Van kenti, 17.yüzyıla kadar alansal olarak çok az bir gelişme göstermiş, sadece Van Kalesi'nin güneyinde Aşağı Şehir olarak bilinen dar bir alana yayılma göstermiştir.

17. yy.-1914 yılları arası dönem: Van bu dönemde geniş bir bölgenin önemli ekonomik ve ticari bir merkez konumundadır ve aynı zamanda azımsanmayacak bir nüfusa sahiptir (Tunceli, 2012, s.510). Evliya Çelebi seyahatnamesinde 17. yy. ortalarında şehrin 10 mahallesi bulunduğunu, büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğunu ve 3 mahallesinde Ermenilerin yaşadığını anlatmıştır. Bu dönemde Evliya Çelebi şehirde iki katlı düz damlı kâgir (kerpiç ve yönü taş, kireç ve ibis harcı) malzemeden inşa edilen toplam 8.800 ev bulunduğunu belirtmiştir (Özbir, 2017, s.66). Bir önceki dönemin yansıması olarak bu dönemde Van I. Dünya Savaşı'na kadar şekil ve fonksiyon bakımından iki farklı kısımda gelişmiştir. Bunlardan biri, batıda göl kıyısında şehrin antik çekirdeğini oluşturan ve üzerinde heybetli kaleyi taşıyan kalker tepenin güneyindeki sıkışık sokaklı eski şehirdir. Surlarla çevrilen bu kesimde ticaret yerleri, resmî daireler ve mâbedler bulunuyor, burası o dönemdeki Van'ın iş ve ticaret merkezini teşkil ediyordu. Surların dışında bu kesimden tamamen farklı 5-6 km. uzunluğunda ve 2-3 km. genişliğinde yeşillikler arasına serpilmiş binaların oluşturduğu bir "bahçe şehri" mevcuttur (Tunceli, 2012, s.510).

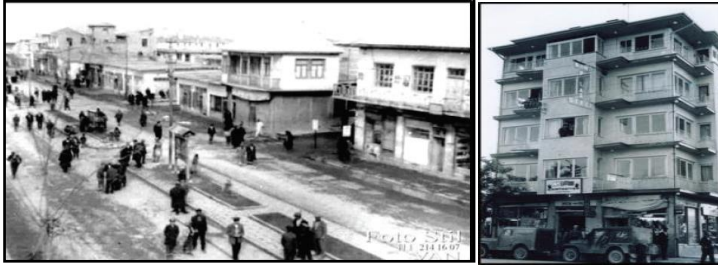
1914-1918 (I. Dünya Savaşı) yılları arası dönem: 1914'te I. Dünya Savaşı ile Avrupa'da başlayan milliyetçilik akımları, Osmanlı topraklarında yaşayan Ermenileri de etkilemiştir. 1914-1918 yıllarında I. Dünya Savaşı ile şehir neredeyse tamamen yıkılıp yakılmış, nüfus kentten kente göç vermek zorunda kalmıştır (Özbir, 2017, s.67). Günümüzde Eski Van olarak adlandırılan Van Kalesi'nin güneyindeki düzlükte yer alan yaşam alanları tamamen tahribe uğramıştır. 1918 tarihinde savaşın bitmesi ile geri dönen Van halkı savaş yıllarında harap olan göle yakın yerleşim alanlarındansa yeni bir şehir kurmayı tercih etmişlerdir. Bu yeni şehir göl kıyısından 7 km. kadar içeride eski gayri müslim mahallelerinden Norşen (günümüzde Aşağı ve Yukarı Norşin) ve Arak'ın (günümüzde Erek Mahallesi) yerinde kurulmuştur (Tunceli, 2012, s.510). Günümüz Van kentinin temellerinin bu dönemde atıldığı söylenebilir. Bu süreçte geleneksel Van evlerinin ilk örnekleri Van Kalesi'nin güneyinde yer alan Eski Van şehrinde görülmek-

tedir. Şehrin doğusu, batısı ve güneyi surlarla kuzeyi ise Van Kalesi ile çevrenmiştir.

1918 sonrası -1980 yılları arası dönem: Bu dönem kentin farklı dinamiklerle gelişmeye başladığı bir dönemdir. Savaşın etkisi ile sosyal, ekonomik ve fiziksel kayıplara uğrayan Van bu dönemde ticari bir merkez olma özelliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Bu nedenle sur içindeki eski ihtişamlı Van Çarşısı, Şerefiye Mahallesi'nde küçük bir alana taşınmıştır (Tunceli, 2012, s.510).

Diğer taraftan 1943 yılında havaalanının hizmet vermeye başlaması, 1960 yılından itibaren çok sayıda bölge müdürlüklerinin açılarak şehrin idari merkez konumuna gelmesi, Muş'a kadar uzanan demiryolunun 1964 yılında Tatvan'a ulaşması, 1970 yıllarında Van-Tatvan karayolunun iyileştirilmesi, 1971 yılında Tatvan-Van arası feribotla göl ulaşımın sağlanması Van'ın gelişmesine ivme katmıştır. Artan nüfusla beraber şehir de gelişerek büyümüş yeni mahalleler kurulduğu gibi şehrin içindeki boşluklar yeni binalarla dolmuştur. Van, Yenimahalle'nin oluşmasıyla kuzeydoğuya, Erciş yolu boyunca kuzeye, Edremit yolu boyunca güneybatıya doğru yayılmıştır. 1972'de İskele köyünün belediye sınırları içine alınmasıyla şehir Van gölü kıyısına da ulaşmıştır. Böylece Van'ın merkezini iskeleye bağlayan doğu-batı doğrultulu İskele Caddesi, 8 km. kadar uzunluğu ile şehre dahil olmuştur (Tunceli, 2012, s.510).

Van'da coğrafik konumu nedeni ile en şiddetlisi 20 Kasım günü olmak üzere 1945 yılı Temmuz-Aralık ayları arasında devam eden depremlerin meydana gelmesi ile iki katlı binaların çoğu yıkılmış ve tek katlı evler de oturulamayacak hale gelmiştir. Bu afetler göçe neden olduğu için nüfus azalmıştır. 1950 yılında toplam 12 mahalleden oluşan Van kerpiç, düz damlı, bir veya iki katlı bahçeli konut tipolojisi ile dağınık bir yerleşim görüntüsündedir. Şehrin merkezi günümüzdeki gibi Cumhuriyet Caddesi'dir. Kuzey güney doğrultusunda bu cadde üzerinde küçük dükkânlar, mağazalar, otel ve lokantalarla bazı resmî binalar boşluklu bir biçimde sıralanmıştır (Tunceli, 2012, s.510). 1940-1970'li yıllar arası yöresel mimarinin modern üslupla yeniden yorumlandığı (Eriçok, 2019, s.181) (Şekil 3a), diğer taraftan ülke genelindeki dinamiklerden de yavaş yavaş etkilenmeye başladığı yıllardır. 1965 yılı Kat Mülkiyeti Kanunu'nun yansımaları Türkiye genelinde olduğu gibi Van'da da kendini göstermiş ve kar amaçlı olan yapsatçı üretim modeli gelişmiştir. 1970'li yıllar ve sonrasında geleneksel yapıların ve açık-yeşil alanların yerini çok katlı apartman blokları almıştır (Şekil 3b ve Şekil 4) (Sami, 2009, s. 42; Eriçok, 2019, s.182).

(a) 1940'lı yıllar

(b) 1970'li yıllar

Şekil 3. Cumhuriyet Caddesi (Ümit Kaya Çelebi Arşivi, alıntılayan (Eriçok, 2019, s.181)

1943 yılında yapımına başlanan havaalanı ve 1982 yılında açılan Üniversite kentin daha önceki doğu akslı gelişme eğilimine kuzey ve küney akslarını da ekleyip kentsel yerleşik alanı arttırmıştır. Bu dönemde 1976 yılında Çaldıran'da meydana gelen deprem nedeniyle kent merkezine yoğun bir göç yaşanmış, kentsel nüfus oranı %64'e ulaşmıştır. Kentin tarım alanları 1976-77 yılında yapılan imar planıyla yapılaşmaya açılmıştır.

Şekil 4. Geleneksel yapının yerini alan apartman blokları 2004 yılı (Sami, 2009, s.45).

Bu dönem; yapsatçı konut üretim modeli ile çoğalan apartman bloklar ve daha sonra imarlı alanlarının yoğunluklarının da artırılması ile daha çok öne çıkmıştır. 2008 yılı verilerine göre Van'da 900 adet imar tadilatı yapılmıştır (Sami, 2009, s.42). Bu dönem çok katlı apartman blokları ile kentin çehresinin kontrolsüz bir şekilde değişime uğradığı ve çok katlı yapılaşmanın hız kazandığı sürecin temelini oluşturmuştur.

1980 sonrası-2010 yılları arası dönem: Kent makroformu 1980 sonrası belirgin bir biçimde değişmiştir. Bu dönemde kent makroformunu belirleyen temel faktör zorunlu göç olmuştur. 1976 yılına göre 1996 yılı imar planı ile

kentin imarlı alanı 2 katına çıkarılmıştır. 1985 yılında 17 olan mahalle sayısı büyük ölçüde göçe bağlı olarak 2000 yılında 27'ye yükselmiştir (Deniz ve Etlan, 2009, s.482). Ekonomik olanaksızlar nedeni ile konut edinemeyen göç eden bu kesim kentin yoksul civar mahalleleri olan Hacıbekir, Süphan, Şamranaltı, Altın-tepe, İstasyon, Beyüzümü, Akköprü, Sıhke mahallelerinde ya bir barınak ya da bir gecekonduda barınma ihtiyaçlarını kendi olanakları çerçevesinde çözmeye yoluna gitmişlerdir. Genellikle ilk gelenlerin oluşturdukları bu yoksul yerleşim alanları ardıllarının gelmesi ile büyümüş ve giderek o yöreden veya ilden, ilçeden gelen hemşehrilerin oluşturduğu yerleşim alanlarına dönüşmüştür (Özer, 2009, s.77). Özellikle Akköprü ve İstasyon mahalleleri aynı aşiretin üyesi veya aynı ilçeden gelenlerin yoğunlaştıkları konut alanlarıdır (Deniz ve Etlan, 2009, s.482). Böylece hemşehrilik güdüleri ile bir araya gelerek kendi eski kentsel ve yoksul kırsal yaşam ortamlarını yeni kente taşımışlar ve onları yeniden üretmişlerdir (Özer, 2009, s.77). Bostaniçi, Yalım Erez, Karşiyaka, Beşyol gibi yerleşim bölgeleri de bu dönemde göç sonucu oluşmuştur (Sami, 2009, s.24).

Şehircilik yazınında büyükşehirlere yaşanan kırdan kente göç süreçlerinde gözlemlendiği gibi Van'da da 1990'lı yıllarda yaşanan zorunlu göç ile gelen kesimin, tarımsal faaliyetlerin dışında mesleki becerisi olmadığı için kent yaşamı içinde geleneksel yaşam alışkanlarından kopamamışlardır. Zorunlu göçün sonrasında; kent yaşamında başta eğitim, sağlık konusunda yetersizlikler ve aynı zamanda altyapı, kentleşme, çevre sorunları, işsizlik ve kültürel çelişkileri beraberinde ortaya çıkarmıştır (Şekil 5a-b). Öte yandan kırsaldaki ekonomik potansiyel de atıl hale gelmiştir (Sami, 2009, s.28).

(a) Bostaniçi Mahallesi

(b) Yalım Erez Mahallesi

Şekil 5. Göçle oluşan yerleşim alanları -2009 yılı (Sami, 2009, s. 27).

Deniz ve Etlan'ın (2009), 1980 sonrası Van kent merkezine yapılan göçler ve göçmenlerin uyum sorunlarını inceledikleri araştırma bulgularına göre göçmenlerin ilk yıllarında kaldığı konutların büyük çoğunluğunu toprak, çadır veya taşınabilir baraka konutlar oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze göçmenlerin hem yaşadıkları konutların yapı malzemesi niteliği hem de konut sahiplilik oranı artmıştır. Bu değişimde, göçmenlerin zamanla ekonomik koşullarındaki iyileşme ve kentsel etkileşimin etkili olduğunu söylemek mümkün olsa da (Deniz ve Etlan, 2009, s.493), Özer (2009, s.79) günümüzde Van kentinde iki ayrı sosyo-mekânsal oluşum gözlemlendiğini ileri sürmektedir: İlki, İki Nisan-Cumhuriyet ve Maraş Caddesi güzergâhında yer alan, lüks konutların yer aldığı üst gelir grubunun temsil ettiği mekânlardır. İkincisi ise kenti çevrelemiş, kente göç ederek gelmiş kesimlerin oluşturduğu Haçort, Altıntepe, Beyüzümü, Süphan ve Şamranaltı gibi yoksul ve alt gelir grubunun temsil ettiği mekânlardır (Özer, 2009, s.79).

2011 yılı ve sonrası dönem: Van'da 2011 yılında meydana gelen 7.2 büyüklüğündeki depremlerde 644 kişi ölmüş, 5361'i konut- işyeri ve 8254 ahır olmak üzere 13.615 yapı (konut+ahır) tamamen yıkılmış, 25.229 konut ise ağır hasar aldığı için hak sahipleri tarafından daha sonra yıkılmıştır (Deniz, Yıldız, Parin ve Erdoğan, 2017, s.1442).

Van İl Afet ve Acil Durum Yönetimi raporlarına göre 23.10.2011 tarihinde meydana gelen depremde Van il merkezinde 61 kişi, 09.11.2011 tarihinde gerçekleşen depremde ise 40 kişi hayatını kaybetmiştir. İkinci depremin odağı şehir merkezine daha yakın olduğu için şehirdeki can ve mal kaybı bu depremde daha fazla olmuştur (Alaeddinoğlu, Sargın ve Okudum, 2016, s.146). 2011 yılında meydana gelen 7.2 büyüklüğündeki deprem 1976 yılı Muradiye-Çaldıran depreminden sonra Van'ın yaşadığı ikinci büyük deprem olarak kayıtlara geçmiştir. Etkilediği nüfus miktarı, bina ve yerleşim birimi sayısı ile verdiği ekonomik zarar dikkate alındığında, 2011 yılında meydana gelen deprem, 1976 yılında gerçekleşen depreme oranla çok daha büyük etkiler yaratmıştır. Bunun temel nedeni, 1976'dan 2011 yılına kadar Van il nüfusun yaklaşık üç kat artması (380 binden 1.100.000'e yükselmesi) ve Van, Erciş gibi iki büyük yerleşimin arasında meydana gelmesidir (Deniz, Yıldız, Parin ve Erdoğan, 2017, s.1442).

Deprem özellikle merkezi mahallelerde daha fazla tahribata neden olmuştur. En çok çarşı kesiminde (MİA) Kazım Karabekir Bulvarı'nda hasar meydana gelmiştir (Tunceli, 2012, s.511). Binalardaki hasar durumlarının mahallelere göre dağılımına bakıldığında depremden en ağır şekilde

de etkilenen mahalleler genellikle yapılaşmanın ve nüfusun yoğun olduğu merkezi mahallelerdir. Ağır hasarlı bina sayılarına göre en yüksek hasara sahip olan mahalleler Halilağa, Ali Paşa, Hacıbekir ve Bahçivan Mahallesi'dir. Kentteki ağır hasarlı bina sayılarının en az olduğu mahalleler ise genellikle kent merkezinin çevresindeki Şemsibey, Buzhane ve İskele mahalleleridir. Yapıların/binaların bina inşasında eksik ve yanlış malzeme kullanılan, denetimsiz ve eski ve çok katlı yapıların olduğu alanların depremden en çok etkilenen mahalleler olduğu görülmüştür. Öte yandan yapıların daha sağlam ve az katlı olduğu mahallelerin ise depremden daha az etkilendiği görülmüştür. Ayrıca Şemsibey Mahallesi'ndeki konutların önemli bir kısmı AFAD konutu olup bu konutlar genellikle iki ve üç katlıdır (Alaeddinoğlu, Sargın ve Okudum, 2016, s.142). Şemsibey Mahallesi 1976 depreminden bugüne afet bölgesi olarak belirlenmiştir (time-turk.com, 2019).

2011 yılı deprem sonrası süreçte kent, kentin konut ihtiyacının karşılanması için inşa edilen çok sayıdaki toplu konut nüfus hareketlerinin odağı olmuştur (Alaeddinoğlu, Sargın ve Okudum, 2016, s.142). Bu bağlamda 2011 yılında meydana gelen depremlerden sonra kentteki konut sıkıntısının giderilmesi için depremzedelere kredi ve teşvik desteği sağlandığı gibi Toplu Konut İdaresi (TOKİ) tarafından da kentin pek çok yerinde yeni konut alanları inşa edilmiştir (Şekil 6). Edremit'teki TOKİ konutlarının bir kısmı depremden önce tamamlanmışsa da deprem sürecinden sonra bu konutlara yeni binalar eklenmiştir. Deprem sonrası kentte inşa edilen başlıca TOKİ binaları Kalecik (2.456 konut), Sıhke-Akköprü (530 konut), Kevenli (480 konut), Bostaniçi (1.088konut) ve Edremit (7.830 konut) TOKİ'dir. Toplamda 12.380 konut, deprem döneminde TOKİ tarafından yapılmış ve teslimatı gerçekleştirilmiştir. Depremden önce inşa edilen Edremit (Erdemkent) toplu konutlarıyla depremden sonra inşa edilen Bardakçı, Üniversite ve Memursen Toplu Konut Evleri, afet konutu değildir (Alaeddinoğlu, Sargın ve Okudum, 2016, s.146).

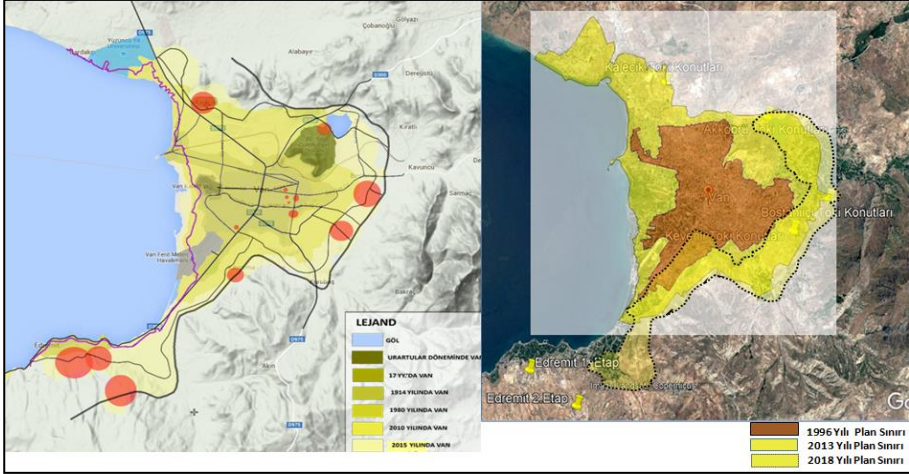
Şekil 6. 2011 Yılı Depremi Sonrası İnşa Edilen Afet Konutları (TOKİ eliyle üretilen) (2019 yılı Google Earth görüntüsü altlık olarak kullanılmıştır.)

Yaşanılan deprem ya da depremlerin ardından konutların kalitesi ile depreme dayanaklığı arasında ilişki kurulmakta ve bu bağlamda çeşitli tartışmalar gündeme gelmektedir. 2011 yılı Van depreminin ardından da özellikle kırsal kesimde ortaya çıkan hasarın büyüklüğü ile yöredeki kerpiç yapıların fazlalığı arasında ilişki kurulmuştur. Depremden sonra kerpiç ev kullanım oranının azalmasına karşın, betonarme yapı tercihinin artmış olması da bu konudaki hassasiyetin artmış olduğunu göstermektedir. (Deniz, Yıldız, Parin ve Erdoğan, 2017, s.1442).

2013 yılı itibariyle şehir merkezindeki nüfusun mahallelere göre dağılımına bakıldığında en yüksek nüfusa sahip olan mahalleler sırasıyla Şabanîye (29 bin), Bostaniçi (26 bin) ve Karşıyaka (19 bin) mahalleleri olduğu görülmektedir. Bu mahalleler 1990'lı yılların başında zorunlu göç nüfus hareketleri ile oluşan ve deprem sonrasında da dışarıdan göç almaya devam eden (Hakkâri ve Şırnak kırsalından, Başkale, Çatak ve Bahçesaray ilçelerinden çok fazla miktarda göç alan) yoksul mahallelerdir. Edremit ilçesinde nüfusun yoğunlaştığı mahalleler ise toplu konut evlerinin bulunduğu Erdemkent (6.169) ve Erenkent mahalleleridir (11.542) (Alaeddinoğlu, Sargın ve Okudum, 2016, s.143).

Son olarak bu bölüm kapsamında yukarıda bahsi geçen kentsel gelişim ve planlama süreçleri birlikte değerlendirildiğinde geçmişten günümüze

Van merkezin (İpekyolu, Tuşpa, Edremit ilçeleri kapsamında) makroformu ve değişimi aşağıda görüldüğü gibidir (Şekil 7).

Şekil 7. Geçmişten Günümüze Van Kent Makroformunun Değişimi ve 1996-2018 yılları arası plan (imar) sınırları (Deniz, 2009, s.184 ve 2018 yılı Van Çevre Yolu ve Civarı İlav+ Revizyon Nazım İmar Planı Açıklama Raporu'ndan yararlanarak oluşturulmuştur) (A. Uğurlar, haz.)

Kent Makroformunu Yönlendiren Ana Süreçlerin Güncel Konut Piyasasına Yansımaları

Van merkez ilçeleri bağlamında kent makroformunu yönlendiren ana süreçler bir önceki bölümde aktarılmıştır. Bu bağlamda neredeyse kentin eşiklerini, sınırlarını zorlayan bir kentsel gelişim içinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu bölümde yukarıda bahsi geçen süreçlerin kentin güncel konut piyasası ile ilişkisini irdelemeden önce TÜİK'in "inşaat ve konut-yapı istatistiklerinden yararlanarak süzülen 1993-2018 yılları arasında Van merkez ilçelerinde (İpekyolu, Edremit, Güncel) ilgili yıllarda yapı ruhsatı verilen konutların, yapı sahipliği (kamu, özel vb.) ve kat sayısına ilişkin nicel verileri aktarılmaktadır.

Böylece 90'lı yıllardan günümüze Van kentinin konut sunum biçimleri (konut arzı) kısmen okunabilmektedir. Buradan hareketle yıllara göre yapı ruhsatı verilen konut sayısı bağlamında Tablo 1a ve Tablo 1b incelendiğinde 1990'lı yıllardan günümüze en baskın olan konut sunum biçiminin Türkiye genelinde olduğu gibi Van'da da, özel girişim (bireysel, yapsat vb.) olduğu görülmektedir. Düşük olmakla birlikte kooperatif konut sunum biçiminin

de yer aldığı ve 2000 yılı sonrası görece arttığı görülmektedir. Kamu konut sunum biçimi ise 2012 yılı ağırlıklı olmak üzere (Bostaniçi, Edremit vb. Bkz. Şekil 6) 2011 yılı depremi sonrası TOKİ tarafından inşa edilen afet konutları ile karşımıza çıkmaktadır. Tablo 2a ve Tablo 2b incelendiğinde ise 1990'lı yılların sonlarına kadar müstakil 1-3 kat arası konutların ağırlıklı olduğu görülmektedir. 1990'lı yılların sonlarına doğru ise apartman tipi konutların artmaya başladığı görülmektedir. 1990'lı yıllarda da yer almakla birlikte ilginç bir şekilde beklenenin aksine 2011 deprem yılı ve sonrasında 7 ve üzeri kata sahip konutların sayısının yükseldiği görülmektedir.

Tablo 1a. 1993-2003 yılları Van Merkez İlçeleri Yapı Sahipliği (Sayı)

Yıllar		Ev			Apartman			Toplam
		Kamu	Özel	Kooperatif	Kamu	Özel	Kooperatif	
1993*	Van	269		1	34		17	321
	Edremit	5					1	6
1998	Van	13			33	52	7	105
	Edremit	5				2		7
2003	Van	3				57	41	101
	Edremit	3				1		4
Toplam		298		1	33	146	66	544

* 1993-2003 yılları arası Van merkez; İpekyolu+Tuşpa ilçelerini kapsamaktadır (TÜİK, 2018).

Tablo 1b. 2008-2018 yılları Van Merkez İlçeleri Yapı Sahipliği (Sayı)

Yıllar		İkamet Amaçlı				Toplam
		Kamu	Özel	Kooperatif		
2008*	Van		48		23	71
	Edremit		3			3
2011 (Deprem Yılı)	Van		44		2	46
	Edremit					
2012	Van	25	34			59
	Bostaniçi**	70				70
	Edremit		15			15
Yıllar		İkamet Amaçlı				Toplam
		Kamu	Özel	Kooperatif		
2013	Van	6	64		34	104
	Edremit				6	6
2018***	Tuşpa	1	18			19
	İpekyolu	1	235			236
	Edremit	2	27			29
Toplam		105	488		65	658

*2008-2013 yılları arası Van merkez; İpekyolu+Tuşpa ilçelerini kapsamaktadır (TÜİK, 2018).

**2012 yılında ayrı verilen Bostaniçi şu an İpekyolu ilçesi mahallesidir.

***2014-2018 yılları arasında Van merkez; İpekyolu+Tuşpa+Edremit ilçelerini kapsamaktadır.

Tablo 2a. 1993-2003 yılları Van Merkez İlçeleri Konut Kat Sayısı (Sayı)

Yıllar	Kat Sayısı	Ev	Apartman			Toplam (Sayı)	
		1-3	1-3	4-6	7-9		10 ve üstü
1993*	Van	270	13	14	24	321	
	Edremit	5		1		6	
1998	Van	13	5	83	4	131	
	Edremit	5	2			7	
2003	Van	3	1	37	60	98	
	Edremit	3			1	4	
Toplam			299	21	135	89	544

* 1993-2003 yılları arası Van merkez; İpekyolu+Tuşpa ilçelerini kapsamaktadır (TÜİK, 2018).

Tablo 2b. 2008-2018 yılları Van Merkez İlçeleri Konut Kat Sayısı (Sayı)

Yıllar	Kat Sayısı	İkamet Amaçlı				Toplam (Sayı)	
		1-3	4-6	7-9	10 ve üstü		
2008*	Van	8	10	53		71	
	Edremit		3			3	
2011 (Deprem Yılı)	Van		4	42		46	
	Edremit						
2012	Van	1	2	35	21	59	
	Bostaniçi**		33	37		70	
	Edremit		11	4		15	
2013	Van	51	8	26	19	104	
	Edremit		1	4	1	6	
2018***	Tuşpa	17	2			19	
	İpekyolu	5	76	143	12	238	
	Edremit	23	6			29	
Toplam			105	156	344	53	658

*2008-2013 yılları arası Van merkez; İpekyolu+Tuşpa ilçelerini kapsamaktadır. (TÜİK, 2018).

**2012 yılında ayrı verilen Bostaniçi şu an İpekyolu ilçesi mahallesidir.

***2014-2018 yılları arasında Van merkez; İpekyolu+Tuşpa+Edremit ilçelerini kapsamaktadır.

Yukarıdaki verilere ek olarak Van merkez ilçelerinin güncel konut profilini (konut sunumu/arzu) çıkarmak için 26.01.2019-09.02.2019 tarihleri arasında yazar tarafından en fazla veriye erişebilen satılık ve kiralık emlak veri arama motoru <https://www.sahibinden.com/> üzerinden yapılan araştırma sonuçlarına göre toplam 909 satılık 241 kiralık ve 9 günlük kiralık olmak üzere 1159 konutun verisine ulaşılmıştır (Tablo 3). Ancak daha sonra satılık konutlar ile sınırlandırılan araştırma mahalle ölçeğinde mekânsallaştırılmak istenildiğinden toplam 897 satılık konutun verisi uygun bulunmuş ve bu konutların ilanda yer alan tür, fiyat, büyüklük (metrekare, oda sayısı), konum (mahalle, manzara vb.), binanın yaşı, ısınma, cephe özellikleri bilgisinden yararlanılmıştır.

Van merkez ilçelerinde görülen konut profilinin diğer bir ifade ile konut arzının Türkiye'deki genel konut arzına benzerlik gösterdiği söylenebilir (Tablo 3 ve Tablo 4). Konut türlerinin neredeyse tamamının daire niteliğinde olduğu görülmektedir. Bu konut türünün artmasındaki en

temel faktör 1965 yılı Kat Mülkiyeti Yasası ile yaşanan çok katlı yapılaşma sürecidir. Diğer konut türlerinin yanı sıra Van kentinde de, son yıllarda özellikle metropol kentlerde giderek yaygınlaşan rezidans konut türünün de geliştiği görülmektedir.

Tablo 3. 26.01.2019-09.02.2019 tarihleri arasında emlak arama motoruna göre Van'da (merkez ilçeleri) ilana çıkan konut türü sayısı

Konut Türü	Satılık Konut (sayı)	Kiralık Konut (sayı)	Günlük Kiralık	Toplam
Daire	815	219	9	1043
Rezidans	4	16		20
Müstakil	48	5		53
Villa+ Dupleks	35			35
Yazlık	6	1		7
Prefabrik	1			1
Toplam	909	241	9	1159

Kaynak: <https://www.sahibinden.com/>, 2019

Tablo 4. İlçelere 26.01.2019-09.02.2019 tarihleri arasında emlak arama motoruna göre Van'da (merkez ilçeler) ilana çıkan konut türü sayısı

Konut Türü	Edremit İlçesi	İpekyolu İlçesi	Tuşpa İlçesi	Toplam
Daire	62	703	44	809
Dupleks	2	20	2	24
Müstakil	4	23	20	47
Prefabrik		1		1
Villa/Dupleks	6	1	3	10
Yazlık		1	5	6
Toplam	74	749	74	897

Kaynak: <https://www.sahibinden.com/>, 2019

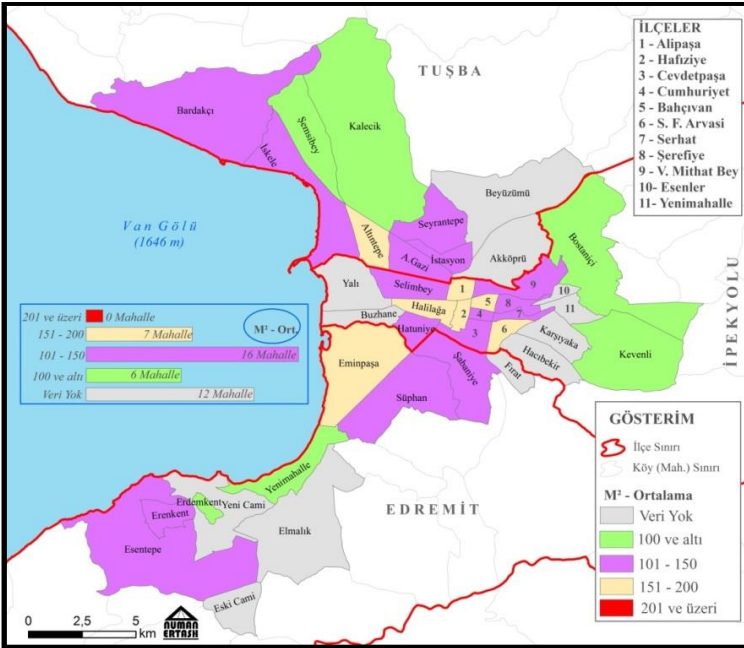
Bu makale kapsamında 26.01.2019-09.02.2019 tarihleri arasında emlak veri arama motoru <https://www.sahibinden.com/> üzerinden yapılan emlak verilerine göre konut fiyatları ve farklılıkları açısından en rasyonel değerlendirmeyi yapabilmek için 3+1 satılık dairelerin (414 adet konut) büyüklükleri (metrekare) ve satılık konut fiyatları (TL) mahalle ölçeğinde tematik olarak mekânsallaştırılmıştır³. Ardından Edremit, İpekyolu ve Tuşpa merkez ilçe belediyelerinin arsa rayiç sorgulama veri tabanından yararlanarak oluşturulan 2009, 2014 ve 2019 yılları arsa rayiç bedelleri (ort.m² başına TL) mahalle ölçeğinde tematik olarak mekânsallaştırılmıştır.

Şekil 8 incelendiğinde; 3+1 satılık daireler için kent genelinde ortalama(m²) konut büyüklüğünün 101-150 ve 151-200 m² arasında ağırlıklı

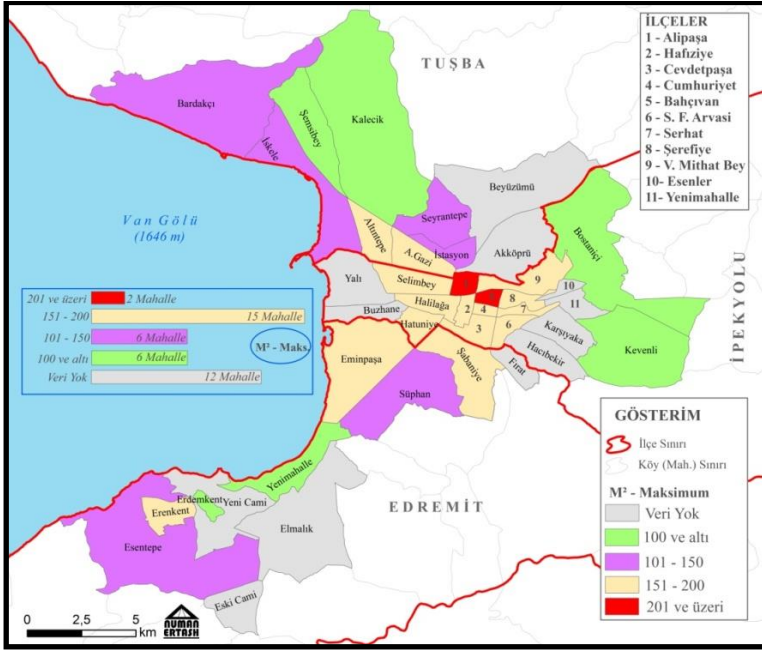
³ Veriler ArcGIS-10 programı ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü öğretim elemanı Dr. Numan Ertaş ve yazar tarafından mekânsallaştırılmıştır.

olduğu görülmektedir. Ancak kent merkez işlevleri ve bu işlevlere yakın konumlanmış Alipaşa, Hafiziye, Bahçivan mahallerinde ortalama konut büyüklüğünün 151-200 m²'ye çıktığı görülmektedir. Öte yandan özellikle Bostaniçi, Kevenli ve Kalecik gibi mahallelerde ortalama (metrekare) konut büyüklüğünün (100 m² ve altı) altında kaldığı görülmektedir. Bu mahalleler 2011 yılı depremi sonrası TOKİ tarafından üretilen afet konutlarının yer aldığı mahallelerdir.

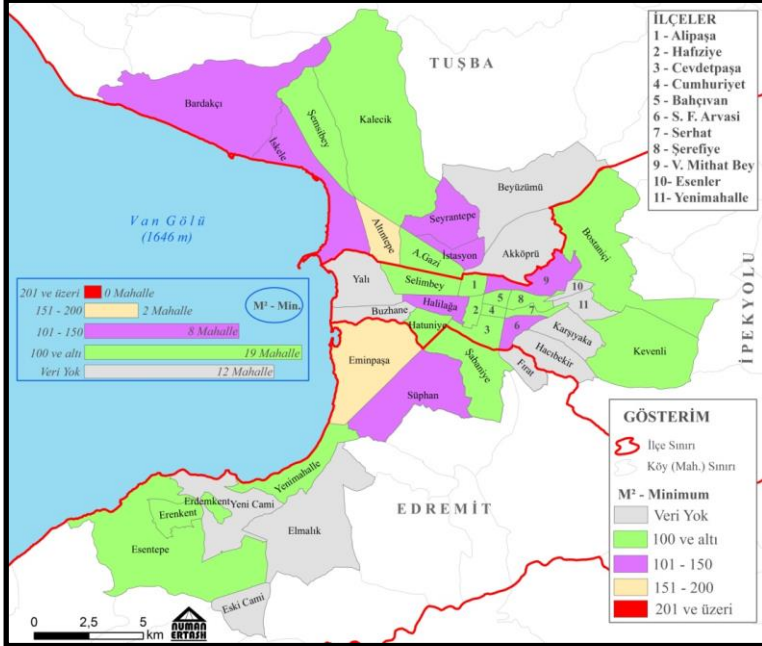
Şekil 9 ve Şekil 10 incelendiğinde ise maksimum konut büyüklüğünün (201 ve üzeri m²) kent merkezi (merkezi iş alanı) ve yakın çevresini içine alan İpekyolu ilçesine bağlı Alipaşa ve Bahçivan mahallelerinde öne çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte 100 ve altı (m²) minimum konut büyüklüğünün kent merkez ve işlevlerine yakın konumlanmış Alipaşa, Hafiziye, Bahçivan mahallelerinde de görülmesi ve bu mahallelerin büyüklük açısından çeşitlik içerdiğini ifade etmektedir.

Şekil 8. Van merkez ilçelerinin mahallelere göre ortalama konut büyüklüğü (m²) -2019 yılı

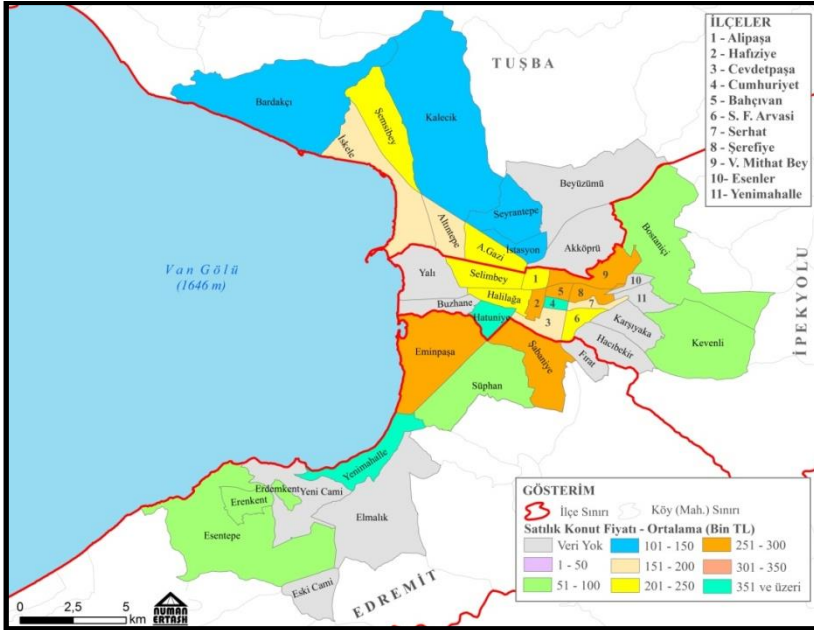
Şekil 9. Van merkez ilçelerinin mahallelere göre maksimum konut büyüklüğü (m²) -2019 yılı

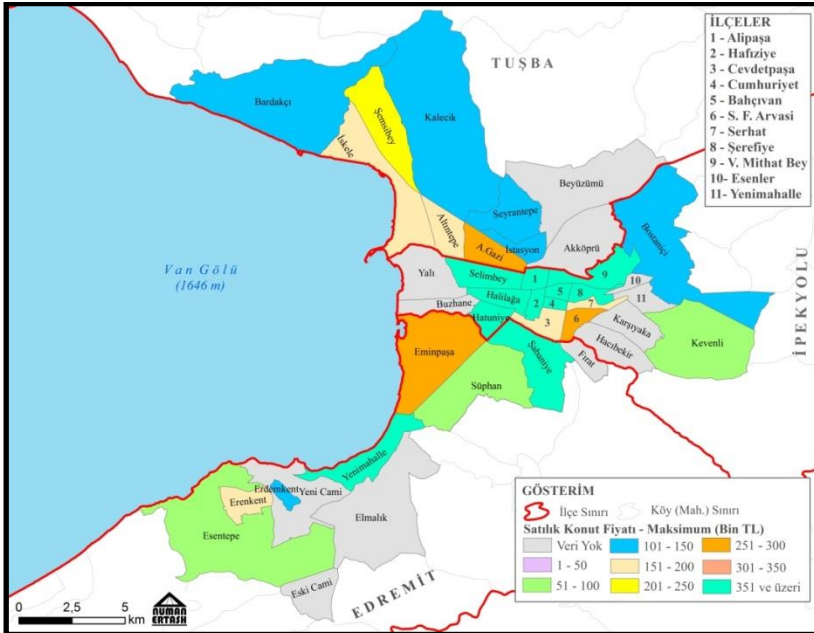
Şekil 10. Van merkez ilçelerinin mahallelere göre minimum konut büyüklüğü (m²) - (2019 yılı)

Şekil 11, Şekil 12 ve Şekil 13 incelendiğinde 3+1 satılık daireler için kent genelinde ortalama, maksimum ve minimum satılık konut fiyatlarının, kent merkezini içine alan Cumhuriyet, Bahçıvan mahalleleri ile kent merkez işlevlerinin yakın çevresinde yer alan Hafiziye, Hatuniye, Şerefiye, Vali Mithat Bey mahallelerinde en yüksek değerlerde olduğu görülmektedir. Özellikle Cumhuriyet Mahallesi'nde satılık konut fiyatları açısından (351 ve üzeri Bin TL) yüksek değerlerin görülmesi kent merkezi iş alanını temsil ettiği için beklenen bir durumdur.

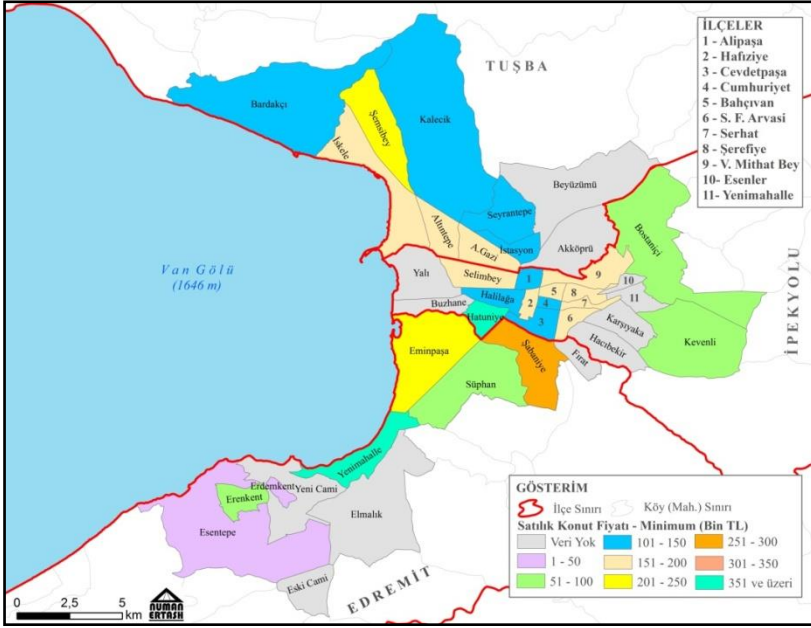
Hatuniye ve Hafiziye mahallelerinin konut fiyatları açısından öne çıkmasında ise en temel etken; özellikle bu mahallelerin içinde yer alan İki Nisan Bulvarı ve yakın çevresinin kentin en prestijli yerleşim alanlarından biri olarak görülerek üst gelir grubu tarafından tercih edilmesi ve aynı zamanda ilgili yerel yönetim tarafından da prestij caddesine dönüştürülmesi projesi ile burada son 2 yıldır çok hızlı bir biçimde lüks kafe, restaurant, spor merkezi gibi işletmelerin giderek çoğalmasındır. Bunların dışında kentin güney ve güney batısında yer alan Edremit ilçesi ve mahallelerinin göle kıyısının olması, manzarası ve Bölge Araştırma Hastanesi'ne yakın olması ve bu nedenlerden özellikle son zamanlarda lüks konutların hızlı bir şekilde inşa edilmesi ve bunların üst gelir grubu tarafından tercih edilmesi ilçedeki bazı mahallelerin (Yenicami, Yenimahalle gibi) prestij değerini yükseltmekte bu da konut fiyatlarına yansımaktadır. Diğer taraftan ortalama, maksimum ve minimum satılık konut fiyatlarının en düşük olduğu mahalleler konut büyüklüklerin de daha düşük olduğu, Süphan (1990'lu yıllarda göçle oluşan bir mahalle) ve afet ve diğer toplu konutlarının yer aldığı Bostaniçi (aynı zamanda 1990'lu yıllarda göçle oluşan bir mahalle) Kevenli, Erenkent mahalleleridir (Şekil 11, Şekil 12 ve Şekil 13).

Şekil 11. Van merkez ilçelerinin mahallelere göre ortalama satılık konut fiyatı (Bin TL) (2019 yılı)

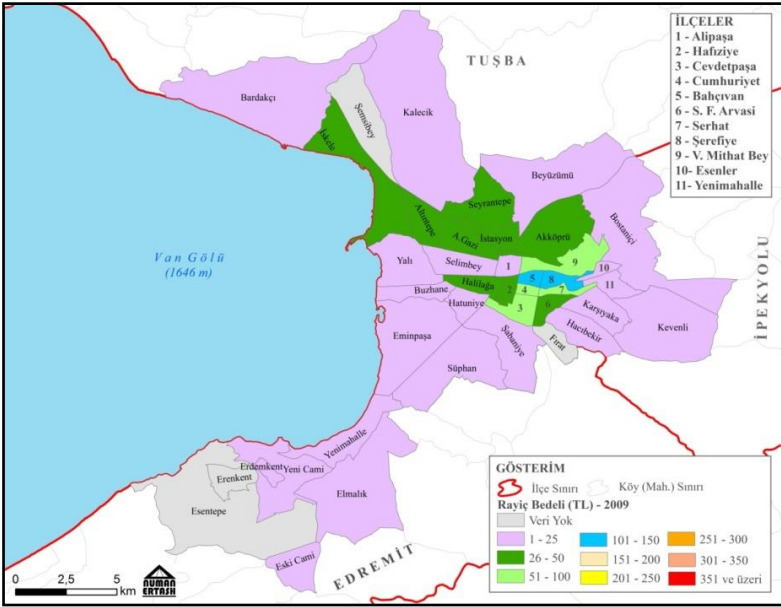
Şekil 12. Van merkez ilçelerinin mahallelere göre maksimum satılık konut değeri (Bin TL)- (2019 yılı)

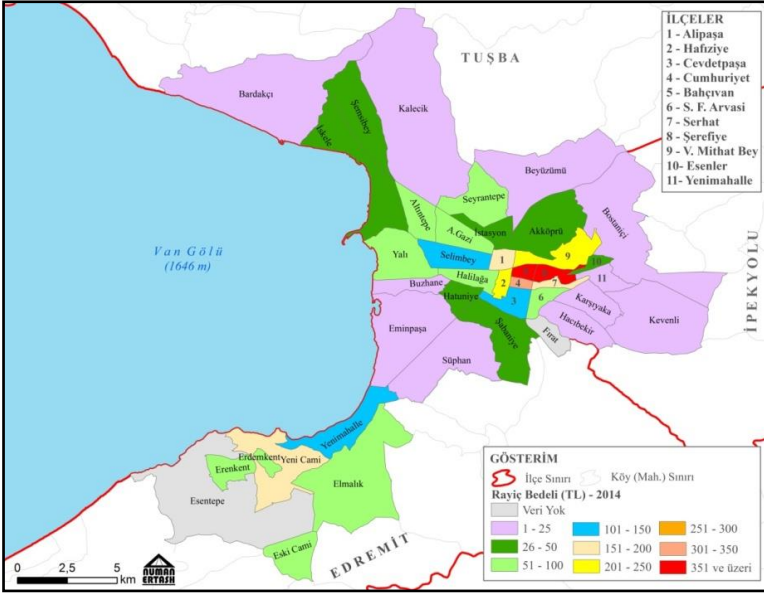
Şekil 13. Van merkez ilçelerinin mahallelere göre minimum satılık konut değeri (Bin TL)- (2019 yılı)

Şekil 14, Şekil 15 ve Şekil 16 incelendiğinde mahallelerin 2009, 2014, 2019 yılları arsa rayiç bedelleri (ort.m² başına TL) görülmektedir. Buradan hareketle, 2011 yılı depremi öncesi tarihi temsil eden 2009 yılında arsa rayiç bedelinde (ort.m² başına) Bahçivan ve Şerefiye (Cumhuriyet Caddesi merkezi iş alanı içinde) mahallelerinin öne çıktığı görülmektedir (Şekil 14). Benzer bir durum satılık konut fiyatlarında da görülmektedir. 2014 yılında da en yüksek arsa rayiç bedeli (ort.m² başına) yine bu mahallelerdedir. Ancak 2009 yılından farklı olarak 2014 yılında Alipaşa, Vali Mithat Bey ve Hafiziye (İki Nisan Bulvarı'nın bir kısmı bu mahalle içindedir) mahallelerinin arsa rayiç bedellerinin (ort.m² başına) yükseldiği görülmektedir (Şekil 15). 2019 yılı en güncel arsa rayiç bedeli (ort.m² başına) yine Bahçivan, Şerefiye ve Cumhuriyet mahallelerinde en yüksektir. Bunu Alipaşa, Cevdetpaşa, Hafiziye, Vali Mithat Bey ve Serhat mahalleleri takip etmektedir. Kentin merkezi iş alanı ve yakın çevresini temsil eden bu mahallelerin arsa bedellerinin özellikle deprem sonrası süreçte daha belirgin bir biçimde yükseldiği görülmektedir (Şekil 16). İki Nisan Bulvarı ve yakın çevresi Halılağa, Hafiziye, Cumhuriyet ve Cevdetpaşa mahalleleri içinde yer almaktadır. Bu bağlamda satılık konut fiyatlarında olduğu gibi arsa bedelinde de İki Nisan Bulvarı'nın ve yakın çevresinin prestij konut alanı yönünde değişiminin etkili olduğu, Cev-

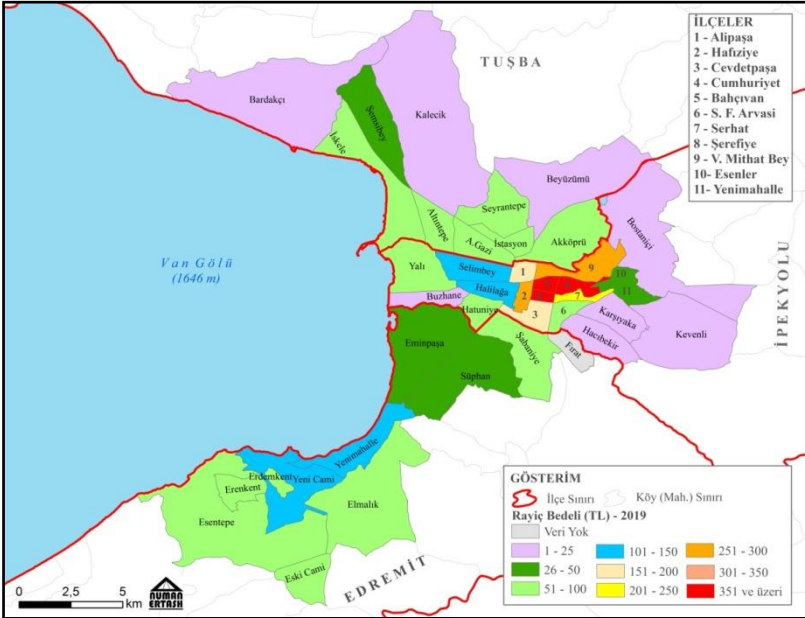
detpaşa, Hafiziye mahallerindeki yükselmeden okunmaktadır. Genel bir değerlendirme yapıldığında güncel (2019 yılı) konut piyasası içinde kent merkezi iş alanı ve yakın çevresi içinde yer alan mahallelerde hem konut fiyatlarının hem de arsa bedelinin (ort.m² başına) görece en yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 16). Diğer taraftan 1990'lı yıllardan beri göç alan ve göç ile oluşan mahallelerin (Süphan, Bostaniçi gibi) ve toplu konut alanlarının (Kevenli, Bardakçı, Kalecik gibi) daha düşük değerlere sahip olduğu görülmektedir. İlâveten kent makroformunu etkileyen dinamiklerin kentin güney ve güney batı aksını temsil eden Edremit ilçesi (toplu konut/afet toplu konutu) ve mahallelerinin kısmen konut fiyatlarını ve arsa fiyatlarını yükselmesi yönünde etkilediği söylenebilir. Bunda Edremit ilçesi ve mahallelerinin (Yenicami, Yenimahalle gibi) göle kıyısının olması, manzarası ve Bölge Araştırma Hastanesi'ne yakın olması da etkilidir.

Şekil 14. Van merkez ilçelerinin mahallelere göre ortalama m² arsa rayiç bedeli (TL)- (2009 yılı)

Şekil 15. Van merkez ilçelerinin mahallelere göre ortalama m² arsa rayiç bedeli (TL)- (2014 yılı)

Şekil 16. Van merkez ilçelerinin mahallelere göre ortalama m² arsa rayiç bedeli (TL)- (2019 yılı)

Sonuç

Dar anlamıyla kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını ifade eden kentleşme temelde bir toplumun sosyo-ekonomik yapısındaki değişimlerden kaynağını aldığı için toplumsal, ekonomik ve politik anlamlarla yüklüdür (Yüceşahin ve Özgür, 2008, s.116). Kentleşme kavramı, sadece bir nüfus hareketi olarak algılanmamalıdır. Keleş (1996, s.19), kentleşmeyi "sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumsal yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim olayı" olarak ifade etmektedir. Kentleşme temel olarak demografik, ekonomik ve sosyo-kültürel bir değişim dönüşüm olarak ifade edilebilir (Özgür, 2009, s. 66).

1980'lerin sonlarından itibaren meydana gelen hem ekonomik hem siyasi ve güvenlik kaynaklı göç ile Van'da da (Batman, Şanlıurfa, Adıyaman vb.de görülen) nüfusun köyden kente göç etmesi, bu nüfusun il merkezinde hızlı ve kontrolsüz artışı, salt kır-kent nüfus dengesini değiştiren demografik bir kentleşme olmuştur. 1990 yılı itibari ile kent nüfusu yaklaşık 3 kattan fazla artmıştır. Van her ne kadar bölgenin çekim merkezi konumunda olsa da bu süreçte ekonomik, sosyal ve fiziki (mekânsal) yapıda bu nüfusu karşılayacak bir dönüşüm gerçekleşememiştir.

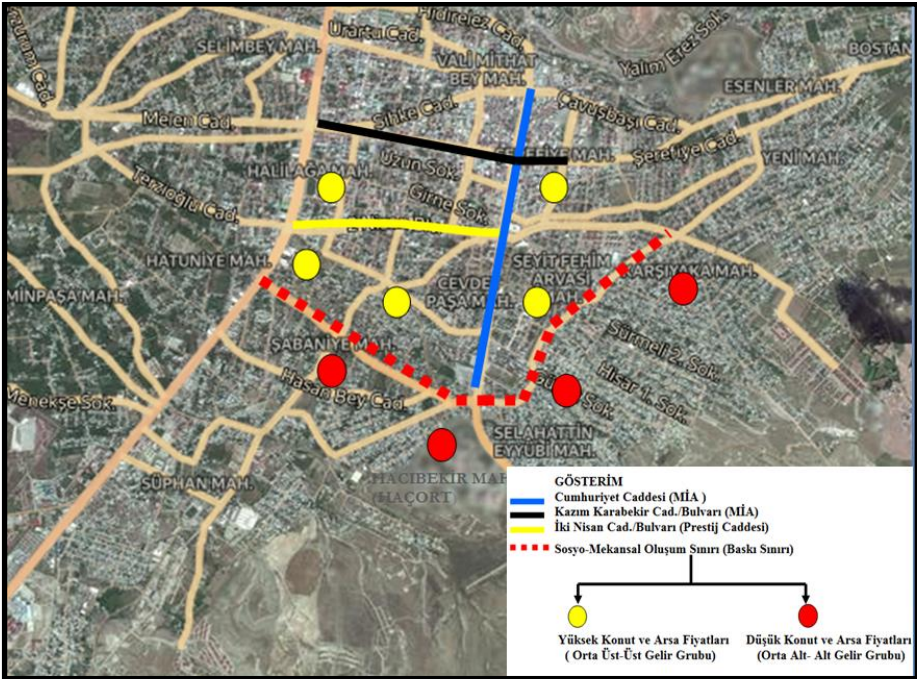
Kent mekânı daimi bir değişim/ dönüşüm süreci içerisindedir. Lefebvre mekân anlayışı üzerinden hareket edildiğinde; kentte her mekân onu kullananlar tarafından dönüştürülmektedir. Mekân karşılıklı etkileşim içinde birbirlerinden beslenerek sakinlerinin kültürel ve sınıfsal arka planına bağlı olarak toplumsal olarak sürekli yeniden üretilir. Ortak kimlik mekân aidiyetini geliştirdiği gibi dışlama pratiklerini de üretebilmektedir. Diğer bir ifade ile kentsel aidiyeti güçlü olan sınıflardan ayrışan ve genelde kentin belirli bir semtinde yaşayıp etnik ve sınıfsal homojenliği açısından işaretlenmiş gruplar kentsel ayrışmanın konusu haline gelmektedir (Zengin, 2014, s.93). "Mekân"ı ve "kimlik"i iktidar kurulabilecek bir alan olarak gören her oluşum kendisine, giderek bozulan, dağılan parçalar arasında daha esnek hareket edebilme olanağı bulurken, kentsel alanda buna bağlı olarak farklılıkların örgütlenişi ile belirginlik kazanan yeni bir toplumsal ve mekânsal bir parçalanma deseni oluşmaktadır (Ünverdi, 2005, s.71). Harvey, kentin belli bölgelerinde burjuvazi yoğun-

laşırken belli yerlerinde alt gelir gruplarının yoğunlaşmasıyla sınıfsal temelli bilinç odağı yerine, yeni bilinç odaklarının doğduğunu öne sürmektedir. Bu durum, mekân farklılaşmadan doğan ötekileştirmeyi beslemeye başlar. "Öteki" kavramı kimliğin inşası için ontolojik olarak anlaşılır olsa da, dikkati çeken ötekileştirme dışlama pratikleriyle keskinleşebilmekte, bağlam değiştirebilmektedir (Zengin, 2014, s.93). Yoksulluk ve dışlamayı yaşayanların geliştirmek zorunda kaldıkları kendilerine özgü yaşam stratejileri, tarzları kritik hale getirmektedir (Ünverdi, 2005, s.73).

Van ilinde 1990'lı yılların başı itibari ile çevre il ve ilçelerden merkeze yönelen "göç/zorunlu göç" akımına bağlı olarak merkezin çeperinde zamanla akraba-hemşehrilerin bir araya gelip arsalar olarak (Tekin, 2011, s.96) kendi yaşam tarzlarını aktardıkları, ürettikleri yeni yoksul konut alanları oluşmuştur. Bu yoksul konut alanları ile kentin planlı gelişen konut alanları arasında, sosyal, ekonomik ve fiziksel farklılıklar kentte belirgin bir biçimde ayrılmaya başlamıştır. Bugün kentte yaklaşık 20-25 yıl önce zorunlu göçe maruz kalan bu kırsal kesim hızlı bir sosyal değişim süreci içindedirler (Tekin, 2011, s.98). Buradan hareketle yaşanan bu göç akımının belirgin bir biçimde sosyo-mekânsal ve sosyo-ekonomik bir değişim dönüşüm sürecini başlattığı söylenebilir. 2000-2011 yılı deprem öncesi dönemde kentte oluşan ikili sosyo-mekânsal yapı 2011 yılı deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde daha da keskinleşmiştir.

Konut sunum biçimleri açısından bir anlamda konut tipolojisi açısından değerlendirildiğinde; Van kentinde 1970'li yılların sonlarına doğru başlangıçtaki geleneksel tek ya da iki katlı kerpiç konutların yerini 1965 Kat Mülkiyeti Kanunu'nun da etkisi ile çok katlı yapılaşma almaya başlamış ve 1980'lerin ortasında kooperatifleşme devlet destekli ekonomik yardımlarla 1995'lere kadar hızlanmıştır. 2011 yılında meydana gelen depremlerin ardından kentin çeperlerine inşa edilen gerek afet toplu konutları (Bkz. Şekil 6) gerekse diğer toplu konutlar (Memursen, Bardakçı, Üniversite vb.) ile kentin makroformu kuzey, güney ve hatta doğu yönünde genişlemiştir. Van il merkezine yakın il ve ilçelerden hala kırsal ve yoksul kesimin göçü devam etmektedir. Buna karşın kent merkezi iş alanı ve yakın çevresindeki (İki Nisan, Cumhuriyet, Kazım Karabekir, Maraş vb.) mahallelerde konut profili (rezidans, lüks konut vb.) değişmekte ve buna bağlı olarak konut fiyatları, arsa rayiç bedelleri yükselmektedir. Bu bağlamda özellikle İki Nisan Caddesi ve çevresindeki mahallelerin etki alanı altında kalan görece konut ve arsa fiyatlarının daha düşük olduğu başta Şabaniye Mahallesi olmak üzere, Hacıbekir (Haçort)

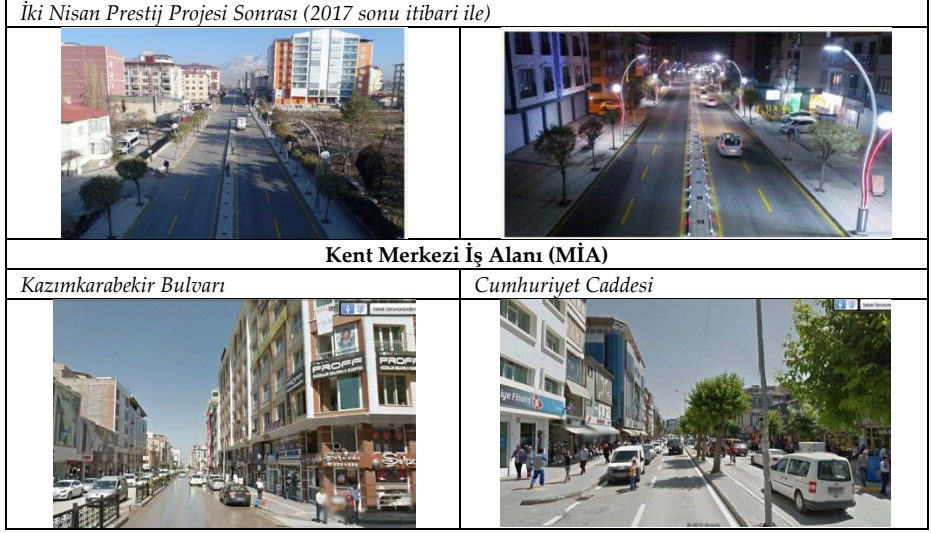
Mahallesi, Karşıyaka Mahallesi gibi konut alanlarında bu devam eden sürecin yeni dışlanma süreçlerini ve mekânın yeniden üretimini nasıl etkileyeceği henüz bilinmemektedir (Şekil 17). İlâveten kent merkezi ve yakın çevresindeki mahallelerin geçmişten ve aldığı hasardan ders almadığı güncel ranta bağlı olarak hala çok katlı, yoğun ve hızlı bir yapılaşma (yapsat üretim modeli ile) içinde olduğu görülmektedir. Buna karşın son 20 yıllık süreçte, kentin eşiklerini giderek zorladığı çok net bir biçimde görülmektedir. Bu nedenle planıcılar, mimarlar, yerel yönetim ve kentin tüm paydaşları tarafından bundan sonraki planlama ve kentsel gelişim süreçlerinin izlenmesi ve denetlenmesi oldukça önemli ve kritik bir konudur.

Şekil 17. Sosyo-Mekânsal Ayrışma (Van kent merkezi iş alanı ve yakın çevresi) (Tematik harita <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr> altlığı kullanılarak üretilmiştir. Hazırlayan: Aysu Uğurlar)

Konut Alanlarından Güncel Örnekler (Konut Piyasası)

Afet Konutları		
<i>2 Katlı Afet Konutları Şemsibey 1976 depremi sonrası</i>	<i>Kevenli</i>	<i>Kalecik</i>
		
<i>Edremit</i>	<i>Bostaniçi</i>	<i>Sihke-Akköprü</i>
		
1990 sonrası Oluşan İlk Oluşan Plansız Gelişen Gecekondu Mahallerinden Örnek		
<i>Bostançi</i>	<i>Yalım Erez (gecekondu yok)</i>	<i>Karşıyaka</i>
		
<i>Şabaniye - Çelebi Sok.</i>	<i>Şabaniye - Kareli Sok.</i>	<i>Hacıbekir(Hoçart)</i>
		
Kent Merkezi ve Yakın Çevresi Konut ve Arsa Fiyatı Yüksek Mahalleler		
<i>Alipaşa (Yüksek Fiyat)</i>	<i>Alipaşa-Dar Sokak (Mahallenin içindeki düşük konut piyasası)</i>	<i>Hafiziye (İki Nisan'ı da içine alan mahalle)</i>
		

Kaynaklar: <https://www.google.com/maps/place/> (Street View -2015- Haziran Görüntüleri) ve <https://www.karar.com/van/iki-nisan-caddesinin-cehresi-degisti-680328?p=3> 'den yararlanarak oluşturulmuştur.

Extended Abstract

An Evaluation of the Relationship Between Urban Development in the City of Van and the Current Housing Market

*

Aysu Uğurlar

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ORCID: 0000-0001-6172-7906

One of the important centers of the Eastern Anatolia Region, Van has been home to many civilizations. It is not possible to argue that historically Van city has been able to be fully prepared for population movements from nearby districts and provinces to the city center, nor to disasters that are socially, economically and physically quite destructive (especially the earthquake of 2011) or to be a metropolitan municipality in the context of Law No. 6360 of 2012. As a physical space occupied by the settled area needed in the context of urban social and economic life, the urban macroform consists of land use decisions that include the city's construction pattern and development trends. In this context, urban development processes (residential areas/neighborhoods/residential areas) emerge as one of the important components that drive the urban macroform. In this study conducted within the central districts of Van, the current housing market based on market conditions (housing supply and demand, housing prices, etc.), land fair prices (before and after the earthquake), and changes in these in the city of Van (central districts) are discussed at the neighborhood scale. Finally, in the context of the current development dynamics of the city, how the restructuring process after the earthquake and the changes in the urban macroform and housing market has been positively/negatively reflected on the current urban planning practice and how this has/may effect it are discussed. The city has developed from the past to the present depending on many varying social, economic, political and physical factors. World War I before the Republican era, the earthquakes that occurred in 1945, 1976 and 2011 in

the Republican period, and the population movements due to forced migration in the early 1990s are effective breaking points in the formation of the city's current macroform. In addition, Van continues to receive temporary migration from other provinces as services such as transportation, health and education etc. are relatively more developed in the city than the nearby provinces and districts, and due to reasons such as relocation of employees and training etc. and permanent migration from the countryside (its districts and close vicinity) depending on economic reasons. Therefore, although Van has an outgoing migratory character in terms of population movements, this situation is different in terms of the city center (central districts). Particularly the economic, political and security-related migration that occurred in the early 1990s caused a rapid and uncontrolled population growth in the city center. This process also led to the formation of lower-income-group neighborhoods such as Hacibekir, Süphan, Şamranaltı, Altıntepe, İstasyon, Beyüzümü, Akköprü, Sıhke, Bostaniçi, Yalım Erez, and Karşıyaka in the city. This situation led to inadequacies in education and health in urban life, as well as infrastructure, urbanization, environmental problems and unemployment and cultural contradictions. Thus, while the production of multi-storey apartment blocks accelerated with the build-sell production model in the central business area and its immediate surroundings, these poor housing areas (slums, etc.), which were developed without planning, continued to receive migration and expand. All these processes have resulted in various socio-spatial formations in the city. Starting in the 1990s and continuing to sharpen even today, the residential areas dominated by the upper income group in the İki Nisan Avenue, Cumhuriyet Avenue and the surrounding areas and the settlements such as Haçort, Süphan, Altıntepe, Beyüzümü and Şamranaltı formed by the migrants and inhabited by the poor and low income groups represent the two separate socio-spatial structures in the city. On the other hand, the housing profile (residence, luxury housing, etc.) is changing in the neighborhoods of the city center business district and its immediate surroundings (İki Nisan, Cumhuriyet, Maras, etc.) and in association with this, house prices and land fair prices increase. In the long term, this will also affect the neighborhoods around luxury living areas, where housing and land prices are relatively low. However, it is not yet known how this ongoing process will affect new exclusion processes and reproduction of space. In addition, the public (TOKİ, the Housing Development Admin-

istration) has taken part in the Van housing production process as a new actor as a solution to the housing problem of the city in the aftermath of the consecutive earthquakes in 2011. In the current (2019) housing market, it is observed that both housing prices and land price (avg. per m²) are relatively the highest in the neighborhoods located in the central business area and its immediate surroundings. On the other hand, it has been observed that neighborhoods (such as Süphan, Bostaniçi) and mass housing areas (such as Kevenli, Bardakçı, Kalecik) that have been receiving and formed by migration since the 1990s have lower values within the housing market. The fact that the district of Edremit, which represents the south and south-west axis of the city, has a shore and views of the lake and is also close to the Van Regional Research Hospital cause the housing and land prices to rise in the Yenicami and Yenimahalle neighborhoods. In consequence, due to unexpected dynamics such as forced migration and disasters, Van has experienced an urban development that has pushed its thresholds and limits for the last 20 years. This situation has led to the emergence of sub-housing markets, which are sharply separated from each other, in the housing market. From this perspective, monitoring and controlling the next planning and urban development processes by urban planners, architects, local government and all stakeholders of the city is a very important and critical issue.

Kaynakça/References

- Alaeddinoğlu, F., Sargin, S. ve Okudum, R. (2016). 2011 Van depremi ve kentsel nüfusta mekânsal farklılaşmalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 133-149.
- Coşkun, O. (2013). Doğu Anadolu Bölgesi'nde kentleşme ve kentsel gelişim. *Eastern Geographical Review*.18(30), 229-256.
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2011). *Muş-Bitlis-Van Planlama Bölgesi çevre düzeni plan açıklama raporu*. Ankara.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2013). *Van (Merkez) ve çevresi ilave revizyon imar planı açıklama raporu*. Ankara.
- Çevre ve Orman Bakanlığı, (2018). *Van Çevreyolu ve Civarı İlave+ Revizyon 1/5000 ölçekli nazım imar planı plan açıklama raporu*. Çevre ve Orman Bakanlığı Mekânsal Planlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Deniz, O. (2009). Van kent merkezine yapılan göçler ve göçün kentsel gelişim üzerine etkisi. *TÜCAUM V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu*, 3-6 Ekim, Ankara, 175-188.
- Deniz, O., Yıldız, M.Z., Parin, S. ve Erdoğan R. (2017). Deprem ve göç: 2011 Van depremi örneği, *Social Sciences Studies Journal*. 3(10), 1426-1444.

- Deniz, O., Etlan, E. (2009). Kırdan kente göç ve göçmenlerin uyum süreci üzerine bir çalışma: Van örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 472-498.
- Edremit Belediyesi (2019). Arsa rayiç sorgulama. 15 Şubat 2019 tarihinde <https://www.turkiye.gov.tr/edremit-belediyesi-arsa-rayic> adresinden erişildi.
- Eriçok, A. K. (2019). Küreselleşme bağlamında Van'ın kent turizmi olanaklarının değerlendirilmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 44, 171-191.
- Ferit, İ. ve Turan, M. (2013). Türkiye'de büyükşehir belediyesi sistemi ve 6360 sayılı yasa ile büyükşehir belediyesi sisteminde meydana gelen değişimler: Van örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18(1), 117-152.
- Googlemap. (2015). Street view -2015- Haziran görüntüleri. 15 Ocak 2019 tarihinde <https://www.google.com/maps/place/> adresinden erişildi.
- Karar (2017). Gazete Gündemi. 10 Nisan 2019 tarihinde adresinden <https://www.karar.com/van/iki-nisan-caddesinin-cehresi-degisti-680328?p=3> erişildi.
- İpekyolu Belediyesi (2019). Arsa rayiç sorgulama. 15 Şubat 2019 tarihinde <https://www.turkiye.gov.tr/ipekyolu-belediyesi-arsa-rayic-degeri-sorgulama> adresinden erişildi.
- Keleş, R. (1996). *Kentleşme politikası*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Keskinok, Ç. (2009). *Van kentinin kentleşme sorunları*. Van Kent Sempozyumu. Van: TMMOB Van il Koordinasyon Kurulu. 207-228.
- Özbir, N. (2017). Mutfak bağlamında Van evi tasarımı. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 33, 63-77.
- Özer, A. (2009). Sosyoekonomik yapı, göç ve kentleşme bağlamında yerel yönetimler, Van örneği. Van Kent Sempozyumu. Van: TMMOB Van il Koordinasyon Kurulu. 65-82.
- Öztürk, N. ve Fitöz, E. (2009). Türkiye'de konut piyasasının belirleyicileri: Ampirik bir uygulama. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 21-46.
- Sahibindencom (2019). Satılık ve kiralık konut ilanları. 26 Ocak 2019 tarihinde <https://www.sahibinden.com> adresinden erişildi.
- Sami, K. (2009). Zoraki/zorunlu göçün yarattığı kentsel, kültürel ve mekânsal bellek yıkımı-Van kenti toplumsal ferasatin neresinde?. Van Kent Sempozyumu. Van: TMMOB Van il Koordinasyon Kurulu. 21-34.
- Saunders, P. (2013). Sosyal teori kentsel sosyoloji (S.D. Getir, Çev.). İdeal: Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2010). *Konut sorununu konut sunum biçimleriyle düşünmek*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekin, F. (2011). Kültürel travma olarak zorunlu göç. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 91-100.
- Tezer, S. T. (2015). *Kent formunun tarihsel gelişiminin incelenmesinde yeni bir perspektif; Floransa kent formunun köprüler etkisinde gelişimi*. Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu. 178-195.

- Türel, A. 1996. *Mülk konut, mülk konut, kiralık konut*. Konut Araştırmaları Dizisi-14, Ankara: Toplu Konut İdaresi. Başkanlığı Başkanlığı.
- Türkmen, S. N. Tekkanat, S. S. (2018). Tarih boyunca kent formlarının biçimlenişi üzerine bir inceleme. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(4), 107-124.
- Van'da 11 bin 300 civarında ağır hasarlı konut yıktırılmayı bekliyor. (Eylül 3, 2016). *Timeturk*. 4 Nisan 2019 tarihinde <https://www.timeturk.com/van-da-11-bin-300-civarinda-agir-hasarli-konut-yiktirilmayi-bekliyor/haber-277969> adresinden erişildi.
- Tuşpa Belediyesi (2019). Arsa rayiç sorgulama. 15 Şubat 2019 tarihinde <https://ebelediye.tusba.bel.tr/web/guest/5> adresinden erişildi.
- Tunceli, M (2012). *Van*. İslam Ansiklopesi. 42, 510-512.
- TÜİK (2018). *İnşaat ve konut istatistikleri*. 18 Aralık 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden erişildi.
- Uğurlar, A. ve Eceral, Ö.T. (2014). Ankara'da mevcut konut (mülk ve kiralık) piyasasına ilişkin bir değerlendirme. *İdealkent*, 12, 132-159.
- Ünverdi, H. (2005). 1980 sonrası değişim yeni dinamikler ve kimlik temelli yapılanmalar-İzmir gecekonduları örneği. *Sosyoloji Dergisi*, 14, 70-100.
- Yüceşahin, M. M., Özgür, E. M. (2008). Türkiye kentlerinin kentleşme düzeylerinin demografik, ekonomik ve sosyal değişkenlerle belirlenmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 6(2), 115-139.
- Zengin, H. S. (2014). Kentsel siyasetin öteki yüzü: Kentsel yoksulluk. *İdealkent*. 5(12), 88-102.

Dr. Aysu Uğurlar, 1999 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden lisans derecesini almıştır. Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2006 yılında yüksek lisans ve 2013 yılında doktora derecesini derecesi almıştır. 2003 -2013 yılları arasında Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmıştır. 2013'ten itibaren Yüzüncü Yıl Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. İlgi alanları konut politikaları, kentsel planlama, turizm, sürdürülebilirlik göstergeleri, yerel ekonomik kalkındır.

Dr. Aysu Uğurlar, graduated from Dokuz Eylul University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning in 1999. She received her M.R.P (2006) and her Ph.D (2013) degree from City and Regional Planning, Gazi University. She worked as Research Assistant City and Regional Planning, Gazi University, 2003–2013. Since 2013, She works as Assist. Prof. Dr. in the Department of City and Regional Planning at Van Yüzüncü Yıl University. Her research interests are; housing policies, urban planning, tourism, sustainability indicators, local economic development.

E-mail: augurlar@yyu.edu.tr

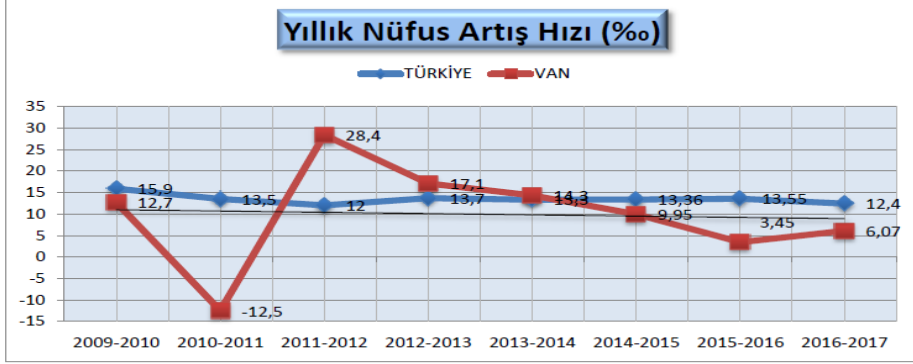
Ekler

Ek 1. Van Kent Merkezinde Sayım Yıllarına Göre Nüfus, Kent ve Kırsal Nüfusu

Yıllar	Kent Nüfusu	Kent (%)	Köy Nüfusu	Kırsal (%)
1960	22,043	42,8	29,402	57,2
1970	46,751	53,0	41,503	47,0
1980	92,801	64,5	51,064	35,5
1990	153,111	73,7	54,759	26,3
2000	284,464	79,8	72,03	20,2
2010	367,419	80,0	92,038	20,0

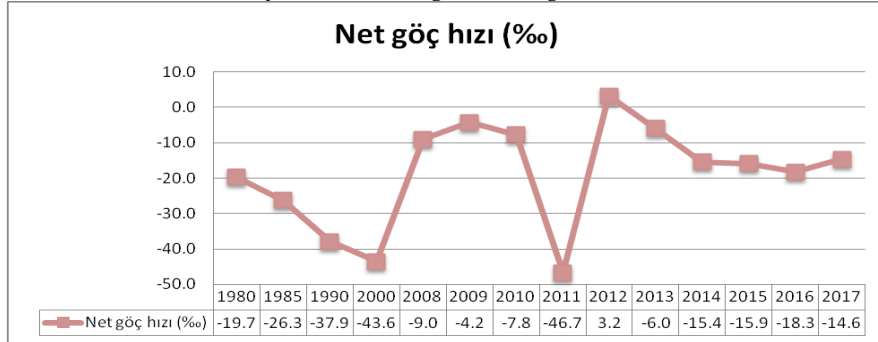
Kaynak: TÜİK nüfus verilerinden derlenerek oluşturulmuştur.

Ek 2 Türkiye, Van 2009-2017 yılları arası yıllık nüfus artış hızı (%)

Tablo 1’de görüldüğü gibi Türkiye nüfusu 2017 yılında toplam artışı %12,4 artış gösterirken Van ili nüfusu 2017 yılında %6,07 olarak artış göstermiştir (VATSO, 2018. Sosyal ve Ekonomik İstatistikler, Van Sanayi ve Ticaret Odası Yayını. s.4).

Ek 3a. Van İli 1980-2017 yılları arası net göç hızı değişimi (%)

Ek 3b. Van İli 1980-2017 yılları arası nüfus ve değişimi

Dönem	Toplam nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Net göç hızı (‰)
1980	383254	13123	20750	-7627	-19.7
1985	450377	15506	27500	-11994	-26.3
1990	537978	22187	42967	-20780	-37.9
2000	726202	35053	67406	-32353	-43.6
2008	1004369	21187	30275	-9088	-9.0
2009	1022310	22866	27175	-4309	-4.2
2010	1035418	23231	31312	-8081	-7.8
2011	1022532	23415	72273	-48858	-46.7
2012	1051975	50003	46639	3364	3.2
2013	1070113	32118	38507	-6389	-6.0
2014	1085542	27587	44435	-16848	-15.4
2015	1096397	30492	48061	-17569	-15.9
2016	1100190	28902	49035	-20133	-18.3
2017	1106891	31971	48269	-16298	-14.6

Kaynak: TÜİK nüfus verilerinden derlenerek oluşturulmuştur.

Stratejik Planların Teoriden Pratiğe Proje Üretim Sürecinin Analizi: Büyükşehir Ulaşım Ana Planları Örnekleme

*

Hayri Ulvi

Gazi Üniversitesi

ORCID: 0000-0003-2988-6215

Öz

Ulaşım ana planları, kentsel alanlarda ulaşım sorunları çözmek amacıyla gerçekleştirilen yasal planlama araçlarından birisidir. Günümüzde farklı nitelikteki kentlerin kentsel ulaşım konusunda çektiği sıkıntılar farklılaşsa da yaşanan sorunlara çözüm üretmenin yolu ulaşım ana planının yapılmasına bağlıdır. Ulaşım ana planı yapmayı gündemine alan kurum, kuruluş veya kişilerin ulaşım ana planı çalışmalarını başarılı bir şekilde tamamlamasını sağlaması adına hazırlanmış, kılavuz niteliğinde kullanılması için hazırlanan dokümanlardan biriside Türkiye belediyeler birliği ulaşım çalışma komisyonunun katkılarıyla hazırlanan ulaşım planlama çalışmaları ve ulaşım ana planı hazırlama kılavuzu olarak literatürde yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında yapılan değerlendirme Türkiye’de geçmişten günümüze devam eden süreç içerisinde yapılmış ulaşım ana planı çalışmalarına odaklanmaktadır. Türkiye belediyeler birliğinin katkılarıyla hazırlanan kılavuz temel alınarak çalışma kapsamındaki ulaşım ana planlarının kılavuz kapsamında hangi derecede gerçekleştiğine yönelik tespitler yapılmaktadır. Çalışma sonucunda Türkiye’de ulaşım ana planlarının birbirinden farklı olan yönleri ve bahsedilen farklılığa ilişkin değerlerin yanı sıra ulaşım ana planı çalışmalarının daha verimli nasıl yapılabilirliğine dair öneriler detaylı yönleri ile ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ulaşım ana planı, kent içi ulaşım, büyükşehir belediyeleri.

Analysis of the Project Production Process from Theory to Practice of Strategic Plans: Sample of Great Municipality Transportation Master Plans

*

Hayri Ulvi

Gazi University

ORCID: 0000-0003-2988-6215

Abstract

Transportation master plans are one of the legal planning tools to solve transportation problems in urban areas. Although the problems of different cities in urban transportation are different, the way to produce solutions to the problems is dependent on making the transportation master plan. For organizations, or persons transportation which intended master plan studies prepared on behalf of ensuring the successful completion of documents produced for use in manual nature of someone in Turkey association of municipalities transportation study prepared with the contribution of commission transport planning and transport in the literature as a guide to prepare the master plan is located at. In this study, the assessment made in transportation ongoing process in Turkey from past to present work focuses on the master plan. Turkey prepared with the contribution of municipalities that guide the transportation master plan under the scope of manual work is carried out based on the determinations about what degree of place. aspects that are different from each other and the transportation master plan in Turkey, said the study results as well as differences of values for more efficient transport master plan study recommendations on how it can be done is expressed with detailed directions.

Keywords: *Transportation master plan, urban transportation, greater municipalities.*

Giriş

Kentler, görece olarak yerleşim alanlarının daha fazla yapı içeren alanlarını ifade eden kavramlar olarak bilinmektedir. İnsanların yaşam alışkanlıklarının bir sonucu olarak ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlara sahip ihtiyaçları doğmaktadır. Bu tür ihtiyaçların kent üzerinde belli noktalar üzerinde yer alması kente özgü bir arazi kullanım deseninin oluşmasına katkı vermektedir. İnsanların kent ile etkileşimi iki temel bileşen üzerinden gerçekleşmektedir. Birincisi ekonomik, sosyal ve çevresel muhteviyatlı gereksinimler için ilgili mekânlarda yer almak şeklindedir. İkincisi ise ilgili mekânlarda yer almak için oraya ulaşımın sağlanması şeklindedir (Akbulut, 2016, s.338).

Kent içi ulaşım insanların yaşamsal aktivitelerine erişimde ana rolü üstlenmektedir. Ulaşım için iki boyutta bileşen tanımlanabilir. Bileşenlerden birisi fiziksel anlamda insan ve yüklerin bir noktadan diğer noktaya varmasında kullanılan izleri, aksları ifade ederken diğeri ise izler ve aksların üzerinde hangi tür imkânlar ile ulaşımın gerçekleştirileceğine yönelik değerlendirilebilir (Hamamcıoğlu, 2009, s.13).

Buradan çıkarımla kent içi ulaşımında yollar, iz ve aksları temsil etmekte ulaşım imkânları olarak bahsedilen kavram ise yapılan yolculuğun hangi şekilde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Kent içi ulaşımında insanlar yolculuğa başladığı bir noktada diğer noktaya giderken yolları kullanırken günümüzde teknolojinin elverişliliğine bağlı olarak farklı ulaşım imkânlarından yararlanabilmektedir (Akman ve Alkan,2016,s.55).

Kentteki diğer mekânlarda olduğu gibi ulaşım ihtiyacı iki mekân arasındaki bağlantıyı gerektirdiğinden mekânlar arasında bağlantılar oluşturulmaktadır. Kentsel mekânlar arasında bağlantı oluşturmanın en temel şekillerinden birisi de izler ve akslardan yararlanmaktır. Ulaşım konusunda kent içi yerleşimin arazi kullanım desenine göre mekânlar arasındaki bağlantıların özellikleri hiyerarşik değişiklikler göstermektedir. Bundan dolayı arazi kullanım desenine bağlı olarak farklılaşan ulaşım talep düzeyi kentten kente, yerleşimden yerleşime farklı çözümlerin üretilmesine gerek duyabilmektedir.

Kent içi ulaşım günümüzde kent otoritelerinin sıklıkla gündeminde yer alan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en temel sebeplerinden birisi kent içi ulaşım kavramının ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerinin bulunmasıdır. Kent içi ulaşım kavramında yaşanan sıkıntıların eko-

nomik, sosyal ve çevresel yansımalarının olması üretilen çözümlerinde hassas olmasını gerektirmektedir (Önder ve Akdemir, 2019, s.26).

Kent içi ulaşım da yaşanan sorunlara kapsamlı çözümler üretmenin yolundan birisi de ulaşım ana planı çalışmalarıdır. Ulaşım ana planı çalışmaları ağırlıklı olarak kent içi ulaşım göz önünde bulundurularak kentin ulaşım ile ilgili sorunlarının çözüme kavuşturulduğu, yazılı ve çizili belgelerden oluşan mevcut ve yeni bilgilerden faydalanarak, tahmin çalışmaları ile desteklenen, sayısal bir model kurularak yetersizlik, sorun ve darboğazların etkisinin azaltılmaya ve ortadan kaldırılmaya çalışıldığı bir planlama uğraşısıdır (Hamurcu ve Eren,2018, s.202).

Ulaşım ana planları çözüme ulaştırmayı hedeflediği sorunlar açısından kentlerde benzer bir iş sürecini gerektirse de her kentin farklı nitelikteki dinamik yapısı iş süreci açısından farklılıklar gözlemlenebilmektedir (Ayataç, 2016, s.31).

Yöntem

Kentlerde yaşanan ulaşım problemleri ulaşım altyapısının kapasite özelliklerine dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyo – ekonomik anlamda yaşanan değişimler ulaşım altyapı kapasitesinin farklı talep seviyelerinde kullanılmasını sağlayabilmektedir. Bu durumdan dolayı farklı zaman dilimlerinde aynı kentsel mekânın ulaşım altyapısında yetersizlikler dolayısıyla sorunlar yaşanabilmektedir. Ulaşım alanında kentsel mekânın konusu olan sorunları çözenin yollarından biriside ulaşım ana planlarıdır. Ulaşım ana planları aracılığıyla kent ulaşımına ilişkin makro – mikro ölçekli sorunlara ilişkin çözüm önerileri geliştirilebilmektedir. Ulaşım ana planı proje üretimi süreci kentin geleceğine ilişkin durumlara ilişkin sonuç ürünler ortaya koyduğundan sürecin hassas bir şekilde yürütülmesini gerektirmektedir (Oral, 2011, s. 73).

Ulaşım ana planı, kenti ilgilendiren diğer birçok planda olduğu gibi genel olarak geleceğe yönelik bir tahmin etme işidir. Kendine ilişkin yöntemleri olan matematiksel modellerden yararlanarak kentlerin ulaşım hedefleri doğrultusunda şekillenen ulaşım ana planlarında amaç yaşanan sorun ve yetersizlikleri çözüme kavuşturmadır (Özalp ve Öcalır, 2008, s. 75).

Planlama disiplini açısından değerlendirildiğinde 1/25.000 ve 1/5.000 ölçekli planlama çalışmaları arasında yer alan ulaşım ana planları birbirinden farklı iş kalemlerinin meydana getirdiği bir planlama uğraşısıdır.

Ulaşım konusunda planlama uğraşının gerçekleşebilmesi için Türkiye’de, Türkiye belediyeler birliği ulaşım çalışma komisyonunun katkılarıyla hazırlanan ulaşım planlama çalışmaları ve ulaşım ana planı hazırlama kılavuzu kapsamlı bir dokümandır (TBB, 2014).

Bu dokümanın yapısı genel hatlarıyla ulaşım planlama çalışmalarının kapsamını, tanımları, trafik konusundaki etüt ve projeleri, uygulanması potansiyel projelerin değerlendirilmesine ilişkin fizibilite çalışmalarını ifade etmektedir. Dokümanın ulaşım planlama çalışmaları açısından detaylı bir şekilde değerlendirilmesi yapıldığında kapsamlı bir şekilde ulaşım ana planlarının başlangıcından tamamlanmasına kadar bütün iş akış sürecini ve iş akış sürecindeki gerekliliklere yer verildiği görülmektedir.

Ulaşım ana planları kapsamında Türkiye’de projelerin yapılmasına kaynak oluşturan yani finansman sağlayan kurumlardan birisi de yerel idarelerden birisi olan belediyelerdir. Belediyeler hizmet üretmek zorunda olduğu yerleşmelerin ulaşım problemlerinin çözümünde ulaşım ana planlarını bir çözüm aracı olarak kullanmaktadır. Ulaşım ana planlarının çözüm üretmek için bir araç kullanılmasında etkinliğinin artması için Türkiye belediyeler birliğinin hazırlamış olduğu doküman ulaşım ana planlarının yapılmasında gerekli olan çalışmalardaki detayları açıklaması yönüyle bir rehber niteliği görmektedir.

Ulaşım ana planı hazırlama rehberi niteliği taşıyan söz konusu dokümanın ulaşım ana planı çalışmalarının kolayca algılanabilmesi için ulaşım ana planını 7 ana iş kalemine ayırdığı yorumu yapılabilir. Bu çerçevede bakıldığında 7 iş kalemi tabloda ifade edildiği gibidir.

Tablo 1. Ulaşım Ana Planları İş Kalemleri (TBB,2014)

	İş Kalemleri
Ulaşım Ana Planı Çalışmaları	Mevcut Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi
	Yeni Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi
	Ulaşım Talep Tahmin Modelinin Kurulması ve Kalibrasyonu
	Hedef Yılı Projeksiyonu
	Yetersizlik ve Sorun Analizi
	Alternatiflerin Geliştirilmesi ve Modelde Test Edilmesi
	Seçilen Alternatifin Ulaşım Ana Planı Olarak Hazırlanması

Tablodan görüldüğü üzere ulaşım ana planının üretim süreci mevcut bilgilerin toplanması ile başlamaktadır. Mevcut bilgilerin toplanması iş kalemini ihtiyaç duyulan yeni bilgilerin edinimi, ulaşım talep tahmin modelinin kurulması ve kalibrasyonu takip etmektedir. Planlama faaliyeti geleceğe yönelik kestirimlere ilişkin kararları içerdiğinden dolayı çözüm üretilmek istenen menzile bir diğer ifade ile hedef yılına ilişkin tahminlerin yapılması gerektirmekte olup bu da ulaşım ana planının önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulaşım ana planları temel olarak ilgili yerleşim alanındaki ulaşım sorunlarını çözmeye yönelik olarak gelişmektedir. Bu durum ulaşım ana planları çerçevesinde detaylı bir yetersizlik ve sorun analizinin yapılmasına gereksinim oluşturmaktadır.

Ulaşım ana planları mevcutta ve gelecek için tespit edilen sorun ve yetersizliklerin önüne geçmek amacıyla üretilmektedir. Bunun için daha önceden yapılan hesaplamalar doğrultusunda çözüm alternatifleri geliştirilmekte çözüm potansiyelleri konusunda incelemelerin yapıldığı görülmektedir. Bu aşama ulaşım ana planlarında alternatiflerin geliştirilmesi ve modelde test edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Yapılan çalışmaların ulaşım ana planı olarak projelendirilmesi üretilen fikirler kapsamında sadece bir alternatifin seçilmesini gerektirmekte-

dir. Ulaşım ana planı kapsamında üretilen fikirler çeşitli yöntemler aracılığıyla ele alınıp bir karar mekanizması oluşturulmaktadır. Karar mekanizmasının sonuç bir ürünü olarak ortaya çıkan alternatif kent için yaşanan ulaşım problemlerini çözmekte ulaşım ana planı kanalı ile oluşturulan sonuç ürünüdür.

Ulaşım ana planı ifade edildiği üzere birbirinden farklı nitelikte ancak birbirini etkileyen işler ile meydana getirilmektedir. Her iş kalemine ilişkin sürecin özenli ve düzgün bir şekilde tamamlanması ilgili iş sürecinin kendinden sonraki adımının düzgünce tamamlanmasında dolayısı ile ulaşım ana planının ortalama başarısında etkin bir rol oynamaktadır. Örnek olarak mevcut durum hakkında yeteri bir veri toplanmasının gerçekleşmediği bir ulaşım ana planında yetersizlik ve sorunlar iş kaleminin ulaşım ana planına konu olan yerleşim ile ilgili tüm sorunlara doğru bir şekilde ışık tutması beklenemez ya da kestirim konusu ile ilgili çalışmaların eksik olduğu bir ulaşım ana planı çalışmasında üretilen çözüm alternatiflerinin yeterince işe yarar şekilde çalışması söz konusu olamaz. Bundan dolayı ulaşım ana planlarının iş akış sürecinde yer alan iş kalemlerinin her birinde hassasiyetle çalışmak gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Birbirinden farklı 7 ana iş kaleminden oluşan ulaşım ana planı çalışmalarında mevcut duruma ilişkin verilerin toplanmasından kent için ulaşım anlamında elde edilmek istenen alternatif çözümün gerekçelendirilmesine kadar ilerleyen bir süreç takip edilmektedir.

Her kentin farklı bir dinamiğe sahip olmasından dolayı ulaşım anlamında yaşanan sorunlar ve dolayısıyla üretilecek çözümlerin de farklı olması söz konusu olabilmektedir. Temel olarak ulaşım ana planlarının çözüm ürettikleri odaklar;

- 1- Toplu taşıma sistemleri,
- 2- Özel taşıt

şeklinde olmaktadır.

Yaya ulaşımı, bisiklet ulaşımı, karayolu ulaşımı altyapısı, engelsiz ulaşım, ara toplu taşıma, taksi, servis gibi konular planın gerçekleştiği alanın ihtiyacına detaylanarak şekillenmektedir.

Ulaşım ana planı kapsamında üretilmesi gereken iş kalemlerinin birbirinden farklı alt iş kalemlerinden oluşması söz konusudur. Bu durum tabloda şu şekilde yer almaktadır.

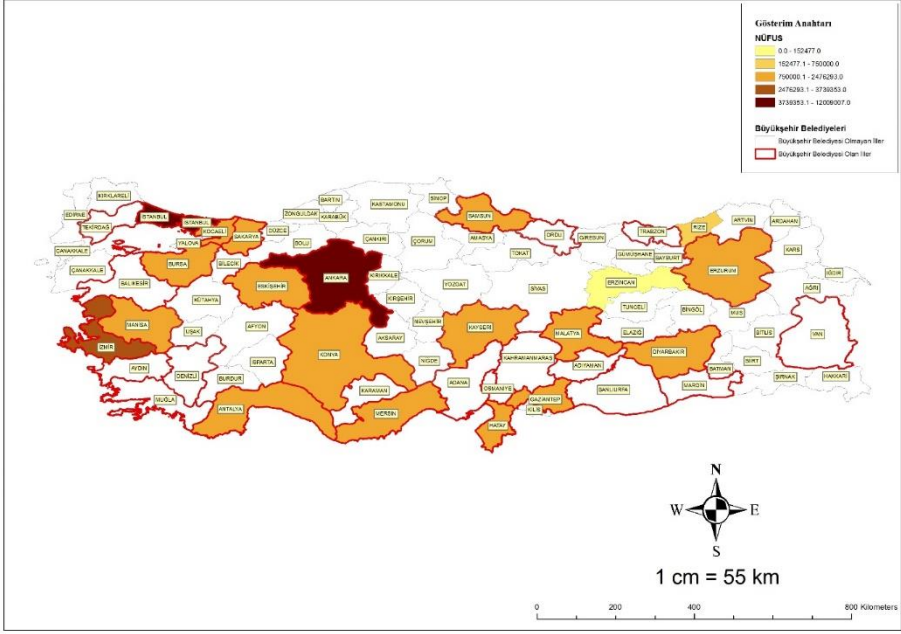
Tablo 2. Ulaşım Ana Planları Ana ve Alt İş Kalemleri (TBB,2014)

Ulaşım Ana Planı Ana İş Kalemleri	Alt İş Kalemleri
Mevcut Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi	Kent Genel Yapısı
	Karayolu Ulaşımı
	Belediye Otobüs ve İşletmesi
	Çevre Yerleşimlerin Toplu Taşım Servisleri
	Şehirlerarası Terminaller
	Kent İçi Yük Taşımaları
	Ara Toplu Taşım İşletmeciliği
	Bisiklet ve Alt Yapısı
	Yaya Ulaşımı
	Yeni Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi
Yurt Anketleri	
Karayolu Trafik Sayımları	
Dış İstasyon Anketleri	
Karayolu Altyapı Envanteri	
Karayolu ve Toplu Taşım Hız Etütleri	
Bisikletli ve Motosikletli Anketleri	
Yaya Anketleri	
Otopark Anketleri	
Ulaşım Talep Tahmin Modeli Kurulması ve Kalibrasyonu	
	Yolculuk Üretim/Çekim Değerlerinin Hesaplanması
	Yolculuk Dağıtım (Yolculuk Üretim Çekim Değerlerinin Yol Ağına Dağıtım)
	Türel Ayrım
	Yolculuk Atamaları
Hedef Yılı Projeksiyonları Yetersizlik Analizi	Projeksiyon Yapılması
	Yetersizlik ve Sorunların Belirlenmesi
Alternatiflerin Geliştirilmesi ve Modelde Test Edilmesi	Senaryo Hazırlama
	Senaryo Ön Değerlendirmesi
	Senaryoların Karşılaştırılması
	Senaryoların Çok Ölçütlü Değerlendirilmesi
	Senaryoların Değerlendirilmesi
	Toplu Taşıma Hizmetleri
	Ara Toplu Taşıma Hizmetleri
	Karayolu Şebekesi Genel Düzenleme ve Politikaları
	Otopark Düzenlemeleri
	Çevre Yerleşimlerle Ulaşım
	Kent İçi Yük Taşımacılığı
	Şehirselsel Ulaşım Bağlantıları
	Bisiklet
Yaya Ulaşımı	

Bu çalışma kapsamında Türkiye Belediyeler Birliği tarafından hazırlanan ulaşım planlama çalışmaları ve ulaşım ana planı hazırlama kılavuzu göz önünde bulundurularak Türkiye’de günümüze kadar yapılan çeşitli ulaşım ana planları derlenerek karşılaştırmalı bir inceleme yapılmaktadır. İncelemeye Türkiye’nin farklı yerlerinde yaklaşık 20 adet kenti konu olmaktadır. Bu kentler tabloda verildiği gibidir.

Tablo 3. Ulaşım Ana Planı İncelenen Kentler Tablosu

	Antalya (Antalya UAP, 2014)
	Mersin (Mersin UAP, 2010)
	Sakarya (Sakarya UAP, 2011)
	Samsun (Samsun UAP, 2001)
	İzmir (İzmir UAP, 2009)
	Diyarbakır (Diyarbakır UAP, 2011)
	Hatay (Hatay UAP, 2016)
	Malatya (Malatya UAP, 2017)
	İstanbul (İstanbul UAP, 2016)
	Gaziantep (Gaziantep UAP, 2015)
Ulaşım Ana Planı İncelenen Kentler	Manisa (Manisa UAP, 2014)
	Kocaeli (Kocaeli UAP, 2010)
	Eskişehir (Eskişehir UAP, 2016)
	Kayseri (Kayseri UAP, 2016)
	Bursa (Bursa UAP, 2010)
	Erzurum (Erzurum UAP, 2013)
	Erzincan (Erzincan UAP, 2017)
	Ankara (Ankara UAP, 2013)
	Rize (Rize UAP, 2018)
	Konya (Antalya UAP, 2001)

Harita 1. Mevcut Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Tablo’ da belirtilen kentlerde ulaşım ana planlarının karşılaştırmalı değerlendirme yapılarak incelenmesi ulaşım ana planlarının Türkiye Belediyeler Birliği tarafından hazırlanan kılavuzda yer alan iş akış sürecini oluşturan 7 ana iş kaleminin alt başlıkları ve alt başlıklarda yer alan iş tanımlarına uygun olarak ele alınmaktadır.

Çalışma kapsamının evren örneklem ilişkisi açısından büyükşehir belediyeleri ağırlıklı olarak bir yaklaşım izlemesi söz konusudur. Yaklaşık 30 Büyükşehir belediyesinin %60’ı (16) çalışma kapsamında ele alınmaktadır.

Ele alınma sürecinde ise incelenen ulaşım ana planında kılavuzda belirtilen işin kılavuzdaki tanımına uygun olarak yerine getirilip getirilmediğine bakılmaktadır. Kılavuzda tanımlanan şekilde tamamlanan her iş için bir puan tamamlanmayan her iş için ise sıfır puan değerlendirilmesi yapılmaktadır. Sonuç olarak ise ulaşım ana planının ilgili iş paketinden aldığı değer alabileceği maksimum değere oranlanarak yüzde cinsinden ne kadar başarılı olduğu ve tüm tamamlanması gereken iş kalemleri açısından ne kadar başarılı olduğu yönünde bir yorum ortaya konulmaktadır.

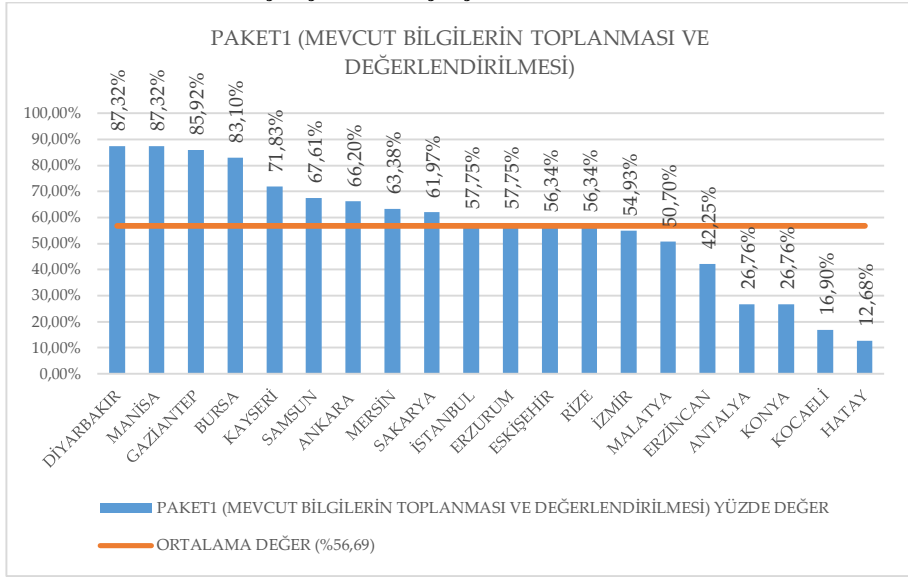
İş Paketleri – ulaşım ana planı ve alınabilecek toplam puanlar tabloda olduğu şekildedir.

Tablo 4. Ulaşım Ana Planı İş Kalemleri Puan Tablosu

Mevcut Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi	Mevcut Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi	71
	Yeni Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi	46
	Ulaşım Talep Tahmin Modelinin Kurulması ve Kalibrasyonu	12
	Hedef Yılı Projeksiyonu	7
	Yetersizlik ve Sorun Analizi	7
	Alternatiflerin Geliştirilmesi ve Modelde Test Edilmesi	12
	Seçilen Alternatifin Ulaşım Ana Planı Olarak Hazırlanması	86
Toplam		241

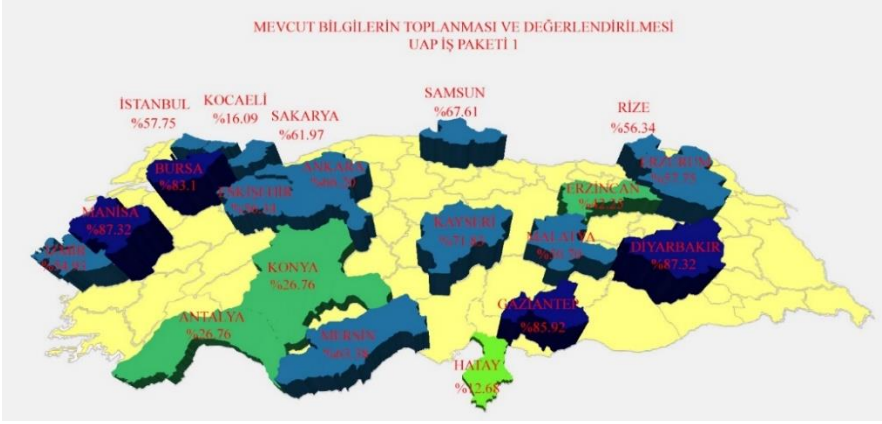
Bulgular

Çalışma kapsamında ulaşım ana planları Türkiye belediyeler birliği kapsamında ele alınarak değerlendirildiğinde her iş kalemine göre farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Sonuçlar iş kalemi bazında ifade edilmek istenirse karşılaştırmalar şu şekilde olmaktadır.

Grafik 1. İş Paketi 1 Kapsamında Yapılan Değerlendirme

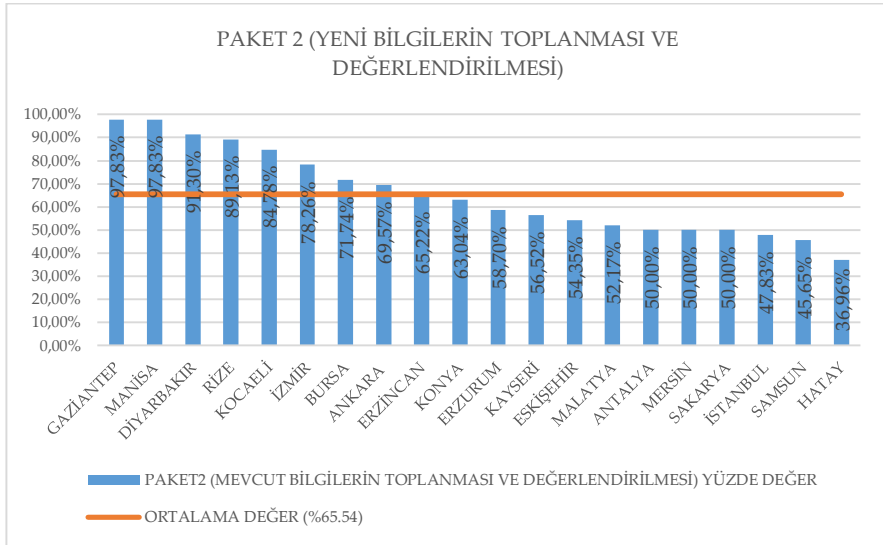
Paket 1 kapsamındaki grafik incelendiğinde ortalama %56,69'luk bir başarı sağlandığı görülmektedir. Toplamda 7 ilin ortalama başarı sınırının altında kaldığı görülmektedir.

Harita 2. Mevcut Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Tablo'dan ve görselden görüldüğü üzere İş Paketi 1 Mevcut bilgilerin toplanması kapsamında en fazla iş kaleminin Diyarbakır ve Manisa ilini ele alan ulaşım ana planında tamamlandığı görülürken oranının altında yaklaşık 9 kentin ortalama değer olan %56,69'un altında kaldığı görülmektedir. Toplamda ise incelenen 20 kentten yüzde 55'inin ortalama üzerinde bir iş tamamlama değerine sahip olduğu görülmektedir.

Ulaşım ana planları açısından iş akışında mevcut bilgilerin toplanmasını yeni bilgilerin toplanması izlemektedir. Bu açıdan 20 kentin ulaşım ana planı bazında iş kalemlerinde tamamladığı işler tabloda olduğu gibidir.

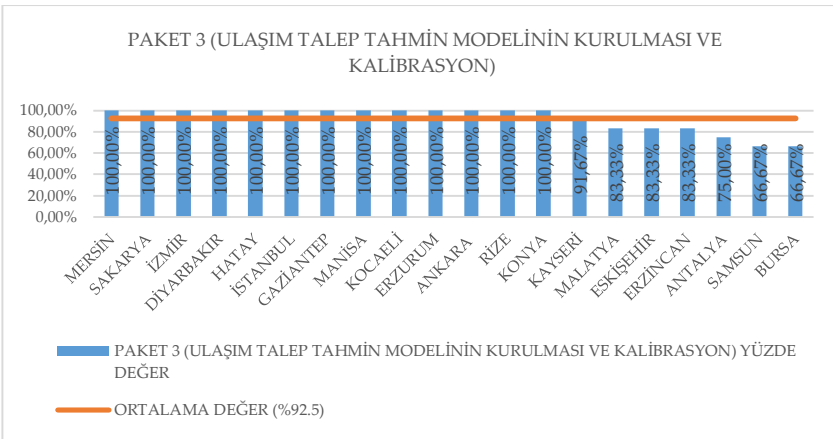
Grafik 2. İş Paketi 2 Kapsamında Yapılan Değerlendirme

Paket 2 kapsamındaki grafik incelendiğinde ortalama %65,54'lük bir başarı sağlandığı görülmektedir. Toplamda 12 ilin ortalama başarı sınırının altında kaldığı görülmektedir. Paket 2'nin daha az başarı sağlanan iş paketlerinden biri olduğu görülmektedir.

Harita 3. Yeni Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Tablodan görüldüğü üzere iş paketi 2 kapsamında yapılan değerlendirmede yaklaşık 11 adet kentin ortalama değer olan %65'in altında kaldığı görülmektedir. En yüksek iki değeri elde eden neredeyse tam puanı elde edebilecek bir değere ulaştığı görülmektedir. İş paketi iki konusunda ise toplamda sadece 20 kentin % 45'lik' bir diliminin ortalamasının üzerine çıktığı görülmektedir. Genel olarak ulaşım ana planlarının bilgi toplama ile ilgili kısımları incelendiğinde yeni bilgi toplama açısından daha başarılı sonuçların alındığı görülmektedir.

Grafik 3. İş Paketi 3 Kapsamında Yapılan Değerlendirme

Paket 3 kapsamındaki grafik incelendiğinde ortalama %92,5'lik bir başarı sağlandığı görülmektedir. Toplamda 7 ilin ortalama başarı sınırının altında kaldığı görülmektedir. Paket 3 konusunda ortalama başarının yüksek seviyede olması en dikkat çeken unsurdur.

Harita 4. Ulaşım Talep Tahmin Modelinin Kurulması ve Kalibrasyon

Ulaşım talep tahmin modelinin kurulması ve kalibrasyon çalışmalarının ulaşım ana planları içindeki konumu gelecekteki süreci matematiksel hesaplar ile ortaya koyarak açıklamalar yapmak olarak ifade edilebilir. Tabloda görüldüğü üzere iş paketi 3 kapsamında yapılan değerlendirme ulaşım ana planlarının önemli bir çoğunluğu ulaşım talep tahmin modelinin kurulması ve kalibrasyon çalışmaları açısından bütün gereklilikleri başarı ile karşılamaktadır.

Toplamda 12 puanlık bir iş kaleminden oluşan ulaşım tahmin modelinin kurulması ve kalibrasyon çalışmalarında ulaşım ana planları açısından en az 8 puan alınmış olması genel olarak ulaşım ana planlarında talep tahmin modelinin kurulması ve kalibrasyon çalışmalarının tamamlanmasının daha fazla dikkat edilen bir konu olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

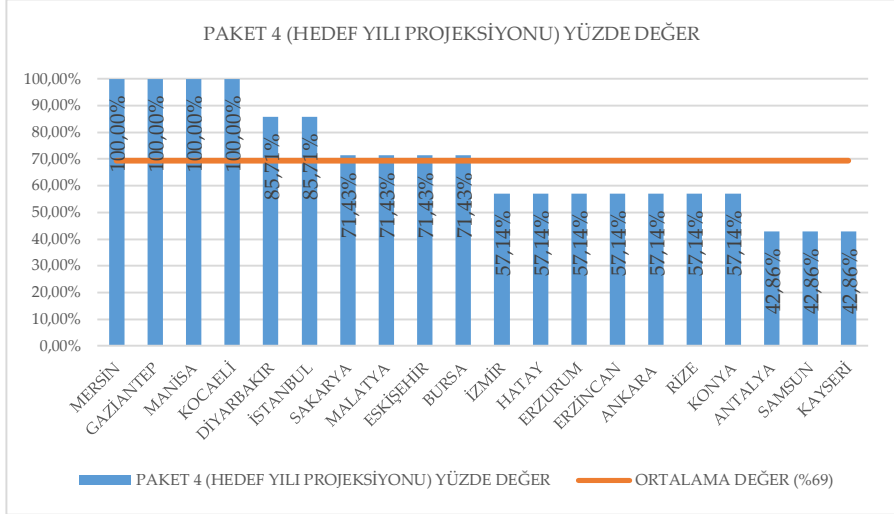
Ulaşım ana planı çalışmaları bir planlama faaliyeti olduğundan dolayı geleceğe yönelik kestirimlerin olması gerekmektedir. Yapılan kestirimler ile birlikte ulaşım ana planlarının öneriye yönelik olan bölümlerinde daha detaylı sonuçlar geliştirilebilmektedir.

Hedef yılı projeksiyonuna ilişkin unsurlar;

- Nüfus,
- Arazi Kullanım,

- İş gücü,
- Eğitim,
- Kamusal Donatı

Kavramlarına yönelik gerçekleştirilmektedir.

Grafik 4. İş Paketi 4 Kapsamında Yapılan Değerlendirme

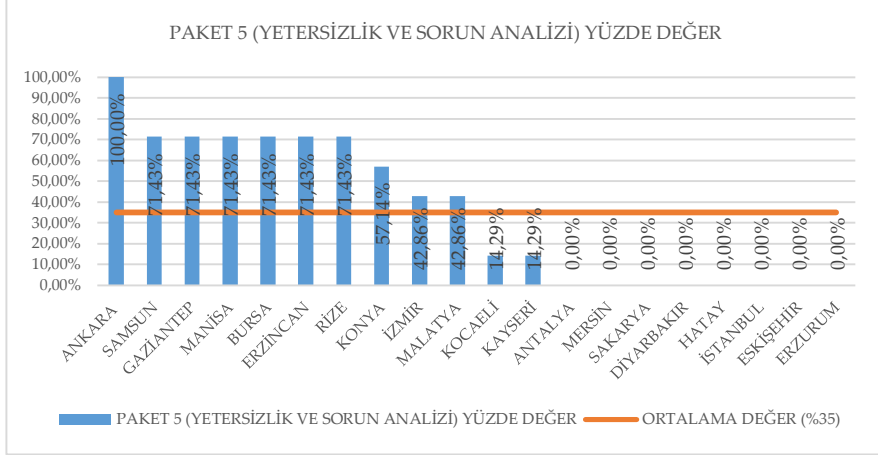
Paket 4 kapsamındaki grafik incelendiğinde ortalama %69'luk bir başarı sağlandığı görülmektedir. Toplamda 10 ilin ortalama başarı sınırının altında kaldığı görülmektedir. Bir diğer ifade ile Paket 4 konusunda ortalama başarı iller bazında yarı yarıya sağlanmaktadır.

Harita 5. Hedef Yılı Projeksiyonu

İş paketi 4, hedef yılı projeksiyonlarının yapılması konusunda 20 kentin ulaşım ana planının incelenmesi sonucunda 20 kentin 10 tanesinin (69,29) ortalama değerin altında bir iş tamamlaması sağladığı görülmektedir.

İş paketi 5 bir diğer ifade ile yetersizlik ve sorun analizi ulaşım ana planının ortaya konulma amacını öz olarak ifade eden bir iş kalemidir.

Grafik 5. İş Paketi 5 Kapsamında Yapılan Değerlendirme

Paket 5 kapsamındaki grafik incelendiğinde ortalama %35'lik bir başarı sağlandığı görülmektedir. Toplamda 10 ilin ortalama başarı sınırının altında kaldığı görülmektedir. Bu iş paketi kapsamında ortalamanın düşük çıkması birçok ilin paket 5 kapsamında iş ortaya koymaması veya yetersiz koymasından kaynaklıdır. Buradan çıkarılacak bir diğer sonuç ise ulaşım ana planı hazırlayan birçok ekibin paket 5 kapsamındaki işlere odaklanmaması yönündedir.

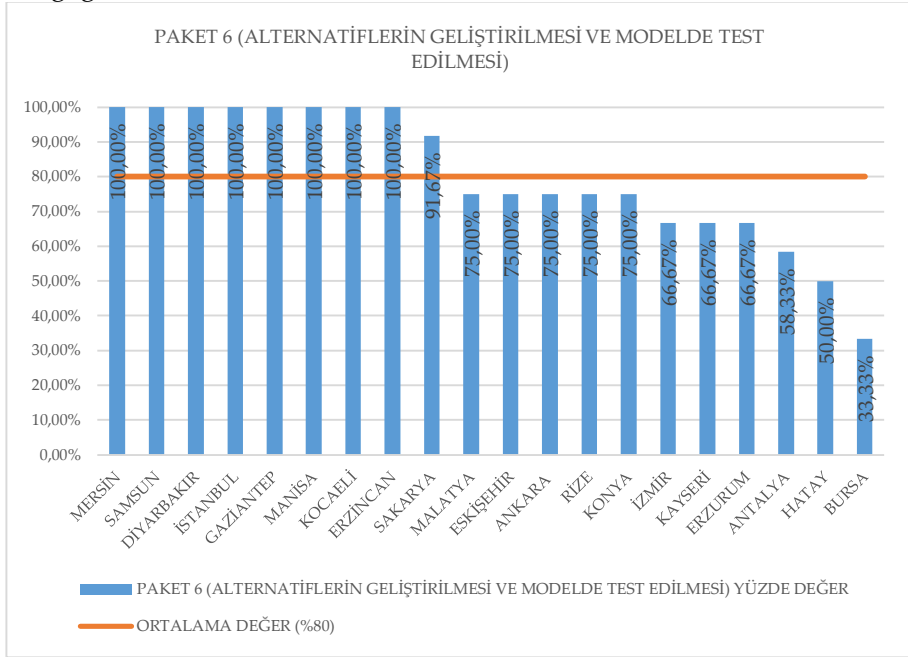
Harita 6. Yetersizlik ve Sorun Analizi

Tabloda görüldüğü kadarıyla yetersizlik ve sorun analizi adı altında sadece tek bir kentin %100'lük bir iş tamamlama süreci oluşturduğu görülmektedir. Toplamda 20 kentin %40'lık bir kısmının yetersizlik ve sorun analizinde herhangi bir puan alamadığı görülmektedir.

Ulaşım ana planı çalışmaları kentte karşılaşılan ve gelecekte gerçekleşmesi muhtemel sorun ve yetersizliklere yönelik çözüm gerçekleştirme amacı taşınarak yapıldığından sorun ve yetersizliklerin tespitine yönelik olarak herhangi bir tespit yapılmadığı gözlemlenen ulaşım ana planlarının kent içi ulaşım problemlerine çözüm üretme de ne kadar etkili olacağı tartışma konusu olarak ele alınabilir.

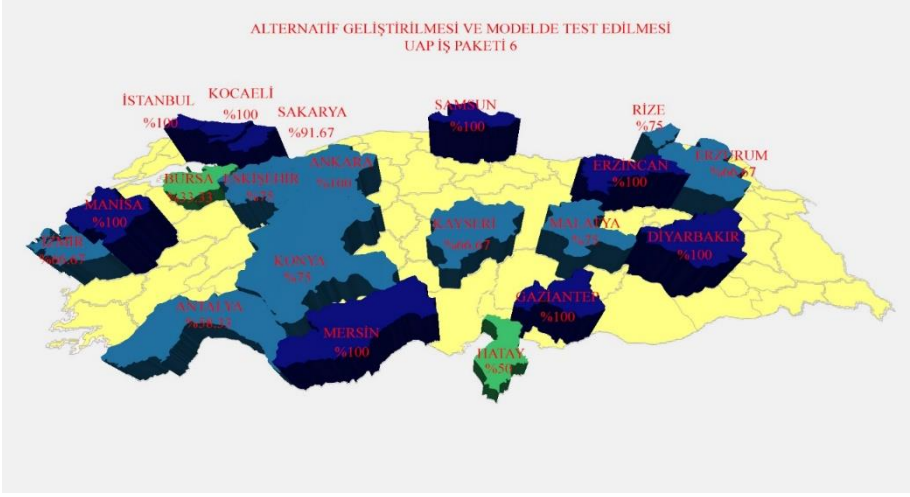
Ulaşım ana planı çalışmaları kapsamında üretilen iş kalemlerinden birisi de alternatiflerin geliştirilmesi ve modelde test edilmesi şeklindedir.

Alternatif geliştirme ve ulaşım modelinde test edilmesi konusunda ulaşım ana planlarının en fazla %100'lük en az ise %33,33'lük bir başarıyı sağladığı görülmektedir.

Grafik 6. İş Paketi 6 Kapsamında Yapılan Değerlendirme

Paket 6 kapsamındaki grafik incelendiğinde ortalama %80'lik bir başarı sağlandığı görülmektedir. Toplamda 11 ilin ortalama başarı sınırının altında kaldığı görülmektedir. Paket 6 genel olarak başarı ortalaması yüksek olan bir iş paketi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Harita 7. Alternatif Geliştirilmesi ve Modelde Test Edilmesi

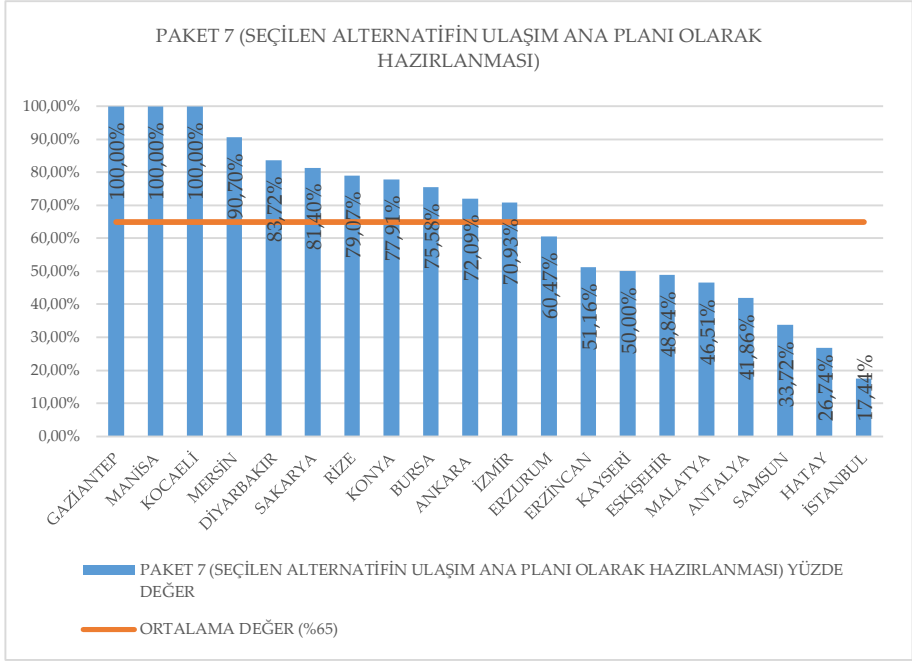
İŞ paketi 6 yani alternatiflerin geliştirilmesi ve modelde test edilmesi s¼recinde senaryo kavramına ilişkin olarak;

- Senaryo Hazırlama
- Senaryo Ön Değerlendirmesi
- Senaryoların Karşılaştırılması
- Senaryoların Çok Ölç¼tl¼ Değerlendirilmesi
- Senaryoların Değerlendirilmesi

Gibi konulara ilişkin iş kalemlerinin yapılıp yapılmadığına bakılmaktadır.

UlaŐım ana planları ačasından bakıldığında önemli bir çoğunluktaki ulaŐım ana planlarının maksimum puan seviyesinde iŐ tamamladıkları gör¼lmektedir. Buradan çıkan yoruma göre ulaŐım ana planlarında senaryo geliőtirme konusuna hassasiyetle yaklaŐıldıđı ifade edilebilir.

UlaŐım ana planının son aŐamasını uygun bir değerlendirme yöntemi ile sečilten alternatif senaryonun üzerinden ulaŐım ana planı çalışmasının sonuçlandırması oluŐturmaktadır. Her ne kadar sonuç kavramına yönelik bir iŐ kalemi ifade edilse de bu iŐ kalemi çok sayıda alt iŐ kalemine ayrılmaktadır. Bundan dolayı sečilten alternatifin ulaŐım ana planı olarak hazırlanması ayrıca hassasiyet gösterilmesi bir iŐ paketi olarak değerlendirilebilir.

Grafik 7. İş Paketi 7 Kapsamında Yapılan Değerlendirme

Paket 7 kapsamındaki grafik incelendiğinde ortalama %65’lik bir başarı sağlandığı görülmektedir. Toplamda 9 ilin ortalama başarı sınırının altında kaldığı görülmektedir.

Harita 8. Seçilen Alternatifin Ulaşım Ana Planı Olarak Hazırlanması

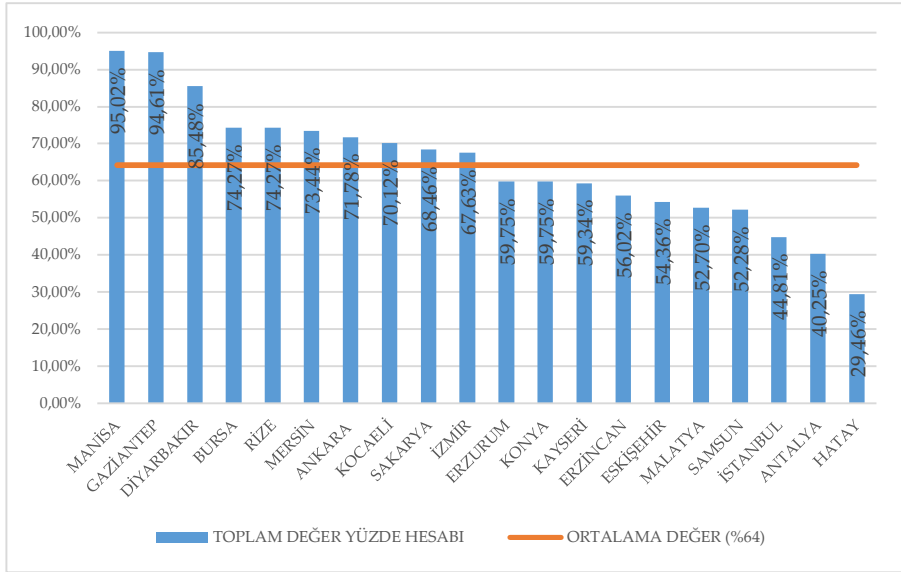
20 kentin ulaşım ana planı incelendiğinde yaklaşık yüzde 70'lik bir dilimin alınabilecek 86 puanın yarısını sağlayacak bir şekilde iş tamamladığı görülmektedir.

Çalışma kapsamında toplamda 20 kentin ulaşım ana planı incelemektedir. İncelenen çalışmalar farklı iş paketleri kapsamında değerlendirilmekte olup her bir iş paketi için ulaşım ana planlarının farklı seviyelerde iş kalemini tamamladığı görülmektedir. Her bir paket açısından kıyaslandığında da ulaşım ana planlarında farklı seviyelerde iş tamamlanmış olması ve ilgili pakette ortalama değerden daha fazla iş kaleminin tamamlanmasındaki farklılık paketlerin zorluk derecesi ile ilgili fikir verebilmektedir.

Tablo 5. Ortalama Değer Tablosu

Paket Tanımı	Ortalama Değerden Daha Fazla İş Kalemi Tamamlayan Kentlerin Sayısı
Mevcut Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi (P1)	11
Yeni Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi (P2)	8
Ulaşım Talep Tahmin Modelinin Kurulması ve Kalibrasyonu (P3)	13
Hedef Yılı Projeksiyonu (P4)	10
Yetersizlik ve Sorun Analizi (P5)	10
Alternatiflerin Geliştirilmesi ve Modelde Test Edilmesi (P6)	9
Seçilen Alternatifin Ulaşım Ana Planı Olarak Hazırlanması (P7)	11

Tabloda görüldüğü üzere her bir pakette ortalama iş tamamlama değerinden daha fazla iş kalemi tamamlayan ulaşım ana planı bir diğer ifade ile kentlerin sayısı yer almaktadır. Buradan hareketle yeni bilgilerin toplanması ve değerlendirilmesi konusu zor bir iş paketi olarak değerlendirilebilecekken ulaşım talep tahmin modelinin kurulması ve kalibrasyonu çalışmalarını kapsayan iş paketinin ise daha fazla ulaşım ana planında tamamlanmaya çalışılan bir iş paketi olduğu görülmektedir.

Grafik 8. Toplam Değerlendirme

Toplam başarıya grafik incelendiğinde ortalama %64'lik bir başarı sağlandığı görülmektedir. Toplamda 10 ilin ortalama başarı sınırının altında kaldığı görülmektedir.

Harita 9. Ulaşım Ana Planları Toplam Başarı

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, 20 kentte yapılmış ulaşım ana planı çalışması üzerinden Türkiye'de ulaşım ana planı işlerinin tamamlanmasında yaşanan, Türki-

ye Belediyeler Birliğinin hazırlamış olduğu ulaşım planlama çalışmaları ve ulaşım ana planı hazırlama kılavuzundan yararlanarak iş sürecini daha iyi anlamak amacıyla oluşturulmuştur.

Yapılan incelemeler doğrultusunda kentlerin farklı dinamiklere ve farklı sorunlara sahip olması durumunun kent için bir ulaşım ana planı söz konusu olduğunda farklı nitelikte çalışmaları gerektirebileceği görülmektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre Türkiye’de ulaşım ana planlarını hazırlayan ekiplerin ulaşım ana planında hassasiyet gösterdiği konular şu şekilde sıralanmaktadır.

1. Ulaşım Talep Tahmin Modelinin Kurulması ve Kalibrasyonu (P3)
2. Seçilen Alternatifin Ulaşım Ana Planı Olarak Hazırlanması (P7) - Mevcut Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi (P1)
3. Hedef Yılı Projeksiyonu (P4) - Yetersizlik ve Sorun Analizi (P5)
4. Alternatiflerin Geliştirilmesi ve Modelde Test Edilmesi (P6)
5. Yeni Bilgilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi (P2)

Buradan görüldüğü üzere ulaşım talep tahmin modelinin kurulması ve kalibrasyonu konusunda ekiplerin daha hassas bir yaklaşım gösterdiği anlaşılmakta iken yeni bilgilerin toplanması konusunda aynı hassasiyet duygusunun sağlanmadığı görülmektedir.

İş paketi 5 yani sorun ve yetersizlik tespiti ulaşım ana planı yapılmasının en önemli gerekliliklerindedir. Ulaşım ana planları kentteki ulaşım sorunlarını çözmeye yönelik yapıldığından dolayı sorun ve yetersizlikler açısından incelenen birçok örnekte sorun ve yetersizlik tespitine ilişkin iş kalemlerinin üretilmemiş olması dikkat çekmektedir.

Ulaşım ana planları kapsamında sadece Türkiye Belediyeler Birliğinin hazırlamış olduğu ulaşım planlama çalışmaları ve ulaşım ana planı hazırlama kılavuzundan yararlanarak değerlendirilmekte ancak farklı dinamiklere sahip kentlerde farklı iş kalemlerinin gerçekleştirilerek ulaşım ana planlarının tamamlanması durumu dikkat çekmektedir.

Bu çalışma da görüldüğü kadarıyla farklı seviyelerde tamamlanan iş paketlerinin olması, ulaşım ana planlarını oluşturan 7 ana iş kaleminin tamamlanmasının farklı türde işler gerektirmesinden kaynaklanmaktadır. Farklı türde çalışmalara gereksinim duyulan iş paketlerinin bahsedilen durumundan dolayı ulaşım ana planının her iş paketinin aynı hassasiyette hazırlanıp hazırlanmaması gerekliliğine ilişkin kesin bir yargıya varmak bir başka çalışmanın konusu olabilir.

İş paketlerine ilişkin önem derecelerinin belirlendiği bir başka çalışmanın sonuçlarına göre ise ulaşım ana planı çalışmalarının iş akış süreci yeniden düzenlenerek verimli bir şekilde üretilen bütün ulaşım ana planlarının aynı başarı seviyesine gelmesine katkıda bulunulabilir.

Extended Abstract

Analysis of the Project Production Process from Theory to Practice of Strategic Plans: Sample of Great Municipality Transportation Master Plans

*

Hayri Ulvi
Gazi University

Transportation master plans are among the plans of 1 / 25,000 and 1/5,000 scales within the plan hierarchy and are known as one of the most important planning tools commonly used to solve transportation problems in urban areas. Even though many cities are facing problems in terms of different transportation issues, transportation master plans allow solutions for potential problems from various perspectives. Transportation master plans are composed of work items that need to be completed with precision from the beginning to the end, since realization of transportation master plans necessitates consumption of large resources in order to solve problems. In order to complete the mentioned work items with precision, there are the stages of the transportation master plan workflow which are put forward by transportation experts. For the successful completion of transportation master plans, Union of Municipalities of Turkey (TBB) is one of the institutions in Turkey, which define the transportation master plan workflow process. A document, which is expected to be used by the said institution and as a tool for the preparation of transportation master plans, is included in the literature as a guide for preparing transportation master plans. In this study, a number of transportation master plans realised in different provinces of Turkey are handled in detail and the completion level of work in different provinces are examined on the basis of the guide of Union of Municipalities of Turkey. Transportation master plans aim to solve the urban transportation problems by focusing mainly on urban areas in a city. A transportation master plan should be considered as a concept to; alleviate transport-related problems of city, obtain new information in written and drawn forms, conduct estimation studies in accordance with the information obtained, form numerical modelling of the city's near future transport via estimations and

to reduce effects of deficiencies, problems and congestions taking numerical modelling into account. Although transportation master plans seem to require a similar workflow in cities in terms of the problems it aims to solve, differences are observed in terms of business process due to the dynamic nature of each city. Within the scope of transportation master plans in Turkey, one of the institutions that provide financing to the projects is municipalities, which are among local administrations. Municipalities use transportation master plans as means to solution for the transportation problems of their responsibility area. The document prepared by Union of Municipalities of Turkey guides to increase the usage of transportation master plans to develop solutions, while detailing workflows for formation of them. It can be put that the said document, which is the guide of preparing transportation master plans, divides transportation master plans into 7 main work items in order to easily understand the required activities. 7 main items can be expressed as follows:

- Collection of available information
- Collection of new information
- Establishment of demand forecasting model
- Target year forecast
- Problem detection
- Creating alternative solutions and testing them in the model

The collection of existing information is followed by the acquisition of new information needed, the establishment of a transport demand forecasting model and the calibration of it.

Since the planning activity includes the decisions regarding the predictions for the future, it is necessary to make forecasts for the target year, this element is an important part of the transportation master plan. Transportation master plans are developing mainly to solve the transportation problems in the related settlement area. This situation requires a detailed inadequacy and problem analysis within the framework of transportation master plans. In terms of transportation master plans, it is seen that majority of transportation master plans complete work at maximum levels. Taking transportation master plans of twenty different provinces in Turkey and guide of Union of Municipalities into account, this study is conducted in order to comprehend business workflows lead to completion transportation master plans Turkey. In the light of the examinations, it is seen that different dynamics and different problems of cities may require different procedures when a transportation master plan is to be established. According to the

results of the study, subjects about which teams preparing the master plans for transport in Turkey showed sensitivity are listed respectively as follows:

1. Establishment and calibration of transportation demand forecasting model (P3)
2. Preparing selected alternative as transportation master plan (P7) – Collection and evaluation of existing information (P1)
3. Target year projection (P4) – Inadequacy and problem detection (P5)
4. Formulation of alternatives and testing in model (P6)
5. Collection and evaluation of new information (P2)

According to the ranking above, it is understood that the teams have taken a more sensitive approach in establishing and calibrating the transportation demand forecasting model while same amount of sensitivity does not exist for the collection of new information.

Work package 5, that is, the identification of problems and inadequacies, is one of the most important requirements of the transportation master plan. Since the main transportation plans are designed to solve the transportation problems in the city, it is noteworthy that business items related to the detection of problems and inadequacies were not produced. Within the scope of the transportation master plans, only the transportation master plan guide prepared by the Union of Municipalities of Turkey is taken into consideration; however, in cities with varying dynamics the completion of the transportation master plans draws remarkably different tracks.

As can be seen in this study, the existence of work packages completed at different levels stems from the fact that the completion of the 7 main work items constituting the main plans of transportation requires different types of work. According to the results of another study in which the importance levels of work packages are examined, rearrangement of workflows of transportation master plan may contribute to efficiency transportation master plans.

Kaynakça/References

- Önder, H.G, Akdemir, F. (2019). Türkiye’deki kentiçi raylı toplu taşıma sistemlerinin ulaşım ana planları bağlamında değerlendirilmesi. *Demiryolu Mühendisliği Dergisi*, 10, 23-37.
- Akbulut, F. (2016). Kentsel ulaşım hizmetlerinin planlanması ve yönetiminde sürdürülebilir politika önerileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 336-355.
- Ayataç, H. (2016). Kentsel ulaşım planlaması ve İstanbul. *İTÜ Vakfı Dergisi*, 71, 31-35.
- Hamurcu, M., ve Eren, T. (2018). Kent içi ulaşım için bulanık ahp tabanlı vikor yöntemi ile proje seçimi. *Engineering Sciences*, 13(3), 217-228.
- Hamamcıoğlu, C. (2009). *Ulaşım ağının kentsel hizmet alanlarının yerleşimine etkilerinin istanbul tarihi yarımada örneğinde değerlendirilmesi*. Doktora tezi.YÖK tez merkezi. (243869).
- Akman, G., ve Alkan, A. (2016). İzmit kent içi ulaşımında alternatif toplu taşıma sistemlerinin aksiyomlarla tasarım yöntemi ile değerlendirilmesi. *Pamukkale University Journal of Engineering Sciences*, 22(1), 54-63.
- Oral, M. Y. (2011). Şehirlerde yetki alanı ve arazi kullanışlarındaki değişimlerin ulaşım planlama süreci üzerindeki olası etkileri-izmir örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 3 (1), 73-85.
- Özalp, M., ve Öcalır, E. V. (2008). Türkiye'deki kentiçi ulaşım planlaması çalışmalarının değerlendirilmesi. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 25(2), 71-97.
- Türkiye Belediyeler Birliği. (2014). *Ulaşım planlama çalışmaları ve ulaşım ana planı hazırlama kılavuzu*. Ankara, TBB Yayınları.
- Manisa Büyükşehir Belediyesi-Mescioğlu Mühendislik Müşavirlik A.Ş. (2014). *Manisa ulaşım ana planı (2014-2034)*. Manisa, Manisa Büyükşehir Belediyesi
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi-Boğaziçi Proje Mühendislik Planlama İnş. San, ve Tic. Ltd. Şti. (2015). *Gaziantep ulaşım ana planı (2015-2030)*. Gaziantep, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi
- Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi-Boğaziçi Proje Mühendislik Planlama İnş. San, ve Tic. Ltd. Şti. (2011). *Diyarbakır ulaşım ana planı (2011-2014)*. Diyarbakır, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
- Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2010). *Bursa ulaşım ana planı (2010-2030)*. Bursa, Bursa Büyükşehir Belediyesi.
- Mersin Büyükşehir Belediyesi-Boğaziçi Proje Mühendislik Planlama İnş. San, ve Tic. Ltd. Şti. (2010). *Mersin ulaşım ana planı (2010-2025)*. Mersin, Mersin Büyükşehir Belediyesi.
- Gazi Üniversitesi AUAP Ofisi - Ankara Büyükşehir Belediyesi. (2013). *Ankara UAP - Ankara metropoliten alanı ve yakın çevresi ulaşım ana planı (2013)*. Ankara, Gazi Üniversitesi AUAP Ofisi - Ankara Büyükşehir Belediyesi.

- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi. (2010). *Kocaeli ulaşım ana planı açıklama raporu*. Kocaeli, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi.
- Sakarya Büyükşehir Belediyesi - Mescioğlu Mühendislik Müşavirlik A.Ş. Sakarya UAP. (2011). *Sakarya ulaşım ana planı (2011-2023)*. Sakarya, Sakarya Büyükşehir Belediyesi.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2009). *İzmir ulaşım ana planı*. İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Erzurum Büyükşehir Belediyesi- Boğaziçi Proje Mühendislik Planlama İnş. San, ve Tic. Ltd. Şti. (2013). *Erzurum ulaşım ana planı*. Erzurum, Erzurum Büyükşehir Belediyesi.
- Konya Büyükşehir Belediyesi - Yüksel Proje ve Ulaşım Art. (2016). *Konya büyükşehir alanı kentiçi ve yakın çevre ulaşım master planı (2001)*. Konya, Konya Büyükşehir Belediyesi.
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi. (2016). *Kayseri ulaşım ana planı (2016-2040)*. Kayseri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi.
- Gazi Üniversitesi KUTEM - Erzincan Belediyesi. (2017). *Erzincan ulaşım ana planı (2017)*. Erzincan, Erzincan Belediyesi.
- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi-İstanbul Teknik Üniversitesi, Osmangazi Üniversitesi. (2016). *Eskişehir ulaştırma ana planı revizyonu sonuç raporu*. Eskişehir, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi.
- Malatya Büyükşehir Belediyesi- Altyapı Mühendislik Bilişim Dan. Taah ve Tic Ltd. Şti. (2017). *Malatya ulaşım ana planı (2017-2035)*. Malatya, Malatya Büyükşehir Belediyesi.
- Samsun Büyükşehir Belediyesi. (2001). *Samsun kentiçi ulaşım ana planı ve toplu taşıma fizibilite etüdü*. Samsun, Samsun Büyükşehir Belediyesi.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Daire Başkanlığı Ulaşım Planlama Müdürlüğü. (2011). *İstanbul UAP - İstanbul metropoliten alan kentsel ulaşım ana planı*. İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi
- Antalya Büyükşehir Belediyesi- Boğaziçi Proje Mühendislik Planlama İnş. San, ve Tic. Ltd. Şti. (2017). *Antalya ulaşım ana planı (2017-2040)*. Antalya, Antalya Büyükşehir Belediyesi.
- Hatay Büyükşehir Belediyesi. (2016). *Hatay ulaşım ana planı*. Hatay, Hatay Büyükşehir Belediyesi.

Hayri Ulvi 1998 yılında Selçuk Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünü bitirmiştir. 2002 yılında aynı üniversiteden yüksek lisansını, 2012 yılında ise Gazi Üniversitesinde doktoraasını tamamlamıştır. Halen Gazi Üniversitesinde Şehir Ve Bölge Planlama bölümünde Öğretim Üyesi olup, Gazi Üniversitesi Kent İçi Ulaşım Teknolojileri Erişebilirlik Uygulama Ve Araştırma Merkezinin Müdürlüğünü yapmaktadır.

Hayri Ulvi graduated from Selçuk University Urban and Regional Planning Program in 1998. He completed his master's degree at the same university in 2002, and his doctorate degree at Gazi University in 2012. At present, he works as an Assistant Professor at Gazi University Urban and Regional Planning Program, and Dr. Ulvi is the manager of Gazi University Urban Transportation Technologies Accessibility Implementation and Research Center. His research interests are Accessibility, Transportation Master Plans, pedestrian environments.
E-mail: hayriulvi@gmail.com

idealkent©

ISSN: 1307-9905 E-ISSN: 2602-2133

Sayı *Issue* 27, Cilt *Volume* 10, Yıl *Year* 2019-2,518-537 DOI:10.31198/idealkent.468301

Metanetli ve Sürdürülebilir Bir Gelecek için Tasarım, Sanat ve Oyun: Çocuklar ve Gençler için Atölye Çalışmaları

*

Aktan Acar

TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-7243-3575

A. Şebnem Soysal Acar

Gazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi
ORCID: 0000-0002-6263-2340

Nalan Akduman

Abdurrahim Karakoç İlkokulu

Yıldıray Lise

Doğa Koruma Merkezi Vakfı

Öz

Tasarım egzersizleri, yaratıcı drama ve sanatla terapi teknikleri kullanarak, iklim değişikliği ve buna bağlı olarak yaşanan ve yaşanacak olan değişiklikler üzerine çocuklara ve gençlere yönelik bilgilendirme ve farkındalık oluşturma; uyum ve işbirliği yetilerini güçlendirme; ve bu süreçlerin oluşturabileceği olumsuz duygudurumları ile baş edebilme becerisi kazandırma amaçları doğrultusunda ilki 2017 yılı ocak ayı, ikincisi ise 2018 yılı ocak ayında olmak üzere, farklı yaş gruplarına yönelik iki atölye çalışması yapılmıştır. Atölyeler, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Mimarlık Bölümü 1. Sınıf Temel Tasarım Stüdyosu öğrencileri ile Abdurrahim Karakoç İlkokulu öğrencilerinin katılımı ile TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Teknoloji Merkezi Binası'nda yer alan Mimarlık Bölümü stüdyolarında gerçekleştirilmiştir. Bir yıl arayla yapılan bu iki çalışmanın farklı yaş, cinsiyet ve eğitim durumuna göre bireyler üzerinde farklılaşma yarattığı görüldü. Değerlendirmeler sonucunda, atölyelerin tüm katılımcı ve yürütücüler için önemli bir deneyim, farkındalık, bilgi ve beceri kazanımı sağladığından hareketle, etkinliğin diğer ilköğretim okullarına yaygınlaştırılması için çalışma yapılması kararı alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İklim değişikliği, metanetli toplumlar, tasarım ve yaratıcı drama teknikleri.

Design, Art and Game for a Resilient and Sustainable Future: Workshops for Children and Youth

*

Aktan Acar

TOBB ETU

ORCID: 0000-0001-7243-3575

A. Şebnem Soysal Acar

Gazi University

ORCID: 0000-0002-6263-2340

Nalan Akduman

Abdurrahim Karakoç Primary School

Yıldıray Lise

The Nature Conservation Center

Abstract

This study presents the results of two climate change oriented workshops conducted with first year architecture students and primary school children. The objectives of the workshops were to help the participants to acquire knowledge and develop awareness, improve their adaptation and cooperation abilities, and enhance their cognitive skills to cope with depressive mood and anxiety in living and combating climate change by means of design exercises, creative drama and therapy techniques. Participants were first-year Basic Design Studio students from TOBB University of Economics and Technology (TOBB ETU) Department of Architecture and students from Abdurrahim Karakoç Elementary School. The workshops were conducted in the studios of TOBB ETU Department of Architecture in 2017 and 2018. It was concluded that activities raise an awareness and made a difference regarding to their age, sex, and education level. It was decided to disseminate the results and workshop activity to other elementary schools in Ankara.

Keywords: *Climate change, resilient societies, design and creative drama techniques.*

Giriş

İklim değişikliğine bağlı tehdit her geçen gün büyümekte ve gözlemlenebilir etkileri çoğalmaktadır. Yaşanan olumsuz etkilerin ortaya çıkmasının engellenemeyeceği yönündeki görüşler ve veriler ağırlık kazanmaktadır. Buna bağlı olarak, son yıllarda, yıkıcı etkilerin azaltılması, olumlu sonuçların etki alan ve biçimlerinin artırılması yönünde daha fazla politika geliştirilmektedir. Bu çabalara karşın, içinde bulunduğumuz İnsan Çağı'nın neden olduğu ve gelecekte neden olabileceği yıkımlardan geriye kalanların rehabilitasyonu adına daha iyi, dengeli, sürdürülebilir ve etkin ekosistemler bütünü için insan varlığını yadsıma ya da yüceltme anlayışı da zayıflamaktadır. İnsan, doğanın sorumlu ve etkin bir aktörü olarak görülmektedir. Bu aktörün hem çevresi hem de bütün yaş, cinsel yönelim, yaşam biçimi, bilgi, beceri, yeterlilik grupları ile iletişim, etkileşim ve iş birliği içinde olması gerektiğini ileri süren bir perspektif öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda, yerel, bölgesel ve uluslararası ölçekte bilgilendirme, farkındalık ve mücadele çalışmaları hız kazanmaktadır. Bu hassasiyetin nedeni küresel boyutta yaşanması beklenen değişimin olumsuz etkilerinden potansiyel olarak en çok zararı görecektir olan çocukların ve gençlerin korunmasıdır (Codreanu, Celenza ve Jacobs, 2014, s. 630-631; Datar, Liu, Linnemayr ve Stecher, 2013, s. 3; Midtbust, Dyregrov ve Djup, 2018, s. 1-3; UNICEF, 2016, s. 9-17). Koruma sadece gelecekte olabileceklere ilişkin senaryolara dair değildir. Mevcut bilginin aktarılabilecek biçimi, dijital çağın getirdiği bilgi kirlenmesine karşın medya okur yazarlığının gelişmesi, yaşa uygun içeriklerin oluşturulması ve bireylerin bunlarla karşılaştırılmasının sağlanması da en önemli ihtiyaçların başında gelmektedir

1990-2000 yılları arasında yılda 66,5 milyon çocuğun doğal afetlerden etkilendiği bilinmektedir (UNICEF, 2012, s.5). Bu sayının yıl bazında 175 milyona çıkacağı öngörülmektedir (Codreanu ve diğerleri, 2014, s.629). Çocukların ailelerini veya kendilerine bakım veren kişileri kaybetmeleri, gündelik hayatlarının, en önemlisi eğitimlerinin kesintiye uğraması en ciddi risktir. Aşırı sıcak ve doğrudan güneş ışınlarına maruz kalmaya bağlı olarak, sıcak çarpması ve bitkinlik gibi olumsuzlukların yanı sıra vücut kimyasında bozukluklar ve hatta cilt tehlikesi de söz konusudur. Su yoluyla bulaşan hastalıklar ve ishal nedeniyle hastaneye yatırılan çocuk sayısı, ısıdaki her 1 °C artışa bağlı olarak %8 oranında artmaktadır (Checkley ve diğerleri, 2000, s.448). Çocukların, hava kirliliğinin kısa dönem ve uzun dönem etkilerine karşı erişkinlere göre daha duyarlı olduğu

bilinmektedir (Shea, 2007, s.1359). İklim değişikliği ve hava kirliliği erken doğuma, düşük doğum ağırlığına ve bebek ölüm oranlarında artışa neden olmaktadır (Kim, 2004, s.1699). Sıcaklık değişiklikleri ile ilişkili olarak polenlerde ve havadaki diğer alerjen miktarındaki çoğalma ile birlikte çocuklarda astım ve solunum yolu enfeksiyonlarının sıklığı ve şiddetinde artış gözlenmektedir (Beggs ve Bambrick, 2005, s.915-916). Felaketler ve hastalıklar, travma sonrası çeşitli duygudurumu bozuklukları ve davranış sorunları riskini arttırmaktadır. Çocuklarda ve ergenlerde uyku bozukluğu, üzüntü/keder, saldırgan davranışlar, madde kullanımı veya bağımlılığında artış olduğu yönünde veriler mevcuttur (Ahern, Kovats, Wilkinson, Few ve Matthies, 2005, s.38-39).

Çocukların ve gençlerin duyarlılığı ve farkındalığı iklim değişikliğinin olumsuz etkileri ile mücadelenin en önemli ayağını oluşturmaktadır. Onlarsız hiçbir politika, strateji, önlem ya da eylemin ne bugün ne de gelecekte başarılı olamayacağı ortadadır. Bu doğrultuda, çocuklarda ve gençlerde bilgilendirme ve farkındalık oluşturma çalışmalarının, katılım, iş birliği ve uyum becerilerini arttırmaya yönelik eylemlerle birlikte düşünülmesinde büyük fayda olduğu söylenebilir.

Bu noktada, iş birliği ve uyum becerilerinin iki yüzü olduğunun altını çizmek gerekmektedir. İklim değişikliği ile mücadelede, yeryüzünün ve insanlığın diğer sorunlarında olduğu gibi, bireylerin alacakları sorumluluklar, yaş, gelişim, bilgi farkındalıklarına uygun biçimde olmalıdır. Bireysel farkındalıklar ve iş birliğine dayalı sorun çözme becerilerinin gelişimi de bu anlayışla dikkate alınmalı ve desteklenmelidir. Ancak yerküreyi bekleyen tehlike ile sağlıklı ve sürdürülebilir bir mücadele için uzmanlık gerektiren iş birlikleri ve sorun çözme stratejilerinin yanında bütün bu süreci fiziksel olarak atlatabilmek için sürdürülebilir psikolojik iyilik halinin gerekliliği de göz ardı edilmemelidir. Özellikle de dönüşümü bizzat yaşayacak olan çocuklar ve gençler için sürecin ayrıntılandırılması daha fazla önem kazanmaktadır.

Çocukların erişebildikleri ancak gelişim düzeylerine uygun biçimde süzülmemiş çevirim içi malumat ve özellikle sosyal medyada hâkim olan bilgi kirliliği önemli bir sorundur. İklim değişikliği konusunda edindikleri bilimsel bilgi ve kazandıkları farkındalığın, çocuklar ve gençlerin duygudurumu ve kaygı düzeylerine etkisi hakkında, özellikle ülkemizde, çok az çalışma bulunmaktadır. Bu anlamda, bilgilendirme ve/veya farkındalık çalışmalarının çocuklar ve gençlerin fiziksel, bilişsel ve duygusal hazır bu-

lunuşluklarına ve gelişim seviyelerine uygun biçimde, kaygı düzeylerinde meydana gelecek değişiklikler dikkate alınarak, geliştirilmesi ve uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Oyun, sanat ve tasarım yoluyla araştırma, farkındalık kazanma ve öğrenme süreçleri bu anlamda çok değerli olanaklar barındırmaktadır. Bu tür süreçler, bireylerin iş birliğine dayalı, yaratıcı sorun çözme becerilerini geliştirirken ilgili alanda ortaya çıkmış ya da çıkması muhtemel kaygı ve korkulara yönelik bir destek noktası oluşturma fırsatı yaratmaktadır. Çocuklar ve gençler için oyun, yaratıcı drama ve tasarım etkinlikleri, yukarıda bahsedilen uyum ve psikolojik iyilik hali için başvurulabilecek güçlü bir araç olarak öne çıkmaktadır. Yaşıt ya da benzer özellikler taşıyan gruplar arası etkinlikler oldukça yaygındır. Ancak farklı yaş grupları arasında iletişim, iş birliği ve etkileşime dayalı çalışmalara, fiziksel imkân ve koşullar başta olmak üzere, birçok nedenden dolayı aynı sıklıkta rastlanılmaktadır. Bu tür çalışmalarda yaş gruplarının farklılığını dezavantajdan avantaja dönüştürmek için birçok alandan uzmanın iş birliği yapması ve uygun fiziksel koşulların sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın yazarları, yukarıda aktarılan veriler, kaygılar ve düşüncelerden hareketle, tasarım egzersizleri, yaratıcı drama ve sanatla terapi teknikleri kullanarak

- İklim değişikliği ve buna bağlı olarak yaşanan ve yaşanacak olan değişiklikler üzerine çocuklara ve gençlere yönelik bilgilendirme ve farkındalık oluşturma
- Uyum ve işbirliği becerileri kazandırma
- Bu süreçlerin oluşturabileceği olumsuz duygudurumları ile baş edebilme becerisi edindirme amaçları doğrultusunda bir araya gelmişlerdir.

Yazarlar, ilki 2017 yılı ocak ayı, ikincisi ise 2018 yılı ocak ayında, çocuklar ve gençler için olmak üzere iki farklı yaş grubuna yönelik iki atölye çalışması yapmışlardır. Atölyeler, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi (TOBB ETÜ) Mimarlık Bölümü 1. Sınıf Temel Tasarım Stüdyosu öğrencileri ve Abdurrahim Karakoç İlköğretim okulu öğrencilerinin katılımı ile TOBB ETÜ Mimarlık Bölümü stüdyolarında gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1. İlköğretim öğrencileri ile mimarlık öğrencilerinin tanışma ve ısınma anları.

Uygulama

Çalışmaya, Mimarlık Bölümü Temel Tasarım Stüdyosuna kayıtlı ve katılım için gönüllü olan 38 mimarlık öğrencisi ile 2017 yılında 2. sınıfa, 2018 yılında ise 3. sınıfa kayıtlı olan aynı 38 ilköğretim okulu öğrencisi katılmıştır. Atölye çalışması bilgilendirme ve kaygılara yönelik söyleşi, ısınma ve tanışma oyunları ile bir mimarlık öğrencisi ve bir ilköğretim öğrencisinden oluşan ekiplerin tasarla-yap etkinliğinden oluşmuş ve toplamda 4 saat sürmüştür.

İlk olarak uzman biyolog Yıldray Lise tarafından ekosistemler, iklim değişimi ve yerküre yaşanacak değişimler hakkında bir sunum yapıldı. Yerküre üzerinde yaşanacak hem olumlu hem de olumsuz değişimlerden bahsedilmesine rağmen, beklenildiği üzere, öğrencilerin felaketler, kaybedilecekler ve en çok da bir daha erişemeyeceklerini düşündükleri besinler ve özellikle de meyveler konusunda kaygılandıkları gözlemlendi. Çocuklar düşünceleri ve kaygılarını ifade ettikten sonra çocuk psikoloğu Prof. Dr. A. Şebnem Soysal Acar tarafından, ifade edilen kaygılardan yola çıkan ve çalışmanın amacı ve yöntemini açıklayan bir sunum yapıldı ve çocukların soruları yanıtladı.

Şekil 2. İklim değişikliği ve ekosistemler hakkında bilgi veriliyor.

Şekil 3. İklim değişikliği ve ekosistemler hakkında bilgi veriliyor.

Daha sonra iki yaş grubunun öncelikle kaygı düzeylerinin azalması, tanışması, kaynaşması ve sürece ısınması için oyunlar oynandı. Sınıf öğretmeni ve aynı zamanda yaratıcı drama eğitmeni ve sanat terapisti olan Nalan Akdu-

man'ın çocuk oyunları ve yaratıcı drama etkinliklerinden uyarladığı oyunlardan ilk yıl "Eriyen Buz Dağları" ile "Susuz Göl ile Kurbağalar", ikinci yıl ise "Hızlı Gonzales" ile "Algo" isimli oyunlar oynatıldı.

"Eriyen Buz Dağları" oyununda katılımcıların karşılıklı yüz yüze bakacak şekilde sıra olmaları sağlandı. İkişer kişilik gruplar oluşturmak için birer eş seçmeleri istendi. Etkinlik alanına gazete kâğıtları serildi ve çiftlere gazete kâğıtlarının üzerine çıkmaları söylendi. "Kutup ayısı aileleri, buz dağlarının üzerinde yaşıyor. İklim değişikliği sebebi ile buz dağları eriyor ve yok oluyor. Müzik çaldığında buz dağları erimeye başlayacak, ayı aileleri suya atlayıp, yüzecekler. Müzik durduğunda her aile buz dağının üzerine çıkmaya uğraşacak. Yer bulamayan ayılar, oyundan elenecekler" yönergesi verildi. Oyun ilerledikçe kâğıtlar azaltıldı. Azalan kâğıtlar üzerinde kalabalık aile grupları oluştu. Kâğıda sığamayan aileler ve kâğıtlar gittikçe azaltılarak oyuncular elendi. Oyunun sonunda katılımcıların evini kaybetmek, kalabalık arasında kalmak gibi yaşantılara dair paylaşımları alındı.

Şekil 4. Eriyen Buz Dağları oyunu.

İkinci olarak oynanan "Susuz Göl ve Kurbağalar" oyununda oyuncular iki gruba ayrıldı. Katılımcılar ilk oyundaki eşleri ile birlikte gruplara dağıldılar. Ard arda dizilecek şekilde iki grup yan yana salona yerleşti. Her grubun karşısına kurbağa olmayı kabul eden öğrenciler yerleştirildi. En arkada bulunan öğrencilere dört adet kova verildi. Oyun düzeninin kurulmasının ardından "Küresel iklim değişiklikleri yüzünden iki göl kurumak üzere. Göldeki

kurbağaların yaşayabilmesi için suya ihtiyacı var. Halkın da kurbağalara... Çünkü kurbağalar hastalık yapan sinekleri yiyerek besleniyor. Bu sebeple gölünü en hızlı şekilde dolduran köy halkı, kurbağalarını yaşatıp, oyunu kazanacak." yönergesi verildi. Üç defa, kurallara uygun biçimde baş üstünde taşıyarak, kovaları önden arkaya en hızlı ulaştıran grup oyunu kazandı. Kurbağalara ve köy halkına duyguları ve düşünceleri soruldu. Paylaşımlar dinlendi.

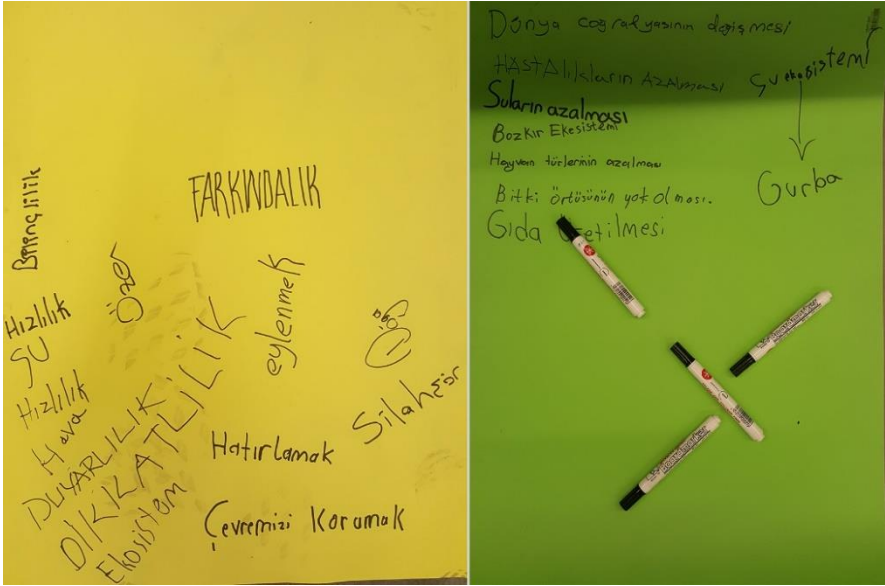

Şekil 5. Susuz Göl ve Kurbağalar oyunu.

“Hızlı Gonzales” oyununda salondaki katılımcılar karşılıklı 2 grup olacak şekilde 4 gruba ayrıldı. Her grupta farklı yaş gruplarından eşit sayıda katılımcı olmasına dikkat edildi. Her grubun başına bir gözetmen yerleştirildi. Ortadaki gözetmen gruptaki her katılımcıyı temsil eden 1 ile 9 arasındaki sayıları istediği sıklık ve tekrarda 12 kez yüksek sesle bağırarak duyurmakla sorumlu tutuldu. Oyunculara ekosistem çalışmasında kullanacakları 9 adet sözcük, her birinde sadece biri olacak şekilde, dağıtıldı. Karşılıklı eşlerin aynı sözcükleri alması sağlandı. Oyun başlamadan önce karşılıklı gruplar sırt sırta döndü. Kurala göre gözetmenin söylediği sayı ile belirlenen oyunculardan en hızlı dönen ve elindeki sözcüğü rakibinden önce söyleyen oyuncunun takımına puan kazandıracığı ifade edildi. İlk turda kazanan gruplar arasında bir karşılaşma daha yapıldı. Oyun sonunda kartlardaki sözcükler üzerine düşünceler paylaşıldı.

“Algo Oyunu”nda ise oyuncular 18 kişilik dört gruba ayrıldı. Her grupta bir yetişkin ile bir küçük öğrenci eşleştiler. On gönüllü katılımcıya takımların

renklerini temsil eden içlerinde her takımın kendi ekosistemine ait fotoğraflar, notlar, açıklamalar içeren kâğıtlar bulunan iki adet zarf verildi. İki gruptan birer çift oyun alanına geldi. Büyük katılımcının gözü bağlandı. Gözü açık olan ilkökul öğrencisi eşin verdiği “başla” komutu ile gözü bağlı olan yetişkin katılımcı hareket etmeye başladı ve eşinin yönlendirmeleri ile (sağa, sola, yana, arkaya, ilerle, dur, vb.) zarfa ulaşmaya çalıştı. Zarfı teslim eden gönüllü “bitti” diye seslendi. Bu komutu alan katılımcı göz bandını açtı, hızla oyun alanını terk etti. Takımın diğer çifti aynı kurallar ile oyun alanına girdi. Zarf-larını ilk toplayan ekip oyunu kazandı. Etkinlik diğer iki grubun yarışması tamamlanana kadar devam etti. Oyunun ardından salona yerleştirilmiş olan kartonlara oyun ve ekosistem çağrışımları içeren sözcükler yazıldı. Kartonlara yazılan çağrışımlar, ekosistemlere uyum ve sürdürülebilirlik için insanın etkisi, yeterliliklerimiz ve zayıf yönlerimiz bağlamında tartışıldı. Başkalarının bize etkisi, birlikte çalışma, yönlendirme, değişim için hızlı olmak ve karar vermek konularının katılımcılar tarafından değerlendirilmesi istendi.

Şekil 6. Algo Oyunu Kartonları.

2017 yılında yapılan atölyede oyunlardan sonra farklı yaş grupları arasında oluşturulan ikili takımlar masalara yerleştirildiler. Takımlardan, yaşam alanı iklim değişikliğinden etkilenecek canlı ya da cansız bir yerküre sakini ve yer belirlemeleri, belirledikleri aktörler için yeni bir yuva tasar-

lamaları istendi. Katılımcılar, verilen 2 saatlik süreyi fikir üreterek, fikirlerini tartışıp test ederek, maket, çizi, boya aracılığı ile hayata geçirmek için kullandılar. 2018 yılında ise bir insan, bir hayvan, bir bitki ve bir tane de cansız varlık için yeni bir yaşam alanı tasarlamaları istendi.

Şekil 7. Grup çalışmaları.

Şekil 8. Grup çalışmaları.

Değerlendirmeler

Bir yıl arayla yapılan bu iki çalışmanın farklı yaş, cinsiyet ve eğitim durumuna göre bireyler üzerinde farklılaşma yarattığı görüldü. Özellikle ilköğretim öğrencilerinin tutum ve davranışlarında belirgin bir değişim olduğu, bu durumun psikolojik değerlendirme sonuçlarına da yansıdığı gözlemlendi. Bu değişimde, ilköğretim öğrencilerinin sanat terapisti ve yaratıcı drama lideri olan bir öğretmenlerinin olması ve derslerinin ağırlıklı olarak bu çerçevede planlanmasının etkisini de vurgulamak gerekmektedir. Bu desteğe karşın ilk yıl kendi mahallelerinden çıkarak, başka bir okula üstelik bir üniversiteye gelen öğrencilerin duygudurumlarındaki değişim dikkat çekici olmuştur. Yapılan özdeğerlendirme ölçekleri incelendiğinde ilk sene çalışmaya katılan ilköğretim öğrencilerinin durumluk kaygı düzeyinin yüksek olduğu belirlendi. Çalışma sırasında kendi okul yaşantılarında aşına olmalarına karşın, grup oluşturma, eşleşmeler ve yapılacak çalışmalar konusunda tedirgin olduklarını ifade eden sorular yöneltilmişlerdir. İklim ve iklim değişikliği konusunda verilen bilgileri büyük bir dikkatle dinlerken sadece kendilerini kaygılandırarak bilgileri duydukları, iklim değişikliğini önleme konusunda ne yapmaları gerektiğine odaklanmak için kendilerini zorladıkları görülmüştür. Bu, beklendik bir durumdur. Çünkü çocukların psikososyal gelişim evrelerinde “başarılı olmaya karşı yetersizlik duygusu”nu deneyimledikleri bir dönemde oldukları bilinmektedir (Miller, 2009, s. 150-156). Bu dönemde artık okul ve akademik başarı ön plana çıkmaktadır. Çocuk için öğrendikleriyle çevresinden beğeni ve takdir toplamak en temel ihtiyaç olmuştur. Çalışmaya katılan ilköğretim öğrencilerinin kendi bilgi, beceri ve donanımlarını sürece yansıtamamaları kaygılarını artırmıştır. Rahatlama ancak boyalar, makas, kağıtlar ve diğer malzemelerle karşılaşınca gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, önceden planlamadan, içten geldiği gibi farklı cinsiyetten, yaşlardan, kültürlerden gelen, bilişsel gelişim özelliği olarak somut düşünen ve soyut düşünen bireylerin tanımlanmış bir sorun için çözüm üretebilmek adına çalışabilecekleri görüldü. Özellikle ilköğretim yaş grubu için, dikkatini uzun süreyle bir işe yönlendirmek, bir mekânda dört saat gibi uzun bir süre kalmak başarılması zor bir iştir.

Üniversite öğrencilerinin de kaygılı olduğu belirlendi. Bu yaş grubu “yakınlığa karşı yalıtılmışlık” sürecini yaşamaktaydı. Yoğun bir sınav maratonunu ile askıya aldıkları toplumsal meseleler üzerinde düşünme ve

toplumun farklı katmanlarından bireylerle zaman geçirebilme becerilerindeki erozyonu fark ettikleri gözlemlendi. Hemen hepsinin benzer yaşlarda kardeşleri olmasına karşın “bir çocukla birlikte ortak hayal kurma ve bir düşünceyi tasarım yoluyla aktarma” fikrinden etkilendikleri görüldü. Planlı hareket etme ve tasarımın beğenilmesi kaygısını bırakıp çocukların sezgisel gücüyle hareket etmeye başladıklarında ortaya yaratıcı fikirler çıktığı gözlemlendi.

İkinci yıl ise ilköğrencilerinin önceki yıldan deneyimli oldukları için daha rahat oldukları belirlendi. Ne yapacaklarını bildikleri için bu atölye çalışmasına ilk defa katılan üniversite öğrencilerini yönlendirdikleri görüldü. Grup dinamiğinin oluşmasında ısınma oyunlarının ve eşlik eden öyküleşmiş anlatımların olumlu etkisi fark edildi. Oyunların sonunda grupların oluştuğu izlendi. Çalışmalar sırasında iki grup farklı yetişkin profili gözlemlendi. Kaygı düzeyi daha düşük olan mimarlık öğrencilerinin yaratım sürecini çocuğun yanında, onunla birlikte sürdürebildikleri; izin verici oldukları ancak kendi ihtiyaçlarından da vazgeçemedikleri görüldü. Bireyselliklerini koruyarak, grup sürecini yaşayabildikleri anlaşıldı. Bu gruplarda daha özgün ve sınırlarını aşmaya çalışan tasarımların ortaya çıktığı tespit edildi. Diğer profilde ise kontrol gücü yüksek yetişkinler olduğu görüldü. Bu profilde, çocuklarla birlikte yapılması gereken çalışmanın birden erişkinin görevi olarak ele alındığı gözlemlendi. Malzeme seçimi, yerleştirme gibi konularda doğrudan yönlendirme yapıldığı izlendi. Bu gruplar bir süre gözlemlendi ve çalışma süresince çalışmayı akışına bırakmaları konusunda, bildirimlerde bulunuldu. Bildirimler yanıt bulamadı. Ortaya çıkan ürünlerden iki katılımcının da hoşnut olmadığı belirlendi. Bu da iklim değişikliği gibi hayati bir meselede tüm tarafların katılımını sağlamadan üretilen çözümlerin neden kabul görmediğinin en açık örneği olarak belirginleşti.

Sonuç

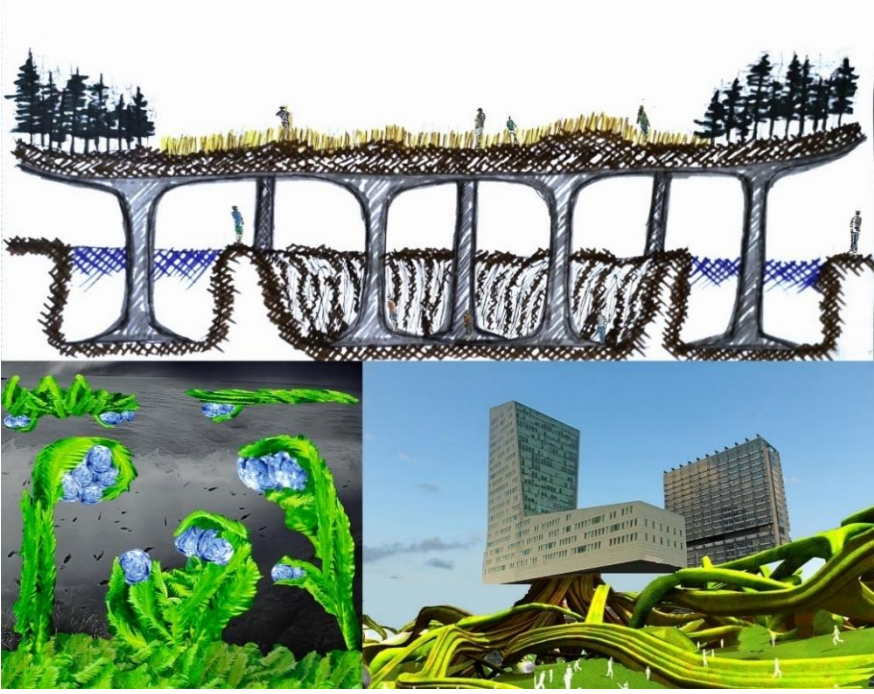
Çalışmanın sonunda, yılda sekiz kez okul dışında eğitim ve gezi etkinliğine katılan ilköğretim öğrencilerinin, bu çalışmanın en sevdikleri olduğunu sözel olarak ifade ettikleri görülmüştür. İlköğretim öğrencileri, eğitim-öğretim dönemi sonu etkinlikleri kapsamında kendi yaşantılarına ait görsellerden oluşan bir sunuş hazırlamışlardır. Sene sonu gösterileri dâhil onlarca etkinliğin anlatıldığı sunuşta Mimarlık Bölümü ile yapılan atölye çalışması ekrana geldiğinde sınıfın hareketlendiği ve enerjilerinde fark

edilir bir artış olduğu görülmüştür. Sınıf, TOBB ETÜ Mimarlık Bölümü ile yapılacak sonraki atölye çalışmasını desteklemek amacı ile "TEMA Çocuk" programına dâhil edildi. Kendi ortaklaşa kararları ile büyük bir çoğunluğu gönüllü TEMA üyeliği almışlardır. Bir yıllık tema eğitimlerini büyük bir ciddiyetle tamamlamışlardır. Bir sonraki sene Mimarlık öğrencileri ile ne çalışacakları konusunda oldukça meraklı ve istekli oldukları gözlenmiştir. TOBB ETÜ Mimarlık Bölümü 1. sınıf öğrencileri ise dönem sonu çalışması olarak iklim değişikliğinden etkilenecek yerler için yeni insan-doğa ekosistemleri öneren projeler hazırlamışlardır.

Değerlendirmeler sonucunda, atölyelerin tüm katılımcı ve yürütücüler için önemli bir deneyim, farkındalık, bilgi ve beceri kazanımı sağladığından hareketle, etkinliğin diğer ilköğretim okullarına yaygınlaştırılması için çalışma yapılması kararı alınmıştır. İklim değişikliğine dair farkındalık ve mücadele stratejilerinin TOBB ETÜ Mimarlık Bölümü Temel Tasarım Stüdyosu'nun sürekli bir bileşeni haline getirilmesine yönelik çalışmalara hız verilmiştir. Bu doğrultuda 2018-2019 Akademik yılı için planlanan atölyenin hedefinin Abdurrahim Karakoç İlkokulu bahçesi için sürdürülebilirlik, geri dönüşüm ve biyoçeşitlilik olması, öğrencilerin birlikte tasarladıkları çalışmalarını birlikte üretmeleri ve kalıcı olarak okula bırakmaları öngörülmüştür.

Şekil 9. Mimarlık Bölümü Temel Tasarım Stüdyosu Final Projeleri / Y. Alperen Pehlivan, Gökhan Sagun

Şekil 10. Mimarlık Bölümü Temel Tasarım Stüdyosu Final Projeleri / Zeynep Akdemir, Büşra Bal, Emre Cansever

Extended Abstract

Design, Art and Game for a Resilient and Sustainable Future: Workshops for Children and Youth

*

Aktan Acar

TOBB ETU

ORCID: 0000-0001-7243-3575

A. Şebnem Soysal Acar

Gazi University

ORCID: 0000-0002-6263-2340

Nalan Akduman

Abdurrahim Karakoç Primary School

Yıldıray Lise

The Nature Conservation Center

Climate system reflects the result of the complex interactions between the atmosphere, earth surfaces, snow and glaciers, oceans and the other water bodies, and every form of life. The most significant current threat for planet is the climate change. The human activity, as one of the most presumable sources of this threat is leading the world to accelerate on the improvements to raise environmental consciousness. Nowadays, the negative effects of climate change on human health is emphasized frequently. As the global threat of climate change is increasing, campaigns and activities to raise an awareness and initiate global and local action plans are having larger audience. Despite the increase in the accessible information on the negative effects of the climate change, there are limited researches focusing on the impacts of that massive information flow over the children and youth. It is of importance to notice that the awareness of children and youth is a key factor not only for the policy development and actions against climate change, but also for decreasing the destructive results and improving adaptation skills. This awareness and participation to the activities, however, can be a cause for anxiety for children and youth. In this respect, not only the awareness and adaptation oriented actions, education programs or trainings, but also the cognitive, emotional and behavioral impacts, changes, and consequences of those activities should be the utmost concern for the policy developers, activists, and especially educators.

It is a fact that every member of our society has a responsibility and various ways of participation in struggle with climate change regarding to habitat, age, and profession. The interaction and collaboration of the various age groups, professions, and disciplines, therefore, seem the key of success in this sense. Particularly, the sensitivity and awareness of children and youth about the scope, methods and tools of various professions / disciplines would help them to improve their adaptation and collaboration skills in the future, with a lower anxiety level. This concern constitutes the main axis of the study we are presenting. The main objective of the study was to raise an awareness and decrease the anxiety level in two different age groups (freshmen in architecture and elementary school children) about climate change by means of design tasks and art techniques.

Primarily, the participants attended to the presentation on climate change, prepared by one biologist and one psychologist. After the presentations, in order both to have group cohesion and to raise an awareness on climate change, the art therapist took the stage. Participants played games nourished by the elements of creative drama. Following the warming up sessions, groups were formed and subjected to design tasks, which were blended by elements of art. In 2017, teams were asked to design a home for a biotic or abiotic survivor, as they would define, of climate change. They were given 2 hours to complete their work. In 2018, they were expected to develop a habitat for a group of a plant, an animal, an abiotic element and a human being. Group works ended up with exhibition and discussion session.

A difference in attitude and behaviors was observed in elementary school students. It was considered that collaborating with different age groups consecutively, alongside with their psycho-social development, affected the group dynamics positively. Two different types of attitude were identified in university students. Affirmative profile with low anxiety level was much more cooperative with children. Their synergy was concluded with creative solutions and positive feedbacks. On the other hand, dominant profiles considered the design process as tasks for adults. They attempted to take over the control in design and production. During design and modelling phase, they considered themselves as experienced designers, and endeavored to convince children about design ideas, proper materials, and preliminary decisions on forms. In that case, both parts reported negative feedbacks. It was considered that balanced and supportive participation is vital for creative and sustainable collaboration.

Video recordings and students' own statements showed that elementary school children had wider perspectives for new ideas, but skeptic for pre-determined forms and material uses proposed by the architecture students. It is observed that the art therapy techniques and games motivated the whole participants and affected the studio atmosphere in total. The anxiety level of both parties was decreased. But most importantly the knowledge they acquire about climate change influenced their point of view. They have noticed that design is not only an important tool to fight the impacts of climate change, but also powerful skill for adaptation. This awareness helped them to control their anxiety about the future.

Elementary school students were presented their works in their semester final exhibition. They reported that among many other activities held during the year, climate change workshops with university students were their favorite ones. They registered to "TEMA Çocuk" program. TOBB ETÜ 1st year architecture students develop their semester final project on climate change issue and develop new human-nature ecosystem for the different parts of the planet impacted by the change.

It was decided to disseminate the results and workshop activity to other elementary schools in Ankara. Climate change oriented design problems have been integrated to the Basic Design Studio program at TOBB ETÜ Department of Architecture. For the 2018-2019 academic year, a design and build project for the school yard of the school was planned.

Kaynakça/References

- Ahern, M., Kovats, R. S., Wilkinson, P., Few, R. ve Matthies, F. (2005). Global health impacts of floods: Epidemiologic evidence. *Epidemiologic Reviews*, 27, 36–46. doi:10.1093/epirev/mxi004
- Beggs, P. J. ve Bambrick, H. J. (2005). Is the global rise of asthma an early impact on anthropogenic climate change? *Environmental Health Perspectives*, 113(8), 915–919. doi:10.1289/ehp.7724
- Checkley, W., Epstein, L. D., Gilman, R. H., Figueroa, D., Cama, R. I., Patz, J. A. ve Black, R. E. (2000). Effects of El Niño and ambient temperature on hospital admissions for diarrhoeal diseases in Peruvian children. *The Lancet*, 335, 442–450. doi:10.1016/S0140-6736(00)82010-3
- Codreanu, T. A., Celenza, A. ve Jacobs, I. (2014). Does disaster education of teenagers translate into better survival knowledge, knowledge of skills, and adaptive behavioral change? A systematic literature review. *Prehospital and Disaster Medicine*, 29(6), 629–642. doi:10.1017/S1049023X14001083

- Datar, A., Liu, J., Linnemayr, S. ve Stecher, C. (2013). The impact of natural disasters on child health and investments in rural India. *Social Science and Medicine*, 76(1), 83–91. doi:10.1016/j.socscimed.2012.10.008
- Kim, J. J. (2004). Ambient air pollution: health hazards to children. *Pediatrics*, 114(6), 699–707. doi:10.1542/peds.2004-2166
- Midtbust, L. G. H., Dyregrov, A. ve Djup, H. W. (2018). Communicating with children and adolescents about the risk of natural disasters. *European Journal of Psychotraumatology*, 9(sup2), 1429771. doi:10.1080/20008198.2018.1429771
- Miller, P. H. (2009). *Theories of Developmental Psychology*. New York: Worth Publishers.
- Shea, K. M. (2007). Global Climate Change and Children's Health. *Pediatrics*, 120(5), e1359LP-e1367.
<http://pediatrics.aappublications.org/content/120/5/e1359.abstract> adresinden erişildi.
- UNICEF. (2016). *The State of the World's children 2016: A fair chance for every child*. https://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_SOWC_2016.pdf adresinden erişildi.
- UNICEF. (2012). *Climate Change adaptation and disaster risk reduction in the education sector resource manual*. <https://www.unicef.org/cfs/files/UNICEF-ClimateChange-ResourceManual-lores-c.pdf> adresinden erişildi

Aktan Acar, 2000 yılında ODTÜ Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. 2003 yılında ODTÜ Mimarlık Anabilim Dalı'ndan, 2004 yılında İsviçre Federal Teknoloji Enstitüsü (ETH-Z) Mimarlık Bölümü'nden yüksek lisans derecesi aldı. 2006 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Psikolojisi doktora programına başladı. Mimarlık alanındaki doktora derecesini 2014 yılında Çankaya Üniversitesi Mimarlık Bölümü Tasarım Programı'ndan aldı. 2016 yılından bu yana TOBB ETÜ Mimarlık Bölümü öğretim üyesi.

B.Arch and M.Arch in Architecture from METU. M.Arch-Advanced Studies in Architecture from ETH-Z. PhD from Çankaya University, Faculty of Architecture. Currently works at TOBB University of Economics and Technology, Department of Architecture.

A. Şebnem Soysal Acar, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı öğretim üyesi. 1996 yılında Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden mezun oldu. Klinik Psikoloji yüksek lisansını 1999 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde tamamladı. 2007 yılında aynı üniversitede, Deneysel Psikoloji alanında "doktor" unvanını almaya hak kazandı. 2012 yılında doçent oldu. 2013 yılında aile danışmanı, 2016 yılında sanat terapisti oldu.

Bachelor's, Master in Clinical Psychology and PhD in Experimental Psychology, Hacettepe University. Dr. Soysal is an art therapist and family counsellor. She has been working as full time professor at Gazi University Faculty of Medicine Department of Pediatrics.

Nalan Akduman, Uludağ Üniversitesi Turizm ve Otelcilik bölümünden mezun olmuştur. 1997 yılında MEB' de sınıf öğretmenliğine başlamıştır. 2011 yılında yaratıcı

drama eğitmeni, 2016 yılında Sanat Terapisti olmuştur. 2009 yılından bu yana insan ve çocuk hakları, azınlıkların ve göçmenlerin uyumu konularında aktif olarak çalışmakta, Erasmus+ projelerinde proje koordinatörlüğü yapmaktadır. Üç yıldır TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi ve TEMA Vakfı ile iklim değişiklikleri, ekosistem ve sürdürülebilir yaşam konularında aktif çalışmalar ve projeler yürütmektedir.

Graduate of Tourism and Hotel Management program of Uludağ University. Since 1997, she has been working as a primary school teacher in public schools. She is an art therapist and creative drama leader and trainer. Running Erasmus+ projects and working on human and children rights, adaptation of minorities and immigrants.

Yıldıray Lise, ODTÜ Biyoloji Bölümü'nde lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2001 yılından itibaren sırasıyla Doğal Hayatı Koruma Derneği, Doğal Hayatı Koruma Vakfı ve Doğa Derneği gibi sivil toplum kuruluşlarında, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Ofisi ve özel sektörde uluslararası projeler yürüttü. 2014 yılından beri Doğa Koruma Merkezi Vakfı'nda Genel Müdür Yardımcısı olarak çalışıyor. Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) Korunan Alanlar Dünya Komisyonu üyesi olan Lise uzun yıllar UNESCO Türkiye Milli Komisyonu İnsan ve Biyosfer (MAB) İhtisas Komitesi üyeliği yaptı. Doğa koruma, sürdürülebilir kalkınma ve eğitim konularında uzun yıllardır çalışmalar yürütüyor. Dünyanın farklı dillerinde Küçük Prens kitapları koleksiyonu yapan ve resimli kitaplar okumayı seven Lise'nin bir kedisi bile yok.

B.Sc and M.Sc from the Middle East Technical University, Department of Biology. He is the Vice-director of the Nature Conservation Center, Ankara. Yıldıray Lise is a member of International Union for Conservation of Nature Protected and Conserved Areas World Commission; and was a member of Turkish National Commission for UNESCO Man and the Biosphere Programme Committee.

Çocuklarda Kentsel Koruma ve Kültürel Miras Kavramlarının Gelişiminde Müzelerin Rolü-Santralistanbul Örneği

*

Hikmet Sivri Gökmen
Dokuz Eylül Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-3568-8226

Nurten Özdemir
Dokuz Eylül Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-6954-2014

Öz

Okullarla sınırlı olmayan eğitimin okul dışı ortamlarda da desteklenmesi gerekmektedir. Günümüzde temel eğitim anlayışının değişmesiyle birlikte okullarda öğrencilere, eleştirel düşünme, yaratıcılık, aktif öğrenme ve sorumlu yurttaş olma kazandırılmaya çalışılmaktadır. Temel işlemlerin yanı sıra, müzeler eğitim işlevini de yürütmektedirler. Müzeler, koleksiyonları, sergileri, olanakları ve sundukları eğitim programları ile çocuklara aktif öğrenme için gerekli ortamı sağlamaktadırlar.

Son yıllarda farklı uygarlıkların izlerini taşıyan kültürel mirasın korunması, ilköğretim programları içinde yer alan bir öğrenme alanıdır. Kültürel mirasın korunması çabalarında ortaya çıkan temel sorunlardan biri, bu konudaki toplumsal bilincin yetersizliğidir. Kültürel mirasın neden önemli olduğu ve korunması gerektiği konusunda yapılacak çalışmalar, farkındalığın artmasında şüphesiz katkı koyacaktır. Bu doğrultuda Milli Eğitim Sistemimizde de "Kültürel Miras" kavramı eğitim programı kapsamına alınmıştır.

Yaşadığımız yapı çevre, somut kültürel miras açısından çok zengin örneklerle sahiptir. Sadece anıtsal yapılar değil, sivil mimarlık örnekleri, endüstriyel yapılar, 20.yy yapıları bu zenginliğin bir parçasıdır. Ülkemizde bazı eski endüstriyel yapıların yenilenerek müzeye dönüştürülmesi, kültürel mirasın korunması adına önemli bir kazanımdır. Üretim süreçlerini tamamlayan bu yapılar, geçmiş yaşam kültürümüze yönelik belge niteliği taşımanın yanı sıra, geçmiş teknolojilerin canlı örnekleridir. Bu çalışmada kültürel miras örneği olan Santralistanbul Enerji Müzesinin geçmişteki ve bugünkü kullanımları aktarılmakta, günümüzde müze olarak kullanılan bu yapının çocuklar tarafından anlaşılmasına ve keşfedilmesine yönelik olarak önerilen "Bina Keşfi" etkinlik föyü ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kültürel miras, kent belleği, kentsel koruma, müze, Santralistanbul, bina keşfi.

Role of Museums on the Developing of Urban Conversation and Cultural Heritage Terms for Children-in Case Santralistanbul Energy Museum

*

Hikmet Sivri Gökmen
Dokuz Eylül University
ORCID: 0000-0002-3568-8226

Nurten Özdemir
Dokuz Eylül University
ORCID: 0000-0002-6954-2014

Abstract

Today, education is not limited with schools. Education in school should be supported by environments that out of school. In recent years, with the change of the basic education approach critical thinking, creativity, active learning and conscious of being responsible citizens notions are trying to acquire. Beside the basic function of museums, they carry out the education function. They provide proper environment to active learning with their collection, facilities and education programs for children.

In recent years, protection of cultural heritage is a new learning area in primary education programs. One of the main problems about protection of cultural heritage is lack of consciousness in society. Studies about why cultural heritage is important and why it should be protected will contribute to increase awareness. "Cultural Heritage" term have been scope to learning program in the national education system.

Built environment we live in, has rich tangible cultural heritage examples. Not just monumental structures, but also civil architecture examples, industrial buildings, 20. century buildings are other parts of this richness. Renovation of some industrial buildings and their converting into museum function is an important benefit about protection of cultural heritage. These buildings completed their production process, are living examples of technology and the witnesses of the period to which they belong. This study explains past and present usage of "Santralistanbul Energy Museum" as a cultural heritage example. As a tangible cultural heritage understanding and discovery of buildings by children is important to protection of urban values. In this context, the study suggest activity sheet called "Discovery of Building" to be understood and discovered of this museum building.

Keywords: *Cultural heritage, urban memory, urban conservation, museum, Santralistanbul, discovery of building.*

Giriş

Yaşam tarzlarını yansıtan kültürel mirasın korunup gelecek kuşaklara aktarılması kişilerde farkındalık yaratarak tarih bilinci, kültür bilinci ve aidiyet duygusunun oluşumunu sağlamaktadır. Kültürel miras kapsamında yer alan kentsel öğelerin korunumu ise kent belleğinin ve kentlilik bilincinin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Kentlilik bilinci olan vatandaşların yaşadığı bir toplumda miras değerlerine sahip çıkılarak, kent belleğinin zenginleşmesi ve dolayısıyla kent kimliğinin oluşması sağlanmaktadır. Bu noktada sahip olunan somut ve somut olmayan kültürel değerlerin korunması gündeme gelmektedir.

Bu çalışmada çocuklarda kentsel koruma ve kültürel miras kavramlarının gelişimi, koruma konusunda farkındalığın yaratılmasında müzelerin rolü irdelenmektedir. "Kentler topluluk halindeki insanların ortak yaşamlarından çıkan ve yaşam biçimleriyle şekillenen mekanlar olup, zaman içindeki kültürel ya da sosyal değişimleri bünyesinde barındıran tarihi çevrelere dönüşmüştür. Tarihi çevreler; fiziksel ve sosyal çevreleriyle bir bütün olarak kentlere "kimlik" kazandıran, korunması gerekli birçok kültür varlığından oluşmaktadır. Tarihi çevreyi oluşturan yerleşme ve kalıntılar; geçmiş uygarlıklardan bugüne gelen yaşanmışlığın, verilen emeğin, yapı sanatının en önemli kanıtlarıdır. Dolayısıyla bu yapılar, toplumların yaşantılarını her yönüyle yansıtarak, aynı zamanda toplumsal bilincin oluşmasına da katkıda bulunmaktadır" (Erşen, 2013, s.2). Madran (2000, s.81) yapıları yaşamın mekana yansıyan somut belgeleri olarak değerlendirmektedir ve mekanın hikayesinin parçaları olarak kentin belleğini oluşturduğunu vurgulamaktadır. İnsanlarda kentsel belleğin korunmasına yönelik bir bilinç oluşturulduğu takdirde kentler sürekliliğini sağlayabilecek ve kent kimliğini koruyabileceklerdir. Kandemir'in (2013, s.38) aktarımıyla Tekeli'ye göre geçmişin göstergelerini taşıyan bir çevrede yaşayarak toplumsallaşan bir kişi, kültürün sürekliliğini kolayca edinebilecek ve tarih bilincine sahip olacaktır.

Kentsel Koruma ve Kültürel Miras

Geçmiş yaşantıları günümüz ile ilişkilendirmeyi sağlayan, kent belleğini oluşturan ve kente kimlik katan kentsel mekanın ve yapıların geçmişi öğrenmek, farklı dönemlerin yapı kültürü hakkında bilgi sahibi olmak ve gelecek nesillere aktarmak için çağdaş bir anlayış benimsenerek, her dönemde kullanım sürekliliği sağlanacak şekilde korunması gerekmektedir. Kentsel

koruma uygulamalarında, toplumun yaşadığı çevrenin kültürel değerleri yönünden bilinçlendirilmesi ve farkındalık yaratılması önemlidir. Korunması gereken kentsel doku ve yapılar kullanıcıları ile birlikte ele alındığında koruma kararları başarıya ulaşmaktadır. Kenti bütün varlıklarıyla sevmeye, sahiplenme bilinci ise küçük yaşlarda edinilmelidir (Erşen, 2013, s.1). Asatekin (2004, s.18), Türkiye'nin sahip olduğu kültür ve doğa varlıklarının hızla kaybının önlenmesi için en etkin yolun anaokullarından başlanarak eğitimin her aşamasında bilinçlendirme sağlanması olduğuna inanmaktadır.

Taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının oluşturduğu kültürel miras, geçmiş yaşamla ilgili bilgileri aktaran en somut ve en anlatımlı belgelerin başında gelir. Önceki nesillerin yaşam biçimleri, ilişkileri, estetik anlayışları, yapı ve süsleme sanatında ulaştıkları düzey v.b. birçok önemli bilgi ancak yapılar aracılığı ile anlaşılabilir. Bu nedenle geçmiş öğrenmek, deneyimlerinden yararlanmak, gelecek için örnek almak, bir belge olarak gelecek nesillere aktarmak gibi birçok nedene dayalı olarak geçmişin bu "tanıklarının" korunmaları gerekmektedir (Madran ve Özgönül, 2005, s.57). Kültürel miras bilinci ise, bireylerin sahip oldukları kültürün elemanlarını tanıması, geçmiş ve gelecek kavramlarını bugünü anlayarak düşünmesi ve bunları içselleştirmesi olarak tanımlanabilir (İlhan, 2012, s.33).

Somut ve somut olmayan değerleri kapsayan "kültürel miras" kavramı ilk olarak 1972 yılında UNESCO'nun Paris'te düzenlediği konferansta 'Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde kullanılmıştır. "Bir ulusun veya ülkenin kültürel kimliğini oluşturan, tanımlayan, destekleyen veya gösteren, bir ulus veya ülkenin "diğer" veya "öteki" olarak gördüğü uluslar veya ülkeler karşısındaki farklılığını ve varlığını belgeleyen, kültür tanımlamasının içine giren bütün ulusal yaratılar, kazanımlar ve maddesel varlıklar kültürel mirası oluşturur" (Oğuz, 2001). Genel olarak kültürel miras kavramı kapsamında yapı grupları, anıtlar, sit alanları, objeler değerlendirilirken geleneksel kültür ve folklor de kültürel miras başlığı altında yer almaktadır. "Kültürün ortaya konduğu eserler, kendinden sonraki nesillere, ortaya çıktıkları tarihleri gösteren tanıklardır. Bir toplumun içindeki alt kültürlerin olduğu kadar, toplumları birbirinden ayıran kültür farklılıklarının da korunması, bir anlamda insanlık tarihinin korunması anlamına gelecektir" (Avcı ve Memişoğlu, 2016, s.106). Bu tarihten itibaren düzenlenen UNESCO Genel Kurullarında teknik elemanların, yöneticilerin ve halkın eğitimi, kamunun bilinçlendirilmesi konularına önem verilmiştir. 1985 yılından sonraki bildireler de ise kamu bilinci yaratmanın ve halkı

eğitiminin yanı sıra okul eğitimine dikkat çekilmiş, okul içi ve dışı öğretimin önemi üzerine çalışmalar artmıştır (Asatekin, 2004).

“Kültürel ve doğal mirasın korunması 2000’li yıllarda devletlerin ve toplumların en çok ilgisini çeken konulardan biri olup, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve çeşitli organlarının çalışmalarının odaklandığı bir alan durumundadır. Korumaya ilişkin birçok uluslararası düzenlemenin yanında, doğal ve kültürel çevrenin (mirasın) korunması artık insan hakları (3. kuşak haklar, dayanışma hakları, çevre hakkı, vb.) ile birlikte değerlendirilmeye başlanmıştır” (Özdemir, 2005, s.20). Bu bağlamda koruma alanında sivil örgütlenmeler ve yerel yönetimler duyarlı bir yaklaşım sergilemişlerdir.

Kültürel miras öğelerini anlamak ve koruma bilincini geliştirmek, kültürel miras eğitimi ile gerçekleştirilebilir diyen Avcı ve Memişoğlu (2016, s.106), kültürel miras eğitimi şöyle tanımlamaktadırlar: “Kültürel miras eğitimi, bir toplumun tarihi mimarlık, müzeler ve tarihi kentler, kültürel peyzajlar ve sokak görünümleri, şehitlikler, gelenekler, fotoğraflar, gazeteler, dokümanlar, mahkeme kayıtları, aile belgeleri, hatıratlar, el ürünleri ve objeleri içeren bütün yönlerinin korunmasını, takdir edilmesini ve öğrenilmesini içerir. Kültürel miras eğitiminin ilk ve en önemli özelliği, kendi yaşadığı doğal ve inşa edilmiş çevrenin tarihi ve değeri konusunda, çocuğun kavrayışını ve bilgisini arttırmasıdır”. Yaşanılan şehrin keşfedilmesi çocuklarda tarihi çevreye karşı farkındalığın geliştirilmesinde, miras ve koruma kavramlarının öğretilmesinde önemli bir yere sahiptir. Öğrenme çevrelerindeki değişimle birlikte miras alanları ve tarihi yerler miras eğitimi konusunda yeni öğrenme çevreleri olarak değerlendirilmektedir (Şimşek, vd., 2013, s.107-108).

Uzun yıllardır birçok ülkenin gündeminde yer alan kültürel mirasın korunması konusunda ülkeler, kültürel varlıklarını korumak için çeşitli çalışmalar yapmakta ve yasal düzenlemeler gerçekleştirmektedirler. Dünya’da tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik olarak yapılan çalışmalar doğrultusunda, Amerika’da ve Avrupa Ülkelerinde çocuklara yönelik kent- sel koruma ve kültürel mirasa yönelik çalışmalarda da artış gözlenmektedir. Kültürel miras konusu birçok ülkenin ulusal müfredat programlarında yer almakta ve gezi, gözlem, hikaye anlatımı, drama, tarihi çağlara ait gündelik yaşamın oyunlarla anlatılması ve çalışma kağıtları ile bu konular desteklenmektedir. Özellikle drama kültürel miras eğitimi konusunda müzelerde ve miras alanlarında popüler olan yöntemlerden biri haline gelmiştir (Şimşek ve Kesici, 2012).

Kültürel mirasın görsel tanığı olarak tarihi yapıların korunması, kültürlerin korunması açısından önemlidir ve bu eğitimler çocukların erken yaşlarda kültürel mirasın değerini ve korunması gerektiğini öğrenmesine olanak yaratmaktadır. UNESCO özellikle gençlerde kültürel miras bilincini oluşturmak için 'Dünya Mirası Eğitim Programları' düzenlemektedir. Bu programların amacı gençleri yerel ve küresel ölçeklerde koruma konusuna dahil olmaları için teşvik etmek, yeni ve etkili eğitim yaklaşımları geliştirmek, UNESCO Dünya Mirası Anlaşması'nın önemi konusunda gençler arasında farkındalık yaratmak, eğitimciler, koruma uzmanları, çevre uzmanları ve diğer paydaşlar arasında yeni bir sinerji oluşturmak olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda dünya miras eğitimine yönelik eğitimler için kitaplar hazırlanmakta, forumlar düzenlenmekte ve oluşturulan diğer kuruluşlarla işbirliği yapılmaktadır. Avrupa Konseyi, ICCROM, ICOMOS, ICOM-CECA gibi kuruluşlar kültür ve koruma bilinci oluşturmak üzere çeşitli eğitimler düzenlemektedirler. ICOM-CECA müzede eğitim ve kültür çalışmaları üzerinde durmaktadır (Uçar, 2014, s.93-94).

Ülkelerin müfredat programlarında yer alan bu konu, ayrıca mimarlar odaları, mimarlık merkezleri, mimarlık vakıfları, müzeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından da çeşitli etkinliklerle ele alınmaktadır. Müfredat programının içeriğine uygun olarak, öğretmenler öğrencilerine yerel yapı çevreyi de kapsayan somut kültürel mirası tanıtılmaktadır. Kültürel miras ve tarihi çevrenin korunmasına yönelik programların eğitim müfredatına entegre olması konusunda öğretmenlere yardımcı olabilecek eğitim programları hazırlanmıştır. Bu programlar kültürel miras bilinci aşılamanın yanı sıra mimarinin de okul müfredatına entegrasyonunu sağlamaktadır. Boston Mimarlar Birliği'nin hazırladığı "Tasarım ile Öğrenme", Philadelphia-Amerikan Mimarlık Enstitüsü tarafından sponsor olunan "Eğitimde Mimarlık", Tennessee Devlet Üniversitesi Tarihi Koruma Merkezi tarafından oluşturulan "Miras Eğitim Ağı" bazı örneklerdendir. Bu tür programlarda öğretmenlere yönelik konferans ve seminerler düzenlenmekte, miras ve tarihi çevre koruma eğitimleri verilirken mimarlık bir araç olarak kullanılmaktadır. "Eğitimde Mimarlık" da 8 hafta sürecek eğitimler kurgulanmakta, bir mimar, bir mimarlık öğrencisi ve sınıf öğretmeninden oluşan bir ekip ile haftada bir saatlik teorik ve uygulamalı dersler verilmektedir (Thornton, 2008). Araştırmacılar kültürel miras eğitiminin tarih, coğrafya, edebiyat, müzik hatta fizik, kimya, matematik gibi derslere entegre edilerek verilmesi

gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle programların pek çoğunda kültürel miras eğitimi interdisipliner bağlamda ele alınmaktadır.

Bunlara ek olarak “miras”, “tarihi çevre koruma” eğitimi ve “mimari eğitim” konularında ders vermek isteyen öğretmenler için yardımcı olabilecek pek çok web sitesi oluşturulmuştur. Milli Parklar Servisi’nin web sitesinde “Tarihi Yerler ile Öğrenme” başlığı altında tartışma, değerlendirme, alanların tanıtımı ve çeşitli aktiviteleri de içeren programlar vardır. Bu aktiviteler mekanların tarihçesi, harita kullanımı, doküman ve tabloları okuma, grafikler, mekana bağlı aktivitelerden oluşmaktadır. “Tarihimizi Korum” web sitesi tarihi bölgelere düzenlenecek turların ve keşfedilecek yapıların olduğu; “Architeacher”, yapıları bakma ve çizime aktarma, korunmaları konusunda fikir yürütme, konularla ilgili okul gazetelerine yazı yazmayı teşvik eden programların bulunduğu örneklerdendir. Daha geniş ölçekte ise yapı çevre ile ilgili bilgi verme konusunda “Yapılı Çevreyi Anlama Merkezi”, “Box City” programını oluşturmuştur. Öğrenciler şehir planlanmasını, kentlinin bu sürece katılımını, coğrafya, ekonomi, ekoloji ve tarihin toplumların gelişimine etkilerini tartışmaktadır. Chicago Mimarlık Kuruluşu tarafından yayınlanan ve farklı yaş gruplarına hitap eden kitaplar da hem teorik bilgiler hem de önerdiği aktivitelerle kültürel miras eğitimine katkıda bulunmaktadır (Thornton, 2008).

UNESCO tarafından 16 Kasım 1972’de kabul edilen “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”, ülkemizde de 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla uygun bulunmuş, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanmış, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bu sözleşmenin kabul edilmesiyle kültür varlıklarının tanıtımı için eğitim programları oluşturulmaya başlanmıştır. Bu konuda Türkiye’de meslek odaları, sivil toplum örgütleri, vakıflar ve müzeler gibi kurumlar ve kuruluşlar doğal ve kültürel mirasın korunmasında farkındalık yaratmak amacıyla çalışmalar yürütmektedir (Uçar, 2014, s.94-99).

Ülkemizde 2000 yılında ulusal müfredat programı içine alınan “kültürel miras” kavramı ile ilgili olarak, kültürel mirasın korunmasında farkındalık yaratmak amacıyla, okul çocuklarına yönelik, Çekül, Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Mimarlar Odası Konya Şubesi, Mimarlar Odası İzmir Şubesi gibi çeşitli kurumların ve müzelerin çalışmalarının yanı sıra tekil çalışmalar da yapılmıştır, yapılmaktadır. Kültürel miras eğitim programlarının hedefi çocuk ve gençlere kentlilik bilinci kazandırmak, yaşadıkları kentin doğal ve kültürel zenginliklerinin farkına varmalarını sağlamak olan ÇEKÜL Vakfı,

2003 yılından beri Anadolu'nun farklı kentlerinde "Kentler Çocuklarıdır" başlıklı kültürel miras eğitim çalışmalarını uygulamaktadır. Çocukların yaşadıkları kentin kültürel zenginliklerinin farkına varmalarını, doğal ve kültürel mirasın korunmasına ilişkin bilgi ve duyarlılık kazanmalarını, kültürel kimlik duygusu, korumacılık ve kentlilik bilinci geliştirmelerini amaçlayan program, 13 yaş grubundaki çocuklarla gerçekleştirilmektedir. Programda kentin mimari, coğrafi, arkeolojik özellikleri ve yaşam kültürüyle ilgili sunuşların ve alan gezilerinin yanı sıra etkileşimli eğitim ortamı yaratan sorgulayıcı, düşündürücü, çocukların katılımını destekleyen uygulamalar yer almakta, uygulama sonrası çocuklar kentlerinin 'Kültür Elçisi' olmaktadır. Kentler Çocuklarıdır programı, ETİ Gıda'nın verdiği destek sonucunda 2008 yılında "ETİ ÇEKÜL Kültür Elçileri Projesi" olarak değiştirilmiştir. Program sonunda "yaşadıkları kente farklı bir gözle bakmayı" öğrenen çocuklar kentlerinin gönüllü Kültür Elçileri oluyorlar Kentler Çocuklarıdır Kültürel Miras Eğitim Programı'nın bir diğer çalışması da Sinan'a Saygı Projesi kapsamında yürütülmektedir. İstanbul kentinde yürütülen bu proje kapsamında çocuklara Sinan'ın eserlerinin yanı sıra bu kente iz bırakan diğer mimarların yapıtları ve öyküleri aktarılmaktadır (ÇEKÜL Vakfı).

Mimarlar Odası Ankara Şubesi 2003 yılında, Ankara merkez ve sekiz ilçesinde "1000 Mimar 1000 Okulda Projesi" ni hayata geçirmiştir. Bu proje kapsamında çocuklara, çevre ve duyarlılık, kent yaşamı, koruma ve mimarlık gibi çeşitli konularda bilgi aktarımları yapılmıştır. Bu proje dışında Ankara Şubesi'nin ÇEKÜL ve İTÜ Mimarlık Fakültesi ile ortaklaşa yaptığı "kültürel miras ve tarihi koruma" konulu çalışmaları da bulunmaktadır. Mimarlar Odası Konya Şubesi' de, çocukların mimarlık ve yapı çevre farkındalığını artırmak için çeşitli çocuk kitapları hazırlamıştır. "Çatalhöyük-Leoparın Yurdu" ve "Hoşgörü Vadisi Sille" bu amaçla hazırlanan yayınlardır. Son yıllarda çocuk ve yapı çevre alanında farklı atölyeler gerçekleştiren Mimarlar Odası İzmir Şubesi'de İzmir çevresinde yer alan okulların öğrencileri ile biri "Kültürel Miras" diğeri de "Keşif Atölyesi: İzmir Mimarlık Merkezi" başlıklı atölye çalışmaları ile konuyu ele almaktadırlar. Bu çalışmalarla çocukların kent ve yapı çevre üzerine düşünmelerini sağlamak ve kültürel miras bilincini güçlendirmek amaçlanmaktadır. Yapılı çevre alanında yapılan bu çalışmalardan başka çalışmalardan da söz edilebilir. TÜBİTAK tarafından desteklenen "Smyrna'ya Yolculuk: İzmir Kent Tarihi Atölyeleri" isimli projede, İzmir'in kent tarihini çocuklara aktarmaya yöne-

lik etkinliklere yer verilmektedir. “Ben bir kâşifim, yaşadığım kenti keşfediyorum” isimli proje ise, çocuklara bilimsel bakış açısı kazandırarak, yerel tarihî çevrenin sahip olduğu değerler konusunda farkındalık oluşturmayı amaçladığını belirtmektedir. Yerel kültürel mirası tanıtmaya yönelik yapılan bir proje çalışması da, “Akdeniz’de Tarihöncesi Eğitim, Öğretim ve Planlama” adı altında Avrupa Birliği ve Euromed Heritage’in desteği ile yürütülen “Çatalhöyük Çocuk Yaz Arkeoloji Atölyeleri” projesidir. Proje çocuklara, kültür varlıklarını koruma ve sahiplenme konusunda bilinç kazandırmayı amaçlamaktadır (Gülay ve Gökmen, 2015, s.65-68).

Çocuklarda tarih bilinci oluşturmada ve kültürel miras anlayışını kazandırmada en iyi yollarından biri tarihi değeri olan yerlere yapılan ziyaretlerdir. Tarihi yerler, çocukların dokunabilecekleri, görebilecekleri ve hissedebilecekleri kadar somut ve gerçektir. Geçmişin aynası olan tarihi yerlere yapılan ziyaretler, çocuklarda tarih bilinci oluşturmada en önemli araçlardan biridir (Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009, s.484). Bu ziyaretler ile, çocukların yaşadığı kentin tarihine ve kültürel mirasına bilinçli bir şekilde yaklaşması sağlanmaktadır.

Kentsel Koruma ve Kültürel Miras Bilinci Oluşumu Bağlamında Müzeler

“Farkındalık oluşturmak üzere çalışan yurtiçi ve yurtdışı organizasyonlara baktığımızda; öğretmenler ve öğrencilere yönelik kaynak yayın oluşturmak, çizgi film ve film tasarlamak, forum düzenlemek, etkinlikler ve özel günler organize etmek, eğitim materyalleri ve araçları geliştirmek, yarışmalar düzenlemek ve tarihi yerlere gezi düzenlemek gibi çalışmalar yürüttükleri görülmektedir” (Uçar, 2014, s.100). Kültürel miras ve kentsel koruma bilincinin aşılmasında kullanılabilir yöntemlerden biri de müze gezileridir. Ambrose ve Pain (2006) müzelerin toplumsal ve kültürel işlevlerini açıklarken topluluğun doğal ve kültürel mirasını korumaya katkıda bulunduğu ve topluluk için paylaşılmış bir “bellek” yeri olduğunu belirtmiştir. Sahip oldukları koleksiyonlarla birer **bellek mekânı** olan müzeler, içinde buldukları tarihi değere sahip yapılar ile de kent belleğine yeni bir katkı koymaktadırlar. Dolayısıyla müzelerin tarihi yapılar içinde kurulmuş olması **mekanın da sergilenecek bir obje** olarak kullanımını sağlamakta, kentlinin yapı kültürü hakkında bilinçlenmesi konusuna katkıda bulunmaktadır. Madran (2000, s.105), müzelerin kuruluş nedenlerinden birinin de işlevini yitirmiş ve tarihsel değeri olan yapıların yeniden kullanımının sağlanması olarak belirtmiştir. Adams (1984) ise müzeyi ziyaret etmekteki amaçları, koleksiyonu

görmek ya da müzenin içinde yer aldığı tarihi yapıyı incelemek olarak ikiye ayırmıştır. Her ne kadar müze yapıları geri plana atılmış olsa da tarihi değere sahip yapıların ev sahipliği yaptığı müzeler koleksiyonun yanı sıra yapının tarihi, kentsel bellek ve koruma bilincinin oluşturulması, kültürel miras konusunda farkındalık kazanımı gibi konuların öğretiminde en uygun ortamlardır ve bu kavramların öğretilmesi amacı ile de kullanılmaktadırlar. Toplumun kültürel ve doğal mirasını korumak ve gelecek kuşaklara aktarmaktan sorumlu olan müzeler, ayrıca toplum için paylaşılmış bir “ortak bellek” ortamı olarak hizmet vermektedirler. Her yaş grubuna ulaşarak, gerçek ya da orijinal nesnelere öğrenme olanağı sağlamak ve herkes için ulaşılabilir kültürel hizmetler sunmaktadırlar (Karadeniz ve Çıldır, 2014, s.16).

Çocuklar, tarihi mekanlar ile mekan-tarih ilişkisini kavramanın yanı sıra, yaşadığı yerin tarihi ve mekanların geçmişteki kullanımları hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Bu noktada müzeler bu bilginin aktarılması ve yaşatılması açısından önemli mekanlardan biridir. Özellikle müzelere yapılan geziler ve müzede yapılan etkinlikler çocukların formel eğitim ortamında öğrendikleri bilgiyi içselleştirmesine olanak sağlamaktadır. Sahip oldukları koleksiyon ve uyguladıkları programlarla informel öğrenme ortamı oluşturan, bilgi ve görgüyü arttıran, kültürel miras, tarih ve doğal çevre bilinci kazandıran, aidiyet duygusu oluşturan, farkındalık yaratan müzeler, içinde yer aldıkları miras değeri taşıyan yapılar aracılığıyla da dolaylı olarak kültürel miras ve kentsel koruma konularında bilinç oluşturma potansiyeline sahiptirler.

Müzelerde Eğitim

Temel amacı doğal, tarihi, sanatsal nesnelere korumak, saklamak ve sergilemek olan müzelerin değişen toplum ve talepler ile birlikte günümüzde eğitim yönüyle ön plana çıktığı görülmektedir. Dewey, Pestalozzi ve Montessori gibi eğitimcilerin yeni eğitim teorileri geliştirilmesiyle müzelerin ideal öğrenme ortamları sunan informel öğrenme mekânları oldukları yönünde vurgu yapılmaya başlanmıştır (Hein, 2004). 1971 yılında ICOM’un doku zuncu genel konferansında müzenin güçlü bir eğitim aracı olduğu vurgulanmış ve bu konuda gerekli çalışmaların yapılması teşvik edilmiştir. Müzedeki öğrenmenin temelinde yaparak, yaşayarak, eğlenerek öğrenme felsefesi vardır; ziyaretçiler nesnelere dokunarak, müze içindeki her türlü etkin-

likte aktif rol alarak, bilim kamplarında, keşif gezilerinde, yoğun olarak duyularını kullanarak öğrenirler. Genel bir müze deneyimi nesnelere görsel iletişim kurmayı sağlar ancak diğer duyular da devreye girdiği zaman bu deneyim genişleyip eğitsel bir boyut kazanmaktadır. Günümüzde eğitim bilimcilerinin görüşü, öğrenmenin yalnızca okullarla sınırlı olmadığı ve farklı mekanlarda yer alan eğitimin daha etkili, verimli ve kalıcı sonuçlar verdiği yönündedir.

Yaşam boyu eğitim sürecinde, çok yönlü öğrenme ve yaşam alanı olarak müzelerin, yaşantılara dayalı etkin kullanımını içeren **müze eğitimi**, müzelerin aktif bir öğrenme ortamı olarak kullanılmasını içermektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda eğitim bilimleri ve müzecilik anlayışındaki değişimler, müzelerin temel işlevlerinin yanı sıra farklı görevlerde yüklenmektedir. Bunlardan eğitim açısından önemli olanı okuldaki eğitime veya sınıftaki öğrenmeyi destekleyecek bir öğrenme ortamı oluşturmaktır. İçerisinde eğlenme ve eğitimin yer aldığı ideal öğrenme ortamı sunan müzeler, çocukların eğitiminde okula yardımcı-tamamlayıcı nitelik taşıyan kurumlardır. Çocuklara farklı öğretim modelleri sunan müzeler, onların okulda öğrendiklerini farklı bakış açısı ile değerlendirmelerini sağlamaktadır (Baykan, 2007, s. 4-7).

Müzelerde çocuklara yönelik eğitim, ya okul programını desteklemek üzere müzelerden bir eğitim konusu bağlamında yararlanmayı ya da katılımcının yaratıcı düşüncelerini geliştirmek için yapılan çalışmalarda müzelerden yararlanmayı içerir. Müzelerde yapılacak eğitimde çocukların hayallerini, umutlarını, bildiklerini, düşündüklerini kalıcı yol ve yöntemlerle ifade etmesine olanak verilmelidir. Geçmişle şimdiki yaşam arasında bağ kurmak, bugüne ve geleceğe yönelik öneriler geliştirmek müze eğitiminin en önemli işlevidir (İlhan, 2012, s.19-20).

İlhan, (2012, s.27) müze eğitimi, "Müze olanaklarının eğitim amacı ile kullanılmasıdır. Müze eğitimi özellikle zaman ve mekan içinde kendini ve insanları anlama, kültürel mirası devam ettirme, geçmişi, bugünü ve geleceği anlamlı bir biçimde ilişkilendirme, kültürel varlıkları ve eski eserleri anlama, koruma ve yaşatma, kendi kültürünü ve farklı kültürleri çok yönlü ve hoşgörülü bir yaklaşımla tanıma ve anlama, müzelerle yaşayan kurum niteliğini kazandırma, kültürlerarası anlayış ve empati geliştirme gibi hedeflere hizmet etme" şeklinde tanımlamaktadır. ICOFOM'a (2010) göre müze eğitimi, "ziyaretçinin gelişimini sağlamak amacıyla ile çeşitli değer, kavram ve bilgilerden yola çıkarak ve pedagojik yöntemler kullanarak geliştirilen bir kültürlenme sürecidir". Bu kültürlenme süreci aynı

zamanda etkili bir okul dışı eğitim örneğidir. Çocukların kültürel miras kavramını anlayabilmeleri konusunda birçok alternatif sunan müzeler, çocukların gerçek objeleri görebileceği mekanlardır. Müzelerin eğitime yönelik amacı, bireylerin geçmişlerine ait kültürleri arasında bir bağ kurmalarına yardımcı olmaktadır (Çiftçi ve Acer, 2016, s.65). Bu doğrultuda, çağdaş müzelerin birçoğunda müzede eğitim atölyeleri tasarlanmakta, müze eğitim birimleri ve eğitim mekanları oluşturulmaktadır.

Müze-temelli öğrenme informal öğrenmenin gerçekleşebilmesi için nesnelere etkileşime geçme, gözlemlene, yorumlama, deneyimleme gibi her türlü uygun ortamı sunmaktadır. Müze-temelli öğrenme fiziksel, bedensel olarak katılmayı gerektirir, hareket kaçınılmazdır; bu bedensel hareketin doğası ve genişliği öğrenmenin tarzını etkiler. Müzede öğrenme potansiyel olarak daha açık uçlu, daha bireysel yönelimli, daha öngörülmez ve daha esnekler (Onur, 2012, s.189). Önceki dönemlerde müzeler bilgiyi yoruma olanak vermeden doğrudan ziyaretçiye aktarırken, eğitim yönünün ön plana çıkmasıyla birlikte farklı ifade ve sunum teknikleri geliştirmişler ve koleksiyonları destekleyecek çeşitli programlar oluşturmuşlardır. Yeni gelişen çağdaş müzecilik anlayışında George E. Hein tarafından ortaya atılan “yapılandırıcı yaklaşım” a bağlı olarak kişinin yorumuna, deneyimlerine, hayal gücüne, bireysel düşünceye yer verilmektedir ve bilginin aktif olarak kurulduğu ileri sürülmektedir. Dolayısıyla kişi bilgiyi doğrudan almamakta sorgulayarak, fikir üretmek, yorumlayarak öğrenmektedir. Buna bağlı olarak Hein (2001), müze eğitimcisinin ve tasarımcısının ziyaretçilerin kişisel anlamlandırma sürecine değer vermesi ve uyum sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Ziyaretçinin nasıl düşündüğü, beraberinde kültürel, sosyal hangi kurguları getirdiği önem kazanmaktadır. Allard, Forest ve Boucher (1994), müze eğitiminin sorgulama, hipotez üretme, bilgi toplama, keşfetme, verileri değerlendirme, sonuç geliştirme gibi konularda ziyaretçinin gelişimini sağladığını belirtmektedir (aktaran, Karadeniz ve Çıldır, 2014).

Yapılandırıcı yaklaşıma göre müze eğitimcileri ziyaretçilerin kendi deneyimlerini “anlamlandırarak” bilgiyi kurdukları görüşünü kabul etmek zorundadır. Dolayısıyla ziyaretçinin müze içinde yaşadığı her türlü deneyim anlama sürecine etki etmekte, öğrenmeyi etkilemektedir ve bu noktada müzenin mekânsal kurgusu önem kazanmaktadır. Müzelerde mekan kurgusunun önemini belirten bir diğer kuram ise Falk ve Dierking (2000) tarafından ortaya atılan “**Bağlamsal Öğrenme Modeli**”dir. Bu modele göre öğrenmenin sadece bireysel olmadığını, çevre ile diyalogun öğrenme üze-

rinde etkisi olduğunu ve bu nedenle kişinin bulunduğu her türlü fiziksel bağlamın öğrenme ve algılama konusunda önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedir. Öğrenmenin çevresel etkenlere bağlı olması müze yapısının niteliğinin, müzede iç mekan düzeninin, çevre düzenlemesinin müze öğretiminde oldukça önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Tarihi değere sahip olan bir yapının, ev sahipliği yaptığı bir müze dolaylı olarak kent belleğinde yer eden bir yapının tanıtılmasını sağlamanın yanı sıra, kentsel koruma bilincinin oluşmasına katkı koyacaktır.

Kültürel miras değeri taşıyan yapıların informal öğrenme ortamı olarak kullanılması, somut nesnelere, kültürel varlıklar aracılığıyla alternatif öğrenme ortamı oluşturmasıyla yapılandırmacı öğretim modeli açısından da önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. "Tarihi yerlerde yapılan çalışmalarda "Çocuklar; gözlemlene, veri toplama, benzetme ve karşılaştırma, analiz ve sentez yapma, delil kaynaklarını değerlendirme, hipotez kurma ve sonuca varma gibi düşüncelerini geliştirir" (Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009, s.484). Öğrencinin geçmiş, gelecek ve günümüz arasında bağlantı kurmasına yardım eder. "Bu ortam, tarihsel empati kurma, kanıt temelli argüman geliştirme, geçmiş ile günümüz arasında ilişki kurma, tarihte süreklilik ve değişimi anlama gibi önemli tarihsel düşünme becerilerinin kazanılmasını kolaylaştırır" (Yılmaz, Şeker, 2011, aktaran Meydan ve Akkuş, 2014, s.404).

Bina Keşfi Atölyesi: Silaharağa Elektrik Fabrikası/Santralİstanbul

Tarihi binaların mimarisinde ve eski işlevlerinde geçmişin izlerini keşfetmek mümkündür. Bu mekanlara yapılan ziyaretler ve bu mekanlar için özel olarak düzenlenmiş etkinlikler çocukların geçmişi kavramasında ve bunlar üzerinde bilinç kazanmasında kitaplardan daha etkili olmaktadır. Okul dışı ortamlarda gerçekleştirilen kültürel miras eğitimi, tarihsel çevreye olan empatiyi güçlendirmektedir. Çocukların ziyaret ettikleri kültürel miras değeri olan yapıları da anlamaları kültürel miras eğitimi açısından önemlidir. Kültürel miras eğitimine yönelik çalışmalarda bu konu çok fazla ele alınmamıştır. Çalışmalar daha çok tarihi yerlere ve müzelere yapılan ziyaretlerin öğrenci başarısına odaklanmaktadır. Literatürde bina keşfine yönelik olarak geliştirilen çok az örnek çalışma vardır. Bunlardan bir tanesi İngiltere'de Victoria ve Albert Çocukluk Müzesi (Bentnhal Green Çocukluk Müzesi) eğitim biriminin hazırlamış olduğu eğitim etkinliklerinden en önemlilerinden biri olan "Müze Binasını Keşfedelim"dir (Karadeniz ve Çıldır, 2014, s.67).

Bir başka örnek RIBA (Royal Institute of British Architects) nın hazırlamış olduğu “Explore” başlıklı föydür. (www.architecture.com) RIBA’nın hazırladığı föy baz alınarak, benzer bir çalışma da Hikmet Gökmen tarafından Mimarlar Odası İzmir Şubesi, İzmir Mimarlık Merkezi için hazırlanmış ve Mimarlar Odası İzmir Şubesi’nin “çocuk-mimarlık çalışmaları” kapsamında farklı öğrenci gruplarına uygulanmıştır.

Bu doğrultuda bu çalışmada, çocuklarda kentsel koruma ve kültürel miras konularında farkındalık yaratmak üzere İstanbul kentinin tarihinde önemli bir yeri olan ve günümüzde müze olarak kullanılan Silahtarağa Elektrik Fabrikası/Santralİstanbul’un (EK:1), bina olarak çocuklar tarafından anlaşılmasına yönelik olarak yazarlar tarafından hazırlanmış “**bina keşfi atölyesi**” için geliştirilen **etkinlik föyü** (EK:2) tartışılmaktadır. Bu atölye çalışmasında müzeye gelen 9-10 yaşındaki çocuklar, rehberli bir turla müzeyi gezdikten sonra, binanın keşfine yönelik etkinlik föyü üzerinde çalışacak, bu çalışmanın ardından da atölye yürütücüleri tarafından önerilen üç boyutlu bir çalışma ile atölye çalışmasını sonlandıracaklardır. Etkinlik föyü, çocuklara ziyaret ettikleri yapının tarihi hakkında bilgi aktarmanın yanı sıra, çocukların içinde buldukları yapıya yönelik mekânsal algılarını geliştirmek, değişik bulmacalarla yapıyı farklı açılardan değerlendirmelerine olanak sağlamaktadır. Sözel ve görsel bir dilin kullanıldığı föyle, çocukların içinde yaşadıkları fiziksel çevreye karşı farkındalıklarını arttırmak ve kentsel kültür bilinci oluşturmak amaçlanmaktadır. Günümüzde Enerji Müzesi olarak kullanılan bu yapının temasına uygun olarak çocuklara yönelik çok fazla atölye çalışması bulunmasına rağmen, yapının mimari ve kentsel değeri üzerinden geliştirilmiş bir çalışma yoktur. Oysa ki, kentin tarihi izlerini bilmek, o kenti anlamak için son derece önemlidir. Ülkemizde birçok tarihi yapı müze olarak hizmet vermektedir. Yapının kendisinin de içindeki sergiler ve programlar kadar keşfedilmesi ve öğrenilmesi kültürel miras açısından önemli bir kazanımdır ve çocukların geçmişle gelecek arasında bağ kurmalarına yardımcı olmaktadır. Çocuklar Silahtarağa Elektrik Fabrikası/Santralİstanbul ziyaretlerinde, İstanbul’un tarihi ve sosyal yaşamı hakkında bilgi sahibi olmanın yanı sıra yapılı çevre kültürü ve kültürel miras ile tanışma olanağını da bulacaklardır. Binayı keşfetmeye ve algılamaya yönelik olarak hazırlanan etkinlik föyü uzmanların görüşlerine ve katkılarına açık, bu tür yapılarda uygulanabilecek öneri bir çalışmadır.

Son Söz

Müzeleri eğitimde etkin ve verimli kullanmak, çocukların nitelikli öğrenme yaşantılarına önemli katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda müzeler, çocuklar için kültürel miras ve kentsel koruma bilgisinin anlaşılması açısından önemli ve özel bir role sahiptirler. Çocuklara yönelik yapılan kentsel koruma ve kültürel miras çalışmaları, çocukların yaşadıkları çevrenin kültürel değerleri yönünden bilinçlendirilmesi, bu konulara dikkat çekilmesi ve farkındalık yaratılması açısından çok önemlidir. Kenti ve kültürel mirası sahiplenme bilincinin oluşturulmasına küçük yaşlarda başlamanın önemine verilen değer gün geçtikçe artmaktadır. Silahtarağa Elektrik Fabrikası/Santralİstanbul'da çocuklara yönelik olarak düzenlenen enerji ve bilim üzerine geliştirilen atölyelere yoğun ilgi ve katılım vardır. Aynı zamanda, bu yapının kendisinin de çocuklara değişik etkinliklerle tanıtılması çocukların yaşadıkları kente, o kentin kültürel mirasına sahip çıkmaları açısından farklı kazanımlar elde etmesine katkı sağlayacaktır. Bu düşünce ile "bina keşfi atölyesi" için geliştirilen etkinlik föyü ile, çocukların bu yapı üzerinden yapıları çevreleri hakkında düşünmeleri, kentlerinin tarihi hakkında bilgi sahibi olmaları ve yaratıcılıklarının gelişmesine katkı koyacak etkinliklere katılmaları yönünde alternatif bir ortam yaratılmaktadır.

Role of Museums on the Developing of Urban Conversation and Cultural Heritage Terms for Children-in Case Santralistanbul Energy Museum

*

Hikmet Sivri Gökmen
Dokuz Eylül University
ORCID: 0000-0002-3568-8226

Nurten Özdemir
Dokuz Eylül University
ORCID: 0000-0002-6954-2014

Education, which is not limited to the schools in our day, should be supported by the out-of-school education environments. Based on the education notion evolved in recent years, it is aimed to give critical thinking, creativity, active learning, and civic responsibility skills to the students in schools. Museums, in addition to their basic functions such as collecting, documenting and exhibiting are now bearing educational functions as well. Besides being a wealthy learning environment for children, museums also provide them an environment necessary for active education with their collections, exhibitions, facilities, and education programs they offer.

This study examines the role of museums in the development of the concepts of urban conservation and cultural heritage, and in creating awareness of conservation in children. To ensure that the buildings, which are our concrete cultural heritage, are also understood, learned, and discovered by the children is important in terms of urban assets conservation. Accordingly, in this study, we will discuss the “Building Exploration” activity leaf suggested to make children understand and discover the Silahtarağa/Santral İstanbul Energy Museum used as a museum in our day.

In the first chapter of the study, the concepts of urban conservation, cultural heritage and cultural heritage education are discussed. In the second chapter, the role of museums in constituting urban conservation and cultural heritage awareness are studied. The third chapter deals with the concept of education in museums, and touches on the role and importance of education in museums. The last chapter focuses on discussing the “Building Exploration” activity leaf developed by the authors

with the aim of raising the awareness of children about such environments, and expressing the historical, cultural, urban and architectural importance of Silahtarağa Power Plant/Santral İstanbul building to them. The aim of this advisory leaf is to introduce the children with this museum structure, where numerous activities relevant to its theme (energy) are arranged, as a cultural asset and architectural work of art.

In order to learn the history of urban spaces and structures that associates the past to our day, forms the urban memory and contributes to the urban identity, and to know the construction culture of different periods and hand it down the next generations, aforesaid buildings should be conserved in a way to ensure utilization continuity in every period, and by adopting a contemporary understanding. Cultural heritage consisting of movable and immovable cultural assets is the most important one among the concrete documents, which transfer the data about life in the past. Various important information about the past generation, such as their life-style, relations, sense of aesthetic, and the level they reached in the art of construction and decoration, can be understood only through the buildings.

Understanding the cultural heritage elements and enhancing the sense of conservation is achieved through cultural heritage education. The first and most important feature of cultural heritage education is to increase the level of knowledge and understanding of children related to the history and value of the natural and built environment they live in. Exploring the city lived in, plays an important role in teaching the concepts of heritage and conservation, and developing historical environment awareness.

Museums, each of which is a memory space with the collections they own, also contribute to the urban memory with their buildings of historical value. Accordingly, establishing museums within historical buildings allows using the space as an object to be displayed as well, and helps the citizens to become conscious about construction culture. Today, museums are also prominent for their educational aspect and the philosophy of learning by living, doing, and enjoying lies under the concept of training in museums; the visitors learn by touching the objects, taking an active role in all kinds of activities within the museum, and using their senses intensely. A general museum practice provides visual communication with the objects, but this experience extends and acquires an educational dimension when the other senses become a part of this activity.

Today, pedagogues argue that the learning activity is not limited only to the schools, and education in different spaces yields more effective, fruitful, and persistent results. Museums that offer an ideal learning environment containing education and entertainment are institutions that supplement-assist the schools in the education of children.

It is possible to discover traces of the past in the architecture and old functions of historical buildings. Visits to these spaces and activities organized particularly for these spaces are more effective than books in terms of helping the children to comprehend the past and raising awareness in them. Cultural heritage education given in out-of-school environments strengthens the empathy for historical environment. Accordingly, in order to create awareness about urban conservation and cultural heritage in children, this study deals with Silahtarağa Power Plant/Santral İstanbul (ANNEX:1), which is used as a museum in our day and holds an important place in the history of İstanbul. Education programs developed by Bilgi University and Informal Education/Çocuk İstanbul are applied in the museum. These programs are associated to energy, the theme of the museum. It has been detected that not any activity suggestion, which communicates to children the architectural and urban value of the museum construction and helps them to recognize and understand this structure, has been developed. However, it is also crucial to express this aspect of the construction to the children. For this reason, this study discusses the activity leaf (ANNEX 2) developed by the authors for “building exploration workshop” with the aim of helping the children understand the construction as a building.

The activity leaf conveys information to children about the history of the building they visit, enables them to perceive and evaluate the building from different perspectives using various puzzles. The leaf, where verbal and visual language is used, aims at creating urban culture consciousness in children and raising their awareness towards the physical environment they live in.

Kaynakça/References

- Adams, G. (1984). *Museums & galleries: A teachers' handbook* (2nd Ed.). London: Hutchinson
- Aksoy, A. (2009). (Ed). *Silahtarağa elektrik santrali 1910-2004*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Aksoy, A. (2009). (Ed). *Silahtarağa elektrik santrali 1910-2004*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ambrose, T. and Pain, C. (2006). *Museum basics*. London: Routledge.
- Asatekin, G. (2004). *Kültür ve doğa varlıklarımız, neyi, niçin, nasıl korumalıyız?*. T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Yayın No:104, Ankara.
- Avcı, M. ve Memişoğlu, H. (2016). Kültürel miras eğitimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri, *İlköğretim Online*, 15(1), 104-124, 7.2.2016 tarihinde <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden erişilmiştir.
- Baykan, Z. Ö. (2007). *2005 ve 2006 İlköğretim programlarının müze eğitimi açısından değerlendirilmesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, EPÖ/Güzel Sanatlar Eğitimi Programı, Ankara.
- Budan, N. (2008). *Kültür endüstrisi çerçevesinde Santralistanbul örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Çanakkale, E. (2012). *Endüstri mirası kapsamındaki yapıların korunarak yeniden değerlendirilmesinde tasarımcı-mekan etkileşimi*. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul.
- Çekül Vakfı. (2016). *Kültürel miras eğitim programı*. 7.2.2016 tarihinde <http://www.cekulvakfi.org.tr/proje/kulturel-miras-egitim-programi> adresinden erişilmiştir.
- Çiftçi, A. ve Acer, D. (2016). Çocuklar için mimari tasarım ve kültürel miras eğitiminde müzelerin işlevi: Finlandiya Ulusal Müzesi örneği. *İdealkent Dergisi*, 17, 62-79.
- Erşen, E. A. (2013). Kırklareli kentinin korunmasında çocukların katılımı üzerine bir araştırma. *VIII. Uluslararası Sinan Sempozyumu*, 25-26 Nisan 2013, Edirne.
- Falk J.H. ve Dierking L.D. (2000). *Learning from museums: Visitor experiences and the making of meaning*. Walnut Creek, CA: AltaMira.
- Gökkaya, A. K. ve Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* Bahar, 7(2), 483-506.
- Hein, E. G. (2001). Constructivism: More than meaning making. *Museological Review*, 7, 1-17.
- Hein, E. G. (2004). John Dewey and museum education, *Curator: The Museum Journal*, 47(4), 413-426.
- İlhan, Ç. A. (2012). Yaratıcılık eğitimi bağlamında çocuk müzeleri. Çocuk Müzeleri ve Yaratıcı Drama. (İ. San yay. haz.), Naturel Yayıncılık, Ankara, 19-42.
- Kandemir, Ö. (2013). *Kültürel miras kapsamındaki yapıların çağdaş yaklaşımlarla müze işlevine adaptasyonları: Yeni mekânsal deneyimler*. Sanatta Yeterlilik Tezi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi; Eskişehir.
- Karadeniz, C. ve Çıldır, Z. (2014). *İngiltere’de müze eğitimi: Londra’dan izlenimler*. (B. Onur Ed.) Ankara: KalemKitap Yayınları.
- Köksal, T. G. (2005). *İstanbul’daki endüstri mirası için koruma ve yeniden kullanım önerileri*. Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul.

- Madran, E. (2000). Kent belleğinin oluşumunda yapılar: Kaynaklar ve yorumlar. *Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Madran, E. ve Özgönül, N. (2005). *Kültürel ve doğal değerlerin korunması*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Meydan, A. ve Akkuş, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 402-422, 14.10. 2014 tarihinde. <http://www.marmaracografya.com> adresinden erişilmiştir.
- Nart, D. (2015). *İstanbul'da endüstri yapılarında gerçekleşen dönüşümlerin mekânsal açıdan incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul.
- Özdemir, N. (2018). Kişisel Arşivi.
- Oğuz, Ö. (2001). Küreselleşme ve ulusal kalıt kavramları arasında Türk Halk Bilimi. *Milli Folklor Dergisi*, 13(50), 5-8.
- Onur, B. (2012). *Çağdaş müze eğitim ve gelişim müze psikolojisine giriş*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özdemir-Dağistan, M. Z., (2005). Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına kısa bir bakış. *Planlama*, 31, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.
- Şimşek, G., Acar, E., Çayırmezmez, A. N., ve Kesici, E. A. (2013). Exploring the role of the city as a learning environment for heritage education. *METU JFA*, 30(2), 105-135.
- Şimşek, G. ve Kesici, E. A. (2012). Heritage education for primary school children through drama: The case of Aydın, Turkey. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 3817 – 3824
- Taşcı, B. G. ve Gökmen, H. (2015). Türkiye'de yapılan çocuk-mimarlık çalışmalarının literatür eşliğinde değerlendirilmesi. *Mimarlık*, 381, 65-68.
- Thornton, L. (2008). Current trends in historic preservation education at the primary and secondary school levels: A survey of online resources, preservation. *Education&Research*, 1, 67-76.
- Uçar, M. (2014). İlköğretim düzeyinde kültür varlığı ve koruma konularındaki eğitimin etkinliği ve sivil toplum örgütlerinin eğitime katkısının değerlendirilmesi. *Megaron*, 9(2), 85-102, 19. 08. 2015 tarihinde <http://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-02996-ARTICLE-UCAR.pdf> adresinden erişilmiştir.

Doç. Dr. Hikmet SİVRİ GÖKMEN, 1982 yılında Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. Dokuz Eylül Üniversitesi'nde 1985 yılında "Okulöncesi Eğitimi ve Anaokulları Üzerine Bir Araştırma" başlıklı tez ile yüksek lisansını ve 1993 yılında "Fiziksel ve Mekânsal Çevrenin Çocuk Davranışına ve Gelişimine Etkileri-Çocuk için Oluşturulacak Çevrelerde Tasarım Verilerinin Saptanması" başlıklı tez ile doktorasını tamamladı. 1990-1991 eğitim yılında İngiltere'de Kingston Polytechnic'te doktora araştırma öğrencisi olarak bulundu. Mimarlık eğitimi, eğitim yaklaşımları ve eğitim yapıları, çocuk mekânları, çocuk oyun alanları, çocuk müzeleri, çocuk ve mi-

marlık konularında araştırmaları ve makaleleri bulunmaktadır. Çeşitli Ulusal Mimari Proje yarışmalarında jüri üyeliği yapmuştır. Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde 1983 yılından beri öğretim görevlisi olarak görev yapan Gökmen, 2014 yılında Doçent unvanını kazanmuştır. Mimarlık Bölüm Başkan Yardımcılığı ve aynı fakültede Dekan Yardımcılığı görevlerini yapan Gökmen, Fen Bilimleri Enstitüsü'nde Yönetim Kurulu Üyesi olarak da görev yapmuştır. Gökmen, Mimarlık ve Ege Mimarlık Dergilerinde de yayın kurulu üyesi olarak bulunmuştur. İzmir Büyükşehir Belediyesi 'nin Kent Arşivi ve Müzeler Müdürlüğüne bağlı olan Yayın Kurulu'nda da yayın kurulu üyesi olarak da görevde bulunmuştur.

Assoc. Prof. Dr. Hikmet SİVRİ GÖKMEN, She graduated from Ege University School of Fine Arts, Design and Architecture Department in 1982. In 1985 she had the degree of master of science with the subject of "A Research on Preschool Education and Kindergartens" and had the PHd in 1993 with the "The Effects of Physical and Spatial Environment on Child Behavior and Development - Determination of Design Data in the Environment for Children" titled thesis. She had been PHd research student in England Kingston Polytechnic by the term of 1990-1991. She has articles and researches about architecture education, aproaches of education and school buildings, kids spaces, playgrounds, childrens museums, architecture and kids. She has been jury member for many national architectural compitations. In 2014 asumed the title of Associate professor while working as a lecturer in Dokuz Eylül University Architecture Department since 1983. Worked as co-head of dept. and vice-dean in same department and also served as member of board in Instute of Natural and Applied Sciences. Gökmen served in journal of Mimarlık and journal of Ege Mimarlık as member of editorial board. She also served as member of editorial board in IBB Directorate of City Archive and Museums.

Ar. Gör. Nurten ÖZDEMİR: 2013 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun olan Özdemir 2012 yılında Erasmus öğrencisi olarak Brno Teknik Üniversitesi'nde bulunmuştur. 2014 yılından itibaren Dokuz Eylül Üniversitesi, Bina Bilgisi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır. "Öğrenme Ortamı Olarak Üniversite Müzelerinin Mekansal Açıdan İrdelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezini 2017 yılında tamamlamıştır. Mimarlıkta enformel öğrenme ortamları konusunda doktora eğitimine devam etmektedir. Eğitim ortamı olarak müzeler, kamusal alanların sürdürülebilirliği, kamusal alan ve performans sanatı, mimarlık ve edebiyat konularında çalışmaları bulunmaktadır.

Res. Assistant. Nurten Özdemir: She graduated from Architecture Department of Yıldız Technical University in 2013 and had studied as Erasmus student in Brno Technical University in 2012. She started her career as a research assistant at Dokuz Eylül University Architecture Department in 2014 and got the degree of master of science with the title of "Architectural analysis of university museums as a new learning environment" in architectural design from the same university in 2017. She has been studying her doctorate about informal learning environments on architecture. She has articles about museums as educational places, sustainability of public spaces, public spaces and art, architecture and literature.

EK:1 Bir Kültür Mirası Örneği –Silahtarağa Elektrik Fabrikası/Santralİstanbul

Silahtarağa Elektrik Fabrikası, İstanbul'un Elektrik ihtiyacını karşılamak üzere, Alibeyköy ile Kağıthane derelerinin ağzında 118 000 m² lik bir alanda Macar Ganz Şirketi ile Bayındırlık Bakanlığı arasında imzalanan anlaşma ile 1913 yılında İstanbul'un en eski endüstri bölgesi olan Haliç'te kurulmuştur. Kentin elektrik ihtiyacını 1938-1952 yılları arasında tek başına sağlayan tesis Türkiye ve İstanbul'un ilk kent ölçekli elektrik santralidir. I. Ulusal Mimari Dönemi'nin özelliklerini taşıyan bu endüstri tesisinde; makine ve kazan daireleri, atölyeler ve nakil tesisi, idare ve lojmanlar bulunan fabrika, 1983 yılında kapatılmıştır. İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 06.03.1991 gün ve 2532 sayılı karar ile tarihi fabrika tescil edilmiştir. İşlevini yitiren Silahtarağa, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından kültür ve eğitim amaçlı olarak yeniden işlevlendirilmek üzere İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir. Çağdaş Sanatlar Merkezi, Enerji Müzesi, kütüphane, eğitim binaları, bilgi merkezleri, konuklar için rezidanslar ve rekreasyon alanlarının yer aldığı Santralİstanbul'daki restorasyon ve yeniden işlevlendirme yaklaşımının ana felsefesi, var olanın korunması ve iyileştirilmesi anlayışına dayanmaktadır (Budun, 2008, s.73-76; Çanakkale, 2012, s.61-69; Köksal, 2005, s.44-45; Nart, 2015, s.129-143).

Mekânsal özellikler: Santralİstanbul projesi kapsamında alanda bulunan 1913 ve 1921'de inşa edilen 1 ve 2 numaralı makine daireleri, Enerji Müzesi olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Dönüşüm sürecinde mevcut yapı güçlendirilmiş ve endüstriyel donatı yerinde korunmuştur. Yapının endüstriyel estetiği ve hacimsel büyüklüğünü ön plana çıkaran yaklaşımın yanı sıra endüstriyel donatının yerinde ve bütüncül korunmasına yönelik yaklaşım ile iç mekânda gerçekleştirilen en önemli müdahale sirkülasyona yönelik olmuştur. Endüstriyel donatıyı seyir düzleminde izletmek amacıyla merdivenler, asansörler, gezi iskelesi, platformlar ve yürüyen merdivenlerden oluşan, malzeme olarak cam, çelik ve ahşabın kullanıldığı yeni bir dolaşım sistemi oluşturulmuştur. İskeleler tüm yapıyı sararak en üst kotta bulunan kontrol odasına ulaşmakta, böylece değişik açılardan objelerin görülmesi sağlanmaktadır. Var olanı olabildiğince koruyan ve binayı dolaşırken de santralinin hikâyesini ziyaretçilere aktarmak üzere kurgulanan sistem ile makine dairelerinin fiziksel durumuna ve boyutuna herhangi bir müdahale yapılmamıştır. 3876 m²'lik kullanım alanına sahip müzede dönüşümün ilk adımı olarak paslanmaya başlayan tür-bin-jeneratör grupları temizlenip özel koruyucularla kaplanarak koruma altına alınmıştır. Elektrik üretiminin ve semtlere dağıtımının denetlendiği kontrol odası ayrıntılı kumanda aygıtlarıyla bütün olarak korunmuştur (Budun, 2008, s.73-76; Çanakkale, 2012, s.61-69; Köksal, 2005, s.44-45; Nart, 2015, s.129-143;). Müzenin tüm alanı esnek kullanıma uygun olarak tasarlanmıştır ve çeşitli kullanımları bulunmaktadır. Çeşitli toplantıların yapıldığı kontrol odası ayrıca üniversite öğrencileri tarafından perfor-

mans alanı olarak kullanılmakta ve sergileme alanı olarak da hizmet vermektedir. Zemin katta bulunan seminer salonunun ön fuayesi ve enerji oyun alanı da zaman zaman sergilere ayrılmaktadır. Yakın zamanda tasarlanan kafeterya da çeşitli workshoplara uygun ortam sağlamaktadır. Kampüsün açık alanları müzedeki etkinliklerle bağlantılı olarak kullanılmaktadır

Koleksiyon ve Programlar: Müzede dönemin ileri teknolojisini yansıtan AEG, Brown Boveri, Siemens ve Thomson Houston markalı türbin-jeneratörler ve kontrol odası sergilenmektedir. Sergi dışında her yaştan ziyaretçinin ilgisini çekebilecek 22 etkileşimli deney düzeneğinin bulunduğu "Enerji Oyun Alanı" bulunmaktadır. Bu etkileşimli eğitim araçları ile ziyaretçiler elektrik enerjisi üretebilmekte, manyetik heykeller yapabilmekte ve binlerce volta dokunabilmektedir. Çocuklara ve gençlere yönelik hazırlanan programlar ile eğlenerek, deneyimleyerek öğrenme sağlanmaktadır. Müzede Bilgi Üniversitesi ve İformel Eğitim/Çocuk İstanbul tarafından geliştirilen eğitim programları uygulanmaktadır. Müzeye gelen ziyaretçiler ilk olarak karşılama alanına alınmakta, genel bilgilendirme yapıldıktan sonra müze gezdirilmektedir. Belirlenen tur programına göre enerji oyun alanında ya da atölyelerde etkinliklere devam edilmektedir. Özellikle çocuklar için enerji temalı turlar düzenlenmekte, bunun yanı sıra Enerji Santralinin tarihçesi ve önemi de aktarılmaktadır. 45 dakika ile 2 saat arasında değişen turlar, İngilizce ve Türkçe olarak yapılabilmektedir. Ayrıca "Askıda Atölye" programıyla maddi durumu olmayan yetişkinlere ve çocuklara da eğitimler verilmektedir. Santralistanbul'daki Enerji Müzesi bünyesinde, İformel Eğitim-çocukistanbul tarafından yürütülmekte olan okul eğitim programları Enerji ve Bilim başlıkları altında gerçekleştirilmektedir. çocukistanbul Enerji başlığı altında gerçekleştirilen Enerji Eğitim Programları, enerji tasarrufu, verimliliği ve alternatif enerji kaynakları temalarına odaklanmıştır. Programlar, okul öncesi yaş grubundan, başlayarak ilkökul, ortaokul ve lise öğrencileri için 4 farklı yaş grubuna dönük olarak, yaş gruplarının duygusal, sosyal, zihinsel gelişimleri ve müfredat bağlantısı göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Çocuklar hemen her şeye dokunabildikleri Enerji Müzesi'nde müzenin tarihi, tükenen ve alternatif enerji kaynakları, enerji tasarrufu ve verimliliği ile elektriğin elde edilme yöntemleri gibi konularda çeşitli oyun, aktivite ve çalışma kâğıtları ile zenginleştirilmiş interaktif bir programa katılmaktadırlar. çocukistanbul BİLİM başlığı altında uygulanan programlar, bilim ve bilimsel düşünme yöntemlerine odaklanan interaktif atölye programları olarak yürütülmektedir. "Bilim nedir? Bilimsel düşünmenin kabul görmüş yöntemleri nelerdir? İnsan, bilim insanı mı olur, yoksa bilim insanı olarak mı doğar? Bilim ve bilimsel düşünce gündelik hayatımızın dışında mı yoksa içinde mi?" gibi sorulara odaklanan programlar uluslararası ortaklıklar (Londra Bilim Müzesi ve Zoom Kindermuseum) içermektedir. Bilim başlığı altında gerçekleştirilen programlar ilkökul 4. sınıflar ve ortaokul öğrencilerini kapsamaktadır (<http://www.santralistanbul.org>).

EK:2 “Bina Keşfi” Atölyesi İçin Geliştirilen Etkinlik Föyü

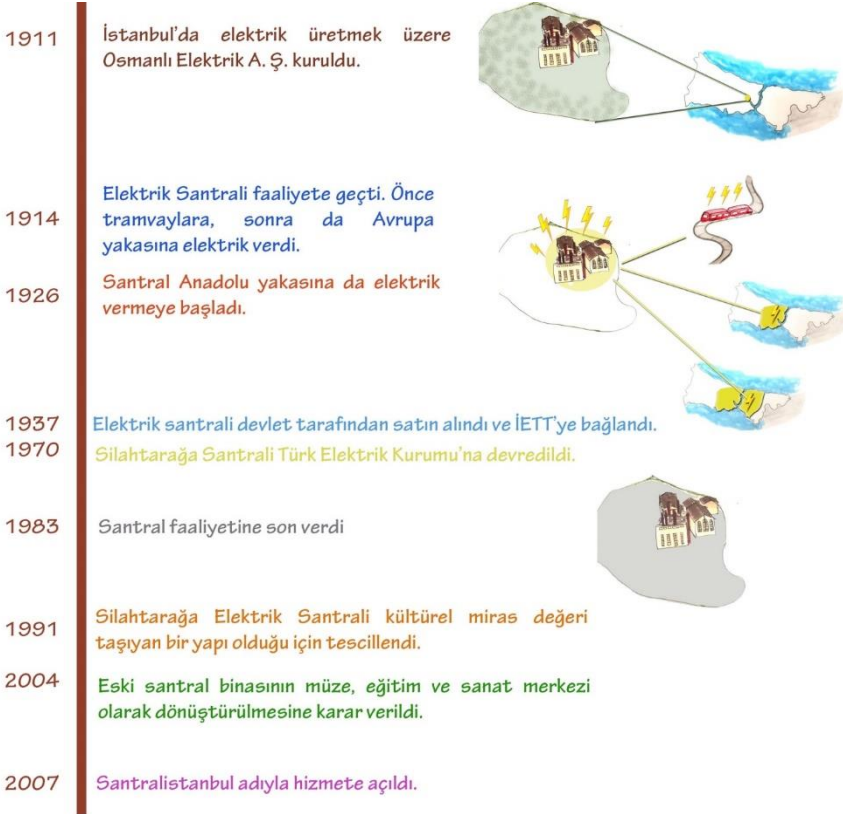
KEŞİF ATÖLYESİ

SANTRAL İSTANBUL ENERJİ MÜZESİ

Santralİstanbul Enerji Müzesine **HOŞGELDİNİZ.**

Bu binada keşfedilecek çok fazla şey var ve keşfe hazır mısınız?

SANTRALİSTANBUL'UN HİKAYESİ

SÖZLÜK:

CEPHE: Bir binanın dış yüzlerinden her birine verilen ad. Cepheler, binanın mimari tarzını anlamamızı sağlayan düzenlemeler içerir.

DEPO: Eşya veya malzeme ambarı.

KENT: Nüfusu 20000'i aşmış en büyük yerleşim birimi. Kentler, Kasaba veya köy gibi yerleşimlerden daha fazla nüfusu barındırır ve daha karmaşık bir yapıdadır.

KESİT: Bir nesnenin enlemesine ya da boylamasına bir düzlemle kesildiğinde ortaya çıkan yüzey. Bir yapı kesiti, o yapının duvarları, döşemeleri, merdivenleri, kat yükseklikleri hakkında bilgi verir.

KÜLTÜREL DEĞER: Bir nesnenin kullanıcılar için önemli olmasını sağlayan somut ve soyut değerlerin tümü. Bir nesnenin tarihsel varlığı ile ilgili araştırmaya dayanan fiziksel- somut değerler, toplumsal ve ekonomik değerler, bireyin algısına dayanan duygusal- soyut değerlerin bütünü.

KÜLTÜREL MİRAS: Bir ulusun veya ülkenin kültürel kimliğini oluşturan, tanımlayan, destekleyen veya gösteren, bir ulus veya ülkenin "diğer" veya "öteki" olarak gördüğü uluslar veya ülkeler karşısındaki farklılığını ve varlığını belgeleyen, kültür tanımlamasının içine giren bütün ulusal yaratılar, kazanımlar ve maddesel varlıklar kültürel mirası oluşturur.

MEKAN: İnsanı çevresinden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli boşluk tanıyan uzay parçası. Mekan, mimarlık mesleğinin temel konusudur. Aynı zamanda bir mimari ürünün vazgeçilmez tek niteliği, bir mimari ürünü var eden temel koşuldur.

MİMARLIK: Binaları ve diğer fiziki yapıları tasarlama ve kurma sanatı ve bilimidir. İnsanların yaşamasını kolaylaştırmak ve barınma, dinlenme, çalışma, eğlenme gibi eylemlerini sürdürebilmelerini sağlamak üzere gerekli mekânları, işlevsel gereksinimleri ekonomik ve teknik olanaklarla bağdaştırarak estetik yaratıcılıkla inşa etme sanatı; başka bir tanımlamayla, yapıları ve fiziksel çevreyi uygun ölçülerde tasarlama ve inşa etme sanat ve bilimidir. İnsan barınmak için yaşamak ve doğa şartlarından korunmak için bir mekân ihtiyacı duyar ve bu mekânı kendine özgü kültürel, fonksiyonel, teknik ve farklı zevklerde yaratır.

MÜZE: Müze, toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insanlara ve yaşadıkları çevreye ait somut ve somut olmayan kanıtları üzerlerinde çalışma yapmak, insanları eğitmek ve eğlendirmek amacıyla toplayan, koruyan, araştıran ve toplumla iletişim kurarak sergileyen, kar amacı gütmeyen sürekliliği olan bir kurumdur.

PLAN: Yeryüzünün ya da bir yapının küçük bir parçasını bütün ayrıntıları ile gösteren, farklı ölçeklerde hazırlanan harita ve resimler.

STRÜKTÜR:Bir yapının yük taşıyan bölümü.

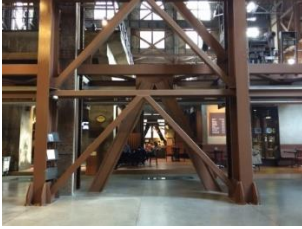
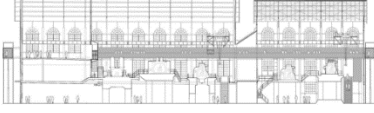
TARİHİ ÇEVRE: Geçmiş dönemlerde inşa edilen, ait olduğu dönemin bilgi, teknoloji ve yaşamını bugüne taşıyan tarihi yapıların yer aldığı alan. Tarihi çevreler cami-kilise-havra gibi dini yapıları, okul-medrese gibi eğitim yapılarını, han-arasta gibi ticari yapıları, tarihi konutları ve köprü, çeşme gibi yapıları da içinde barındırır.

YAPI: Barınmak ya da eğitim, kültürel, ticari, ve benzeri amaçlarla kullanılmak için inşa edilmiş her türlü mimarlık eseri.

YERLEŞKE: Bir üniversitenin genellikle kent dışında derslik, öğrenci yurdu gibi her türlü yapı ve etkinlik alanlarıyla toplu bir biçimde bulunduğu yer, kampüs

SİZİN SÖZLÜĞÜNÜZ: *Gezide öğrendiğin kelimeleri buraya yazabilirsin.*

Aşağıdaki fotoğrafların sözlükte bulunan hangi kelimeleri ifade ettiğini düşünüyorsun? İsimlerini yazar mısın?

Müzenin içinde keşfedilmeyi bekleyen bazı objeler var. Bakalım bulabilecek misin? 😊

Elektrik Santraline ait Kazan Dairesini müzeye dönüştüren mimar ziyaretçileri bilgilendirmek için bazı bölümlere ekranlar yerleştirmek istemiş. Acaba bunlar nerede?

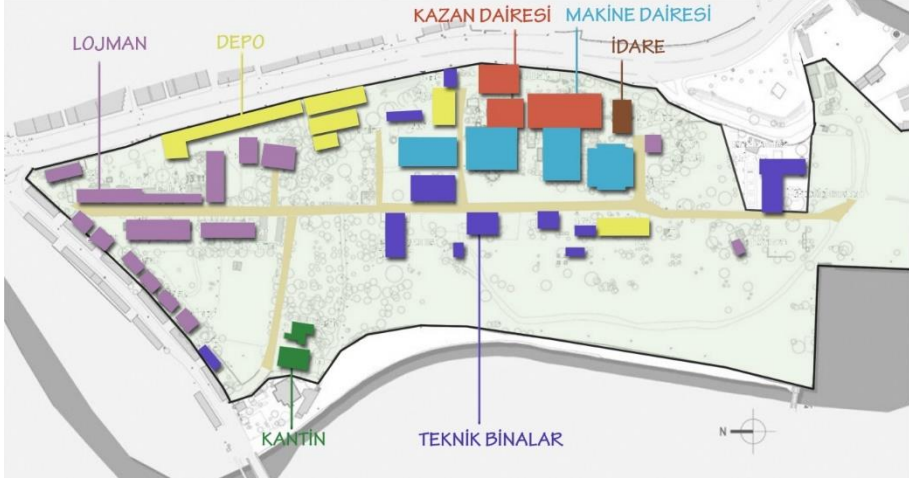
Müzenin içinde farklı bölümler arasında geçiş yapabilmek için binanın mimarı rampalar yerleştirmiş. sen toplam kaç tane rampa gördün?

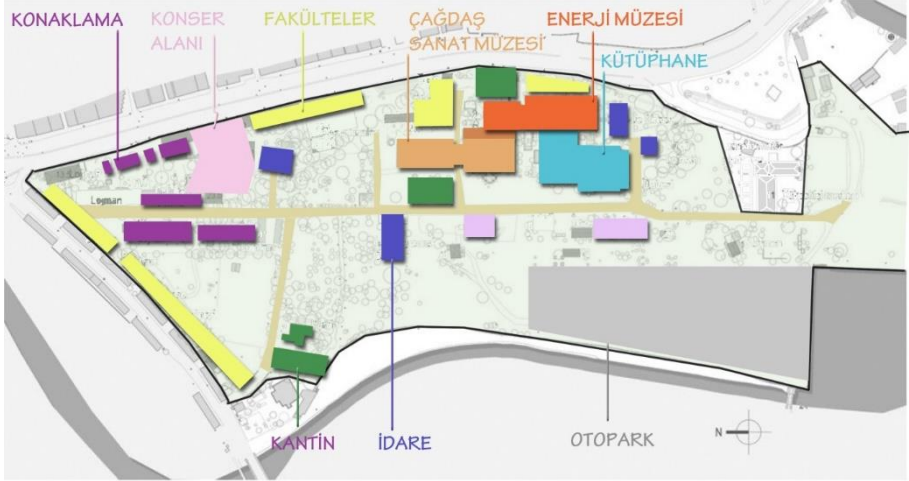
Santral binası yapıldığında o dönemin en iyi teknoloji ürünü olan AEG marka makineler Almanya'dan getirilmiş. Binanın içinde bu makinelerden kaç tane bulunuyor?

Silahtarağa Elektrik Santrali Eğitim, Müze ve Kültür Merkezi'ne dönüştürüldüğünde içindeki binalarda da bazı değişiklikler yapılmış. Aşağıda bulunan iki resim arasındaki farkları bulup ne tür değişikliklerin yapıldığını söyleyebilir misiniz?

Silahtarağ Elektrik Santrali Planı

Santralistanbul Eğitim, Müze ve Kültür Merkezi Planı

KELİME AVI

E	K	R	T	K	B	N	M	K	O
M	Ü	Z	E	R	Ç	E	L	İ	K
D	L	M	A	K	İ	N	E	D	G
S	T	R	Ü	K	T	Ü	R	V	Z
D	Ü	E	N	D	Ü	S	T	R	İ
Z	R	Y	E	N	İ	L	E	M	E
S	E	L	E	K	T	R	İ	K	N
K	L	Y	E	R	L	E	Ş	K	E
A	M	B	A	R	T	D	R	B	R
Z	İ	T	G	A	V	E	Ş	İ	J
A	R	E	N	F	A	Y	H	L	İ
N	A	A	M	U	R	O	K	İ	Ş
U	S	A	N	T	R	A	L	M	Ü

Ambar	Endüstri	Kültürel Miras	Santral
Bilim	Enerji	Makina	Strüktür
Çelik	Kazan	Müze	Yenileme
Elektrik	Koruma	Sanat	Yerleşke

Tanımla

Binayı en iyi tanımlayan kelimeleri **daire** içine al.

Büyük

Geniş

İhtişamlı

iri

Küçük

karışık

sade

Acayip

sıkıcı

UZUN

sıcak

dar

Şeffaf
Sert

yumuşak

Kapalı

samimi

Ferah

Karanlık

Korkutucu

Neşeli

süslü

Heyecanlı

soğuk

Aşağıdaki resim parçaları hangi fotoğraflara ait? Bulabilir misin?

Foto1.

Foto 2.

A-.....

B-.....

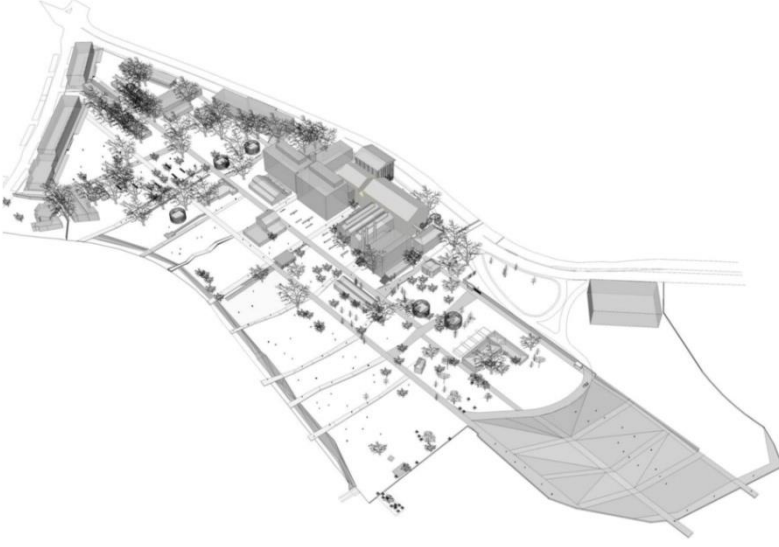
C-.....

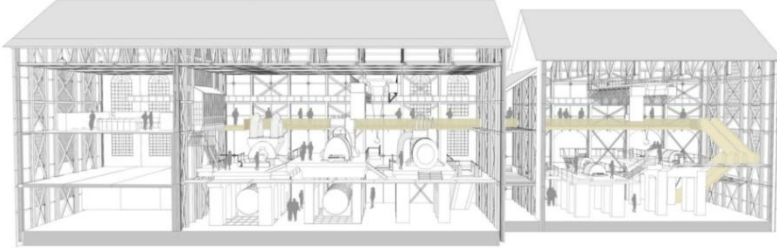
D-.....

Gezdiğimiz binayı tanıyabildik mi acaba? 😊

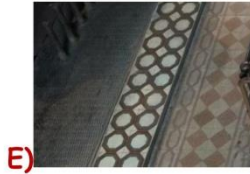
Bu kesitte aklınızda kalan iki mekanın adını yazabilir misiniz?

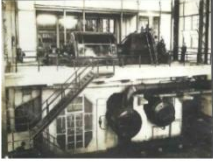
Bu fotoğrafta bazı nesnelar yok olmuş, eksikleri tamamlayabilir misin? 😊

Hangi malzemeleri bu binada göremedik?

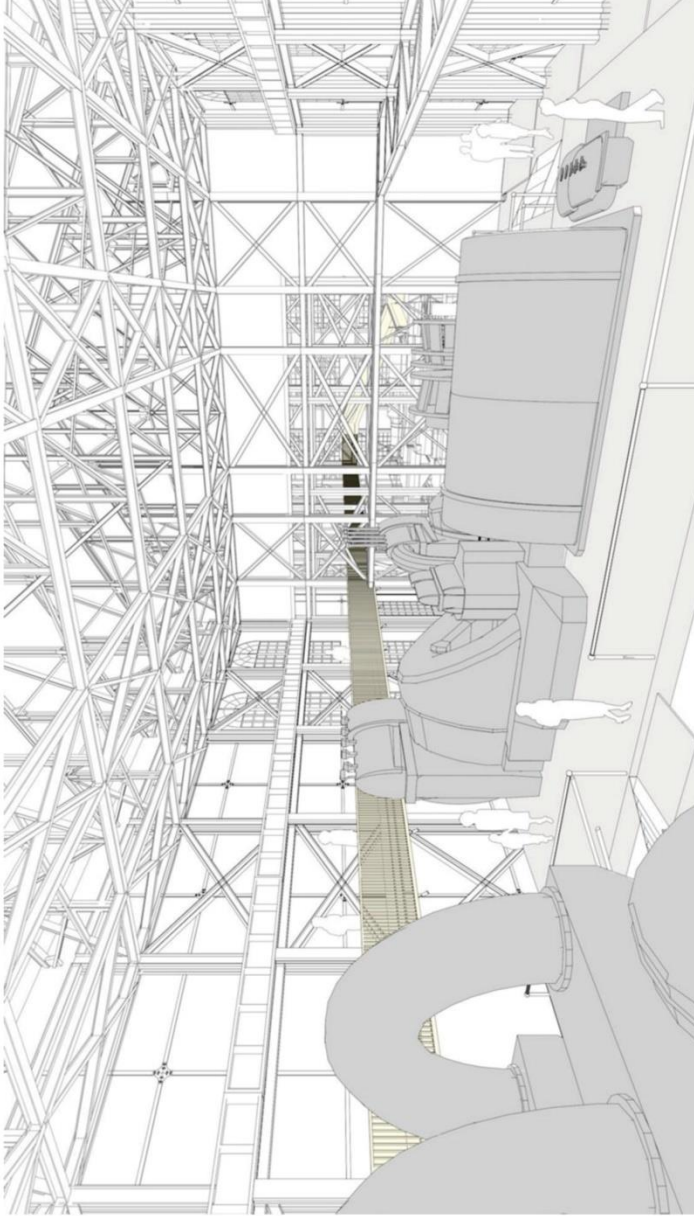

Aşağıdaki fotoğraflarda Elektrik Santraline ait eski ve yeni fotoğraflar bulunuyor. Bunları eşleştirebilir misin?

Bu müzeye bir şey hediye etmek isteseniz bu ne olurdu? Resimle anlatabilir misiniz?

Haydi Boyayalım.

Doç. Dr. Hikmet SİVRİ GÖKMEN / Ar. Gör. Nurten ÖZDEMİR

Sürdürülebilir Kentler ve Toplular Prince's Foundation for Building Community Örneği

*

Seher Kalender Çetinkaya

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi,

ORCID: 0000-0001-7714-959X

Öz

Kentsel dönüşüm gerek sanayileşme, gerek küreselleşme süreci sonrasında kent plancılarının ve yerel yönetimlerin gündeminde olan ve üzerinde tartışılan bir kavram olmuştur. Geçmiş yıllarda yaşanan kentsel dönüşüm tecrübeleri kentleri yeni sorun ve sorularla yüzleştirmiştir. Fiziksel mekânı önceleyen ve yaratılan ekonomik değerden yalnızca belli toplumsal grupların faydalandığı planlama anlayışı, artık eleştirilmekte, kentsel dönüşüm süreçlerinde toplumsal katılımı önceleyen yeni yaklaşımlar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Sürdürülebilir bir kent ve toplum yaratmak gerek yerel yönetimlerin, gerekse kentle ilgilenen tüm disiplinlerin öncelikli meselesi haline gelmiştir. Bu çalışmada, sürdürülebilir kent ve toplum yaratmak amacı ile İngiltere'de faaliyetlerini yürüten Prince's Foundation for Building Community'nin yapmış olduğu çalışmalar incelenmiştir. Yöntem olarak derinlemesine mülakat ve rapor incelemesi tercih edilmiştir. Kurumun, farklı projelerinde yer alan çalışanları ile derinlemesine mülakatlar yapılmış ve tamamlanmış projelerin raporları incelenmiştir. Ayrıca çalışmada İngiltere'nin yaşamış olduğu kentsel dönüşüm tecrübesi irdelenmiş, böylece sürdürülebilir kent ve toplum anlayışının ortaya çıkmasına neden olan planlama yaklaşımları ele alınmıştır. Prince's Foundation for Building Community'nin sürdürülebilir bir kent ve toplum yaratma amacıyla geliştirdiği yöntemlerin İngiltere'nin geçmişte yaşadığı kentsel dönüşüm tecrübelerine kıyasla daha başarılı sonuçlar verdiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Kentsel dönüşüm, Sürdürülebilir kentler, Sürdürülebilir toplumlar, İngiltere'de kentsel dönüşüm süreçleri, Prince's foundation for building community.*

idealkent©

ISSN: 1307-9905 E-ISSN: 2602-2133

Sayı *Issue* 27, Cilt *Volume* 10, Yıl *Year* 2019-2, 573-593, DOI:10.31198/idealkent.508982

Sustainable Cities and Communities Case Study of Prince's Foundation for Building Community

*

Seher Kalender Çetinkaya
Fatih Sultan Mehmet Waqf University
ORCID: 0000-0001-7714-959X

Abstract

Urban transformation has become a concept that has been discussed widely by urban planners and local governments following the processes of industrialization and globalization. However, the experiences associated with urban transformation in recent years has confronted cities with new problems and questions. The concept of planning, which prioritizes the physical spaces and economic values created for particular social groups, is now being criticized, and new approaches that prioritize social participation in urban transformation processes are being developed. Creating a sustainable city and community has become a matter of priority for all disciplines dealing with city and local governments. In this study, the investigations carried out by the Prince's Foundation for Building Community, an organisation based in England dedicated to creating a sustainable city and society, have been examined. In depth interviews and report analysis were used as research methods. In particular, this study explores the experiences of urban transformation in the UK, as well as the planning approaches that have led to the emergence of a sustainable city and society. The methods developed by the Prince's Foundation for Building Community to create a sustainable city and society have been found to be more successful than the UK's past urban transformation experiences.

Keywords: *Urban transformation, Sustainable cities, Sustainable societies, Urban transformation processes in England, Prince's foundation for building community.*

Giriş

1992 Birleşmiş Milletler Rio Konferansı'nda, Gündem 21'de yer alan ve dünyanın tüm ülkelerindeki yerel yönetimlere kendi toplumları ile dayanışma sürecine girmek konusundaki çağrısı, "kentsel dönüşüm çalışmalarını toplum tabanlı bir yaklaşımla ele alınabilir mi?" sorusunu gündeme getirmiştir (Emrealp, 2005, s. 11-26). Daha öncesinde ayrı ayrı tartışılan, sürdürülebilir toplum, sürdürülebilir çevre, sosyal kalkınma, ekonomik kalkınma, kamusal alanlar ve kamusal hizmetler gibi konular mahalle dönüşüm projelerinde bir arada tartışılmaya başlanmıştır. Sürdürülebilir kent ve toplum yaratmayı hedefleyen mahalle dönüşüm çalışmalarının araştırılması ve incelenmesi noktasında İngiltere özel bir yere sahiptir. İngiltere bünyesinde ise kentsel siyaset ve toplumsal hareketler açısından, izlediği politikalarla yerel yönetimlerin demokratikleşmesi konusunda Batı kentlerine öncülük eden Birmingham, özel bir konuma sahiptir (Kocabaş, 2006, s. 20-27). Zira Birmingham yönetimi 1984 yılında halkın yerel düzeyde karar alma mekanizmasına katılabilmesi ve hizmetlerin yerel düzeyde daha iyi sağlanabilmesi amacıyla yöntemler geliştirmiş, yönetmelikler çıkarmıştır. Bu yönetmelikler çerçevesinde halkın her kesiminin doğrudan iletişime geçebildiği ve ihtiyaçlarını bildirebildiği mahalle büroları oluşturulmuştur (Kocabaş, 2006, s. 20-27). Birmingham'da yaşanan bu tecrübe de Londra'daki planlama yaklaşımının sürdürülebilir kentler bağlamında yeniden ele alınmasını sağlamıştır (Kocabaş, 2006, s. 20-27).

Toplumsal katılımı hedefleyen kentsel politikaların nasıl bir tarihsel, çevresel ve toplumsal ortamda, hangi hukuki zeminde ve hangi entelektüel tartışmalar ışığında ortaya çıktığını tartışmak bu araştırmanın amaçlarından biridir. İngiltere'de geçmişte uygulanan kentsel politikaların sıkça sınıfsal ve mekânsal ayrışmaya yol açtığını dile getiren eleştirilerle karşılaşması toplumun da dâhil edildiği mahalle dönüşüm projelerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Butler, Hamnett, 2009, s. 217-228). 2004 yılında hazırlanan Londra planının kilit özelliği ekonomi, ulaşım, konut, çevre ve sosyal eşitlik gibi temel konulardaki kalkınma politikalarını mahalle dönüşüm projeleri ile yerel düzeye taşımak olmuştur (Kocabaş, 2006, s. 46-61). Mahalle dönüşüm projelerinde önemli hedeflerden biri toplumsal katılımın sağlanmasıdır. Londra Planı'nın yayınlanması akabinde sürdürülebilir bir toplum yaratma amacıyla çalışan birçok vakıf ve sivil toplum örgütü hayat bulmuştur. Prens Charles tarafından kurulan

Prince's Foundation for Building Community de mahalle dönüşüm çalışmalarını çerçevesinde faaliyet gösteren ve toplumsal katılımın sağlanması amacıyla hizmet veren bir kurumdur.

2011 yılından bu yana sürdürülebilir bir kent ve toplum misyonu altında çalışmalarını yürüten bu kurum Londra'da gerçekleştirdiği projelerde yerel halk ile yöneticiler arasında adeta bir köprü vazifesi üstlenmiştir. Toplumsal katılımın nasıl sağlandığı, sürece hangi aktörlerin dâhil olduğu ve sahada çalışmaların nasıl yürütüldüğü ise Prince's Foundation for Building Community'nin çalışmaları üzerinden anlaşılabilir. Sürdürülebilir bir toplum yaratmak için çaba sarf eden bu kurumun mahalle dönüşüm projelerinde ne tür yöntemler geliştirdiği bu çalışma bünyesinde araştırılmıştır. Kurumun çalışmalarını detaylı bir biçimde ortaya koymak için görüşme, gözlem ve inceleme gibi veri toplama yöntemleri kullanılan üç tip metodolojik yöntem araştırma kapsamında kullanılmıştır. Prince's Foundation for Building Community'nin başarılı bir şekilde tamamlanan mahalle dönüşüm projelerine dâhil olan aktörlerle derinlemesine mülakatlar yapılmış, böylece proje sürecinde yaşanan olumlu ve olumsuz durumlar tespit edilmiştir. Ayrıca tamamlanan projelerin raporları incelenmiş, uzmanların yaklaşımı hakkında bilgi edinilmiştir. Tamamlanan bazı proje alanlarını gözlemek de araştırmayı zenginleştiren bir diğer unsur olmuştur. Bulgular belirlenen çerçeve ve başlıklar altında toparlanmış ve analiz edilmiştir.

Toplumsal katılımın çeşitli sivil toplum kuruluşları üzerinden oluşturulmaya çalışıldığı, ancak gerçek anlamda bir katılımın sağlanamadığı planlama tecrübeleri ile Prince's Foundation for Building Community'nin dâhil olduğu projeler kıyaslanmıştır. Bu kıyaslama ile hedef, toplumsal katılımı önceleyen planlama süreçlerine ne tür araçların ve yöntemlerin dâhil edildiğini anlamaktır. Bu çalışmada mahalle dönüşüm projelerinin İngiltere'deki işleyiş esasları tartışılmaktadır. Amacımız ise halkın yerel düzeyde karar alma mekanizmalarına dâhil olduğu kent planlama çalışmalarının sürdürülebilir toplumlar ve kentler için taşıdığı öneme işaret etmektir.

Londra'nın Kentsel Dönüşüm Tecrübesi

Sanayileşme sonrası hızla göç alan kentlerde yaşam şartlarını iyileştirmek için planlama yoluyla kentlere müdahaleler yapılmış, ancak bu müdahaleler çeşitli eleştirilerle karşılaşmıştır. Bu eleştirilerin bir kısmı, yapı-

lan düzenlemelerin belirli toplumsal sınıfların çıkarları doğrultusunda yürütüldüğünü söylerken, bir kısmı da toplumun yararı gözetilmeden yapılan uygulamaların mekânsal ve toplumsal ayrışmaya neden olduğunu dile getirmektedir (Keddie ve Tonkiss, 2010, s. 57-67). Bu eleştiriler gerek akademisyenleri gerek yerel yönetimleri planlama süreçlerini yeniden değerlendirmeye itmiştir. Özellikle 2000'li yıllar sonrasında birçok şehirde yapılan projelerde toplumsal katılım önemsenmiştir. Ayrıca projelerin farklı ortaklıklara açık ve sürdürülebilir olması konusunda çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu konuda özellikle Londra başta olmak üzere İngiltere'de yapılan planlama çalışmaları dikkat çekmektedir.

Sanayileşme sonrası en çok göç alan kentlerden biri olan Londra'da kötü yaşam şartlarını iyileştirmek için kentsel dönüşüm çalışmaları yapılmıştır. Yeni sanayi bölgeleri kurmak amacıyla yapılan kentsel düzenlemelerde ekonomik değer oluşturmak öncelikli hedeftir. 19. yüzyıl sonlarında üretilen kentsel ütopyalar, özellikle Ebzener Howard'ın kendi kendine yetebilen bahçe-şehir yaklaşımı, uygulamada alt kentleşme ve mekânsal ayrışma gibi sınıfsal ayrışma tartışmaları ile neticelenmiştir. 20. yüzyılın henüz başlarında yürütülen kentsel dönüşüm projeleri ise düşük gelir sahibi kişilerin yerlerinden edilmesiyle sonuçlanmıştır. Soylulaştırma ve mekânsal ayrışma kavramları bu yıllarda yapılan kentsel müdahaleler sonunda tartışılır olmuştur.

Kenti ekonomi-politik üzerinden okuyan Marksist teoristyenler ise bu kentsel müdahalelerin bazı toplumsal sınıfların çıkarları doğrultusunda şekillendiğini ve asıl amacın kapitalist sermayeyi genişletmek olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre planlama, iktidarı elinde bulunduran güçlerin, kendi faydaları doğrultusunda yaptıkları müdahaleleri rasyonelleştirmek amacıyla kullandıkları bir araç haline gelmiştir. David Harvey'e göre, kapitalist ekonomik sistem, mekânın üretimi ile kendine yeni pazarlar yaratmaktadır (Harvey, 1973, s. 272-275). Castells'e göre ise kentsel dönüşüm hâkim sınıfların kontrolünde gerçekleşmekte, sermayenin güçlenmesini ve yayılmasını hedeflemektedir (Castells, 1977, s. 79).

1960'larda kentsel planlamanın hâkim sınıfların kontrolünde gerçekleştiğini söyleyen Manuel Castells, 20. yüzyıl sonlarında ise hızla değişen dünya düzenine işaret etmiş ve planlamanın iktidarın elinden alınabileceğini ve toplumun kendi istekleri doğrultusunda yönlendirilebileceğini dile getirmiştir (Castells, 1992, s. 73-78). Önceleri, planlama disiplini kıyasıya eleştiren Castells yaklaşık 40 yıl sonra planlamanın toplumun kendi faydası doğrultusunda kullanılabileceğini belirtmiştir. 1992'de ele aldığı makalesinde planlama süreçlerinin toplum yararına yeniden dü-

zenlenmesi gerektiğini söylemektedir (Castells, 1992, s. 73-78). Castells, toplumsal katılımın önemine vurgu yapmaktadır. Castells'e göre planlama toplumların kendi yaşam alanlarını ve aynı zamanda yaşam biçimlerini kendi kararları ile şekillendirebilmelerine imkân sağlayan bir güçtür (Castells, 1992, s. 73-78).

İngiltere'de önceleri iktidarın daha etkin olduğu planlama yaklaşımları mevcuttur. 1960'larda Wilson ve sonrasında 1979'da Thatcher hükümetinin kentsel politikalarındaki ortak yaklaşımları toplumsal refahı sağlamak ve özel sektörü kuvvetlendirmek yönünde olmuştur (Parkinson, 1989, s.421-440). Bu yıllarda özel sektörün güçlendirilmesi, kamu özel ortaklıklarının artırılması yönündeki ilk yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Castells'in söylemlerini değiştirdiği 90'lı yılların başında ise İngiltere'de siyasetin planlama konusundaki tavrı da değişmiştir. Bu yıllarda toplumsal katılım yerel yönetimlerin sıkça gündemine taşıdığı bir konu haline gelmiştir. *"1992 Rio Yeryüzü Zirvesi'nde 'sürdürülebilir kalkınma,' tüm insanlığın 21. yüzyıldaki ortak hedefi olarak benimsenmiş, bu doğrultuda, 21. yüzyılda çevre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkılmasına ve sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılmasına yönelik ilkeleri ve eylem alanlarını ortaya koyan 'Gündem 21' başlıklı Eylem Planı, Zirve'nin temel çıktısı olarak, BM üyesi ülkelerce kabul edilmiştir."* (Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı, 2014). 1992'de Rio'da gerçekleşen yerel yönetimler konferansında tüm yönetimlere kendi toplumları ile barışma ve ilişki içinde olma çağrısı yapılmıştır. Bu çağrıya öncelikle karşılık veren yönetimlerden biri de Londra olmuştur. Toplumsal katılımı önceleyen soylulaştırmaya sebep olmayacak kentsel dönüşüm yaklaşımları gündeme getirilmiştir.

Londra'da özellikle Thames nehri çevresinde bulunan eski sanayi alanlarının dönüşümüne literatürde çok sık yer verilmektedir. Londra'da 20. yüzyılın sonlarında gerçekleştirilen kentsel dönüşüm çalışmaları özellikle kamu – özel ortaklığı konusunda örnek olarak gösterilmiş bunun yanı sıra, geliştirilen projelerin bölge halkının katılımıyla yapıldığı ileri sürülmüştür.

1998 yılında başlayan eski bir sanayi bölgesinin dönüşümü olan Paddington kentsel dönüşüm projesi de literatürde çok yer verilen çalışmalardan biridir. Bölgenin dönüşüm sürecinde kamu özel ortaklığına sıkça örnek olarak gösterilen "Paddington Dönüşüm Ortaklığı" kurulmuş, bölgede yer alan özel sektör, mülk sahipleri ve yerel yönetim bir araya gelmiştir. Bu dönüşüm ortaklığının amacı, bölgeye yönelecek girişimcile-

rin gereksinim duyduğu mekânları bir bütünlük içinde tasarlarlarken, Londra'daki yatırımları çekebilecek öncelikli iş ve konut alanları yaratmak ve sürdürülebilir ekonomik canlılık oluşturarak yaratılan değerden yerel halkında en iyi şekilde yararlanmasını sağlamaktır.

"Paddington Dönüşüm Projesi'nin iki ana hedefi bulunmaktadır. Bu hedeflerden birincisi, Paddington için güvenli ve tatmin edici bir çevre yaratarak sürdürülebilir çevresel iyileştirmeyi gerçekleştirmek ve Londra için yeni bir ticaret zonu oluşturmaktır. İkinci hedef ise, mevcut yerel kurum ve organizasyonların deneyimleri ve bilgilerinden yararlanarak, dönüşüm sonucu ortaya çıkacak olan ekonomik, sosyal ve toplumsal bir dizi kazancı bölge halkının faydasına sunmaktır." (Çetinkaya, 2017).

Paddington Dönüşüm Projesi kapsamında oluşturulan ortaklık bünyesinde bölge halkının katılımını sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Ancak projenin tamamlanması ile bölgede yer alan araziler beklenmedik ölçüde değer kazanmıştır. Bölgede inşa edilen lüks konutlar yoksul bölge halkının burada yaşamasına imkân tanımamaktadır. Bölgede yer alan kamusal mekânlar el değiştirmiş yoksul sınıfların bu mekânlardan faydalanması imkânsız hale gelmiştir. Her ne kadar proje başlangıcında hedeflenen toplumsal katılımı sağlamak olsa da proje sonunda beklenen hedefin gerçekleşip gerçekleşmediği bir tartışma konusudur.

2000 yılı sonrasında ise Londra'da kamu-özel ortaklı dönüşüm hızlanmıştır. Londra'ya seçimle gelen ilk belediye başkanı olan Ken Livingstone 2004 yılında Londra Planı'nı açıklamıştır. Gerek bu planda gerek 2007 yılında revize edilerek hazırlanan Londra Planı'nda, özellikle kent- sel dönüşüm projeleri başta olmak üzere planlama çalışmalarında kamu- özel ortaklığı teşvik edilmiş, toplumsal katılımın önemi vurgulanmıştır. Thames Nehri çevresinde bir diğer dönüşüm projesi ise Southwark bölgesinde gerçekleşmiştir. İçinde Tate Modern Müzesi'nin de yer aldığı Southwark bölgesinde eski sanayi yapıları kültür merkezlerine dönüştürülmüştür. Nehir kenarı boyunca Southwark bölgesinden yeni belediye binası City Hall'a kadar devam eden aks bu gün Londra'nın kalbi diyebileceğimiz bir yer haline gelmiştir. Birçok finansal kurum bu bölgede yeni binalarına taşınmıştır. Nehir kenarında yer alan bu aksın dönüşmesiyle birlikte bu bölge etrafında yer alan iç mahallelerde hızlı bir şekilde dönüşmeye başlamıştır.

Bermondsey bölgesi de bu aks çevresinde yer alan ve ilginç bir dönüşüm süreci yaşayan bir yerleşim alanıdır. Fran Tonkiss, bu bölgede yaşanan

süreci araştırmış ve Londra planında sıkça yer alan toplumsal katılım, toplum odaklı dönüşüm yaklaşımları ile ne derece uyumlu bir planlama süreci yaşandığını tartışmıştır. Düşük gelirli insanların yaşadığı Bermondsey bölgesi, eski bir sanayi bölgesidir. Southwark'ın dönüşümüyle birlikte hızla çehresi değişmiş, eski sanayi yapıları "loft" olarak isimlendirilen konutlara dönüşmüştür. Sanayi yapıları hızla orta ve üst-orta gelirli sınıfların yaşam alanlarına dönüşürken çevrede yer alan kamusal mekânlar ve ticaret alanları da bu sınıfın ihtiyaçlarına hitap eden fonksiyonlar yüklenmiştir. Bermondsey'de yaşayan bölge halkı zorla yerinden edilmeye çalışılmamıştır. Ancak çevre şartlarının dönüşümü nedeniyle burada barınamaz hale gelmişlerdir. Fran Tonkiss bu süreci şu cümleler ile özetlemektedir.

"Bermondsey'de bugün ucuz gelir grubuna ait konutların yenilenip yerlilerin bölgeden gönderildiği bildiğimiz bir soylulaştırma biçimi görülmektedir. Onun yerine konutları satma imkânı olan bir kısım düşük gelir grubu satıp giderken, diğer grup dönüşen endüstri yapılarına yerleşen yüksek gelir grubun arasında kalmaktadır. Yerleşen yeni grup kamusal mekânlara hâkim olmakta kendi gelir seviyesine hitap eden alışı veriş birimlerini bölgeye çekmektedir. Bu yaşanan mikro-soylulaştırma olarak isimlendirilebilir." (Keddie ve Tonkiss, 2010, s. 57-67).

Kentsel dönüşüm projelerinde her ne kadar toplumsal katılım çok sık dile getirilse de günün sonunda bölgede yaşayan yoksul sınıflar yararına bir sonuç elde edilmemiştir. Bu durum toplumsal katılım konusunu Londra'da tekrar tartışılır hale getirmiştir. Yeni belediye başkanı 2011 yılında hazırlanan Localism Act ile de yerel yönetimlerin ve bölgesel sivil toplum kuruluşlarının planlama süreçlerine katılımını destekleyen yeni kararlar yayınlanmıştır.

"Bu belge, Localism Act'in dört başlık altında temel özelliklerini açıklamaktadır:

- *Yerel yönetim için yeni özgürlükler ve esneklikler*
- *Topluluklar ve bireyler için yeni haklar ve yetkiler*
- *Planlama sistemini daha demokratik ve daha etkili hale getirmek için reform*
- *Konutla ilgili kararların yerel olarak alınmasını sağlamak için reform"* (Department for Communities and Local Government, 2011).

Toplumsal katılımı sağlayan sürdürülebilir kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleşmesi için birçok yapı kurulmuştur. "Frontrunner" diye isimlendirilen öncü kuruluşlar dönüşüm süreçlerinde yer almaya başlamıştır. Prens Charles tarafından kurulan Prince's Foundation for Building Community de bu amaçla kurulan bir öncü kurumdur. Bu kurum, planla-

ma süreçlerinin sürdürülebilirliği adına yaklaşım geliştiren, bu alanda yetişmiş plancıların bulunması için eğitim veren ve aynı zamanda sahada yer alarak projelerin toplum tabanlı olması konusunda çaba sarf eden bir yapıya sahiptir. Bu noktada sürdürülebilir kentler ve toplumlar bağlamında faaliyetlerini yürüten Prince's Foundation for Building Community' nin yapmış olduğu çalışmaları ve geliştirdiği yöntemleri incelemek faydalı olacaktır.

Prince's Foundation for Building Community

Localism Act'ın yayınlanması akabinde toplum odaklı çalışan birçok vakıf ve sivil toplum örgütü Londra'da hayat bulmuştur. Prince's Foundation for Building Community, 2011 yılından itibaren mahalle dönüşüm çalışmaları çerçevesinde Londra ve çevresinde 50'yi aşkın toplulukla çalışmıştır. Bunlardan bazıları Heathfield Park, Kirdford, KentishTown, Malmesbury, Brixham Peninsula Paignton ve Torquay, Wolverton, West Winch and North Runcton, Yardley Gobion, Balsall Heath, Bristol Old Market, Cerne Valley, Fulham Riverside ve mahalleleridir (Pince's Foundation for Building Community).

Vakıf bu mahallelerde sürdürülebilir bir toplum ve çevre oluşturmak amacıyla kamu kurumları ile yerel halk arasında köprü vazifesi görmüştür. Mahalle planlarının hazırlanması sürecine halkın doğrudan katılımını sağlamak amacıyla çalıştaylar düzenlemiş, yerel yönetimlerin planlama yapmayı düşündüğü bölgelerde sürdürülebilirlik değerlendirmesi görevini üstlenmiş, mahalle örgütleri, arsa sahipleri ve yerel yöneticiler arasında ortaklık kurulmasını sağlamıştır. İki yıllık süre zarfında 12.000 insanla bir araya gelmiştir (Pince's Foundation for Building Community). Bunların dışında vakıf planlama konusunda yetkin kişiler yetiştirmek amacıyla eğitim vermekte, aynı zamanda planlama süreçlerini geliştirici yaklaşımlar üretmekte ve yayınlamaktadır.

Araştırmanın yapıldığı 2015-2016 yılları arasında bir yıl süre ile vakıf bünyesinde bulunmuş, vakfın çalışmaları yakından gözlemlenmiş ve vakfın bünyesinde yer alan kişiler ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda derinlemesine mülakatta yer alan kişilerin bilgileri bulunmaktadır. Bulgular ise üç ana başlık altında toparlanarak analiz edilmiştir.

Tablo 1. Derinlemesine Mülakat Yapılan Kişiler

Görüşülen Kişi	Görevi
G1	Yönetici
G2	Eğitmen
G3	Eğitmen
G4	Şehir Plancısı
G5	Memur
G6	Ekonomist
G7	Sosyolog
G8	Öğrenci
G9	Öğrenci
G10	Öğrenci

Prince's Foundation for Building Community'de Eğitim Süreçleri

Prince's Foundation for Building Community bünyesinde yer alan master programı farklı disiplinlerin bir araya gelerek çalışmasına imkân sağlamaktadır. Aralarında İngiltere'nin saygın üniversitelerinin de yer aldığı farklı kurum ve kuruluşlar ile anlaşma içerisinde olan Prince's Foundation, üniversitelerin farklı disiplinlerinden destek almaktadır. Vakıf, sektörden ve reel ortamdan uzakta yalnızca teorik bir çerçeve ile sınırlandırılmış eğitim modeline karşıdır (G3, kişisel iletişim, 08.Eylül.2015). Bu nedenle yerel yönetimlerde çalışan alanında uzman kişiler master programında eğitimci olarak yer almakta ve güncel planlama süreçlerini genç plancılar ile paylaşmaktadır (G2, kişisel iletişim, 14. Eylül.2015).

Kuruluşun temel hedeflerinden biri sürdürülebilir dönüşüm projeleri gerçekleştirmektir. Bu amaçla kurum yürüttüğü projelere öğrencileri dâhil etmekte ve öğrenciler şehirde devam eden projeler bünyesinde görev almaktadır. Ayrıca sahada kullanabilecekleri araştırma yöntemlerini eğitim sürecine katılan sosyologlar detaylı şekilde anlatmakta öğretilen bu yöntemler sahada öğrenciler tarafından kullanılmaktadır (G7, kişisel iletişim, 18. Mayıs.2015). Aynı zamanda bölge halkına yönelik doğru yaklaşım metotlarının geliştirilmesi ve sosyal refahın sağlanması için psikologlar hem eğitime hem saha çalışmalarına destek vermektedir. Eğitim sürecinde yer alan eğitimcilerin bir kısmı ise ekonomistlerden oluşmaktadır (G6, kişisel iletişim, 15. Mayıs.2015). Planlama yaklaşımları ile bölgesel kalkınmanın nasıl sağlanacağı, iktisadî açıdan kentin öncelikleri ve kentsel değer yaratma gibi kavramlar eğitim programında yer verilen konulardandır (G3, kişisel iletişim, 08.Eylül.2015).

Farklı disiplinlerden eğitmenlerle çalışan master öğrencileri, yalnızca teorik bilgiyle donatılmamaktadır. Kuruluşun yürüttüğü saha çalışmalarında yer alan öğrenciler, kentin gerçek sorunlarıyla da yüzleştirilmekte ve bunlara çözüm yöntemi geliştirmek için çaba sarf etmektedirler (G10, kişisel iletişim, 15.Mayıs.2015). Kuruluşun katkıda bulunduğu dönüşüm projelerinde yer alan öğrenciler, toplum ile birebir iletişime girerek bölgesel beklentilerin tespit edilmesine katkı sağlamakta ve belirlenen tespitlerin plan hazırlama süreçlerine nasıl yansıdığını birebir gözlemlene şansına sahip olmaktadır (G9, kişisel iletişim, 15.Mayıs.2015).

Prince's Foundation for Building Community'de Geliştirilen Yaklaşımlar

Prince's Foundation, Londra'da yapılan planlama çalışmalarını, alınan kararları yakından takip etmektedir. Kararların uygulamada neye evrildiğini ve gerçek hayatta karşılığının ne olduğunu araştırmakta ve sistemdeki boşlukları tespit ederek problemlerin çözümüne ilişkin yeni öneriler geliştirmektedir. 2007 yılında hazırlanan Londra Planını ve sonrasında şehirde yaşanan süreçleri inceleyen Prince's Foundation bünyesinde çalışan ekip, planlarda hedeflenenin gerçek hayatta ne derece başarılı olduğunu, proje süresince ve sonrasında ne gibi sorunlarla karşılaşıldığını tespit etmişler ve bu sorunlar çerçevesinde yeni öneriler sunmuşlardır (G4, kişisel iletişim, 12.Mayıs.2015).

2007 Londra Planı akabinde konut piyasasında yaşananları inceleyen ekip, konut üretim süreçlerinde yaşanan iki temel sorun tespit etmiştir. Arazi sahipleri, yatırımın başında elde edecekleri kâr oranının yerine proje bitiminde yaratılan değer sonucu arazinin kazandığı kâr oranını elde edebilmek için çevre projelerinin gerçekleşmesini beklemekte ve yatırım süreçlerini yavaşlatmaktadırlar (Peter Bill, 2009, 8-11). Ayrıca alt yapı giderlerinin fazlalığı yatırımcıyı yeni projelere başlamaktan alıkoymaktadır.

Bu sorunu gidermek amacıyla teknik ekip şöyle bir öneride bulunmuştur. Arazi sahibi ile yatırımcı, proje başında bir ortaklık oluşturmalıdır. Bu ortaklık kâr-zarar ortaklığı olmalıdır. Dönüştürülecek bölge hakkında planlama çalışmaları bu ortaklık bünyesinde gerçekleştirilerek belediyelerden onay alındıktan sonra halka takdim edilmelidir. Yasal süreç gerçekleştikten ve proje netlik kazandıktan sonra arazinin yaratacağı değer bu birlikteliğin ortak kârına dönüşecektir (Peter Bill, 2009, 8-11) Böylece arazi sahiplerinin daha fazla kâr elde etmek amacıyla yatırımları bekletme isteği ortadan kalkacaktır. Arazi sahipleri, proje sonunda arazilerinin elde edeceği değere yakın bir kârı projenin başında kazanabilecektir. Ayrıca elde

edilen kâr, yatırımcıların alt yapı hizmetlerindeki giderlerini de karşılayacaktır. Böylece hem yatırımcının hem de arazi sahiplerinin kaygıları projenin en başında giderilecektir.

Prince's Foundation for Building Community'de Saha Çalışmaları

Kuruluşun yapmakta olduğu en önemli faaliyetlerden biri ise kentsel dönüşüm süreçlerinde belediyeler, yatırımcılar, sivil toplum kuruluşları ile halk arasında köprü görevi üstlenmektir. Kamu, özel sektör ve sivil toplum ortaklığında yürütülen projeler hakkında yapılan en önemli eleştirilerden biri, projenin başlangıcında birçok birim yer alsa da projenin sonunda fayda temin eden yapıların kamu ve özel sektör olduğu yönündedir. Her ne kadar sivil toplum kuruluşları bölge halkını temsilen sürece dâhil olsalar da ya zamanla dışarıda kalmakta ya da kendi menfaatleri yönünde süreci yönlendirmektedirler. Bu noktada sürece dâhil olan Prince's Foundation for Building Community gibi öncü kuruluşlar, projeye yaratılan değer ve faydanın yerel halkın katılımıyla oluşturulmasını ve sonunda bölgede yaşayanların bu değerden yararlanmasını sağlamaktır (G4, kişisel iletişim, 12.Mayıs.2015). Prince's Foundation'ın dâhil olduğu projelerden biri olan KentishTown projesine bakacak olursak vakfın süreçteki konumunu ve yaptığı çalışmaları daha iyi anlayabiliriz.

KentishTown, Londra'nın merkezî ilçelerinden biri olan Camden'da yer almaktadır. Geçmiş 12. yüzyıla kadar giden bölge "The Forum" isimli sahnesi ile meşhurdur (The Prince's Foundation for Building Community, 2013). Günümüzde daha çok konutların yer aldığı bölge eski bir sanayi alanıdır. Londra'nın birçok noktasına ulaşımı sağlayan bir tren istasyonu hala faaliyetini sürdürmektedir. Boş ve geniş arazilerin yer aldığı KentishTown'un batısında yer alan tren istasyonunun çevresi Londra Planında istihdam alanı olarak belirlenmiştir. KentishTown, bağlı bulunduğu Camden bölgesinin en büyük istihdam alanıdır.

2012 yılında mahalle gelişim planını hazırlamak amacıyla Localism Act'in altında KentishTown Mahalle Forumu (KTMF) kurulmuştur (The Prince's Foundation for Building Community, 2013). Mahalle Gelişim Planının temel amacı, geliştirilebilir birçok araziye sahip olan KentishTown'da sürdürülebilir bir dönüşüm başlatmak, bölgenin ekonomisini ve sosyal refahı artırmaktır. Bu nedenle mahalle gelişim planı ana caddelerin dönüşümüne, sosyal konutlar üretmeye, yeni iş imkânları yaratmaya ve sosyal mekânlar oluşturmaya odaklanmıştır (G1, kişisel iletişim, 02.Haziran.2015).

Eski sanayi bölgelerinin dönüşümü ile yeni iş imkânlarının yaratılması ve uygun fiyatlı konut üretimi amaçlanmıştır.

Güçlü bir toplumsal organizasyon olan KTMF, bünyesinde birçok işletme, inanç grupları, dernekler ve toplumun değer verdiği bilge kişileri barındırmaktadır. Ocak 2012'de yapılan bir toplantıda KTMF kendi anayasasını belirlemiş ve 15 üyeden oluşan bir komite oluşturulmuştur (The Prince's Foundation for Building Community, 2013). KTMF bünyesindeki bir alt grup, mahalle planlaması sürecine yerel halkı ve yerel işletmelerin katılımını sağlamakla görevlidir. Prince's Foundation, bölgenin ihtiyaçlarının tespiti, yerel halkın planlama sürecine katılması ve sürdürülebilir bir planlama çalışmasının gerçekleştirilmesi için bu noktada sürece dâhil olmuştur (G1, kişisel iletişim, 02.Haziran.2015).

Prince's Foundation, kendi bünyesindeki mimarlar, kentsel tasarımcılar, emlak danışmanları ve sosyologlar ile sahaya girmiştir (G1, kişisel iletişim, 02.Haziran.2015). Bu gruba kurumun öğrencilerinin yanı sıra gönüllüler, forum bünyesinde bulunan sivil toplum kuruluşları ve bölge halkından katılımcılar da destek vermiştir. İki çalıştay organize etmeyi planlayan vakıf, önce bir dizi toplantı ve çalışma yapmıştır (G4, kişisel iletişim, 12.Mayıs.2015). "*MakingDays*" adı verilen toplantılarda istişareler yapılmış, halkı sürece dâhil etmek için broşürler, afişler ve sosyal medya için veriler hazırlanmıştır (The Prince's Foundation for Building Community, 2013). Çalıştaylardan biri bölge hakkında politika geliştirmek amacıyla, diğeri ise yerel halkın ve yatırımcıların katılımıyla bölgenin planlarının hazırlanması ve oylanması için yapılmıştır (G1, kişisel iletişim, 02.Haziran.2015).

Prince's Foundation for Building Community'nin organize ettiği çalıştaylarda bölge halkının yanı sıra yerel yönetim ve özel sektör de hazır bulunmuştur. Planlama çalışmaları bu üç grubun temsilcilerinin doğrudan katılımıyla gerçekleşmiştir (G1, kişisel iletişim, 02.Haziran.2015). Bölgenin potansiyelini anlamak, avantaj ve dezavantajlarını tespit etmek amacıyla düzenlenen teknik gezilere, özellikle yatırımcıların dâhil olması sağlanmış ve bölgeye olan ilginin artırılması hedeflenmiştir (G1, kişisel iletişim, 02.Haziran.2015). Mimar ve şehir plancılarının bölge planlarını hazırlamak amacıyla yaptıkları analiz, haritalama ve plan çizim süreçlerinin tamamında bölge halkının temsilcileri yer almış ve görüşlerini beyan ederek planların şekillenmesine doğrudan katkı sağlamışlardır (G4, kişisel iletişim, 12.Mayıs.2015). Ayrıca bölgenin ekolojisi ve ulaşım planlaması gibi teknik destek gerektiren konularda ilgili kurum ve kuruluşlardan bilgi alınmış ve planlar bu bilgiler ışığında şekillendirilmiştir. Farklı alternatifler sunan taslak planlar teknik ekip tarafından tekrar tekrar gözden geçirilmiş, ek-

siklikleri tamamlanmış ve bölge halkı, yerel yönetim, arazi sahipleri ve yatırımcıların bulunduğu karma bir gruba takdim edilmiştir. Hazırlanan alternatif planlar karma grup tarafından tartışılmış ve yapılan oylama ile bölge için uygun görülen plan seçilmiştir.

Çalıştay programına bakmak, Prince's Foundation'ın çalışmalarını ve sürece katkısını görmemizi kolaylaştıracaktır.

Tablo 2. Çalıştay Programı

Gün / Zaman	Program	Katılımcılar
Birinci Gün / 09.00-11.00	Bölgenin tarihi, ekolojisi, politikası, konut tipleri ve ulaşım ağları hakkında bilgilendirme toplantısı	Teknik ekip, Arazi ve mülk sahipleri
Birinci Gün / 11.30-13.00	Arazi gezisi (yürüyerek ve otobüsle)	Teknik ekip, Arazi ve mülk sahipleri
Birinci Gün / 14.00-14.45	Analiz, haritalama ve plan çalışmaları	Karma grup
Birinci Gün / 15.00-16.45	Sunumlar	Karma grup
Birinci Gün / 17.00-18.00	Ön planların hazırlanması	Karma grup
Gün / Zaman	Program	Katılımcılar
İkinci Gün / 09.00-11.30	Toparlanan verinin gözden geçirilmesi	Teknik ekip
İkinci Gün / 13.00-15.00	Plan hakkında çalışmalar	Teknik ekip
İkinci Gün / 16.00-18.00	Yapılan çalışmaların değerlendirilmesi	Teknik ekip
Gün / Zaman	Program	Katılımcılar
Üçüncü Gün / 09.00-11.30	Ulaşım ve ekoloji hakkında destek sunumların yapılması	Teknik ekip
Üçüncü Gün / 13.00-15.00	Plan ve teknik konular hakkında görüşmeler yapılması	Teknik ekip
Üçüncü Gün / 16.00-18.00	Sunulacak planların hazırlanması	Teknik ekip
Gün / Zaman	Program	Katılımcılar
Dördüncü Gün/09.00-11.30	Planların sunulması, tartışılması ve eleştirilerin alınması	Karma grup
Dördüncü Gün/13.00-15.00	Perspektiflerin çizilmesi ve eleştirilerin yeniden değerlendirilmesi	Teknik ekip
Dördüncü Gün/16.00-18.00	Planların yeniden değerlendirilmesi	Karma grup
Gün / Zaman	Program	Katılımcılar
Beşinci Gün / 13.00-14.00	Final sunumu	Karma grup
Beşinci Gün / 14.00-16.00	Yorumların alınması	Karma grup

Kaynak: (G1, kişisel iletişim, 02.Haziran.2015)

Bu çalıştay sonunda elde edilen tüm bilgiler, veriler ve hazırlanan planlar bir rapor haline getirilmektedir. Plan çalışmaları hem bölge sakinlerinin, hem yatırımcıların ve arazi sahiplerinin katılımıyla ortak bir paydada yürütülmektedir. Çalıştay süresince teknik grup, elde edilen veriler ışığında alternatif planlar hazırlamaktadır (G4, kişisel iletişim, 12.Mayıs.2015). Hazırlanan bu alternatif planlar çalıştayın son günlerinde oylamaya sunulmakta, seçilen planın artı ve eksileri tartışılmakta ve bir nihaî plan çıkarılmaktadır. Bu plan yerel yönetim tarafından değerlendirilmekte, çoğu zaman büyük değişiklikler yapılmadan kabul edilmektedir (ThePrince's Foundation for Building Community, 2013). Halkın katılımı için kurulan forum, Topluluklar ve Yerel Yönetim Dairesi tarafından fonlanmaktadır. Ancak Prince's Foundation'ın ticarî bir beklentisi bulunmamaktadır (G1, kişisel iletişim, 02.Haziran.2015).

Geniş kapsamlı yenilikçi mahalle planlamasında başarı, yalnızca planın gücü ile ölçülmemelidir. KentishTown örneğinde olduğu gibi işbirliği yapan komiteler çok iyi bir şekilde çalışmış ve halk ile güçlü bir iletişim kurmuşlardır. "MakingDays" adı altında organize edilen günlerde gönüllülerin katılımıyla iş birliği için neler yapılabileceği tartışılmış ve çeşitli yöntemler/araçlar geliştirilmiştir. Prince's Foundation'ın yaratıcı etkileşim ekibiyle birlikte halka kentsel dönüşümü anlatabilecek metotlar üretilmektedir. Bu kapsamda oluşturulan planlar, haritalar ve resimler insanların hayal gücünü yakalamıştır. Hazırlanan illüstrasyonlar sosyal medya ve yerel basında yayınlanmıştır. Bu reklamlar halkın, dönüşümü desteklemesine sebep olmuştur. Bu destek ise dönüşüm ortaklığının hızını artırmış ve yeni yatırım kararlarının alınmasını sağlamıştır. Prince's Foundation tarafından düzenlenen çalıştaylar ve halkı bilgilendirme etkinliklerine ayrıca yasal otorite, belediye ve ulaşım birimleri katılarak destek vermişlerdir. İşletmeler ve arazi sahiplerinin iş birliği olmaları ve çalıştaylara dâhil edilmesi, bu sürecin güçlü yanıdır. Böylece referandum ile oylanarak seçilen planın yürürlüğe girmesi de kolaylaşmaktadır. Süreçte kısıtlı kaynaklar yaratıcı bir şekilde kullanılmakta ve toplum ile doğrudan iletişim başarılı bir şekilde kurulmaktadır.

Sonuç

İngiltere'nin kent planlama ve kentsel dönüşüm sürecinde yaşadığı tecrübe, yalnızca bu ülkenin sınırları içinde bulunan şehirlerin sorunu değildir. Sanayileşmeyi ve akabinde küreselleşmeyi tecrübe eden tüm kentler benzer problemlerle yüzleşmekte ve çözüm yöntemleri aramaktadır.

Londra'nın gerek sanayileşme gerek küreselleşme sürecinde diğer metropollerden önce birçok sorunla yüzleştiği yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla Londra'da kentsel planlamada gerek kamu gerek sivil toplum tarafından üretilen çözüm yöntemlerini, eksileri ve artıları ile birlikte değerlendirmek kentsel sorunlara yeni çözüm yöntemleri geliştirmede daha hızlı yol almamızı sağlayacaktır.

Yerel Gündem 21'de dile getirilen yönetimlerin planlama süreçlerine kendi toplumlarını dâhil etmeleri çağrısı bugün birçok şehir yönetiminin öncelikli meselesi haline gelmiştir. Londra'da ortaya çıkan Prince's Foundation for Building Community gibi yapılar topluma ulaşmada ve toplumla birlikte çözüm yöntemi üretmede farklı araçlar/yöntemler geliştirmektedir. Prince's Foundation, hem eğitim hem de saha çalışmalarında kentsel sorunları yalnızca plancılara ya da ekonomistlerin meselesi olarak görmemektedir. Hem eğitim süreçlerinde hem kentsel sahada disiplinler arası bir ortam yaratılmakta, çözüm yöntemi geliştirmeye katkısı olacak tüm kurum ve kuruluşlarla ilişki kurulmaktadır. Sosyologlar, psikologlar, hukukçular, mimarlar, plancılar, ekonomistler, iletişimciler ve daha birçok disiplinden özel ve tüzel kişiler sürece dâhil olmaktadır.

Prince's Foundation for Building Community'nin farklı disiplinlerle kurduğu bu eşit mesafeli yaklaşım biçimini, şehirde toplumla kurulan ilişkide de gözlemlemek mümkündür. Kurum, arazi sahiplerine, yatırımcılara ve bölge sakinlerine eşit yaklaşmakta, yalnızca bir grubun çıkarına yönelik faaliyet yürütmemektedir. Planlama süreçlerine, dönüşüme uğrayacak bölgeyle ilişkili olan herkes katılabilmekte ve fikrini doğrudan ifade edebilmektedir.

Kurumun saha çalışmalarının yanı sıra eğitim sürecinde de yer alması güncel bilgiyi ve yeni gelişmeleri yakından takip etmesine katkı sağlamaktadır. Master programında eğitim alan öğrencilerin saha çalışmalarına dâhil edilmesi, öğrencilere tecrübe kazandırmanın yanı sıra, kurumun zamanla hantallaşmasının önüne geçmektedir. Sürekli genç ve dinamik bir kanaldan beslenen Prince's Foundation for Building Community, yeni gelişmelerden doğrudan haberdar olmaktadır. Böylece sahada toplum ile iletişim kurmada inovatif yöntemler kullanılabilir.

Prince's Foundation for Building Community, yeni yaklaşımlar geliştirmek amacıyla eleştirel bir bakış açısıyla şehirde yapılan çalışmalarını ve yerel yönetimlerin aldıkları planlama kararlarını değerlendirmektedir. Sistemde fark edilen aksaklıklar ortaya konulmakta ve bu aksaklıkları gidermek için çözüm yöntemleri aranmaktadır. Kurumun bu eleştirel

bakış açısı, kendi yapmış olduğu çalışmalar için de geçerli olmalıdır. Gerek Londra'da gerek İngiltere'nin farklı kentlerinde yürütölen dönüşüm çalışmalarını hem kurumun kendisi tarafından hem kentsel planlama ile ilişkili olan akademisyenler tarafından incelenmelidir. Dönüşümün gerçekleştiği yerlerde bölge halkının yeni yaşam şartları araştırılmalı ve projelerin başarısı tekrar tekrar değerlendirilmelidir. Böylece kurumun yaklaşımını geliştirdiği yöntemin artılarını ve eksilerini ortaya koyma ve tartışma imkânımız olacaktır. Kentsel planlamanın, değişen yeni şartlar içinde gelişmesi, kendine yeni yöntemler üretme imkânını elde etmesi için bu olmazsa olmaz bir gerekliliktir.

Extended Abstract

Sustainable Cities and Communities Case Study of Prince's Foundation for Building Community

*

Seher Kalender Çetinkaya
Fatih Sultan Mehmet Waqf University
ORCID: 0000-0001-7714-959X

At the 1992 United Nations Rio Conference, the twenty-eighth part of Agenda 21 calls for local governments in all countries of the world to turn to urban renewal work to enter the consultation process with their communities, turning into neighborhood rehabilitation projects targeting a community-based approach. Previously discussed issues such as sustainable society, sustainable environment, social development, economic development, public spaces, public services have been discussed together in neighborhood renewal projects.

The United Kingdom has a special place to explore sustainable urban and community focused neighborhood revitalization efforts. In the history of urban politics and social movements, Birmingham in Britain pioneered western cities in terms of the democratization of local governments through its policies. In 1984, Birmingham administration developed methods and guidelines for enabling people to participate in the local decision-making process and to provide services at the local level. Within the framework of these regulations, a neighborhood office has been established in which all sections of the public can communicate directly and can notify their needs.

This early experience in Birmingham led to the re-planning of London in the context of sustainable cities in 2004. The key feature of the London Spatial Development Perspective, known as the 2004 London Plan, has been to bring development policies such as economy, transport, housing, environment and social equality to the local level through neighborhood renewal projects. In this regard, for neighborhood renewal projects, a community-based approach has been encouraged from the bottom up.

Through these decisions, various neighborhood-oriented foundations and non-governmental organizations have come to life in London. Founded by Prince Charles, Prince's Foundation For Building Community has been working with over 50 communities in London since 2011 as part of neighborhood renovation actions. Some of them are Heathfield Park, Kirdford, Kentish Town, Malmesbury, Brixham Peninsula Paignton and Torquay, Wolverton, West Winch and North Runcton, Yardley Gobyon, Balsall Heath, Bristol Old Market, Cerne Valley, Fulham Riverside, Ivybridge, Lockleaze.

In this study, the legal, economic, social and spatial dimensions of the neighborhood renewal projects conducted with the understanding of sustainable city and society will be discussed. In this context, the ongoing neighborhood renovation projects undertaken by Prince's Foundation For Building Community will be reviewed. The main question of the study is to investigate the possibility of transforming state-owned urban interventions into community-based structures through neighborhood renewal projects.

It is one of the aims of this research to discuss that what kind of intellectual debate emerges in a historical, environmental and social setting on the legal grounds of neighborhood renewal projects in Britain. The answer to the question of which actors are involved in neighborhood renewal projects is to be understood through the work of Prince's Foundation for Building Community. Since 2011, Prince's Foundation for Building Community, which has been working under a sustainable urban and community mission, has been working on how to build relationships with local people and administrators in neighborhood projects that are already in progress in London and how they are implemented and how these projects are implemented and also what kind of returns are received. The research will also discuss the work of the Prince's Foundation for Building Community to determine whether urban interventions have transformed into community-based, participatory democracy-sensitive structures.

Three types of methodology for the collection of the data including interview, observation and examination will be used in the research. Prince's Foundation for Building Community will be successfully interviewed with actors involved in the completed neighborhood renovation process so that positive and negative aspects of the project process will be identified. The reports of the completed projects have been reviewed and information about the experts' approach has been obtained. In addi-

tion, some of the completed project areas will be visited and the transformation experienced will be observed.

This study demonstrates the importance of urban planning studies in which people are involved in decision-making at the local level through neighborhood refinement projects in the UK. No such a study done by a non-governmental organization in London was found by a review of neighborhood renovation projects and the implementation process. By analyzing the existing information in this field and presenting it in a theoretical framework, the study will evaluate conducted and ongoing projects at the same time. The projects that have been carried out by an esteemed foundation, established by Prince Charles whose pursuits are followed in person, will be examined in this study.

Kaynakça/References

- Bill, P. (2009). Delevering sustainable urbanism, a strategic land investment model, *Prince's foundation for the build environment report* içinde. London
- Butler, T., ve Hamnett, C. (2009). Walking backwards to the future—waking up to class and gentrification in London. *Urban Policy and Research* 27(3), London: Routledge
- Castells, M. (1977). *Kent, sınıf, iktidar*. (çev. A. Erdil), Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Castells, M. (1992). *The world has changed: can planning change? Landscape urban planning* 22, Amsterdam: Elsevier SciencePublishers B.V.
- Emrealp, S. (2005). *Türkiye Yerel Gündem 21 Programı Yerel Gündem 21 Kolaylaştırıcı Bilgiler*, İstanbul: Birmat.
- Harvey, D. (1973). *Social justice and city*. (1st Ed.), London: Edward Arnold Publisher Ltd.
- Keddie, J. ve Tonkiss, F. (2010), The market and the plan: Housing, urban renewal and socio-economic change in London City, *Culture and society* 1 içinde.
- Kocabaş, A. (2006), *Kentsel dönüşüm (Yenileş(tir)me): İngiltere deneyimi ve Türkiye'deki beklentiler*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Parkinson, M. (1989). The Thatcher government's urban policy, 1979-1989: A review, *The town planning review*, 60(4)., Liverpool University Press.
- Çetinkaya, S.K., (2017). Kentsel dönüşüm projelerinin yoksul bölgelerin kalkınmasına etkisi, *Yoksulluk suç ve ceza film festivali kitabı* içinde, İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- The Prince's Foundation for Building Community. (2013). *Kentishtown neighbourhood planning report*.
- Department for Communities and Local Government. (2011). *A plain English guide to the Localism Act*. London 26.09.2014 tarihinde (<http://www.planningportal.gov.uk/>) adresinden erişildi.
- Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı. (2014) *Yerel Gündem 21 Raporu*. 26.09.2014 tarihinde (http://arsiv.uclg-mewa.org/doc/rio-20_GrSon.pdf) adresinden erişildi.

Pince's Foundation for Building Community. (2012). *Neighbourhood planning*. 26.09.2014 tarihinde (<http://www.princes-foundation.org/>) adresinden erişildi.

Pince's Foundation for Building Community. (2012) *Projects*, 26.09.2014 tarihinde (<http://www.princes-foundation.org/what-we-do/projects/engage/clg-planning-scheme/supporting-communities-and-neighbourhoods-planning>) adresinden erişildi.

Seher Kalender Çetinkaya: Mimarlık eğitimini 2007 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde tamamladı. Yüksek lisans eğitimini Bilgi Üniversitesi Mimari Tasarım Programında yaptı. 2008-2010 yılları arasında Güngören Belediyesi bünyesinde kentsel dönüşüm projelerinde çalıştı. 2010-2011 yıllarında İstanbul Tasarım Merkezi'nin koordinatörlüğünü yaptı. 2012 yılında Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mimarlık Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. İstanbul Üniversitesi'nde kent sosyolojisi doktorası yapan Seher Kalender Çetinkaya 2015-2016 yıllarında TÜBİTAK desteği ile Londra'da Prince's School of Traditional Arts da misafir araştırmacı olarak bulundu. Bu sürede Prince's Foundation for Building Community hakkında araştırma yaptı. 2018-2019 yılında ise Fransa'da Strazburg Belediyesi iş birliği ile Fransa'da Türk Mahalleleri ve Kamusal Alan konulu bir araştırma yürüttü. Kent sosyolojisi, kentsel tasarım, kent tarihi alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir.

Completed her bachelor degree in 2007 at Yıldız Technical University and took her master degree on Architectural Design Program at Bilgi University. Worked in urban regeneration projects in Güngören Municipality between 2008 and 2010. Coordinated İstanbul Design Center between 2010 and 2011. Started to work as research associate at Department of Architecture, Fatih Sultan Mehmet Foundation University in 2012. Carrying her PhD studies on urban sociology at İstanbul University, she attended Prince's School of Traditional Arts, London as visiting researcher between 2015 and 2016 by TÜBİTAK fund. Made research about Prince's Foundation for Building Community during that period. In 2018-2019, conducted another research on Turkish Neighborhood and Public Space in France in cooperation with Strasbourg Municipality. Continues her studies on urban sociology urban design and urban history.

E-mail: skalender@fsm.edu.tr

Teşekkürler

Bu çalışma 3rd International Conference of Urban Studies'de bildiri olarak sunulmuştur. Bu çalışmayı destekleyen TÜBİTAK'a, vermiş olduğu katkıdan dolayı teşekkür ederim.

Kentsel Dönüşümde Çevresel Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Araştırma: Fikirtepe Örneği¹

*

Begüm Diker
Doğuş Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-9149-3880

Öz

Bu çalışmada, bina üretiminin yoğunlaştığı kentsel dönüşüm alanlarından biri olan Fikirtepe (İstanbul) bölgesine odaklanılarak; binalarda çevresel sürdürülebilirlik kriterlerinin ne kadar dikkate alındığı incelenmiştir. Bu kapsamda, Türkiye yerel koşulları için oluşturulmuş ulusal sertifikalardan biri olan ÇEDBİK Konut Sertifikası bir 'değerlendirme aracı' olarak ele alınmıştır. Sertifikada bulunan değerlendirme kriterlerinden çalışma kapsamında incelenmek üzere 'Bütünleşik Yeşil Proje Yönetimi', 'Enerji Kullanımı' ve 'Malzeme ve Kaynak Kullanımı' başlıkları seçilmiştir. Alanda yapım süreci başlamış veya tamamlanmış 10 yeni konut binası üzerinden, sertifikada belirtilen kriterlerin kapsam ve gerekliliklerinin sağlanıp sağlanmadığına dair uygunluk kontrolleri yapılmıştır. Bunun için, anket yöntemi seçilmiş olup; projelere ilişkin proje ekibi ve yüklenici firmalar ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular grafikler üzerinden yorumlanmıştır.

Sonuç olarak, İstanbul için kentsel dönüşümde pilot bölge niteliğinde olan Fikirtepe'deki yeni konut binalarının, çevresel sürdürülebilirlik açısından birtakım eksiklikleri olduğu saptanmıştır. Türkiye'nin hazırlanmış olduğu ulusal eylem planındaki bina sektörü hedeflerine ulaşılabilmesi için, bu denli büyük ölçekli kentsel dönüşüm alanlarında öncelikli olmak üzere; yeni binaların enerji performanslarının iyileştirilmesi gereklidir. Çalışma kapsamında, ulusal konut sertifikasının yeni konut binaları için zorunlu tutulmasının bu hedeflere ulaşılmasını kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Ayrıca, enerji anlamında devlet teşviklerinin artırılması ve Avrupa ülkelerinin enerji verimliliği hedeflerinin ve yönetmeliklerinin örnek alınmasının ötesinde, bina üretim süreçlerindeki denetim mekanizmasının iyileştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, enerji verimliliği, Çedbik konut sertifikası, kentsel dönüşüm, Fikirtepe

¹ Bu çalışma, Begüm Diker'in "Kentsel Dönüşüm Kapsamında Konutlarda Ulusal Yeşil Bina Sertifikasının Değerlendirilmesi: Fikirtepe Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

A Research on Environmental Sustainability in Urban Transformation: The Case of Fikirtepe

*

Begüm Diker
Doğuş University
ORCID: 0000-0001-9149-3880

Abstract

In this research, it has been examined how much environmental sustainability criteria are taken into account via focusing on Fikirtepe district (Istanbul) where building production has become dense. In this context, ÇEDBİK Residential Certificate, which has been generated for the Turkey local conditions has been handled as an "assessment tool." The topics called "Integrated Green Building Management," "Energy Use" and "Material and Resource Use" have been selected for the context of the study. Conformity assessment has been made over ten new residential buildings whose production process has been begun or completed in terms of providing or not the requirements and scope of the determined assessment criteria. For this, questionnaire method has been selected, and face to face interviews have been made with project teams and contractor companies. Acquired findings have been interpreted via graphs.

As a result, it has been determined that new residential buildings in Fikirtepe district, which has the characteristics of the pilot region for urban renewal in Istanbul have deficiencies in terms of environmental sustainability. To be reached the building sector targets that are defined in Turkey national action plan, energy performance of new buildings in urban renewal areas that have such a scale should be improved with priority. In the context of the study, it is considered that making national residential certificate as an obligatory will ease to reach the building sector targets. Beyond enhancing of governmental incentives and taking the regulations and energy efficiency targets of European countries as an example, control mechanisms in the building production processes should need to be improved, too.

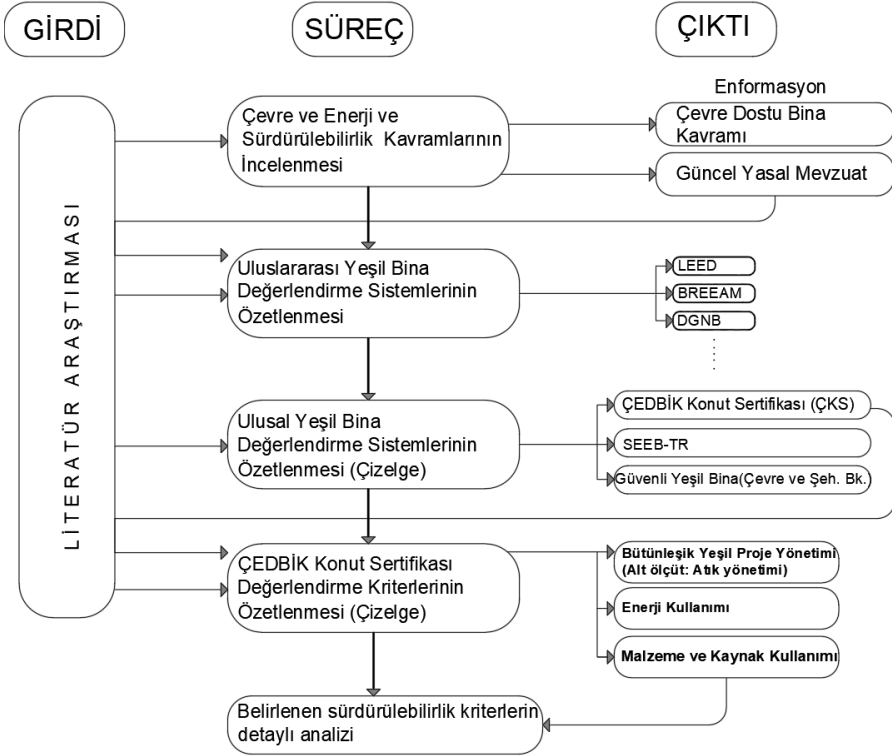
Keywords: Sustainability, energy efficiency, Çedbik residential certificate, urban transformation, Fikirtepe

Giriş

Kentler küresel enerji tüketiminin ve sera gazı emisyonlarının yüzde yetmişinden sorumludur (Prugh & Renner, 2016). Kentlerdeki insan faaliyetlerine bağlı olarak artış gösteren enerji ve kaynak tüketimi iklim değişikliğini tetiklemektedir. Aynı şekilde, iklim değişikliği nedeniyle enerji tüketimindeki artış ve doğal kaynakların azalması, çevresel anlamda bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bu 'döngüsel tahribatı' önlemek amacıyla -iklim değişikliği ile mücadelede- birçok dünya ülkesi kendi koşullarına özgü hedefler koyarak 'sürdürülebilir bir kent' olma yolunda ilerlemektedir. Bu bağlamda, Economist Intelligence Unit'in 2009 yılında başlattığı 'Yeşil Kentler İndeksi' serisi, dünyanın farklı bölgelerindeki kentlerin sürdürülebilirliklerinin değerlendirilmesi ve performans ölçümlerinin yapılabilmesi açısından bir kilometre taşı sayılabilir. Oluşumunda Harvard, Cambridge gibi tanınmış üniversitelerin de bulunduğu, 20'den fazla kuruluşun katkı sağladığı rapora göre; CO₂ salımı, enerji, bina, arazi kullanımını, ulaşım, su ve sağlık, atık yönetimi, hava kalitesi ve çevresel yönetim konularında yapılacak iyileştirmeler ile sürdürülebilir bir kent yaratmanın mümkün olabileceği belirtilmektedir (Siemens, 2010). Yine, Avrupa Birliği'nin 'UFUK 2020: Akıllı Şehirler' çerçevesinde yürüttüğü hibe programı, 'Sürdürülebilir Kentler', 'Akıllı Binalar', 'Kentsel Dönüşüm', 'İnşaat Sektöründe İnovasyon' gibi birçok tematik alanda proje üretmek isteyen kurum ve araştırmacıları desteklemektedir (Horizon 2020, t.y.).

Türkiye, iklim değişikliği ile mücadele konusunda diğer dünya ülkelerini takip eder niteliktedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalardan biri de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nun 2012 yılında hazırladığı 'İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı (İDEP) 2011-2023' başlıklı rapordur. Bu raporda; enerji, bina, sanayi, ulaştırma, atık vb. sektörlerle ilişkin hedefler belirlenmiştir. Özellikle, bina sektörü için belirlenen hedefler arasında, "binalarda yenilenebilir enerji kullanımının artırılması" ve "yeni yerleşmelerde sera gazı emisyonlarının mevcut yerleşmelere göre %10 azaltılması" gibi hedefler yer almaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011). Bu hedeflere ulaşılabilirlik bağlamında, nüfusun artış gösterdiği mega kentlerde enerji verimliliğine yönelik değerlendirmelerin yapılması önem kazanmaktadır. Fakat, Türkiye için bir 'mega kent' sayılan İstanbul özelinde detaylı bir inceleme bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın ilk adımında, enerji verimliliği ve çevreye ilişkin literatür araştırmaları incelenmiştir. Bu kapsamda, Türkiye’de enerji verimliliğine ilişkin güncel yasal mevzuat kısaca açıklanmış olup, binaların enerji performansını iyileştirmeye yönelik ulusal ve uluslararası değerlendirme sistemleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra, ulusal bina değerlendirme sistemlerinden biri olan ÇEDBİK Konut Sertifikasına odaklanılarak, çalışma kapsamında incelenecek olan değerlendirme kriterleri detaylı olarak açıklanmıştır. Çalışmanın süreç modeli Şekil 1’de gösterilmiştir:

Şekil 1. Çalışmanın süreç modeli – 1. Bölüm (Diker, 2016).

Çevre, Enerji ve Sürdürülebilirlik Kavramları

Çevre, enerji ve sürdürülebilirlik birbiri ile ilişkili kavramlardır. Ünlü (1991) çevreyi; insanoğlunun ihtiyaçlarını karşılamak, neslini devam ettirmek için, sürekli üretim ve tüketim faaliyetlerinde bulunduğu, dinlendiği doğal, kültürel ve yapay ortam olarak tanımlamaktadır (Ünlü, 1991).

Enerji ise, “Bir sistemin iş yapma yeteneğini veya gücünü niteleyen bir kavramdır” (Çepel, 1995). Enerjinin çevreyle olan negatif etkileşimi özellikle sanayileşme sonrası daha belirgin bir şekilde görülmektedir. 18. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen endüstri devrimi, ardından başlayan ve hızla gelişen sanayileşme olgusu zaman içinde insan – doğa dengesinin bozulmasına sebep olan çevre kirliliğinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır (Alkin & İlkin, 1991).

1970’lerde yaşanan enerji krizi ile birlikte çevre sorunlarına yönelik incelemeler artmış ve bu durum uluslararası platformlara taşınarak pek çok kez görüşülmüştür. İlk anlamıyla “*kesinti ya da azalma olmadan varlığını devam ettirebilme kapasitesi*” anlamına gelen sürdürülebilirlik kavramının tarihsel kökeni her ne kadar Antik Roma dönemine dayanmakta olsa da (Worldwatch Enstitüsü, 2014); çevre sorunları ile birlikte ilk kez ‘Ortak Geleceğimiz’ adlı raporda ele alınmıştır. Bu rapora göre; “*sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını ellerinden almadan; şimdiki neslin ihtiyaçlarının karşılanabildiği gelişme sürecidir*” (World Commission on Environment, 1987).

Türkiye’de ise diğer dünya ülkelerinde olduğu gibi 1950’li yıllardan itibaren sanayileşmenin etkisi ile enerji tüketimi ivme kazanmıştır. Kentlerde artan nüfus, kontrolsüz bina üretimini tetiklemiş; buna bağlı olarak da enerji ve kaynak tüketimi artmıştır. Çevreye olan baskının önlenmesi için, enerji/kaynak verimliliği ve yönetimi konularında yasal çerçeve oluşturulmuştur. İlk olarak, 1983 yılında 2872 sayılı Çevre Kanunu yayınlanmış ve ilk olarak bu kanunda “çevre kirliliği”, “ekolojik denge”, “atık” gibi kavramların tanımları yapılmıştır. 2005 yılında 5346 sayılı kanun ile yenilebilir enerji kaynaklarının kullanılarak elektrik enerjisi üretilmesi ve sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik bir yol haritası çizilmiştir. 2007 yılında yayınlanan 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu ise, enerjinin etkin kullanımı ve kaynak israfının azaltılmasına yönelik bir adımı içermektedir. 2008 yılında yayınlanan 27075 sayılı yönetmelik ile binaların enerji performansını iyileştirmeye yönelik birtakım hedefler getirilmiştir; bu yıldan itibaren yapılara Enerji Kimlik Belgesi verilmesi zorunlu hale getirilmiştir.

1983 yılından günümüze kadar olan süreçte, Türkiye’de çevre ve enerji korunumuna yönelik oluşturulan yasal mevzuat Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1. Çevre ve enerji ile ilgili yasal mevzuatın bir bölümü.

Tarih	Sayı	Kanun/Yönetmelik
09/08/1983	2872	Çevre Kanunu
10/05/2005	5346	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun
18/04/2007	5627	Enerji Verimliliği Kanunu
05/07/2008	26927	Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmelik
21/11/2008	27061	Çevre Denetimi Yönetmeliği
05/12/2008	27075	Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği
03/10/2013	28784	Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği
08/12/2014		Sürdürülebilir Yeşil Binalar ile Sürdürülebilir Yerleşmelerin Belgelendirilmesine Dair Yönetmelik (Yürürlükten kaldırıldı)
02/04/2015	29314	Atık Yönetimi Yönetmeliği
23/03/2017	30016	Atık Yönetimi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
	30279	Binalar ile Yerleşmeler için Yeşil Sertifika Yönetmeliği
06/07/2018	30470	Enerji Verimliliği Denetim Yönetmeliği

Binalarda Enerji Verimliliği

Enerji tüketiminin sektörlere göre dağılımına bakıldığında, binalar tüketiminin büyük bir bölümünden sorumludur (Karabalık & Özyurt, 2009). Worldwatch Enstitüsü'nde kıdemli araştırmacı olarak görev alan Michael Renner şöyle belirtmektedir; “Binalar enerji, su ve materyallerin en büyük kullanıcıları arasında ve sera gazı salımlarına da önemli oranda katkıda bulunuyorlar. Özellikle küresel bina stoku hızla arttığı için, bina inşaatı ve yönetimini sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlu hale getirmek için çok geniş ölçekte politika gerekiyor” (Renner, 2016).

Türkiye’de 2011 yılı itibariyle mevcut stokun yaklaşık yüzde seksenini konut binaları oluşturmaktadır (Bayraktar, 2007). Bu stokun büyük bir bölümü, yalıtımsız ve niteliksiz binalardan oluşmaktadır. Bu yapı stokunun iyileştirilmesi veya yenilenmesi sürecinde, 2023 yılına kadar Türkiye’de yaklaşık 7 milyon 560 bin konuta ihtiyaç duyulacaktır (Gürlesel, 2012). Bu kapsamda, yeni yapılacak konut binalarının enerji performansını iyileştirecek düzenlemeler ile önemli oranda enerji tasarrufu sağlanabilir.

Binalarda enerji performansının iyileştirilmesine yönelik yapılan çalışmalarından biri de 'yeşil bina değerlendirme sistemleri' dir. Günümüzde, birçok dünya ülkesi kendi yerel koşullarına göre oluşturduğu sistemler aracılığıyla binaların enerji performans değerlendirmesini yapabilmektedir. Bu değerlendirme sistemlerinden en çok bilinenleri İngiltere'de 1990 yılında ortaya çıkan ve halen kullanımda olan BREEAM ile 1998 yılında Amerika'da kullanılmaya başlanan LEED sertifika sistemleridir. Bunlara ek olarak; çeşitli dünya ülkelerinde kullanılan yeşil bina değerlendirme sistemlerinden yaygın olarak kullanımda olanları; geliştirildikleri yıl, kullanıldıkları ülkeler ve geliştirici kurumları bağlamında Tablo 2'de özetlenmiştir:

Tablo 2. Dünya'daki yeşil bina değerlendirme sistemlerinden bazıları (Renner, 2016).

İsim	Geliştirildiği veya Kabul Edildiği Yıl	Kullanılan Ülkeler	Geliştiren/ Uygulayan Kurum
BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Methodology)	1990	Birleşik Krallık, Avrupa, Basra Körfezi ülkeleri ve diğerleri	Building Research Establishment Global
LEED (Leadership in Energy and Environmental Design)	1998	ABD, 150'den fazla ülke	U.S. Green Building Council
Green Globes (Kanada'da BOMA BEST (Building Environmental Standards) olarak yeniden adlandırılmış)	2000	Kanada, 2004 yılında ABD için Yeşil Bina İnisiyatifi tarafından kabul edildi.	ECD Energy and Environment Kanada (BOMA- Building Owners& Management Association tarafından uygulanıyor.
CASBEE (Comprehensive Assessment System for Building Environmental Efficiency)	2001	Japonya	Japan Sustainable Building Consortium
Green Star	2003	Avustralya, Yeni Zelanda	Green Building Council of Australia
Green Mark	2005	Singapur	Building and Construction Authority
Sustainable SITES	2006	ABD	Green Business Certification, Inc.

Living Building Challenge	2006	Cascadia (ABD ve Kanada)	International Living Future Institute
GBEL (Green Building Evaluation Label)	2006	Çin	China Building Science Research Institute tarafından geliştirildi; yerleşim ve Kentsel -Kırsal Kalkınma Bakanlığı tarafından uygulanıyor.
GRIHA (Green Rating for Integrated Habitat Assessment)	2007	Hindistan	The Energy and Resources Institute (TERI)
AQUA (Alta Qualidade Ambiental)	2008	Brezilya	Fundaçao Vanzolini Fransız HQE (Haute Qualite Environnementale) standardını Brezilya koşullarına uyguladı
Pearl Rating System for Estidama	2008	Birleşik Arap Emirlikleri	Abu Dabi Urban Planning Council
Green Star South Africa	2008	Güney Afrika	Green Building Council of South Africa (Avustralya sisteminden alındı)
LOTUS	2008	Vietnam	Vietnam Green Building Council
Building Environmental Assessment Method (BEAM)	2009	Hong Kong	Hong Kong Green Building Council

Son yıllarda LEED ve BREEAM sertifikalarının Türkiye’de yaygın olarak kullanımı görülse de kendi ülke koşullarına uygun olarak hazırlanmış olan bu sistemlerin Türkiye özelindeki problemleri çözmede yetersiz kaldığı konusu gündeme gelmiş ve daha önce yapılan çalışmalarda da ‘yerel sistem gerekliliği’ vurgulanmıştır (Aydın, 2013).

Bununla ilgili olarak, yakın geçmişte bina enerji performansını değerlendirmede kullanılacak ulusal sertifikanın geliştirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Bunlardan en bilinenleri; Türk Standartları Enstitüsü’nün 2014 yılında hazırlamış olduğu ‘TSE Güvenli Yeşil Bina’, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nin 2013 yılı itibari ile tanıttığı ‘SEEB-TR’ kılavuzu ve Çevre Dostu Binalar Derneği’nin (ÇEDBİK) 2015 yılında hazırladığı ‘Ulusal Konut Sertifika

Kılavuzu'dur. Bu üç sistemin ele aldığı değerlendirme kriterleri karşılaştırılmalı olarak Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Türkiye'deki yeşil bina değerlendirme sistemlerinden bazıları ve değerlendirme kriterleri (Diker, 2016).

TSE Güvenli Yeşil Bina (2014)	SEEB –TR (2013)	ÇEDBİK Konut Sertifika Kılavuzu (Haziran, 2015)
Güvenli Yeşil Bina Başlangıç Tasarımı		
Yaşamsal Alan Tasarımı	Tasarım	Konutta Yaşam
Alan Seçimi	Arazi Kullanımı	Arazi Kullanımı
Sağlık, Güvenlik ve Konfor	Konfor	Sağlık ve Konfor
Suyun Etkin Kullanımı	Su Verimliliği	Su Kullanımı
Malzeme ve Kaynak Kullanımı	Malzeme ve Kaynak Kullanımı	Malzeme ve Kaynak Kullanımı (6)
Karbon ayak izi		
Enerji Verimliliği	Enerji	Enerji Kullanımı (4)
İşletme Yönetimi	İşletme ve Bakım	İşletme ve Bakım
Ödül Puanı	Proje ve Yapım Yönetimi	Yeşil Proje Yönetimi (1)
	Atık Yönetimi	
	Kirlilik	
	Uyarlanabilirlik	
	Yangın Güvenliği ve Afet	
	İnovasyon	Yenilikçilik

Bu çalışmada, ÇEDBİK Konut sertifikası 'değerlendirme aracı' olarak ele alınmış ve sertifikadaki kriterler üzerinden çalışma yürütülmüştür.

ÇEDBİK Konut Sertifikası (ÇKS), Amerikan yeşil bina değerlendirme sistemi olan LEED (Leadership in Energy and Environmental Design), İngiltere'nin yeşil bina değerlendirme sistemi BREEAM (Building Research Establishment's. Environmental Method) ve Alman yeşil bina değerlendirme sistemi DGNB (Deutsche Gesellschaft für Nachhaltiges Bauen e.V.) baz alınarak, Türkiye'nin yerel koşullarına göre yeniden düzenlenmiştir. İlk olarak 2013 yılının Eylül ayında beta versiyonu olarak çıkarılan kılavuz, daha sonra 2015 ve 2016 yılının Haziran ayında revize edilerek tekrar yayımlanmıştır (Diker, 2016). Güncel olarak sertifikanın 2018 1.0 versiyonu bulunmaktadır.

ÇKS, toplamda 9 ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlar: *Bütünleşik Yeşil Proje Yönetimi (1), Arazi Kullanımı (2), Su Kullanımı (3), Enerji Kullanımı (4),*

Sağlık ve Konfor (5), **Malzeme ve Kaynak Kullanımı (6)**, Konutta Yaşam (7), İşletme ve Bakım (8) ve Yenilikçilik (9)'tir (Çevre Dostu Binalar Derneği, 2018). Çalışma kapsamında ele alınacak olan 1, 4 ve 6 numaralı değerlendirme ölçütleri ile kapsam ve gereklilikleri sağlandığı takdirde tasarım ve inşaat aşamasında sertifikada kazanılacak puanlar Tablo 4'te gösterilmiştir:

Tablo 4. ÇKS Değerlendirme ölçütlerinin puanlaması (Çevre Dostu Binalar Derneği, 2018).

Değerlendirme Kriterleri	Alınabilecek puan	Tasarım	İnşaat	Toplam
Bütünleşik yeşil proje yönetimi (1)				
Önkoşul entegre tasarım	Önkoşul		Önkoşul	
Entegre tasarım	1-2	2	-	9
Çevreye duyarlı müteahhit	2	1	1	
İnşaat atık yönetimi (3)	3	2	1	
Gürültü kirliliği	2	1	1	
Enerji kullanımı (4)				
Kontrol, İşletmeye alma ve Kabul	Önkoşul		Önkoşul	
Enerji verimliliği	Önkoşul		Önkoşul	
Enerji Verimliliği	1-15	15	-	26
Yenilenebilir enerji kullanımı	1-7	2	5	
Dış aydınlatma	1	1	-	
Enerji verimli beyaz eşyalar	1	-	1	
Asansörler	2	1	1	
Malzeme ve kaynak kullanımı (6)				
Çevre dostu malzeme	3	-	3	15
Mevcut bina elemanlarından yararlanılması	1-3	-	3	
Malzemenin yeniden kullanımı	1-3	-	3	
Yerel malzeme kullanımı	2-4	-	4	
Dayanıklı malzeme	1-2	-	2	

* Çalışma kapsamında incelenen ölçütler.

Yapılan değerlendirmeye ışık tutmak adına, seçilen ölçütlerin kapsam ve gereklilikleri bu bölümde tartışılmıştır.

Bütünleşik Yeşil Proje Yönetimi (1) ölçütünün amacı, sürdürülebilir tasarım ve inşaat konusunda uzmanların bir araya gelerek yeşil konut projesini bütünleşik bir yaklaşımla yönetmelerini sağlamaktır (Çevre Dostu Binalar Derneği, 2018). Bu değerlendirme ölçütünün kapsadığı alt ölçütler; *Entegre Tasarım (1)*, *Çevreye Duyarlı Müteahhit (2)*, *İnşaat Atık Yönetimi (3)* ile *Gürültü Kirliliği (4)*'dir. Çalışma kapsamında İnşaat Atık Yönetimi isimli alt ölçüt ele alınmıştır.

İnşaat atık yönetimi (3), inşaat sürecinde oluşan moloz ve atıkların yönetimini kapsamaktadır. Hedef, yapım esnasında oluşan hafriyat, beton, tuğla, asfalt, karışık moloz, alçı vb. inşaat atığı, ambalaj atığı, ahşap ve mobilya, cam, plastik, metal gibi atıkların geri dönüşüm ya da bertaraf yöntemini belirlemektedir (Çevre Dostu Binalar Derneği, 2018). Ölçüt kapsamında yapım sürecine yönelik detaylı bir atık yönetim planı hazırlanması ve atıkların sahada yeniden kullanımı, kullanılamayacak durumda olan atıkların ise lisanslı geri dönüşüm firmaları aracılığıyla geri dönüşüm sürecine aktarılması önerilmektedir.

Enerji Kullanımı (4) başlıklı değerlendirme ölçütü, enerji verimli binaların üretimini arttırmayı amaçlamaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını yaygınlaştırmak ve binaların doğal çevre ile olan ilişkisini iyileştirmek ölçütün alt hedeflerindedir. Enerji kullanımı; *Kontrol, İşletmeye Alma ve Kabul* (1), *Enerji verimliliği* (2), *yenilenebilir enerji kullanımı* (3), *dış aydınlatma* (4), *enerji verimli beyaz eşyalar* (5) ve *asansörler* (6) alt ölçütlerinden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında 2, 3 ve 5 numaralı alt ölçütler ele alınmıştır.

Enerji verimliliği (2) isimli alt ölçüt binaların enerji tüketimi ve karbon salımlarının azaltılmasını hedeflemektedir. *Yenilenebilir enerji kullanımı* (3) isimli ölçüt, sera gazı emisyonlarının ve fosil kaynaklı yakıt kullanımının azaltılmasını amaçlamaktadır. Bunun için, inşaat sahası içinde veya dışında yenilenebilir enerji teknolojilerinin kullanılmasını öngörmektedir. *Enerji verimli beyaz eşyalar* (5) isimli ölçüt ise, yatırımcının konut içerisinde planladığı/satın aldığı cihazların A veya daha üst bir enerji sınıfında seçilmesini zorunlu tutmaktadır (Çevre Dostu Binalar Derneği, 2018).

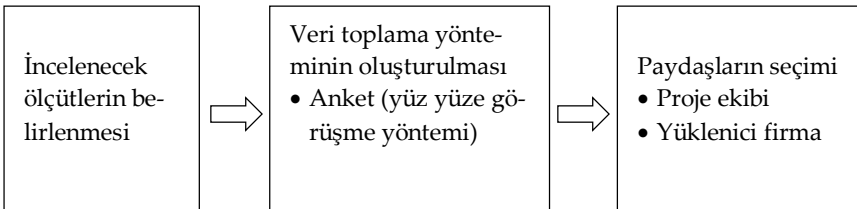
Malzeme ve kaynak kullanımı (6) başlıklı değerlendirme ölçütünün amacı, konut sektörünü çevreye duyarlı ve yerel malzemeye teşvik etmektir. ÇKS, binada kullanılacak malzemelerin çevre dostu, geri dönüştürülebilir, dayanıklı ve yerel malzeme olmasını öngörmektedir (Çevre Dostu Binalar Derneği, 2018). Bu değerlendirme ölçütü altında; *çevre dostu malzeme* (1), *mevcut bina elemanlarından yararlanılması* (2), *malzemenin yeniden kullanımı* (3), *yerel malzeme kullanımı* (4) ve *dayanıklı malzeme* (5) alt ölçütleri bulunmaktadır. Çalışmada tüm alt ölçütler ele alınmıştır.

Çevre dostu malzeme (1) isimli alt ölçüt, adından da anlaşılacağı üzere, çevreye duyarlı malzeme kullanımını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu ölçüt kapsamında, yapı elemanlarını oluşturan malzemelerin, EU ECO LABEL (eko-etiket), EPD (çevresel ürün beyanı), CE, FSC gibi çevre etiketlerine sahip olmaları istenmektedir (Çevre Dostu Binalar Derneği, 2018). *Mevcut bina ele-*

manlarından yararlanılması (2) alt ölçütü, kaynak kullanımının ve inşaat atığının azaltılmasına yönelik mevcut bina elemanlarından yararlanmayı teşvik etmektedir. Söz konusu bina elemanları taşıyıcı sistem elemanları olabileceği gibi, bina cephe elemanı da olabilmektedir. *Malzemenin yeniden kullanımı* (3) alt ölçütü, geri dönüştürülebilir ya da çabuk yenilenebilir malzemelerin yapıda kullanımını teşvik etmektedir. *Yerel malzeme kullanımı* (4), inşaat sürecinin nakliye aşamasındaki karbon salım miktarını azaltmak için, yapının inşa edildiği bölgede üretilen malzemelerin yapıda kullanımını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Ölçütte, malzemenin taşıma yolunun uzaklığına göre puanlama yapılmaktadır. Son olarak, *dayanıklı malzeme* (5) alt ölçütü, yapı kabuğunda ve yapı içerisinde kullanılan malzemelerin yıpranmaya karşı dayanıklı olmasını desteklemektedir. Değerlendirme ölçütünün, malzemelerin servis ömürleri ve garanti süreleri hakkında koşulları vardır.

Yöntem

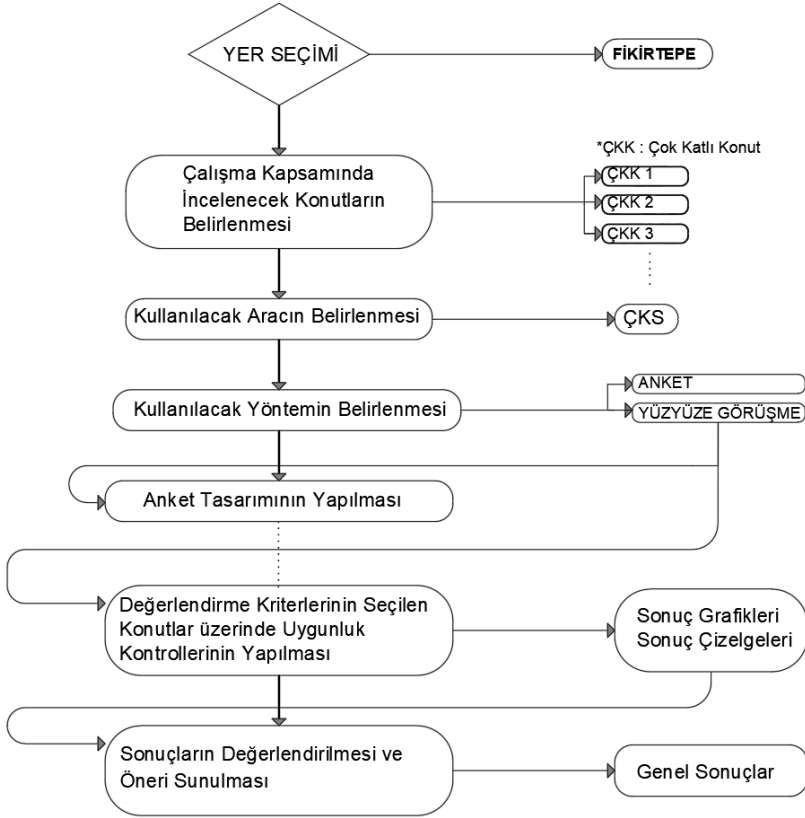
Bu çalışmada, Fikirtepe’de planlanan yeni konut binaları üzerinden çevresel sürdürülebilirliğe dair mevcut durum değerlendirmesi yapılması hedeflenmiştir. Çalışmanın yapıldığı 2015-2017 yılları arasında, bölgede ruhsat almış ve yapım süreci başlamış olan 17 (on-yedi) konut binası (rezidans) üzerinden 10 (on) tanesi çalışma kapsamında incelenmek üzere seçilmiştir. Binaların çevresel açıdan performanslarının ölçülebilmesi için ÇEDBİK Konut Sertifikası bir ‘değerlendirme aracı’ olarak kullanılmıştır. Seçilen değerlendirme ölçütlerinin her biri için; konunun kapsam ve gerekliliğinin sağlanıp sağlanmadığını ölçen anket soruları oluşturulmuştur (Ek-2 ve Ek-3). Daha sonra, anket aracılığı ile alınması planlanan verilerin kimlerden ve hangi yöntem ile elde edilebileceğine yönelik bir çalışma modeli oluşturulmuştur. Çalışma modeli Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Çalışma modeli. (Diker, 2016).

Paydaşların iki gruba indirgenmesinden sonra, anket formları proje ekibi ve yüklenici firmaya yöneltilmek üzere ayrılmıştır. Daha sonra, seçilen 10 konut binasının her biri için, tasarım sürecini yürüten proje ekipleri ve yapım sürecini yürüten yüklenici firmalar ile 2016 yılının yüz yüze görüşmeler yapılmış ve hazırlanan anket üzerinden cevaplar alınmıştır (Diker, 2016).

Elde edilen veriler doğrultusunda, pilot bölge Fikirtepe'deki yeni konut binalarının, enerji ve kaynak kullanımı ile atık yönetimi konularındaki farkındalık durumu incelenmiştir. Verilen cevaplara göre, sertifikada tanımlanan koşulların sağlanıp sağlanmadığına ilişkin ölçüt bazında uygunluk kontrolleri yapılmış ve elde edilen bulgular çizelge ve grafiklerle desteklenmiştir. Çalışmanın bu bölümünü kapsayan süreç modeli Şekil 3'te verilmiştir:

Şekil 3. Çalışmanın Süreç Modeli – 2. Bölüm (Diker, 2016).

Bir sonraki bölümde, çalışma alanı olarak belirlenen Fikirtepe'nin tarihsel süreç içerisindeki dönüşümü kısaca aktarıldıktan sonra, bu bölümde tanımlanmış olan yöntem, seçilen alan üzerinde adım adım uygulanmıştır.

Alan Çalışması: Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Alanı

Fikirtepe, İstanbul Anadolu Yakası'ndaki Kadıköy ilçe sınırları içerisinde- dir. Kadıköy ilçesi geniş yüzölçümü, nüfus büyüklüğü, kozmopolitan ya-şamı, 8 km'yi aşan sahili, kent içindeki semtleri birbirine bağlayan ana ula-şım yolları, sosyal, kültürel, ekonomik ve toplumsal faaliyetler açısından zenginliğiyle İstanbul'un en önemli ilçelerindendir (Fikirtepe Kentsel Ta- sarım Çerçevesi, 2013).

Fikirtepe, 1950'li yıllardan itibaren sanayi devrimine paralel olarak yo-ğun göç alarak kentleşme sürecine girmiştir. Ne yazık ki, bu süreç plansız bir şekilde gerçekleştiğinden, bölgenin büyük bir kısmı çarpık yapılaş- maya maruz kalarak gecekondu alanına dönüşmüştür. Aşırı nüfus ve ni- teliksiz yapılaşma, sağlıksız yaşam koşullarını beraberinde getirmiş, böl- geyi bir "çöküntü alanına" çevirmiştir (Diker, 2016).

2014 yılından günümüze kadar olan süreçte bölgenin fiziksel değişimini gösteren fotoğraflar Şekil 4'te verilmiştir:

Şekil 4. Fikirtepe'nin Mart 2014 tarihli Google sokak görüntüsü 2. fotoğraf: 23 Ekim 2016 tarihli Fikirtepe fotoğrafı. 3. fotoğraf: 18 Ekim 2018 tarihli Fikirtepe fotoğrafı.

Fikirtepe’deki kentsel dönüşüm süreci, 2013 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Kadıköy ilçesi Fikirtepe ve Dumlupınar Mahalleleri ile Eğitim ve Merdivenköy Mahallelerinin bir kısmını kapsayan 134 hektarlık bir alanı 6306 sayılı “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkındaki Kanun” uyarınca “Riskli Alan” ilan etmesi ile gündeme gelmiştir. Yine aynı yıl içerisinde “1/1000 ölçekli Fikirtepe ve Çevresi Uygulama İmar Planı” çalışmaları hız kazanmıştır. 1984 yılında çıkan 2981 sayılı yasa ve öncesinde yaşanan süreç, Fikirtepe’yi parsel bazında bölmüş ve günümüz kent dokusunu oluşturmuştur (Şekil 5).

Şekil 5. Fikirtepe’deki eski ızgara plan (Fikirtepe Kentsel Tasarım Çerçevesi, 2013).

Yeni yasal süreç ise Fikirtepe’nin bölünmüş parsellerini tekrar birleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu birleştirmeler sonucunda; 62 adet yapılaşmaya hazır ada oluşturulmuştur (Şentürk, 2014). Planlama sonucu oluşan adalar Şekil 6’da gösterilmiştir.

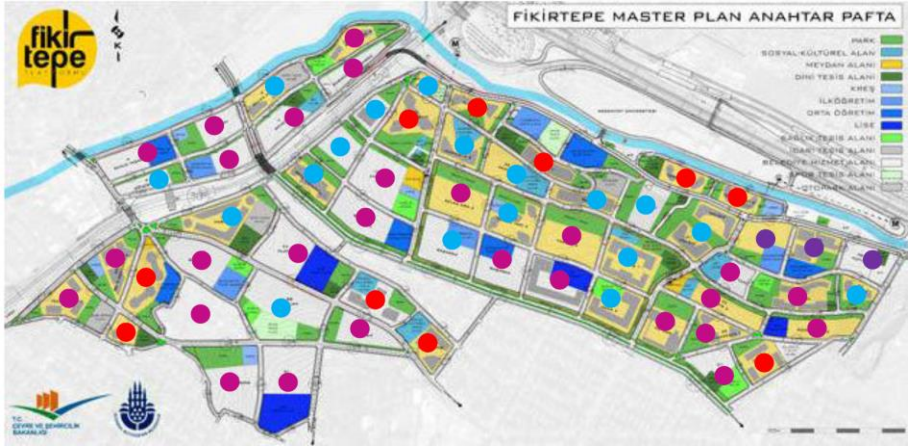
Şekil 6. Fikirtepe’de kentsel dönüşüm sonrası oluşacak plan- 62 adet yapı adası (Fikirtepe Kentsel Tasarım Çerçevesi, 2013).

1/1000 Ölçekli Fikirtepe ve Çevresi Uygulama İmar Plan Raporu'na göre; yapı adalarının büyüklüğü arttıkça ilave emsal hakkı kazanılmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013). Bu durum, yapı adalarının devasalaşarak her birinin birer *kapalı yerleşmeye* dönüşme riskini tetiklemektedir (Diker, 2016).

2013 yılında dönüşümdeki aktörlerin bir araya gelmesi ile hazırlanan Fikirtepe Kentsel Tasarım Çerçevesi, özünde bir master plan taslağı olarak düşünülse de çevre ve ekoloji bağlamında eksiklikler içermektedir. Bu nedenle, bölge bazında çözüm önerisi geliştirilmelidir.

Ekim 2018 itibari ile Fikirtepe bölgesinde;

- 10 adet projenin yapım süreci tamamlanmış (kırmızı ile gösterilmiş)
- 27 adet proje henüz başlamamış (pembe ile gösterilmiş),
- 18 adet projenin ise yapım süreci devam etmektedir (mavi ile gösterilmiş) (Şekil 7).

Şekil 7. Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projeleri'ndeki son durum. (Kaynak: Sezer, Z. II. Uluslararası Şehir, Çevre ve Sağlık Konferansı, Nisan 2018 - Ekim 2018'de revize edilmiştir (Diker,B.).

Fikirtepe, İstanbul'da kentsel dönüşümde pilot bölge olarak seçilmiş olması nedeniyle önem arz etmektedir. Konumu itibariyle odak noktası olan ve 134 hektarlık planlama alanı ile dikkat çeken bölgede yapılacak bir iyileştirmenin, daha geniş kitlelere hitap edeceği varsayılmıştır.

Kabuller ve Sınırlamalar

Bu çalışma, Fikirtepe’de planlanan yeni konut binalarının çevresel açıdan ne kadar ‘sürdürülebilir’ olduğunu araştıran bir yüksek lisans tezinden türetilmiştir. Çalışma kapsamında ele alınan proje sayısı, 2019 yılı itibarıyla alandaki güncel proje sayısı ile kıyaslandığında az gibi görünse de 2015-2017 yılları arasında ruhsat alıp yapım süreci başlamış veya tamamlanmış olan 17 yeni konut binasının 10 tanesi üzerinden yapılan tez çalışmasının evreni, aynı zamanda bu makalenin de kapsamı olmaktadır.

Seçilen konut binalarının satış süreci devam ettiğinden; isimlerinin kullanılmasından kaçınılmış ve Çok Katlı Konut (ÇKK) 1, 2, 3... olarak isimlendirilmiştir.

Çalışmada belirlenen üç ana başlık dışındaki değerlendirme ölçütleri kapsam dışında tutulmuştur. Ayrıca, sertifikada puan dağılımı yapılmayan ölçütlerde, sıralanan koşulların biri dahi sağlanamamış ise, konunun kapsam ve gerekliliğinin sağlanmadığı kabul edilmiştir (Diker, 2016).

Değerlendirme ve Bulgular

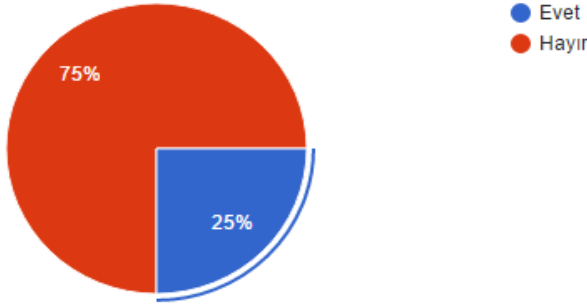
2016 yılının Ocak ve Şubat aylarında, seçilen on adet konut projesinin her biri için; hazırlanan anket soruları yardımıyla proje ekibi ve yüklenici firmalar ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Anketlerdeki değerlendirme ölçütlerine ilişkin soruların hangi paydaşlara yöneltildiğini gösteren çalışma Tablo 5’te verilmiştir:

Tablo 5. Ölçüt bazında anketlerin uygulandığı paydaşlar.

Değerlendirme Kriterleri	Proje ekibi	Yüklenici firma
Bütünleşik Yeşil Proje Yönetimi (1)		
İnşaat atık yönetimi		X
Enerji Kullanımı (4)		
Enerji Verimliliği	X	
Yenilenebilir enerji kullanımı	X	X
Enerji verimli beyaz eşyalar		X
Malzeme ve Kaynak Kullanımı (6)		
Çevre dostu malzeme	X	X
Mevcut bina elemanlarından yararlanılması	X	X
Malzemenin yeniden kullanımı	X	X
Yerel malzeme kullanımı	X	X
Dayanıklı malzeme	X	X

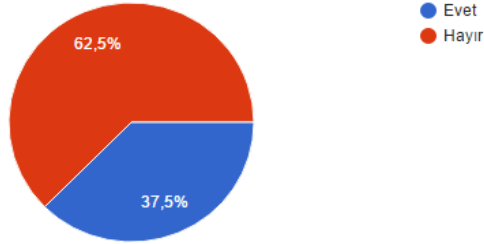
Toplamda 10 konut projesi için 10 adet proje ekibi ve 8 adet yüklenici firma ile görüşülmüş; alınan cevaplar ölçüt bazında incelenmiştir.

‘İnşaat atık yönetimi’ ölçütüyle ilişkili olarak yüklenici firmaya, yapım sürecindeki atık oluşumunun kontrol altında tutulmasına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Yapılan anket çalışmasında “Projenin atık yönetim planı var mı?” sorusuna sekiz firmadan sadece ikisi olumlu yanıt vermiştir (Şekil 8):

Şekil 8. Firmalarda atık yönetim planı varlığı.

Yapılan anket çalışmasında “Atıklar için geri dönüşümlü lisans firmalarıyla anlaşıldı mı?” sorusuna sekiz firmadan sadece üçü olumlu yanıt vermiştir (Şekil 9).

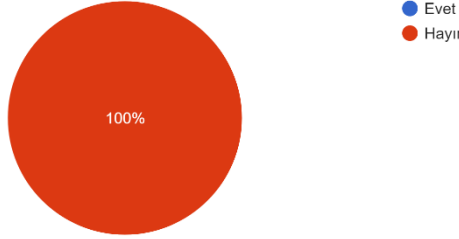

Şekil 9. Firmalarda lisanslı geri dönüşüm firmaları ile anlaşması durumu.

İnşaat sırasında oluşan atıkların bertarafı çoğunlukla yerel belediyeye bırakılmıştır. Atıkların geri dönüştürülerek saha içerisinde yeniden değerlendirilmesi önemli oranda kaynak tasarrufu sağlama imkanına sahip iken tercih edilmemiştir (Diker, 2016).

‘Enerji Kullanımı’ ile ilgili değerlendirme ölçütünün kapsam ve gerekliliğinin sağlanabilmesi için, binaların enerji performansını- özellikle ısıtma, soğutma ve aydınlatma yüklerini- ölçen dinamik simülasyon metodlarının kullanılması beklenmektedir. 10 adet konut projesi için proje

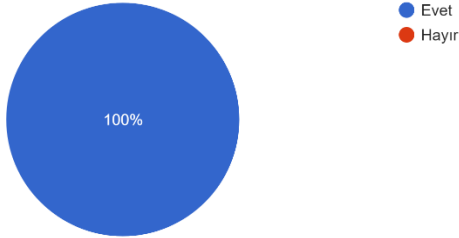
ekipleriyle yapılan görüşmede seçilen konutların hiçbirinde bina enerji modellemesi yapılmadığı tespit edilmiştir (Şekil 10).

Şekil 10. İncelenen projelerde dinamik simülasyon programlarının kullanımı.

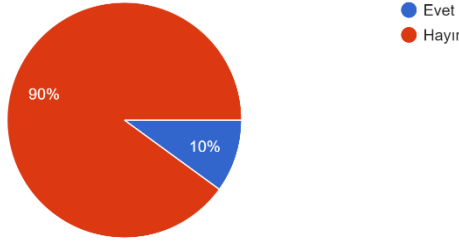
'Yenilenebilir enerji kullanımı' ölçütüne yönelik yüklenici firma ve proje ekibine yönetilen sorularda; yenilenebilir enerji sistemleri için sahada herhangi bir fizibilite çalışmasının yapılıp yapılmadığı, kullanılan veya öngörülen yenilenebilir enerji sistemleri, varsa türleri ve sistemlerin karşıladığı enerji tüketim yüzdeleri gibi veriler elde edilmeye çalışılmıştır.

İncelenen projelerin tümünde yenilenebilir enerji olarak güneş enerjisi tercih edilmiştir (Şekil 11). Yapılan görüşmelerde, %5-10 oranında, binanın ortak alanlarında tercih edilen sistemlerin birincil amacının site aidatlarını düşürmek olduğu belirtilmiştir (Diker, 2016).

Şekil 11. İncelenen projelerde güneş enerjisi sistemlerinin kullanılma durumu.

Saha dışından yenilenebilir enerji satın alan sadece bir proje bulunmaktadır (Şekil 12).

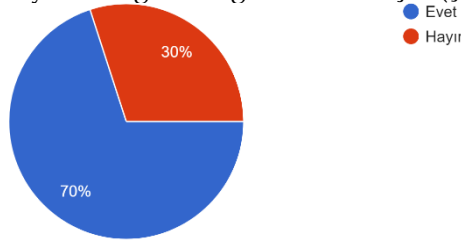
Şekil 12. İncelenen projelerde saha dışından yeşil/yenilenebilir enerji satın alma durumu.

'Enerji verimli beyaz eşyalar' isimli değerlendirme ölçütünde, konut içerisinde bulunan beyaz eşyaların sahip olması gereken enerji sınıfı hakkında bilgi verilmektedir. Konut içerisindeki beyaz eşyalar kullanıcılar tarafından karşılanıyorsa; cihazların A veya daha üst bir enerji sınıfından seçilmesi gerektiği konut satış sözleşmesine eklenmelidir (ÇEDBİK Konut Sertifika Kılavuzu, 2015).

Bu ölçütü ilgili incelenen projelerde, konut içerisindeki beyaz eşyaların temini çoğunlukla kullanıcıya bırakılmış; buna karşın konut satış sözleşmesinde alınacak beyaz eşyaların enerji sınıfına ilişkin bağlayıcı bir madde eklenmemiştir (Diker, 2016).

'Malzeme ve Kaynak Kullanımı' isimli değerlendirme ölçütü kapsamında, yüklenici firmalardan, inşaatta kullanılan malzemelerin çevresel ürün beyanı bulundurup bulundurmadığı hakkında bilgi alınması hedeflenmiştir.

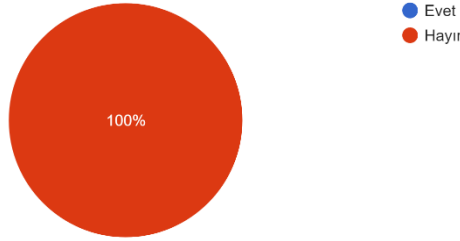
Yapılan anket çalışmasında hem proje ekibi hem de yüklenici firmalara yöneltilen "İnşaatta kullanılan malzemelerin çevresel ürün beyanı, EU ECO LABEL, EPD, NATUREPLUS, CE, DIN, FSC, PEFC gibi (eko – etiket) gibi çevre etiketi bulunmakta mıdır?" sorusuna yedi adet olumlu yanıt gelmiştir. Bu yedi firma, yapı iskeletinde, çatıda, dış duvar ve giydirme cephede, iç bölücü duvarlarda, döşeme ve kaplamalarda, kapı, pencere doğramalarında çevre etiketinin bulunduğunu ya da öngörüldüğünü belirtmiştir (Şekil 13).

Şekil 13. İncelenen projelerde çevre dostu malzeme kullanılması durumu.

'Mevcut bina elemanlarından yararlanılması' isimli değerlendirme ölçütünde gereksiz kaynak kullanımını önlemek ve atıkları azaltmak amacıyla mevcut bina elemanlarının kullanılması öngörülmektedir (ÇEDBİK Konut Sertifika Kılavuzu, 2015).

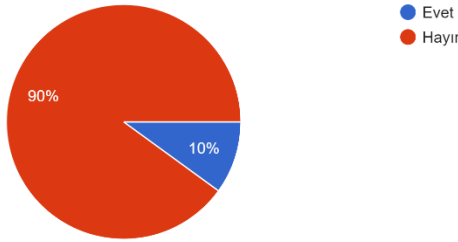
Ancak incelenen projelerin hiçbirinde mevcut bina elemanlarından yararlanılmadığı belirtilmiştir (Şekil 14). Bunun nedeni, Fikirtepe'nin yıllar içinde geçirdiği hızlı kentleşme sonrası niteliksiz yapı stoğuna sahip olması olarak düşünülebilir.

Şekil 14. İncelenen projelerde mevcut bina elemanlarının kullanılması durumu.

'Malzemenin yeniden kullanımı' isimli değerlendirme ölçütünde, inşaatın çevresel etkilerini minimize edebilmek adına proje ekiplerinin; kılavuzdaki tanımıyla "10 yıl veya daha kısa sürede sürdürülebilir bir şekilde büyüyüp yetişebilen veya üretilebilen tarım ürünleri" olarak belirtilen 'yenilenebilir malzeme' kullanımını öngördüğü bir yaklaşımın varlığı sorgulanmıştır (Diker, 2016).

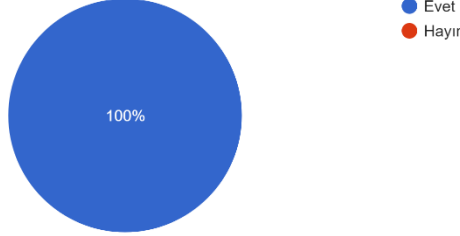
İncelenen projelerde yenilenebilir malzemelerin çoğunlukla tercih edilmediği görülmüştür (Şekil 15).

Şekil 15. Geri dönüşümlü ve yenilenebilir malzeme kullanım durumu.

'Yerel malzeme kullanımı' isimli değerlendirme ölçütündeki ana hedef, nakliye sırasındaki karbon salım miktarını ve kaynak kullanımını azaltmaktır (ÇEDBİK Konut Sertifika Kılavuzu, 2015).

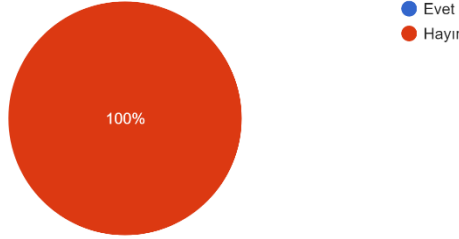
Görüşme yapılan firmaların çoğu inşaatta 100- 400 km sınırları içerisinde temin edilen yerel malzemeleri tercih etmektedir (Şekil 16). Böylelikle, nakliye sırasındaki karbon salım miktarı azaltılarak gereksiz kaynak tüketimi önlenmektedir.

Şekil 16. İncelenen projelerde yerel malzeme kullanılma durumu.

'Dayanıklı malzeme' isimli değerlendirme ölçütü kapsamında yüklenici firmalara, inşaatta kullanılan malzemelerin dayanıklılığı ve servis ömrü ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

İncelenen projelerin hiçbiri, yapı kabuğunda kullanılan malzemelerin servis ömrü ile ilgili gerekliliği sağlayamamıştır (Şekil 17). (Periyodik bakım hariç en az 30 yıl garanti süresi istenmektedir).

Şekil 17. İncelenen projelerde dayanıklı malzeme kullanılma / minimum hizmet ömrünü sağlama durumu.

Sonuç

Bu çalışmada, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Alanı'nda yapım süreci başlamış veya tamamlanmış olan yeni konut binalarının çevresel sürdürülebilirlik açısından farkındalığı araştırılmıştır. Bu kapsamda, ÇEDBİK Konut Sertifikası bir değerlendirme aracı olarak ele alınmış ve sertifikada belirtilen ölçütlerden; Bütünleşik Yeşil Proje Yönetimi, Enerji Kullanımı ile Malzeme ve Kaynak Kullanımı başlıklı ölçütleri incelenmek üzere seçilmiştir.

Sertifikada belirlenen ölçütlerin kapsam ve gerekliliklerinin sağlanabilmesi için gerekli şartlar incelenmiş; bu şartların yerine getirilip getirilmediğinin ölçülebilmesi için anket yöntemine başvurulmuştur. Anketlerde ulaşılmak istenen verilerin kimlerden alınabileceğine yönelik ise ölçüt bazında bir çalışma yapılmıştır. Verilerin elde edileceği paydaşların iki ana gruba indirgenmesinin ardından, çalışma kapsamında seçilen 10 adet konut projesinin her biri için, proje ekibi ve yüklenici firmalar ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş ve ilgili kişilere daha önceden hazırlanan anket soruları yöneltilmiştir. Alınan cevaplar doğrultusunda ise ölçüt bazında uygunluk kontrolleri yapılmış ve elde edilen bulgular tablo ve grafiklerle yorumlanmıştır.

Paydaşlarla yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen verilerin, her bir alt ölçüte ilişkin gerekli koşulları sağlayıp sağlayamadığına ilişkin oluşturulan özet veri çizelgesi Ek-1’de daha detaylı olarak verilmiştir. Bu çizelgeye göre;

- Atıkların değerlendirilmesi veya yönetimi konusuna verilen önem oldukça azdır.
- Enerji verimliliği başlığı altında incelenen ve binaların enerji performansını ölçmeyi amaçlayan dinamik simülasyon araçlarının kullanımına hiçbir projede rastlanmamıştır.
- Yenilenebilir enerji kullanımı konusunda özellikle güneş enerjisi kullanımının yaygın olduğu görülmüştür. Verilen cevaplarda, bu sistemlerin çoğunlukla inşaat alanının %5-10 ‘una denk gelen ortak alanlarda, aidat giderlerini azaltma amacı ile uygulandığı bilgisine ulaşılmıştır.
- Yatırımcı ve kullanıcı arasında yapılan sözleşmelerde konutlarda kullanılan beyaz eşyaların enerji sınıfları ile ilgili bağlayıcı bir madde bulunmadığı görülmüştür.
- İncelenen konut binalarında kullanılan malzemelerin çoğunlukla 100 km sınırları içerisinde seçilmiş olması; gereksiz nakliye ihtiyacını ortadan kaldırması ve sera gazı salımını azaltması sebebiyle olumlu bulunmuştur.
- İncelenen alandaki mevcut yapı stoku niteliksiz olduğundan “Mevcut bina elemanlarından yararlanılması” isimli ölçütteki gereklilikler sağlanamamıştır.

Sonuç olarak, Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Alanı’nda yapılan değerlendirmede, planlanan yeni konut binalarının çevresel sürdürülebilirlik açısından birtakım eksikleri olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’nin İDEP 2023

bina sektörü hedeflerine ulaşabilmesi için, özellikle bina üretiminin yoğunlaştığı kentsel dönüşüm alanlarından başlamak üzere; yeni yapılacak tüm konutlarda bina enerji performansını geliştirici hedefler koyması gerekmektedir. Bu bağlamda, ulusal konut sertifikasının yeni konut binaları için zorunlu tutulmasının, hedeflere ulaşılabilirliği kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Buna ilave olarak, binalarda ısıtma, soğutma ve aydınlatma yüklerinin hesabında kullanılan ve bina enerji performansını ölçen dinamik simülasyon araçlarının da bu bağlamda ele alınması gereklidir.

Ayrıca, binalarda enerji verimliliği konusunda AB ülkelerinin örnek alınması ve güncel yasal mevzuatın geliştirilmesinin ötesinde, yapılan uygulamalarda denetim mekanizmasının da iyileştirilmesi gerekmektedir.

Extended Abstract

A Research on Environmental Sustainability in Urban Transformation: The Case of Fikirtepe

*

Begüm Diker

İstanbul Doğuş University

ORCID: 0000-0001-9149-3880

Urbanization has been shaped according to the needs of each period and society, but it has gain speed, especially with the influence of industrialization in the 19th century. Due to the migration from rural to the urban, population of cities has increased gradually. According to the United Nations report, by 2050, two-thirds of the human population in the world is estimated to live in cities. While the number of people living in cities in Turkey is about 75% in 2018, the ratio for 2050 is projected to be like 86%.

One of the main effects of urbanization on the environment is global warming. The increase in energy and resource consumption due to human activities triggers climate change. Similarly, increased energy consumption and decreased natural sources caused by climate change threaten the environment. To prevent this cyclic destruction, in tackling climate change, many world countries have proceeded through to be a 'sustainable city' by setting goals for their local conditions. In this context, 'Green Cities Index' series started by Economist Intelligence Unit in 2009, can be thought as a milestone for assessment of sustainabilities and measurement the performance of cities. According to the report which has contributed by more than 20 organizations including well-known universities such as Harvard and Cambridge, it can be possible to create a sustainable city with the improvements about CO2 emissions, energy, building, land use, transportation, water and health, waste management, air quality, and environmental management. Also, the grant scheme handled by United Nation

within the frame of 'Horizon 2020: Smart Cities' supports the organizations and researchers in the field such as 'Sustainable Cities,' 'Smart Buildings,' 'Urban Transformation,' 'Innovation in Construction Sector.'

Turkey follows other world nations in tackling climate change. One of the studies in these contexts is the report called 'Climate Change National Action Plan 2011-2023' prepared by the Ministry of Environment and Urbanisation in 2012.

In this report, objectives related to energy, building, industry, transportation, waste sectors have been determined. For the building sector, there are some objectives such as "increasing the renewable energy use in buildings" and "decreasing greenhouse gas emissions in new settlements by 10%". It is essential to make assessments on energy efficiency in the Mega Cities where the population is increasing in the context of reaching these targets. Unfortunately, there is no detailed research on İstanbul, which is known a megacity for Turkey.

In this research, it was desired to draw attention to the share of buildings in the creation of a sustainable city by focusing on energy efficiency in the buildings. In the scope of the study, Fikirtepe, which is prominent as an area where building production is increased due to urban transformation in the city of İstanbul, which is defined as Mega City has been discussed. It is aimed to carry out an environmental sustainability analysis for energy and natural source use and waste management through the construction of new residential buildings which are completed/ incomplete by focusing on the urban transformation project in the region.

The study has four chapters. In the first chapter, a literature review has been done on sustainability and energy efficiency. In this context, current legislation in Turkey has been examined, and the regulations and the standards have been emphasized. Then, the building certification systems in Turkey and the other countries have been summarized for the assessment of building performance. A comparison has made out of the most known certification systems in Turkey. These are; 'ÇEDBİK (Çevre Dostu Binalar Derneği) Residential Certification System, 'SEEB-TR' and 'TSE Green Building Certificate.

In the second chapter, due to the Green Residential Certificate was accepted as a reference between the Ministry of Environment and Urban Planning and ÇEDBİK and a protocol was signed to carry out the certifi-

cate works with this association, it has been focused on ÇEDBİK Residential Building Certificate. The criteria contained the subject of energy, resource use, and waste management have been explained in detail.

The third chapter forms the methodological framework of the study. Firstly, the scope and requirements of the subject have been examined for each evaluation criteria in the certificate. A detailed analysis has been made about data can be provided from whom and by which method. In the next step, face-to-face talks are held with stakeholders involved in the design and construction process over ten new residential buildings which are selected in Fikirtepe. The residential building certificate has accepted as an assessment tool, and the answers have been obtained for both stakeholders through questionnaires prepared.

In the last chapter, in the direction of the obtained data, the awareness of the energy and resource use and waste management of the new residential buildings in the pilot region Fikirtepe has been examined. Requirements have evaluated based on each criterion, and the findings have been supported by charts and graphs.

As a result, it has been determined that the new residential buildings planned in Fikirtepe Urban Regeneration Area have some deficiencies in terms of accessibility to IDEP 2023 Building Sector targets. It is thought that these targets are hard to reach because the residential certificate is not mandatory for new buildings in Turkey. Concerning energy efficiency in buildings, beyond the development of the EU legislation and taking the example of the EU countries, it is also necessary to improve the control mechanism in the applications.

Kaynakça/References

- Alkin, E., ve İlkin , A. (1991). *Ekonomik ve Sosyal Sorunlar-Çözüm Önerileri Dizisi 1: Çevre sorunları*. Ankara: TOBB Yayınları.
- Aydın, K. T. (2013). *Yeşil bina sertifikasyonları kapsamında yerel sistem gerekliliğinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Tez no: 346494)
- Bayraktar, E. (2007). *Bir insanlık hakkı konut: Toki'nin planlı kentleşme ve konut üretim seferberliği*. İstanbul: Boyut matbaacılık.
- Çepel, N. (1995). *Çevre koruma ve ekoloji terimleri sözlüğü: Türkçe, Almanca, İngilizce*. İstanbul: TEMA Vakfı Yayınları.

- Çevre Dostu Binalar Derneği. (2018). *ÇEDBİK- konut sertifika kılavuzu: yeni konutlar V.1*. 10 Kasım 2018 tarihinde <https://cedbik.org/static/media/page/12/attachments/cedbik-konut-sertifika-kilavuzu-2018-v-1-06-06-2018.pdf?v=060618014756> adresinden erişildi.
- Çevre Dostu Binalar Derneği [ÇEDBİK]. (2015). *ÇEDBİK- konut sertifika kılavuzu: yeni konutlar versiyon 3.0*. 10 Kasım 2018 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/10518756-Cedbik-konut-sertifika-kilavuzu.html> adresinden erişildi.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇŞB]. (2011, Temmuz). *İklim değişikliği ulusal eylem planı 2011-2023*. Ankara. 10 Kasım 2018 tarihinde <http://www.dsi.gov.tr/docs/iklim-degisikligi/ideptr.pdf?sfvrsn=2> adresinden erişildi.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇŞB]. (2013). *Fikirtepe kentsel tasarım çerçevesi*.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇŞB]. (2013). *Kadıköy ilçesi Fikirtepe ve çevresi 1/1000 ölçekli uygulama imar planı değişikliği plan açıklama raporu*. 10 Kasım 2018 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/36184538-Kadikoy-ilcesi-fikirtepe-ve-cevresi-1-1000-olcekli-uygulama-imar-plani-degisikligi-plan-aciklama-raporu.html> adresinden erişildi.
- Diker, B. (2016). *Kentsel dönüşüm kapsamında konutlarda ulusal yeşil bina değerlendirme sistemleri: Fikirtepe örneği*. Yüksek Lisans Tezi, YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Tez no: 450958)
- Gürlesel, C.F. (2012, Mayıs). *2023 Vizyonunda gayrimenkul sektörü*. İstanbul: Stil Matbaacılık.
- Karabalık, K. ve Özyurt, G. (2009). Enerji Verimliliği, Binaların Enerji Performansı ve Türkiye’deki Durum. *TMMOB, İnşaat Mühendisleri Odası, Türkiye Mühendislik Haberleri*, 457(54), 32-34.
- World Commission on Environment. (1987). **Our common future**. 10 Kasım 2018 tarihinde https://sswm.info/sites/default/files/reference_attachments/UN%20WCED%201987%20Brundtland%20Report.pdf adresinden erişildi.
- Ünlü, H. (1991). *Yerel yönetim ve çevre el kitabı*. İstanbul: IULA –EMME.
- Worldwatch Enstitüsü. (2016). *Dünyanın durumu 2016: Bir kent sürdürülebilir olabilir mi?* (D. Kutluay, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Prugh, T. ve Renner, M. (2016). Kentler ve sera gazı emisyonları: sorunun boyutları. (L. Mastny, Edi.). *Dünyanın durumu 2016: bir kent sürdürülebilir olabilir mi?* içinde. (s. 91-105) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Renner, M. (2016). Binaların çevresel ayakizini azaltmak. (L. Mastny, Editör). *Dünya’nın durumu 2016: bir kent sürdürülebilir olabilir mi?* (s.137-159) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Siemens. (2010). *Sürdürülebilir şehirler: şehirler için sürdürülebilir gelişme*. 01 Ekim 2018 tarihinde http://www.siemens.com.tr/i/Assets/surdurulebilir_sehirler/SurdurulebilirSehir%20ic.pdf adresinden alındı.

HORIZON 2020 Akıllı Şehirler (Smart Cities) 2018 yılı Proje Çağruları açıldı | Resmi Tescilli UFUK 2020. (t.y.). 3 Ekim 2018 tarihinde <http://www.ufuk2020.com/haberler/horizon-2020-akilli-sehirler-smart-cities-2018-cagrilari-acildi.html> adresinden alındı.

Ek-1. Özet veri çizelgesi (Diker, 2016).

	ÇKK										ÖLÇÜT BAŞARI YÜZDESİ	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
a. Entegre Tasarım (önkoşul*)	✓	✓	✓	✓	X*	✓	✓	✓	✓	✓	✓	%90
b. Entegre Tasarım	X	X	X	X	X	X	X	X	✓(1)	X	X	%10
c. Çevreye Duyarlı Mütteahhit	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	%0
d. İnşaat Atığını Azaltma ve Atığın Yönetimi	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	✓(1)	%10
e. Güçlünlü Kirilliliği	X	X	X	✓(1)	X	X	X	X	X	X	X	%10
a. Kontrol-İşletmeye Alma ve Kabul (önkoşul*)	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓	%90
b. Enerji Verimliliği	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	%0
c. Enerji Verimliliği	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	%0
d. Yenilenebilir Enerji Kullanımı	X	X	✓(4)	✓(4)	(2)	✓(4)	X	✓(5)	X	✓(3)	X	%50
e. Dış Aydınlatma	✓(1)	✓(1)	✓(1)	✓(1)	✓(1)	✓(1)	✓(1)	✓(1)	✓(1)	✓(1)	✓(1)	%100
f. Enerji Verimli Beyaz Eşyalar	X	X	X	✓(1)	NA	X	X	X	X	NA	✓(1)	%25
g. Asansörler	NA	NA	NA	✓(1)	NA	✓(1)	X	✓(1)	NA	NA	X	NA
a. Çevre Dostu Malzeme	✓(1)	✓(1)	✓(1)	X	✓(1)	✓(1)	X	X	✓(1)	✓(1)	✓(1)	%70
b. Mevcut Bina Elemanlarından Yararlanılması	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	%0
c. Malzemenin Yeniden Kullanımı	X	X	X	X	X	X	X	X	✓(1)	X	X	%10
d. Yerel Malzeme Kullanımı	✓(2)	✓(2)	✓(2)	✓(2)	✓(2)	✓(2)	✓(2)	✓(2)	✓(2)	✓(2)	✓(2)	%100
e. Dayanıklı Malzeme	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	%0
TOPLAM PUAN (45)	4	4	4	8	10	0*	9	3	9	6	9	

Ek-2. Proje Ekibi/ Müellifi Anket Soruları (Diker, 2016).

Bu anket İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Ana Bilim Dalı, Çevre Kontrolü ve Yapı Teknolojisinde yapılan bir yüksek lisans çalışması için akademik amaçlı yapılmaktadır. Burada vereceğiniz yanıtlar yalnızca akademik amaçlı kullanılacaktır. Kişisel bilgi edinme amacı yoktur. Verdiğiniz destek için çok teşekkür ederiz.

Proje adı : Yanıtlayan :

ENERJİ VERİMLİLİĞİ- ÖNKOŞUL

1. Binanın enerji performansını ölçmek için enerji modellemesi yapıldı mı?
 Evet Hayır

(Enerji modellemesi yapılmadıysa 2. ve 3. soruları geçiniz.)

Enerji danışmanlığı firma ismi

2. Modelleme yapıldı ise hangi hesaplama metodu kullanılmıştır?
 BEP-TR (Ulusal Bina Enerji Performansı Hesaplama Yöntemi) Enerji Sınıfı:
 Energy-Plus
 Design Builder
 DOE-2
 Diğer (Açıklayınız)

- Önerilen binada kullanım takvimlerine bağlı olarak ısıtma ve soğutma ayar sıcaklıklarını sağlamayan saatlerin toplamı 300 saat/yıl'ı aşmamalıdır.
- 2- Enerji performansı ağırlıklı iyileştirme oranı en az %6 olmalıdır.

3. Yapılan simülasyon sonucunda binanın enerji performansı ağırlıklı iyileştirme oranı nedir?

- %13 %19 %25 %31
 %37 %43 %49 %55
 %60 %65 %70 %75

YENİLENEBİLİR ENERJİ KULLANIMI

1. Yenilenebilir enerji teknolojileri için fizibilite çalışması yapıldı mı? (2)
(Güneş, rüzgar, jeotermal, küçük kapasiteli Hidro enerjisi, biyokütle ve biyogaz vb.)
 Evet Hayır

2. Sahada güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi jeotermal enerji gibi yenilenebilir enerji teknolojileri kullanılıyor mu? (1-5)

Evet Hayır

Evet ise; yenilenebilir enerji sisteminden karşılanan oranı seçiniz.

%2 %5 %10 %20 %30

3. Saha dışından yenilenebilir enerji satın alınacak mı? (1-3) (Kontrat yapılması gerekir.)

Evet Hayır

ÇEVRE DOSTU MALZEME KULLANIMI

1. İnşaatta kullanılan malzemelerin çevresel ürün beyanı, EU ECO LABEL, EPD, NATUREPLUS, CE, DIN, FSC, PEFC gibi (eko – etiket) gibi çevre etiketi bulunmakta mıdır?

Evet Hayır

MALZEMENİN YENİDEN KULLANIMI (4)

1. Binada geri dönüşümlü, çabuk yenilenebilen dayanıklı malzemeler kullanıldı mı?

Evet Hayır

Evet ise;

Yapı iskeleti, çatı duvar, iç duvar, döşeme, kapı pencere doğramaları gibi yapı elemanlarından %15inin yeniden kullanılan malzeme olması (1)

Yapı elemanlarının en az %2,5 oranında yenilenebilir veya geri dönüştürülmüş hammadde içerikli malzeme olması (1)

Kullanılan agreganın %20'si geri kazanılmış olmalı, sahaya maksimum 50 km uzaklıktan getirilmiş olması. (1)

2. Binada kullanılan orman ürünleri ve türevi malzemelerinde Orman Genel Müd., FSC veya PEFC sertifikası var mıdır?

Evet Hayır

YEREL MALZEME KULLANIMI

1. Projede kullanılan malzemeler ne kadar uzaklıktan temin edilmektedir? (% kaç ne kadar uzaklıktan temin edilmekte yazınız.)

100km sınırları içinden (en az %10'u) 00km sınırları içinden (en az %30'u)

DAYANIKLI MALZEME

1. Giriş holü, merdiven, bina içi otoparklar gibi ortak alanlar yıpranmaya karşı korunuyor mu? (1) (Tekmelik- kolay temizlenebilir döşeme kaplaması, otoparklarda duvar ve kolon koruyucuları)

Evet Hayır

2. Cephede kullanılan yapı elemanlarının servis ömrü/garanti süresi ne kadardır?

0-10 yıl 10-20 yıl 20-30 yıl
 30 yıldan fazla

MEVCUT BİNA ELEMANLARINDAN YARARLANILMASI

- 1.Mevcut bina elemanlarının bir kısmı veya tamamı yeni binada kullanılmış mıdır?

Evet Hayır
Evet ise;

Bina cephesi ve taşıyıcı sistemin %50si aynen bırakılıp diğer bölümlerin yenilenmesi

Bina cephesi ve taşıyıcı sistemin aynen bırakılıp yalnızca iç kaplamaların yenilenmesi.

Ek-3: Yüklenici firma anket soruları.

Proje adı : Yanıtlayan :

İNŞAAT ATIĞINI AZALTMA VE ATIĞIN YÖNETİMİ

1. İnşaat sırasında ortaya çıkan hafriyat, moloz, ambalaj atığı, cam, plastik, metal vb. ürünler sahada yeniden kullanılıyor mu? (Ağırlık veya hacim olarak %45)

Evet Hayır

2. Atıklar için lisanslı geri dönüşüm firmaları ile anlaşıldı mı?

Evet Hayır

YENİLENEBİLİR ENERJİ KULLANIMI

4. Yenilenebilir enerji teknolojileri için fizibilite çalışması yapıldı mı? (2)

(Güneş, rüzgâr, jeotermal, küçük kapasiteli Hidro enerjisi, biyokütle ve biyogaz vb.)

Evet Hayır

5. Sahada güneş enerjisi, rüzgar enerjisi jeotermal enerji gibi yenilenebilir enerji teknolojileri kullanılıyor mu? (1-5)

Evet Hayır

6. Saha dışından yenilenebilir enerji satın alınacak mı? (1-3) (Kontrat yapılması gerekir.)

Evet Hayır

ENERJİ VERİMLİ BEYAZ EŞYALAR

1. Konut içerisindeki beyaz eşyaların (çamaşır mak., bulaşık mak. ve buzdolabı) teminini kim sağlamaktadır?

Yatırımcı Kullanıcı

2. Yatırımcı temin etmekte ise seçilen cihazların enerji sınıfları nedir?

A A+ B C Diğer.....

ÇEVRE DOSTU MALZEME KULLANIMI

İnşaatta kullanılan malzemelerin çevresel ürün beyanı, EU ECO LABEL, EPD, NATUREPLUS, CE, DIN, FSC, PEFC gibi (eko-etiket) gibi çevre etiketi bulunmakta mıdır?

Evet Hayır

Evet ise; değerlendirilen yapı elemanlarında çevre etiketi bulunan malzemeleri belirtiniz.

.....

MALZEMENİN YENİDEN KULLANIMI (4)

3. Binada geri dönüşümlü, çabuk yenilenebilen dayanıklı malzemeler kullanıldı mı?

Evet Hayır

Evet ise;

Yapı iskeleti, çatı duvar, iç duvar, döşeme, kapı pencere doğramaları gibi yapı elemanlarından %15inin yeniden kullanılan malzeme olması (1)

Yapı elemanlarının en az %2,5 oranında yenilenebilir veya geri dönüştürülmüş hammadde içerikli malzeme olması (1)

Kullanılan agreganın %20si geri kazanılmış olmalı, sahaya maksimum 50km uzaklıktan getirilmiş olması. (1)

4. Binada kullanılan orman ürünleri ve türevi malzemelerinde Orman Genel Müd., FSC veya PEFC sertifikası var mıdır?

Evet

Hayır

YEREL MALZEME KULLANIMI

2. Projede kullanılan malzemeler ne kadar uzaklıktan temin edilmektedir? (% kaç ne kadar uzaklıktan temin edilmekte yazınız.)

100km sınırları içinden
(en az %10'u)

100km sınırları içinden
(en az %30'u)

DAYANIKLI MALZEME

3. Giriş holü, merdiven, bina içi otoparklar gibi ortak alanlar yıpranmaya karşı korunuyor mu? (1) (Tekmelik- kolay temizlenebilir döşeme kaplaması, otoparklarda duvar ve kolon koruyucuları)

Evet

Hayır

4. Cephede kullanılan yapı elemanlarının servis ömrü/garanti süresi ne kadardır?

0-10 yıl

10-20 yıl

20-30 yıl

30 yıldan fazla (1)

Cephede kullanılan yapı elemanları marka.....

MEVCUT BİNA ELEMANLARINDAN YARARLANILMASI

- 1.Mevcut bina elemanlarının bir kısmı veya tamamı yeni binada kullanılmış mıdır?

Evet

Hayır

Evet ise;

Bina cephesi ve taşıyıcı sistemin %50si aynen bırakılıp diğer bölümlerin yenilenmesi

Bina cephesi ve taşıyıcı sistemin aynen bırakılıp yalnızca iç kaplamaların yenilenmesi

Begüm Diker, 2013 yılında Kocaeli Üniversitesi Mimarlık bölümünden mezun olmuştur. 2014 senesinde başladığı İstanbul Teknik Üniversitesi Çevre Kontrolü ve Yapı Teknolojisi yüksek lisans programını 2017 yılında tamamlamıştır. 2018 yılından itibaren İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yapı Bilimleri doktora programında çalışmalarına devam etmektedir. Aynı zamanda, Doğu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. İlgi alanları arasında; ekolojik tasarım, binalarda enerji verimliliği, sıfır enerji binalar, sürdürülebilir kentsel dönüşüm bulunmaktadır.

Begüm Diker graduated from Kocaeli University, Department of Architecture in 2013. She started to master program in Istanbul Technical University, Environmental Control and Building Technology program in 2014 and completed in 2017. Since 2018, she is continuing her PhD. studies in Construction Sciences program in the department of Architecture, Istanbul Technical University. At the same time, she is working in Doğu University, Faculty of Art and Design, Department of Architecture as a research assistant. Her research interests are: ecological design, energy efficiency in buildings, zero-energy buildings, sustainable urban renewal.

E-mail: bdiker@dogus.edu.tr

Smart Bicycle-Sharing System Design for the Historical Peninsula of Istanbul

*

Gülce Kırdar

Istanbul Technical University

ORCID:0000-0002-4700-6077

Şehnaz Cenani

Istanbul Technical University

ORCID:0000-0001-8111-586X

Gülen Çağdaş

Istanbul Technical University

ORCID:0000-0001-8853-4207

Abstract

The paper presents a smart bike sharing system proposal with intent to promote cycling for tourists as a sightseeing trip in the Historical Peninsula of Istanbul, where high population, inadequate road infrastructure and traffic congestion make the mobility difficult. Cycling offers an alternative sustainable transportation mode to overcome these mobility challenges; it presents low costs and active mobility to the individuals, and also improves the spatial experience with urban environment. The aim of the study is to promote the use of bikes for improving visitors' (tourists) perception of the urban environment by considering bicycle demand. The research concentrates on (1) how to perform more effective bike sharing system, which is able to respond to traffic condition, and (2) adjust the bike capacity according to in user demand. The smart bike sharing system, presented in this study, consists of; 1) bike route, 2) bike use mobile application and 3) bike sharing model stages. In bike-sharing modeling process, we employ agent based modeling as decision support system. In the scope of the study, the model is evaluated through a test case that is designed by randomly selected bike park spots and terminal locations. The results showed that there is an association between bicycle demand and the number and location of bicycle facilities (bike park spots and terminals). The presented bike sharing system offers a navigation map for the visitors unfamiliar with the area and a dynamic model proposal that responds flexibly to user needs. The developed dynamic bicycle system is expected to increase the user satisfaction and thus the use of bicycles by reducing the bicycle waiting time of the users.

Keywords: *Cycling, smart mobility, smart bicycle-sharing system, agent-based modeling, decision support system.*

İstanbul Tarihi Yarımada Bölgesi için Akıllı Bisiklet Paylaşım Sistemi Tasarım Önerisi

*

Gülce Kırdar

Istanbul Teknik Üniversitesi
ORCID:0000-0002-4700-6077

Şehnaz Cenani

Istanbul Teknik Üniversitesi
ORCID:0000-0001-8111-586X

Gülen Çağdaş

Istanbul Teknik Üniversitesi
ORCID:0000-0001-8853-4207

Öz

Çalışma, İstanbul'un Tarihi Yarımada Bölgesi'nde özellikle tarihi çevreye erişim zorluğu, trafik problemi ve nüfusun fazla olması ziyaretçilerin bölgeyi deneyimlemesi açısından sorun oluşturması sebebiyle, bölgede kullanıcılar için akıllı bisiklet paylaşım sistemi önermektedir. Sürdürülebilir ulaşım aracı olarak bisiklet kullanımı bölgede hareketlilik kaynaklı sorunların çözülmesini sağlayabilir. Bisiklet kullanımı kullanıcıya düşük maliyetli ve sağlıklı erişim imkanı sunarken, aynı zamanda kullanıcının kentsel mekanı diğer ulaşım araçlarına göre daha iyi algılamasını ve deneyimlemesini sağlar. Çalışmanın amacı bölgede bisikletin ulaşım aracı olarak kullanılarak ziyaretçilerin kentsel çevreyi daha iyi algılamasını sağlamak amacıyla değişken bisiklet kullanım talebini göz önüne alarak bisiklet kullanımını arttıracak yöntemler geliştirmektir. Önerilen bisiklet paylaşım sistemi; (1) trafik durumuna ve kullanıcı isteklerine uygun, kullanıcı ile etkileşimli en etkin bisiklet ulaşımının nasıl gerçekleştirileceği ve (2) kullanım durumuna göre mevcut bisiklet terminallerinde park ve bisiklet talebinin en uygun nasıl belirlenebileceği soruları üzerinden geliştirilmiştir. Akıllı bisiklet paylaşım sistemi; 1) bisiklet rotasının tanımlanması, 2) bisiklet kullanım uygulaması ve 3) bisiklet paylaşım modeli tasarımı aşamalarından oluşmaktadır. Çalışmada karar destek sistemi yöntemlerinden biri olan etmen tabanlı modelleme yöntemi kullanılarak bisiklet paylaşım modelinin süreci tanımlanır. Çalışma kapsamında, bisiklet paylaşım modeli bisiklet park ve terminal konumları raslantısal olarak seçilerek örnek çalışma ile değerlendirilir. Örnek çalışmanın sonuçları bisiklet talebinin bisiklet servislerinin (bisiklet park ve terminal noktaları) mesafeleri ve sayıları ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Önerilen bisiklet paylaşım sistemi, bölgeyi bilmeyen kullanıcılar için yol bulucu uygulama ve değişken kullanıcı talebine uyum sağlayabilen bisiklet paylaşım modeli sunmaktadır. Geliştirilen dinamik bisiklet paylaşım sisteminin kullanıcıların bisiklet bekleme süresini azaltarak, kullanıcı memnuniyetini ve dolayısıyla bisiklet kullanımını artırması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Bisiklet kullanımı, akıllı hareketlilik, akıllı bisiklet paylaşım sistemi, etmen tabanlı modelleme, karar destek sistemleri.

Introduction

Cycling as a sustainable transportation mode is counted among primary topics of smart cities. Cycling has been promoted due to the traffic-related issues, (such as vehicle density, parking lot problem, traffic accident, and congestion) and resulting pollution-induced factors (noise and air pollution). According to INRIX (2018) report, Istanbul is ranked second worst European city in terms of traffic congestion; 157 hours are spent in traffic per year. This fact reveals that cycling has to be encouraged as a transportation mode in Istanbul for reducing traffic congestion. However, the rate of cycling as a transportation mode in Istanbul is not sufficient (1%) in comparison to the particular European cities (Antwerp, Bremen, Nantes, Seville, Copenhagen) as displayed in Figure 1. The inadequate roads and infrastructure, drive-centric transportation system, the topography of the site, user habit and driver attitude cause the limited use of cycling.

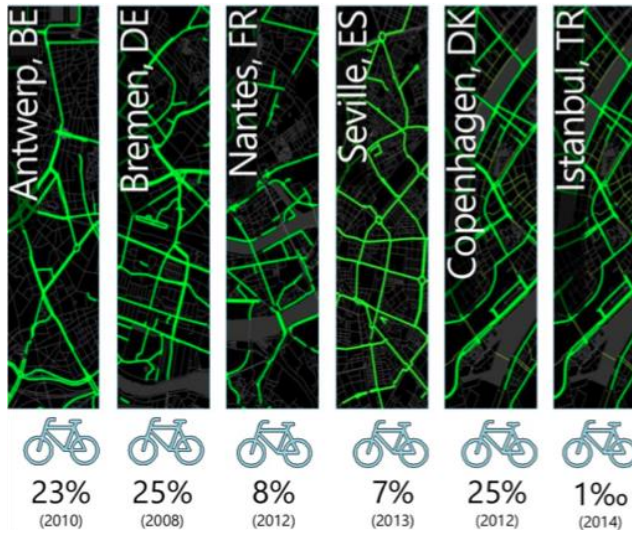

Figure 1. The rate of cycling as a transportation mode in different cities (Öztaş, 2015).

The bicycles are presented as among the most sustainable modes of urban transportation since they do not consume energy and produce emission during mobility. Promoting cycling as transportation mode provides human-centered transportation with better air quality for the city, pollution-free transportation for the environment and healthy mobility for the users at a low cost. Moreover, cycling has an impact on the spatial learning of the user. The selection of transportation modes influences the spatial

learning; pedestrians and cyclists who traveled slower than drivers perceive more details and can notice objects in greater distances in urban environment (Cenani, 2013). Accordingly, it can be stated that cycling improves the user perception and experience of urban environment. We argue that promoting cycling as a travel mode provides sustainable mobility within more interaction with urban environment (Figure 2).

Figure 2. Cycling improves user perception and experience (VisitCopenhagen, 2018). (<https://www.visitcopenhagen.com/copenhagen/sightseeing/bike-city-copenhagen>)

The benefits of cycling on user well-being and spatial learning direct researchers to develop technologies to improve bicycle facilities, infrastructure and bike use for smart and sustainable cities. Smart city can be defined as the planning and management of the city as smart systems through technology in order to improve the livability of citizens. Smart mobility, smart environment, smart economy, smart government, smart living, and smart people are the indicators of the smart city, as indicated in Figure 3a, (Cohen, 2012). Smart mobility aims to develop strategies for planning of the mobility to reduce traffic congestion and car dependence, and promote public transportation, and active mobility modes (walking and cycling) using technology. In the scope of smart mobility, the bicycle use has been supported by Information Communication Technologies (ICT) and the Internet of Things (IoT) Technology, which can be defined as intelligent transportation systems (ITS) (Behrendt, 2016). Behrendt (2016) collect smart mobility developments in the field of bike use under the concept of *smart velomobility* (Figure 3b). The developments in smart velomobility involve smart bike-sharing systems, user interactive mobile applications for cycling and bike-sharing, and connected bicycle transportation

systems. Smart velomobility technologies are associated with smart mobility concept and they target to promote cycling as an active, sustainable and connected mode of transportation using technology as a tool (Behrendt, 2016).

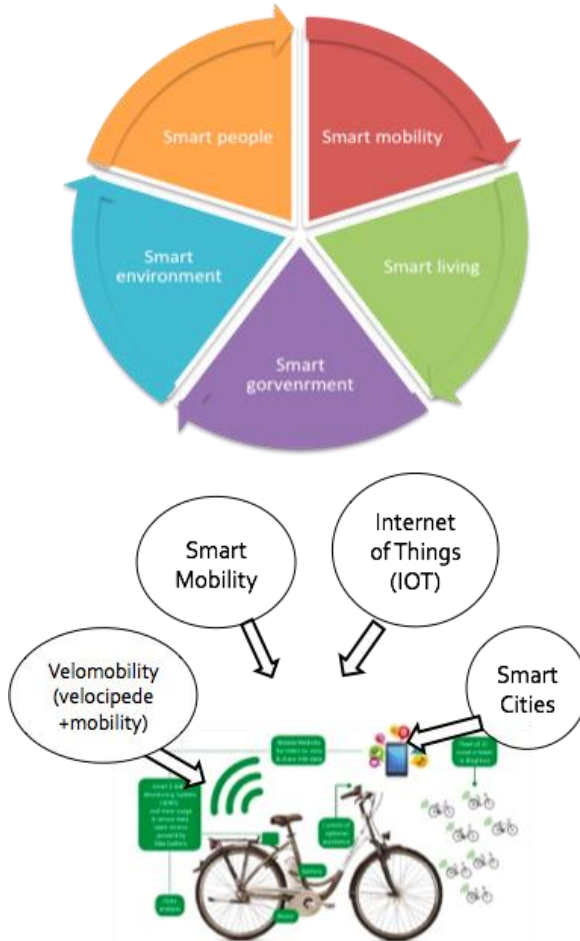

Figure 3. (a) The Smart City Wheel (Cohen, 2012) and (b) Velomobility concepts supported by technology (Behrendt, 2016).

In the context of smart velomobility technologies, bike-sharing systems have become more prevalent and ubiquitous. The public bike-sharing has started to grow since the 1960s and reached to 1175 cities in 63 different countries currently (DeMaio, 2009). Most of the European cities have developed strategies for bicycle infrastructure, and improvements for cycling facilities to make cycling attractive as a travel mode. In this scope, the trend in bike-sharing platforms has also grown in many European cities.

Some of the bike-sharing platforms are Villo! (2006) in Brussel, CityBike (2015) in Vienna, and BiciMad (2014) in Madrid (DeMaio, 2009).

In Istanbul, there have been attempts to promote cycling in recent years; however, the developments in cycling facilities and infrastructure are limited and need to be improved. As a promising development, Superpool (2017) mapped the potential bike paths in Istanbul, considering the topography of the area (max 15% incline), within the roads and highways, as displayed in Figure 4. This map can be used as a template for expanding bicycle paths. Moreover, BAKSI (Smart Bicycle Systems) has developed a bike-sharing system named as ISBIKE. ISBIKE is in use in Kadıköy-Kartal bicycle route for Asian Side, and Bakırköy-Zeytinburnu, Florya-Yeşilköy and Kuruçeşme-Sarıyer Bosphorus bicycle route in European Side of Istanbul since 2018 (BAKSI, 2018).

Figure 4. Bicycle map of Istanbul designed by Superpool Architecture (2017). (Reference: <https://www.superpool.org/index.php/research/istanbul-bike-map>)

The study focuses on promoting bicycle use as travel mode improving bike-sharing system (bicycle-sharing system). The study is conducted in the Historical Peninsula area of Istanbul. The Historical Peninsula is an attractive touristic destination, but it suffers from the negative impacts of motorized vehicles on tourist mobility. In the Historical Peninsula, the sightseeing buses for tourists lead to traffic congestion and parking problem within the increased pedestrian density (Figure 5). In 2010, a pedestrianization process has been conducted and particular streets are pedestrianized to decrease the car dependency and improve walkability in urban area (Gehl and EMBARQ, 2011). However, the vehicle dependent mobility in the area with sightseeing buses or individual cars degrades the

pedestrianization process; on the other hand, visitors would prefer to travel longer distance than walking to experience historical environment. Promoting cycling can be a solution for the mobility of the visitors. Cycling as a travel mode offers more travel distance in shorter time comparing walking, while it prevents the motorized vehicle-related issues. The study argues that improving cycling facilities in the Historical Peninsula can also support the pedestrianization process. According to the data of the survey study within the scope of the Istanbul Historical Peninsula Pedestrianization Project prepared by EMBARQ in 2014; bicycle use rate of participants is currently 1%; however, this rate may increase to 20% in the case of planning efficient infrastructure for bicycle (EMBARQ, 2014). As the survey reveals, the individuals would prefer cycling as a transportation mode, if the efficient bicycle lanes and bicycle-sharing platforms were provided. It can be stated that there is a growing demand in cycling as transport mode. The motivation of this research study is the limited bike use and demand for cycling in the area. In this study, we aim to explore alternative ways to improve bike sharing systems and encourage cycling as a mobility mode in the Historical Peninsula.

Figure 5. The pedestrian density and parking cars due to the trip buses.

The paper presents a smart bicycle sharing system proposal in the Historical Peninsula in order to promote cycling for tourists as a sightseeing trip mode. The study aims to offer a more effective bike sharing system, which is able to adapt to traffic condition and adjust the bike capacity according to user demand. We assume that this study can minimize the bike waiting time, improve user satisfaction and ultimately promote to cycling through the adaptability to alterations in traffic condition and user demand. The smart bike sharing system, presented in this study, consists of; bike route, mobile application and bike sharing model stages.

The rest of the paper is structured as follows. First, the approaches in bike-sharing systems modeling are elaborated. Second, the methodology of the bike sharing system is explained, and the system components are described. Third, the model is evaluated through a test case, and findings from the test case are indicated. Finally, the results and further developments are discussed in conclusion section.

Approaches to the Bike-Sharing System Modeling

The bicycle sharing systems have developed with the support of technologies. The bike sharing systems operate on the basic principle: individuals rent a bicycle from the bicycle terminal without owning a bicycle and use bicycles until the destination point and drops the bicycle. As the bike-sharing system is integrated with technology, the process gets more complex. Bike sharing modeling is employed to provide efficient bike-sharing process. Migley (2011) classify the bicycle sharing systems into 4 generations according to their features: First and the second generation of bicycle sharing systems provided bicycles which could be picked and returned in any location. Third generation systems employed technology including electronic locking docks, smart cards, mobile applications, built-in GPS devices in the bicycles and support with mobile applications. The fourth generation includes computation for real-data management within mobile applications, besides technological solutions such as movable docking stations, solar-powered docking stations, electric bicycles (Migley, 2011). For instance, BiciMad (2014) in Madrid, and Donkey Republic in Copenhagen, set precedent for third generation bike-sharing systems via integrated platform into public transportation, and GPS bike tracking technologies, respectively (DeMaio, 2009). CityBike (2015) in Wien sets a precedent for fourth-generation bike-sharing systems. Smart bicycle terminal points are connected with bicycles via Internet of Things (IoT) Technologies; the bicycle availability in the terminals is presented via mobile application (CityBike Wien, 2018).

Bike sharing modeling studies are developed to solve network design, management and operation issues that are encountered in the last generation bicycle sharing systems (Vogel et al., 2011). Network design and redesign issues are related to the topography, traffic and distribution of stations within the number of bicycles (Vogel et al., 2011). System-user balance management issues relate to user demand and satisfaction, while operational issues concentrate on the bicycle usage pattern (Lozano et al., 2018).

Yang and colleagues (2016) has study on promoting user satisfaction by analyzing using pattern and parking condition with existing bike-sharing data. Lozano et al. (2018) employs agent based modeling for predicting bicycle demand and Bortner et al. (2015) utilize for predicting bicycle waiting duration with intend to dimensipn the optimum bicycle number in bicycle parks. Saltzman and Bradford (2016) implement agent-based modeling to determine cycling duration by evaluating the tendency of the user to walk after leaving the bicycle. The agent-based modeling approach has been employed mainly to evaluate the bicycle demand and prediction of bike use in reference studies. In agent-based modelling, each agent represents an actor, and the interaction between each actor and environment is defined. (Sopher, Shauman, Kalay, 2016). As Sopher and colleagues (2016) state the agent-based modeling (ABM) describes how the agents behave as a result of the interaction. Understanding the interaction between agents and environment provides ABM to be used in desicision making process as decision support system. Arentze and Achten (2007) define decision support system as “interactive computer-based systems that helps people (decision makers) to improve decision making capacities in uncertain problems”. The process of decision support system consists of problem analysis, generation of alternative solutions and selection of optimum solution.

Based on the literature research, the study can be attributed as fourth generation of bicycle-sharing system. The study offers a solution to the network design issue through bicycle route map development, and to the management and operational issues through bicycle-sharing system modeling within user interactive mobile application. The focus of the study is to develop a smart bicycle sharing system that meets user demand and improves user satisfaction to promote cycling. Meeting the bicycle demand in the daily process is a determinant factor for the performance of the bicycle sharing system since it improves user satisfaction (Bortner et al., 2015). Bicycle demand is two-fold; each station should have a sufficient number of bicycles and parking for cyclists (Bortner et al., 2015). This study utilizes agent-based modeling as a method to take decisions about dimensioning bicycle capacity according to user demand. Next section points out the methodology of the smart bike sharing system and elaborates the bike-sharing model design process.

The Methodology of Smart Bicycle-Sharing System

The smart bicycle sharing system, presented in this study, includes the stages of; bicycle route, mobile application and bicycle sharing model design. The bicycle route is defined according to touristic destinations and the slope of the roads; while bicycle park and terminal points are determined according to existing tram stations, interchange points, green areas, touristic spots and cultural landmarks. The mobile bicycle use application presents the user an interactive interface; the user decides the destination and selects the spots, the mobile application displays the shortest route passing through the selected spots considering traffic condition. In the further stages, user data, taken from the application, can be used to decide the bicycle parking capacity in bicycle park and terminal points. The bicycle sharing model is developed to model the interaction between bicycle, bicycle park and terminal, bicycle sharing process, and to adapt the alteration in user demand. In this study, the relation between changing bicycle usage demand and parking capacity is associated with a product-service system which is commonly used for efficient logistic transportation; therefore, the study exploits the product-service system for the development of bicycle sharing model.

Bicycle Route Map

Landmarks become a reference point for tourists while navigating since the target group of the study is the tourist traveler who is unfamiliar to urban environment. Landmark is defined as "an object or feature of the city that is easily recognized from a distance and help individuals to be certain of their locations." (Cenani, 2013). Landmarks are important for spatial learning and the development of cognitive maps (Cenani, 2013). In general, there are two types of landmarks; global and local. Eiffel Tower and Statue of Liberty can be given as examples of global landmarks, whereas local landmarks are reference points for a specific city, neighborhood or individual (Cenani, 2013). The bicycle route is created by considering these parameters:

- cultural (global) and local landmarks, tourist destinations,
- existing tram/bus stations, interchange points
- green areas, open recreation areas
- and the incline of the roads

The slope of the roads is identified by using Bike Roll (Bikeroll, 2018), as exhibited in Figure 6. The slope of the selected roads is approximately 6% and the maximum slope of the selected roads does not exceed 12 %, therefore the route matches the criteria of being bicycle path. On the route, the bicycle terminals and bicycle parks are marked with numbers. Bicycle parks are determined according to existing tram/bus stations, green areas and local landmarks. Bicycle terminals are located considering the location of cultural (global) landmarks on touristic destination and interchange points (such as Beyazıt Square) since the bicycle demand would be more in that places, while bicycle parks are located close to the existing tram stations.

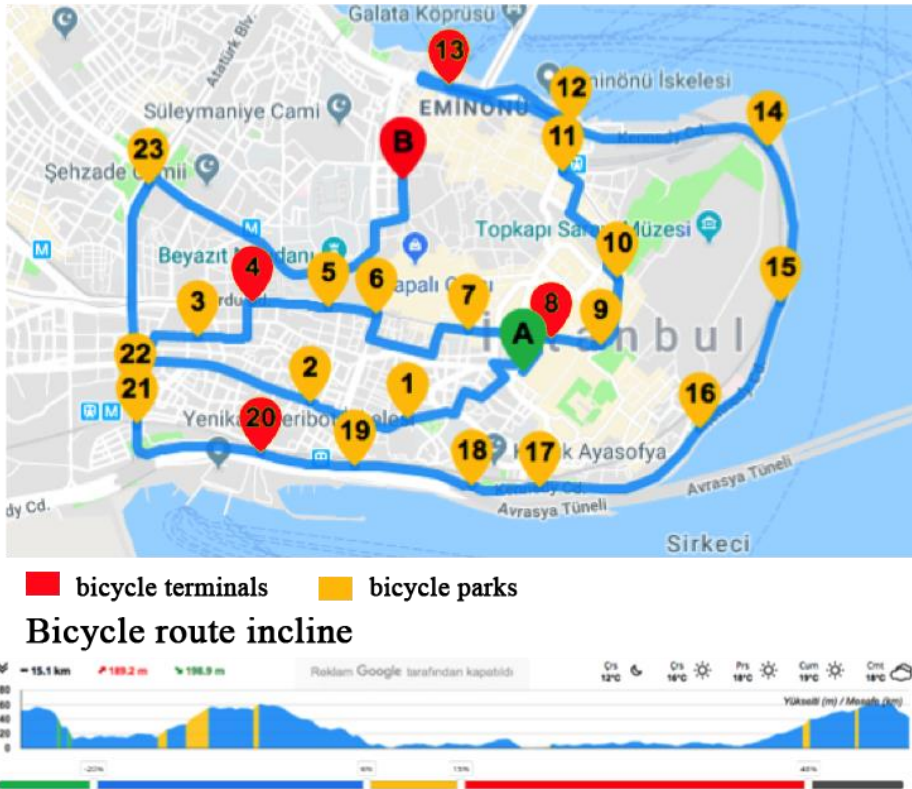

Figure 6. Bicycle route map prepared in BikeRoll application (Bike Roll, 2018). (Reference:<https://bikeroll.net/tr>)

Mobile Application

The mobile application presents an interactive interface to the user. In the application, the user decides the destination and selects the spots, the mobile application displays the shortest route passing through the selected

spots considering traffic condition. In the further stages, the study assumes that users are able to select the location of bicycle park and terminal points and define their destination routes. The user data, taken from the application, will be used to decide the bicycle parking capacity in bicycle park and terminal points. In addition, the mobile application allows the user to select the time zone; application will display different route considering traffic condition in the furtherance of the study. The user will interact with the bike sharing model via a mobile application. In the scope of the study, the conceptual framework of application interface is established, as displayed in Figure 7.

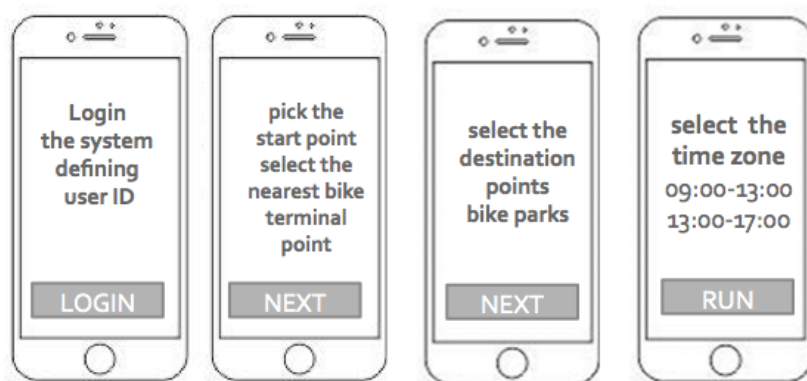

Figure 7. The interface of the mobile application.

Bicycle-Sharing Modeling

The bicycle sharing process is modeled within the interaction between bicycle, bicycle park and terminal spots, and user demand. In the literature, the relation between changing bicycle usage demand and parking capacity is associated with a product-service system which is commonly used for efficient logistic transportation (D'Albert et al.,2015). Based on the reference, our study exploits the logic of product-service system for the development of the bicycle-sharing model. In this context, bicycle terminals are associated with manufacturing center, bicycle parks are with distributors and bicycle agents are with products.

The methodology of the smart bicycle-sharing modeling depends on Decision Support System (DSS) since the problem of the balance between demand and bicycle capacity is defined as a semi-structured problem. The semi-structured problem means that the problem involves many variables

and parameters and has complex characteristics to solve with a definite algorithm. In this study, the proposed decision support system method utilizes agent-based system modeling integrated with dynamic system modeling; therefore it employs Anylogic software as a tool. The program was developed by AnyLogic Company in 2000 as multimethod modeling and simulation for modeling complex systems in different disciplines (Anylogic, 2018). This program presents advanced object library within CAD, GIS and Google maps integration (Anylogic, 2018). In this study, bicycles, bicycle parks, and terminals are defined as agents, the behavior and relations of the agents are abstracted and bicycle sharing system is modeled through agent-based modeling method in Anylogic software. Dynamic system modeling is utilized to describe the dynamic relation between bicycle usage demand and parking capacity in the bicycle sharing process. The behavior of each agent is modeled and the modeling process is demonstrated below in detail;

- A GIS (Geographic Information System) based map is located in the interface and bicycle park and terminal points are indicated. The location data of bicycle parks and terminals are introduced as input from the database (excel format) (Figure 9).
- The main agents' components are introduced to the model: Bicycle terminals, bicycle parks, bicycle (vehicle) and order (demand) agent.
- **Bicycle terminal agents** are the starting\ ending point of the trip, where the bicycles are stored and rented, they are associated with production (manufacturing) center in the product delivery system. **Bicycle park agents** are the parking spots and the transition points, they are associated with distributors in product delivery system. With **Order (demand) agent** user demands a bicycle, this triggers the system.
- In the **bicycle park agent**, bicycle demand event is generated. With the event, component demand is repeated in the specified time interval (50-100 min).
- In the **bicycle terminal agent**, the renting process is modeled with process modeling method, which depends on the total bicycle number and bicycle capacity parameters (waitForBicycles_takeVehicle_useVehicle_releaseVehicle) (Figure 8a).
- The value of used bicycle number change is defined according to renting rate bicycle number in the terminal by employing the system dynamic method for numerical abstraction. The total (net) number of the bicycle is introduced as input for deciding to wait or

- start the process through conditional operation (if the net bicycle number is smaller than required bicycle number in terminals return and wait; else start the renting process).
- In the **bicycle agent**, The action of cycling is abstracted with the statechart modeling method. The actions are represented with transitions and conditions are represented with states. An order message has been sent to start the renting process; bicycle moves from the bicycle terminal to the nearest bicycle parks; then in leaving process bicycle moves from the bicycle park to the nearest bicycle terminal. The location of the bicycle terminal and bicycle parks are taken as input from the database (Figure 8b).
 - In the **order agent**, the order is created considering the number of bicycle parks and waiting time.
 - As the output of the simulation, the number of bicycles, the bicycle parking capacity and waiting time data in bicycle terminals are represented as graphics.
 - The visual data obtained from the graphics can be used to take the decision about determining the parking bicycle capacity.

However, the Personal Learning Edition of Anylogic program has several model size limitations. For example, the program allows to create a limited number of agent types (maximum 10 agent) within agent populations (35 agents). Additionally, the evaluation use limits the integration of the program with other applications.

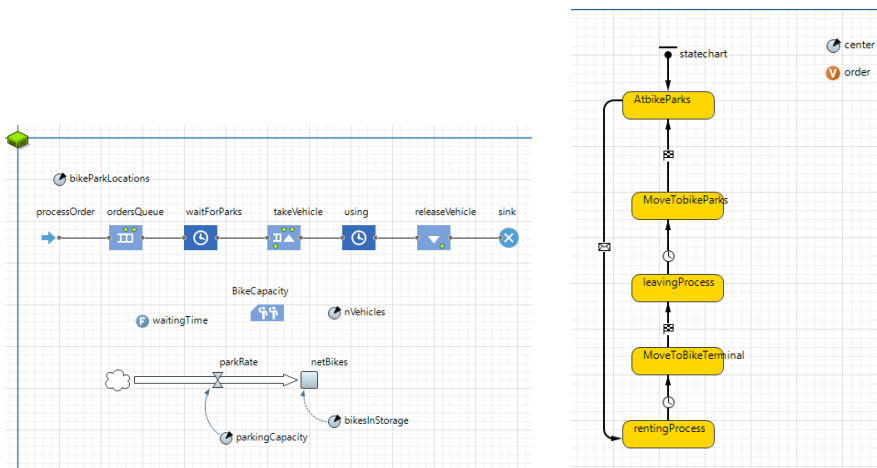

Figure 8. (a) Modeling of bicycle terminal agent's behavior using process modeling with system dynamic and (b) bicycle agent's action using statechart modeling method.

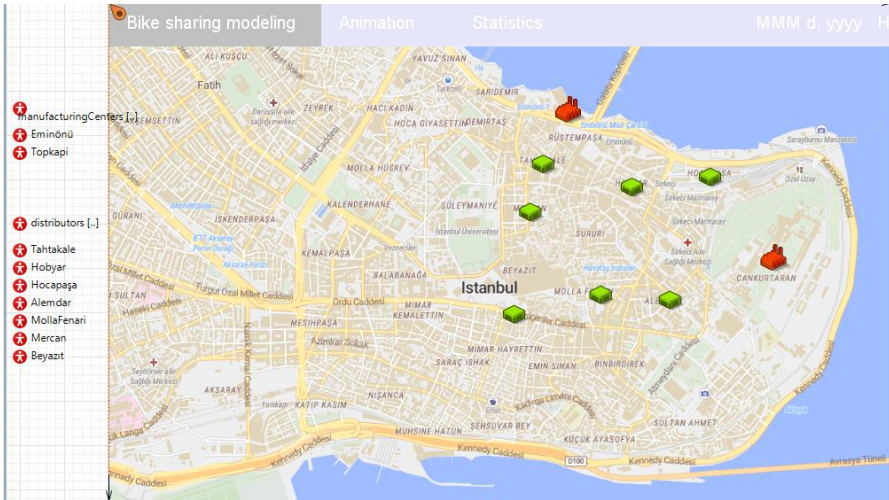

Figure 9. The interface of the program that simulates the location and action of the agent on the GIS-based map.

The presented model takes into consideration traffic condition. The artificial (synthetic) data is generated using Yandex Traffic (2018) traffic density map (Figure 10) to simulate the common daily traffic pattern of Historic Peninsula. The traffic time zone is selected manually from the options, which are regulated considering the common traffic pattern of the area (9:00-13:00/ 13:00-17:00). The main operating time of the bicycle-sharing system is decided from 9:00 to 17:00 based on (1) the visiting time of touristic spots, (2) timetable of public transportation (Mobiett, 2018), that allows bicycles in the vehicle, (3) pedestrianized time zone of Historical Peninsula. The time zone between 9:00-13:00 is decided as off-peak hours and the time zone between 13:00-17:00 is decided as peak hours. The study assumes that the mobile application will link the model with the traffic condition in further stages. Accordingly, the bicycle agent follows the vehicle or pedestrian road. If there is traffic, the bicycleTraffic agent follows pedestrian route; else bicycleNoTraffic agent follows vehicle route. There is less traffic density between 9:00-13:00, so the bicycle agent shares the road with motorized vehicles; while there is increased traffic density between 13:00-17:00, so the bicycle agent follows the pedestrian route on the GIS-based map via Route Provider variable.

Findings From The Case Study

A test case is designed in the selected area in the Historical Peninsula in order to evaluate the proposed bicycle-sharing model (Figure 12a). The GIS-based locations of bicycle park and terminal spots are introduced as input to the system from the database as shown in Figure 12b. As the output of the simulation, the number of bicycles, the bicycle parking capacity and waiting time data in bicycle terminals are represented as graphics through Anylogic program, as displayed in Figure 13. The bicycle parking capacity at each terminal can be determined through the evaluation of the graphics. The results of case study reveals that bicycle utilization is more in Eminönü terminal than Beyazıt and the available bicycle number is higher in Beyazıt terminal. Therefore, the bicycle demand is more in Eminönü than Beyazıt and the number of bicycles in Eminönü bicycle terminal should be higher to meet the demand. The reason can be the distance of the bicycle park points to bicycle terminal; they are clustered closer to Eminönü. They are selected randomly to evaluate the model. This reveals that the distance between the bicycle park points and bicycle terminals are important to determine bicycle demand. The location of bicycle park points can be changed to distribute the density of bicycle demand. Moreover, this test is conducted in off-peak traffic time zones; therefore, bicycles follow the pedestrian path. In the case of changing the time zone, the bicycles follow vehicle road, and this influences the bicycle number in each bicycle parking points.

In the presented study, the model is tested with only one scenario. In this study, it is possible to make conclusions for different situations by comparing the findings obtained from different parameters (such as different bicycle terminals and parking points or time zones). Different scenarios can be composed of different parameters to create alternatives. These alternative scenarios support decision-making process, and the evaluation of the alternatives can provide to take more quality decisions to dimension the capacity of bicycle terminal points.

bike park locations	
Location	GIS point location
Tahtakale	Tahtakale, İstanbul, Fatih, İstanbul, Marmara Bölgesi, 34116, Türkiye
Alemdar	Alemdar, İstanbul, Fatih, İstanbul, Marmara Bölgesi, 34110, Türkiye
Beyazıt	Beyazıt, Yeniçeriler Caddesi, Beyazıt, Fatih, İstanbul, Marmara Bölgesi, 34427, Türkiye
Hocapaşa	Hocapaşa, İstanbul, Fatih, İstanbul, Marmara Bölgesi, 34112, Türkiye
Mercan	Mercan, Fatih, İstanbul, Marmara Bölgesi, Türkiye
Hobyar	Hobyar, Fatih, İstanbul, Marmara Bölgesi, 34112, Türkiye
Molla Fenari	Molla Fenari, İstanbul, Fatih, İstanbul, Marmara Bölgesi, 34126, Türkiye

bike terminal locations	
Location	GIS point location
Eminönü	Eminönü, Ragıp Gümüşpala Caddesi, Rüstempaşa, Fatih, İstanbul, Marmara Bölgesi, 34427, Türkiye
Beyazıt2 (merkez)	Beyazıt, Yeniçeriler Caddesi, Beyazıt, Fatih, İstanbul, Marmara Bölgesi, 34427, Türkiye

Figure 12. (a) The selected area for the case study and (b) the database of GIS locations of bicycle park and terminal spots.

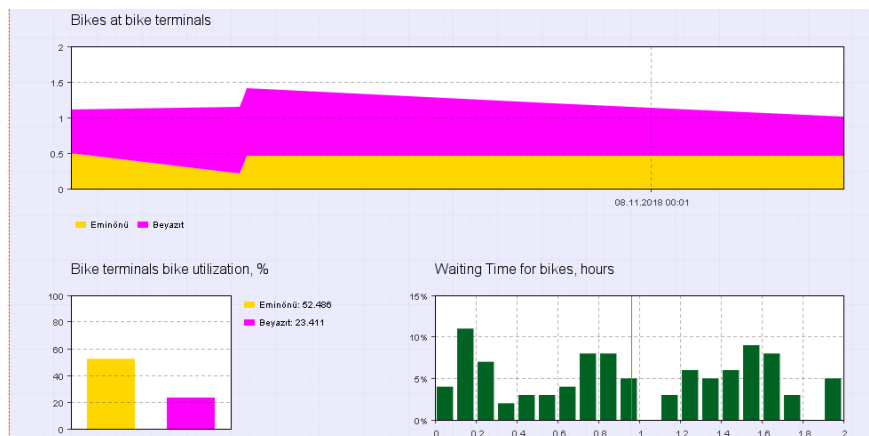

Figure 13. The simulation output of the case study.

Conclusion

The aim of this study is to develop a smart bike sharing system proposal that meets user demand, and consequently improves user satisfaction, while adapts to traffic condition by changing its route. We assume that the flexibility in response to traffic conditions and adaptability to user demand might provide to minimize the bike waiting time, improve user satisfaction and consequently, to promote cycling as travel mode. The smart bike sharing system, presented in this study, consists of; bike route, mobile application and bike sharing model stages. The bicycle route is defined according to touristic spots, destinations and the slope of the

roads; while bicycle park and terminal points are determined according to existing tram stations, interchange points, green areas within touristic spots. The mobile application presents user an interactive interface; the user decides the destination and selects the spots, the mobile application displays the shortest route passing through the selected spots considering traffic condition. The bicycle sharing model is developed to model the interaction between the agents, which are a bicycle, bicycle park, and terminal points, and bicycle sharing process considering user demand by adopting agent-based modeling approach. The bicycle sharing model is evaluated through a test case that is conducted between Eminönü and Beyazıt districts, with randomly selected bike park spots.

Based on the results, it can be stated that the adaptability to alterations in user demand is achieved through agent-based modeling; however, the adaptability to traffic conditions is achieved partially. This feature can be improved in the future. This can be achieved by changing the followed path according to the time zone; however, this operation complicates the bike-sharing process since it increases the number of agents (bicycleTraffic and bicycleNoTraffic agents). The study concentrates on the bike-sharing modeling and offers design proposals for mobile application. While the study offers a holistic perspective to bike sharing systems, the scope of the paper is limited with the implementation of the model and design guidelines for mobile application. The interoperability of the mobile application and bike-sharing model will be handled in the further stages of the study. It is expected that the interaction between mobile application and bike-sharing model might change the bike-sharing process. Moreover, the bike-sharing system modeling is performed using Anylogic software. The software has several limitations in Personal Learnig Edition; the model is limited to 10 agent types, 35 agent populations (Anylogic, 2018). This means that the number of bike park spots and terminal points are 10, and bike agents are 35 at maximum. Due to this limitation, the case study is conducted with a limited number of agents. Therefore, the association between each bike parking spots and bike terminal points could not be modeled and the general bike-demand pattern could not be obtained due to this limitation in the scope of the study.

It can be concluded that developing a holistic bicycle sharing system, integrating simulation modeling and mobile application, has potential to improve user satisfaction. It provides more user-centric solutions in the bike-sharing system by considering user interaction and demand. The results of the study are twofold; it presents a navigation map proposal for

the visitors unfamiliar with the area, and a model proposal that can predict the bicycle parking capacity according to user demand. In bicycle sharing system, there is a need for a smart and dynamic bicycle sharing system that responds flexibly to user needs since the required number of bicycles changes in time, depending on the number of user and traffic condition. As a solution, the study offers a smart and dynamic bicycle sharing system with intent to improve cycling as a sustainable transportation medium. The bicycle waiting time is minimized, user satisfaction is improved and ultimately, cycling is promoted via the developed bicycle sharing model. It is expected that the study contributes to promoting cycling in the Historical Peninsula by improving user satisfaction. Moreover, bike-sharing modeling can support the decision process in terms of the development of cycling facilities and dimensioning bicycle capacities. In this way, the user demand can be taken into consideration in the planning stage of the facilities. Within the efficient cycling tracks and infrastructure, the proposed bicycle sharing system has the potential to support cycling as a sustainable transportation mode. In further stages, the aim of the study is to combine the bike-sharing modeling with a mobile application to make the system smarter and interactive. The study also seeks to implement the bicycle-sharing system in different locations of Istanbul where is appropriate for cycling in further stages.

References

- Anylogic. (n.d.). Retrieved October 2, 2018, from <https://www.anylogic.com/>
- Arentze, H. and Achten, H. (2007). *Design and decision support systems in architecture and planning*. Unpublished manuscript, Eindhoven.
- Baksi Akıllı Bisiklet Kiralama Sistemleri [BAKSI]. (2018). Retrieved October 2, 2018, from <https://www.isbike.istanbul/>
- Behrendt, F. (2016). Why cycling matters for smart cities, Internet of bicycles for intelligent transport. *Journal of Transport Geography*, 56, 157-164.
- BikeRoll. (2018). BikeRoll. Retrieved October 5, 2018, from <https://bikeroll.net/tr>
- Bortner, C. W., Gürkan, C. and Kell, B. (2015). *Ant colony optimization applied to the bike sharing problem*. Retrieved October 2, 2018, from https://www.math.cmu.edu/CNA/summer_institute/2015/projects/ACOBSP.pdf
- Cenani, S. (2013). Modeling cognitive learning of urban networks in daily activity-travel behavior. Issue 186, Bouwsteden Series. Eindhoven: Technische Universiteit Eindhoven. DOI: 10.6100/IR759267.
- CityBike. (2018). CityBike Wien. Retrieved October 2, 2018, from <https://www.citybikewien.at/en/>

- Cohen, B. (2012). *What exactly is a smart city?*. Retrieved October 2, 2018, from <http://www.fastcoexist.com/1680538/what-exactly-is-a-smart-city>
- D' Albert H., Venkataraman S. and Omer, M. (2015). Application of System Dynamics for Modeling Product-Service Systems. In Proceedings of *ICETA Conference*. Taipei: Taiwan.
- DeMaio, P. (2009). Bike-sharing: History, Impacts, Models of Provision, and Future. *Journal of Public Transportation* 12 (4), 41-56.
- EMBARQ Türkiye. (2014). *İstanbul Tarihi Yarımada yayalaştırma projesi mevcut durum değerlendirilmesi*. Retrieved May 2, 2018, from www.embarqturkiye.org
- Gehl Architects and EMBARQ. (2011). Istanbul public space public life. Retrieved October 11, 2018, from https://issuu.com/gehlarchitects/docs/issuu_998_istanbul-public-spaces-pu/48
- INRIX. (2018). *Global traffic scorecard*. Retrieved October 11, 2018, from <http://inrix.com/scorecard-city/?city=Istanbul&index=2>
- Istanbul ranked 15th most congested city in the world. (2017). *Hurriyet Daily News*. Retrieved October 5, 2018, from <http://www.hurriyetdailynews.com/istanbul-ranked-15th-most-congested-city-in-world--110036>
- Lozano, A., De Paz, J., Gonzalez, G., V., Iglesia, D. and Bajo, J. (2018). Multi-Agent System for Demand Prediction and Trip Visualization in Bike Sharing Systems. *Journal of Applied Sciences*. Retrieved from: www.mdpi.com/journal/applsci Retrieved on 12 October 2018.
- Mátrai, T. and Tóth, J. (2016). Comparative assessment of public bike sharing systems. *Transportation Research Procedia*, 14, 2344–2351. DOI: 10.1016/j.trpro.2016.05.261
- Midgley, P. (2011). Bike-sharing schemes: Enhancing sustainable mobility in urban areas. *Commission on Sustainable Development* 19, Background Paper 8, 1–24.
- Mobiett. (2018). Mobiett. [Mobile application software]. Retrieved October 5, 2018, from <https://www.iett.istanbul/tr/main/pages/mobiett/775>
- Öztaş, Ç. (2015). *Transport policies in Istanbul. Presentation at sciencespo*. Retrieved October 10, 2018, from <http://wisehirler.org/medya/transport-policies-istanbul-l-C3%A7i-C4%9Fdem-C3%A7-C3%B6rek-C3%B6zta-C5%9F-I-sciencepo>
- Pucher, J. and Buehler, R. (2017). Cycling towards a more sustainable transport future. *Transportation Reviews*, 37 (6), 689-694, DOI: 10.1080/01441647.2017.1340234
- Saltzman, R. and Bradford, R. (2016). Simulating a mode Efficient Bike System. *Journal of Supply Chain and Operations Management*, 14(2), 36-47.
- Sopher, H., Shauman, D. and Kalay, Y. (2016). Simulating Human Behavior in (un)Built Environments: Using an Actor Profiling Method. *International Journal of Computer, Electrical, Automation and Information Engineering*, 10(12), 2030-2040. Retrieved from scholar.waset.org/1999.4/10006638
- Superpool (2017). *Istanbul bike map*. Retrieved October 5, 2018, from <https://www.superpool.org/index.php/research/istanbul-bike-map>
- VisitCopenhagen. (2019). *Bike city Copenhagen*. Retrieved October 5, 2018, from <https://www.visitcopenhagen.com/copenhagen/sightseeing/bike-city-copenhagen>
- Vogel, P., Greiser, T. and Mattfeld, D.C. (2011). Understanding bike-sharing systems using Data Mining: Exploring activity patterns. *Procedia Social Behavioral Scienc-*

es, 20, 514–523.

Yandex. (2018). Yandex Harita. Retrieved October 12, 2018, from <https://yandex.com.tr/harita/11508/istanbul>

Yang, Z., Shu, Y., Cheng, P., Chen, J. and Moscibroda, T. (2016). Mobility modeling and prediction in bike-sharing systems. in proceedings of *mobile systems, Applications, and Services* (MobiSys'16), Singapore.

Gulce Kirdar studied Architecture at Bahcesehir University (BAU). She received her MSc degree from Architectural Design Computing Graduate Program at ITU, and recently has studied PhD in the same program since 2017. She studied as Research Assistant in Architecture Department in Altınbaş University, between 2015-2018. Her research interest involve material computation and smart cities in the context of computational urban analysis.

Gülce Kirdar, Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık bölümünden mezun olmuştur. Yüksek Lisans derecesini İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarımda Bilişim alanından almıştır. 2015-2018 yılları arasında Altınbaş Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmıştır. Doktora çalışmalarını aynı bölümde 2017 yılından itibaren sürdürmektedir. Malzemenin hesaplanabilirliği ve akıllı şehir kapsamında hesaplanabilir kentsel analiz yöntemleri başlıca araştırma alanlarını oluşturmaktadır.

Dr. Sehnaz Cenani studied Architecture at Istanbul Technical University (ITU), Turkey. She received her MSc degree from Architectural Design Computing Graduate Program at ITU, and received her PhD degree at Eindhoven University of Technology (TU/e), the Netherlands. Her research interests lie in the area of decision support systems, ranging from theory to design to implementation. Her research interests include smart cities, smart mobility, computational design in architecture and shape computation. She is also interested in cognitive processes involved in individuals' daily activity-travel behaviour and development of spatial cognition.

Dr. Şehnaz Cenani, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık bölümünden mezun olmuştur. Mimari Tasarımda Bilişim alanında Yüksek Lisans derecesini İTÜ'den almıştır. Doktora çalışmasını ise Hollanda'da Eindhoven Teknik Üniversitesi'nde (TU/e) yapmıştır. Mimarlıkta karar destek sistemlerinin tasarlanması ve uygulanması, akıllı şehirler, akıllı ulaşım, mimarlıkta hesaplamalı tasarım ve biçim çalışmaları başlıca araştırma alanlarını oluşturmaktadır. Ayrıca, bireylerin günlük aktivite-seyahat davranışlarının bilişsel süreçlere etkisi ve mekansal bilişim gelişimi konuları üzerinde de çalışmalarda bulunmuştur.

Gülen Çağdaş has graduated from Istanbul Technical University, Faculty of Architecture. She began as teaching assistant in 1981 at the same faculty. She took her Ph.D. degree on Architectural Design from the same university in 1986. She has become Assistant Professor in 1987, Associate Professor in 1989 and Professor in 1997. She held the Vice Dean position of Faculty of Architecture between 1997 and 2000, was the Head of

Architectural Design Chair between 2004 and 2007 and also Department Head of Architecture between 2008 and 2012. She was the Coordinator of Architectural Computing Graduate Program between 2000 and 2015 and also Department Head of Informatics at the Institute of Science, Engineering and Technology, ITU between 2006-2018. Her main research area is Architectural Design Computing (Web page: <http://akademi.itu.edu.tr/cagdas/>).

Gülen Çağdaş İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden mezun oldu. 1981 yılında aynı fakültede Araştırma Görevlisi kadrosuna atandı. 1986 yılında İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsünden Bina Bilgisi alanında Doktora derecesini aldı. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde 1987 yılında Yardımcı Doçent, 1989 yılında Doçent ve 2007 yılında Profesör kadrolarına atandı. 1991-1994 yılları arasında Mimarlık Bölümü Başkan Yardımcılığı, 1997-2000 yılları arasında Mimarlık Fakültesi Dekan Yardımcılığı, 2004-2007 yılları arasında Bina Bilgisi Anabilim Dalı Başkanlığı ve 2008-2012 yılları arasında Mimarlık Bölüm Başkanlığı görevlerini yaptı. 2000-2015 yılları arasında İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimari Tasarımda Bilişim Lisansüstü Programı kurucu Koordinatörlüğü ve 2006-2018 yılları arasında da aynı enstitüde Bilişim Anabilim Dalı Başkanlığı yaptı. Mimari Tasarımda Bilişim alanında araştırmaları ve yayınları bulunmaktadır. (Web page: <http://akademi.itu.edu.tr/cagdas/>).

İstanbul'daki Kent İçi Köprülerin Estetik Açından İncelenmesi

*

Ferhat Pakdamar
Gebze Teknik Üniversitesi
ORCID-0000-0002-5594-3095

Cahide Aydın İpekcı
Gebze Teknik Üniversitesi
ORCID-0000-0003-3170-4628

Öz

Bu çalışmada, kent içi karayolu üzerindeki köprüler (üst geçit, alt geçit) estetik bağlamda ele alınmıştır. Çalışma kapsamında ulaşım yoğunluğunun fazla olduğu kentlerin başında gelen İstanbul İli örneklem alanı olarak seçilmiştir. Kent içi köprülerin bir başka deyişle yaya ve taşıtın birlikte kullandığı köprülerin estetik açıdan incelenmesi amacıyla hazırlanan bu çalışma, taşıyıcı sistem malzemesi betonarme olan köprüler ile sınırlandırılmıştır. İncelenen köprülerde tasarım aşamasında sadece yönetmeliklere uygun fakat estetik olmayan detaylar içeren projelerin üretilmeye başlandığı, eski köprüünün yanına yapılan köprülerde eski-yeni yapı uyumunun göz ardı edildiği saptanmıştır. Bakım onarım çalışmaları sırasında çevreyle uyum gözetilmeksizin renkli boyalar kullanılmış, reklam içerikli panoların da bu tür köprülerde kullanımının giderek arttığı gözlenmiştir. Kent içi köprülerin özellikle İstanbul gibi metropollerde tasarım aşamasından itibaren estetik unsur gözetilerek yapılabilmesi için ilgili yönetmeliklerde gerekli düzenlemelerin yapılması ve bu konuyla ilgili olarak oluşturulacak estetik komisyonlarının işlevselliğinin önemini vurgulamak da bu çalışmanın amaçlarından biridir. Bu nedenle çalışmada ele alınan kent içi köprü uygulamalarında görülen sorunların incelenmesi, yeni yapılacak köprülerin tasarım ve projelendirme aşamaları için önem arz etmektedir. İncelenen çok sayıda köprü arasından seçilen örneklerle ait bilgiler tabloda ifade edilmiş, her birinde görülen estetik kusurlar fotoğraflarla birlikte detaylı olarak anlatılmış ve çıkarımlar sonucu olarak özetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent içi köprü, köprü estetiği, estetik, üst geçit, alt geçit

Aesthetic Review of Urban Bridges in Istanbul

*

Ferhat Pakdamar
Gebze Technical University
ORCID-0000-0002-5594-3095

Cahide Aydın İpekçi
Gebze Technical University
ORCID-0000-0003-3170-4628

Abstract

In this study, bridges (overpass, underpass) over the land route which have an important place in transportation, are tackled. The province of Istanbul, which is the highest concentration of transportation in the study, was chosen as the sampling area. This study, which was prepared in order to examine urban bridges, in other words bridges used by pedestrians and vehicles in terms of aesthetics, is limited to bridges which are reinforced concrete bearing system material. In the design phase, projects that are only in compliance with the regulations but contain non-aesthetic details have begun to be produced, the old-new building harmony was ignored in the bridges built next to the old bridge. During maintenance and repair work, colored paints were used without regard to environmental compliance, it has also been observed that the use of advertisement-based panels in such bridges is increasing. In order to make urban bridges especially in metropolises such as İstanbul by taking into account the aesthetic elements from the design stage, necessary arrangements in the related regulations, regarding this, it is also one of the aims of this work to show importance of aesthetic commissions have become to work. Therefore, it is important to examine the problems in urban bridge applications which are discussed in the study, for to design and to project stages of new bridges. The information about the selected examples among the dozens of bridges examined in the light of the mentioned reasons, expressed on the table, the aesthetic defects seen for each are explained in detail together with the photographs separately and the inferences are summarized as a result.

Keywords: *Urban bridges, bridge aesthetics, aesthetics, underpass, overpass.*

Giriş

Yaşadığımız çağda nüfus bakımından Avrupa'nın büyük şehirlerinin başında gelen İstanbul metropolünün önemli sorunları arasında göçe bağlı hızlı, plansız kentleşme, kent imar planları ve ulaşım planlarındaki düzensizliklerin getirdiği trafik sorunu bulunmaktadır. Bununla birlikte İstanbul'da mevcut otomobil sahipliği 2023 öngörülerinde 275/1000 kişi olacağı hesaplanmıştır (Akı ve Öztaş, 2015, s.52). Bu da mevcut karayolu ağının artan otomobil bağımlılığına koşut olarak karayolu ağının da artırılmasını gerektirecektir. Dünyadaki ulaşım trendlerine benzer bir eğilim gösteren İstanbul'da da artan motorlu taşıtlar ve trafik talebini karşılamak üzere yapılan yollara ek olarak kent içi köprülerinin sayısının artacağı anlamına gelmektedir.

Bu nedenle örneklem alanı olarak seçilen İstanbul'daki kent içi köprü uygulamalarında gözlemlenen sorunların ele alındığı bu çalışmada, estetik unsurların da yer alacağı bir "köprü yönetmeliği" nin gerekliliği konusuna dikkat çekilmek amaçlanmıştır. Bununla birlikte bu çalışmayla estetik komisyonların işler hale gelmesinin ne kadar önemli bir konu olduğunu göstermek de hedeflenmiştir. Bu bağlamda çalışmada ele alınan kent içi köprülerde görülen sorunların incelenmesi aşaması, kent peyzajının birer parçası olan köprülerin, tasarım ve projelendirmesinde yeni yapılacak köprüler için önem arz etmektedir.

Araştırma Yöntemi

Çalışma kapsamında ulaşım yoğunluğunun fazla olduğu İstanbul D100 karayolu, 2. Çevreyolu ve bağlantı yolları üzerindeki betonarme köprüler arasından seçilen 17 adet örnek için veriler tablolştırılmış, köprü estetiği bağlamında fotoğraflar ve saha çalışmaları üzerinden ayrı ayrı incelemeler gerçekleştirilmiş ve uzman görüşü ile birlikte sunulmuştur.

Kent İçi Köprüler ve Estetik Sorunu

İlk çağlardan itibaren insanoğlu farklı gereksinimler doğrultusunda ki bunlardan ilki olan "barınma" amacıyla üst örtü oluşturma ya da açıklık geçme gibi çeşitli problemleri çözmeye konusunda çalışmalar sürdürmekte-

dir. İnsanlığın gelişim sürecinde, insanoğlunun doğa etkilerinden korunma çabası kadar, yerçekimini yenme, ona karşı koyma, direnme uğraşısı da devam etmektedir (Türkçü, 1997, s.9).

Birbirinden engellerle ayrılmış doğal ya da yapay parçaları "köprü" ile birleştirmek açıklık geçme problemlerinden biridir. İnsanoğlu tarihin ilk dönemlerinden beri doğadaki engelleri aşma çabası ile bir yakayı diğer yakaya, kimi zaman ise bir kıtayı diğer kıtaya bağlamak için köprüler tasarlamıştır. Engelleri aşma çabasının en güzel örnekleri ve yaşamımızın ayrılmaz bir parçası olan köprülerin ilk örnekleri nehir üzerine devrilmiş bir ağaç ya da üzerinden geçilen su içindeki kaya parçaları olarak düşünülebilir. Sonrasında sarmaşık, asma ağacı gibi doğal malzemelerin bükülebilen kısımlarından, doğal liflerle yapılan halatlarla geniş açıklıklar üzerinden geçilen sistemlerin, asma köprülerin geliştiği görülmektedir.

Köprü; kelime anlamı olarak Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğünde "(i) aralarında su, çukur arazi veya yol gibi engeller bulunan iki yakayı birbirine bağlayarak yolu bir yandan ötekine erdirmek için yapılan ahşap, kâgir veya madeni yapı; (ii) iki binayı veya bir binanın iki parçasını birbirine bağlayan geçit" şeklinde tanımlanmaktadır (Hasol, 1995, s.273).

Orta Asya'da eski Türk dilinde bugünkü 'köprü' kelimesinin karşılığı olarak; 'köpür', 'köpr-üg' kelimeleri kullanılmış, Uygurca metinlerde Kaşgari, 'köprüg', sonra Osmanlıca'da İbn-ül-Muhanna ile Ebu Hayyam 'köprü' diye yazmıştır. Türkmence 'köpri', Çağatayca 'köprük', Tatarca 'köbrük', Azerice 'köprü' olarak, benzer biçimlerde Türkçe ve komşu dillere yerleşmiştir. Türkçe'de 'köprüg' veya 'kobrug' kelimesi, çeşitli Avrupa dillerinde, 'brug', 'brig', 'brücke', 'bridge' olarak kullanılmaktadır (Sütiçen, 2008, s.6).

Gececek yer veya iki yapıyı birbirine bağlayan üstü örtülü yol anlamına gelen "geçit" kavramı ise, doğal zemin altındaki yaya veya taşıt geçidi alt geçit; doğal zeminin üstündeki yaya veya taşıt geçidi ise üst geçit olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Hasol, 1995, s.33). İşlevsel açıdan bakıldığında, köprü bir geçit yani bir yerden diğerine gitmeyi olanaklı kılan bir ulaşım ögesi, bölgesel ölçekte bir sirkülasyon elemanıdır. Üst geçit/köprü akrabalığının kaynağı da budur (Şahin, 1983, s.10).

Coğrafi bakımdan çeşitli zorlukların (akarsu, engebeli arazi, vadi vb.) bir arada bulunduğu araziler üzerindeki uygarlıklar için ulaşımı sağlayan stratejik yapıların başında köprüler gelmektedir. Köprü inşaatı sadece ticari açıdan değil hem siyasi-askeri nedenlerle çok kritik, hem de devletle-

rin varlığı ve genişleme politikaları ile her daim doğrudan ilişkili olmuştur (Binan, 2006, s.182). Köprüler ile ilgili en eski yazılı belge, Herodot'un söz ettiği ve M.Ö.8. yy'da Fırat Nehri üzerinde inşa edilmiş olan Babil'deki köprüye ilişkindir (Başdoğan ve Manisa, 2016). Anadolu'da izleri bulunabilmiş en eski köprünün tarihi ise, Hitit döneminde M.Ö.13. yy'a kadar inmekte olup, Boğazköy'de taş malzeme kullanılarak bindirme tekniği ile yapılmıştır (Binan, 2006, s.182).

Dünyanın farklı coğrafi bölgelerinde farklı işlevlerde (su kemerleri vb.) gerçekleştirilen ilk köprülerde, geçilecek açıklık için ister bir nehir, akarsu, isterse bir vadi olsun doğada var olan ahşap, taş vb. doğal malzeme kullanılmış, teknik ve teknolojinin gelişimi ile köprü yapımında kullanılan malzemeler de farklılaşmıştır. 18.yy'da Endüstri Devrimi ile birlikte demir ve çeliğin kullanımının yaygınlaşması modern anlamda köprü yapımının da başlangıcını oluşturmuştur. Bu dönemde inşa edilen köprülerde malzeme seçiminde ilk olarak demir, sonraları çelik, beton ve betonarme kullanılmıştır. Zamanla gerek üzerinden geçen taşıtların çeşitliliği gerekse aşılması gereken engellerin büyüklüğü; köprü yapımının mühendislik ve teknolojik açıdan sürekli gelişmesine yol açmıştır. Bu dönemde köprüler daha çok mühendisliğin ilgi alanına girmiş, mimarlar açısından estetik bir ürün olmanın ötesine geçemediği görülmüştür. Yakın zamana kadar köprüler; ayak aralığı, yükseklik, uzunluk vb. teknik özellikleri ile gündeme gelmiştir (Başdoğan ve Manisa, 2016, s.56).

Günümüzde kent merkezlerinde karayolu, raylı sistemler gibi yoğun trafik akışı içinde yayaların rahat hareket edebilmeleri ve trafik akışının düzenlenmesi amacıyla kent içi köprüler yapılmaktadır. Ancak, gerek yapıldığı yer ile ilgili planlama sürecinde ortaya çıkan sorunların yeterince çözümlenememesi, gerekse köprü kullanımında tasarım aşamasında ön görülemeyen problemler ile köprülerin kent içi trafiğinde yayalara pek çok sıkıntı yaşamasına neden olduğu gözlemlenmektedir.

Kentlerde artan nüfus ve hızlı kentleşme ile değişen öncelikler sonucunda tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz kent trafiğindeki araç sayısı da artış göstermekte ve gün geçtikçe ulaşım daha karmaşık bir duruma gelmektedir. Özellikle su kıyası veya su ile iç içe olan ve değişken eğimli topografya üzerinde yer alan İstanbul gibi megakentlerin farklı bölgelerinin birbirine bağlanma gereksinimi artmaktadır. Başta metropoliten alanlarda olmak üzere, kentlerde farklı bölgeler arasında yaya ve taşıt geçişi de artan trafik talebinin karşılanmasında yaşanan güçlüklerle beraber giderek zorlaşmaya başlamıştır. Buna çözüm olarak yapılan köprüler/üst geçitler

bugün bir kent ögesi haline gelmiştir. Hızla gelişen yüksek teknoloji ve malzeme özellikleri sayesinde kentlerde, inşa edilen köprülerin kent trafiği ve ekonomisindeki önemi giderek artmaktadır. Taşıyıcı sistemi, malzemesi ve yapım tekniği ile olduğu kadar estetiği ile de kentte önemli bir yere sahip olan kent içi köprülerin, kentlinin hayatında güvenli ve konforlu bir geçiş imkânı sağlaması gerekmektedir. Kentlerimizin mekânsal örgütlenmesinde, trafiği yoğun caddelerin üzerinde artan sayıda üst geçit inşaatları ile görece küçük, ama etkin (şehircilik terimiyle) kentsel donatım elemanının getirdiği değişiklikler görülmektedir. Köprü, çok anlamlılık taşıyan bir mekânsal örtü, üst geçit ise köprüden oldukça farklı olarak “kentsel sirkülasyon” bir “kentsel donatım elemanı” olarak okunabilmektedir (Şahin, 1983, s.10)

Sayısı gün geçtikçe artan kent içi köprüler; yer tercihleri, işlevsel hatalar ve kentin tarihsel/estetik görünüşüne etkisi gibi noktalarda odaklaşan eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Üst geçit de köprü gibi iki bölgeyi birleştiren bir yapıdır. Ancak, aşılın engel, bir doğa biçimi değil, yapay bir kentsel mekân elemanı olan cadde olgusuna dönüşmüş, böylece üst geçidin işlevi yaya veya taşıt ulaşımı olmuştur. Yaya ve taşıt trafiğinin birbirleriyle kesişmesini önleyen bir düzenlemeyi oluşturmak üzere bir araya getirilen bu iki ulaşım biçimi –yaya ulaşımı ve taşıt ulaşımı- arasında, ulaşım işlevinin/ulaşımın engellenmesi terimleriyle beliren ve hızla derinleşen çelişki, çağdaş kentin çözümlenmesi gereken önemli sorunlarından biri halini almıştır (Şahin, 1983, s.10).

Ülkemizde ana yol güzergâhlarında kent içinde yer alan köprülerin estetik olarak planlaması konusunda farklı başarı düzeyinde çok sayıda örneğe rastlamak mümkündür. Köprüye biçimini kazandıran en temel faktör açıklığın/engelin geçilmesi için seçilen taşıyıcı sistemdir. Taşıyıcı sistemi oluşturan elemanların doğru oranlarda düzenlenmesinde çevreyle uyumuna ve peyzaj içindeki yerleşimine dikkat edilmesi köprülere estetik bir form kazandırılması açısından önemlidir. Ayrıca köprü formunun yanı sıra kullanılan malzeme, renk, boya, doku, dekoratif unsurlar ve güvenlik de tasarımda ihmal edilmemesi gereken köprü bileşenleridir. Ancak ülkemizdeki köprü uygulamalarında dikkate alınacak veya uyulacak Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM) tarafından 1982 yılında basılan “Yol Köprüleri İçin Teknik Şartname” adlı çok sınırlı bilgi içeren küçük bir kitapçık dışında hali hazırda herhangi bir “köprü yönetmeliği” bulunmamaktadır. Bu nedenle şimdiye kadar yapılan köprülerde kamu kurumları, tasarımcılardan Amerikan Köprü Yönetme-

liği'ne (AASHTO Bridge Design Specification) uygun olarak çözüm üretmelerini istemiştir (AASHTO, 2014). Her ne kadar AASHTO en iyi yönetmeliklerden biri olsa da estetik konusundaki yaptırımlarının yetersiz oluşu nedeniyle 2009 yılında başlanan "Bridge Aesthetics Sourcebook" (Sourcebook, 2010) çalışması sonucunda 2012 yılında AASHTO yönetmeliğine estetik ile ilgili Tasarım Hedefleri Başlığı altında "2.5.5. Bridge Aesthetics" maddesi eklenmiştir. Buna ilaveten "Design guidelines to improve the appearance of bridges in NSW" (Bridge Aesthetics, 2003) ismiyle Avusturalya New South Wales bölgesi için hazırlanan ve oldukça iyi bir köprü estetiği rehber yönergesi mevcuttur. "Toplumsal bellek bireysel bir yeti değildir ve içinde bulunan toplumsal koşullar tarafından belirlenmektedir" (Assmann ve Tekin, 2001, s.44; Avcioğlu ve Akın, 2017, s.423; Halbwachs, 1992, s.37-38) düşüncesi çok iyi anlaşılamamış olsa gerektir ki Türkiye'de üzerinde yeterince durulmadığı ve estetik konusunun genellikle göz ardı edildiği görülmektedir.

Yine Erkartal (2016, s.498)'ın "*Kent, oluştukları dönemin kültürünü, sosyal yapısını, estetik kaygılarını ve yapım teknolojilerini yansıtan mimari katmanlardan oluşmaktadır.*" cümlesinden çok uzak bir anlayışla estetikten yoksun, mühendislik odaklı tasarımların sadece emniyet ve ekonomi öncelikli köprülerin yapımına devam edilmektedir. Bu nedenle mimari estetik komisyonlarının estetik kurulla karıştırılmaması gerekmektedir. Mimari estetik komisyonları 03.07.2017 günlü Resmi Gazetede yayımlanan 30113 sayılı Planlı Alanlar İmar Yönetmeliđi¹ Altıncı Bölüm Madde 66'da (ÇŞB, 2017) yeniden düzenlenmiştir. Yönetmeliğe göre mimari estetik komisyonunun, organize sanayi bölgeleri hariç, ilgili diğer idareler bünyesinde kurulması ve beş uzmandan oluşması zorunludur. Uzmanlık alanları; en az biri mimar olmak üzere inşaat mühendisi, peyzaj mimarı, sanat tarihçisi, şehir plancısı ve harita mühendisinden oluşmalıdır (Ünal, 2017, s.23). Mimari estetik komisyonlarının işlevselliği yeni yapılacak kent içi köprülerde doğru tasarımın bir parçası olan estetiğin başarılı bir şekilde uygulanabilirliği açısından önem arz etmektedir.

Kent İçi Köprü Uygulamalarında Bulgular Üzerinden Estetik Unsurların İncelenmesi

Geniş açıklıkların geçilmesinde doğal bir engeli aşmak ya da bir trafik akımının başka bir trafik akımını kesmeden geçmesini sağlamak için ulaşımda önemli bir yeri olan kent içi köprüler (yaya ve taşıt üst geçitleri)

sadece geçilen açıklık ve taşıyıcı sistemi ile değil, mimari estetiği, tekniği, malzemesi, biçimi, aydınlatmasıyla da çevreye uyumlu olarak tasarlanmalıdır. Proje aşamasında kullanılan malzemelerin detaylandırılması kullanım sonrası oluşabilecek problemlere karşı çözüm üretilmesinde yardımcı olacaktır. Kullanım aşamasında boyama, darbe, parçaların sökülmesi gibi eylemler, köprülerin kullanımını olumsuz yönde etkilemekte ya da kesintiye uğratmaktadır. Asılan afişler, flamalar ve aydınlatma elemanları köprülerin estetik görünüşünü bozmakta ayrıca taşıt kullanıcılarının dikkatini dağıtıcı etkisi bulunmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen 17 adet betonarme köprü Karayolları Bölge Müdürlüğü (KBM) tarafından verilen adları parantez içinde belirtilerek numaralandırılmış, köprülere ait genel bilgiler inşa yılına göre sıralanarak Tablo 1’de verilmiştir, her biri çalışmanın ana omurgasını oluşturan “estetik köprü” unsurları açısından fotoğraflar üzerinde ayrı ayrı incelenmiştir.

K1 köprüsü (Fotoğraf 1.a-b) kurpta² köprülerin yerinde dökme tabliye ile imalinen ne kadar estetik bir görüntü çıkardığı, orta ayak kalınlığının kenarlara doğru azaltılarak zarif gösterilmeye çalışıldığı güzel örneklerden biridir. Kalıp işçiliğindeki özensizliğin, betonarme yapıya yansımaları görülmektedir. 1969 yılında yapılan köprünün hala faal durumda bulunması ve yakın geçmişte yapılan köprülere nazaran daha zarif olması dikkate değer bir unsurdur.

Fotoğraf 1. K1 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

Tablo 1. İncelenen kent içi köprülere ait genel bilgiler

Köprü No (KBM Adı)	Yapım Tarihi	Boy (m)	Genişlik (m)	Plan Du- rumu	Orta ayak	Ayak tipi	Açıklık	En büyük açıklık	Üst yapı
K1 (K510)	1969	65.90	10.50	Kurpta	3	Perde	4	19.80	Plak
K2 (K102)	1970	71.00	9.70	Düz	3	Perde	4	20.50	Plak
K3 (K207)	1970	68.80	11.50	Düz	3	Perde	4	19.90	Plak
K4 (K303)	1971	73.30	9.50	Kurpta	2	Kolon	3	30.80	Sandık Kesit
K5 (K204)	1971	34.00	16.50	Düz	1	Perde	2	17.00	Plak
K6 (İkitelli)	1970- 1980	67.40	27.00	Düz	4	Perde	5	14.60	Plak
K7 (M301)	1980- 1990	111.5	14.50	Düz	3	Perde	4	31.10	Trapez Kiriş
K8 (B13)	1987	44.00	14.00	Düz	1	Perde	2	22.00	Trapez Kiriş
K9 (B6 eski)	1998	45.50	14.00	Düz	1	Perde	2	22.80	Trapez Kiriş
K10 (M501)	1980- 1990	86.70	18.50	Düz	2	Perde	3	21.60	I Kiriş
K11 (Sefaköy eski)	1990	53.10	9.00	Düz	3	Perde	4	14.60	Plak
K12 (Askeri Saha)	1994	73.00	14.00	Düz	2	Perde	3	25.00	I Kiriş
K13 (İmar- yolu)	1995	36.50	15.50	Düz	1	Perde	2	18.20	I Kiriş
K14 (Sefaköy Yeni)	1998	53.20	9.70	Düz	3	Perde	4	14.60	I Kiriş
K15 (UK147)	1990- 2000	52.10	9.10	Düz	1	Perde	2	26.05	Trapez Kiriş
K16 (B6 Yeni)	2000- 2017	45.50	14.00	Düz	1	Perde	2	22.80	I Kiriş
K17 (Mahmut- bey yeni)	2010- 2017	145.4	13.00	Düz	3	Perde	4	30.00	I Kiriş

K2 köprüsü (Fotoğraf 2.a-b) 1970 yılında yapılmış olup 1970-1980 arası yapılan köprülerin ilk örneklerindedir. Köprü tabliyesi “ard germe” betonarme tabliye olduğu için geçtiği açıklığa oranla oldukça incedir. Yol genişliği sebebiyle üst tabliyeyi taşıyan orta ayaklar, yekpare perde beton yerine 3 eşit parçaya bölünerek tasarlanmıştır. Aşağıdan yukarıya artan, değişken bir kesit kullanılarak orta ayaklara estetik bir görüntü kazandırılmıştır. Bu tip köprülere eski adıyla E-5 yeni adıyla D100 karayolu üzerinde sıklıkla rastlanmaktadır. Tabliye kenarındaki konsola “guse” havasının katılması, “fasya”nın döşeme kenarını ölçülü bir şekilde kapatması

ve bunun ötesinde her kalıp köşesinin mutlaka 45 derece kalıp çitası ile yumuşatılmış olarak büyük ve pürüzsüz kalıp işçiliği ile yapılmış olması, bu köprülerin yapıldığı dönemde estetik kaygular taşıyan mühendis ve mimarların bulunduğu en güzel göstergeleridir.

Fotoğraf 2. K2 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

K3 köprüsü (Fotoğraf 3) 1970-1980 arası yapılan köprülere diğer bir örnektir. Üst tabliye genişliği fazla olmadığı için orta ayağı yekpare perde olarak teşkil edilmiş olup aşağıdan yukarıya doğru eğim verilerek estetik bir görüntü kazandırılmıştır. Yıpranmış olmasına rağmen uygun fasya kullanımı ve özenli işçilikle yapıldığı görülmektedir.

Fotoğraf 3. K3 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

Fotoğraf 4. K4 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

1971 yılında yapılan K4 köprüsünün tabliyesi ard germeli, iki orta ayaklı ve kurbta olarak tasarlanmıştır (Fotoğraf 4). Ard germeli sandık kesiti, çok zarif duran sekizgen şeklindeki orta ayakları ve uygun fasyası ile kente oldukça estetik bir görüntü vermektedir.

1971 yılında yapılan K5 köprüsü (Fotoğraf 5) K2 ile benzer teknik ve estetik özelliklere sahiptir. Ancak köprüye asılan bir reklam panosunun durumu ayrıca tartışılması gereken bir husustur. Çünkü estetik olarak her ne kadar hoş görünmese de yüksek getirisi nedeniyle bu reklam panolarından vazgeçilememektedir. Afişlerin görünümü (tasarım ve renklerin belirlenmesi) ve kent silüetine etkisini değerlendirecek bir estetik komisyonun değerlendirmesine gereksinim olduğu görülmektedir. Afişlerin estetik komisyon onayından geçerek uygulanması üzerinde önemle durulması gereken bir husustur.

Şekil 5. K5 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

1970-1980 yılları arasında yapılan köprülerin son zaman örneklerinde işçilik bozulması veya tasarımcının bu konuda detay vermemesi K6 Köprüsü'nde açıkça görülmektedir (Fotoğraf 6.a-b). Dönemin tasarım felsefesi

açısından estetik görünümde olmasında rağmen uygulama evresinde sorunludur, inşa aşamasında yeterli özen gösterilmemiştir. Tasarımcı tarafından uygulamaya yönelik olarak perde ayakların yüzey dokusu ile ilgili bir detay öngörülmemiş olması nedeniyle, yapım sonrası ortaya çıkan betonarme kalıp izleri kötü bir doku oluşturmuştur.

Fotoğraf 6. K6 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

Fotoğraf 7. K7 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

1980-1990 yılları arası yapılan Fotoğraf 7.'de kenar ayağı görülen K7 adlı köprü, kalıp çitası ile doku verme estetik gayretinin çok büyük yüzeyler için monoton hale gelmesinin engellenemediği bir köprü örneğidir. Ancak K6 Köprüsü ile kıyaslandığında kalıp izleri ve işçiliği açısından daha iyi bir uygulama olduğu söylenebilir.

K8 Köprüsü'nde (Fotoğraf 8) ise yekpare betonarme orta ayak kalıbının estetik kaygı güdülerek çıtalı olarak teşkil edilmesi ile monoton olan yüzey dokulu hale getirilmeye çalışılmıştır. 1970-1990 arası yapılan pek çok köprüde bu desen tüm ayak yüksekliğinde görülmektedir.

Fotoğraf 8. K8 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

İstanbul Avrupa Yakası Gazi Osman Paşa İlçesi O-2 (E80) Otoyolu üzerinde bulunan K9 Köprüsü'nün (Fotoğraf 9) sağ tarafında bulunan orta ayak 1988 yılında yapılan eski köprüye, sol tarafında bulunan orta ayak ise 2000-2017 arası yapılan yeni köprüye aittir. Eski köprü trapez (omega) kesit kiriş ve perde orta ayaklı sistemle imal edilmiştir. Yeni köprü ise I kesitli boyuna kiriş, perde orta ayak ve üzerinde başlık kirişi ile teşkil edilmiştir.

Fotoğraf 9. K9 (sağda, eski) ve K16 (solda, yeni) Köprüleri, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

Farklı dönemlerde yapılmış bu köprülerin boyuna kirişler için yönetmeliklerin ön gördüğü oturma mesafeleri de farklılık göstermektedir. Bu nedenle yeni köprünün estetik kaygı gözetmeden üretildiği söylenebilir. Ayrıca yeni köprünün başlık kirişi enine takoz çıkıntısı yönetmelik gereğince tasarlanmıştır, fakat daha zarif çözümler teknik olarak mümkündür (Fotoğraf 10).

Fotoğraf 10. K16 Köprüsünde başlık kirişinin hem boyuna hem enine taşması durumu, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

Ümraniye’de 1990’lı yıllarda O-2 Otoyolu üzerinde yapılmış olan K10 köprüsü (Fotoğraf 11) yönetmeliğe uygun fakat estetik kaygıdan yoksun tasarımın ilk örneklerindendir. Deprem takozu orta ayak perdesine guseli olarak eklendiğinden orta ayağın dışına taşmıştır. Estetik olmayan bu çözüm ilerleyen yıllarda daha da kötüye gitmiştir. Bu duruma örnek olarak K16 Köprüsünde (Fotoğraf 10) görüldüğü üzere başlık kirişi olmadan orta ayaklara yönetmeliklerde belirtilen oturma boyu talebine bağlı olarak estetik olarak inceleme yapmadan, ilave başlık kirişleri konulmuştur.

Fotoğraf 11. K10 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

K11 eski (1990) ve K14 yeni (1998) köprülerine bakıldığında ise 1990'ların başına kadar estetik tabliye ve daralan orta ayaklı köprüler uygulanmaktayken (Fotoğraf 12. sağ eski), 1990'lardan günümüze kadar olan süreçte ise fotoğrafın sol tarafında görülen orta ve kenar ayaklar arasında boyuna prefabrik kirişlerin konulması ile teşkil edilen bir nevi lego türü köprüler uygulanmıştır. Lego köprülerin hızlı imal edilebilmesi ve ekonomik olması, maalesef estetik kaygının kaybedilmesine yol açmıştır. K14 yeni köprüsünde yanındaki eski köprüye özenilerek orta ayakta eğim yapılması estetiğin son çırpınışıdır. Benzer şekilde, K17 Köprüsü'nde de (Fotoğraf 16) görüleceği üzere orta ayakta boyuna ve enine doğrultuda inceleme ortadan kalkmıştır.

Fotoğraf 12. K11 (sağda, eski) ve K14 (solda, yeni) Köprüleri, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

1980-1990 yılları arasında yapılan kent içi köprülerde boyuna açıklıklar ilk örneklere kıyasla döşeme ile değil prefabrik I kirişle geçilmeye başlanmıştır. 1994 yılında Esenler İlçesi'nde inşa edilmiş olan K12 Köprüsü I kirişli köprülere bir örnektir (Fotoğraf 13). Orta ayak ve kenar ayakların aynı hat üzerine imal edilmeye çalışılması, orta ayakların yekpare perde beton olarak teşkil edilmesi, perde kalıp izlerindeki çita izlerinin yönlerinde birlik

olması bir estetik kaygı varlığını sergilemektedir. Fakat daha sonraki yıllarda daha çok belirginleşecek olan boyuna giriş yan oyuklarının (Fotoğraf 13-14) kütleyi bozan çizgisi bu yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır.

Fotoğraf 13. K12 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

Fotoğraf 13 ve 14’de görüldüğü üzere fasya uygulaması yerine, tabliye kenarı, kenar ayaklar ve orta ayak aynı hizaya gelecek şekilde bütüncül bir çizgi sergilenmiştir. 1980’li yıllara kadar yapılan köprülere göre kaba sayılabilecek ancak günümüzdeki uygulamalara kıyasla estetik bir görünüme sahiptir. Fotoğraf 14.’de görülen K13 Köprüsü de aynı özelliklere sahip diğer bir örnektir.

Fotoğraf 14. K13 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

Anadolu Otoyolu (Fatih Sultan Mehmet Köprüsü ve çevre yolu) üzerinde oldukça standart olarak üretilmiş pek çok kent içi köprü Fotoğraf 15.'de görülen K15 köprüsü şeklindedir. Köprü'nün genel olarak oranları, fasya kullanımı, orta ayak ebat ve kalıp derzleri birbirleriyle uyum içinde tasarlanmıştır. Köprü boyuna kirişlerinde tercih edilen trapez (omega) kesitli kiriş yerine I kesit kullanılsaydı yan verevliklerdeki ahenk de elde edilemezdi. Uyum olarak gözden kaçırılan tek noktanın orta ayak üzerinde yer alan boyuna kirişlerin birleşme hizasında açıklık olması nedeniyle görüntüde köprü hattının tam yansıtılmamasıdır. Ayrıca orta ayaktaki kalınlık ve bunu estetik olarak rahatlatma kaygısının olmayışı da diğer bir olumsuz tarafıdır.

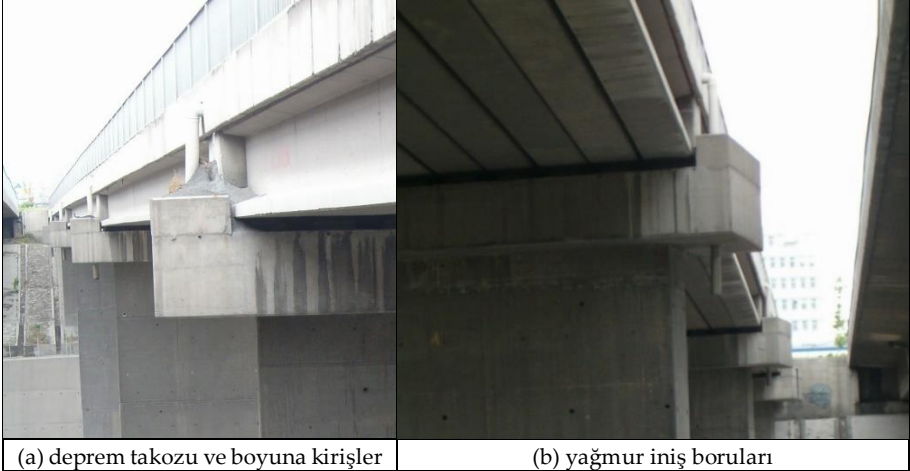
Fotoğraf 15. K15 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

2000 yılı ve sonrasında imal edilen üst geçit köprülerin şeklini temsil eden K17 Köprüsü (Fotoğraf 16) örneğinde görüldüğü üzere; dörtgensel ve dik orta ayaklar, yumuşatılmamış köşeler, kolonun üstünden dışarı fırlamış başlık kirişi konsolları ve başlık kirişi üzerinde estetik durmayan deprem takozu bulunmaktadır. Bu tür köprülerde boyuna I kirişlerin yan oyuklarının örtülmeye çalışılmaması ve açık bırakılması, fasyanın sadece döşeme kenarını kapatacak şekilde yetersiz uygulanması diğer estetik olmayan noktalardır.

Şekil 16. K17 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

Ayrıca köprüde verevlik varken orta ayaklar ile köprü hattının bu verevliğe uygun olmayan bir başlık kirişi ve deprem takozu ile çözülmüş olması ortaya isimlendirilemeyecek bir geometrik şeklin çıkmasına sebep olmuştur (Fotoğraf 17.a). Yağmur suyu tahliye boruları da isimlendirilemeyen bu geometrik şekilli deprem takozunun üzerinden ve açıktan indirilmesi de köprü tasarımında görsel niteliklere dikkat edilmediğini yansıtan en iyi örnektir (Fotoğraf 17.b).

Fotoğraf 17. K17 Köprüsü, 2006 (Kaynak: F. Pakdamar)

Değerlendirme ve Sonuç

Ülkemizde kent merkezlerindeki trafiği rahatlatma amacıyla yapılan planlama çalışmalarında taşıt trafiği çözümünün birinci planda ele alındığı söylenebilir. Bu amaçla yapılan alt ve üst geçitler kesintisiz bir ulaşım sağlamalarından dolayı trafiği de hızlandırmaktadır.

Kent içi köprü ihtiyacının gerçekten gerekli olduğu durumlarda, belirli sayıdaki insanı ve taşıtı bir noktadan diğerine ulaştıracak olan köprüler/üst geçitler sadece mimari estetiği değil, tekniği, malzemesi, biçimi ve aydınlatmasıyla da çevreye uyum göstermelidir. Köprü yapım yerinin kararı ile başlayan planlama süreci, ulaşım yaklaşımı, çevre ilişkileri ve yönetmelikler çerçevesinde köprünün tasarlanması ve uygulanması ile son bulmaktadır. Kent içi köprü (üst geçit) uygulamalarında görülen sorunların incelenmesi yeni yapılacak köprülerin tasarım ve projelendirme aşamaları için oldukça önem arz etmektedir.

Ulaşım yoğunluğunun fazla olduğu İstanbul'da, D100 karayolu ve 2. Çevreyolu ve bağlantı yolları üzerinde yer alan betonarme köprüler arasından seçilen örnekler, kent estetiği bağlamında mimari ve teknik açıdan incelenmiştir. Bu örneklerde aynı konumdaki farklı tarihlerde yapılmış eski-yeni köprü uyumsuzluğu, köprü ayaklarında kalıp izleri, başlık kirişi konsol çıkıntısı (boyuna), başlık kirişi takoz çıkıntısı (enine), boyuna giriş yan görüntüsünün gizlenmemesi, yetersiz fasya, köprü verevliği ile orta ayaklar ve başlık kirişi çıkıntısının uyumsuzluğu, orta ayak kalınlığının inceltilmemiş olması, reklam panosu, boya, renk uyumu, yağmur iniş boruları düzeni gibi çeşitli estetik unsurlar dikkate değer bulunmuş, incelemeler sonucunda görülen hatalar aşağıda özetlenmiştir;

- K1, K2, K3, K4 ve K5 köprülerinde eski ile yeni köprünün birbirleri ile uyumlu yapılmasına özen gösterilmiş,
- K9, K10, K12 ve K13 köprülerinde, boyuna girişin yan görüntüsü gizlenmeyerek görsellikten uzaklaşmış,
- K10, K12, K13, K14 ve K17 köprülerinde yetersiz fasya uygulanmış,
- Başlık kirişi takoz çıkıntısı (enine), K12 ve K13 köprülerinde makul ölçülerdeyken K16, K10, K14 ve K17 köprülerinde ise yanlış yapılmıştır. Ayrıca K14 ve K17 köprülerinde başlık kirişi konsol çıkıntıları da boyuna yapılmış, K17 köprüsünde yağmur iniş boruları da doğru şekilde çözülmeyeninden hoş olmayan bir görüntü ortaya çıkmış,

- K1 köprüsünde köprü ayaklarındaki kalıp izleri K6 köprüsüne nazaran daha makul seviyede,
- K8 ve K15 köprülerinde ise orta ayak kalınlığının köprüye uygun bir oranda olmaması, K5 köprüsünde ise reklam panosu köprüyle uyumsuz bir görüntüye neden olmuştur.

Sonuç olarak;

- 1969-2017 arası incelenen örneklerde; köprülerde uygulanan estetik unsurların ve dolayısıyla estetik tasarım kaygısının zamana göre ters orantılı olarak değiştiği, olumsuzlukların arttığı görülmüştür.
- Söz konusu örneklem alanında incelenen 17 adet köprüden en zarif kent içi köprülerin 1969-1980 yılları arasında yapılanlar olduğu anlaşılmıştır.
- Son zamanlarda gerçekleştirilen uygulamalarda zarif köprülerle karşılaşılmasının, estetik probleminin mühendis, mimar ve idarenin inisiyatifine bırakıldığı, herhangi bir kanun ve kuralın olmadığı, estetik bir yaptırımın yasayla öngörülmediğinin göstergesidir.
- Köprü uygulamalarında yasal yaptırımlar ve estetik komisyon olmadığı için **emniyet** ve **ekonomi** öncelikli olarak düşünüldüğü estetik unsurların kesinlikle göz ardı edildiği, **estetik** ve **ekoloji** gibi değerleri göz önünde bulundurmeyen tasarımın yaygınlaştığı görülmüştür.
- Mevcut yönetmeliklerde estetik yaptırımın olmadığı, en iyi yönetmelik olarak görülen Amerikan Köprü Yönetmeliği'nde (AASHTO Bridge Design Specification) dahi küçük bir bölüm olarak konulduğu saptanmıştır.
- Köprülere asılan reklam afişlerinin görüntüsünü (tasarım ve renklerin belirlenmesini) ve kentin silüetine etkisini değerlendirecek bir mimari estetik komisyon onayına gereksinim olduğu anlaşılmıştır.
- Köprü ve çevresindeki reklam panosu ve afişlerin, aydınlatma ve drenaj sistemleri gibi silüeti etkileyecek her uygulamanın mutlaka mimari estetik komisyon onayı ile yapılması uygun olacaktır.
- Bir seçenek olarak mimari estetik komisyon onayından geçen alternatifler, anketler, dijital platformlar vb. aracılığıyla topluma sorularak görüşleri alınabilir. Bu sayede subjektif olmaktan da uzaklaşılabilir ve toplum için yapılan çalışmalara, kentlinin katılımının sağlanması, kenti sahiplenme bilinci oluşturmada faydalı olacaktır.

- Mimari estetik komisyonlarının işlevselliğinin yeni yapılacak kent içi köprülerde doğru tasarımın bir parçası olan estetiğin başarılı bir şekilde uygulanabilirliği açısından ne kadar önemli olduğu anlaşılmıştır.
- Yönetmeliklere ve yasalara estetik değerlerle ilgili kuralların eklenmesinin ivedilikle yapılması gereken bir işlem olduğu ve yapılan bu çalışmanın konuya dikkat çekilmesinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Notlar

¹ İlk olarak Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği başlığı altında 02.11.1985 yılında yürürlüğe girmiştir.

² Plan düzleminde eğrisel çizgi üzerinde kurgulanmış köprülere “*Kurbta Köprü*” denilmektedir. Harita Mühendisliği bilim dalında “*Kurba*” olarak da geçmektedir.

Extended Abstract

Aesthetic Review of Urban Bridges in Istanbul

*

Ferhat Pakdamar
Gebze Technical University
ORCID-0000-0002-5594-3095

Cahide Aydın İpekçi
Gebze Technical University
ORCID-0000-0003-3170-4628

Today, among the major problems of the Istanbul metropolis, which is one of the biggest cities of Europe in terms of population, there is the traffic problem caused by rapid, unplanned urbanization, urban development plans and irregularities of the transportation plans in connection with the migration. However, the current car ownership rate in Istanbul is increasing day by day. This will require the existing road network to be increased in parallel with the increasing automobile dependence. It means that the number of urban bridges will increase in addition to the roads to meet the increasing demand for motor vehicles and traffic in Istanbul, which has a similar tendency to transportation trends around the world.

For this reason, in this study in which we discussed the problems observed in the bridge applications used by pedestrian and vehicle (overpass, underpass) in Istanbul, which is selected as the sample area, it is aimed to draw attention to the necessity of a "bridge regulation" in which aesthetic elements will be included. In addition, with this study it is also aimed to show the importance of making the aesthetic commissions operational. Within this context, the phase of studying the problems seen in the urban bridges discussed in this study is significant for designing and planning the construction of new bridges which are part of the urban landscape.

In the study firstly, the definition of bridge, the development of the bridge as a linguistic and historical process are briefly mentioned. Then, the development and change in urban bridges are studied based on examples in relation to materials, construction techniques and design examples,

and the factors affecting the aesthetic problems are determined. The most essential factor that gives a bridge its shape is its carrier system selected to provide the possibility to cross over an opening. In arranging the correct proportions of the elements that form the structural system, giving attention to their conformity with the environment and their placement in the landscape is important in providing an aesthetic form to the bridges. In addition to the bridge form, materials, colors, paints, textures, decorative elements and safety elements that are used are bridge components that shouldn't be neglected during the design process. However, in our country there is no "bridge regulation" present that can be taken into account or that can be followed during bridge applications, except for a small booklet including very limited information entitled "Technical Specification for Road Bridges" published in 1982 by General Directorate of Highways (KGM). Therefore, for the bridges that are constructed until today, public institutions requested designers to provide solutions in accordance with the American Bridge Regulations (AASHTO). Even though the American Bridge Regulations is one of the best available regulations because of its inadequate sanctions on aesthetics, in 2012 "2.5.5. Bridge Aesthetics" article is added under the Design Targets Section in relation to aesthetics within the AASHTO as a result of the "Bridge Aesthetics Sourcebook" study that is started in 2009. In addition there is a very nice bridge aesthetic guideline regulation that is created for New South Wales region of Australia entitled "Design guidelines to improve the appearance of bridges in NSW".

The study is limited with bridges which system material is reinforced concrete, situated on İstanbul D100, 2nd highway and access roads. The 17 samples selected as a result of the field study are examined separately based on the photos, within the context of bridge aesthetics. The details of the samples selected among the many bridges examined are presented in the table and the aesthetic defects observed in each of them are explained in detail together with the photographs and the inferences are summarized as a conclusion.

Conclusion;

- From the samples examined in between 1969-2017; it is determined that the aesthetic elements applied in the bridges and thus the aesthetic design concern changed inversely with time and that the negative qualities increased.

- It is understood that the most elegant urban bridges in the sample area are those constructed in between 1969-1980.
- The fact that we don't see elegant bridges in the latest applications is an indicator that the aesthetic problem is left to the engineer, architect and administration's initiative and that there are no laws or rules foreseeing an aesthetic enforcement.
- As there are no legal enforcements and an aesthetic commission in bridge applications, it is seen that they are considered primarily under safety and economy conditions and that a design that definitely ignores the aesthetic elements and values such as aesthetic and ecology is getting widespread.
- It is determined that there is no aesthetic enforcement in the current regulations and that even in the American Bridge Regulation which is considered as the best regulation on this subject, there is only a small section reserved for it.
- It is understood that the appearance of the publicity posters hanging on the bridges (determination of the design and colors) should be evaluated and that the approval of an aesthetic commission that would evaluate their effect on the city's silhouette, should be sought.
- It is determined that it would be appropriate to apply for the aesthetic commission's approval in relation to every application such as advertising boards and posters as well as lighting and drainage systems, that would affect the silhouette of the bridge and its surrounding.
- As another option the alternatives that receive the aesthetic commission's approval can be directed to the society through questionnaires, digital platforms etc. and their opinion can be sought. This way, being subjective can also be avoided. And within this context, this will be beneficial in ensuring the participation of the citizens in the studies realized for the benefit of the society and in creating a consciousness of ownership for the city.

Kaynakça/References

- AASHTO. (2014). *AASHTO-LRFD bridge design specification*. Washington, DC: American Association of State Highway and Transportation Officials.
- Akı, M. ve Öztaş, Ç. Ç. (2015). İstanbul'un geleceği için sürdürülebilir ve çevre dostu ulaşım aracı: Bisiklet. *YAPI Dergisi*, 401, 52-56.

- Assmann, J., ve Tekin, A. (2001). *Kültürel bellek / Eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Avcioğlu, S. S., ve Akın, O. (2017). Kolektif bellek ve kentsel mekan algısı bağlamında İstanbul Tuzla Köyiçi Koruma Bölgesi'nin mekansal değişiminin irdelenmesi. *İDEALKENT*, 8(22), 423-450.
- Başdoğan, S., ve Manisa, K. (2016). Kent merkezinde alternatif kamusal alan arayışı, Jean-Jacques Bosc Köprüsü örneği. *YAPI Dergisi*, 412, 56-62.
- Binan, C. (2006). Anadolu'da ulaşım ve konaklama yapıları bağlamında mimarlık, malzeme ve yapı üretimi üzerine yorumlar. *Geçmişten geleceğe Anadolu'da malzeme ve mimarlık, sempozyum / UIA 2005 XXIII. Dünya Mimarlık Kongresi* (s. 179-210). İstanbul: Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi.
- Bridge Aesthetics. (2003). *Design guideline to improve the appearance of bridges in NSW*. New South Wales: NSW Roads and Maritime Services.
- Erkartal, P. Ö. (2016). Kentsel koruma ve rekonstrüksiyon: Münster Prinzpalmarkt örneği. *İDEALKENT*, 7(19), 498-526.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. Chicago, U.S.: University of Chicago Press.
- Hasol, D. (Der.) (1995) *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü* (6. ed.). İstanbul: YEM Yayınevi.
- Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği.(Temmuz 3, 2017). *Resmi Gazete*. (Sayı: 30113).
- Sourcebook, B. A. (2010). *Practical ideas for short and medium span bridges*. Washington, DC: American Association of State Highway and Transportation Officials.
- Sütüçen, M. (2008). *Ülkemizde şehiriçi yaya köprülerinde malzeme kullanımı ve detay sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Şahin, K. (1983). Köprü/üst-geçit. *Mimarlık*, 189(3), 10-12.
- Türkçü, Ç. (1997). *Çekmeye çalışan taşıyıcı sistemler*. İzmir: Eylül Yayınları.
- Ünal, A. (2017). Planlı alanlar imar yönetmeliği neler getiriyor? *İller ve Belediyeler, Türkiye Belediyeler Birliği Dergisi*, 831, 23-32.

Dr. Öğr. Ü. Ferhat PAKDAMAR doktorasını İstanbul Teknik Üniversitesinden alan Pakdamar aslen inşaat mühendisi olmakla birlikte Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Öğretim Üyeliği ve Mimarlık Fakültesi Dekan Yardımcılığı görevini sürdürmektedir. Akademisyen olmadan önce İstanbul ve civarındaki köprü ve viyadüklerin deprem hesapları ve incelenmesi projelerinde çalışmıştır. Pek çok tarihi yapı restorasyon proje ekibinde bulunmuştur. Bunların yanında Bulanık Mantık ve yapay zeka teknikleri konuları da doktora ilgi alanıdır.

Asst. Prof. Dr. Ferhat PAKDAMAR got his Ph.D. degree from İstanbul Technical University, Pakdamar is a civil engineer, and he is a member of Department of Architecture of the Gebze Technical University and vice dean of Faculty of Architecture. Before he became an academician, he

worked on seismic retrofit and investigation projects of bridges and viaducts around Istanbul. He also was in many historical buildings' restoration project team. In addition to these, Fuzzy Logic and artificial intelligence techniques are also interest of doctoral areas.

E-mail: pakdamar@gtu.edu.tr

Doç. Dr. Cahide AYDIN İPEKÇİ 1995 yılında Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden lisans, 1998 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Yapı Bilimleri Programı'ndan yüksek lisans ve 2009 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Yapı Bilimleri Programı'ndan doktora derecesi almıştır. 1995-1997 yılları arasında serbest mimarlık faaliyetlerinde bulundu. 1997 yılında Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde çalışmaya başladı. 1999-2006 yılları arasında Uludağ Üniversitesi Mimarlık Bölümü ve Başkent Üniversitesi İç Mimarlık Bölümü'nde, 2009-2014 yılları arası Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Bölümü'nde çalıştı. Halen Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir. Başlıca araştırma alanları arasında yapı malzemeleri, sürdürülebilirlik (yapı malzemelerinin geri kazanımı, yeniden kullanım ve geri dönüşümü), yapı elemanları, taşıyıcı sistem konuları yer almaktadır.

Assoc. Prof. Dr. Cahide AYDIN İPEKÇİ graduated from Anadolu University Faculty of Engineering and Architecture, Department of Architecture in 1995. She got her Master of Science degree from Building Science Programme at İstanbul Technical University in 1998 and she got her PhD degree from Building Science Programme at Yıldız Technical University in 2009. Between 1995-1997 she worked as an independent architect. In 1997, she began working in the Department of Architecture at Anadolu University. She worked at Uludağ University Department of Architecture and Başkent University Department of Interior Design between 1999-2006, and the Department of Architecture at Gebze Institute of Technology between 2009-2014. She is still working at Gebze Technical University as a member of Department of Architecture. Her main research interests include building materials, sustainability (building materials and recovering, reuse and recycling), building elements, structural system.

E-mail: caipekci@gtu.edu.tr

Kent Perspektifinden Ekonomik Boyutuyla Üniversite Algısı: Adıyaman Örneği¹

*

Mahmut Gürsoy
Adıyaman Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-5977-9547

Yaşar Erjem
Mersin Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-8650-4167

Öz

Toplumsal değişmelerle birlikte çok işlevli bir kentsel kurum haline gelen üniversiteler, geleneksel işlevlerinin yanında, içinde buldukları çevrenin ekonomik ve sosyal gelişiminde de rol oynamaya başlamıştır. Özellikle kentsel gelişimin ekonomik boyutunda önemli işlevler yerine getiren üniversiteler, birçok ülkede kalkınma aracı olarak görülmüş ve bu nedenle gelişmemiş bölgelerde yaygınlaştırılmıştır. Türkiye’de de, ekonomik açıdan geri kalmış ve gelişme potansiyeli sınırlı olan illerde, üniversitenin yaratacağı ekonomik etkinin bu illerin kalkınmasında önemli bir araç olacağı inancıyla her ile üniversite kurulmuştur. Bu araştırmanın amacı, bölgeler arası eşitsizliği giderecek bir kalkınma aracı olarak düşünülen ve bu doğrultuda sayıları hızla artırılarak tüm ülke sahına yayılan üniversitelerin, kuruldukları kentlerin ekonomik gelişimine etkilerini, Adıyaman ili ve Adıyaman Üniversitesi örneğinde tespit etmektir. Bunun için, kent bileşenlerinin Üniversitenin kentsel ekonomiye yönelik işlevleriyle ilgili algıları ve kanaatleri belirlenmeye çalışılmıştır. Nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem yaklaşımının seçildiği araştırmada, veriler anket ve görüşme teknikleriyle elde edilmiştir. Araştırmanın neticesinde, Adıyaman Üniversitesinin kentsel ekonomiye yönelik olumlu, olumsuz ve yetersiz olduğu düşünülen işlevlere sahip olduğu, Kurumun harcama temelli ekonomik etkilerinin güçlü, bilgi temelli ekonomik etkilerinin ise zayıf bulunduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adıyaman, üniversite, kent, kentsel ekonomi.

¹ Bu makale, “Bir Kentsel Gelişme Dinamiği Olarak Üniversiteler: Adıyaman Kenti ve Adıyaman Üniversitesi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

The University Perception with its Economic Dimension from the City's Perspective: The Case of Adıyaman

*

Mahmut Gürsoy
Adıyaman University
ORCID: 0000-0001-5977-9547

Yaşar Erjem
Mersin University
ORCID: 0000-0002-8650-4167

Abstract

The universities, which have become a multifunctional urban institution with social changes, have started to play a role in the economic and social development of the environment in which they are located, besides their traditional functions. The universities, which have carried out important functions especially in the economic dimension of urban development, have been seen as a means of development in many countries and therefore have been spreaded in underdeveloped regions. Also in each province of Turkey which is underdeveloped and limited development potential, an university was established with the belief that universities will create economic impact that will be an important tool in the development of these provinces. The aim of this research –in the case of Adıyaman province and Adıyaman University- is to determine the effects of the universities, which are spreaded all over the country and thought as a tool of development to remove interregional inequalities, to the urban economic development of the cities in which they were established. For this purpose, it was tried to determine the perceptions and opinions of the city components about the functions of the University towards the urban economy. In the research, mixed method approach in which both quantitative and qualitative methods are used was chosen; the data were obtained by questionnaire and interview techniques. As a result of the research, it is determined that Adıyaman University has functions which are thought to be positive, negative and inadequate intended for the urban economy, and that the expenditure-based economic effects of Institution are strong but information-based economic effects are weak.

Keywords: *Adıyaman, university, city, urban economy.*

Giriş

Toplumsal değişmelerle birlikte çok işlevli bir kurum haline gelen üniversiteler, artık, eğitim ve araştırma faaliyetleriyle yetinmeyip içinde buldukları çevrenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasında da rol almaktadır. Bugün, üniversite tarafından yürütülen etkinlikler, onun temel işlevlerinin çok ötesine geçmiş, yarattığı istihdam ve geniş bütçe harcamalarıyla, özel sektörle iş birliği halinde sürdürülen araştırma faaliyetleriyle ve kentsel gelişmeye yönelik etkileriyle son derece karmaşık bir yapıya bürünmüştür.

Günümüzde üniversiteler, büyük çapta mal ve hizmet tüketimi yapmalarının yanı sıra, mesleki becerilerin, teknoloji transferinin ve inovasyonun kaynağı olarak kentsel ekonominin en etkin aktörlerinden biri kabul edilmektedir. Öyle ki bu kurumların kent için endüstriyel yatırımlarla eşdeğer bir kalkınma faktörü olduğu genel kabul gören bir görüş haline gelmiştir (Felsenstein, 1996, s.1566). Pastor, Perez ve Guevara (2013), üniversitelerin, yarattıkları arz ve taleple, yaptıkları harcamalar ve yatırımlarla ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan istihdam olanaklarıyla, kuruldukları kentin ekonomik kalkınmasında birer dinamo işlevi gördüğünü savunmaktadır. Avrupa Komisyonu (2011) tarafından hazırlanan bir rapora göre de, üniversiteler, yerel mal ve hizmetlerin en önemli alıcılarından ve buldukları kentteki en büyük işverenlerden biri olarak kent ekonomileri için çapa fonksiyonuna sahip kurumlardır.

Üniversite kaynaklı harcamalar kent için büyük bir enjeksiyon kaynağıdır (Çalışkan, 2010, s.170). Bu harcamalar, kent ekonomisinde, durgun suya atılan taşın meydana getirdiği halkalara benzer bir etki yaratarak (Taşçı vd., 2008, s.14) ticari sektörde hareketlenme, üretim artışı, kamu hizmetlerinde büyüme ve yatırımları çekme gibi döngüsel pek çok canlılığı beraberinde getirmektedir (Görkemli, 2009, s.172). Büyük ölçekli bir işletmenin pek çok iş alanının gelişimini tetiklediği gibi, üniversiteler de kuruldukları kentlerde çoğaltıcı bir etkide bulunmaktadır (Ünal, 2012, s.2).

Yabancı literatüre bakıldığında, üniversitelerin kentsel ekonomiye yönelik işlevlerini analiz eden kayda değer çalışmalara rastlanmaktadır (Arbo ve Eskelinen, 2003; Goldstein ve Renault, 2004; Lazzeretti ve Tavoletti, 2005; Carrol ve Smith, 2006; Bonner, 2007; Siegfried, Sanderson ve McHenry, 2007; Drucker, 2007; Bramwell ve Wolfe, 2008; An-Jager, 2008;

Kim, 2008; Garrido-Yserte ve Gallo-Rivera, 2010; Srevatsan, 2011; Goldstein ve Glaser, 2012; Breznitz ve Feldman, 2012; Bagchi-Sen ve Lawton Smith, 2012; Silva, Freitas, Paranhos ve Hasenclever, 2012; Pastor vd., 2013; Reveiu ve Dardala, 2013; Rykun, Yuzhaninov ve Vychuzhanina, 2015). Bu çalışmalarda, araştırmacıların, nispeten daha kolay ölçülebilir olmaları nedeniyle, üniversitelerin kentteki gelir ve istihdama sağladıkları harcama temelli katkılara odaklandıkları anlaşılmaktadır (Wilson ve Raymond 1973, s.131; Breznitz ve Feldman, 2012, s.136).

Türkiye’de üniversitelerin ülke sathına yayılması politikası, kent-üniversite ilişkileri konusunda dinamik bir tartışma ve araştırma alanının doğmasına yol açmıştır. Yerli literatürde yer alan bu konudaki akademik çalışmalarda temel vurgu, üniversitenin kente ekonomik katkıları üzerinedir. Yerli literatürdeki çalışmalarda, öğrencilerin ve üniversitelerin bütçe harcamalarının kent ekonomisine doğrudan/dolaylı istihdam ve gelir etkileri (Bilginoğlu, Atik, Türker, Pamuk ve Düzgün, 2002; Çatalbaş, 2007; Tugay ve Başgül, 2007; Gültekin, Çelik ve Nas, 2008; Taşcı vd., 2008; Kaşlı ve Serel, 2008; Dalğar, Tunç ve Kaya, 2009; Görkemli, 2009; Çalışkan, 2010; Akçakanat, Çarıkçı ve Dulupçu, 2010; Öztürk, Torun ve Özkök, 2011; Yıldız ve Talih, 2011; Selçuk, 2012; Yılmaz ve Şeker, 2012; Selçuk ve Başar, 2012; Tösten, Çenberlitaş ve Gökoğlan, 2013; Demireli ve Taşkın, 2013; Yayar ve Demir, 2013; Sönmez ve Başkaya, 2013; Arslan, 2014; Mavruk, Tekinarslan, Gürün ve Ayış Akkurt, 2014; Korkmaz, 2015; Altuntaş ve Erilli, 2015; Büyükdoğan, Afşar ve Gedik, 2015; Binici ve Koyuncu, 2015) ya da üniversite-sanayi iş birliği (Erdil, Pamukçu, Akçomak ve Erden, 2013; Adıgüzel ve Sönmez Özkan, 2013; Yıldırım, 2014) analiz edilmiştir.

Kentlerin üniversite algısını ortaya koymaya çalışan bazı çalışmalarda ise, üniversitelerin kentin ekonomik yaşamına etkilerinin yöre halkınca nasıl algılandığına ilişkin bulgulara da yer verildiği görülmektedir. Örneğin, Zonguldak kentinin üniversite algısını belirlemeye çalışan araştırmalarında Sankır ve Demir Gürdal (2014), halkın Bülent Ecevit Üniversitesinin kentteki ekonomik yaşamı olumlu etkilediği kanaatinde olduklarını tespit etmişlerdir. Söz konusu araştırmaya göre, kent sakinleri Üniversitenin, genel olarak fiyatların artmasına neden olduğunu belirtmekle birlikte, yarattığı yeni iş alanları ve istihdam olanaklarıyla kentte önemli bir ekonomik etki yarattığı düşüncesindedir. Yılmaz ve Kaynak (2011) tarafından gerçekleştirilen ve yöre halkının Bayburt Üniversitesine yönelik al-

gularını ve beklentilerini belirlemeyi amaçlayan bir araştırmada katılımcılar, Üniversitenin kentin ekonomik hayatına canlılık getirdiğini ve yeni işyerlerinin açıldığını, Bayburt'a yapılan yeni yatırımlar için çekicilik unsuru olduğunu ifade etmektedirler. Karabük'te üniversite algısını tespit etmeye yönelik bir araştırma (Sağır ve İnci, 2013), benzer bir biçimde, kent halkının Karabük Üniversitesini, kentte ekonomik yaşamı olumlu etkileyen bir kurum olarak algıladığını ortaya koymaktadır.

Günümüzde tüm dünyada, yapısal sorunlardan mustarip kentlerde bulunan ve öncelikle geleneksel akademik faaliyetlerine odaklanmış üniversitelerin, kentsel ekonomik gelişmede itici güç olarak aktif rol almaları gerektiği sürekli vurgulanmaktadır (Arbo ve Eskelinen, 2003, s.1). Nitekim Avrupa Komisyonu (2011) raporunda, üniversitelerin, sanayisi gelişmemiş, yatırım açısından özel sektörün ilgisini cezbedemeyen, az gelişmiş kentler için "kritik bir değer" olduğu ve kentsel ekonomik gelişme stratejilerinin başarılmasında pozitif bir işleve sahip olduğu ifade edilmektedir.

Türkiye'de de, ekonomik açıdan geri kalmış ve gelişme potansiyeli sınırlı olan illerde, üniversitenin yaratacağı ekonomik etkinin bu illerin kalkınmasında önemli bir araç olacağı inancıyla her ile üniversite kurulmuştur. Yurt geneline yaygınlaştırılan bu üniversitelerden buldukları kentin sosyo-ekonomik gelişiminde bir kaldıraç rolü üstlenmeleri beklenmektedir (Kavili Arap, 2014, s.113). Özellikle, sanayileşmenin, dolayısıyla üretim imkânlarının sınırlı olduğu kentlerde üniversiteler, başta ekonomi olmak üzere tüm alanlarda bir dinamizm yaratarak bölgeler arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmişlik farklarını azaltacak bir enstrüman olarak algılanmaktadır.

Esasen, her ile bir üniversite açma politikasının en temel hedefi; yeni kurulan üniversitelerin, alternatif üretim imkânlarından yoksun, sanayileşmemiş, ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayalı, az gelişmiş kentlerin yatırım ekonomisine katkı yapmasıdır. Üniversitelerin yaptıkları harcamalara bağlı artan talep yapısının o yörenin ekonomik hayatını canlandıracağı, yoğun öğrenci nüfusunun kentin tüketim kalıplarını değiştirerek yeni ekonomik faaliyet alanları yaratacağı ve mevcut iş kollarının geliyeceği beklenmektedir. Kısaca, üniversitelerin, buldukları kentlerin bilimsel, toplumsal ve kültürel alanlarda yapısal değişimine ve gelişimine olduğu kadar, ekonomilerine de ciddi katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu düşüncenin en somut yansımalarından biri, Anadolu kentlerindeki halkın üniversiteyi "bacasız fabrika" olarak tanımlamasıdır.

Türkiye'deki yükseköğretim politikasının temel amaçlarından biri, üniversiteleri kentsel gelişmede etkili kılarak bölgeler arası gelişmişlik farklarını gidermeye yardımcı olacak bir araç olarak kullanmaktır. Özellikle 2000'li yıllardan sonra kurulan taşra üniversitelerinin çoğu bu karakterdedir. Araştırmamızın problemi, bu üniversitelerin, içine doğdukları kentlerin ekonomik gelişiminde nasıl bir rol oynadığı, kentsel ekonomik yapıya ne gibi etkilerde bulunduğuudur.

Bu araştırmanın amacı, bölgeler arası eşitsizliği giderecek bir kalkınma aracı olarak düşünülen ve bu doğrultuda sayıları hızla artarak tüm ülke sathına yayılan üniversitelerin, kuruldukları kentlerin ekonomik gelişimine etkilerini, Adıyaman ili ve Adıyaman Üniversitesi (ADYÜ) örneğinde tespit etmektir. Bunun için, kent bileşenlerinin Üniversitenin kentsel ekonomiye yönelik işlevleriyle ilgili algıları ve kanaatleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Bu araştırmada, nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem yaklaşımı seçilmiştir. Tashakkori ve Teddlie (1998), karma yöntem araştırmasını, araştırmacının nicel ve nitel yöntemleri birlikte kullanarak veri topladığı, bu verileri analiz ettiği, bulguları bütünleştirdiği ve ileriye dönük yordamalarda bulunduğu araştırma olarak tanımlamaktadır.

Karma yöntem yaklaşımına göre, her olay ve olgunun hem nicel hem de nitel boyutu vardır. Eğer gerçeği bütüncül ve zengin bir çerçevede anlamak istiyorsak, hem nicel hem de nitel boyutu incelememiz gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.351). Creswell (2014), karma yöntem araştırmalarının, nicel ve nitel yöntemlerin basit bir birleşimi değil, bunların güçlü yanlarının birbirini destekler şekilde kullanıldığı kapsamlı entegrasyon çalışmaları olduğunu belirtmektedir. Uşun'a (2012) göre, karma yöntemin en güçlü yönü, nicel ve nitel paradigmadan birisinin eksik kaldığı yerde, diğeri tarafından bu eksikliğin giderilmesine ve böylelikle daha etkili sonuçlara ulaşılabilmesine olanak sağlamasıdır.

Araştırmada veriler, anket ve görüşme teknikleriyle elde edilmiştir. Standart veriler elde etme olanağı sunması, analiz kolaylığı sağlaması, geniş kitlelere ulaşmayı mümkün kılması ve nesnel olması nedeniyle anket tekniği, konuyla ilgili daha derinlemesine bilgi edinmek için ise görüşme tekniği kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan anketin maddeleri hazırlanırken, alanyazındaki bazı çalışmalarda (Karataş, 2002; Sargın, 2006; Taşcı vd., 2008; Sankır ve Demir Gürdal, 2013) kullanılan ve araştırmanın amacına uygun sorulardan yararlanılmıştır. Anket, katılımcıların demografik özellikleriyle ilgili sorular ve kentte yaşayanların Adıyaman Üniversitesinin kent ekonomisine yönelik etkilerine dair algılarını belirlemeye çalışan sorulardan oluşmuştur. Ankette birden fazla yanıtı çoktan seçmeli sorular ve 5’li Likert tipinde derecelendirilmiş maddeler yer almıştır. Çoktan seçmeli anket sorularındaki seçenekler, literatürde bulunan kategoriler, sınıflandırmalar gözetilerek oluşturulmuştur.

Araştırmanın nicel boyutunda, örneklem belirlenirken olasılığa dayalı örnekleme yöntemlerinden biri olan seçkisiz örnekleme tekniği kullanılmıştır. 2017 yılının Mart ve Nisan aylarında gerçekleştirilen araştırmanın evrenini, Adıyaman Merkez ilçe sakinleri oluşturmaktadır. Örneklemin, evreni temsil edebilecek büyüklükte olmasına özen gösterilmiştir. Araştırmada, %95’lik güven aralığında ve %5’lik hata payı ile saptanan örneklem büyüklüğü Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın evren ve örneklem büyüklüğü

Araştırmanın Evreni	%95’lik Güven Aralığında %5 Hata Payı İle Hesaplanan Örneklem Büyüklüğü	Araştırmanın Örneklemi
296.316	383	404

Araştırmanın nicel boyutunda, örnekleme oluşturan kent halkına ilişkin bilgiler ise Tablo 2’de sunulmaktadır.

Araştırmanın nicel verileri, Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi [Statistical Packages for the Social Sciences (SPSS)] yardımıyla analiz edilmiştir. Ankete verilen yanıtlar frekans (f) ve yüzde oranları şeklinde hesaplanmıştır. Likert tipi sorularda ise aritmetik ortalama (X) hesaplaması yapılarak veriler yorumlanmıştır. Likert tipi maddelerin cevap seçenekleri, “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum” biçiminde düzenlenmiştir. Madde puanları ise 1.00 ile 5.00 arasında değişmektedir. Olumlu maddeler, “kesinlikle katılmıyorum” kategorisinden başlayarak sırayla 1, 2, 3, 4, 5 olarak; olumsuz maddeler ise, yine “kesinlikle katılmıyorum” kategorisinden başlayarak sırayla 5, 4, 3, 2, 1 şeklinde puanlanmıştır. Puanlar 5’e yaklaştıkça önermeye katılma dereceleri artarken, 1’e yaklaştıkça katılma derecesi azalmaktadır.

Tablo 2. Halk anketi katılımcılarına dair bilgiler

		Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	152	37,6
	Erkek	252	62,4
	Toplam	404	100
Medeni Durum	Evli	236	58,4
	Bekâr	168	41,6
	Toplam	404	100
Yaş	18-25 yaş	90	22,3
	26-35 yaş	131	32,4
	36-45 yaş	104	25,7
	46-55 yaş	59	14,6
	56-65 yaş	20	5,0
	Toplam	404	100
Eğitim	İlkokul	22	5,4
	Ortaokul	37	9,2
	Lise	128	31,7
	Ön lisans	68	16,8
	Lisans	135	33,4
	Lisansüstü	14	3,5
Toplam	404	100	
Meslek	Esnaf	106	26,2
	Öğretmen	64	15,8
	İşsiz	53	13,1
	Memur	46	11,4
	İşçi	27	6,7
	Sağlık Çalışanı	26	6,4
	Serbest Meslek	25	6,2
	Ev Hanımı	23	5,7
	Mühendis/Teknisyen	22	5,4
	Emekli	12	3,0
Toplam	404	100	

Araştırmada, verilerin yorumlanmasında yol gösterici olarak, Turgut ve Baykal (1992) tarafından önerilen yöntem kullanılmıştır. Buna göre, anket seçenekleri için puan aralıkları hesaplanırken, en yüksek madde puanı ile en düşük madde puanı arasındaki fark seçenek sayısına bölünerek aralıklar elde edilmiştir [(5- 1)/5= 0.80]. Anket seçenekleri ve puan aralıkları Tablo 3’de görülmektedir.

Tablo 3. Anket seçenekleri ve puan aralıkları

Seçenekler	Olumlu Önermeler		Olumsuz Önermeler	
	Puan	Puan Aralığı	Puan	Puan Aralığı
Kesinlikle Katılmıyorum	1	1.00 – 1.79	5	4.20 – 5.00
Katılmıyorum	2	1.80 – 2.59	4	3.40 – 4.19
Kararsızım	3	2.60 – 3.39	3	2.60 – 3.39
Katılıyorum	4	3.40 - 4.19	2	1.80 – 2.59
Kesinlikle Katılıyorum	5	4.20 - 5.00	1	1.00 – 1.79

Araştırmanın nitel boyutunda, katılımcılar belirlenirken, ayrıntılı veri toplanabilmesi için maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Üniversitenin Adıyaman'a yönelik ekonomik etkilerini çeşitli boyutlarıyla belirlemek için kentteki bazı kamu kurumlarını, kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütlerini, sivil toplum kuruluşlarını ve siyasi partileri temsil eden toplam 12 kişi ile 2017 yılının Mayıs ve Haziran aylarında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme soruları, alanında uzman kişiler tarafından incelenmiş ve anlaşılması zor olan maddeler yeniden gözden geçirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde ise, betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri birlikte kullanılmıştır. Görüşme katılımcılarının temsil ettikleri örgütler ve görevleri Tablo 4'de listelenmiştir.

Tablo 4. Görüşme katılımcılarının temsil ettikleri örgütler ve görevleri

Kod	Temsil Edilen Örgüt ve Görev
K1	Adıyaman Kent Konseyi Başkanı
K2	Adıyaman İl Kültür ve Turizm Müdürü
K3	Adıyaman Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü Altyapı ve Kentsel Dönüşüm Hizmetlerinden Sorumlu Şube Müdürü
K4	Adıyaman Esnaf ve Sanatkârlar Kredi Kooperatifi Başkanı
K5	Adıyaman Organize Sanayi Bölgesi Müdürü
K6	Adıyaman İl Ticaret Müdürü
K7	Adıyaman Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği Başkanı
K8	Altınşehir Mahallesi Muhtarı
K9	Cumhuriyet Halk Partisi Adıyaman Merkez İlçe Başkanı
K10	Adıyaman Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı
K11	GAP Gazeteciler Birliği Genel Başkanı
K12	Adıyaman Belediye Başkan Yardımcısı

Bu araştırma, Adıyaman kenti ve Adıyaman Üniversitesi ile sınırlıdır. Araştırmanın alanı Adıyaman il merkezidir. İlçeler araştırmanın dışında tutulmuştur. Araştırmada, halkın Üniversitenin kente yönelik ekonomik

etkilerine ilişkin algıları ve kanaatleri belirlenmeye çalışılmış, Kurumun sosyal ve kültürel, eğitimsel, bilimsel, demografik vs. etkilerine ilişkin algı ve kanaatler araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Bulgular

Bu bölümde, Adıyaman halkına uygulanan anketlerin ve kentteki bazı kamu kurumlarının, kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütlerinin, sivil toplum kuruluşlarının ve siyasi partilerin temsilcileriyle yapılan görüşmelerin analiziyle elde edilen bulgulara yer verilmektedir. İlk olarak, ankette yöneltilen, ADYÜ'nün kentte en çok neyi değiştirdiğine dair soruya verilen yanıtlar ve bunların oransal dağılımı Tablo 5'dedir.

Tablo 5. Halk anketine göre ADYÜ'nün kentte en çok değiştirdiği şey

Seçenekler	Frekans*	Yüzde (%)
Ekonomik hayat	119	24,6
Sosyal doku	111	23,0
Eğitim düzeyi	98	20,3
Kültürel yapı	96	19,9
Kentin vizyonu	37	7,7
Kentin bilime bakış açısı	22	4,5
Toplam	483	100

* Katılımcılar birden fazla seçeneği işaretlemişlerdir.

Tablo 5'de, ankete katılan kent sakinlerinin, ADYÜ'nün kentte en çok ekonomik hayatı değiştirdiği kanaatinde oldukları göze çarpmaktadır. 119 kişi tarafından işaretlenen bu seçeneğin toplam frekans içindeki payı %24,6 olmuştur. Bunu sırasıyla sosyal doku (f: 111; %23), eğitim düzeyi (f: 98; %20,3) ve kültürel yapı (f: 96; %19,9) izlemektedir.

“ADYÜ kurulmamış olsaydı, kent hayatında ne değişirdi ya da ne eksik kalırdı?” şeklindeki soruya verilen yanıtlar ve bunların oransal dağılımı Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6. Halk anketine göre ADYÜ olmasaydı kent hayatında ne değışirdi

Seçenekler	Frekans*	Yüzde (%)
Ekonomik canlılık daha az olur, esnaf daha az kazanırdı.	234	19,4
Konut fiyatları ve kiralari bu kadar artmazdı.	158	13,1
Sosyal ve kültürel canlılık ve çeşitlilik olmazdı.	141	11,7
Maddi durumu yetersiz bölge gençleri yükseköğrenim fırsatından mahrum kalırdı.	124	10,3
Daha az tanınan bir kent olurdu.	107	8,7
Yeterince bilimsel, sanatsal ve kültürel faaliyet gerçekleşmezdi.	106	8,8
Adıyaman'la ilgili yeterli sayıda bilimsel çalışma yapılmazdı.	89	7,4
Hastalarımız tedavi için başka kentlere gitmeye mahkûm kalırdı.	79	6,5
Daha sakin ve huzurlu bir kent olurdu.	71	5,9
Kentin geleneksel yapısı ve değerleri zedelenmezdi.	67	5,5
Kent nüfusu bu kadar artmazdı.	33	2,7
Toplam	1.209	100

* Katılımcılar birden fazla seçeneği işaretlemişlerdir.

Tablo 6'ya bakıldığında, katılımcıların ADYÜ kurulmamış olsaydı, bu durumdan en çok kentteki ekonomik hayatın etkileneneği görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. Zira halk anketine katılanların %19,4'ü, ADYÜ olmasaydı, kentte ekonomik canlılığın daha az olacağı ve esnafın daha az kazanacağı kanısındadır. Bu seçeneğin işaretlenme sıklığı 234 olmuştur. Anket verilerine göre bunu sırasıyla, "Konut fiyatları ve kiralari bu kadar artmazdı" (f: 158; %13,1), "Sosyal ve kültürel canlılık ve çeşitlilik olmazdı" (f: 141; %11,7) ve "Maddi durumu yetersiz bölge gençleri yükseköğrenim fırsatından mahrum kalırdı" (f: 124; %10,3) seçenekleri takip etmektedir.

Kent halkının Üniversitenin Adıyaman'a yönelik ekonomik etkileriyle ilgili algılarını ve kanaatlerini Tablo 7 ortaya koymaktadır.

Tablo 7'de yer alan her bir önermeye ilişkin katılma düzeylerinin ortalaması (X), yöntem bölümünde bulunan "Anket seçenekleri ve puan aralıkları tablosu"na (Tablo 3) göre değerlendirilmiştir. Buna göre, Tablo 7'de, ankete katılan kent sakinlerinin, ADYÜ'nün kentin kalkınmasını sağlayan bacasız bir fabrika olduğu yönündeki düşünceye katıldıkları (X=3,40) görülmektedir. Üniversitenin kente sıcak para girişi sağladığı kanaatinde olan (X=3,62) katılımcıların, aynı zamanda ADYÜ'nün kente yapılacak yeni yatırımlar için bir cazibe unsuru olduğuna inandıkları (X=3,52) anlaşılmaktadır. Tabloya göre, halk, "ADYÜ kentteki iş kollarında çeşitlenmeye ve artışa yol açmaktadır" önermesine katılmaktadır

($\bar{X}=3,46$). Üniversitenin kurumsal harcamaları ile öğrencilerinin ve personelinin harcamalarının kentin gelişmesine katkıda bulunduğu konusunda olan ($\bar{X}=3,60$) katılımcıların, Kurumun sanayi ile iş birliğini destekleyip desteklemediği hususunda ise kararsız oldukları ($\bar{X}=2,96$) saptanmaktadır. Katılımcılar, “ADYÜ kentte mal ve hizmet fiyatlarının artmasına, hayat pahalılığına yol açmaktadır” önermesine 2,54 ortalama düzeyle ve “ADYÜ kentteki gayrimenkul fiyatlarını ve kiralari artırmaktadır” önermesine 1,92 ortalama düzeyle katılmaktadır.

Tablo 7. Kent halkının ADYÜ'nün ekonomik etkilerine dair düşünceleri

Olumlu Önergeler	1	2	3	4	5	X
	f / %	f / %	f / %	f / %	f / %	
ADYÜ kentin ekonomik kalkınmasını sağlayan bacasız bir fabrikadır.	23 %5,7	66 %16,3	86 %21,3	181 %44,8	48 %11,9	3,40
ADYÜ kente sıcak para girişi sağlamaktadır.	9 %2,2	59 %14,6	63 %15,6	218 %54,0	55 %13,6	3,62
ADYÜ kente yapılacak yeni yatırımlar için bir cazibe unsurudur.	10 %2,5	64 %15,8	84 %20,8	194 %48,0	52 %12,9	3,52
ADYÜ kentteki iş kollarında çeşitlenmeye ve artışa yol açmaktadır.	13 %3,2	57 %14,1	96 %23,8	204 %50,5	34 %8,4	3,46
ADYÜ'nün kurumsal harcamaları ile öğrencilerinin ve personelinin harcamaları kentin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.	11 %2,7	50 %12,4	81 %20,0	209 %51,7	53 %13,1	3,60
ADYÜ üniversite-sanayi iş birliğini desteklemektedir.	33 %8,2	84 %20,8	173 %42,8	93 %23,0	21 %5,2	2,96
Olumsuz Önergeler	5	4	3	2	1	X
	f / %	f / %	f / %	f / %	f / %	
ADYÜ kentte mal ve hizmet fiyatlarının artmasına, hayat pahalılığına yol açmaktadır.	11 %2,7	91 %22,5	70 %17,3	165 %40,8	67 %16,6	2,54
ADYÜ kentteki gayrimenkul fiyatlarını ve kiralari artırmaktadır.	2 %0,5	34 %8,4	27 %6,7	209 %51,7	132 %32,7	1,92

Ankete göre, Üniversitenin ekonomik anlamda kentte gelişimine katkı sağladığı iş kolları Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Halka göre ADYÜ'nün kentte gelişimine katkı sağladığı iş kolları

İş Kolları	Frekans*	Yüzde (%)
Barınma, dinlenme, eğlence hizmetleri (yurt, otel, pansiyon, kafe, sinema, kıraathane, spor salonu, oyun salonu vb.)	269	26,3
Gıda ile ilgili hizmetler (market, büfe, lokanta, pastane vb.)	217	21,2
Ulaştırma hizmetleri	193	18,8
Kitap, kırtasiye, matbaa	127	12,4
Giyim	105	10,3
Temizlik ve sağlık hizmetleri (kuaför, güzellik salonu, masaj, sauna vb.)	55	5,4
Bilgi işlem/yazılım	31	3,0
İmalat ve tamiratla ilgili meslek kolları	27	2,6
Toplam	1.024	100

* Katılımcılar birden fazla seçeneği işaretlemişlerdir.

Tablo 8, ADYÜ'nün kentte en çok barınma, dinlenme, eğlence hizmetleri (yurt, otel, pansiyon, kafe, sinema, kıraathane, spor salonu, oyun salonu vb.) sektörünün gelişimine katkı sağladığını işaret etmektedir (f: 269; %26,3). Bu sektörün ardından, 217 frekans ve %21,2 ile gıda (market, büfe, lokanta, pastane vb.) ve 193 frekans ve %18,8 ile ulaşım sektörü gelmektedir.

Araştırmanın nitel boyutunda, yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen verilerin analizinin ardından, ADYÜ'nün kent ekonomisine yönelik etkileri Tablo 9'da sunulduğu biçimde ortaya çıkmaktadır.

Tablo 9. Görüşme verilerine göre ADYÜ'nün kente ekonomik etkileri

Tema	Kod	Frekans (f)
Olumlu Ekonomik Etkiler	Esnafın kazancında artış	9
	Öğrenci harcamaları/Sıcak para	8
	Kafeterya vb. mekânların çoğalması	8
	Ulaşım sektöründe iyileşme	7
	Ticari canlılığın artması	6
	Hizmet sektöründe gelişme	6
	İstihdam artışı	5
	İnşaat/konut sektöründe canlanma	5
	Talep artışı	4
	Yatırımları teşvik etmesi/Cazibe unsuru	2
	Gıda sektöründe gelişme	2
	Barınma/yurt sektöründe gelişme	2
	Bacasız fabrika	2
Olumsuz Ekonomik Etkiler	Gayrimenkul fiyatlarının/Konut kiralalarının artması	4
	Hayat pahalılığı	2

Zayıf/Yetersiz Ekonomik Etkiler	Üniversite-sanayi iş birliği yetersiz	8
	Kalifiye eleman yetiştirmede yetersiz	4
	Ar-Ge desteği zayıf	3
	Tarıma katkısı yetersiz	3
	Tüccar ve sanayiciye liderlik yapamıyor	3
	Tüccar ve sanayicilerle iletişimi zayıf	2
	Tüccar ve sanayici için eğitim ve danışmanlık hizmetleri yetersiz	2

Tablo 9’da görüldüğü üzere, katılımcıların önemli bir kısmı, Üniversite öğrencilerinin harcamaları sayesinde kente sıcak para girdiği (f: 8) ve Üniversitenin kuruluşundan itibaren esnafın kazancının daha önceki yıllara nispetle arttığı (f: 9) düşüncesindedir. Katılımcılardan bazıları bu yöndeki kanaatlerini aşağıdaki şekilde dile getirmektedir:

“Aslında, Adıyaman gibi küçük ve geri kalmış kentlerde üniversite istenmesinin temel nedeni ekonomik katkıdır. Bizde de, özellikle öğrenci harcamalarının kente, esnafa ciddi bir katkısı oldu. Bir hareketlenme söz konusu oldu. Üniversitenin kendi harcamalarının da bir faydası oldu... Ticaret hayatına bir canlılık getirdiğini söyleyebiliriz.” (K1)

“Üniversite ile birlikte öğrenci sayısı arttı; öğrenci sayısının artmasıyla birlikte esnaf ve sanatkârlarımızın gelirlerinde bir artış oldu... Bizim gibi küçük kentler için gayet olumlu oluyor. Bugün çarşıya indiğinizde, Üniversite ve öğrencilerin esnaf üzerindeki etkisini görürsünüz. ‘İşimiz iyi Allah’a çok şükür, öğrenci geliyor, öğrenci gidiyor, alışveriş iyi’ diyorlar.” (K4)

“Kayıt sırasında bile esnafımızın yüzü gülüyor. Çünkü kimisi yemek yiyor; kimisi kafede oturup çay içiyor; kimisi otelde kalıyor... Esnafımız memnun. Öğrenci olmasa zaten buradaki esnafımızın hepsi kapatır. Kafesidir, lokantasıdır, çay ocağıdır bunların hepsi kapatır. Vatandaş gelip kafede oturmaz; kim geliyor buralara, öğrencilerimiz.” (K8)

“Adıyaman’ın ekonomik ve ticari yaşamını ayakta tek tutan, öğrencilerin getirdiği sıcak para. Bugün bu öğrenciler kentten çıksın, Adıyaman esnafı büyük bir çöküntü yaşar. Üniversitenin Adıyaman’a en büyük katkısı öğrencilerin yaptığı harcamalar bence.” (K5)

Katılımcılar (f: 8) ayrıca, ADYÜ’nün sağladığı ekonomik hareketliliğe bağlı olarak kentte kafeterya vb. mekânların çoğaldığını belirtmektedir.

“Adıyaman’da daha önceleri franchising veren kafelerin hiçbiri yoktu. Ama bu son on yıldır neredeyse Türkiye’de franchisingi olan kafeterya, fastfood gibi mekânların tamamının Adıyaman’da açıldığını görüyoruz; her gün yenileri açılıyor.” (K2)

“Bunlar, öğrencilerin talebi doğrultusunda kentte hızla çoğaldılar. Fastfood dediğimiz yemek kültürü ve buna yönelik işletmelerin sayısı arttı... Hatta marka olan işletmeler de geldi.” (K6)

Tablo 9, görüşme katılımcılarının ağırlıklı (f: 7) ADYÜ'nün kentte ulaşım hizmetlerinin kalitesini yükselttiği ve bu sektörde bir iyileşme yaşandığı fikrinde olduklarını gözler önüne sermektedir. Üniversitenin kentteki ulaşım sektörünün iyileşmesine sağladığı katkı şöyle ifade edilmektedir:

“Ulaşım konusunda, özellikle ulaşım araçlarının hareketliliği konusunda büyük katkısı oldu Üniversitenin. Seyahat firmalarının araçlarının artmasına, güzergâhlarının çoğalmasına, şehir içi dolmuş hatlarının artmasına, kalitesinin yükselmesine yol açtı.” (K1)

“Dolmuşlar sürekli dolu. Üniversite açıkken otobüslerde, dolmuşlarda yer bulamazsın. Daha önceleri boş gidip geliyordu.” (K8)

Görüşmeler, ADYÜ'nün kentin ticari hayatına canlılık kattığıyla ilgili veriler ortaya koymaktadır (f: 6). Sanayisi gelişmemiş, üretim imkânları kısıtlı kentte Üniversitenin insanlar için önemli bir gelir kapısı olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

“Adıyaman'da biliyorsunuz bir sanayi yok; fabrikalarımız yok; şu yok, bu yok. Bir tek tütün geliri var, başka hiçbir şeyi yok. Adıyaman'a Üniversitenin açılmasıyla kentte ekonomi bir nebze canlandı. Girdi çıktı oldu. Öğrencilerin sosyal, kültürel ihtiyaçlarını, yeme içme ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak sürekli yeni işletmeler faaliyete geçiyor.” (K8)

“Kentin ticareti arttı bir kere. Yirmi bin öğrencinin ekonomiye getirdiği canlılık söz konusu. Ayrıca bunların hocaları var, diğer çalışanlar var. Hepsi Adıyaman'a bir girdi sunuyor. Bunların yaptığı harcamalar kent ekonomisi için güzel bir paradır. Üniversitenin ekonomik açıdan yaptığı ciddi bir katkıdır. Ekonomik yaşamı zenginleştiren bir katkıdır.” (K2)

Görüşmelerde elde edilen verilerin analizi sonucunda, Üniversitenin Adıyaman'da hizmet sektörünün gelişimine etki ettiği anlaşılmaktadır. Bazı katılımcıların (f: 6) bu yönde bir düşünce ortaya koydukları görülmektedir.

“Üniversite ile birlikte emeğe dayalı sektörler daha çok gelişme gösterdi. Bir beyaz eşyaya öğrencinin pek fazla ihtiyacı olmuyor -gerçi hocaların vesaire oluyor- ama öğrenci üzerinden düşündüğümüz zaman daha ziyade iş ve emekle alakalı sektörlerin daha fazla gelişme gösterdiğini söyleyebiliriz.” (K4)

“Özellikle hizmet sektörü büyük gelişme kaydetti. Üniversiteyle birlikte öğrencilerin, hocaların talebine dayalı olarak yeni açılan işletmeler kaliteli hizmet sunmaya başladı.” (K6)

Görüşmeler, ADYÜ'nün kentteki en önemli ekonomik etkilerinden birinin istihdam alanında gerçekleştiğini işaret etmektedir (f: 5). Sanayisinin yeterince gelişmemiş olması ve tarımsal alandaki istihdamın son yıllarda düşmesi gibi nedenlerle işsizliğin ağır bir sorun olduğu kentte, ADYÜ'nün istihdam olanaklarını artırdığı inancı bulunmaktadır.

"Üniversite istihdamı da olumlu etkiliyor. Dün bir kalfayla idare eden berber, bugün ikincisine ihtiyaç duyuyor. Bugün lokantalar daha fazla komi, garson çalıştırıyorlar. Bunun yanında zannedersen üniversitede binin üzerinde hoca var; 500-600 memur var; müteahhit işçisi var. Bunların hepsi katkı istihdam açısından." (K4)

"Üniversite olmasaydı bu kadar esnaf, iş yeri olmazdı bir kere. Bu işle uğraşan insanlar belki kahve köşelerinde işsiz olarak yaşamlarını sürdürecekti." (K8)

ADYÜ'nün görüşmelerde zikredilen (f: 5) ekonomik etkilerinden biri inşaat/konut sektöründe yol açtığı canlanmadır. Katılımcılar, Üniversite ile birlikte artan konut talebinin kentte inşaat ve bağlantılı sektörlerle olumlu etki ettiği kanaatini paylaşmaktadır.

"Üniversite, özellikle yapı, inşaat sektörüne bir hareketlilik getirdi. Öğrencilere ve personele yönelik konutlar, yeni yurtlar inşa edildi. Bu sektörde önemli bir istihdam oluştu." (K7)

"Bu konutların yapılmasının temel amacı yüzde doksan Üniversite camiasına yöneliktir. Bu anlamda, inşaat sektörüne, Adıyaman ekonomisine ciddi bir katkı sağlamaktadır. Bunu görmemek için kör olmak lazım." (K2)

ADYÜ'nün kuruluşundan itibaren, bilhassa öğrenci taleplerinin kentteki ticari yatırımlara yön verdiği, bu talepler doğrultusunda yeni iş kollarının ortaya çıktığı ve işletme sayısının arttığı görüşmelerde ifade edilen (f: 4) ekonomik etkilerden biridir.

"Genç ve aktif öğrenci kesimi hazır bir tüketici kitledir. Bu tüketici kitlenin talebi doğrultusunda kentte özellikle kafe, lokanta tarzı işletmelerin sayısı arttı." (K6)

"Yirmi bin öğrencinin taleplerini karşılamak için sektörler genişledi. Yatırımcılar bu talepleri hesaba katıyorlar. Talep olunca buna cevap vermek gerekiyor." (K7)

Bazı katılımcılar (f: 2), ADYÜ'nün kente yapılacak yatırımlar için bir cazibe unsuru olduğunu belirtmekte, gerek kamu yatırımlarının gerekse özel yatırımların planlanırken Üniversitenin önemli bir faktör olarak göz önünde tutulduğunu savunmaktadır.

“Kentte bir üniversite olması yatırımcıları teşvik ediyor. ‘Adıyaman büyü- müş; artık üniversitesi de varmış; biz bu işi Adıyaman’da güzel yaparız; bu işten güzel neticeler elde ederiz’ düşüncesi hâkim oluyor elbette.” (K4)

Tablo 9’a bakıldığında, ADYÜ’nün kentte gıda sektörünün (f: 2) ve barınma/yurt sektörünün (f: 2) gelişiminde etken olduğu düşüncesine rastlanmaktadır.

“Bir kere bu kadar insan yemek yiyor. Bu, lokantasına, bakkalına, manavına, sebze haline kadar herkese yansıyor.” (K11)

“Bugün yirmi bin civarında üniversite öğrencisi var kentte. Bunlar nerede barınacak? Bu önemli bir sorundu. Şimdi yurt sektöründe bir gelişme oldu. Kentte elbette KYK yurtları vardı. Ancak bunların yeterli olmadığı anda özel yurtlar devreye girdi. Özel yurt girişimlerinin barınma sektörünün yanında, silsileyle inşaat sektörüne ve istihdama da faydası oldu.” (K7)

Tarımsal üretimi yetersiz, sanayi üretimi düşük, dolayısıyla fabrikası az kentte ADYÜ’nün “bacasız fabrika” olarak nitelendirildiği (f: 2), görüşmelerin analiziyle ortaya çıkan bulgulardan biridir.

“Öğrencilere hizmet etmek için kafeler, lokantalar, çay bahçeleri açıldı. Bilgisayarlılar, cep telefonu tamircileri arttı; iletişim sektörü büyüdü. İnsanlar evlerini kiraya verdi, yurt yaptı. Esnafın geliri arttı... Üniversite dediğimizde bir laf vardır hani, ‘bacasız fabrika’ diye. Üniversite Adıyaman için işte böyle bir bacasız fabrika yerine geçti.” (K12)

Tablo 9’da, görüşmelerde ADYÜ’nün ekonomik anlamda olumsuz etkilerine de değinildiği müşahade edilmektedir. Katılımcılardan bazıları, Üniversitenin kentte gayrimenkul fiyatlarının ve konut kiralalarının yükselmesine (f: 4) ve hayat pahalılığına (f: 2) neden olduğunu belirtmektedir.

“Üniversitenin kente ekonomik anlamda yeterince katkı sunduğu kanaatinde değilim. Zaten bu konuda çok dar bir açıdan düşünüyoruz. Öğrenciyi para harcayacak bir meta olarak görüyoruz... Ekonomik anlamda ne mi kattı! Emlak fiyatlarının yükselmesine bir katkısı oldu!” (K9)

“Üniversitenin büyümesi konut talebini artırdı. Konut talebinin artması fiyatların yükselmesine neden oldu.” (K3)

“Bana göre fiyatlarda %5-10 bir artış oldu. Yemekte olsun, gıdada olsun, hizmette olsun...” (K4)

Görüşmelerin analizi neticesinde, ADYÜ’nün kent ekonomisine katkı sunmak için etki etmesi beklenen bir takım alanlarda yeterli etkiyi yaratmadığı veya bu alanlara gereğince destek sağlayamadığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Öncelikle, katılımcıların önemli bir kısmı (f: 8), kentte

üniversite-sanayi iş birliğinin yetersiz olduğunu, Üniversitenin sanayinin talep ve gereksinimlerine karşılık veremediğini vurgulamaktadır.

“Maalesef Adıyaman’da kentin gelişmesi noktasında üniversite-sanayi iş birliğine dair pek bir şey gördüğümüzü söyleyemeyiz. Gerçek ortada. Büyük bir eksiklik bu. Kentin gelişiminde, sanayi olarak Üniversiteden yeteri kadar destek almadığımızı söyleyemeyiz... Bu kusurda belki %20 iş dünyasının da payı vardır; ama büyük pay Üniversitenin. Üniversite bir bilim yuvasıdır. Bizim bu çağdaş dünyada bilim ve sanayiye buluşturuyor olmamız lazım. Şimdi bu katkıyı bilimden, Üniversiteden alamazsanız bir ayağı eksik kalıyor.” (K10)

“Üniversite ‘sanayici gelsin bize başvursun, biz de onların istekleri doğrultusunda yardımcı olalım’ diye düşünüyor. Ama işin tuhafı, kentte sanayici kültürü oluşmadığı için sanayici ne istediğini bilmiyor. Bu koşullar altında inisiyatif alması gereken tarafın Üniversite olduğunu düşünüyorum. Kentte bu problem yaşanıyor. Bu noktada benim beklentim, Üniversitenin sahaya inmesi... Üniversite-sanayi iş birliğinde problemimiz var yani. Üniversitemizin sanayiye katkısı istenen boyutta olsaydı, yatırımcılar için ilimiz bir cazibe merkezi olabilirdi.” (K5)

Tablo 9 incelendiğinde, bazı katılımcıların, kent sanayisinin ihtiyaçlarına yönelik kalifiye eleman yetiştirme konusunda ADYÜ’nün yetersiz kaldığına inandıkları anlaşılmaktadır (f: 4). Katılımcılardan biri bu doğrultudaki görüşünü şöyle dile getirmektedir:

“Sanayici olarak en büyük sıkıntımız kalifiye eleman. Bu nedenle mesleki eğitimi çok önemsiyoruz. Üniversiteye bu noktada önemli görevler düşüyor. Üniversitenin kentin ihtiyaç duyduğu sektörlere yönelik kalifiye eleman yetiştirmeye öncelik vermesi gerekir. Ama bunu yaptıklarını düşünmüyorum.” (K7)

Görüşmelerde, Üniversitenin Adıyaman’daki sanayi işletmelerine yeterli Ar-Ge desteği sağlamadığı ve bunun kentin ekonomik gelişimi için aşılması gereken bir sorun olduğu ile ilgili kanaatlerin (f: 3) varlığı tespit edilmiştir.

“Üniversitenin Ar-Ge faaliyetlerine ağırlık vermesi, yeni buluşlar ortaya koyması, yeni ürünler yaratıp patentler alması ve bu ürünlerin kentimizde üretilmesini sağlaması gerekiyor. Ben sanayinin bir temsilcisi olarak herhangi bir Ar-Ge desteğine şahit olmadım Üniversitenin.” (K5)

Görüşmelerin analizi neticesinde, ADYÜ’nün kent sanayicisini yönlendirme, ön ayak olma (f: 2) ve onlara danışmanlık hizmeti verme (f: 2) konularında yetersiz kaldığı bulgulanmıştır. Ek olarak, Üniversite ile sanayi arasında bir iletişim kopukluğu olduğu ve iletişimsizliğin kent sanayisinin gelişimine ket vuran bir faktör olarak algılandığı (f: 2) saptanmıştır.

Bazı katılımcıların, belirtilen bu eksikliklere dair düşünceleri aşağıdaki satırlarda yer almaktadır.

“Sanayiye yönlendirmektir; bilinçlendirmektir. Bilim yuvasının işi budur. Bana siz öğreteceksiniz, ben de uygulayacağım. Üniversite ve iş dünyasını iki partner olarak ele alırsak, Üniversitenin bizi bilinçlendirmesi lazım. Şablonu o önümüze koyacak, biz de uygulayacağız. İşte bu noktada biz, Üniversiteden bir şey bulamıyoruz ya da yeteri kadar bulamıyoruz.” (K10)

“Üniversite yöneticilerinin ve akademisyenlerin, kentimizde faaliyet gösteren esnafa, sanatkâra, sanayiciye, tacire yol gösterici, onların ufkunu açacak faaliyetlerde bulunması gerekirken, ben şahsen maalesef, bunu yeterince göremiyorum... Hocalarımızın tacire ve sanayiciye danışmanlık yapması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü tacirimiz, sanayicimiz fazla bilgi sahibi değil; bunların kendilerini yönlendirecek, yol gösterecek birer danışmana, kılavuza ihtiyaçları var.” (K6)

“Burada önemli olan sanayicinin diline inmek. Akademik bir dil var; bu nedenle sanayiciyle tam olarak iletişim kurulamıyor. Sanayicinin dilinden anlamak, onun anlayacağı dilden konuşmak gerekiyor.” (K5)

Tablo 9’da, ADYÜ’nün olumlu etki etmesi beklenen ancak bu beklentileri karşılayamadığı düşünülen ekonomik alanlardan birinin tarım olduğu görülmektedir. Katılımcılar (f: 3), tarımsal üretimin toplam üretimin dörtte üçünü oluşturduğu ve tarımın hâlâ ana istihdam alanı olduğu kentte, Üniversitenin tarıma destek olmaktan uzak olduğunu savunmaktadır.

“Mesela, ilimizin çoğu tarım sektöründe çalışıyor, ancak burada bir ziraat fakültesi yok. Kentte bilimsel bir tarım yok. Hâlâ geleneksel yöntemlerle tarım yapılıyor. Adıyaman’ın iklimine, toprak yapısına uygun bir tarım stratejisinin geliştirilmesi lazım. Çünkü bir tarım kenti Adıyaman. Buradaki çiftçilere, ziraat odasına Üniversitenin danışmanlıklarla, analizlerle destek olması gerekir.” (K6)

“Tarım alanında kente yardımcı olması lazımdı. ‘Şu ürünlere yönelelim.’ demesi lazımdı. Tarım ve sulama alanında projeler üretmesi lazımdı... Üniversitemiz tarımsal anlamda ürün çeşitliliğinin sağlanması noktasında bir ışık olabilirdi bence. Ama bunu yapamadı. Adıyaman’ın toprak yapısına bağlı olarak tarımsal verimlilik nasıl artırılabilir diye bilimsel çalışmalar yapılabilirdi. Bunları yapabilseydi Üniversite, Adıyaman çok farklı bir yer olabilirdi.” (K9)

Tartışma ve Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, Üniversite ve öğrenci harcamaları, kente sıcak para girişi sağlamakta ve ticari hayatı canlandırmaktadır. Böylece yerli esnafın kazancında artış meydana gelmektedir. Esnafın gelirindeki artışın ise, kent ekonomisinde döngüsel bir etki yarattığını söylemek mümkündür. Zira yapılan tüketim harcamalarının yatırım harcamalarını tetikleyici bir çarpan etkisine sahip olduğu bilinmektedir. Keza, Akçakanat vd. (2010) tarafından yapılan bir çalışmada, ekonomisi sanayiden ziyade tarıma ve hayvancılığa dayanan illerde üniversite öğrencileri tarafından yapılan harcamaların pek çok sektörü tetikleyerek kent ekonomisine canlılık kazandırdığı öne sürülmektedir.

Adıyaman, *iller arası rekabetçilik endeksinin* (Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu [URAK], 2016) üretim ve ticaret alt endeksinde 55. basamakta; *illerde yaşam endeksinin* (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2016) servet ve gelir boyutunda ise son sırada yer almaktadır. Bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda, Üniversite ve öğrenci kaynaklı harcamaların kent ekonomisine sağladığı nakit akışının öncelikle esnaf için hayati ehemmiyeti haiz olduğu söylenebilir. Sanayisi gelişmediği için üretime dayalı ekonomiden çok tüketime dayalı ekonominin söz konusu olduğu kentte, Üniversite ve öğrenci harcamalarına bel bağlanması tabiidir. Doğrusu, üretim olanakları ve ticaret hayatı yeterince gelişemediğinden gelirin istenen düzeyde olmadığı, dolayısıyla tüketim talebinin sınırlı olduğu Adıyaman'da, Üniversite kurulurken bu harcamalarının yaratacağı ekonomik etkinin hesaba katıldığı yadsınamaz bir gerçektir. Türkiye'de üniversitelerin kuruluş gerekçelerini çözümlen çözümlen çalışmasında Kavili Arap da (2010), altyapısı hazır olmayan kentlerde üniversite kurulmasındaki temel maksadın, tüketim harcamalarını artırmak suretiyle ticari hayatı canlandırmak olduğunu savunmaktadır.

Üniversitenin ve öğrencilerin yarattıkları talep doğrultusunda genişleyen bazı sektörlerde, bilhassa hizmet sektöründe, istihdam imkânlarının arttığı araştırmanın ulaştığı sonuçlardan biridir. Nitekim kente sağladığı gelir ve istihdam katkısına atfen, halkın Üniversiteyi "bacasız fabrika" olarak nitelediği göze çarpmaktadır. Bu ifade, sanayisi gelişmemiş, üretim olanakları yetersiz, ticaret gelirleri sınırlı ve işsizliğin kronik bir sorun olduğu kentte ADYÜ'nün yarattığı ekonomik etkinin nasıl algılandığını dile getirmektedir. TÜİK (2013) verilerine göre, Türkiye'de işsizlik oranının en

yüksek olduğu iller içerisinde Adıyaman 25. sıradadır. Bu istatistik, Üniversitenin sağladığı doğrudan ve dolaylı istihdam olanaklarının kent için ne denli önemli olduğununun bir göstergesidir.

Bulgulara göre, Üniversite personelinin ve öğrencilerin farklı tüketim kalıpları ve beklentileri kentte iş kollarının çeşitlenmesine ve hizmet sektörünün gelişmesine yol açmıştır. En başta barınma, dinlenme ve eğlence hizmetleri iyileşmiş; yurtlar, pansiyonlar, kafeteryalar, oyun salonları vs. çoğalmıştır. Aslında, Adıyaman'da eğlence ve boş zaman aktivitelerine yönelik mekânların eksikliği uzun yıllar boyunca dillendirilen sorunlardan biri olagelmıştır. Çünkü kentin kapalı ve geleneksel yapısı, eğlence ve rekreasyon alışkanlıklarını şekillendirerek bu tür mekânların yaygınlaşmasının önünde engel teşkil etmiştir. Bu nedenle, bu alanlara yönelik yatırım kararları rasyonellikten uzak görülmüştür. Ancak ADYÜ'nün kurulmasıyla kente gelen, tüketim, rekreasyon ve eğlence alışkanlıkları farklı kitlenin talepleri zamanla bu sektörlerdeki girişimleri cesaretlendirmiştir.

Adıyaman'da, son yıllarda, üniversite öğrencilerine barınma hizmeti sunmak üzere oldukça donanımlı devlet yurtları inşa edilmiştir. Özel sermaye girişimleri de bu alanda yatırım yapmaya başlamıştır. Ayrıca personelin ve öğrencilerin talepleri doğrultusunda kentte konut üretimi hızlanmış, dolayısıyla inşaat sektöründe bir hareketlilik oluşmuştur. İtalya'nın Pescara kentinde yapılan bir çalışmaya (Ricci, 1997) göre de, üniversite öğrencilerinin ve personelinin yarattığı konut talebi inşaat sektöründe önemli bir canlanmaya yol açmıştır. Ayrıca, Perry ve Wiewel (2005) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma, üniversitelerin, buldukları kentlerdeki gayrimenkul piyasasını ciddi bir şekilde etkilediğini gözler önüne sermektedir. Ülkemizdeki bir çalışmada ise (Sargın, 2006), Isparta'da üniversite öğrencilerinin ve çalışanlarının beklentilerine uygun olarak modern konut yapımının hız kazandığı ve bu durumun inşaat sektöründe bir canlanmaya neden olduğu vurgulanmaktadır.

ADYÜ'nün kentte gelişimine en çok etki ettiği alanlardan birinin gıda sektörü olduğunu belirleyen araştırmada; pastane, market, büfe ve lokantaların, artan öğrenci sayısına paralel olarak çoğaldığı ve bu tür mekânların hizmet kalitelerinin yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle, büyük bir tüketici kitlenin talep ettiği gıdanın tedarik edilebilmesi için yürütülen ekonomik faaliyetlerin sektörün tüm halkalarında zincirleme bir etki yaratacağı söylenebilir.

Araştırmada, ulaşım sektörünün de artan öğrenci sayısı ile birlikte gelişme gösterdiği, şehirlerarası seyahat firmalarının araçlarını ve güzergâhlarını artırdığı, şehir içi dolmuş ve otobüslerdeki doluluk oranının yükseldiği ve hizmet kalitesinin iyileştiği yönünde sonuçlar elde edilmiştir. Tatil dönemlerinde, öğrencilerin yokluğunda ulaşım araçlarının istenen yolcu kapasitesine ulaşamadığına dair bulgular, sektördeki gelişimin Üniversitenin varlığıyla bağlantılı olduğu düşüncesini pekiştirmektedir. Sargın (2006) tarafından yapılan bir çalışma da, Isparta’da hem şehirlerarası hem de şehir içi ulaşımın gelişimindeki en önemli faktörün Süleyman Demirel Üniversitesi olduğu sonucuna varmıştır.

Araştırma bulguları, Adıyaman Üniversitesinin kente yönelik ekonomik yatırımları teşvik eden bir cazibe unsuru olarak algılandığını gözler önüne sermektedir. Bu durum, öğrenci potansiyeli ve büyük çaplı mal/hizmet alımları nedeniyle, Üniversitenin ekonomik yatırımlarda he-saba katılması gereken bir aktör haline geldiğini işaret etmektedir. Gide-rek genişleyen öğrenci pazarının taleplerini karşılamak üzere girilen ti-cari faaliyetlerdeki artış, yukarıda sözü edilen algının oluşmasındaki ana et-kendir. Yılmaz ve Kaynak (2011) tarafından yapılan bir çalışmanın neti-cesinde de, Bayburt Üniversitesinin kente yapılan yeni yatırımlar için bir çekicilik unsuru olduğu ve bu sayede iş yeri sayısının çoğaldığı belirlen-miştir. Ayrıca, hem Reveiu ve Dardala (2013) hem de Gjelsvik ve Arbo (2014), gerçekleştirdikleri çalışmalarda, üniversitelerin kentleri ekonomik yatırımlar için çekici kıldığı sonucuna varmışlardır. Fakat üniversiteler, ekonomik yatırımları yalnızca birer tüketim birimi olarak cezbetmezler; teknoloji transferi ve bilgi temelli faaliyetleriyle, sanayi yatırımlarının da bölgede yoğunlaşmasında teşvik edici bir rol oynayabilirler. Bu açıdan bakıldığında, ADYÜ’nün sanayi yatırımlarını kente çekecek türden işlevleri yerine getirmekten uzak olduğu altı çizilerek belirtilmelidir.

Üniversitenin Adıyaman’a sunduğu ekonomik katkılar daha çok har-cama temelli olup, tüketime dayalı bir iktisadi anlayışın dar çerçevesinde değerlendirildiğinde, Kurumun tatmin edici bir etki yarattığı savunulabi-lir. Ancak tüketimle büyümenin kaynağının gelir olduğu, gelirin üretim-den beslendiği, üretim artmadan tüketimin devamlı artmasının mümkün olmadığı göz önüne alındığında, Üniversitenin kent ekonomisi için sürük-leyici bir güç olarak düşünülmesi gerçekçi gözükmemektedir. Kanımızca, üniversitelerin harcama temelli ekonomik faydalarının ön plana çıkarıl-ması ve esas işlevlerinin göz ardı edilerek sadece iktisadi yaşamı canlan-

dırma saikiyle az gelişmiş kentlerde üniversite açılması doğru bir yaklaşım değildir. Zira öğretim ve araştırma altyapısı hazır olmadan, sırf bahsedilen ekonomik işlevler gözetilerek kurulan üniversitelerin geleneksel işlevlerini yerine getirememesi ve zaten yetersiz olan yükseköğretim kalitesini daha da düşürmesi muhtemeldir. Bu düşünceyi destekler şekilde Heper (1973), yalnızca ekonomik boyutu dikkate alan bir yaklaşımın, üniversitenin çok işlevli bir kurum olarak yerine getirebileceği diğer hizmetleri gölgelediğini hatta işlevleri arasında bulunması gereken dengeyi saptırdığını savunmaktadır. Ona göre, üniversite çeşitli rolleri ve faaliyetleri arasında ahenkli bir bileşime ulaştığı ölçüde işlevsel bir kurum olur ve topluma katkısı optimuma yaklaşır.

Kent toplumunda, üniversitenin uzun vadede gerçekleştireceği sosyal dönüşümlerden ziyade kısa vadede hissedilecek tüketime dayalı ekonomik katkılarına dair bir beklentinin oluşması, öğrencilerin yalnızca birer müşteri olarak algılanmasına sebebiyet verebilir. Böyle bir yaklaşımın öğrencide yaratacağı güvensizlik duygusunun öğrenci-kent etkileşiminin önünde bir engel oluşturması mümkündür. Bu görüşü paylaşan Vural Yılmaz ve Yılmaz (2013), yeni liberal anlayışın herşeyi nakde dönüştürme isteğinin, öğrencinin kentliler tarafından kazancın arayüzü olarak algılanması sonucunu doğurarak kentsel gerilimlere yol açabileceğini ifade etmektedir.

Araştırma verilerinin analizi sonucunda, ADYÜ'nün kent ekonomisine yönelik bazı olumsuz etkilerinin de olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre, Üniversitenin kuruluşundan itibaren ülkenin değişik yerlerinden gelen binlerce gencin kentte yarattığı talep artışı, mal ve hizmet fiyatlarının yükselmesine, dolayısıyla hayat pahalılığına sebep olmuştur. Özellikle, artan konut talebi, ev kiralalarının yükselmesine ve genel olarak emlak fiyatlarının artmasına yol açmıştır. Eğitim ve gelir seviyesi yerli halka nispetle yüksek sayılabilecek akademik personelin, kendi hayat standartlarına uygun ve Üniversite yerleşkesine yakın konutlara yüksek bedeller ödemeye hazır olması, konut kiralardaki ve fiyatlardaki artışta önemli bir etken olarak düşünülebilir. Ayrıca, öğrencilerin kirayı paylaşmak suretiyle tuttukları konutlara normalin üzerinde bir rakam ödeyebilme olanağına sahip olmaları, ev maliklerinin daha yüksek fiyatlar talep etmelerine kapı aralamaktadır.

Üniversitenin etkisiyle konut talebinde yaşanan artış yüzünden, yerleşkesinin bulunduğu Altınşehir Mahallesi başta olmak üzere, tüm kentte

arsa fiyatları yükselmiştir. Böylelikle, gayrimenkul değerli bir yatırım aracına dönüşmüştür. İngiltere'deki Bristol Üniversitesini ele alan çalışmada Chatterton (1999), öğrencilerin barınmayı tercih ettiği kentsel alanlardaki konutların fiyatlarında ve kira bedellerinde yaşanan enflasyonun yerli halkı zorladığını ve onları kentin başka alanlarına ittiğini ileri sürmektedir. Sankır ve Demir Gürdal (2014) tarafından Zonguldak'ta yapılan bir çalışmanın sonucunda da, kent halkının konut kiralardaki ve genel olarak gayrimenkul fiyatlarındaki artışla üniversiteyi ilişkilendirdikleri görülmektedir. Kanımızca, Adıyaman'da gayrimenkul fiyatlarının yükselmesindeki yegâne etken Üniversite kaynaklı talep artışı değildir; kentte bu talebin yarattığı duruma uygun, sağlıklı bir imar politikasının izlenmesi, sorunu yaratan faktörlerin başında gelmektedir.

Araştırma bulguları, ADYÜ'nün, bazı alanlarda, kent ekonomisine kendisinden beklenen desteği sağlayamadığı sonucunu da ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularına göre, Kurumun bilgi ve teknoloji temelli ekonomik katkıları yeterli düzeyde değildir. Öncelikle, kentteki üniversite-sanayi iş birliğinin arzu edilen noktadan çok geride olduğu görülmektedir. Üniversitenin, sanayinin taleplerine ve gereksinimlerine karşılık veremediği, sahip olduğu bilgi birikimini ve teknolojiyi yerel sanayi kuruluşlarına aktarmada başarısız olduğu anlaşılmaktadır. Kentteki sanayi temsilcileri, ADYÜ tarafından sanayi ile iş birliğini geliştirmeye yönelik ciddi adımların atılmadığını düşünmektedir. Daha etkin ve verimli bir sanayi üretimi için ihtiyaç duydukları bilimsel desteği akademik camianın kendilerine sunmadığını belirten sanayiciler, Üniversiteyi kentin endüstriyel sorunlarına karşı duyarsız olmakla suçlamaktadır. Bilgi üretici rolünün geri planda kaldığı düşünülen ADYÜ'den kentsel sorunlara daha güçlü bir odaklanma eğiliminde olması beklenmektedir.

Bu sonuçlar gösteriyor ki Üniversite biraz daha fazla inisiyatif alarak Adıyaman sanayisinin karşılaştığı sorunlara çözüm bulmalı; yeni ürün geliştirme, pazarlama, bilimsel üretim teknikleri, ileri teknoloji kullanımı ve inovasyon gibi konularda firmalara yardımcı olmalıdır. Diğer taraftan kent sanayicilerinin Üniversitenin kendilerine sağlayacağı destek konusunda yeterli farkındalığa sahip olmaları önemlidir. Üniversite ile yerel sanayi işletmeleri arasında bilgi, teknoloji ve yenilikçilik ekseninde oluşturulacak iş birliği mekanizmalarının kent rekabet gücünü artıracığı kesindir.

ADYÜ'den, yerel firmalarla ortak araştırma faaliyetlerine girişerek kente rekabet avantajı sağlayacak yeni teknolojilerin ve ürünlerin geliştirilmesinde aktif bir rol oynaması beklenmektedir. Oysa araştırmamızın vardığı sonuçlardan biri, Üniversitenin kentteki işletmelere yönelik Ar-Ge desteğinin zayıf olduğudur. İlaveten, tüccar ve sanayiye eğitim verme, danışmanlık yapma veya yol gösterme bakımından da, Kurumun kente önemli bir katkısı bulunmamaktadır. Dahası, Üniversite ile sanayi arasında bir iletişim kopukluğu olduğu ve bu iletişimsizliğin kent sanayisinin gelişimine fayda sağlayacak iş birliğinin önünde engel teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

ADYÜ'nün, kentin ekonomik kalkınmasında uzun vadeli olumlu bir etki yaratabilmek için sanayi ile iş birliğini geliştirmesi gerekmektedir. Et-kili bir iş birliğinin ilk adımı olarak, Üniversite ile kent sanayicileri arasındaki iletişimi engelleyen, karşılıklı ön yargıların oluşturduğu duvarın aşılması zorunludur. Bu gerçekleştiği takdirde, ADYÜ, sahip olduğu bilgi birikimini ve beşeri sermayeyi sanayinin finansman gücüyle buluşturarak, firmalarla ortak Ar-Ge çalışmaları yürütebilecek ve teknoloji tabanlı, verimli bir endüstriyel üretime katkı sunma imkânına kavuşabilecektir. Düşüncemize göre, sağlıklı bir iş birliğinin sağlanmasında inisiyatif alması icabeden taraf Üniversitedir. Çünkü sanayi kültürünün henüz olgunlaşmadığı Adıyaman'da, sanayiciler, üniversite işlevlerini ekonomik kalkınma süreçlerine dâhil edebilecek tecrübeye ve vizyona sahip değillerdir. Nitekim gelişmekte olan kentlerde üniversiteler, yerel sanayi ile iş birliği kurmada gelişmiş kentlerdeki üniversitelere göre daha fazla güçlkle karşılaşmaktadır. Sanayiye dayalı bir kentsel kalkınma stratejisine sahip olmayan bu kentler, üniversitelerin bilgi ve teknoloji potansiyelini yeterince değerlendirememektedir. Bunu doğrular bir şekilde, Garrido-Yserte ve Gallo-Rivera (2010) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, sanayileşmemiş küçük kentlerdeki üniversitelerin bilgi temelli ekonomik etkilerinin zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, ADYÜ'nün bilgi temelli ekonomik katkılarıyla ilgili dile getirilen yakınmalardan biri, Kurumun, kent sanayisinin ihtiyaç duyduğu kalifiye elemanları yetiştirme konusunda yetersiz kaldığıdır. Bu nedenle, mesleki eğitimin ön plana çıkarılarak kentin sanayi ve ticaret yapısına uygun niteliklere sahip beşeri sermayenin yetiştirilmesine öncelik verilmesi gerekmektedir.

Bu araştırma, bir tarım kenti olan Adıyaman'da, Üniversitenin tarım sektörüne yeterince destek olmadığını, yörenin toprak yapısına ve iklimine uygun bir tarım stratejisinin belirlenmesinde üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmediğini göstermektedir. Ayrıca, ADYÜ'nün, öğretim programlarını yerel ihtiyaca göre belirlemediği anlaşılmaktadır. Esasen, başlıca geçim kaynağı, diğer bir deyişle temel istihdam alanı tarım olan kentte, Üniversitenin, bölgesel kalkınma odaklı işlevsel farklılaşmaya uygun olarak tarımsal alanda ihtisaslaşması gerekirdi. Çünkü eğitim ve araştırma süreçlerinde bölgesel özelliklere göre tematikleşen, öğretim ve mesleki eğitim programlarını yerel ekonominin ve iş gücü piyasasının gerekliliklerine göre tasarlayan üniversitelerin kentsel gelişime katkılarının azami derecede olacağı açıktır.

Sanayi üretimi gelişmemiş, ticaret olanakları kısıtlı, tarım alanındaki potansiyeli yeterince değerlendirilemeyen, işsizliğin kol gezdiği kentte, ekonomik olarak az gelişmişlik sarmalından kurtulma konusunda Üniversiteye önemli bir rol biçildiği görülmektedir. Ancak Üniversitenin, kentin diğer uzuvlarının yerine getirmesi gereken tüm işlevleri üstlenmesini beklemek hayalciliktir. Yine de, araştırmamızda ortaya konulduğu üzere, ADYÜ, kentin ekonomik gelişimine önemli katkılarda bulunmaktadır. Üniversitenin kentsel ekonomik katkılarının optimum düzeye ulaşması ise, kentin tüm unsurlarıyla etkileşim ve iş birliği içerisinde hareket etmesiyle mümkün olabilir.

Extended Abstract

The University Perception with its Economic Dimension from the City's Perspective: The Case of Adıyaman

*

Mahmut Gürsoy
Adıyaman University
ORCID: 0000-0001-5977-9547

Yaşar Erjem
Mersin University
ORCID: 0000-0002-8650-4167

The universities, which have become a multifunctional urban institution with social changes, have started to play a role in the economic and social development of the environment in which they are located, besides their traditional functions. The universities, which have carried out important functions especially in the economic dimension of urban development, have been seen as a means of development in many countries and therefore have been spreaded in underdeveloped regions.

Today, universities are considered as one of the most effective actors of urban economy as a source of professional skills, technology transfer and innovation, as well as consuming goods and services on a large scale. Such that, it has become a generally accepted view that these institutions are a development factor equivalent to industrial investments for the city. Pastor, Perez and Guevara (2013) argue that universities function as dynamos in the economic development of the city in which they are founded, with the supply and demand they create, the expenditures and investments they make and the employment opportunities associated with them. Today, it is constantly emphasized that universities located in cities suffering from structural problems and focused primarily on traditional academic activities should play an active role as the driving force in urban economic development.

In Turkey, an university was established in each province with the belief that the economic impact of these universities would be an important tool in

the development of provinces that are economically underdeveloped and limited potential. The aim of this research –in the case of Adıyaman province and Adıyaman University- is to determine the effects of the universities, which are spreaded all over the country and thought as a tool of development to remove interregional inequalities, to the urban economic development of the cities in which they were established. For this purpose, it was tried to determine the perceptions and opinions of the city components about the functions of the University towards the urban economy.

In the research, mixed method approach in which both quantitative and qualitative methods are used was chosen; the data were obtained by questionnaire and interview techniques.

According to the findings of the research, university and student expenditures provide hot money to the city and revive the commercial life. Thus, an increase occurs in the earnings of local tradesmen. It is possible to say that the increase in the income of trades has a cyclical effect on the urban economy. It is one of the results of the research that employment opportunities increase in some sectors, especially in the service sector, which are expanding in line with the demand created by the university and students. As a matter of fact, it is noteworthy that the public described the University as a flue-free factory in reference to the income and employment contribution it provides to the city.

Findings point that different consumption patterns and expectations of university staff and students have led to diversification of business lines and development of service sector in the city. For instance, well-equipped state dormitories have been built in recent years to provide accommodation for university students. In line with the demands of the staff and students, housing production has accelerated in the city and thus there was a mobility in the construction sector.

In the research that determined that one of the most affected areas of Adıyaman University in the development of the city is the food sector; it is concluded that patisseries, markets, buffets and restaurants increase in parallel with the increasing number of students and the service quality of such places increases. The research also showed that the transportation sector has improved with the increasing number of students, the vehicles and routes of inter-city travel companies have been increased, the occupancy rate has been increased and the quality of services has been improved.

The findings of the research reveal that Adıyaman University is perceived as an attraction factor that encourages economic investments in the city. But

universities do not attract economic investments only as a unit of consumption; they can also play an encouraging role in the concentration of industrial investments in the region with their technology transfer and knowledge-based activities. From this perspective, it should be underlined that Adıyaman University is far from performing the functions that will attract industrial investments to the city.

As a result of the analysis of the research data, it was found that Adıyaman University had some negative effects on the urban economy. Accordingly, the increase in demand created by thousands of young people coming from different parts of the country since the establishment of the University has caused the prices of goods and services to rise and thus cost of living. The findings of the study also show that University can not provide the expected support for urban economy in some fields. According to the research findings, the information and technology-based economic contributions of the Institution are not sufficient. First of all, it is seen that the university-industry cooperation in the city is far behind the desired point. It is understood that the University is unable to respond to the demands and requirements of the industry and has failed to transfer its knowledge and technology to local industrial organizations.

Adıyaman University needs to develop cooperation with the industry in order to have a long-term positive impact on the economic development of the city. As the first step of an effective cooperation, the wall of mutual prejudices that prevent communication between the University and urban industrialists must be overcome.

As a result, it is seen that the University has an important role in getting rid of the economic underdeveloped spiral in the city where unemployment is intense, industrial production has not developed, trade opportunities are limited, the potential in agriculture is not adequately utilized. However, it is a dream to expect the University to undertake all the functions that the other limbs of the city must fulfill. Nevertheless, as demonstrated in our research, Adıyaman University makes significant contributions to the economic development of the city. The optimum level in the University's urban economic contributions can only be achieved by interacting and cooperating with all elements of the city.

Kaynakça/References

- Adıgüzel, O. ve Sönmez Özkan, D. (2013). Üniversite-sanayi-kent etkileşimi ve bir markalaşma stratejisi olarak bilim kent uygulamaları ve Isparta örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (18), 279-307.
- Akçakanat, T., Çarıklı, İ. ve Dulupçu, M. A. (2010). Üniversite öğrencilerinin buldukları il merkezine ekonomik katkıları ve harcama eğilimleri: Isparta 2003-2009 yılları örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 165-178.
- Altuntaş, C. ve Erilli, N. A. (2015). Cumhuriyet Üniversitesinin Sivas ili ekonomisine katkısı. *Siirt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisadi Yenilik Dergisi*, 3 (1), 11-21.
- An-Jager, W. K. (2008). *Measuring the contribution of a university to regional development*. Unpublished master's thesis, Dalhousie University, Halifax, Nova Scotia, Canada.
- Arbo, P. ve Eskelinen, H. (2003, August). *The role of small, comprehensive universities in regional economic development: Experiences from two Nordic cases*. Paper presented at the 43rd ERSA Congress, The University of Jyväskylä, Jyväskylä, Finland.
- Arslan, H. (2014). Çankırı Karatekin Üniversitesinin kente ekonomik katkısı ve öğrenci harcamalarının farklı değişkenler açısından analizi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12), 114-127.
- Bagchi-Sen, S. ve Lawton Smith, H. (2012). The role of university as an agent of regional economic development. *Geography Compass*, 6 (7), 439-453.
- Bilginoğlu, M. A., Atik, H., Türker, O., Pamuk, Y. ve Düzgün, R. (2002). *Erciyes Üniversitesinin Kayseri ilinin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısına etkileri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Binici, F. Ö. ve Koyuncu, B. (2015). Üniversite öğrencilerinin 2012-2013 harcamalarının Bitlis ili ekonomisine katkısının incelenmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1), 113-126.
- Bonner, E. R. (2007). The economic impact of a university on its local community. *Journal of the American Institute of Planners*, 34 (5), 339-343.
- Bramwell, A. ve Wolfe, D. A. (2008). Universities and regional economic development: The entrepreneurial University of Waterloo. *Research Policy*, 37, 1175-1187.
- Breznitz, S. M. ve Feldman, M. P. (2012). The larger role of university in economic development: Introduction to the special issue. *Journal of Technology Transfer*, 37 (2), 135-138.
- Büyükdöğün, B., Afşar, B. ve Gedik, H. (2015). Üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri şehre ekonomik katkıları: KTO Karatay Üniversitesi örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15, 161-174.
- Caroll, M. J. ve Smith, B. W. (2006). The estimating the economic impact of universities: The case of Bowling Green State University. *The Industrial Geographer*, 3 (2), 1-12.

- Chatterton, P. (1999). University students and city centres-the formation of exclusive geographies: The case of Bristol, UK. *Geoforum*, 30, 117-133.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Çalışkan, Ş. (2010). Üniversite öğrencilerinin harcamalarının kent ekonomisine katkısı: Uşak Üniversitesi örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (31), 169-179.
- Çatalbaş, N. (2007). Üniversite-yerel ekonomi ilişkisinde kutuplaşma teorisi iyi bir model olabilir mi? *Selçuk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, 90-121.
- Dalğar, H., Tunç, H. ve Kaya, M. (2009). Bölgesel kalkınmada yükseköğretim kurumlarının rolü ve Bucak örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 39-50.
- Demireli, C. ve Taşkın, E. (2013). Üniversite öğrencilerinin buldukları şehre ekonomik katkıları: Kütahya il merkezi örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 321-328.
- Drucker, J. (2007). Assessing the regional economic development impacts of universities: A review of current approaches. *International Regional Science Review*, 30 (1), 20-46.
- Erdil, E., Pamukçu, M. T., Akçomak, İ. S. ve Erden, Y. (2013). Değişen üniversite-sanayi iş birliğinde üniversite örgütlenmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68 (2), 95-127.
- European Commission. (2011). *Connecting universities to regional growth: A practical guide*. Retrieved March 12, 2017, from <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/-/connecting-universities-to-regional-growth-a-practical-guide?inheritRedirect=true>
- Felsenstein, D. (1996). The university in the metropolitan arena: Impacts and public policy implications. *Urban Studies*, 33 (9), 1565-1580.
- Garrido-Yserte, R. ve Gallo-Rivera, M. T. (2010). The impact of university upon local economy: Three methods to estimate demand-side effects. *The Annals of Regional Science*, 44, 39-67.
- Gjelsvik, M. ve Arbo, P. (2014, October). *The differentiated role of universities in regional development paths*. Paper presented at the RIP 2014-9th International Conference on Regional Innovation Policies. The University of Stavanger, Stavanger, Norway.
- Goldstein, H. A. ve Glaser, K. (2012). Research universities as actors in the governance of local and regional development. *Journal of Technology Transfer*, 37 (2), 158-174.
- Goldstein, H. A. ve Renault, C. S. (2004). Contributions of universities to regional economic development: A quasi-experimental approach. *Regional Studies*, 38 (7), 733-746.
- Görkemli, H. N. (2009). Selçuk Üniversitesi'nin Konya kent ekonomisine etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 169-186.

- Gültekin, N., Çelik, A. ve Nas, Z. (2008). Üniversitelerin kuruldukları kente katkıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (24), 264-269.
- Heper, M. (1973). Üniversitenin işlevleri ve toplumsal değişim. *Amme İdaresi Dergisi*, 6 (1), 43-56.
- Karataş, M. (2002). *Üniversitelerin sosyo-ekonomik gelişmedeki rolü ve önemi: Muğla Üniversitesi örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Kaşlı, M. ve Serel, A. (2008). Üniversite öğrenci harcamalarının analizi ve bölge ekonomilerine katkılarını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi*, 15 (2), 99-113.
- Kavili-Arap, S. (2010). Türkiye yeni üniversitelerine kavuşurken: Türkiye’de yeni üniversiteler ve kuruluş gerekçeleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (1), 1-29.
- Kavili-Arap, S. (2014). Üniversite kent etkileşiminden beklentiler. *Toplum ve Demokrasi*, 17 (18), 105-119.
- Kim, J. H. (2008). *The role of universities in the regional economic development in Korea*. Unpublished master’s thesis, University of Oregon, Oregon, USA.
- Korkmaz, Ö. (2015). Üniversite öğrencilerinin harcamalarının il ekonomisine katkısı: Bayburt Üniversitesi İ.İ.B.F. öğrencileri üzerine bir analiz. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29 (2), 233-250.
- Lazzeretti, L. ve Tavoletti, E. (2005). Higher education excellence and economic development: The case of the entrepreneurial university of Twente. *European Planning Studies*, 13 (3), 475-493.
- Mavruk, C., Tekinarslan, A. İ., Gürün, M. ve Ayış-Akkurt, A. (2014). Local economic impact of Nigde University: An estimation under true inflation effect. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7 (2), 17-37.
- Öztürk, S., Torun, İ. ve Özkök, Y. (2011). Anadolu’da kurulan üniversitelerin illerin sosyo-ekonomik yapılarına katkıları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16), 145-158.
- Pastor, J. M., Perez, F. ve Guevara, J. D. (2013). Measuring the local economic impact of universities: An approach that considers uncertainty. *Higher Education*, 65 (5), 539-564.
- Perry, D. C. ve Wiewel, W. (2005). From campus to city: The university as developer. In (D. C. Perry and W. Wiewel Ed.). *The University as Urban Developer* (p. 3-21). New York: Routledge.
- Reveiu, A. ve Dardala, M. (2013). The role of universities in innovative regional clusters: Empirical evidence from Romania. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 93, 555-559.
- Ricci, M. (1997). The urban role of an university: A case study of Chieti-Pescara, Abruzzo, Italy. *GeoJournal*, 41 (4), 319-324.
- Rykun, A. Y., Yuzhaninov, K. M. ve Vychuzhanina, E. V. (2015). Universities and local communities: Problems and perspectives of interaction. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 200, 359-365.

- Sağır, A. ve İnci, Ü. H. (2013). Karabük'te üniversite algısı: Karabük Üniversitesi örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 49-81.
- Sankır, H. ve Demir Gürdal, A. (2014). Bülent Ecevit Üniversitesinin Zonguldak'a etkileri ve kentin üniversite algısı. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 4 (2), 90-98.
- Sargın, S. (2006). *Şehirleşme-üniversiteler: Üniversitelerin şehirleşmeye etkileri*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Selçuk, G. N. (2012). Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin harcamalarının analizi ve Erzurum ekonomisine katkısı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (3), 317-330.
- Selçuk, G. N. ve Başar, S. (2012). Kafkas Üniversitesi öğrencilerinin harcamalarının Kars ili ekonomisine katkısı. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (4), 89-106.
- Siegfried, J. J., Sanderson, A. R. ve McHenry, P. (2007). The economic impact of colleges and universities. *Economics of Education Review*, 26, 546-558.
- Silva, Y. F., Freitas, C. C., Paranhos, J. ve Hasenclever, L. (2012). University and the local development in Goiás-Brazil. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 52, 269-278.
- Sönmez, M. E. ve Başkaya, Z. (2013). Üniversitelerin şehirlerin ekonomisi ve şehir içi arazi kullanımı üzerindeki etkileri: Kilis 7 Aralık Üniversitesi örneği. III. Uluslararası Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde (s. 541-552). 10-13 Haziran 2013, Antalya, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Srevatsan, R. (2011). *The role of university-industry collaboration in regional economic development*. Unpublished doctorate thesis, The University of Southern Mississippi, Mississippi, USA.
- Tashakkori, A. ve Teddlie, C. (1998). *Mixed methodology: Combining qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Taşcı, D., Gökalp, E., Genç-Kumtepe, E., Kumtepe, A. T., Toprak, E., Tosunoğlu, T. T. ve Sürmeli, A. (2008). *Anadolu Üniversitesinin Eskişehir'e etkileri ve şehrin üniversiteyi algılayışı*. (F. Sürmeli Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tösten, R., Çenberlitaş, İ. ve Gökoğlan, K. (2013). Dicle Üniversitesi öğrencilerinin harcama analizi ve Diyarbakır ekonomisine katkısı. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 90-114.
- Tugay, O. ve Başgül, N. (2007). Üniversite öğrencilerinin yöre ekonomisine katkıları: Burdur'da bir araştırma. (G. Yıldız, Z. Yıldırım ve Ş. Kazan Ed.). *I. Burdur Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 1020-1031). 16-19 Kasım 2005, Burdur, Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü Sempozyum Dizisi.
- Turgut, M. F. ve Baykal, Y. (1992). *Ölçme teknikleri*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2013). *Seçilmiş göstergelerle Adıyaman 2012*. Ankara: TÜİK Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2016). *İllerde yaşam endeksi, 2015*. 21 Mart 2017 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24561> adresinden alınmıştır.

- Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu [URAK]. (2016). *İllerarası rekabetçilik endeksi*. 05 Ocak 2017 tarihinde <http://www.urak.org/urak/yayinlar/> adresinden alınmıştır.
- Uşun, S. (2012). *Eğitimde program değerlendirme: Süreçler, yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ünal, B. (2012). *Kentleşme sürecinde üniversitenin rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Vural Yılmaz, D. ve Yılmaz, C. (2013). Kent-cübbe ilişkisi: Üniversiteler ve Anadolu kentlerinin öğrencileşmesi. (C. Ergun, M. Güneş ve A. Dericioğulları Ergun Ed.). *Kent Üzerine Özgür Yazılar* içinde (s. 204-215). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Wilson, J. H. ve Raymond, W. (1973). The economic impact of a university upon the local community. *The Annals of Regional Science*, 7 (2), 130-142.
- Yayar, R. ve Demir, D. (2013). Gaziosmanpaşa Üniversitesinin Tokat ili ekonomisine etkisi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5 (8), 106-122.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, N. (2014). Üniversitelerin yenilikçilik, üniversite-sanayi iş birliği ve bölgesel kalkınma yönelimleri üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 11 (42), 157-174.
- Yıldız, E. ve Talih, D. (2011). Üniversitelerin kalkınmadaki rolü: Babaeski Meslek Yüksekokulu örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6 (2), 269-287.
- Yılmaz, M. K. ve Kaynak, S. (2011). Sosyo-ekonomik dönüşüm sürecinde üniversitelerin rolü ve yöre halkının üniversiteden beklentileri ile ilgili bir uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (4), 55-73.
- Yılmaz, S. ve Şeker, M. (2012). Üniversitelerin buldukları bölgelere sosyo-ekonomik etkileri. (D. Günay ve E. Öztemel Ed.). *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yöneliş ve Sorunlar Bildiriler Kitabı Cilt 3* içinde (s. 2285-2291). 27-29 Mayıs 2011, İstanbul, Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yayınları.

Dr. Mahmut Gürsoy, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nü 2004 yılında bitirdi. 2013 yılında Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'ndan yüksek lisans ve 2018 yılında Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'ndan doktora derecesini aldı. Halen Adıyaman Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

Dr. Mahmut Gürsoy, graduated from Marmara University, Faculty of Communication, Department of Journalism in 2004. He received his master's degree from Adıyaman University, Institute of Social Sciences, Department of Sociology in 2013 and his doctorate from Mersin University, Institute of Social Sciences, Department of Sociology in 2018. He is currently working as an instructor at Adıyaman University.

E-mail: magursoy@adiyaman.edu.tr

Prof. Dr. Yaşar Erjem, 1988 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. 1992 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden yüksek lisans derecesini, 1996 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden doktora derecesini aldı. 2005 yılında doçent, 2011 yılında profesör unvanını aldı. Halen Mersin Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Prof. Dr. Yaşar Erjem, graduated from the Department of Sociology at Selçuk University in 1988. He received his master's degree from the Department of Sociology at Hacettepe University in 1992 and his doctorate from the Department of Sociology at Hacettepe University in 1996. He received the title of associate professor in 2005 and the title of professor in 2011. He is currently working as a professor in the Department of Sociology at Mersin University.

E-mail: yerjem@mersin.edu.tr

Bir Yerel Katılım Yolu Olarak Aykırı Bahçecilik

*

Abdullah Aydın
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-1785-4999

Öz

Demokrasi kavramını sadece halk yönetimi veya halk egemenliği sınırlarına hapsedmek yani etimolojik bir bağlamda değerlendirmek yanlış olacaktır. Zira demokrasinin oluşmasını sağlayan en önemli etken olan katılımın şekli ve muhteviyatı sürekli değişmektedir. Yerel demokrasi ve katılım kavramları da bu bağlamda hızlı bir değişim ve genişleme yaşamaktadır. Zira günümüzde yerel yönetimler demokrasinin yaşanması açısından sağladığı kolaylık ve erişilebilirlik açısından bir okul vazifesi görmektedir.

Son dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler bireylerin yönetime olan mesafesini hem yerel hem de merkezi düzeyde azaltmıştır. Bireyler artık özellikle karar alma süreçlerine daha çok katılmanın yeni imkânlarını bulmuşlardır. Fakat demokrasinin mücadelecisi ve aykırı yönü halkın katılımını sadece belli araçlarla sınırlamayı kabul etmemektedir. Nitekim bireyler kendilerine has yeni yöntemler geliştirmektedir. Bireylerin bu yöntemlerinin kabul edilmemesi veya dikkate alınmaması gibi bir durum söz konusu olamaz. Bu katılım yollarından biri de aykırı bahçecilik veya literatürde geçen ismi ile gerilla bahçeciliğidir.

Çalışmanın temel amacı yeni bir yerel katılım yöntemi olan aykırı bahçecilik kavramını açıklamak ve Dünya'daki durumu üzerinden ele almaktır. Bu bağlamda yerel katılım ve kavramın yaşadığı değişim ele alınmış, yeni gelişen yerel katılım yöntemleri ortaya konulmuş ve Dünya'daki durum analiz edilmiştir. Sonuç olarak bu aykırı yöntemin demokratik bir yöntem olarak ne ifade ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Katılım, Yerel Demokrasi, Yeni Katılım Yolları, Gerilla Bahçeciliği

Anomalous /Guerrilla Gardening as a Local Participation Method

*

Abdullah Aydın
Hatay Mustafa Kemal University
ORCID: 0000-0002-1785-4999

Abstract

It will be wrong to evaluate the concept of democracy only within the limits of public administration or popular sovereignty. Because the shape and content of participation, which is the most important factor that leads to the formation of democracy, is constantly changing. In this context, local democracy and participation concepts are experiencing rapid change and expansion. Today, local administrations serve as a school for the convenience and accessibility of democracy.

Recent technological developments have reduced the distance of individuals to administration both locally and at central level. Individuals have now found new opportunities to participate more in decision-making processes in particular. But the struggling and contradictory aspect of democracy does not accept limiting public participation to certain instruments. As a matter of fact, individuals develop new methods. Individuals cannot accept or ignore these methods. One of these ways of participation is Anomalous/Guerrilla Gardening.

The main aim of the study is to explain the concept of guerrilla gardening, which is a new method of local participation and to deal with the situation on Earth. In this context, local participation and the change experienced by the concept were discussed, new methods of local participation were introduced and the situation in the world was analyzed. In conclusion, it is tried to reveal what this contradictory method means as a democratic method.

Keywords: Local Participation, Local Democracy, New Participation Methods, Guerilla Gardening

Giriş

Demokrasi temel olarak bir toplumu oluşturan bireylerin kendi kendini yönetmesi olarak ifade edilse de gün geçtikçe bu klasik tanımlamanın yeterli kalmadığı gözükmemektedir. Bu bağlamda demokrasiyi sadece halk yönetimi veya halk egemenliği sınırlarına hapsetmek yani etimolojik bir bağlamda değerlendirmek yanlış olacaktır. Zira demokrasinin oluşmasını sağlayan en önemli etken olan katılımın şekli ve muhteviyatı sürekli olarak değişmektedir. Katılım kavramında yaşanan bu değişim demokrasiyi etkilemekte, değiştirmekte ve kavramın kapsamını sürekli olarak bir adım ileri taşımaktadır.

Son 20 yıllık süreçte yaşanan teknolojik gelişmeler bireylerin yönetime olan mesafesini ciddi manada azaltmıştır. Bireyler artık özellikle karar alma süreçlerine daha çok katılmanın yeni imkânlarını bulmuşlardır. Bu imkânlar genel itibarıyla internet tabanlı mecralar aracılığıyla insanlara tanınmıştır. Fakat demokrasinin mücadelecisi ve aykırı yönü halkın katılımını sadece belli araçlara sınırlamayı kabul etmemektedir. Yani siyasal alanda kendini ifade etmek isteyen bireyler sadece sabit sunulan yöntemleri kabul etmeyebilmektedir. Bu sabit yöntemleri kendilerine vurulmuş bir pranga olarak kabul edebilirler. Bu çerçevede yönetimlerin temel mecburiyeti olan katılımı arttırmak için belli başlı yöntemler geliştirebilir. Ancak bireylerin kendi başvurdukları yöntemlerin kabul edilmemesi veya dikkate alınmaması gibi bir durum söz konusu olamaz.

İnternet teknolojileri ile yeni katılım mekanizmaları gelişmiştir. Bu mekanizmalara genel itibarıyla internet siteleri ve sosyal medya mecraları üzerinden görüş bildirmek noktasında yoğunlaşmıştır. Özellikle mobil teknolojilerin gelişmesi ile bireylerin zaman ve mekân kısıtlamasına takılmadan erişim sağlama yetisini kazanması bireyleri gördükleri veya maruz kaldıkları olaylar ve sorunlar ile ilgili hesap arama veya sorma yoluna itmiştir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde mobil yöntemler kullanılarak sağlanan katılımın en çok başvurulduğu yerin yerel yönetimler olması doğal bir durumdur. Zira bireyin, günlük yaşantısına devam ettiği, her gün müşahade ettiği yerlerle ve konularla ilgili görüş ve öneri bildirmek başta olmak üzere farklı katılım yollarına başvurması söz konusu olacaktır.

Çalışmanın temel konusunu oluşturan kavram olan Aykırı/Gerilla Bahçeciliği (Guerrilla Gardening)¹ kavramı da bu bağlamda ele alındığında yeni bir katılım aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı Aykırı/Gerilla Bahçecilik kavramını açıklamak ve kavramı Türkiye’deki durumu üzerinden ele almaktır. Bu bağlamda ilk olarak katılım, yerel katılım ve kavramların yaşadığı değişim ele alınmış, yeni gelişen yerel katılım yöntemleri ortaya konulmuş ve Türkiye’deki durum analiz edilmiştir. Akabinde Dünya ve Türkiye’deki örnekleri bağlamında Aykırı Bahçeciliğin ne olduğu üzerinde durularak, bu yeni katılım yolunun altında yatan temel maksadın ne olduğu bulunmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak bu aykırı yöntemin demokratik bir yöntem olarak ne ifade ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Katılım

Katılım ve siyasal katılım kavramları birbirine çok yakın ve birbirlerini kapsayan kavramlardır. Dolayısıyla bu başlık altında ilk olarak katılım kavramı ele alınacak akabinde siyasal katılım kavramına değinilecektir.

Söz konusu kavramlardan daha geniş olan katılım, çok boyutlu ve kapsamlı bir kavramdır (Lane, 1995, s.1) ve farklı durumlarda farklı şeyler ifade edebilmektedir (Hussey, 1995, s.11; Kelly, 2001, s.8). Daha açık bir ifade ile bu terim sıklıkla farklı bakış açıları ve ideolojik konumlara sahip insanlar tarafından farklı algılanıp kendi perspektifleri bağlamında değerlendirilmiştir (Nelson ve Wright, 1995, s.5; Claridge, 2004, ss.17-19). Farklı tanımlamalar olmakla birlikte bu tanımlamaların bir takım ortak noktaları olması gayet normaldir.

Tüm tanımların ortak noktalarından en önemlisi katılımı sağlayacak birey, grup veya toplumun (ya da bu sayılan üçünden farklı bir kişilik) karar vermedeki rolüdür. Yani katılım işinin temelinde herhangi bir işin, eylemin veya durumun parçası olmak veya ona etki etmek vardır (socialcapitalresearch, 2019). Bu özellikler bir manada en geniş katılım tanımlaması da olabilme açısından önem arz etmektedir.

Siyasal katılım kavramı ise örneğin, seçimlerde oy kullanma, siyasi kampanyaya yardımcı olma, bir adaya para verme veya destek verme, devlet kadrolarındaki yöneticilere bir konu ile ilgili yazma veya onlara

¹ Çalışmada “Gerilla Bahçeciliği” kavramı yerine yanlış anlaşılmalara mahal vermemek için Aykırı Bahçecilik kavramı tercih edilmiştir veya iki kavram birlikte kullanılmıştır. Sonuç kısmında bu konu ile ilgili bir tartışma mevcuttur.

ulaşma (arama), dilekçe verme, boykot etme, siyasette kendini gösterme ve diğer siyasete ilgi duyan bireylerle birlikte hareket etme, siyasal çalışmalara dâhil olmak üzere, kitlesel halkın politikadaki faaliyetlerinin tümünü ifade etmektedir (Uhlener, 2001, s. 11079). Tam ve daha geniş bir ifade ile siyasal katılım siyasal alanda² bilerek ya da bil-meyerek, isteyerek ya da istemeyerek, sonuçlarını düşünerek ya da düşünmeyerek yapılmış tüm hareket ve faaliyetleri kapsamaktadır (Aydın, 2019, s. 2122-2123). Örneğin, Oy vermenin bir tepki olması gibi oy vermemek de bir tepkidir. Bu çerçevede bir siyasal olaya tepki vermek ya da o duruma veya olaya yüz çevirmek de belli sınırlar içinde katılım olarak değerlendirilebilir.

Yerel Katılım

Yerelde değişim süreçlerinin takip edilmesi ve özellikle karar alma süreçlerine yerel halkın katılımının sağlanması yerel demokrasinin gereklerinden biridir (Eren ve Yılmaz, 2018, s. 532). Gelişmiş demokrasi-lere sahip olduğu tüm dünyaca kabul edilen ülkelerin en önemli özelliği yerel demokrasi ve katılım mekanizmalarının güçlü olmasıdır. Bununla beraber yerel demokrasinin gelişmişliğinin en temel ölçütü, yerel halkın yerel nitelikteki siyasal ve yönetsel kararların alınmasına yaptığı katkıdır (Okur ve Çakıcı, 2011, s.4-6). Diğer bir anlatımla yerel-deki demokrasinin kalitesi ülkenin genel demokratik seviyesini yansıması açısından önem arz etmektedir (Belli ve Aydın, 2016, s.1698). Yerel yönetimlerin temel muhatabı olan yerel halkın ihtiyaçları, sorunları ve önerilerini tespit etmek için farklı yol ve yöntemler kullanırlar. Söz konusu olan yol ve yöntemler her ülke, bölge ve kent için farklılık arz edebilir (Belli ve Aydın, 2012, s.138). Bu çerçevede yerel halkın ihtiyaçları, sorunları ve önerilerini yönetime ulaştırabilmesi açısından katılım kavramı önem arz etmektedir. Yerel katılım kavramının bireylerin yerel seçimlerde oy vermesinden, yerel yönetimlerde görev alması, yerel nitelikli iş ve sosyal hayatta alınan kararlara dâhil olması

² Bu kavram yerine arena, ortam, atmosfer, sistem, saha kelimelerine de rastlanmaktadır. Ancak çalışmada siyasal alan ifadesi tercih edilmiştir. Zira siyasal alan ifadesi daha yumuşak, geniş ve kapsayıcı bir tanımlama olarak değerlendirilmektedir.

vb. gibi birçok olguyu kapsadığını söylemek yanlış olmayacaktır (Çukurçayır, 2006, s.57; Akıncı, 2017, s.205-216).

Klasik tanımlamaların yanında aktif ve pasif birey bağlamında değerlendirildiğinde yerel katılım, bireylerin kendi kapasitelerini yerelde harekete geçirme, pasif konularla uğraşmak yerine sosyal aktörler olma, kaynakları yönetme, karar verme ve yaşamlarını etkileyen faaliyetleri kontrol etme yetkisi vermek olarak tanımlanabilir. Yerel katılım kentle ilgili meseleler, talep edilen yararlanıcılarla olan yaklaşımları ve ilişkileri temelinde sınıflandırılabilir.

Yerel halkların katılımını pasif bağlamda ele alan yaklaşım “yararlanıcı yaklaşımı”dır. Gelişime yönelik bu yaklaşımın amaçları, maddi ekonomik faydalardır, ancak onları elde edecek olanlar, onları üretmede sınırlı bir role sahiptir. Bireyleri kendi gelişmeleri ve benimsemeleri sürecine dâhil etmeye çalışan “katılımcı yaklaşım”dır. Bir yönetim sürecinde, gelişme insanları güçlendirmenin ve yaşamlarını kontrol etme ve kaynaklarını kullanma ve yönetme yeteneklerini geliştirmenin bir yolu olarak algılanmaktadır. Yerel halkın yerel nitelikteki faaliyetlere katılabileceği yöntemler ve çeşitleri ile ilgili birçok farklı yorum bulunmaktadır. Bu çalışmada üzerinde durulacak yöntemler ise beş ana başlık altında toplanabilir (biodiversity, 2019):

- Bilgi toplama; yerel nitelikteki bir siyasal veya yönetsel olay/eylem/konu hakkında enformatik farklı kaynakları kullanarak harekete geçmeyi ifade eder. Bu başlığa örnek olarak yerel basının takip edilmesi veya aboneliği, yerel yönetim bültenlerinin takibi ve yerel yönetimlerin, yöneticilerin ve eşik bekçilerinin başta sosyal medya mecraları olmak üzere takibi verilebilir.

-Danışma; yereldeki tüm paydaşların yerel için nüfus için sürdürülebilir bir kalkınmaya yol açan bir faaliyetin formülasyonu ve yürütülmesi sırasındaki kararlarına daha geniş bir katılım süreci olarak tanımlanabilir. Bu katılım yolu, resmen, faaliyetin çevresel tüm etkilerinin değerlendirilmesinin bir parçasıdır. Uygulamada, uygulayıcı yani yönetim ile halk arasında iki yönlü iletişimi yönetmek için bir araçtır. Danışma, belirli amaçlara ulaşmanın bir aracı olarak anlaşılmalı, kendi başına bir amaç olarak anlaşılmamalıdır. Temel amacı belli bir konu ile ilgili pay sahibi olan bireyleri ve kuruluşları aktif olarak dâhil ederek karar verme sürecini ve anlayışını geliştirmektir. Bu katılım, belli bir konu ile ilgili

uzun vadeli uygulanabilirliğini ve yerel olarak etkilenen insanlara ve diğer paydaşlara faydalarını artıracaktır. Bu bağlamda ele alındığında danışma bir konu ile ilgili başta referandum veya plebisit gibi yöntemler kullanılarak halkın bir konu ile ilgili görüşünü almak ve sürece dâhil etmek şeklinde açıklanabilir (regulationbodyofknowledge, 2019).

- Karar verme/alma; kavram yerel yönetimlerin her aşamasında görevli, yetkili veya müdahil olarak karar verme sürecini ifade etmektedir. Bu aşamalarda profesyonel veya amatör katılımcı olunabilir. Yani siyasetle aktif uğraşan bireylerin yönetime seçimler aracılığı ile gelmesinden bireylerin veya grupların alınacak olan yerel nitelikli bir karara katılması kadar geniş bir yelpazede ele alınabilir.

Karar verme/alma, aktörler, faktörler ve bağlamlar ile süreç arasındaki ilişkinin bütününden oluşmaktadır. Bu kavram, söz konusu değişkenlerin bağlamında süreçte rol almak isteyen her kesimin kendi hedeflerine göre faaliyetlerini, çeşitli faktörlerin etkisini ve tarihin ve geleceğin değerlendirmelerini sağlamaktadır (Scott-Ladd ve Marshall, 2004, s.648). Bu çerçevede kavram, farklı birçok süreci bünyesinde barındıran ve yönetimin kararları için kamu yararı ve meşruiyeti temeli oluşturan özerk kamu etkinliği yaratan demokratik bir ortamı meydana getirir. Bir dizi iyi uygulama önerileri ve katılımcı kararlara destek elde edilmesini sağlar (Halla vd, 2007, s.151).

- Değerlendirme: Yerelde gerçekleştirilen bir faaliyetin artı ve eksilerinin halkın farklı kademeleri tarafından değerlendirilmesini ifade eden kavram, birçok açıdan işin son aşaması gibi görülse de sistem yaklaşımı bağlamında değerlendirildiğinde yeni bir işin başlangıcı ve temel fikir kaynağı olarak ele alınabilir. Bu çerçevede halkın ve halktan gelen yöneticilerin değerlendirme sürecini iyi yöneterek ortaya koyacakları temel veriler, yönetimin işlevini güçlendirecektir. Ayrıca katılımı daha etkin, verimli ve sağlıklı kılması bakımında değerlendirme sürecinin çok aktörlü olarak gerçekleşmesi de önem arz etmektedir.

- Eylem başlatılması; Normal şartlarda birçok çalışmada sıralama bakımında son sırada ele alınan eylem başlatılması yerel katılımın proaktif yönünü temsil etmektedir.

Bu kavram belli başlı çerçevelerde tanımlanan parametreler dâhilinde eylem başlatmak, karar alma sürecine dâhil olmayı aşan yüksek

bir katılım seviyesini temsil etmektedir. Kendi kendine başlatılan eylemler, yerel demokrasinin güçlenmenin açık bir işaret olarak değerlendirilebilir. Bu kavram aynı zamanda yerel konulara ilgisi olan birey ve grupların kendi iç dinamikler sayesinde güçlenmelerini, örgütlü veya planlı olmalarını da ifade eder. Ayrıca proaktif olma, inisiyatif alma ve proje tarafından tanımlananların ötesindeki sorunları çözmek için başka eylemlerde bulunma konusunda özgüven gösterme konularında da önem arz etmektedir. Bu katılım düzeyi, birey veya grupların yalnızca verilen sınırlar çerçevesinde üstlerine düşen ödev veya görevleri yerine getirdiklerinde elde edilenlerden niceliksel durumdan farklıdır (World Bank, 1995, s.118). Zira katılmak isteyen birey veya grupların kendi katılım yollarını illagaliteye dönüşmeden gerçekleştirmesi ciddi önem arz etmektedir. Bireylere sunulan katılım imkân ve yollarının birer tabuya dönüşmüş olması yani onların birer araç olmaktan amaca dönüşmüş olması özellikle yönetimi elinde tutanların düşmüş oldukları en büyük hatalardan biridir. Diğer bir anlatımla sunulan katılım imkân ve yolları katılım konusunda bilgisiz veya başarısız olanlara kolaylık sağlamak amacıyla oluşturulmuş yollar olarak görülmektedir. Yani sınırları çizilmiş bu yollar ancak birer örnek olması açısından önem taşırlar, aksi takdirde bu yolların işlevi katılımı sağlama boyutunda tıkanmaktadır. Bireylerin bilinçli olarak oluşturacağı yollar eğer antidemokratik bir sürecin önünü açmıyorsa yönetimler tarafından kabul görmesi bir bakıma mecburiyet arz etmektedir.

Aykırı/Gerilla Bahçecilik

Aykırı Bahçecilik veya gerilla bahçeciliği en temel tanımlaması ile belli sorunlar yüzünden bozulmuş çevreyi iyileştirmek veya insanların kullanması veya tadını çıkarması için sebze veya çiçek üretmek amacıyla başkasına ait veya kamusal arazide izinsiz ya da diğer bir ifadeyle “doğal biçimde” büyüyen bitkilerin ekilmesi/dikilmesi aktivitesi olarak izah edilmektedir (dictionary.cambridge, 2019).

Kavram, ilk olarak 1970'lerde New York'ta yaşayan ve çalışan bir sanatçı olan Liz Christy tarafından ortaya atılmıştır. 1970'li yılların New York'unda şehir merkezindeki bazı mahalleler düşüşe geçmiş, orta sı-

nıflar banliyölere taşınmaya mecbur kalmıştır. Bu bağlamda yatırım eksikliği kentin kalabalık yerlerindeki ortak kullanım alanlarını ve onların kalitesini ciddi manada düşürmüştür. Christy çöplerin toplanması noktasındaki sorunları incelerken çöplerde ve etraflarında büyüyen domates bitkilerini fark etmiş ve bu tohumlardan alarak ortak kullanım alanlarına ve hatta özel mülklerin çorak ve bakımsız boş yerlerine saçmaya ve kullanılmayan ağaç çukurlarına yeni ağaç ekmeye başlamıştır. Bu çaba belli bir süre sonrasında kentte ciddi bir ses getirmiş ve bir halka açık park bahçesinde, Manhattan'daki Bowery ve Houston caddelerinin köşesinde bulunan boş bir arsa üzerinde doruğa ulaşmıştır. Yasadışı bir eylem olarak başlayan bu eylemler bütünü kısa sürede ciddi üne ve etkiye kavuşmuştur. Bu grup kendilerine Yeşil Gerillalar adını vermişlerdir. Bu ün sayesinde başka yerlerde de topluluk bahçelerinin kurulmasına yardımcı olmak için davetler almışlardır. Günümüzde Bowery ve Houston caddelerinin köşesinde bulunan orijinal bahçe nihayet meşruyet kazanmış ve halk bahçesi statüsüne kavuşmuştur ve hala ilk günkü gibi korunmaya devam edilmektedir (guerrillagardening, 2019).

Bu çerçevede ilk olarak ön plana çıkan Liz Christy olsa da asıl konuyu dünya çapına yayan kişi Gerilla Bahçıvanlarının bağlanabileceği bir platform olan www.guerrillagardening.org'un kurucusu Richard Reynolds'dır. Reynolds uygulamayı, başkalarının topraklarının yasadışı ekimi olarak tanımlamaktadır (Reynolds 2009, s.12). Ona göre, izin verilmediği bir yerde bahçeciliğin her hareketi gerilla bahçeciliğidir. Bahçıvanların yasa dışı faaliyetlerinin farkında olup olmadıkları önemli değildir. Ayrıca bu ismin seçilmesi ve bahçıvanların birer gerilla olarak ifade edilmelerinin altında gizlice atılan tohumların bir bomba gibi patlayarak etki alanını arttırması yatmaktadır. Bu bağlamda izin almayı veya bürokrasiyi beklemeden çiçek, çalı ve ağaç dikmek, söz konusu bahçeciliğinin özünü oluşturmaktadır (Lundberg, 2009, s.2). Yani bu bahçıvanlar tarafından kentin parçası olan herhangi bir yerin çıplak, yanmış veya çorak görünmesi kabul edilemez bir durum olarak ele alınmaktadır. Aykırı bahçıvanlar bu çirkinlikleri güzelleştirmek için gece yarısı bir operasyon yapmayı vazife edinmişlerdir. Aykırı bahçıvanlar bir alanın birine ait olup çirkin bırakılması özgürlüğü olmadığını savunurlar. Bu çerçevede ele alındığında kaba bir mülkiyet ve ortak kullanım eleştirisini de içinde barındıran bir eylem

şeklidir. Aynı şekilde devletin çevresel düzenleme için ayırmış olduğu alanların da yerel yönetim birimlerinin işlerini savsaklamaları yüzünden boş kalmasının kabul edilebilir bir şey olmadığına vurgu yaparlar.

Dünya Örnekleri

Dünyada birçok örneklerine rastlansa da bunlardan bir kısmı diğerlerine nazaran ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede bazı Aykırı bahçecilik örnekleri şu şekilde sıralanabilir:

Uluslararası Ayçiçeği Gerilla Bahçesi Günü: 1 Mayıs'ta düzenlenen yıllık bir etkinliktir. 2007'de Brüksel'deki bir grup gerilla bahçıvanı tarafından yaratılmıştır. Uluslararası Ayçiçeği Gerilla Bahçesi Günü'nde katılımcıların mahallelerine ayçiçeği dikmeleri teşvik edilir. Mayıs ayındaki havanın ayçiçeği ekimi için çok soğuk olduğu bölgelerde, insanlar mevsime uygun diğer bitkiler ekebilirler. Bu arada, GuerrillaGardening.org genel merkezi gerilla bahçeleri için ücretsiz ayçiçeği tohumu dağıtmaktadır. Etkinliğe katılmak isteyenler, ücretsiz tohum alabilmek için önceden talepte bulunmaları yeterli olmaktadır (anydayguide, 2019).

Adam Purple Bahçesi: 1975 de Adam Purple isimli bir kişinin New York kentinin Forsyth caddesindeki binasının dışındaki terk edilmiş, moloz dolgulu bir arazide bir bahçe çalışması başlatmıştır. Bu bahçeye Cennet Bahçesi adını vermiştir. Bahçenin merkezinden, yin-yang sembolünden daire şeklinde yayılan meyve ağaçları, bitkileri ve çiçek açan çalılıkların titizlikle ekilmiş daha sonra belediyenin de destekleriyle 15.000 metrekarelik bir koleksiyon oluşturulmuştur (Conrad, 2015).

Greenaid Projesi: Greenaid, Los Angeles kentinde özel tohumları kentin genelinde dağıtmak için jetonla çalışan otomatları kullanan taktiksel "gerilla bahçıvanlığı" stratejisidir. Hemen hemen her yere yerleştirilebilen ve herkesi şehirdeki ekosistemin sağlığına ve canlılığına küçük bir katkı sağlamaya çağıran bir projedir. Kıl, kompost ve tohum karışımından yapılan tohum bombaları, boş arazilerden kaldırım çatlaklarına veya otoyol kenarlarına kadar herhangi bir yere atılabilen veya dikilebilen tek bir potansiyel tohumu temsil etmektedir. Tohum karışımları, yerel koşullara ve gereksinimlere göre özel olarak uyarlanmıştır (thecommonstudio, 2019).

Bir Gecede Bahçe: 1996 yılında, Danimarka'nın Kopenhag kentinde Organik yol göstericiler ismindeki eylemciler tarafından yapılmıştır. Kentinin ortasındaki boş bir arsa, tek bir gecede bahçeye dönüştürülmüştür. Projede yaklaşık 1000 kişi çalışmıştır (utopianfrontiers, 2019).

Leaf Caddesi Halk Bahçesi: Manchester kentinin Hulme semtindeki Leaf Street Community Garden, Bentley House (House Redbricks ') tesisinden yerel sakinlerin, iki katlı üç sıralı daire arasında otlu bir patikayı ortak bir bahçeye dönüştürmeye karar vermesiyle kurulmuş bir organizasyondur. 72 saatlik permakültür kursu ve topluluk danışmanlığının ardından, topluluk bahçesinin düzenine karar verilmiştir. Bu çerçevede yerli halk bahçeyi gerçeğe dönüştürmeye başlamıştır. Her ne kadar birkaç kez bahçeye çim basmakla tehdit eden belediyenin muhalefetiyle karşı karşıya kalsalar da, amaçlarına ulaşmışlardır (Irving, 2011).

Boşlukta Çokça Lahana: 1978'de çağdaş Yeni Zelandalı ressam Barry Thomas, Wellington kentinde halka açık bir sanat projesini üstlenmiş ve Willis ve Manners Streets'in köşesinde boş bir alan kullanan sanatçı ve arkadaşları bir tel çit telini kesti, bölgeye bir kamyon dolusu toprak teslim ederek 180 adet lahana dikmiştir. Projenin bir diğer ismi de lahana yamasıdır. Proje kısa sürede çok ilgi çekmiş ve ülke çapında haberlere konu olmuştur. Birçok yasal engelle karşılaşmalarına rağmen yerel halkın büyük destekler almış ve sonucunda yetiştirilmiş olan lahanalar bir sergide sergilenmiştir (Farrar, 2012) .

Kew Bridge Ekoloji Köyü: Temmuz 2009'da, arazi hakları aktivisti bir grup protesto amaçlı, Batı Londra'daki Kew Bahçeleri yakınında sınırsız bir kara parçasına yerleşerek orayı ele geçirmiştir. Kew Bridge ekoloji köyünde, sebze yetiştirilmesi yapılmış ve arazide temel ahşap yapılar inşa edilmiş küçük bir köy ortamı oluşturulmuştur. Etkinliği ancak bir yılı biraz aşkın süre devam etmiştir (kewbridgeecovillage, 2019).

Halk Parkı: 1969'da Amerikanın Kaliforniya eyaletinin, Berkeley bölgesinde kurulan Halk (veya Halkın) Parkı, birlikte yaşama, tarih, özgür konuşma, sosyal adalet, sivil haklar, özgür bahçeler, müzik, eğitim, rekreasyon, ekoloji, spor ve daha fazlası için bir buluşma yeri olarak tasarlanmıştır. Halk Parkı, konum olarak Kaliforniya Üniversitesi kampüsünün birkaç blok ötesinde bulunmaktadır (peoplespark, 2019). Bulunduğu yer itibarıyla de anlaşılacağı üzere üniversite öğrencilerinin, üniversite arazisi üzerinde yaptıkları aykırı bahçeciliğin bir sonucu olarak

oluşmuş bir alandır. Öğrencilerin başlatmış olduğu hareketin ilk ismi Bırakın bin park çiçek açsındır. Bu örneği ayrı kılan özelliklerden biri ise dönemin Kaliforniya Valisi Ronald Reagan'ın sert ve aşağılayıcı tepkileri ile karşılaşan öğrencilerin direniş yüzünden sonunda ölüme varacak kanlı mücadelelerin yaşanmasıdır (acidheroes, 2019).

Sonuç ve Değerlendirme

Yerel demokrasinin işleyişinin sağlığı yerel katılım ile ölçülür. Yerel katılım ise sadece klasik veya yönetim tarafından belli sınırlarda sunulan yollardan oluşmamaktadır. Aksi katılım yollarının başında da aykırı/gerilla bahçeciliği gelmektedir. Bireylerin kendi inisiyatifiyle kendi öz kararlarını alarak belli boş alanları yeşillendirmesi faaliyeti olarak özetlenen aykırı/gerilla bahçeciliği dünya örneklerinde görüldüğü gibi yapıldıkları dönemlerde halk tarafından takdir ve taraftar kazanan faaliyetler olmuşlardır. Tek tepki çeken noktası yapılan etkinlik ve faaliyetlerin özellikle hippilerle özdeşleşmesidir. Zira toplum düzenin gerekliliğini savunan bireyler aksi yönde olduğunu düşündükleri hippilerin bu etkinliklerine tepki göstermişlerdir. Bu bağlamda dikkat çeken önemli bir ayrıntı da özellikle 1970'li yıllarda sıkça göze çarpan bu eylemlerin mobil teknolojilerin gelişmesi ile beraber tekrar görünür olmaya başlaması durumudur. Zira bireyler veya gruplar yaşadıkları mekanlar ile ilgili sorunlarla ilgili aynı fikri taşıyan bireylerle bir araya gelmenin alternatif yolunu internet üzerinde örgütlenmek suretiyle bulmuşlardır.

Saymakla makalenin sınırları çerçevesinde bitirilemeyecek kadar çok örneğine rastlanan bir katılım yolu olan aykırı/gerilla bahçeciliği günümüzde yasal olma ve olmama arasında konumlanmış bir haldedir. Bunun yanında en azından vicdanlara hitap etmesi bağlamında illegal yönü ön plana çıkartılmamış faaliyetleri içermektedir. Nitekim özellikle birçok örnekte de açıkça görüldüğü gibi eylemler ilk etapta yerel yönetimler tarafından umursanmamakta, olumsuz karşılanmakta ve tepkiye maruz kalmakta ancak halkın ortak tepkisi ve kararlılığı ile yapılan eylem neticesinde ulaşılması hedeflenen sonucu tamamlama yerel yönetimlerin katkıları ile olmaktadır.

Bu eylemlerin kentsel ortak kullanım alanlarını güzelleştirmek gibi temel bir gayesi var olsa da bunun yanında belli protesto amacını gütmeye durumu da söz konudur. Bu eylemlerden protesto amaçlı olanların daha çok medya araçları vasıtasıyla belli sorunlara çözüm bulma maksatlarını güttükleri görülmektedir. Yani bir bahçıvanlık faaliyeti öncelenmiyorsa özellikle sosyal medya gibi araçlarda paylaşım yapma hedeflendiği aşikârdır. Sadece bir boş alana belli bitkilerin ekilmesi değil aynı zamanda özellikle arabaların geçtiği ve çokça çukur olan yollarda da tepki olarak ağaç dikiminin yapılması özellikle bozuk yolları olan ülkelerde gün be gün yaygınlaşan bir eylem olarak dikkat çekmektedir. Bir yol ortasına dikilen fidanın yaşaması mümkün değildir. Bu noktada temel maksat araçlara sorun çıkartan bu çukurlara dikkat çekmektir.

Diğer yandan Türkçe literatürde çokça rastlanmayan İngilizceden direkt çeviri olarak, gerilla bahçeciliği kavramı alanında neredeyse hiçbir çalışma bulunmamaktadır. Bu çerçevede gerilla bahçeciliği ismi üzerinde henüz bir tartışma alanı bulunmamaktadır. Ancak temelde verilmiş amacı ne kadar iyi olsa da çağrıştırdığı şeyler bağlamında kullanılmasının belli sakıncalar içermesi durumu söz konusudur. Bu bağlamda ilerleyen dönemde daha da görünür bir yerel katılım yolu olacak olan bu faaliyete aykırı bahçecilik/bahçıvanlık veya çalgın bahçıvanlık isimleri verilmesi daha kabul edilebilir veya sempatik olabilecektir. Nitekim çalışmada “Aykırı Bahçecilik” ismi tercih edilmiştir.

Sonuç olarak yerel yönetimler demokrasinin kalbidir. Bu yüzden birey ve grupların bir şekilde yerel yönetime katılması demokrasi açısından neredeyse olmazsa olmaz bir durumdur. Halkın klasik yöntemlerin yanında, kendine has katılım yolları geliştirmesi demokrasinin gücünü göstermesi açısından önem arz etmektedir. Toplumsal veya kentsel sorunların halk tarafından yönetimlerden önce veya yönetimlerin ilgisizliğine rağmen görülmesi yerel yönetimlerin işlerini iyi yerine getiremediklerini ve toplumun her kesimine iyi sirayet edemediklerinin bir göstergesidir. Bu yüzden halktan kopuk veya onlara karşı duyarsız olan yerel yönetimlere karşı içinde kısmi aykırılıklar ve dikkat çekici olan yöntemlerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Extended Abstract

Anomalous /Guerrilla Gardening as a Local Participation Method

*

Abdullah Aydın
Hatay Mustafa Kemal University
ORCID: 0000-0002-1785-4999

Technological developments in the last 20 years have significantly reduced individuals' distance from the administration. Individuals have now found new opportunities to participate more specifically in decision-making. These opportunities are generally provided to people through internet-based channels. But the struggling and contradictory aspect of democracy does not agree to limit public participation to certain means. In other words, individuals who want to express themselves in the political sphere may not accept only fixed methods. They can accept these fixed methods as shackles. Within this framework, it can develop certain methods to increase participation, which is the basic obligation of the administrations. However, it is not possible for individuals not to accept or ignore their own methods.

New participation mechanisms have been developed with internet technologies. In general, these mechanisms are focused on expressing opinions on websites and social media channels. Especially with the development of mobile technologies, the ability of individuals to gain access without being constrained to time and space constraints has led individuals to search or ask for accounts and events that they have seen or been exposed to. When evaluated within this framework, it is natural that local administrations are the most preferred place for participation using mobile methods. This is because the individual will apply to different ways of participation, particularly by giving opinions and suggestions about the places and subjects that he/she continues daily and observes every day.

When the concept of Guerrilla Gardening, which constitutes the main subject of the study, is considered in this context, it emerges as a new participation tool. This explains the contradictory concept Gardening concept and the main objective of the study is to address over the situation in Turkey. first participation in this context, where local participation and discussed the exchange of concepts, has introduced new methods and developing local participation status was analyzed in Turkey. Then the emphasis on what is happening in the context of examples of Guerrilla Gardening in the world and Turkey has tried to find what is the basic purpose underlying these new participation ways. As a result, it is tried to put forward what this contradictory method means as a democratic method.

Anomalous or Guerrilla Gardening

In its most basic definition of anomalous or guerrilla gardening, it is explained as the activity of planting/cultivating unauthorized or otherwise growing plants in other or public land in order to improve the degraded environment due to certain problems or to produce vegetables or flowers for people to use or enjoy (dictionary.cambridge, 2019). The concept was first introduced by Liz Christy, an artist living and working in New York in the 1970s. In New York in the 1970s, some neighborhoods in the city center declined, and the middle classes were forced to move to the suburbs. In this context, the lack of investment has significantly reduced the common areas and their quality in crowded areas of the city. While examining the problems of garbage collection, Christy noticed the tomato plants growing in and around the garbage and began to sow these seeds from the common areas and even into the wasteful and neglected empty spaces of private estates and plant new trees in unused tree pits. After a certain period of time, this effort made a serious noise in the city and reached its peak in a public park garden, on the corner of Bowery and Houston streets in Manhattan. These actions, which started as an illegal activity, gained serious fame and influence in a short time. This group called themselves Green Guerrillas. Thanks to this reputation they have received

invitations to help establish community gardens elsewhere. Nowadays, the original garden at the corner of Bowery and Houston streets has finally gained legitimacy and public garden status and is still preserved as on the first day (guerrillagardening, 2019).

Although many examples are found in the world, some of them come to the forefront compared to others. In this context, some examples of outdated gardening can be listed as follows:

International Sunflower Guerilla Garden Day: An annual event held on May 1st. It was created in 2007 by a group of guerrilla gardeners in Brussels. On International Sunflower Guerilla Garden Day, participants are encouraged to plant sunflowers in their neighborhood.

Greenaid Project: Greenaid is a tactical “guerrilla gardening” strategy in Los Angeles that uses coin-operated vending machines to distribute special seeds throughout the city. It is a project that can be placed almost anywhere and calls everyone to make a small contribution to the health and vitality of the ecosystem in the city.

Garden in a Night: It was built in 1996 in Copenhagen, Denmark by activists called Organic Guiding. An empty plot in the middle of the city was transformed into a garden in one night. Approximately 1000 people worked in the project (utopianfrontiers, 2019).

Leaf Street Public Garden: The Leaf Street Community Garden in Manchester's Hulme neighborhood is an organization from the Bentley House (House Redbricks thesis), where local residents have decided to turn a grassy path between two-storey three-row apartments into a common garden.

Lots of Cabbage in Space: In 1978, contemporary New Zealand painter Barry Thomas undertook a public art project in Wellington and used an empty space on the corner of Willis and Manners Streets, cutting off a wire fence, delivering a truckload of soil to the area. Planted 180 pieces of cabbage.

Kew Bridge Ecology Village: In July 2009, a group of land rights activists settled in a derelict land near Kew Gardens in West London for protest.

Guerrilla gardening, which is a way of participation that cannot be completed within the limits of the article by counting, is now positioned between being legal and not being legal. Furthermore, at least in the context of addressing consciences, the illegal aspect includes activities that have not been highlighted. In fact, as it is clearly seen in many examples, the actions are not cared by the local governments in the first place, they are negatively welcomed and reacted, but the result of the action that is achieved as a result of the action taken with the common reaction and determination of the people in the completion of the local governments.

Kaynakça/References

- Aydın, A. (2019). Olumlu ve olumsuz manası ile siyasal katılım türlerinin incelenmesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 2119-2138. DOI: 10.26466/opus.509050
- Belli, A. ve Aydın, A. (2012). Yerel demokrasi ve katılım: Kahramanmaraş ve Hatay illerinin karşılaştırılması. *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 1-2 Ekim 2012, Kahramanmaraş, .
- Belli, A. ve Aydın, A. (2016). 6360 sayılı yasa ile kapatılan belde belediyelerinin hizmette etkinlik ve verimlilik temsil sorunsalı üzerine bir alan araştırması: Önsen belediyesi örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (43), 1698-1713.
- Akıncı, B. (2017). 15 Temmuz darbe girişiminde kamuoyunun göstermiş olduğu tavırsal yaklaşımın pekişmiş demokrasi açısından değerlendirilmesi. *International Journal Of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 3(3), 205-216.
- Claridge, T. (2004). *Designing social capital sensitive participation methodologies*. Report. Social Capital Research, Brisbane, Australia.
- Conrad Fred R. (2015) Adam Purple, Eccentric Environmentalist and Gardener in New York, Dies at 84, (<https://www.nytimes.com/2015/09/16/nyregion/adam-purple-eccentric-environmentalist-and-gardener-in-new-york-dies-at-84.html>), 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Çukurçayır, M.A. (2006). *Siyasal katılma ve yerel demokrasi*. Konya: Çizgi Kitabevi
- Eren, V. Yılmaz, V. (2018). Büyükşehir belediye yönetiminde karar alma sürecinde etkinlik ve verimlilik problemi: Hatay örneği. *International Journal of Academic Value Studies*, 4 (19), 518-533.
- Farrar Sarah (2012), Vacant Lot Of Cabbages' Is A Historical Guerilla Art Installation (<http://creativeresistance.org/vacant-lot-of-cabbages-is-a-historical-guerilla-art-installation/>), 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Halla, D., Katko T., Mulas S. A., Lobina E. ve de la Mottea R. (2007). Decision-making and participation: The Watertime results, *Utilities Policy*, 15(2), 151-159

- (<https://kewbridgeecovillage.wordpress.com/>), 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- (<https://utopianfrontiers.com/guerrilla-gardening/>), 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- (<http://www.biodiversity.ru/coastlearn/bio-eng/boxes/locpart.html>), 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- (<http://www.thecommonstudio.com/greenaid/>), 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- (<https://anydayguide.com/calendar/1956>), 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- (<http://regulationbodyofknowledge.org/wp-content/uploads/2013/03/Consultation-and-Participation-Overview.pdf>), 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- (<https://dictionary.cambridge.org/tr/s/%C3%B6z%C3%BCk/ingilizce/guerrilla-gardening>), 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- (<http://www.guerrillagardening.org/ggwar.html>), 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- (<https://www.socialcapitalresearch.com/designing-social-capital-sensitive-participation-methodologies/definition-participation/>), 04.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- (<https://acidheroes.wordpress.com/2015/01/06/a-brief-history-of-peoples-park-from-1969-to-the-present/>), 04.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- (<http://www.peoplespark.org/wp/news-feed/>), 04.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Hussein, K. (1995) Participatory ideology and practical development: Agency control in a fisheries project, Kariba Lake. In *Power and Participatory Development*. (Ed. S Wright), Intermediate Technology Publications: London
- Irving S. (2011), Leaf Street: Radical gardening in the city (<https://radicalmanchester.wordpress.com/2011/05/22/leaf-street-radical-gardening-in-the-city/>), 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Kelly, A. (1995) a mud map for landcarers: The technique of participatory research. In *Participative Approaches for Landcare: Perspectives, Policies, Programs*. (Ed. K Keith). Australian Academic Press: Brisbane.
- Lane, J. (1995) Non-governmental organizations and participatory development: the concept in theory versus the concept in practice. In *Power and Participatory Development*. (Ed. S Wright), Intermediate Technology Publications: London
- Lundberg, J. (2009). *Guerrilla gardening gets going*. <http://www.culturechange.org/cms/content/view/496/65/> 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Okur, F., Çakıcı, B. A. (2011). Küreselleşme sürecinde yerleşme ve yerel demokrasi. *Akademik Bakış Dergisi*, 11, Ocak, 1694-528x.
- Reynolds, R. (2009). *On guerrilla gardening: A handbook for gardening without boundaries*. Bloomsbury UK
- Scott-Ladd, B., Marshall, V. (2004). Participation in decision making: A matter of context?, *Leadership & Organization Development Journal*, 25(8), 646-662, <https://doi.org/10.1108/01437730410564988>
- Uhlner, C.J. (2001). Political participation. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 11078-11082
- World Bank. (1995). *Contribution of people's participation: Evidence from 121 Rural Water Supply Projects*. (Rapor No: 38294.)
- Zanetti, O. (2007). *Guerrilla gardening geographers and gardeners, actors and networks: Reconsidering urban public space*. <http://www.guerrillagardening.org/books/ZanettiGG.pdf> 02.02.2019 tarihinde erişilmiştir.

Abdullah Aydın, 2007 yılında Selçuk Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünden lisans ve 2017 yılında Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalında doktoraasını tamamlamıştır. Halen Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Abdullah Aydın received his undergraduate degree in Public Administration from Selçuk University in 2007 and his PhD in Public Administration from Hatay Mustafa Kemal University in 2017. He is currently a faculty member at Department of International Relations at Hatay Mustafa Kemal University.

E-mail: abdullahaydin01@hotmail.com

Güvensiz Dünyada Bir Belirsizlik Faktörü Olarak Yabancı Korkusu: İstanbul'daki Kapalı Yerleşimler Üzerinden Bir Değerlendirme*

*

Kadir Şahin

Karabük Üniversitesi

ORCID: 0000-0002-6860-0155

Öz

Neoliberal belirsizliklerin yükseldiği dünyada artık 'istikrarsızlık' kalıcı bir hayat standardı haline gelmektedir. Bu uğurda toplumsal birlikteliğe dair istikrar vaadi olan her şey bir bir geçersiz hale geldikçe, müşterek ortaklıklara dair anlatılar da giderek değersizleşmeye başlamaktadır. Bu süreçte yükselen radikal bireysellikler, bir güvenlik stratejisi olarak, özel hayat saplantılı kentleşme tarzlarını ortaya çıkarmaktadır. Bauman'ın vurguladığı gibi; "geleneksel kenti var eden pek çok dinamik, yeni koşullar karşısında bir kent belirsizliğine ve hatta korkusuna dönüşmüş durumdadır". Böylesi gerçeklikler etrafında şekillenen kentte yükselen 'yabancı korkusu' giderek de bir gündelik hayat gerçekliğine dönüşmektedir. Ortaya çıkan mevcut koşullar (tarihsel akışın aksine), şehri içeriden bölen yeni bir kentsel güvenlik stratejisi üretmektedir. Kentin ontolojik anlamdaki temellerinin tersine bir şekilde yükselen bu yeni hayat tarzı, güvenlik göstergesi olarak da neoliberalleşen kentin ilişki sistemlerini belirleyen temel faktör haline gelmektedir. Vurgusu yapılan noktanın en önemli örneklerini güvenli siteleşmeler özelinde şekillenen yaşamlarda görmekteyiz. 'Yabancı korkusu' bağlamında kurgulanan bu türden yaşam alanlarını artık Türkiye'de de (bilhassa İstanbul'da) yoğunlukla görmekteyiz. Bu çalışmanın amacı İstanbul metropolitan alanında yükselen söz konusu yerleşimlerin 'zenofobik' ve 'miksofobik' içerimlerinin nasıl işlediğini anlamaya çalışmaktır. Ortaya konulan saptamalar ışığında giderek yükselmekte olan yeni kentleşme tarzının, geleneksel kentin değerleri karşısındaki içeriklerinin neler olduğunu açığa çıkarmayı amaçlamaktayız. Araştırma İstanbul'daki güvenli sitelerde oturan 57 kişiyle yapılan derinlemesine mülakatlar çerçevesinde derlenen, yaklaşık 50 saatlik ses kaydı üzerinden irdelenmiş ve veriler analiz edilirken söylem analizi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Güvenli Site, Korku ve Belirsizlik, Zenofobi, Miksofobi.

* Bu çalışma 19-21 Mayıs 2017 tarihleri arasında Kuşadası'nda düzenlenen Zygmunt Bauman sempozyumunda aynı başlıkla sunulan ve özet kitabında basılan bildirinin genişletilmiş halidir.

Fear of Foreignness as a Factor of Uncertainty in the Insecure World: An Evaluation of Closed Settlements in Istanbul

*

Kadir Şahin

Karabük University

ORCID: 0000-0002-6860-0155

Abstract

In a world where neoliberal uncertainties are at rise, 'instability' has become a permanent standard of living. For this cause, as all which promise stability regarding social cohesion becomes invalid, the narrative concerning the joint partnership gets of less value every day. Radical individualization which is at rise in this process as a security strategy reveal private life obsessed urbanization styles. As Bauman stresses; "Under new circumstances, many a dynamics which constitutes the traditional city has turned into an urban uncertainty, and even a fear of urbanization". The rising fear of 'foreigners' in such a city shaped around such realities has been forming into a permanent reality of city. Emergent existing conditions (as opposed to the historical flow generate a new urban security strategy which divides the city from the inside. This new life style which rises on the contrary to the ontological bases of the city has been growing into a leading factor which decides on the systems of relationships in neoliberalizing cities as a security parameter. We observe the most crucial examples of the lives having been emphasized in this study, shaped around gated communities. We have started to heavily witness such living spaces which are based on the 'fear of foreigners' in Turkey (especially in Istanbul). The aim of this study is to attempt to grasp how the 'xenophobic' and 'mixophobic' inclusions of 'gated communities' which at at rise in the metropolitan area of Istanbul work. We aim to reveal the implications of the new urbanization regime against the values of the traditional city in the light of aforementioned determinations. Our research was carried out through about 50 hours of audio recording compiled on the basis of in-depth interviews with 57 people residing in gated communities in Istanbul, and the data was analyzed via discourse analysis.

Keywords: City, Gated Community, Fear and Uncertainty, Xenophobia, Mixophobia.

Giriş: Yabancı Korkusu Bağlamında Bir Tartışma

Kentin tarihsel bağlamı dikkate alındığında, çeşitlilik eksenli vurgulamalar ve anlatılar her dönemde öne çıkmıştır. Kent Aristo'nun da vurgusuyla 'farklılıkların bir aradalığı' (Aristo, 2014) olan bir yaşam alanı olmaktadır. Ayrıca Harvey'in ifade ettiği şekliyle 'kent, insanlık tarihinin belki de ortaya koyabildiği en büyük birikimsel gerçekliğidir' (Harvey, 2005) vurgusu dikkate alındığında, bu iki saptama biçiminin kentin üzerine düşünülmesi gereken koşulları daha anlamlı hale getirdiği aşikârdır. Bu açıdan kent bir insanlık birikimi olmasından ötürü bir yaşam tarzı üretiyorsa, bunun 'çeşitliliğe dayalı bir gündelik hayat etrafında kurgulandığını söyleyebilmek mümkün olmaktadır. Ama kentlerin tarihsel hikâyesine bakarken, modern kentin 'geleneksel' olan halinden 'geç modern' haline doğru yaşanan değişimler, onun bu koşullarında önemli farklılaşmaların olduğunu ortaya koymaktadır. En basitinden kentin fiziksel kurgulanma biçiminde yaşanan büyük dönüşüm bile onun sosyal anlamdaki yaşadığı büyük farklılaşmanın anlatımını yapabilmektedir (Sennett, 2010). Kentin söz konusu 'geleneksel modern' halinde dikkati çeken en önemli figürlerinden birisi de 'duvarların' değişen niteliği ve işlevleri bağlamındaki yaşananlardır. Çünkü yukarıda aktarılan çeşitlilik eksenindeki tarihsel vurgulamalar eşliğinde konuşulabilecek bir diğer örnek, 'kent ve duvarın' her dönemde kadim bir birlikteliği ortaya koymalarıdır (Low, 2003).

Neredeyse kentlerin tarihi kadar eski olan kent duvarlarının tarihi işlevi, modern zamanlarda kadim anlamının dışına çıkan bir misyon edindiğini göstermektedir. Nitekim artık kentlerde yükselen duvarlar bir dışarılık göstergesi olan düşmanlar namına inşa edilmiyor. Bunun anlamı da duvarların artık içsel bütünlüğü sağlayan araçlar olarak inşa edilmemesi olmaktadır. Çünkü bir birliktelik aracı olarak inşa edilen eski duvarlar güvenlik stratejisi olduğu kadar, kentin dış dünyaya dair sınırlarını da çizmesi açısından (bir bakıma kimliksel bir bütünlük sağladığı için) önemli misyonlar üstlenmekteydi. Kentin modern süreçteki yaşadığı büyük değişim hikâyesi, onun geleneksel koşullarının da büyük değişimler yaşandığının anlatıcısıdır. Geç modern kentlerde de hala yoğunlukla inşa edilmeye devam eden duvarlar, bu kez geleneksel anlamının dışına çıkmış bir gerçeklik haline gelmiştir. Çünkü geleneksel kentteki duvarın varoluş gerekçesi olan 'eski tarz korkuların' etiketlendiği düşmanlar kentin dışındakiler olmaktadır. Bugünkü

korkuların etiketlendiği taşıyıcı kitleler ise kentin içindeki hemşeriler, yani birlikte yaşanan diğerler olmaktadır.

“Çağdaş korkular, umumiyetle ‘kentsel korkular’ bir zamanlar şehirlerin kurulmasına neden olan korkuların aksine ‘içerideki düşman’a odaklanır. Bu tür bir korku insanları, bir bütün olarak -bireysel güvenliğin kolektif bir teminatı ve bir kolektif mülk olarak- şehrin bütünlüğü ve sağlamlığından çok, şehrin içindeki kendi malikânelerinin yalıtılması ve sağlamlığıyla ilgilenmeye sevk eder. Bir zamanlar şehrin etrafını kuşatan duvarlar artık şehri çok farklı yönlerde boydan boya içeriden bölmektedir... Mahallelilerin nöbet tuttuğu bölgeler, belli kişilerin girişine izin verilen sıkı koruma altındaki kamusal mekânlar, kapılarda baştan ayağa silahlı bekçiler ve elektronik olarak işleyen kapılar: Bütün bunlar, şehir kapılarının ardında pusuya yatmış yabancı ordular ya da yol çeteleri, çapulcular ve bilinmeyen öteki başlıca tehlikelere karşı değil, istenmeyen hemşerilere karşı alınmış önlemlerdir artık” (Bauman, 2012a, s. 53).

Geleneksel kentin kadim anlamındaki yaşanan bu büyük değişim bir bakıma modern kentin de hikayesini anlatan bir gerçekliktir. Bir güvenlik vaadi olarak da karşımıza çıkan kentin tarihi, yerini güvensizlikler bağlamında inşa edilen yaşamlara bırakır hale gelmiştir. Kentin yaşadığı bu türden değişimler içerisinde korkunun da değişen niteliğine dair imgeleri barındırmaktadır. Çünkü 'eski korkular' kenti ve kentin birlikteliğini tehdit ederken, bir güvenlik gerekçesi olan savaş buralarda yalnız başına verilebilecek bir gerçeklik değildi. Fakat modern kentin hayatında yükselen yeni tarz belirsizliklerin ürünü olan korkulara karşı verilen mücadele¹ tamamen bireysel boyutta gerçekleşen bir tarz edinir oldu. Bu da kenti içeriden bölen asıl faktördür. Çünkü kent (ya da kentsel yaşam) artık başlı başına bir güvenlik stratejisi olmaktan çıkınca, modern hayatın güvensizlikleri ve belirsizliklerini de içsel bir forma kavuşturarak yeni bir güvenlik stratejisi üretmiş olmaktadır. Tüm bu gerekçeler ışığında modern kentte duvarlara dayalı bir yaşam stratejisi meşru bir gerekçeye dönüşmüş durumdadır (Bauman, 2003). Mevcut tehlike algısı modern öncesindeki gibi dışsal olan düşmanın kentin kapısına dayanmasından daha farklı bir gerçekliğe dönüşmüş oldu. Çünkü korku ve belirsizlikler artık içsel bir dinamik kazanınca, savaş konseptine uygun yaşamlar da 'yeni kentlerde' giderek sıradan bir gündelik hayat tarzı halini geldi (Flusty, 1997). Bu durum da kenti her geçen gün artan şekillerde içeriden bölmeye devam etmektedir. 'Geç modern (neoliberal) kentin' kamusal alanının yaşananlar açısından doğal bir belirsizlik alanına dönüştüğünü iddia etmek de bu açıdan zor bir çıkarım olmamaktadır.

¹ Buna modern kentin gündelik hayat hikayesi demek de mümkün.

Nitekim artık geç modern kente özgü bir doğallık olarak karşımızda duran 'güvenlikli sitelerin' giderek ihtiyaç algısına eşitlenen büyük orandaki artışı da bu koşulların ışığında yaşanan gerçekliklerdir. Artık 'akışkan bireyler' kentin 'kendilerine ait olmadığını düşündükleri alanlarda' umumiyetle korkan bireyler halini aldılar (Bauman, 2011a; 2011b; 2012b; 2016). Bu bağlamıyla düşünüldüğünde yeni kentsel alanlarda yabancı olmanın kendisi dahi başlı başına korkutucu bir faktöre dönüşmüş durumdadır (Bauman, 2014; Sennett, 1999; 2010).

Neoliberal Kentin Yaşamında Yeni Belirsizlikler ve Yeni Korkular

Bizlerin bu yazının sınırlarında tartışacağı kent dinamikleri, bilhassa modern kentin neoliberalleşen tarzına özgü bir anlatım biçimi olacaktır. Çünkü bizlerce burada yenilenen kent belirsizlikleri ve korkuları şeklinde ifade edilen türden vurgulamalar, neoliberal kente özgü şekilde ortaya çıkan hayatların sonucu şeylerdir. Smith'in de vurguladığı üzere 'iş (ya da ekonomi) nasılsa hayat öyledir' (Smith, 2006) saptaması, bir bakıma modern kentin neoliberalleşen tarzının detaylarını geç modern kentin gündelik hayatı adına önemli bir irdeleme noktası haline getirmektedir. Nitekim bu bağlamdaki tüm vurgulamamızda, neoliberalleşen 'yeni tarzdaki gündelik hayatın' hangi bağlamlarda şekillendiği çalışmamız adına de oldukça önemli bir gerçeklik haline gelmektedir. Bu noktada neoliberal (geç modern) kentin sıradanlığı haline gelen 'belirsizlikler ve korkular' bilhassa onun içinde taşıdığı türden ekonomik özelliklerin çıktıkları haline gelmiştir (Sennett, 1977, 2011b; 2012). Çünkü ekonomik olanın sembolik olan her şeyi belirlediği bu dünyada yaşanan hayatlar mevcut koşulların birer sonucu olmaktan başka bir şey değildir (Harvey, 2005b).

"Neoliberal koşullar yeni bir mekânsal form gerektirir. Örneğin izlenebilen, teknolojik kontrolü olan, yeni iş piyasasına uygun, yeni tarz yönetimi mümkün kılan, özerk, hesaplanabilir ve öngörülebilen mekânlar yaratmayı ister... Neoliberal söylemler, politikalar ve öznelliklerin yayılmasının neoliberal şehirciliğin yayılmasına yol açtığı ileri sürülür. Bu şehir öncelikle yatırım, yenilik ve 'yaratıcı sınıf' için tasarlanır ve rekabete dayalı bir kenttir" (Leitner, ve diğerleri, 2007, s. 3-4).

Leitner'din yukarıda bahsettiği neoliberal koşulların gündelik hayat-taki yansıması da artan belirsizlikler dahilindeki çıktılardır (Bauman, 2011a; 2012b; Sennett, 2011b). Bu koşulların en önemli sonuçlarından birisi de mekânın değişen niteliğidir. Çünkü küreselleşen kapitalist çıktılar giderek

mekânı da kendine özgü istikrarsızlıklar ve geçicilikler bağlamında kodlayan bir gerçekliğe dönüştürmüş oldu (Bauman, 2012b). Fakat bu türden ekonomik belirsizlikler gündelik hayatı kodladığı kadar, kentsel yaşamın dinamiklerini de etkilemektedir (Sennet, 1999; 2011a). Bu bakımdan "Sennet'in ifade ettiği gibi... Ekonominin değişen kurumları 'özel bir yere ait olma deneyimini' azalttığı için... insanların mekan, şehir ve muhit gibi coğrafi yerlere bağlılıkları artar" (Bauman, 2016, s. 117). Bu vurgulama yaşanan 'geç modern kent' deneyimlerinin içerisinde taşıdığı en önemli çıktılardan birisi olarak, kentsel yaşamı içeriden parçalayan yeni konut rejimlerinin (ya da güvenli sitelerin) neden artan oranlarda rağbet gördüğünün de anlatımı olmaktadır. Yeni piyasa koşullarının acımasızlığı karşısında mekâna yüklenen anlamın değişimi bu yönlü koşulları artık daha önemli hale getirmektedir. Özellikle geç modern bireylerde artan mekânsal konum merakı, yeni ekonominin mecralarında şekillenen gündelik hayatları yaşamak zorunda kalan bireyleri giderek toplumsal yükümlülükleri olan ilişki biçimlerinin dışına çıkarmaktadır. Ayrıca yaşanan yeni koşullar dâhilinde, belirsizlik ve güvensizlikle başa çıkma işi de bir sosyal devlet gerekliliği olmaktan çıkınca (her türden fatura gibi) bireyin kendisine kesilmiş bir fatura haline dönüştü. Esnek piyasanın salınımlarında ortaya çıkan belirsizlikler gibi, belirsizlikler etrafında şekillenen gündelik hayatın da her türden güvenlik stratejisi giderek bireysel hale² gelmiş durumdadır (Bauman, 2016, s. 117-119). Devletin ve de toplumun zaman içinde bildiğimiz her türden 'eski' rollerinden vazgeçmesi böylesi bir yaşamın ortaya çıkış nedenlerini teşvik eden unsurların başında gelmektedir.

"Güvensiz bir mevcudiyetin ve belirsiz beklentilerin baskıları altında kalan insanlara daha fazla güvensizlik vaat eder (olduğu için)... esneklik vaadinde bulunurlar... (Bu yüzden de) Güvenli bir yaşam biçiminin özlenen rahatlığının başka yollardan aranması ihtiyacı giderek artmaktadır. Acımasızca bireyselleşen ve özelleşen dünyada insan yaşamının diğer yönleri gibi, emniyet de "kendin yap" tarzı bir iş olmalıdır. Tüm güvenliğin gerekli koşulu olarak görülen "yerinde müdafaa" (üyelerinden başkasının oturmadığı bir bölgede şekillenen) bir mahalle meselesi... koca dünyanın yok etmek için plan yaptığı "güvende olma" duygusunu sağlayacaktır... Bu amaçla da (neoliberal bireyler) kendilerine ait güvenli bir yere ihtiyaç duyarlar. Başka yerler, başkalarının yerleri önemli olmayabilir ama özel yer, kendi yerleri önemlidir" (Bauman, 2016, s. 119-120).

Değişen bu türlü yeni korkular etrafında şekillenen kentsel yaşamın 'geç modern' hali başta da dediğimiz gibi, kentin tarihsel birikimin çok dışında

²Beck buna 'biyografik çözümler' demektedir (Beck, 2010).

bir çıktı ortaya koymaktadır. Nitekim bizlerin bu yazı boyunca *kentin parçalanması (hatta sonu)* olarak ifade ettiği bu durum, bir bakıma kentsel doğaya özgü geleneksel (hatta kadim) ilişki biçimlerinin sona ermesinden başka bir şey değildir. En nihayetinde bir sonuç hükmünde olan bu yeni yaşam formu, derin ve giderilmesi oldukça güç olan belirsizlikler etrafında kurgulanan hayatlar ortaya koyduğu için, kentin bireyleri yeni tarz güvenlik stratejilerini (tıpkı güvenli sitede olduğu gibi) işletmek durumunda kalmaktadırlar. Söz konusu sorunların başında da 'yabancı korkusu' bağlamında şekillenen yeni tarz gündelik hayat stratejilerinin ortaya çıkması gelmektedir. Böylesi stratejiler kent içindeki 'yabancı' imgesinin değişen niteliğinden beslenen dışa vurumlardır. Bir bakıma da kentin sıradanlığı olan 'rutinlerinin ya da doğallıklarının'³ üstesinden gelmek adına fobik koşullara karşılık gelen belli başlı saplantıların oluşmasına neden olmaktadır. Bunları; 'açılma korkusu' (Sennett, 1999; 2010), 'farklılık korkusu (heterofobi) ve yabancı korkusu (zenofobi)' (Bauman, 2010), 'karışma korkusu (mixsofobi)' (Bauman, 2003) ve bir de tarafımızca eklenen 'agorafobi' şeklindeki bir takım anksiyete türleri bağlamında değerlendirilebilmek mümkündür. Çünkü son dönemlerde kentin yenilenen konut rejimi etrafında şekillenen hayatları düşününce, böylesi anksiyete biçimlerini kent hayatının sıradanlıkları kapsamında ele alabilmek kolaylaşmaktadır. Yaşanan kalıcı belirsizlikler karşısında kişiselleşen (biyografik hale gelen) güvenlik stratejilerinin sonucu olan bu koşullar (Bauman, 2014) artık giderek de sıradanlaşan bir kentsel yaşam tarzı olarak ortaya çıkmaktadır.

"Silahlı kapı görevlilerinin girişleri kontrol ettiği güvenli mahalleler: Bir numaralı halk düşmanı kategorisine yükselen önceki modern kararsız kalabalık umacası ile sinsice dolaşan takipçi sapıklar. Kamusal alanların, seçilen kişilerin girebildiği "savunulabilir" dışa kapalı yerleşim bölgelerine indirgenmesi. Ortak yaşamı müzakere etmek yerine ayırmak ve geriye kalan farklılığın suç sayılması. Bütün bunlar kent yaşamının güncel evriminin temel boyutlarıdır" (Bauman, 2016, s. 122).

Bir Belirsizlik ve Korku Faktörü Olan Yabancı Kent Ortamındaki Değişen Niteliği

Tüm bu saptamalar ve kavramsal boyutlu içerikler kent hayatının giderek daha da bireyselleşen güvenlik stratejileri ışığında düşünülünce, 'yabancı korkusu' bağlamında şekillenen bir kentsel yaşamın neden sıradanlaştığının anlatısı olmaktadır. Neoliberal sürecin koşullarını yaşayan 'geç modern

³Fakat bu rutinler geç modern bireyler için artık 'belirsizlikler ve korkular' anlamına gelmektedir.

bireylerin' içinde buldukları kalıcı belirsizlik halleri, kentsel hayatın kendisini onlar adına radikal bir korkunun ürünü olarak yeniden inşa etmeye başlamıştır. Bu durum artık 'yabancı'nın' tanıdık olmayan, sıradan bir insan olabilmesi ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Çünkü 'gündelik hayatı tamamen kuşatan kalıcı belirsizlikler' karşısında inşa edilen izole hayatlar, yabancıya dair her türden sıradan imgeyi dahi bir korkutuculuk faktörüne dönüştürmektedir (Bauman, 2014). Hal böyle olunca kalıcı anksiyetelere tutulan 'geç modern hayatlar', konut organizasyonları bağlamında istikrarlı hale getirilmeye çalışılan gerçekliklere dönüşmektedir. Artık önlem alınması gereken düşman, bir bakıma aynı şehrin sakini olan diğer hemşerilerin kendisi haline gelmiş durumdadır. Fakat verilen tepki biçimleri ise onların statüsünün 'yabancılık' bağlamında yeniden düşünülmesini zorunlu kılmaktadır.

“Güvensizlik canavarının korkutuculuğu kuklayı yaktırır... Yabancı, tanımı gereği, niyetleriyle birlikte hareket eden, en iyi ihtimalle tahmin edebildiğimiz ama asla kesin olarak bilemediğimiz bir ajandır. Yabancı bütün sorularda değişken bir bilinmeyendir (hatta kararlar hakkında ne yapmak ve nasıl davranılacağı bilinmediğinde). Hatta agresif davranıldığında ya da aktiflik reddedildiğinde eylem alanı içinde kalan yabancıların varlığı rahatsız edicidir... Yabancılarla paylaşılan mekân, yabancı yakınlığının göze batmasına dayalı davetsizce yaşamdır... Bozulan kamusal alanlar için (bu noktada) yapılan öneri bir yaşam biçimi ama geleneğin dışında ve duvarların ardında olan bir yaşam biçimidir. Vaat edilen şey şehirden uzak ve izole bir yaşam. İzolasyon, güvenliğin sağlanması için anahtar rol. Amaç (içeri) kabul edilenleri, aşağı statülülerden ayırmak. Bunun anlamı; çitler ve duvarlarla çevrelenen egemenliğin korumalar vasıtasıyla, günün 24 saati kontrol edilen girişler ve ötekileri dışarıda tutmak için bir dizi hizmetler ve tesislerdir” (Bauman, 2003, s. 27-28).

Tüm bu gerçeklikler de geç modern bireylerin, güvenli siteleri etrafında kurguladıkları hayatlarında, yabancı'nın nasıl bir misyon edinerek ne yönde değişimler yaşadığının anlatıcısı olmaktadır. Bu açıdan neoliberal yaşamın belirsizliklerine özgü şekillerde yabancı'nın yeni bir kentsel realite edinmesi, bir bakıma yeni kente dair sorgulanması ve anlaşılmasını önemli bir konu haline getirmektedir. Çünkü yeni kentsel yaşamda artan güvensizliğin temellerine dair bu türden sorgulamalar gündelik hayatlardaki yeni tavır alışların da karşılığını ortaya koyacak cinstendir. Fakat güvenlik ve yabancı temelde belirsizlik üzerinden şekillenen bir realite değildir. "Büyük şehirlerde yaşayan herhangi bir kişi gündelik hayatında tanıdıklarından ziyade yabancılarla karşılaşır. Sadece kamusal toplanma alanında yabancılarla daha sık rastlanmaz, insan kapısının önünde de sık sık yabancılarla karşılaşır... Başarılı bir semtin en temel niteliği sokakta tüm bu yabancılar

arasında yürürken kendini emniyette hissetmesidir" (Jacobs, 2011, s. 50). Fakat Jacobs'un bu türden yabancı ve güvenlik vurgusunu neoliberal kent ve özelde de 'güvenlikli sitelerin' gündelik hayata dair pratiklerinde görmek oldukça zorlaşmıştır. Çünkü yeni kentte artık herkes yabancı ve herkes olası bir tehlikeye dönüşmüş durumdadır (Hartman, 2014). Bu da yabancıyı bir belirsizlik bağlamına yerleştiren korku imgesinin çıkış nedenlerinden birisi olmaktadır. "Şehir, yabancıların karşılaştıkları bir ortamdır. Buna karşın "yabancı", birbirinden çok farklı iki şahsiyet olarak görülebilir... (Birincisinde) Yabancılık, dışarılıkla aynı anlama gelir... (İkincisinde) Yabancı, başka bir dünyadan gelen bir yaratık değil, bir meçhuldür... Fakat kendi kimliklerinden emin olmayanların, kendilerine ilişkin geleneksel imgelerini yitirenlerin ya da henüz belirgin olmayan yeni toplumsal gruba ait olanların zihinlerindeki egemen imge, bir meçhul olarak yabancı imgesidir" (Sennett, 2010; s. 75). Sennett'in yabancıya dair bu türden vurguları dikkate alındığında, bir bakıma geç modern (neoliberal) kentte ortaya çıkan yabancı imgesinin 'meçhule' (belirsizliğe) neden eşitlendiği daha açık hale gelmektedir. Yine Sennett'in çizdiği bu nokta, güvenli site sakininin yabancıyı neden bir meçhul haline getirdiğinin vurgusunu yapan bir noktadır. Bu bakımdan burada vurgusu yapılan nokta, neden böylesi yerleşimleri 'gelenek ötesi yerleşimler' olarak dikkate aldığımızın da açıklayıcısıdır. Çünkü 'yabancı'nın' salt belirsizliğe eşitlenen hali, istikrarsızlığı besleyen geleneksel kararsızlıklardan da ayrılan gerçekliklerle ilişki bir bağlama sahiptir. Fakat geleneksel istikrarı aşındıran temel nokta, her türden belirlenmişlikle mesafeli hale gelen neoliberal koşullardan bağımsız bir gerçeklik değildir.

Neoliberal kentin dinamikleri dikkate alındığında hemşerilere verilen bu türlü tepkiler, temelde 'belirsizlikler' üzerine inşa edildiği için önlenemez bir korku faktörünü kalıcı hale getirmektedir. Gündelik hayatın her yerini kuşatan bir korku faktörü haline gelen bu türlü imgeler, içerisinde 'düşmanlık' kurgusunun da ötesinde olan gerçeklikler barındırmaktadır. Çünkü düşman, kendi içerisinde taşıdığı anlamlar dikkate alınınca, düzen ve istikrar sağlayıcı bir aygıt karşılık gelmektedir. Bir bakıma dostun karşıtı olan 'düşman', söz konusu haliyle içerideki kodların tanımlanmasına yardımcı bir gerçekliktir. Fakat düşman taşıdığı bu anlamdan ötürü, aslında güvenliği de kalıcı hale getiren bir dinamiğe dönüşmektedir. Yabancı ise bu durumun aksine, içerisinde barındırdığı 'uygunsuzluk' haliyle büyük bir 'belirsizlik' girdabına dönüşen ve bu nedenle de kendisine karşı mücadeleyi oldukça zorlaştıran bir korku epizodu olmaktadır. Onun anlamı bir istikrar aygıtı olmasından değil, bir belirsizlik faktörüne dönüşmesinden gelir. O ne

dosttur ne düşmandır, bu nedenle de ne içeridedir ne de dışarıdandır. Kendisine karşı karar verilmesi oldukça zor olan bir doğası vardır. Neoliberal dünyanın belirsizlikleri kalıcı hale getiren tüm çalışma dinamikleri dik-kate alındığında, artık 'yabancıya' dair olan her şeyin güvenli siteleri özelinde kalıcı bir gündelik hayat standardına dönüştürüldüğü görülmektedir. Artık bu türden kentsel yaşam alanlarında dost ve düşman imgesinin, içeri-si ve dışarı-sı olmaktan ötürü taşıdığı anlam sona ermiş durumdadır. Bu nedenle de 'yabancı' artık 'geç modern kentte' (neoliberal kentte), bireylerin özel hayatlarının dışında kalan tüm kentsel realitelere sirayet eden bir ger-çekliğe dönüşmüştür.

"Dostlar var, düşmanlar var. Bir de yabancılar var. Dostlar ve düşmanlar birbirle-rinin karşıtı olarak dururlar... Dostlar/düşmanlar karşıtlığı hakikati yalandan, iyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayırır. Aynı şekilde uygun ile uygunsuzu, doğru ile yanlış, zevk sahibi ile zevksizi birbirinden ayırır. Dünyayı okunur ve dolayısıyla da yol gösterici kılar. Kuşkuyu defeder. Bilgili insanın önünü görmesini sağlar. Kişinin gitmesi gerektiği yere gitmesini garanti eder... Yabancı ise, bu evcimen hu-sumete, dostlarla düşmanlar arasındaki bu çatışma üreten danışıklı dövüşe karşı isyan eder. Yabancı'nın kendisini -tam da toplumsallaşma olasılığını- tehdit eder... Yabancı, karar verilemeyenler ailesinin bir üyesi (belki de temel ve arketip üye-si)dir" (Bauman, 2014, s. 80-83).

Yabancı bir bakıma 'geleneksel anlamı' etrafında sorgulandığında, bir grup ya da ortaklık için bir değer ya da kod sisteminin ihlali açısından önemli bir korku faktörüdür. Bunun da anlamı aslında bir belirsizlik yuma-ğı olmasından kaynaklıdır. Çünkü her ne yaparsa yapsın, onun içeriden olması mümkün olmayacak 'uygunsuz' kod sistemi, kalıcı istikrar aygıtı arayan 'içerideki yerliler' adına çok önemli referansların da ihlal edebilmesi-nin potansiyeli olmaktadır. Ayrıca onun kalıcı bir istikrar üretmesini önle-yen 'içeriden olmayan' (toprak sahibi olmayan) kodları, 'içeriden olanların' (yerlilerin) kendi gündelik hayatlarını kuracak kararsız ve belirsiz somut-lukları sağlayabilecek asıl faktörün kendisidir. Bu söz konusu durum, me-kana göre referansların daha da önemli hale geldiği ve hatta mekana özgü kodlamaların çok daha büyük bir belirginlik kazandığı neoliberal kentlerde de benzer şekillerde karşımıza çıkmasıdır. Bir bakıma 'içerideki hayat' dışa-rıdaki yabancıların belirsizlikleri bağlamında daha değerli hale gelmektedir. "Yabancı, belirli bir uzamsal daire içerisinde -ya da sınırları uzamsal sınırla-ra benzeyen bir grup içerisinde- sabitlenmiştir, fakat onun bu daire içerisin-deki konumu, başlangıçta oraya ait olmadığı ve bu dairenin içine oraya özgü olmayan ve olmayacak özellikler getirdiği gerçeğinden öncelikli olarak etkilenecektir... Yabancı, mahrem kişisel ilişkiler alanı içinde birçok bakım-

dan çekici ve anlamlı olabilir, ancak yabancı olarak algılandığı sürece diğerlerinin gözünde "toprak sahibi" biri değildir" (Simmel, 2016, s. 27-29). Bir bakıma yabancı, taşıdığı ve ona kalıcı 'uygunsuzluk' statüsü veren 'belirsizlikler' üzerinden var olanı bozma potansiyelini göstererek, içeride olanların güvenlik algılarını da tehdit etmektedir. Bir bakıma yabancı, üstesinden gelinmesi zor olan 'belirsizlik' hallerini üzerinde taşıması, grubun belirgin standardı olmayan kendini kurma stratejisinin de bir parçası olmaktadır. Fakat Simmel'in yaptığı bu vurgular, neoliberal kente özgü bağlamlarda düşünülünce 'yabancı algısının' daha da radikalleştiği bir durumla karşılaşmaktayız. Çünkü onun söylemlerinde 'yabancı', 'öteki' haline geldiği için hayatın istikrarı adına kontrol edilmesi zorunlu olan bir kod sistemi olmaktadır. Bu durumun nedeni de onun içeriden olması mümkün olmayan bir gerçeklik olmasından da kaynaklıdır. Yabancı, tedirgin eden bu uygunsuz hali, belirsizliklerinden kaynaklı olan durumun, en nihayetinde belirlenmişlik ve istikrar sağlayan bir takım çözümlerle kontrol altına alınmasını sağlamaktadır. Böylesi çabalar etrafında kodlanan 'yabancı' bu türden bir realiteye sahip olması, 'işsel olanı ele geçirmesi mümkün olmayan bir belirsizlik' düzeyinde kalmasına neden olmaktadır. Bir bakıma yabancı, 'yerliler adına' (toprağın sahipleri için) işlevsel bir ötekidir. Fakat neoliberal kentte karşımıza çıkan yabancı imgesi ise güvenli sitemler özelinde düşünüldüğünde, Simmel'in vurgularından bir adım daha öteye gitmektedir. Bauman'ın da vurguladığı gibi, yabancı artık bir belirsizlik faktörü olduğu kadar, içerideki tüm kod sistemini ve hatta varoluşsal koşulları bozup ele geçirmesi muhtemel bir risk ve korku faktörüdür. Yani Simmel'in 'yabancı pasifliği' (asla yerli olması mümkün olamaması açısından) yerliler (ya da içeridekiler) için bir kalıcılık sağlayan belirsizlik durumu olmaktan çıktı. *Artık yabancı, taşıdığı uygunsuzluğuyla birlikte, kontrol edilmesi hiç de mümkün olmayan bir her yerdelik kazanmış durumdadır. Onun edindiği bu türden özellikler, içerideki tüm kod sistemlerini dağıtması muhtemel bir düşmana dönüşmesinin de asıl nedenidir. Bu açıdan yabancı, artık onunla sürekli savaşılması gereken ve gündelik hayatın güvenliğini baştan aşağı tehdit eden bir belirsizlik canavarına dönüşmüş durumdadır.* Bu bakımdan yabancı için, toprağı ele geçirmesi mümkün olmayan bir belirsizlik algısı gitti, onun yerine içerideki her şeyi ele geçirmesi muhtemel bir risk ve korku faktörüne dönüşmüş oldu. Ona karşı sürdürülen savaşın rasyonellikten uzakta ve tabularla iç içe geçmesini sağlayan nokta da burasıdır.

"Yabancı, gündelik hayata "baştan", "kökeninden", "en başından beri", "ezelden beri" ait değildir. Dolayısıyla da gündelik hayatın kendiliğinden olan sıradanlığını

sorgular ve bu haliyle de varoluşun "çıplak tarihselliğini" somutlaştırır. Gelmiş olduğunun hatırlanması, orada bulunuşa tarihsel bir olay anlamı katar. Bir taraftan öteki tarafa geçişi, var oluş haritasındaki önemli bir sınırı ihlal eder; bundan dolayı da buna şiddetle karşı gelinmesi gerekir... Yabancı tehlikeli uygunsuzluğu burada da bitmez. Yabancı, dünyanın uzamsal düzenini -ahlaki ve topografik yakınlık arasındaki özlenen eşgüdümü, dostların birlikteliğini ve düşmanların uzaklığını- baltalar. Fiziksel ve ruhsal mesafe arasındaki uyumu bozar... Yabancı varlığı, ortodoks sınır işaretlerinin güvenilirliğine ve düzen kurmanın evrensel araçlarına karşı bir meydan okumadır" (Bauman, 2014, s. 89-90).

Geç modern (neoliberal) kent yaşamı, yabancılar bağlamındaki gerçekliği bitmeyen bir belirsizlik savaşına dönüştürünce, hayatın kendisini de her zaman var olan bir kalıcı savaş konseptine dönüştürmektedir. Yenilenen anlamına bağlı olarak yabancı, zaten kalıcı belirsizliklerin ürünü olan bir hayat tarzının yaşandığı yerde, her an kötülük yapması muhtemel bir imgeye dönüşmektedir. Böylesi bir yabancı, gerçekliği olmasa da (sadece tabandan ibaret olsa bile) belirsizliklerin somutlaştırıcısı olabileceği için, neredeyse aranan (ve hatta inşa edilen) gerçekliğe dönüşmektedir. Bir bakıma her türden kötülüğü üstlenebilecek somut bir canavara dönüşen ve buna dayalı olarak sürdürülmek istenen gündelik hayatın gerekçesi haline gelmektedir. Çünkü risk ve korku, somut bir karakteri olan belirlenmişliklerin ürünü değildir. Bilakis soyut içeriklerle şekillenen ve dışa vurulan bir bağlamı vardır (Beck, 2011). Yabancı bu yönlü özellikleri, belirsizlikleri kontrol edilebilir hale getiren çözümlerin rasyonelce tavrı alma biçimleri olarak algılanabilmeleri için önemli olmaktadır. 'Geç modern kent' hayatının belirsizliklerle sarmalanan halinin sürdürülebilirliği açısından böylesi bir yabancı imgesi oldukça işlevsel hale gelmektedir. Bir bakıma yabancı, yeni koşullara özgü bir istikrar anlatısını mümkün kılan bir imgedir. Fakat bu durumun bir başka sonucu da yabancıyı bir gerçeklik olmaktan çıkarıp belirsizliklerin şekillendirdiği hayallerin ürünü olan bir bağlama kavuşturmuştur. Bu durum da 'geç modern bireyin' kalıcı anksiyetelerinin belirginlikler kazanmasına neden olmaktadır.

"İnsan ilişkileriyle ilgili belirsizliğin artması, her an her şey olabilir kanısını güçlendiriyor... En nadir istisnai olaylara dayanarak her şeyin olabileceği ispatlanmaya çalışıyor... "Tehlikeli yabancı" imgesi, en akla gelemecek sorunları, hayal gücümüzü kemiren bir tehdide dönüştürüyor... Günümüzde, sorun ne olursa olsun en kötü ihtimali düşünme eğilimi hâkim durumda... Güvenlik kaygısı, gündelik hayatın sorunsallaştırılması sürecinin bir sonucu olarak da algılanabilir. Yaşamdaki birçok temel ilişkinin dayandığı varsayımlar sarsılıyor... Dolayısıyla yabancılar, sadece tanımadığımız insanlar değil güvenmediğimiz insanlar haline geliyor.

İhtiyatlılık ilkesi, yabancılarla kurduğumuz ilişkilerde ortaya çıkan muğlak durumlarda takınılacak en doğru tavır olarak beliriyor" (Furedi, 2001, s. 149-156).

'Her an bir şeyler olacak' tarzında yaşanan belirsizlik yüklü kent hayatı, Furedi'nin de vurguladığı gibi 'her an bizi vurması muhtemel bilinemez Yunan tanrıları misali' (Furedi, 2001) artık etrafımızda dolaşmaktadır. Bu kurguyla akan bir gündelik hayatın en büyük sorunu da korkuların eşliğinde yaşanan kalıcı güvensizliğin kemiriciliklerini kalıcı hale getirmesidir. 'Her an kötü şeyler olacak beklentisi' etrafında yaşanan böylesi bir hayatta istikrarlı bir anlatı ortaya koyabilmek adına somut bazı göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bakımdan 'tehlikeli yabancı' imgesi hiç şüphesiz, kentsel yaşamın belirsizliğine karşı ortaya konulan bir istikrar anlatısı olduğu için, kesinlikle var olması ve hatta yaratılması gereken imgeler olmaktadır. Çünkü hayatın belirsizliğine karşı kalıcı anksiyetelere tutulmuş 'geç modern bireyler', kentsel yaşamın güvenliği adına aldıkları tüm önlemlerin bir gereklilik olduğu hissine ancak bu şekilde bir doğruluk hissi yükleyebilmektedir. Bu açıdan 'savaş konspetine bürünmeye başlayan sıradan kent hayatı' (Flusty, 1997) için yabancı imgesi, bir bakıma 'içerideki' hayatın anlamlı hale getirilebilmesi açısından 'varlığı gerekli olan düşman imgesinin' de ötesine geçmektedir. Nitekim bu imge, yaşanan hayata dair tutarlılık arayışı olarak var olması gereken bir imgeye dönüşmektedir. Fakat bu arayışın çoğu zaman somut bir olay ya da gerçeklik üzerinden inşa edilememesi sadece tabu boyutunda kalmasını da sağlamaktadır. Böylesi bir günah keçisi olmasa bile, yeni kentsel hayatın sürdürülebilirliği açısından bir gereklilik haline geleceğini vurgulamak yanlış bir saptama olmayacaktır. Bu nedenle eğer somut bir düşman vurgusu yoksa, tüm belirsizlikleri ve sonucunda ortaya çıkan korkutuculukları üstlenecek yabancı, düşman imgesinin yerine yaratılmaya çalışılacak temel bir gerçeklik olmaktadır. Sonuç olarak yeni kentsel hayatın⁴ artan tüm korkutuculuklarına bağlı olarak, bir istikrar aygıtına dönüştürülmeye çalışılan yabancı, soyut korkuları somutlaştıran (ve de rasyonel hale getiren) bir araç olarak düşünölmeye çalışılır. Yabancı imgesindeki yaşanan büyük farklılaşmaların vurgusu da bu noktaya bağlı olarak daha kolay kavranabilir hale gelmektedir.

"Korkuların yoğunluğu düşünöldüğünde, hiç yabancı yoksa icat edilmelidir. Yabancı, mahalle sakinlerinin güvenlik amaçlı gözetleme yapması, kapalı devre televizyon ve tepeden tırnağa silahlı korumalar vasıtasıyla günlük olarak icat edilir ya da tercihen yorumlanır. Tetiklediği ihtiyat ve savunucu/saldırgan atılımlar, kendi

⁴*Geç modern ya da neoliberal kent hayatının.*

hedeflerini yaratırlar. Onlar sayesinde yabancı, saçma bir yaratık şekline sokulur, yaratık da tehdit haline dönüştürülür. Etrafa saçılmış, serbestçe dolaşan kaygılar, sert bir çekirdek edinirler. Asırlık saflık rüyası, kısa süre önce, "kusursuz" (şeffaf, kestirilebilir, beklenmedik olaylardan muaf) toplum görüşünü sarmaladı ve artık esas hedefi "güvenli mahalle cemaati" oldu... uzun yolun ufkunda görünen ise "gönüllü gettonun" tuhaf bir mutandıdır" (Bauman, 2016, s. 122-123).

Mevcut haliyle de yabancılar, bir bakıma gereklilik hükmüne bürünen korkutuculuğuyla birlikte, kentsel yaşamda ortaya çıkan mantıksızlıkları rasyonelleştirebilir gerekçeler haline gelmektedir. Bu açıdan artık kalıcılık edinen 'yüksek ihtiyatlılık' tarzının (Furedi, 2001) etrafında şekillenen kent hayatındaki pek çok davranışın makulleştirici zemini de yine bu türden bir yabancılık imgesi olmaktadır. Nitekim bu kitlelerin yaşadığı türden 'yabancı korkusu' (zenofobi) anlaşılan zihinlerinde gerekçeli, makul ve somutluğu olan diğer pek çok gündelik hayat davranışını kodlayan (ve dolayısıyla da mümkün kılan) asıl faktör olmaktadır. Bir bakıma yabancı ya da yabancı korkusu, onlar açısından 'haklılığı olan' kentsel korkular inşa edebilmenin gerekçesidir. Dahası geç modern bireylerin kentteki yaşam stratejilerinin heterofobik, miksofobik ve agorafobik hallerdeki saplantılarla sürdürülebilmesi adına bir makuliyet çerçevesi olmaktadır. Nitekim yaşananlar onların kent hayatına karşı sergiledikleri 'karışma korkusunu' tetikleyen durumların neden bir yaşam stratejisine dönüşebildiğinin de açıklayıcısı olan noktadır. Tüm bu yaşananlar da yeni kentin niteliklerine özgü 'küresel vasıflı bireylerin' yabancı korkusu üzerinden miksofobik karakterli şahsiyetler haline getirmektedir. Çünkü artık yeni tarzdaki mahremiyet (ve ona yüklenen yeni güvenlik stratejileri) mekân olduğundan daha değerli hale getirdi. Mahremiyet yeni tarz konseptler eşliğinde bir güvenlik vaadine dönüşünce, mekân da buna özgü bir sembolik değer kazanır oldu. Çünkü belirsizliği kontrol etmek adına mekân artık değerli bir araçtır. Kalabalık ve yabancı bağlamında şekillenen kamusal tekinsizliklerin korkutuculuğu da artık önemli bir derinliği içerisinde barındırır oldu. Karşımızda duran şey de geç modern kent hayatının miksofobik koşullarının bu yüzden kalıcı bir tarz ediniyor olmasından başka bir şey değildir. Bir bakıma da Aristo'nun kent saptamasının çöküşünü ilan eden gerçeklik olmaktadır. Bizim de bir arada olmanın gereksizliği ve anlamsızlığı bağlamında ifade ederek 'kent'in sonu' dediğimiz noktanın kalıcılık kazanmasıdır.

"Miksofobi kendisini, çeşitlilik ve farklılıklardan oluşan bir denizin ortasında benzerlik ve aynılıklardan oluşan adalar kurma eğilimiyle belli eder... Hali vakti yerinde şehirlilerin, insanın başına ne geleceği belli olmayan şehir sokaklarından kaçıp kendilerine çevresi duvarlarla örülü, silahlı güvenlik görevlileriyle korunan ve

kapalı devre izleme sistemleri ve izinsiz giriş alarmlarıyla donanmış, içeri kimin alınacağı konusunda seçici davranılan 'kapalı siteler' de bir yaşam satın alma eğiliminden bahsediyorum. Kendilerine sıkı güvenli bir 'kapalı site' de yer edinmiş bir avuç şanslı insan 'güvenlik hizmetleri' için bir avuç para döküyor: her tür karışımından uzak durmak için. Kapalı 'siteler' mekânsal bir anlamsızlık içinde duran özel koza öbeklerine benziyor" (Bauman, 2011b, s. 171-172).

Değişen koşulların ürünü olarak yabancı, kalıcı belirsizliklerden kaynaklı olan dünyada farklı anlamlar yüklediği artık aşıkardır. Hayata dair istikrar anlatılarını yitiren 'geç modern bireyler' için yabancı, geçici de olsa istikrar aygıtı arayışına dönüşmesinin nedenleri vardır. Çünkü mevcut koşulların ürünü olarak ortaya çıkan, 'ruhu kemiren ve bitmeyen korkular' arasında, evin bir güvenlik aygıtına dönüşebilmesi oldukça zor hale gelmektedir. Nitekim evin bu türden bireylerin algılarında, güvenlik söyleminden uzakta bir doğaya erişmesi yaşanabilir hale getirilmesi gittikçe zorlaşan bir mekana dönüşmesine neden olmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan şey, zaten istikrarını yitirdiği için yaşanmaz bir imge edinen kent ve kamusal hayata karşı, evin de yaşanabilir olduğu yönündeki anlamını yitirmesinin eklenmesidir. Doğal olarak evin güvenli bir yer olduğu söyleminin yaşatılabilmesi, bir bakıma kentin ya da kamusal hayatın (içindeki yabancılarla birlikte) yaşanılmaz olduğunun baştan kabul edilmesine bağlı hale gelmektedir. Bu koşulların ürünü olan "güvenli ev imgesi; sokağı, 'evin dış'ını tehlikelerle dolu bir alana dönüştürür;... -ki bu riskler 'tanıdık olmayan insanları', tam düşman değilse de 'tehlikeli ögelere' dönüştürür- temizlenmiş bir mekân düşüdür... Başka bir deyişle bu ev, kent hayatının, yabancıların yabancılar arasındaki hayatının acıları ve üzüntüleri için çok arzulanan bir çaredir" (Bauman, 2011a, s. 116-117). O halde yabancı, klasik anlamına sadık bir gerçeklik olarak varlığını devam ettirmesi hiç de mümkün görünmemektedir.

"Yabancılar, aynı zamanda, bilinmeze, belirsizliğe ve tahmin edilmeze karşı içimizde taşıdığımız korkuyla isabetli ve işe yarar bir çıkış kaynağı sağlar. Evlerimizden ve sokaklarımızdan yabancıları kovarak belirsizlikten hortlamış güvensizlik hayaletini bir süreliğine de olsa def etmiş oluyoruz: Bu korkutucu ama ele avuca gelmezliğiyle sinir bozan canavar temsilen de olsa yakılmış olur. Ancak bu şeytan çıkarma ayinleri akışkan modern hayatımızı zedelemeyen ve kesinlikle iyileştirerek bitmez: Güvensizlik yaymayı sürdürür ve yaşam inatla belirsiz, düzensiz ve değişken kalmaya devam eder" (Bauman, 2011b, s. 169-170).

Ortaya koyduğumuz gerçeklikler bağlamında yaşanan kentsel hayatı incelediğimizde, artık kentsel ayrışma dinamiklerinden biri olarak 'yabancılaşma imgesi', yenilenen kent ortamında yaşanan mekânı kodlama aracına dönüşmüş durumdadır. Bu açıdan da birlikte yaşam stratejisinin çıktısı olması beklenen kentin toplumsal ilişki

ortamları, artık hiç olmadığı kadar 'nötrleşen ilişki mekanları' (Sennett, 1999) haline gelmiştir. Bu yönüyle tarihsel bağlamı da dikkate aldığımda, 'yabancı imgesine' yüklenen anlamlar üzerinden hiç olmadığı kadar ayrışan ve hatta ilişkisiz bir birlik-teliğe dönüşen kent ortamı, 'güvenlikli siteler' özelinde 'kent'in sonu' diyebileceğimiz bir yenilenen yaşam formunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan tüm birlikte yaşam stratejilerini karşısına alan güvenlikli sitelerdeki mekânsal dizayn hali, neoliberal ölçeklerde dönüşümler yaşayan kentin en önemli sunumlarından birisi olmaktadır. Yaşanan gelişmelerin 'kenti içeriden parçalaması' olarak adlandırabileceğimiz bu dönüşüm, Aristo'nun ortaya koyduğu kent tanımından çok başka bir gerçekliği ortaya koymaktadır. Bu bakımdan artık kentsel yaşam, 'farklılıklar ekseninde bir arada olma' imgesinden uzaklaşarak, kodları belli olan kent kategorilerindeki benzerlerle birlikte yaşam imgesine dönüşmüş durumdadır. Çünkü yabancı'nın artık bir bilinemezlik ve belirsizlik faktörüne dönüşen haline karşılık, geç modern bireylerin de ilişkisizlik ya da içe kapanma talebinde bulunma (Sennett, 2010) durumları giderek hayati bir güvenlik stratejisi haline gelmiştir. Bu bakımdan güvenlikli sitelerin neoliberal kente özgü bağlamlarda bulunduğu ilişkisiz özel hayatlar; yabancı'nın tekinsizliği, kestirilemezliği ve belirsizliğine karşılık ilişkisizlikler sağlaması açısından da 'geç modern bireylerin' arzuladığı yaşam alanları olmaktadır. "(Artık) Kentte, bir kişinin evinin bulunduğu yer bir başka kişi için düşmanca bir ortamdır... Kent sakinleri yabancıların varlığını göz ardı edebildikleri ve işaretleri görülen tehlikeleri etkisiz hale getirebilme derecelerine göre tabakalaşırlar" (Bauman, 2011a, s. 113-114). 'Neoliberal kentte' yaşanan belirsizlik, kentin doğallığı olan yabancıyı her haliyle (saf bir tehlike göstergesi olmasa bile)⁵ bir potansiyel tehlike göstergesine eşitlenmiş oldu. Ötekine dair olan hayat biçimlerini kabul etmeyen bu türden yaşam biçimleri, tıpkı bir istilacı rolünü oynayan yabancıya dair zenofobik ve heterofobik tavırlar takınmaktan kendini alamamaktadır. Artık böylesi korkular bir kent sıradanlığı halini gelmiş durumdadır (Bauman, 2010). Bu açıdan geç modern evredeki yaşananlar bağlamında ortaya çıkan 'güvenli ev' imgesi, neoliberal dönüşüme özgü yeni bir yaşamsal form niteliğindedir. En önemli sonucu da inşa edilen korkulara özgü şekillerde (tıpkı yabancı korkusunun inşası gibi) içerdiren büyük bir çöküş yaşıyor olmasıdır.

"Görünüşe göre ayırım pratik değerini büyük oranda yitirirken mekâna göre ayırım önem kazanmıştır. Ortak kentsel yerleşim alanları bütün öteki türler arasından ağırlıklı olarak bir tür insanın bulunabileceği ya da belli türden insanların bulunmayacağı alanlara bölünmeye başlamıştır; böylelikle hata ihtimali büyük oranda azaltılmıştır. Özelliği olan, seçilmişlerin girebildiği bu alanlarda bile kişi

⁵Çünkü bu türden sunumların dilinde somutluğu olan göstergeler söz konusu değildir.

hala yabancılar arasındadır ama en azından artık yabancıların kabaca bir kategoriye ait olduğundan (ya da daha çok, alternatif kategorilerin çoğunun dışlandığından emin olabilir. Dolayısıyla ayrıma tabi alanların uyumlu hale gelmeleri ancak dışlama uygulamaları, seçici ve bu yüzden sınırlı kabul uygulamaları ile sağlanabilir... Kontrol noktası, resepsiyon ve güvenlik görevlileri, hepsi dışlama uygulamalarının belirgin simgeleri ve araçlarıdır. Onların mevcudiyeti, korudukları ve denetledikleri yere ancak seçilmiş insanların girebileceği anlamına gelir... Korunaklı giriş kapıları ile belirlenmiş sınırlı toprak parçası, dış dünyadan farklı olarak yabancılardan kurtarılmıştır. Böyle korunaklı bir yere kim girerse içerideki başkalarının bir dereceye kadar yabancılara özgü olağan muğlaklıktan arınmış olduğundan, içeride karşılaşılabilecek bütün insanların en azından seçilmiş özellikler açısından birbirlerine benzediklerinden ve bu yüzden aynı kategoriye ait kişiler olarak muamele görebileceklerinden emin olabilir" (Bauman, 2010, s. 76-77).

Tüm bu vurgulardan hareketle çalışmamızın bundan sonraki kısmında da ortaya konulan tartışmanın çerçevesine özgü olarak, İstanbul'daki güvenli sitelerde yaşayan bireylerin gündelik hayatlarındaki bu türden yansımalarının neler olduğunun saptaması yapılmaya çalışılmıştır. Bu vurgulardan hareketle de ortaya konulan tartışmanın mevcut kentlerimiz bağlamındaki yansımalarının örnekleri detaylandırılarak yaşanmakta olan gerçeklik açıklanmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği

Tartışmamızın temelini oluşturan alan çalışması, 2016 yılının Ocak ayında sonlandırılan 'Neoliberal Kentsel Dönüşümün Yeni Mekânsal Alanları Olarak Güvenli Siteler: İstanbul Örneği Üzerinden Kapalı Yerleşimlerin Risk ve Güvenlik Bağlamında İncelenmesi' adlı doktora tezinin verileri üzerinden derlenmiştir. Söz konusu araştırmanın ortaya konulan özgün verilerinin, bu çalışma ile uygunluk gösteren çıktıları arasından yapılan yeni bir derleme ile tartışmanın ortaya koyduğu gerçeklikler irdelenmeye çalışılmıştır. Merriam'ın da ifade ettiği gibi (2013) "sınırlı bir sistem ya da vaka belirli bir sürecin, konunun ya da kaygının bir kesiti olduğu için... özünde ilgi çekici olduğu için seçilebilir" (s. 41-42) saptaması, elde edilen 'veri grubunun' ilgi çekici özgünlüğü ve tutarlığı açısından yeniden değerlendirmesi teşvik edici cinstendi. Bu nedenle de çalışmanın alanında karşılaşılan verilerin kendi içinde tutarlılık gösteren 'yabancı korkusu' bağlamı, tartışmanın merkezine konulan irdeleme kıstası olmaktadır. Çünkü bu yöndeki yoğun ve tutarlı veri grubu, neoliberal kentin kendi içinde işlettiği büyük bir 'yabancı korkusunu' açık eder nitelikteydi.

Çalışma İstanbul metropolitan alanındaki güvenli sitelerde yaşayan 57 kişiyle nitel kıstaslarda sürdürülen derinlemesine görüşmeler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Toplamda çalışma boyunca yaklaşık 50 saatlik (49,13) ses kaydı oluşturulmuş ve ortaya konulan kayıtlar üzerinden 'söylem analizleri' vasıtasıyla da derinlemesine irdelemeler yapılarak verilerin derlenmesine çalışılmıştır. Çalışmanın geniş bir alana yayılması (bkz. şekil 1) ve görüşülen kitlenin nitel çalışma açısından oldukça büyük bir rakama erişmesi, çalışmanın başında belirlenen bir planlanmışlık değildi. Görüşmelerin 57 kişiyle sonlandırılmasının nedeni, ilgili sayıya erişildiğinde alanın sunduğu verilerin doygunluk gösterdiği ve kendisini tekrarladığı gerekçesiydi. Nitekim alanın sunduğu veri grubu bu rakama kadar ikna edici bir doygunluk göstermemişti ve çalışma ekibi de süreci nitelikli veriler sunduğu gerekçesiyle sürdürülebilir bulmaktaydı.

Çalışmaya konu edilen kitlenin ortaya koyduğu 'güvenlik' gerekçeli olan aşırı ihtiyatlı yaşam tarzı alan boyunca kendilerine erişimi oldukça güç hale getirmekteydi. Çünkü hedef kitle zaten kentin rutinlerine mesafeli bir hayat tarzını ortaya koyarak 'güvenlikli sitelerde' yaşamayı seçtiği için kentin geleneksel karşılaşma mekanlarında erişilebilecek bir kitle olmaktan çıkmaktaydı. Bu zorluğu aşabilmek adına alanda 'kartopu (snowball) tekniği' kullanılmış ve belirlenen referans kişilerle başlayan sürecin sonraki görüşmecilere erişimi sağlayacak şekilde olmasına dikkat edilmiştir. Bu nedenle 'kartopu tekniğinin' alan çalışmasının başından sonuna kadar sürdürülmesine özen gösterilmiştir. Nitekim çalışmanın 'aşırı ihtiyatlı' olan hedef kitesiyle, elde edilen referans kişiler üzerinden bir araya gelinmesinin çalışma açısından önemli bir avantajı olmaktaydı. Çünkü hedef kitlenin 'güvenlik gerekçeli' özgün profili, çalışma boyunca büyük bir probleme dönüşen 'güven eşiği' sorununa pozitif yönlü katkı sağlamaktaydı. Bir bakıma alanın eriştiği zengin veri grubu bunun ispatı niteliğindedir.

Şekil 1. Araştırma boyunca alanda görüşme yapılan yerlerin kodları ve örneklem sayılarının dağılımına dair tablo

Araştırmanın Bulguları ve Yorumlanması

İlk olarak çalışmamız kapsamında görüştüğümüz 'görüşmeci 31'in yabancıya dair söyledikleri bizler için son derece önemlidir. 'Görüşmeci 31' 27 yaşında olan bir kadındır ve uzman doktor olarak çalışmaktadır. Kendisinin gündelik hayatında yüklediği yabancı imgesinin korkutuculuğuna dair bizlere söyledikleri, onun için belirsizliğe karşılık gelen 'yabancı'nın' mekansal formlarla ilişkili bir gerçekliğinin olduğunu anlatıcısıdır. Bu açıdan kendisi konuşması boyunca "yabancıdan korktuğunu ve tedirgin olduğunu" ısrarla vurgulamaktadır. Fakat onun için yabancıya dair yaşadığı korku ve belirsizliğin mekânsal bir derinliğe sahip olmasının anlamı çok değerli göstergeleri de içerisinde barındırmaktadır. Çünkü yabancı imgesinin onun hayatı adına site içi ve dışı olmak üzere iki boyutlu bir gerçekliğe dönüşmesi, aslında hayatındaki güvenlik algısının da detaylarını veren vurgulamalardır. Bu açıdan sitenin kurgulanmış ve satın alınmış doğası, onun yaşadığı kentsel belirsizliklerin önemli bir belirleyeni olan yabancı imgesine dair bir istikrar aracı olarak nasıl işlevler üstlendiğinin anlatıcısıdır. Kendisinin buradaki yaptığı vurgular tıpkı Bauman'ın 'para verilerek satın alınmış kurgusal yaşamlar' bağlamına karşılık gelen bir gerçekliğe sahip olduğunu anlatan cinstendir. Ayrıca yabancıya dair onun bu türden yaptığı saptamalar, 'görüşmeci 31'in kentsel yaşamdan kaçınma çabasının sınıfsal temellerinin

olduğunun da vurgusudur. Çünkü içerideki yalıtılmış yaşamın verdiği güvenlik, site sakinlerinin kendisine verdiği güvenle ilgili somut şeyler olmaktadır. Sadece kendi hayatına dair var olan sınıfsal kodlarla uyumluluğu olan şeylerdir. Görüşmecinin sitenin dışına dair var olan algısı, dış dünyada var olmakla ilgili bedensel her türden deneyimi korkutucu hale getirmektedir. Yürümek -hele ki dışarıda ve yabancılar arasında- görüşmeci için başlı başına kaygı verici bir durum olmaktadır. Kentteki böylesi her türden bedensel temas bir korku faktörü edindikçe, mekânsal kapatılma ya da yalıtılma da geç modern bireyler için (onların gündelik hayatlarındaki savaşlar adına) bir tür kurtuluş mücadelesine dönüşmektedir. Bu nedenle ki 'görüşmeci 31'in anlattığı türden hisler, onun yaşadığı kentsel deneyimlerin ürettiği bir gündelik hayat hikâyesi olmaktadır. Görüşmecinin yaşadığı kentsel deneyimlerin ürünü olarak kentin doğal hali, kendisini düşman topraklarında hissetmesi için yeterli bir koşul haline gelmektedir. 'Bedensizleşen kamusal alanlarda' her türden kamusal deneyimin korku yüklü olması da bu yüzden beklenir bir durumdur. Kentin belirsizliklerle yüklü hali, ona dair en sıradan olan şeylerin bile yapılıırken birer kaygı faktörüne dönüşmesine neden olmaktadır. Bu açıdan görüşmeci için 'sitenin dışında -hatta arkada bir yabancı varken- yürümek' korku yüklü bir deneyim haline gelmektedir. Fakat kendi vurgularının devamındaki ifadelerde görüşmecinin, içinde yaşadığı şehri yabancı ve belirsizlik bağlamında ifade edişi, sitenin onun kendi hayatında yaşadığı belirsizlikler adına bir istikrar aracına dönüştürüldüğünü anlatmaktadır. Bu açıdan ki site hayatı, onun yabancı bağlamında yaşadığı belirsizlikler ve korkutuculuklar adına bir sınırlama ve istikrar aracıdır. Nitekim sitenin verdiği 'sınırlar', onun hayatı adına 'yabancılarla dolu şehrin' sokulamazlığını garanti eden bir araç olmaktadır.

Görüşmeci 31 (27, K, Uz. Dr.): "İstanbul artık korkutucu. Tanımadığım biri arkamdan yürürse korkarım. Ama sitenin içinde yürürse korkmam... Siteye girdiğim anda kokladığım hava bile değişiyor zannediyorum bazen. Özellikle nöbetten çıktığımda onu yoğun hissediyorum. İçeride yürürken derin nefes alıyorum. Hatta bazen Cumartesi nöbetçiysen ve Pazar günü çıktıysam, özellikle peyzajın oradan yürüyüp en azından bir iki mavi-yeşil görüp oradan evime girdiğim oluyor. Bu belki de her şeyi geride bırakmanın vermiş olduğu bir rahatlama da olabilir. Oturduğum yer şehirle arama mesafe koyuyor. İşim bitti, nöbet bitti ve orada kaldı diye. Telefona da mümkünse bakmayacağım gibi."

Yaşadığı yere dair benzer tepkileri veren bir başka kişi de 'görüşmeci 29' oldu. 'Görüşmeci 29'un bir arkadaş ziyareti sonrasında siteye dönüşünü anlatırken kullandığı ifadeler bir savaştan kaçışı anlatan tarzda vurgulardır. Kendisinin "siteye girince yerleri öpecektim" dediği nokta, aslında savaştan

kaçan bir bireyin özel hayatının merkezindeki kalesine erişebilmenin mutluluğunu yaşamasının tepkisi gibidir. 'Görüşmeci 29' bu anlatımında bir gurbetçinin vatana dönüşüne benzer olan anlatımın imgelerini kullanmaktadır. Çünkü kendisinin siteye gelişinin hikâyesi onun için 'özel hayatların kutlandığı yerdeki' savaşların bir örneği hükmündedir. Kişisel savaşların sıradanlaştığı yerde, kente dair gündelik deneyimler de vatana (kişiye ait olan güvenli bölgeye) kaçış ya da düşmanlarla sarılı bir yerde kalesine erişebilmenin hikâyesine dönüşmektedir. Çünkü kent 'geç modern' niteliklerde bir parçalanma yaşarken, kente dair olanlar da bireylerin gündelik hayatlarında 'savaşılması gereken belirsizlikler' haline geldi. Bu nedenle görüşmecinin verdiği tepki, siteye girdiğinde savaşın bitmesi ve bir kez daha özel hayatına sağ salim erişebilmesinin tepkisi olmaktadır.

Görüşmeci 29 (48, K, Muhasebeci): "Biz geçen arkadaşımın Ataşehir tarafına gittik. Sitemize geldiğimizde yerleri öpecektik. Çünkü her yer araba, her yer insan kaynıyor. Karmaşık! Otobüsler!... Çok kalabalık. Bizim sitemiz ferah, geniş. Burada gökyüzünü görebilirsin. Orada mümkün değil. Eski oturduğum yerin önünden geçtim. Şimdiki halime şükrettim. Burası huzurlu... Gökyüzünü görebildim diye öpecektim yerleri."

'Görüşmeci 25'in yabancı bağlamındaki vurguları da oldukça önemlidir. Kendisinin konuşması boyunca "zaman ve mekân kapma savaşı" diyerek ifade ettiği şey, aslında -ironik şekliyle- Bauman'ın dediği (2012a) 'herkesin karate kursuna gitmek zorunda kalmasının' anlatımını yapan benzer tonda bir vurgulamadır. Bu nedenle de onun vurgusunu yaptığı 'bireysel savaşlar' için 'karate kursuna gitmek' ya da 'güvenlikli sitede yaşamak' benzer yönlü tedbirler anlamına gelmektedir. Görüşmecinin anlatımı boyunca altını çizdikleri bağlamında söylenecek olursa, 'yeni savaşın' niteliği gündelik hayatın her yerine sirayet ettiği için, kentsel mekândaki en makul davranış şekli 'yalıtılmış yaşamlar' ya da 'mekânlar' inşa etmekten geçmektedir. Böylesi kentlerdeki yeni tarz konforlar ya da özgürlükler de bu yüzden 'kapatılmanın vaadiyle' ilgili kavramlara dönüştüler. İronik olan nokta ise 'görüşmeci 25'in 'şehir güvenliği' bağlamında yaptığı böylesi vurgulamalar, onun hayatını kentin kadim anlamına aykırı olan hallere savurmaktadır. Bilakis yabancı ya da kendi bölgesinin dışında kalan diğer kent sakinleri, onun için bir mekân savaşının kalıcı düşmanları haline geldiği için, onlarla sosyal temas 'olmaması gereken' bir bağlama kavuşmuş durumdadır. Bu nedenle ki 'görüşmeci 25' gündelik hayatını kendi kodlarının dışında kalan yabancılarla temassızlık bağlamında kurgulamış olmaktadır. Aslında onun güvenlik adı

altında aradığı şey, bir birlikte yaşam biçimi değil sadece kentin parçalanmasından ibaret bir gerçekliktir.

Görüşmeci 25 (43, E, Mühendis-Yönetici): "Bence duvarlar zorunluluk değil. Ama bu toplumun algısıyla ilgili. O sitenin içinde oturan kişiler genelde kendini o mahalle ortamından yalıtılmak ister. Bu sadece can ve emniyet kaygısından değil bence. Bunun en önemli anlamı bence "burası bana ait ve kaptırmak istemiyorum" mantığından kaynaklanıyor. Şehirde/şehrin geri kalanından yalıtılmak istiyorlar kendilerini. Şehrin istemedikleri kesiminden yalıtıyorlar kendilerini. Bu bir su savaşı gibi. İhtiyacınız olan zaman ve mekânı bu yolla elde edebileceğinizi düşünüyorsunuz çünkü. Başkalarına kaptırmamak adına, onun stresinden kendimizi yalıtarak kaçabiliyoruz."

'Görüşmeci 25'in konuşmasının devamında 'şehirdeki yabancıya' dair diğer vurgularında da önemli saptamalarda bulunmaktadır. Kendisinin konuşması sırasında "yabancı benim için, sitenin içindeki ve dışındaki deyince aynı şey değil" dediği nokta çok önemli bir gerçekliğe karşılık gelmektedir. Aslında görüşmecinin burada böylesi vurgularla bizlere anlatımını yaptığı kent, 'kaygıların ortaklığını yaşadığı kişilerle' bir arada olma istekliliğinin vurgusudur. Bu yönlü vurgulamalar karşısında bir 'öteki' arayışını gerektirdiği için, benzer kaygıları yaşamadığı kişiler onun algılarındaki 'ötekiler' haline dönüşmektedir. Bu açıdan ki 'görüşmeci 25'in anlatımında vurgusunu yaptığı 'yabancı tedirginliği', aslında onun hayatına dair beklemediği davranışları sergileme ihtimali olanların üretmesi muhtemel tedirginlikler ya da belirsizliklerdir. Çünkü görüşmecinin konuşmasında "kendinizi yakın hissettiğiniz insanlarla bir arada olmak için gidiyorsunuz oraya" şeklinde ifade ettiği nokta, belli davranış sistemlerinin taahhüdünü veren birliktelikler olarak yaşadığı güvenli siteyi anlamlı hale getirmektedir. Aslında bu noktada 'görüşmeci 25'in yaptığı vurgular, bir bakıma benzer kodlarla donatılmış olan kişilerle bir arada olmanın istekliliğidir. Bu vurgusu yapılan noktaların anlamı, görüşmecinin aradığı güvenliğin, her türden belirsizliği sergilemesi muhtemel yabancılardan arındırılmış mekanlarda yaşabilmek şeklinde olduğunun anlatımıdır. Çünkü onun hayatında var olan kentin anlamının geleneksel koşullardakine benzer bir değeri yoktur. Bir bakıma kent, onun vurgularında zaten 'batmış bir gemi' ve yabancılar da bu yüzden sakınılması ve önlem alınması gereken kişiler olmaktadır. Nitekim buradaki saptamalarında 'görüşmeci 25' (daha öncesinde 'görüşmeci 31'in yaptığı vurgular gibi) 'yabancı imgesini' iki boyutlu bir gerçekliğe dönüştürmektedir. Bu kapsamda da site içinde ve dışında var olan yabancıyı benzer bağlamlarda vurgulamamaktadır. Bu açıdan da 'görüşmeci 25'in geç

modern kentteki yaşadığı yabancı belirsizliği, onun mekana dair kodladığı güvenlik imgeleriyle yakından alakalı şeylerdir.

Görüşmeci 25: “Benim için sitenin içindeki ve dışındaki yabancı bir birinin aynıysa değildir. Bunlar homojen değil benim için... Sitenin içindekiler biziz, dışarıdakiler diğerleri. ‘Bizleri’ tırnak içinde kullanıyorum. Bu algıyla ilgili ama. Daha özel daha kendimizi yakın hissettiğimiz kişiler olarak oraya geliyoruz. Diğerleri de kendimizi yalıtılmak, uzak durmak istediğimiz kişilerdir... Kişiler bunu bir ihtiyaç olarak algılıyor. Başkalarıyla/yabancılarla kendisine zapt ettiği zaman ve mekânı paylaşmak istemiyor. Orayı başkalarıyla paylaşmak istemiyorsunuz ve onun içinde oraya gidiyorsunuz... Bu bir çözüm de değil ayrıca. Çünkü denizde gibisiniz. Titanik battığı zaman filikalar yetersizmiş. Bu ölçülebilen bir şeydir. Site de böyle. Site bir şehir içindeki filikadır ve kesinlikle yetersiz. Yani o Titanik’te neyse, şehirde olan da o.”

Yabancıya dair ortaya koyduğumuz imgeler açısından önemli bir sap-tama da görüşmecilerin ‘geç modern kentteki’ yabancı imgesine yükledikleri yeni tarz anlamlar olmaktadır. ‘Geleneksel modern kentte’ yabancı olanla ilişkiye geçmek bir gereklilik hatta zorunluluk olduğu için kamusal alanı aktif kılan bir unsurken, ‘geç modern kentte’ korkuları ve olası riskleri üstlenen kalıcı bir figüre dönüşmüştür. Yaşanan bu imgesel farklılaşma süreci mekânın içerisine dair var olan güvenlik tabularını da üstlenebilecek bir günahkâr olarak ‘yabancı’nın’ kodlarını farklılaştırmıştır. ‘Yabancı’ (Bauman’ın da vurguladığı gibi) gündelik hayatın içerisinde sahip olunan yeni tarz kodlarla birlikte, kaçınılması gereken bir çeşit düşmana dönüşmüştür. Bu kapsamda ‘görüşmeci 13’ yabancıyı, kendi hayatına dair ortaya koydukları üzerinden dikkate alınınca, ‘kendisini ne zaman vuracağı belirsiz olan *Yunan tanrıları gibi*’ tasvir etmektedir. Nitekim onun anlatımına içkin olan ‘vurulmuşluk’, aslında gündelik hayatının rutinlerinin ya da sıradanlıklarının bozulması olmaktadır. Onun “kimliği belirsiz kentli” olarak tasvir ettiği kişiler, bir bakıma kent tarihinin her evresinde var olan doğallıklar olmaktadır. Bu açıdan da ‘görüşmeci 13’ kendi hayatının güvenliğini, inşa edilen yalıtılmış güvenlik adacığın bağlamındaki ‘yabancılar mekânlarında’ yaşamakla çözdüğünü düşünmektedir. Aslında onun ortaya koyabildiği vurgulamalar net bir verinin sonucundaki somut çıktılar değildir. Bir bakıma onun anlatımına içkin olan korkular, üstesinden gelemediği belirsizliklerin ürünü şeylerdir. Geç modern kent ortamındaki hayat ‘görüşmeci 13’ özelindekiler gibi kalıcı bir belirsizlik girdabına dönüşünce en iyi çözüm kaçış, kapanma ya da farklılıklara karşı temassızlık olmaktadır. Tıpkı Bauman’ın vurguladığı tonlamayla söylersek, ‘görüşmeci 13’ün yaşadığı belirsizlikler ona kenti (yani

kuklayı) yaktırmıştır. Hal böyle olunca da onun yaşadığı 'yabancı korkusu' bağlamında talep ettiği şey aslında 'kentin sonu' olmaktadır.

Görüşmeci 13 (55, E, İşletmeci-Gn. Md. Yrd.): "Yabancı'nın siteye giremiyor olması benim için bir huzur kaynağı. Satıcısı, pazarlamacısı giremiyor. Zırt pırt kapınız çalınmıyor. Artık tanıdık ziyaretleri de haberli olduğu için bir sürprizle karşılaşmıyorsunuz. Kapınız çaldı, "ben size şunu satayım" gibi şeyler yok. Bu da önemli bir faktör. Kimliği belirsiz insanların giremiyor olduğunu biliyorsunuz... Artık şehirde 'İstiklal'de- bir restorandan gece 11.30-12.00'de çıktığınızda sizi neyin beklediğini bilmiyorsunuz. Şehre artık kimse güvenmiyor. Ben Acıbadem Caddesi'ni seçtim. Çünkü orası nispeten daha güvenli bir yer ve bunu orada yaklaşık %25 daha fazla tüketim harcamam olmasına rağmen yaptım. Domates 7-7.50 lira. Hiç inmedi. Aslında %100 ve biz de bunun bedeli olarak bunu ödüyoruz."

'Görüşmeci 43'ün de görüşmemiz esnasında "içerisi ve dışarısi" şeklinde izah ettikleri söz konusu tartışmamız bağlamında önemli vurgulamalardır. Çünkü kendisi -tıpkı 'görüşmeci 25' gibi- 'sınırları belli bir dünyanın huzuru' 'içeride' (sitenin içinde) olmakla yaşadığının vurgusunu yapmaktadır. Kendisinin konuşmasında "huzur kaynağı" olarak ifade ettiği noktayı, "yabancı'nın giremiyor olması" şeklinde izah etmesi de algılarındaki yaşadığı 'yabancı korkusunun' anlatıcısıdır. Bu yönüyle görüşmeci aslında siteyi 'kaygıların ortaklığı' şeklinde izah edilebilecek bir birliktelik olarak algılamaktadır ve bu durum onun hayatını kurma stratejisinde önemli bir yere sahiptir. Görüşmeci konuşması boyunca, "dışarıdan olanlar" şeklinde ifade ettiği her türden yabancı'nın korkutuculuğunu çok önemli gördüğü için, sitede çalışan 'bahçıvana karşı da tedirgin olma' gerekliliğini hissettiğinin vurgusunu yapmaktadır. Çünkü 'korku, üstesinden gelinmesi muhtemel bir belirsizlik biçimi olmaktan çıkınca, aşırı kaygılı bireylere kukla yaktırmaktadır'. Yabancı her türden belirsizliği üstlenebildiği için ki görüşmeci güvenilirli bir sitede bile "yabancıya yaklaşma!, konuşma!" şeklinde çocuğuna nasihatte bulunma gerekliliği hissediyor. Aslında onun bu türden vurgusunu yaptığı şeyler, somut bir gerçekliğe dayanan korkuya karşı alınmış bir güvenlik tedbiri olmamaktadır. Bu bakımdan görüşmecinin çocuğuna nasihatinde içkin olan şey, aslında onun üstesinden gelmekte zorlandığı ve hayatının her yerini saran öldürücü belirsizliğin girdabıdır. Bu nedenle de görüşmeci kentin sıradanlıklarına dair kalıcı anksiteler yaşamaktan kendisini alamamaktadır. Onun bu tükenmişliği karşısında çocuğuna söyledikleri ise yalnızca ortaya koyabildiği tabularının çıktısıdır. Bir bakıma da onun bu yönlü çabalarının nedeni, yaşadığı büyük kentsel korkulara karşı üretmiş olduğu somutlaştırma çabalarının kendisi olmaktadır.

Görüşmeci 43 (43, K, Tekniker-Girişimci): "Sitenin içine yabancıların giremiyor olması, kontrolün olması bu yüzden önemli. İçerisinin ve dışarısının sınırının net olması bir huzur kaynağı benim için. Ama siteye yine de bahçivanlar geliyor... Onlara da temkinli oluyoruz. "Yabancıya yaklaşma, konuşma, evde yalnızsan kapıyı açma" diyoruz sürekli ona (çocuğuna)."

'Görüşmeci 43'ün konuşmasında vurguladığı yabancı korkusunun büyüklüğü, onun konuşmasının devamındaki detaylı anlatımlarıyla birlikte daha kolay anlaşılır olmaktadır. Görüşmecinin hayatında var olan yabancı imgesi, her türden korkuyu ve belirsizliği üstlenebilme potansiyeli olan bir hayalet misalidir. Kızına verdiği "bir yabancı yaklaştığında çığlık at" nasihatı, eğer bir kentin kamusal alanında sergilenmesi istenilen davranışsa ve herkesin yabancı olduğu bir yerde atılması isteniyorsa akla şu soruyu getirmektedir: 'Yabancı yanına yaklaştığı için çığlık atan kişi, çığıyla birlikte neyin olmasını beklemektedir?' 'Diğer yabancıların kendisine yardım etmesini mi?' Bu açıdan görüşmecinin verdiği nasihatler aslında rasyonelliği olan nasihatler değildir. Sadece onun yabancı korkusu karşısında düştüğü çaresizliğinin göstergesidir. Fakat burada dikkati çeken bir diğer nokta görüşmecinin içine düştüğü güvensizlik sarmalı 'yabancı korkusu' bağlamında kenti de bir savaş alanına çevirmiştir. Bundan ötürü görüşmecinin düştüğü çaresizlik de bir 'can havliyle' attığı "çığı" dönüşmektedir. Tıpkı 'görüşmeci 25'in kentsel yaşamı benzetip bir 'can havli' örneği olarak verdiği "fili-ka savaşları" gibidir. Onun yaşadığı böylesi bir tedirginlik içine düştüğü kalıcı anksiyetelerin ürünü olan 'bitmeyecek korkularının' anlatımıdır. Çünkü verdiği savaş tablosu onun gündelik hayatında bitmesi muhtemel bir savaş tablosu gibi durmamaktadır. Kendisinin tutulduğu 'kalıcı anksiyete', aslında korkularının hiç bitmeyecek şeyler olduğunun da anlatıcısıdır. Bunun karşısında kızına yapabildiği ve yapılmasına dair verdiği nasihat, aslında kamusal hayattan, kentten ve hatta hayatın doğallıklarından (belki de hayatın kendisinden) vazgeçmek anlamındaki nasihatler olmaktadır. Bir bakıma onun içine düştüğü ve 'yabancılar' şeklinde dışa vurulan kalıcı korku koşullarının sonucunda kente dair pasif yaşamların istekliliği oluşmaktadır.

Görüşmeci 43: "Kızıma nasihat veririm "Tanımadığın biri yanına yaklaştığında uzaklaş, bağır, çığlık at". Çünkü bilemiyorsunuz. Bu kadın da olabilir, erkek de olabilir. "Konuşma", "bir şey alma" ... Hele şu an! "En samimi arkadaşın bile olsa!" Şu anda 'şeker' diye bir şey var. Uyuşturucuları ilkokula bile öyle sokmuşlar: "Arkadaşın bile verse, böyle bir şey sakın alma". Çünkü ona da bir arkadaşı vermiştir: "Bilemezsin! Şeker mi istediniz! Paranız var cebinizde gidin, satın alın kantinden". "Hiç kimsenin ne verdiğini yiyin ne tanımadığınız bir insanla konuşun." "Uzakla-

şın, bağırın, yanına doğru gelirse çığlık at.” “Tanıyorsun ama çok samimi olmadığın bir insanla çok fazla yakın temasta bulunmayın.” Bu tarz şeylerle onu sürekli uyarıyoruz... Kızıma “tanımadığın kişi bizim siteden de olsa gitme görüşme” derim. Çünkü bilemezsiniz! Her türlü insan olabilir.”

Bu noktada bir başka önemli örnek olarak da ‘görüşmeci 10’un yaşadığı ‘yabancı korkusunun’ detayları verilebilir. ‘Görüşmeci 10’un yaşadığı ‘radikal kuşkunun’, her türden kent doğallığını olası bir risk hesabına dâhil etmesiyle yakından alakalı olduğu görülmektedir. Bu nedenle ki ‘görüşmeci 10’ için yabancı, sadece yabancı olduğu için kokutucu bir imgeye dönüşmüş bir kent gerçekliğidir. Hatta içerisinde taşıdığı tüm belirsizliklerle birlikte, ‘satın alınmış muhitlerden’ uzak tutulması gereken bir kent tabusu olmuştur. Onun kafasındaki var olan yabancı aslında (Furedi’nin tabiriyle söylersek) ‘Yunan tanrılarının tekinsizliği gibi bizi her an vurması mümkün olan yüzergezer felaketler misalidir’. Her zaman yaşanan ‘kötü bir şey olacak hissi’ genel kabul haline geldikçe, yabancı da her an kötü bir şey yapacak bir figür olarak felaket taşıyıcısı hükmüne dönüşmüştür. Bu yüzden ki onun için ‘satın alınmış boş sokakların’ bir anlamı da ‘her an bir şey olacak hissiyle yaşayanların’, bir şey olmasın istekliliğiyle boşaltılmış olduğu sokaklardır. Bu da bir bakıma ‘görüşmeci 10’ için, korkuları adına kuklayı yakmaktan başka bir şey olmuyor. *Bize göre ise ‘kenti yakmasından’ (ya da kentin sonunu getirmesinden) başka bir şey değildir.*

Görüşmeci 10 (41, K, Mühendis-Yönetici): “Yabancı olarak, iyi niyetli olmayan insanların buraya giremeyeceğini bilmek rahatlatıcı bir durum. Eskilerin dediği gibi; hırsız, uğursuzu, arsız var. Böyle insanların giremeyeceğini bilmek, girenlerin de en azından birini tanıdığını ve ona geldiğini bilmek rahatlatıcı, iç huzuru veren bir şey.”

Bir başka önemli örnek olarak da ‘görüşmeci 19’un ifadelerini vermek mümkündür. Onun yaşadığı türden kent deneyimleri de kentsel hayata ‘karışma korkusu’nu yaşayan ‘geç modern bireylerin’ özelliklerini dışa vurmaktan başka bir şey değildir. ‘Görüşmeci 19’un neoliberalleşen hayata kapılmasını mümkün kılan araçlardan kopamaması, özeli dışında da özeline dair tepkiler vermesi, temasın her türüsünü tehlike olarak algılaması, bakışlardan bile tedirgin olup bunları bir kapanma gerekçesi olarak görmesi gibisinden yaşadığı tüm belirsizlikler onun özel hayatına çekilme gerekçesini makulleştirir durumlardır. Fakat ‘görüşmeci 19’un yaşadığı her türden belirsizlik onun özel hayatını kutsamasına ve kamusal hayatı adına pasifleşmesine neden olması, aslında onun yaşadığı ‘yabancı korkusunun’ ne kadar büyük bir miksofobiye içerisinde taşıdığının da anlatımı gibidir. Bu açıdan onun hayatında kente dair her türden temas bir belirsizlik faktörüne

dönüşerek korkutucu bir hal aldığı için, bu türden davranışlar sık karşılaşılır şeyler oldular. Sonucu da 'görüşmeci 19'da olduğu gibi 'yabancı korkusunun' ürettiği kaçışlar, pasiflikler ve de miksofobiler olmaktadır.

Görüşmeci 19 (32, K, Uz. Dr.-Öğr. Üy.): "Toplu taşımalar çok sıkıntı. Çok kalabalık çünkü. Esasında şöyle bir sorun var. İstanbul'da çok farklı insan grupları olduğu için toplu taşımayı kullanmak bence çok büyük bir problem. Bence trafik sorunu da bu yüzden çözülemez. Çünkü bir kadın -normal işe gidiş kıyafetiyle- eteğini giyip, topuklu ayakkabısını giyip, normal bir takım elbiseyle metrobüse ya da Marmaray'a bindiğinde; Doğudan gelmiş, yeni göç etmiş, etrafında sadece bakımsız kadınları görmüş bir erkeğe değişik geliyor. Ve onun görsel olarak tacizine maruz kalıyorsunuz. Dolayısıyla böyle kadınlar, birazcık da ekonomik durumları iyiyse, arabayla işe gitmeyi tercih ediyorlar. Ben de bunlardan biriyim. Bir uzmanımız var. O da karşıda oturuyor. Esasında Marmaray'ı kullanmak daha kolay, çok zaman kazandırıyor ama o da güzel bir kıyafet giydiğinde Marmaray'a binemiyor. Arabayla geliyor. Bu sosyolojik sorun çözülmediği sürece de bu trafik devam edecek. Siz parfümünüzü sıkıp Marmaray'a biniyorsunuz, adam beş gündür duş almanmış. Yanınız tıklım tıklım gidiyorsunuz. Ciddi bir problem bu. Kimse farkında değil ama çalışan ve toplu taşıma kullanan bir kadının tacize uğramadığı yoktur."

Nitekim 'görüşmeci 19'un devamında ortaya koydukları da 'özel hayatına' dair yaşadığı derin kaygıların, onun kentten kaçışının nedeni olduğunu daha net anlatabilmektedir. Onun 'tehlike' ve 'kaçışın gerekçesi' olarak ortaya koydukları, aslında özel hayatını tehdit etme ihtimali olan farklı kent profillerine dönük bir kaygılar olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan onun yaşadığı bu türden kaygılar 'miksofobik' tepkiler vermesinin de nedeni olmaktadır. Aslında onun anlatımında vurgusunu yaptığı ve "kentten kaçış" olarak ifade ettiği noktaların anlamı özel hayatına dair hissettiği tehlikeler olmaktadır. Fakat bu durum kendi içerisinde 'kentin parçalanmışlıklarını' doğal bir sonuç olarak ortaya çıkaran gerçeklikler olmaktadır. 'Görüşmeci 19' da konuşmasında, özel hayatına dair tehdit olarak gördüğü profillerden kaçışının 'toplumu bölen bir kaçış' olduğunu kabul eden vurgular yapmaktadır. Fakat onun tehlike algısının düşük statülülere yönelmesinin nedeni, aslında hayatına dair beklentilerin onlar tarafından bozulabileceğine dair yaşadığı kaygıdır. Çünkü onun hayatındaki istikrar ancak kendisine benzer olan kodlara erişmiş kişilerle bir arada olduğunda söz konusu olmaktadır. Bu bakımdan onun tarif ettiği kaçış, bir yönüyle kontrol edemeyeceği yabancıların 'bulaşma korkusunun' ürettiği bir kaçış olmaktadır. Bu nedenle 'görüşmeci 19' için, kaygılandırıcı bir faktör olarak gördüğü 'ötekiler' (site dışındakiler) tarafından rahatsız edilmemek tek kaygı olmamaktadır. Aynı zamanda onlarla aynı mekânları paylaşmak istememek gibi bir beklentisi de vardır.

Çünkü her türden olası temasın onun hayatına dair kurgularını da (bir bakıma tabularını da) tehdit etme (hatta yıkma) ihtimali vardır. Bu nedenle onlarla gerçekçi karşılaşmaların tamamı bir olasılık olarak ortadan kaldırılması gereken durumlar olmaktadır. Çünkü her biri onun hayatı adına artık büyük bir kaygı faktörüne dönüşmüş şeylerdir.

Görüşmeci 19: "Toplumda artık bıçak gibi bir bölünmüşlük var. Bir köyde doğmuş, büyümüş, köy yaşantısını kente taşımış ve o hayatını burada sürdürmek isteyen bir toplum var. Bir de kentte büyümüş, belli zevkleri olan, belli bir seviyesi olan -görsel anlamda, işitsel anlamda, her anlamda- insanlar var ve bu insanlar diğer kesimle temas etmek istemiyor. Diğer kesimde kendini dönüştürmek istemiyor. Sinemaya gideyim, tiyatroya gideyim diye bir kaygıları yok. Bu olmadığı için de aynı kısır döngü içerisinde kalıyorlar. Diyarbakır'ın köyündeki gibi burada yaşamak istiyor ve benim gibi insanlar da onlarla temas etmek istemiyor. Bu siteler de o yüzden var. Bu bir kaçış. Toplumu bölen bir kaçış bu. Çünkü onlar da bu tarafı burjuvazi olarak görüyor. İçten içe bir nefret besliyorlar. Ama onlar gibi de olmak istemiyorlar."

Benzer kaygıların ürünü olan bir diğer vurgular da 'görüşmeci 25'te açığa çıkmaktadır. 'Görüşmeci 25'in anlatımlarında belirttiği duvar imgesi önemli bir saptamadır. Kendisinin sitede duvarlar ve kameralar kaldırıldığına yaşayacağı tedirginlik ve "hemen taşınırım" cevabı, kente dair taşıdığı miksofobinin boyutunu anlatan cinstendir. Çünkü onun yaşadığı yerde var olan sınırların ürettiği mekânsal geçişsizlikler, gündelik hayatın edindiği çatışma koşullarının niteliğini de ortaya koyan önemli detaylardır. Yaşadığı yerde 'duvarların olmaması', onun hayatında üstlenmesi mümkün olmayan yabancı belirsizliğini engelleyebilecek başka bir istikrar aygıtının da olmadığı anlamına gelmektedir. Fakat buradaki askeri stratejiyi (ve doğal olarak da savaş stratejisini) anımsatan duvarı onun için değerli kılan asıl faktör, kentsel yaşama dair *deneyimlenmeyenlerin* de (bir bakıma tabuya dönüşenlerin de) korkusunu yaşayan bu türden kitleler için, yabancıncının belirsizliğini engelleyen göz sınırlarına dönüşebilir olmasıdır. Çünkü görüşmeci burada "hemen taşınırım" derken her hangi bir somut tehdidi ya da deneyimlediği şeyleri dikkate almamakta. Sonraki süreçte yaşanması muhtemel olan tüm tehlike olasılıklarını dikkate almaktadır. Görüşmecinin burada beklenti olarak ortaya koyduğu şey, her yeri saran belirsizlik sarmalı karşısında, yabancıya bulaşmamak adına kendisine dair korunaklı özel alan inşa edebilmesidir. Fakat 'özel alan' şeklinde vurgusu yapılan şey kaynağını 'karışmayı engelleyen' araçlardan almaktadır. Bunların yitirilmesi de bir bakıma 'görüşmeci 25' gibi 'geç modern karaktere sahip olan bireyler' için gündelik hayatın istikrarının yitirilmesi anlamına gelebilmektedir. Bu nedenle de

onun sınırlara ve kameraların kaldırılmasına verdiği tepkiler, yabancıya dair temasın kendi hayatında üretebileceği muhtemel istikrarsızlıkların tepkisidir. Bu durum da sonuç olarak onun bu yönlü vurgularının makuleştirici anlatımları olmaktadır.

Görüşmeci 25: "Sitede duvarlar indirilse, kameralar kaldırılrsa çok rahatsız olurum ve anında taşınırım. İlk önce söylenecek şey: "ben bu kadar parayı bunun için vermedim." Siz orada maddi bir iletişim için de gittiniz. Siz oranın müşterisi olarak bir paketi satın aldınız. Bir hayat tarzı olarak... O bir ayrıcalıktır ve o sizin hakkınızdır da. Sosyal açıdan bir tedirginlik verici, kaygıyı da artırıcı bir durumdur. Herkesin girebilmesi bir sorundur."

Sonuç ve Değerlendirme

Artık kentler (bilhassa geç modern kentler) -Bauman'ın tabiriyle- kentin dışındaki korkular için inşa edilen mekanlar değillerdir. İçerisindeki savaşlar vasıtasıyla ortaya çıkan parçalanmışlıklar adına inşa edildiklerini söyleyebilmek mümkündür. Fakat bu türden savaşların geleneksel savaş biçimlerinden farkı, her an mücadele etmeyi gerektiren bir gündelik hayat stratejisine dayanıyor olmasıdır. Bu nedenle nerede biteceği belli olmayan ve gündelik hayatın rutinine dönüşerek kalıcılık kazanan savaş biçimleri kentsel yaşam için sıradan şeylere dönüşmektedir. Ama bu savaş şekli artık içeriye yönelmiş bir mücadele niteliğine kavuştuğu için kentin içindeki 'istenilmeyen hemşerilerle' gerçekleşen uzun soluklu savaşlar haline gelmektedir. Bu açıdan artık özel hayatların pasifliklerinin, kentsel yaşam adına varoluşsal bir gündelik hayat stratejisine dönüşmüş olduğu görülmektedir. Bu bakımdan kent yaşamında ortaya çıkan pasiflik, kentsel yaşamdan kaçış ya da çekilmek kadar 'açılma/yabancı/karışma korkusuna' (heterofobi/zenofobi/mixofobi) da karşılık gelen bir kent gerçekliğini içerisinde taşımaktadır. Geç modern (neoliberal) kentin bireylerini açılma korkusuna sevk eden bu durum, kentsel yaşama askeri nitelikler kazandırarak, güvenli siteelerde olduğu gibi sınırların daha değerli olduğu gündelik hayatları ortaya çıkarmaktadır. Böylesi bir durumun kalıcı hale gelmesi, kenti artık içeriden parçalayan bir yaşam tarzının kalıcı hale gelmesinin anlatımı olmaktadır. 'Geç modern kentin' bireylerinin hayatındaki savaşların 'biyografik çözümler' şeklinde gündelik hayatın sıradanlığı haline gelebilmesinin nedeni, parçalanmış kentsel yaşamın kendisinden kaynaklanmaktadır. Tıpkı 'güvenlikli site' gerçeğinde tasarlanan hayatın sunumunda karşımıza çıkan detaylarda olduğu gibi.

'Geç modern bireyler', güvenli siteler özelinde tasarlanan hayatlarda olduğu gibi, artık kalıcı ve müşterek 'davalarn' ya da 'bizlerin' bittiği kent havzalarında yaşamaktadırlar. Parçalanan kamusal alanlar (ya da işlevini yitiren kamusal alanlar) kentin belirsizleşen bir yaşam alanı olmasının sonucunda ortaya çıkan mekânlardır. Yabancı korkusunun tetiklediği bir son olarak yaşanan bu gerçeklik, kalıcı korkuları yaşayan geç modern bireylerin özel hayatlarına çekilmelerinin de nedenidir. Çünkü 'güvenlik' toplumsal ya da kamusal bir kent gerçekliği olmaktan çıkınca, kent hayatına karşı güvenlikte olduğuna dair düşünce de salt bireysel çabalara bağımlı bir durum haline gelmektedir. Kenti 'içeriden bölen' ve hatta onun 'sonunu' hazırlayan bu durum, 'savaş' bir gündelik hayat ritmi haline getirdiği için belirsizlikler ve korkular da her yeri sarabilen bir forma dönüşmektedir. Yaşanan yabancı korkusunun ortaya çıkan halleri de bu durumu detaylandıran örneklerdir. Artık olağan üstü haller dediğimiz 'zor zamanlar', günümüz kent ortamında kalıcı bir hayat tarzı haline gelmiş durumdadır. Artık 'savaş', şehrin içinde olup bir gündelik hayat formu kazanmasından ötürü, her gün verilmesi zorunluluk haline gelen sıradanlıklar edinmiştir. Nitekim geç modern bireyin güvenli sitelerde oturmak istemesinin anlamı, aslında istediği hayat konseptine karşılık olarak, kentteki diğerlerine (ya da her türden yabancılara) karşı büyük savaşlar veriyor olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Artık bireyler yeni kentsel alanlarda, Aristo'nun ortaya koyduğu "kent farklılıkların bir aradalığıdır" imgesinden uzakta yaşamaktadırlar. Geç modern bireyler artık arzuladıkları hayat tarzı namına 'yalıtılmışlığın', 'kaçışın' ya da kente karşı 'pasifliğin/eylemsizliğin' savaşını vermektedirler. Bir bakıma istenmeyen hemşerilerinden (yabancılardan) kaçışın ya da kaçabilmenin kendilerine vereceği istikrara sığınmaktadırlar. Bu açıdan güvenli siteler, yabancı bağlamındaki her türden aşına olunmayı, tekinsizliği ve belirsizliği yok etmeyi vaat ettiği için, boş sokakları bir ideal yaşam formuna dönüştürmektedir. Bu açıdan geç modern kentte 'yabancı' her türden belirsizliği üstlenebilme potansiyeliyle, başa çıkılması imkânsız bir risk ve belirsizlik (doğal olarak da korku) faktörü haline gelmiştir. Çünkü yabancı olanlar aşına olunan tüm fikirleri ve kabul edilen hakikatleri, istikrar anlatılarını (ve tabuları) bozma ihtimali olan insanlardır. Hatta büyük bir kent belirsizliğidir.

Geç modern bireyler evlerinden ve sokaklarından yabancıyı kovarak, yeni kentin (neoliberal kentin) belirsizlikleriyle mücadele etmiş olduklarını düşünmektedirler. Çünkü bu kentte belirsizlikler, güvensizlik hayaletini hortlatabildiği için yabancının kovulması da onlar için hayaletlerin kovul-

ması anlamına gelmektedir. Böylesi bir kentin en önemli konforu da yabancılar tarafından rahatsız edilmemek olmaktadır. Çünkü kent artık kalabalıklar karşısında bir belirsizlikler alanı haline geldikçe buradaki en büyük savaş, özel alanların (güvenlikli sitelerde vurgulandığı gibi) yabancılardan arındırılmasının mücadelesi olmaktadır. Burada benzerlerle bir arada olmak istekliliği, farklılıklarıyla ürettikleri belirsizliklerden kaynaklı olarak yabancılardan uzak durabilmek anlamına gelmektedir. Boş sokakların ya da kimsesizliklerin de satın alınabilir nitelikleri bu türlü nedenlerden olmaktadır. Yeni kentte yeni tarz özgürlükler farklılıklarla temastan kaynaklı şeyler değil. Bilakis yabancılardan uzakta, temassızlıklar yaşayabilmek anlamına gelmektedir. Bu nedenle ki yeni tarz kentlerin ve de güvenlikli sitelerde yaşayanların en büyük korkusu da yabancıların yenilenen formundan ötürü 'açılma korkusu' olmaktadır. Bu 'kentlerin en büyük konforu' da her türden yabancı temasını ve belirsizliğini yok etmeyi vaat eden yaşamlar olmasıdır. Böylesi bir kent ortamı da doğal olarak 'kentin sonu' dediğimiz gerçekliğin yaşanmasına neden olmaktadır. Çünkü 'yabancı olanlar', güvenlikli site sakinlerince, aşına olunan tüm fikirleri ve kabul edilen hakikatleri bozma ihtimali olan insanlar olduğu için, kentte onlarla birlikte yaşayabilmenin mümkün olmadığına inanılan kişilerdir. Nitekim tüm bu saptamalara konu olan güvenlikli sitelerin ve buralarda yaşayan kişilerin özellikleri artık İstanbul özelinde yaşanan kentsel deneyimlerin söz konusu edilen bağlamlarda ne tür dönüşümler yaşadığını ortaya koymaktadır. Bir bakıma çalışma boyunca detaylandırdığımız bu yönlü tüm saptamalar İstanbul'da ortaya çıkan yabancı korkusunun, kenti içeriden parçalayan bir savaş konseptine büründürdüğünü anlatan cinstendir. Bu bakımdan söz konusu güvenlikli sitelerde yaşayanlarda ortaya çıkan 'yabancı korkusu' özelinde, 'geç modern kentte' 'kamusal yaşamın sonuna' gelindiği ya da 'kentin sonununun' yaşanıyor olduğu yönünde tartışmaları yapabilmek artık mümkün hale gelmiştir. Çalışmamızın ortaya koyduğu bu türden detaylar da yaşananlar adına önemli bir derinlik barındırmaktadır.

Extended Abstract

Fear of Foreignness as a Factor of Uncertainty in the Insecure World: An Evaluation of Closed Settlements in Istanbul

*

Kadir Şahin

Karabük University

ORCID: 0000-0002-6860-0155

When the city's historical perspective is taken into account, it is seen to appear with a phenomenon on the basis of "coexistence of diversities". On the other hand, on a closer inspection to the emerging urban dynamic in the late modern era we are living in, a rather significant reality in contravention of the historical context appear. Especially the new housing industry which is determined by increasing neoliberal policies contains realities far from such a historical context. What being undergone are closely linked to the fact emphasized by A. Smith: "Life is how work is", and it is possible to say that the neoliberal jobs emerged during the late modern era has a big impact in this direction. Radical individualizations and uncertainties indigenous to the new working conditions introduce new life strategies affecting in-city relationships in this manner. 'Gated communities' which are among the most crucial outcomes of the new housing industry have the characteristics of important urban living tools which institutionalize the life representations specific to increasing radical individualism and uncertainties. However, when taken a closer look to the expressions of a city shaped around 'gated communities', they are seen to exhibit divisive institutionalization qualities as opposed to being an association type. So much so that, on a closer inspection, it can be seen that gated communities encode the city with theme of uncertainty; thus, it is understood that they bring forward a discourse of distrust. Under such circumstances, private live obsessed lives of radical individualism begin to characterize the outcome of the dissimilarity discourse, 'the others', with the fear factors which represent uncertainties. Such recent outcomes are the narrative of the rising 'xenophobia' regarding 'the others' in cities. As a matter of fact, aforementioned outcomes lead new

urban profiles at rise in urban life to react more and more in a xenophobic and mixophobic manner.

Growing uncertainties in 'neoliberal city', encode the foreigner who are elements of cities as a 'potential danger'. Moreover, this image of foreigner can also be a coding as an output of the demonstrations specific to mere lifestyle or status-quo. Hence, the generated image of a 'gated house' has gained a new form. The most basic thing which catches eye on the new housing presentations is the transformation of passivities in private lives into a daily life strategy in the name of security. In this respect, the passivity emergent in urban life turns into not only escape or retreat from urban life but also an urban reality which corresponds to fears such as 'heterophobia' or 'xenophobia'. This situation which leads the individuals of late modern (neoliberal) city into 'mixophobia' attributes urban life military characteristics. Factors which bring out daily lives valuing boundaries such as in gated communities stem from this. The permanency of such a situation is the narrative of the permanency of a lifestyle which disintegrates city from within. The presentation of lives designed specific to 'gated communities' is also an evidence to such outcomes.

'Late modern individuals' now live in cities where permanent 'associations' can no longer exist. Divided up public spaces are results of uncertain lives in cities. This reality brought up by xenophobia results in the retreat of late modern individuals who have picked up permanent fears regarding this issue. Because when 'security' cease to be a social or public city reality, being safe in urban life becomes related to 'biographical solutions'. Outpourings in reference to xenophobia exemplify the details of the situation. Indeed, the meaning behind the will of late modern individuals to reside in gated communities, in return for the life concept they desire, stems from their idea of fighting against 'the others' in cities. Late modern individuals in new urban spaces are far from the image revealed by Aristotle: "City is the coexistence of differences." They fight against the 'isolation', 'escape', or 'passivity' of the city. In a way, they take refuge in the stability which the escape or the ability to escape from the 'unwanted citizens' (foreigners). In this respect, as gated communities promise to eliminate the unknown, uncanny and unfamiliar, it turns empty streets into 'ideal living condition'. In late modern city, 'foreigner' has become an unmanageable risk and uncertainty (naturally fear) factor due to their potential of bearing all kinds of uncertainties. Because foreigners are people who are likely to disrupt the familiar ideas, accepted truths and the narratives of stability (and taboos).

Indeed, it is possible to say that foreigners have turned into a big city uncertainty in terms of new types of lives.

Late modern individuals think that by discarding the foreigner from their houses and streets that they cope with the uncertainties of neoliberal city. Since uncertainties in this city may resurrect the ghost of distrust, discarding the foreigners mean to expel the ghosts for the late modern individuals. The biggest advantage of such a city is not to be disturbed by strangers. Because as the city becomes a space of uncertainty in relation to masses, the biggest war here is the fight for cleansing private spaces (like emphasized at gated communities) from strangers. The will for being together wish similar people mean to be able to stay away from foreigners due to uncertainty of differences. Namely, new types of freedom specific to city steer away from contacting with different things; on the contrary, it means to have permanent contact – free life. For this reason, the biggest fear of those who reside in gated communities is understood to be the ‘fear of opening up’ caused by the renewed form of the stranger. Lifestyles which promise to eliminate all kinds of contact with the strangers and uncertainties determine ‘the biggest convenience’ of these cities. Such an urban environment, naturally result in the occurrence of ‘the end of the city’. Because, according to the residents of gated communities, ‘foreigners’ are people who are likely to disturb familiar ideas and accepted truths; thus, they have become individuals who are not believed to be cohabit. As a matter of fact, the characteristics of the gated communities and its residences which are subject to aforementioned determinations now reveal the types of transformations specific to context of urban experiences in İstanbul. In a way, the determinations which we expand on during the study reveal that xenophobia in İstanbul has transformed into a war concept which disintegrate city from within. Arising ‘xenophobia’ among the residents of gated communities makes the discussions of ‘the end of public life’ or ‘end of cities’ in ‘late modern city’ possible. Details of this nature revealed by the study are of important output in favour of experiences. It is possible to utter that the new type or urban housing industry emerging in İstanbul trigger ‘mixophobia’, ‘xenophobia’ and ‘heterophobia’. It is even possible to claim the existence of examples revealing a permanent anxiety in regards to urban life. The experiences of the individuals being interviewed in the field during the research are realities in the elaboration of outputs of this nature.

Kaynakça/References

- Aristoteles. (2014). *Ruh üzerine*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2003). *City of fears, city of hopes*. London: University of London Press.
- Bauman, Z. (2010). *Sosyolojik düşünmek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011a). *Bireyselleşmiş toplum*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2011b). *Akışkan modern dünyadan 44 mektup*. İstanbul: Habitus Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2012a). *Siyaset arayışı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (2012b). *Küreselleşme: toplumsal sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2014). *Modernlik ve müphemlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). *Cemaatler: güvenli olmayan bir dünyada güvenlik arayışı*. İstanbul: Say Yayınları.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Flusty, S. (1997). Building paranoia. *Architecture of Fear* içinde, 47-60 (edt. Nan Ellin), New York: Princeton Architectural Press.
- Furedi, F. (2001). *Korku kültürü: risk almanın riskleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve bireysel kimlik: Geç modern çağda benlik ve toplum*. İstanbul: Say Yayınları.
- Hartmann, K. (2014). *Küresel çarkın dışında kalanlar: Tüketim toplumundaki yeni fakirlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harvey, D. (2005a). *Space of neoliberalism: Towards of theory uneven geographical development*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Harvey, D. (2005b). *Sermayenin mekanları*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Jacobs, J. (2011). *Büyük Amerikan şehirlerinin ölümü ve yaşamı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Leitner, H.; vd. (2007). Contesting urban futures: Decentering neoliberalism. *Contesting Neoliberalism* içinde (s.1-25), New York: Guilford Press.
- Low, S. (2003). *Behind the gates: life, security, and the pursuit of happiness in fortress America*. New York: Routledge.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sennet, R. (1999). *Gözün vicdanı: Kentin tasarımı ve toplumsal yaşam*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (1977). *The hidden injuries of class*. Cambridge: The Cambridge University Press.
- Sennett, R. (2010). *Kamusal insanın çöküşü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2011a). *Ten ve taş: Batı uygarlığında beden ve şehir*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sennett, R. (2011b). *Yeni kapitalizm kültürü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2012). *Karakter aşınması: Yeni kapitalizmde işin kişilik üzerindeki etkileri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Simmel, G. (2016). Yabancı. *Yabancı: Bir ilişki biçimi olarak ötekilik* İçinde (s.27-52) (der. Levent Ünsaldı), Ankara: Heretik Yayınları.
- Smith, A. (2006). *Milletlerin zenginliği*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Kadir Şahin, Dr. Öğr. Üyesi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde lisans, yüksek lisans ve doktora öğretimini tamamladı. 2009-2016 yılları arasında Karabük Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 2016

yılından bu yana da aynı kurumda Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaya devam etmektedir. Yazarın çalışmaları ağırlıkla kent, göç, korku ve belirsizlikler bağlamında yoğunlaşmaktadır.

Kadir Şahin, assistant professor. He completed his undergraduate, graduate and doctorate education in Sociology Department at Aydın Adnan Menderes University. He worked as a instructor in Karabuk University Department of Sociology between 2009-2016. He has been working as an assistant professor at the same university since 2016. His work focuses mainly on urban, migration, fear and uncertainties.

E-mail: ksahin@karabuk.edu.tr, kadirsahin09@gmail.com

Türkiye'de Mahalle Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi ve Hukuki Statüsü

*

Vedat Yılmaz

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-4624-9824

Mehmet Mecek

Afyon Kocatepe Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-7173-8254

Öz

Mahalle yönetimi; demokrasinin gelişmesi, mahalle sakinlerinin kentin yönetim sürecine katılımı ve yerel seviyedeki kamusal sorunların belirlenmesi ve çözüme kavuşturulması noktasında önemli bir araç olduğu tartışmasızdır. Türkiye’de 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı “On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” sonrası büyükşehir belediyesi olan illerdeki köylerin mahalleye dönüştürülmesi ile birlikte mahalle sayısı artış göstermiştir. Günümüzde vatandaşların %90’dan fazlası kentlerde yaşamını devam ettirmektedir. Dolayısıyla vatandaşlar yaşamlarını belirli bir mahallede sürdürmektedir. Demokrasinin küçük temel taşı ve gelişiminde önemli rol üstlenen bu topluluğun yönetilmesi hakkında geçmişten günümüze kadar genel bilgi ve temel sorunların dile getirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmada, öncelikli olarak; mahalle kavramı, mahalle yönetimi ve tarihsel gelişim süreci, günümüzdeki mahallenin hukuki statüsü, mahalle yönetimlerinin kurulması, kaldırılması ve organik yapısı, mahalle yönetimindeki aktörlerin görevleri ve yasal dayanaklarına ilişkin bilgiler verilmesinin yanında mahalle yönetiminin başı olan muhtarın seçimi ve muhtarın daha etkin ve verimli bir konuma getirilmesi adına üç model öneri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Mahalle, mahalle yönetimi, kent yönetimi, yerel yönetim, kamu yönetimi.

Historical Development and Legal Status of Neighborhood Administrations in Turkey

*

Vedat Yılmaz

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ORCID: 0000-0003-4624-9824

Mehmet Mecek

Afyon Kocatepe University

ORCID: 0000-0001-7173-8254

Abstract

Neighborhood management; It is undisputed that it is an important tool for the development of democracy, participation of neighborhood residents in the city's governance process and the identification and resolution of public problems at local level. It issued 6360 number in 2012 in Turkey on "Fourteen in the province Metropolitan Municipality and Twenty-Seven County Law Amending the Decree on the Establishment and Some Law" after the metropolitan municipality, which has increased the number of districts with the transformation of the neighborhood of villages in the province. Nowadays, more than 90% of the citizens have been living in the urban areas in Turkey. Therefore, these citizens live in a certain neighborhood. From the past to the present, general knowledge and fundamental problems need to be addressed about the management of this community, which plays a major role in the development and the small mainstay of democracy. In this context, in the study, primarily; The concept of neighborhood, neighborhood management and historical development process, legal status of today's neighborhood, establishment, abolition and organic structure of neighborhood administrations, the duties and legal basis of the actors in neighborhood management, as well as the selection of the mukhtar of the neighborhood administration and bringing the mukhtar to a more effective and efficient position Three model proposals have been presented on behalf of.

Keywords: Neighbourhood, neighborhood governments, urban management, local management, public administration.

Giriş

Mahalle insanların kent içinde topluluklar halinde yaşamlarını sürdürdükleri küçük yerleşim alanlarıdır. Mahallede düzen ve huzurun sağlanmasında mahallede yaşayanlar tarafından seçilmiş olan muhtar sorumludur. Muhtar aracılığıyla mahalle sakinleri mahalleleri ile ilgili sorun ve taleplerini ilgili merkezi yönetim ve yerel yönetim yetkililerine ulaştırabilmektedir. Ancak kendilerine ait bir kamu tüzel kişilikleri olmadıkları için ortaya çıkan sorunları doğrudan doğruya çözebilme imkânları bulunmamaktadır. Mahalle muhtarlıkları tüzel kişiliğe sahip olmadıkları için sözleşme yapamazlar, anlaşma imzalayamazlar, hukuki taraf olamazlar, personel istihdam edemezler ve en önemlisi bir bütçeye (mali imkânlara) sahip olamazlar. Bu nedenle bir yerel idare olmaktan ziyade yerel hizmet sunumuna aracılık eden bir ara mekanizma olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Bununla birlikte demokrasi ve katılım kültürünün geliştirilmesinde yerel yönetimlerin temel taşı oluşturmaktadır.

Mahalle muhtarlığı yönetimi muhtar ve azalardan oluşmaktadır. Muhtar; kamu adına mahalle sakinlerinin sorunlarını dinleyen ve sorunların çözümü noktasında merkezi idare ve yerel idareleri harekete geçiren bir ara mekanizmadır. Muhtarın işlerinde kendisine yardımcı olan ve yine mahalle halkı tarafından seçilen azalar görev yapmaktadır. Muhtar ve azalar mahalle sakinleri tarafından seçilerek beş yıllığına görev yapmaktadır.

Mahalle yönetimleri Osmanlı Devleti döneminde kentsel alan yönetiminin çekirdeğini oluşturmaktaydı. Günümüzde belediye yönetimlerinin gördüğü işlevlerin büyük bir çoğunluğu o dönemde mahalle esasında gerçekleştirilmekteydi. 1908 yılından itibaren ise mahallenin bu işlevleri ortadan kaldırılmıştır. Günümüzde mahalle muhtarları ağırlıklı olarak tebligat işlemlerine yardımcı bir kamu görevlisi ve sosyal yardımlarda mahalle halkını tanıyan bir aracı konumuna hapsedilmiştir. Bununla birlikte katılım kültürünün geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmesi nedeniyle de yakın zamanda yeni hukuki düzenlemelere konu edilmesi beklenilmektedir. Mevcut bir idari unsurun yeniden düzenlenmesi ve zamanın şartlarına göre modernize edilebilmesi için öncelikle mevcut durumunun çok iyi bir şekilde analiz edilmesi ge-

rekmetedir. Mevcut durumun anlaşılması da tarihsel süreci ile birlikte ele alınmasıyla tam olarak gerçekleştirilebilecektir.

Çalışmada mahalle kavramı ve tarihsel gelişim süreci içerisinde ele alınarak günümüzdeki hukuki statüsüne değinilmiştir. Türkiye'nin yönetim yapısındaki yeri, temel görevleri, organları hakkında bilgi verilmiş olup, ayrıca muhtar ve azaların özlük hakları ile cezai sorumluluklarına da yer verilmiştir. Bu bağlamda yeni olası yasa çalışmaları için mevcut durum analiz edilerek bir alt form oluşturulmaya çalışılmıştır.

Mahallenin Kavramsal - Hukuki Çerçevesi ve Tarihsel Dönüşümü

Mahallenin kavramsal ve hukuki çerçevesiyle birlikte mahallenin tarihsel gelişim ve dönüşüm süreçlerine ilişkin kısımlar aşağıda sunulmuştur.

Mahallenin Tanımı ve Tarihsel Gelişim Süreci

Mahalle kelime olarak bir yere inilmesi, yerleşilmesi, konumlanması, anlamlarını ifade eden hall (halel ve hulûl) kökünden türetilmiştir (Yel ve Küçüktaşçı, 2003, s.323). Mahall kelimesi ile de aynı köke dayanmaktadır. Akademik yazında klasikleşen bir tanıma göre mahalle; birbirini tanıyan ve bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu olan kişilerin yaşadığı yer ya da aynı ibadethanede (mescit, cami, vd.) ibadet eden cemaatin, aileleriyle beraber ikamet ettikleri coğrafi alandır (Ergenç, 1984, s.69). Bu durumda mahallelerin ayırt edici özelliği, kendisini oluşturan kişilerin mensubu oldukları din olmuştur. Cami ve mescit gibi ibadethaneler burada esas olmakla birlikte; kalenderhâne, âsitane, tekke, zaviye, dergâh, vd. gibi herhangi bir tarikata mensup kişilerin birlikte yaşadıkları, konakladıkları, ibadet ve dini tören yaptıkları inanç içerikli yapılar da şehirlerde mahallelerin oluşmasına etki etmiştir (Kuban, 1968, s.60; Akşit, 2014, s.69).

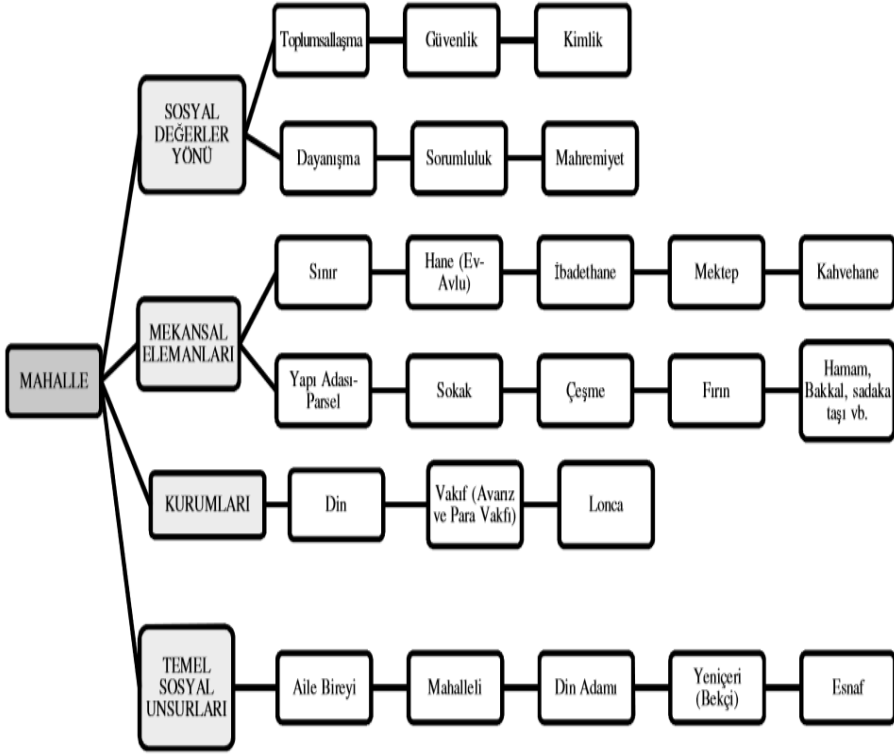
Bizans hâkimiyetinden Türk hâkimiyetine geçildiği sıralarda Anadolu şehirlerinde Ermeni, Rum gibi gayri Müslim tebaaya mensup etnik gruplar birbirlerinden ayrı mahallelerde yaşıyorlardı. Selçuklu devleti döneminde de bu durum önemli ölçüde devam etmiştir. Ancak Sivas gibi dönemin uluslararası ticaret merkezi olan ve şehirlerde karışık halde yaşanan mahalle yapılanmaları da görülmeye başlanmıştı (Demir, 2005, s.115-116). Ancak genel ağırlık mahallelerin inanç ekseninde ayrı ayrı teşekkül ettirilmesidir. Çoğulculuğa imkân veren ve İslâmî anlayışa uygun olarak

çoğulculuğa imkân tanıyan din/mezhep esaslı Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman mahalleleri, bireylere psikolojik olarak yüksek bir aidiyet duygusu kazandırmakta, asimile olmadan kendi inanç ve değerleriyle uyumlu kimliklerini pekiştirmeye yardımcı olmuştur (Braudel, 1993, s.447). Selçuklu kentleri bir iç kaleyle şehrin tamamını çevreleyen surlardan oluşmaktaydı. Kapalı kent biçiminde olan bu şehirlerin bir kısmı 12. yüzyılın ortalarından itibaren sur dışına taşarak açık kent şekline gelmiştir. Kentin fethinden itibaren Türkler ilk olarak şehir merkezinde imar edilen cami ve mescit gibi yapıların etrafına yerleşmişlerdir (Akşit, 2014, s.70). Örneğin bu dönemde Konya'da Türkler sur içerisinde, gayri Müslim kişiler de sur dışında bulunan mahallelerde yaşıyorlardı (Baykara, 1985, s.46-48) Ancak nüfus artışı ve bazı sosyo-ekonomik gelişmeler sonucunda Türkler de kale dışında mahalleler oluşturmayı sürdürmüşlerdir.

Selçuklu döneminde kentler; siyasi, idari, ekonomik ve kültürel merkezler olmasından dolayı halk; idareciler, ilim ve din adamları, tüccar ve sanatkârlar olmak üzere birbirlerinden farklı toplumsal sınıflara ayrılmıştı (Akşit, 2014, s.76). Sosyal ve fiziki özellikleriyle beraber mahalle idari bir birim, merkezi idarenin bireyler ile ilişki içerisinde olabilmesine olanak tanıyan bir bağlantı kurumuydu (Tanyeli, 1987, s.164). Bu doğrultuda mahalle dini ve kültürel bir birim olduğu gibi, idari ve mali bir birim olarak da değerlendirildiği görülmektedir (Ortaylı, 2013, s.53). Osmanlı kentlerinde her ne kadar cami ve Müslüman toplumun ön planda olduğu görünse de, genel olarak gayrimüslim halk ta aynı şehrin bir parçası olarak yaşamını yüzlerce yıl devam ettirmiştir (Üstündağ, 2005, s.158). Ancak kent içerisinde inanç ve inanca dayalı toplumsal yaşantılarını daha rahat ve özgür sürdürebilmek, asimile olmamak, daha etkin bir dayanışma sağlayabilmek ve hukuk kurallarının daha belirgin bir şekilde uygulanmasını sağlayabilmek gibi birçok maslahat açısından farklı toplulukların ayrı ayrı mahalleler oluşturduğu görülmektedir. Selçukluların Abbasi ve Emeviler'den devraldıkları bir yönetim anlayışı mirası olan bu uygulamanın benzer versiyonları Selçuklular öncesi Anadolu kent yaşamında da mevcut olduğu görülmektedir. Bu durum özellikle inanç eksenli kent birimlerinin (mahallelerin) kurulmasının tarihsel derinliğini ortaya koymaktadır. Ancak en etkin olmasına rağmen, mahallerin kurulmasındaki tek ölçüt olmadığı da unutulmamalıdır.

Osmanlı döneminde mahalle; asayişin sağlanması, suçluların tespit edilmesi, bayındırlıkla ilgili bazı yükümlülüklerin yerine getirilmesi, kamu görevlilerinin kontrol edilmesi, bazı durumlarda kamu hizmetlerinin fiilen yerine getirilmesi, mahallede yaşayan diğer bireylerle dayanışma

içerisinde bulunulması, mahalle hakkında alınacak kararlara iştirak edilmesi, bir kısım vergilerin hesaplanması, vergilerin tahsil edilmesi gibi muhtelif görev ve sorumlulukların yerine getirildiği en küçük yönetsel birimdir. Osmanlı mahallelerinin yerleşim ve yapılaşma politikaları spekülâtif ve ahlâk dışı yaklaşımları önleme esasına dayanmaktaydı. Bu iskân politikasının en önemli örneklerinden birisi, bekâr nüfusun mahallelerde bulundurulmamasına gayret edilmesidir. İstanbul'da çalışmak için kente gelen bekâr işçiler, merkezi iş bölgelerindeki bekâr hanlarında barındırılarak bir tür gözetim altında tutulmuştur (Düzbakar, 2003, s.97-100). Osmanlı şehirlerinde mahalle halkı hakkında dedikodu yapmak veya alkol tüketmekle suçlananlar, mahalleden söz konusu duyarlıklar ve dayanışma ruhu ile atılmaktaydı. Bu durum bekârlar ve yabancılar için mahalleleri cazip olmaktan çıkarmaktaydı. Mahalle halkının sevinci ve üzüntüsü de ortaktı. Ölüm, hastalık, kaza, evlenme ve bayram gibi olay ve durumlarda bir bütün olarak, birlikte gerçekleştirilirdi (Doğan, 2002, s.19). Osmanlı imparatorluğunda pek çok kamu hizmetinin vakıflar ve lonca teşkilatları gibi sivil kuruluşlar tarafından yürütüldüğü bilinmektedir. Aynı durum mahallenin ihtiyaçlarının karşılanmasında da söz konusu olmuştur. Mahallelerde bulunan "Avarız Sandığı" ya da "Avarız Vakıfları", mahalle sakinlerinin bağışları, zenginlerin tasarrufları, adak ve sadakalarla desteklenen fonlar aracılığıyla karşılanırdı. Burada biriken paralar, imam ve mütevellî vasıtasıyla maddi durumu iyi olmayanlara, mahallelinin birbirlerine kefil olmaları koşuluyla borç olarak verilmekteydi. Yine mahallede ekonomik olarak yaşamını sürdürmede sorun yaşayanların sorunlarını gidermek, yoksul ve kimsesiz olanların cenazelerinin kaldırılması, avarız vergilerini ödeyemeyenlere yardımcı olunması gibi insani amaçlar doğrultusunda da kullanılırdı. Ayrıca, mahalledeki kaldırımların bakımının yapılması, su masrafları, okul ve camilerin bakım, onarım ve ısıtılmasıyla imam, müezzin ve bekçi ücretlerinin ödenmesi gibi imar işleri de yine avarız sandığında toplanan paralardan temin edilmekteydi (Özbilgen, 1987, s.83). Selçuklu ve de özellikle Osmanlı şehirlerinde günümüz belediyeçilik hizmetleri zamanın koşullarına göre mahalle teşkilatları tarafından karşılandığı için buralarda belediye teşkilatının (idaresinin) bulunmaması, bazı batılı araştırmacıların zannettiği gibi bir eksiklik meydana getirmişti (Demirci, 2003, s.145). Ancak sanayi devrimi sonrasında gelişen ve dönüşen Avrupa kentlerindeki gibi çok yönlü ve türde belediye hizmetleri eş zamanlı olarak Osmanlı kentlerinde sunulamamıştır. Bu durumun en önemli nedenleri duyulan ihtiyaçların farklılıkları, kaynak yetersizlikleri ve uzman personel istihdamının sağlanamamasıdır.

Şekil 1. Osmanlı Devleti'nde (Tanzimat Öncesi Döneminde) Mahallenin Temel Bileşenleri (Kaynak: Çabuk ve Demir, 2012, s.142)

II. Mahmut döneminde (1808-1839) gerçekleştirilen reformlar ile kadınların imamlar üzerinde bulunan hiyerarşisi yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. 1826'da kent güvenliği, kolluk ve bazı belediye hizmetlerinde görevli olan yeniçeri ocağının kaldırılması ile birlikte ortaya çıkan/çıkacak boşluğu doldurmak amacıyla her mahalle için bir muhtar ve ihtiyar heyeti seçilmesi kuralı ihdas edilmiştir. Mahalle muhtarlığı teşkilatı ilk defa 1829 yılında İstanbul'da faaliyetlerine başlamıştır. Ancak "muhtar" kelimesinin 1815 tarihli bir belgede kullanıldığı tespit edilmiştir. Hatta 1815 öncesinde de zaman zaman "köy veya topluluk yöneticisi-temsilcisi" anlamında kullanılmasına da rastlanılmaktadır (Özdemir, 1986, s.172). Ancak bu durum mahalle muhtarlığı teşkilatının varlığına değil, muhtar kavramının yönetici/temsilci anlamında genel olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır (Bayramoğlu, 2000, s.159).

19. yüzyıl ıslahatları ile mahalle ve köylerde muhtarlık teşkilatları oluşturulmaya başlanmasıyla imam ile muhtarın karşılaştırılmasında muhtar

daha yetkili bir idareci konumunu almıştır. Muhtar mahallenin tamamının kefili, imam ise muhtarın kefiliydi. Mahallelerin varlığı çok eski dönemlere kadar uzanıyor olsa da mahalle muhtarlıkları teşkilatının kurulması Osmanlı dönemine rastlamaktadır. Osmanlı Devletinde ilk mahalle muhtarlığı teşkilatları başkent İstanbul'da kurulmuştur. İstanbul haricinde ise bilinen ilk muhtarlık teşkilatı 1833 yılında Kastamonu Sancağında kurulmuştur. Taşköprü âyanının halka zulmettiği yönündeki şikâyet sonrası zamanın Kastamonu Mütesellimi tarafından mahalle muhtarlığı teşkilatları kurdurulmuştur. İstanbul'da mahalle muhtarları atamayla göreve gelirken, Kastamonu Sancağı içerisindeki mahalle muhtarları seçim yoluyla göreve gelmişlerdir. Halk tarafından muhtar-ı evvel (birinci muhtar) ve muhtar-ı sâni (ikinci muhtar) seçilerek göreve getirilmişlerdir. Kastamonu Sancağı içinde muhtarlık teşkilatları kurulmasını uygun bulan sultan II. Mahmut'un emriyle tüm ülke genelinde mahalle muhtarlıkları kurdurulmuştur (Çadırcı, 1970, s.410-412). Bu dönemde daha önce imamlar tarafından yerine getirilen birçok temel görev artık mahalle muhtarları tarafından ifa edilmeye başlanmıştır. Muhtarların temel görevleri şunlardı (Çadırcı, 2007, s.19-20):

- Mahallenin asayiş ve genel düzenini sağlamak,
- Mahalle dışından mahalleye gelenlerin mürur tezkeresi"ni kontrol etmek, kefil bulunması halinde mahallede ikametine izin vermek, tezkeresi olmayanları mahallede barındırmamak,
- Mahalle dışında bir yere seyahat (yolculuk) etmek isteyenlere durumlarını (kimlik bilgileri, seyahat ve konaklama bilgileri, eşkali, vs.) ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan mühürlü pusula (mürur tezkeresi) vermek,
- Mahallede doğan, yeni taşınan, evlenen kişileri mahalle defterine kaydetmek ve mahallede ölen, yiten, başka mahalleye taşınanları mahalle defterinden silerek nüfus hareketlerini günlük olarak defter nazırına bildirmek,
- Mahallede meydana gelen ölümler sonrası veraset intikali işleriyle ilgilenmek,
- Vergilerin paylaşılmasına (tahakkukuna) ve toplanmasına (tahsiline) yardımcı olmak. Gerek duyulduğunda temsilci olarak meclis-i şer'e katılmak. Bağlı bulunan kasaba ya da şehrin her altı ayda bir hazırlanan gider defteri çalışmalarına mahallesini temsilen katkıda bulunmak. Mahallesinin gelir ve giderlerini gösteren hesap defterini tutmak ve mahalle payına düşen vergilerin dağıtılmasında (tahakkukunda) mahalle imamı ile birlikte meclis-i şer'de çalışmak.

Mahalle ve köy muhtarları 1831 nüfus sayımından hemen sonra sancaklarda kurulan Defter Nazırları'na bağlıydılar. Defter Nazırları da yine bu tarihte İstanbul'da ihdas edilmiş olan Ceride Nezareti'ne bağlıydı. Fakat muhtarların denetimi sancağın idari işlerinden sorumlu mütesellimler tarafından yürütülüyordu. Halk muhtarlardan memnun değilse imamları ve mahallenin ileri gelenleri vasıtasıyla mütesellime şikâyet edebiliyordu (Çadırcı, 2007, s.19-20). Tanzimat'a kadar muhtarların görevleri mütesellim tarafından denetlenirken, bu tarihten sonra muhassıllar ve zaptiye amirleri tarafından denetlenmeye başlanmıştır. 1864 Vilayet Nizamnamesi'nden sonra muhtarların görev onaylama yetkisi Babiâli'den alınıp valilere verilmiştir (Ortaylı, 2000, s.108-110).

1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi'nde (md.5), kasaba ve şehirlerde en az elli hane bir mahalle olarak kabul edilmiştir. Ayrıca aynı maddenin sonunda "...her bir mahalle bir kariye (köy) hükmünde bulunacaktır (hükmündedir)", ibaresine yer verilmektedir. Bu hüküm ile mahalle muhtarlıkları köy muhtarlıkları ile aynı hukuki statüde yer almışlardır. Daha doğrusu mahallelerle ilgili ayrıca düzenlemeye gidilmeden, köy (kurâ -kariye) muhtarlığı için öngörülen uygulamalar (yöneticilerin belirlenmesi, göreve gelmesi, vs.) mahalleler için de aynen kabul edilmiştir. Mahallelerde her dini cemaat için 2 muhtar (20 haneden az mahallelerde bir muhtar) seçilmesi öngörülmüştür (md.58). Ayrıca mahallelerde 3 ila 12 arasında ihtiyar meclisi üyesinin seçilmesi öngörülmüştür. Mahallelerdeki dini liderler (imam, papaz, haham, vd.) ihtiyar meclislerinin doğal üyeleri olduğu kabul edilmiştir (md. 62). Muhtar ve ihtiyar heyetinin görev süresi 1 yıl olarak kabul edilmiştir (md. 75).

Mahalle muhtarlarının seçilmesi ve görevlerini ifa etmesi daha önceden (1829) gerçekleştirilmiş bir uygulama olsa da mahalle muhtarlıklarının kurumsal olarak örgütlenmesi 1864 yılında gerçekleştirilmiştir. Özellikle 1864 nizamnamesiyle muhtarlara yardımcı bir konumda ihtiyar meclislerinin kurulması mahalle muhtarlıklarını daha kurumsal bir hale getirmiştir (Bal vd., 2012, s.22). Mahalle muhtarı ve ihtiyar meclisi üyesi (doğal üyeler dışındaki) seçilebilmek için bazı şartlar aranmaktaydı. Bu şartlar şunlardır (md. 68):

- Osmanlı uyruğundan olmak (vatandaşlık şartı)
- Mahalle ile ilgisinin bulunması (ikamet şartı)
- En az 30 yaşında olunması (yaş şartı)
- Devlete en az 100 kuruş vergi ödemiş olması (mali şart)

Mahalle muhtarı ya da ihtiyar meclisi üyeliği için yukarıda belirlenen şartların yanı sıra seçmen olabilmek için de bazı şartlar öngörülmüştür. Daha yalın bir ifadeyle muhtar ya da ihtiyar meclisi seçebilmek (oy kullanabilmek) için aranan şartlar şunlardır (md. 67):

- Osmanlı uyruğundan olmak (vatandaşlık şartı)
- Mahalle ile ilgisi bulunması (ikamet şartı)
- En az 18 yaşının doldurulmuş olunması (yaş şartı)
- Devlete en az 50 kuruş vergi verilmesi (mali şart)

İhtiyar meclislerinin kurulması esasen 1826 yılında düzenlenmiştir. Ancak etkin olarak düzenlenerek göreve başlamaları Ortaylı (2000)'ya göre 1864 tarihli Tuna Vilayeti Nizamnamesiyle gerçekleştirilmiştir. 1287 (1869-1870) tarihli "İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi" mahalle yönetimlerini hem merkezi yönetime karşı hem de yerel işlere yönelik görevleri daha teferruatlı olarak düzenlemiştir. 1871 tarihli Osmanlı vilayet kanununda mahalle, asgari 50 haneden oluşmuş yerleşim birimi olarak tanımlanmıştır. 1908 yılında İttihat ve Terakki Partisinin göreve gelmesinin ardından mahalle teşkilatları işlevsiz bir hale dönüştürüldüğünden, şehir yaşamındaki bu dinamizm ve oto kontrol sistemi ağır ağır etkinliğini kaybetmiştir. 1908'de ilan edilen İkinci Meşrutiyet'in ayrı bir önemi bulunmaktadır. İkinci Meşrutiyetle men-i mürur uygulamasının kaldırılması sonrası muhtarın asayiş ve güvenliğin sağlanması amacıyla yapmış olduğu görevler elinden alınmıştır. 1913'de çıkarılan İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanununu ile yasal olarak da bu görevler muhtardan alınmıştır. Ancak bu Kanun ile mahalle muhtarlığı yerine yeni bir yönetim birimi kurulmadığı için merkezi yönetimle ilgili bazı görevleri mahalle seviyesinde icra edecek idareci kalmamıştır. Bu nedenle mahalle muhtarları hükümetlerin izni ile eski görevlerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Osmanlı zamanında yasal dayanağını kaybeden mahalle muhtarlığı Cumhuriyet'in ilanından sonra dahi 1934 yılına kadar varlığını sürdürmüştür (Derbil, 1959, s.325-326; Bayramoğlu, 2002, s.160; Arıkboğa, 1999, s.114; Eryılmaz, 1988, s.474). Mahalle muhtarlığı yasal dayanağı olmaksızın yaklaşık 10 yıl Meşrutiyet, 10 yıl da Cumhuriyet döneminde varlığını sürdürmüştür (Bulut ve Kara, 2011, s.8). Her ne kadar akademik yazında mahalle muhtarlıklarının varlıkları 1934 yılına kadar fiilen devam ettirildiği görüşü hakim olsa da, esasen 1933 yılında mahalle muhtarlıkları 2295 sayılı Kanunla fiilen de uygulamada kaldırılmış ve görevleri 15436 sayılı tüzük ile merkezi idare ve belediyeler arasında paylaştırılmıştır. Devlet belediyelerin oluşumunu tamamladığını düşünerek ve merkezi idarenin taşradaki birimlerinin daha etkin bir hal aldığını kabul ederek hukuki olarak mevcut

olmayan, ancak fiilen varlığını devam ettiren mahalle muhtarlıklarına olan ihtiyacın kalmadığını öngörerek 2295 sayılı kanunla mahalle muhtarlıklarını tamamen kaldırmıştır (Eryılmaz, 1988, s.474; Arıkboğa, 1999, s.112). Mahalle muhtarının ve ihtiyar heyetinin yürüttüğü görevler belediyeler ve bağlı birimleri (özellikle zabıta birimine) ile diğer kamu idare ve kurumlarına verilmiştir. Yine 1934 tarihinde çıkartılan uygulama yönetmeliğiyle bu görevlerin kimler tarafından ve ne şekilde yürütüleceği belirlenmiştir. Ancak mevcut kanun ve yönetmeliğin uygulamasında aksakların ortaya çıkması nedeniyle mahalle muhtarlıklarının varlığına duyulan ihtiyacın sona ermediği anlaşılarak 15/04/1944 tarih ve 4541 sayılı resmi gazete ile yürürlüğe giren "*Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun*"la mahalle muhtarlıkları yeniden kurulmuştur. İlgili kanun bazı değişikliklere uğramakla birlikte halen yürürlüktedir.

Mahalle muhtarlıklarının kurulması, organları, görev ve sorumlulukları gibi hususların 4541 sayılı yasada düzenlenmiş olmasına rağmen, mahalle muhtarlığı ve ihtiyar heyeti seçimleri 18/01/1984 tarihli ve 2972 sayılı "*Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun*"da düzenlenmiştir. Diğer taraftan mahalle muhtarlarının görevleri büyük ölçüde 4541 sayılı "*Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun*"a dayanmakla birlikte, 03.07.2005 tarih ve 5393 sayılı "*Belediye Kanunu*"da bu konuda bazı temel hükümlere yer vermiştir.

Mahallenin Hukuki Statüsü

5393 sayılı kanunla (md.3/d) yapılan tanım mahallelerin; oluşma şekli, varlık amacı, hukuki yapısı, statüsü, vd. unsurlar açısından tarihi kimliğinden daha farklı bir yapıya büründüğünü (dönüştüğü) göstermektedir. Bu değişim ve dönüşümün daha iyi anlaşılabilmesi açısından tanım üzerinden bazı temel çıkarımlarda bulunması mevcut durumun daha net bir şekilde kavranmasına katkı sağlayacaktır.

Mahalle ile ilgili yapılan tanımda; mahallelerin belediye sınırları içerisinde yer alabilen, dolayısıyla kentsel alan yönetimi içerisinde değerlendirilebilecek bir yönetsel yapı olduğu ifade edilmektedir. Buradan hareketle kırsal alan yönetimi olan köy muhtarlıkları sınırları içerisinde mahalle muhtarlıkları ihdas edilmesi söz konusu değildir. Tanımdan elde edilen ikinci bir çıkarımda mahallelerin "ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren" ve aralarında "komşuluk ilişkisi bulunan" kişilerden oluştuğudur. İhtiyaç ve önceliklerin benzerliğinin tespitinde ise aynı dine, mezhe-

be, meşrebe, tarikata, cemaate, mesleğe, etnik kökene, ortak kültüre, geçmiş vb. mensup (sahip) olma özelliği aranmamaktadır. Coğrafi birlikteliğe esas ortak ihtiyaçlar ve komşuluk ilişkisi esas alınmaktadır. Bu dönüşümün gerçekleşmesinde kent nüfusunun ve yoğunluğun artması sonucu mahallelerin homojen yapısının dönüşüme uğrayarak heterojenleşmesi önemli bir etken olmuştur.

Belediye kanununda (md.3/d) yapılan tanımda mahallenin "*idari birim*" olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu idari birimin hangi kamu idaresine bağlı olduğu ve hukuki statüsünün ne olduğu gibi hususlara ayrıca ve açıkça yer verilmemiştir. Mahallelerin belediye sınırları içerisinde tesis edilmesi, mali yetersizlikleri nedeniyle belediyelerin bütçe imkânları ölçüsünde aynı ve nakdi yardım yapması, vb. nedenlerle ağırlıklı olarak belediyeye bağlı bir idari birim olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Ancak mahalleleri belediyeler dışında ilişkilendiren yazarlar da bulunmaktadır. Örneğin Derdiman (2015), mahalleleri "*yerel yönetim benzeri merkezden yönetim teşkilatı (mahalle idaresi)*" olarak nitelendirmektedir. Bulut (2001)'a göre mahallelerin tek başına bir yerel yönetim birimi ya da merkezi idareye bağlı bir alt birim olmadığı, bu nedenle de mahallelerin "*hem merkez, hem de yerel hizmet amaçları çerçevesinde örgütlenen bir ara kurum olduğunu*" ifade etmektedir. Daha yalın bir ifadeyle mahalle yönetimlerini merkezle yerel arasında bir köprü ve yönetenle yönetilenler arasındaki ilişkiyi sağlayan bir ara kurum olarak görmektedir. Ancak bu ifade de mahalle muhtarlığının yönetim yapısı içerisindeki konumunu açıkça ortaya koymamaktadır.

Mahallelerin hukuki statüsü ile ilgili olarak yukarıda bahsedilen iki temel görüşün ve bu görüşlere ait dayanaklarının ele alınması mahalle yönetimlerinin hukuki statüsünü ve yönetim şeması içerisindeki konumunun daha iyi analiz edilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle bu iki görüşü destekleyecek temel argümanlar (hukuki durumlar) belirlenerek tek tek ve kısaca incelenecektir. Bu bağlamda mahalle muhtarlıklarını yerel yönetimlerden uzaklaştırıp, merkezi idare içerisinde değerlendirilmesine neden olan/olabilecek bazı hukuki durumlar şunlardır;

- Tüzel kişiliğinin olmaması ve ayrı bir kamu idaresi/kurumu olarak değerlendirilememesi,
- Kentsel alan yönetimi olan belediyelerle organik/teşkilatsal bir bağlarının bulunmaması,
- Görev ve sorumlulukları ile ilgili denetimin yerel idareler yerine, kaymakamlıklarca (merkezi idare birimlerince) gerçekleştirilmesi,

- Temel görevlerinden büyük bir çoğunluğunun merkezi idare birimlerinin mahalle düzeyindeki hizmetlerinin ifasında yardımcı olunması şeklinde belirlenmesi,
- Mahalle organlarının seçiminde adaylık usulünün olmaması ve siyasi partilerin bu kişileri aday gösterememesi,
- Muhtar maaşlarının yerel yönetimlere ait bütçeler yerine genel bütçeden ödenmesi.

Mahalle muhtarlıklarının tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Bu nedenle de tüzel kişiliğe bağlı hak/fiil ehliyetine, bağımsız bir bütçeye (özerk mali yapıya) ve kendine özgü personel istihdamına sahip olması düşünülemez. Ancak istisnai olarak Vergi Usul Kanununa (md.49/b) emlak vergisine ilişkin bedel ve değerlerin kesinleşmesi sürecinde mevcut olan takdir komisyonu kararına karşı dava açma yetkisi verilmiştir (Derdiman, 2015, s.269). Tüzel kişiliğin bulunmamasının daha önemli bir sonucu da mahalle muhtarlıklarının "devlet, il özel idaresi, belediye ve köy" gibi bir "kamu idaresi" ya da hizmet yönünden yerinden yönetimler olan "kamu kurumu" olarak düşünülmesinin söz konusu olamayacağıdır. Ancak bunların içerisinde yer alan ya da bunlardan herhangi birisiyle/birkaçıyla ilişkili bir alt idari birim olabileceğidir. Her ne kadar belediyelerle mahalle muhtarlıklarının doğrudan bir organik (teşkilatsal/örgütsel) bağları bulunmasa da bu durum merkezi idareyle bir organik bağlarının bulunduğunu da ortaya koymaz. Mevzuatta bu yönde hiçbir hukuki bağ olarak nitelendirilebilecek bir norm bulunmamaktadır.

Mahalle muhtarlıklarının denetimi daha spesifik bir ifadeyle muhtar ve ihtiyar heyetinin görevlerini yapmamaları halinde ikaz edilmesi ve ikaza rağmen olumsuzluğun devam etmesi halinde bağlı bulunulan kaymakam veya vali tarafından görevden el çektirilecekleri 4541 sayılı yasada (md.18) öngörülmektedir. Ancak bu durum mahalle yönetimleri ile merkezi idare yöneticileri arasında hiyerarşik bir ilişki kurulması açısından tek başına yeterli bir durum değildir. Her ne kadar seçilmiş yerel idarecilerin görevden azledilmesi yani görevlerinin tamamen sona ermesi idari yargı mercileri (Danıştay) tarafından gerçekleştiriliyor olsa da açığa alınmalarında ya da görevlerini ifa etmeme durumunda uyarılmalarında merkezi idare içerisindeki birimler (İçişleri Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Valilikler) aktif rol oynamaktadırlar. Ayrıca yapılan işlemlerin denetlenmesinde kaymakamlara tanınan denetim yetkisi yine köy kanununda da (md.40) mevcuttur. Nasıl ki bu durum köy muhtarları/muhtarlıkları ile kaymakam/kaymakamlık (merkezi idare) arasında bir hiyerarşinin yani

organik bağın kurulması düşüncesini ortaya koymuyorsa aynı durum mahalle muhtarlıkları için de söz konusu olmaktadır.

Mahalle muhtarlıklarının genel görev ve sorumluluklarının büyük ölçüde kaymakamlık ve bağlı birimlerin mahalle düzeyindeki görevlerini yerine getirmelerinde yardımcı olmaları yönünde olduğu görülmektedir. Ancak bu durum mahalle muhtarlıklarının kaymakamlığa bağlı bir alt idari birim olmasını gerektirmez. Zira köy kanununda yer alan köyün ve köy muhtarının görev yetki ve sorumlulukları da genel olarak bu doğrultudadır. Oysaki köy muhtarlıklarının bir yerel yönetim birimi oldukları başta anayasa ve köy kanunu olmak üzere hukuki olarak açıkça ortaya konulmuştur. Bu hususla ilgili herhangi bir tartışma da bulunmamaktadır. Mahalle organlarının seçiminde adaylık usulünün olmaması (2972/md.31) ve siyasi partilerin bu kişileri aday gösterememesi yine köy organları (muhtar ve ihtiyar heyeti) için de geçerlidir. Mahalle muhtarı maaşlarının yerel yönetimlere ait bütçeler yerine genel bütçeden ödenmesi durumu köy muhtarları için de geçerlidir. Dolayısıyla tüm bu açıklamalar doğrultusunda mahalle muhtarlıklarını merkezi idarenin bir parçası olarak düşünmek isabetli bir yaklaşım olmayacaktır.

Mahalle muhtarlıklarını merkezi idarenin bir parçası ya da merkezi idareye çok daha yakın olduğunu ortaya koyan yaklaşımların yanı sıra mahalleleri belediyeler (yerel yönetimler) içerisinde özerk bir idari birim olarak gören yaklaşımlar da bulunmaktadır. Mahalle yönetimlerini belediyeler içerisinde bağımsız ayrı bir idari birim kabul edilmesine neden olan/olabilecek başlıca hukuki durumlar şunlardır;

- Tanım ve vasfının az da olsa belediye kanunu içerisinde yapılmış olması,
- Kurulması, ortadan kaldırılması, birleştirilmesi, adının ve sınırlarının değiştirilmesi gibi durumlarda ilk karar (görüşme) merciinin belediye meclisinin olması,
- Organlarının (*muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri*) seçilmesiyle ilgili hususların merkezi idareye bağlı seçilmişlerle (*Cumhurbaşkanı, Milletvekili*) değil yerel yönetimlerin seçilmişleriyle (*İl Genel Meclisi Üyesi, Belediye Başkanı, Belediye Meclis Üyesi, Köy Muhtarı, Köy İhtiyar Meclisi Üyesi*) birlikte düzenlenmesi,
- Belediye sınırları içerisinde kurulan bir kentsel (yerel) yönetim mekanizması olarak görülmesi,
- Karar organlarının seçimle işbaşına gelmesi,
- Sınırlı düzeyde olsa da belirli bir özerkliğinin bulunması,

- Kaymakamlık vd. merkezi idare birimlerine organik (teşkilatsal) bir bağlarının bulunmaması,
- Kaymakamlıklardan daha alt düzeydeki merkezi idare birimlerinden uzaklaşma politikasının bulunması dolayısıyla bucaklardan bile daha küçük ölçekli bir merkezi idare biriminin varlığının düşünlmemesi,
- En küçük ve yerel düzeydeki mahalli idare olan köy muhtarlıklarının büyükşehir belediyeleri içerisinde mahallelere dönüştürülmüş olması,
- Gider ve ihtiyaçlarının belediyelerce karşılanması.

Mahalle muhtarlıklarının genel tanımı 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda (md.3/d) yapılmıştır. Bununla birlikte belediye sınırları içinde mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, bölünmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesindeki usul, süreç ve şartlar ile mahalle yönetimlerinin temel organları, muhtarın genel olarak görevleri, kentsel hizmetlerde belediye - mahalle uyumluluğu, mahalle muhtarlığının gider ve ihtiyaçlarının karşılanması gibi hususlarda aynı kanunun 9'uncu maddesinde ortaya konmuştur. Dolayısıyla mahalleler ile ilgili en genel ve temel düzenlemeler belediye kanununda yapılmıştır. Bununla birlikte şehir ve kasabalarda yani belediye sınırları içerisinde mahalle kurulması ile mahalle muhtarı ve ihtiyar heyetinin görevleri 1944 tarih ve 4541 sayılı kanunda daha detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. 5442 sayılı "İl İdaresi Kanunu" içeriğinde ise mahallelerle ilgili herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Buradan hareketle her ne kadar mahalle yönetimleri tüzel kişiliğe haiz ayrı bir yerel yönetim birimi olarak kurgulanmasa da 1940'lı yıllardan bu yana merkezi idare içerisinde ilişkilendirilmediği de oldukça açıktır. Ayrıca mahallelerin kurulması, ortadan kaldırılması, birleştirilmesi, adının ve sınırlarının değiştirilmesi gibi durumlarda ilk karar merciinin il/ilçe idare kurulları yerine belediye meclisinin olması da tesadüfi olarak düşünülemez.

Mahalle yönetimlerinin organları yerel idarelerde olduğu gibi seçimle işbaşına gelmektedir. Bu seçimler de merkezi idareye ait genel seçimler içerisinde olmayıp, mahalli idareler içerisinde gerçekleştirilmektedir. Ayrıca mahalle organlarının seçilmesiyle ilgili usul ve esasların merkezi idareye bağlı seçilmişlerle birlikte düzenlenmesi yerine, yerel yönetimlerin seçilmişleriyle birlikte 2972 sayılı kanunla düzenlenmesi de bu konuda destekleyici bir çıkarımdır.

Mahalle muhtarlıkları 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 9'uncu maddesinde yer alan "*...muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu*

kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve...", hükmü gereğince, belediye sınırları içerisinde kurulan ve en yerel nitelikteki (mahalle düzeyindeki) ortak ihtiyaçların belirlenmesi, bu ihtiyaçların giderilmesiyle ilgili diğer kamu kurumlarıyla/idareleriyle iş birliğinin sağlanması ve yerel nitelikteki bu ortak ihtiyaçların giderilmesindeki yaşam kalitesinin geliştirilmesinde görev yapan bir idari birim olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla mahallenin bu görev ve fonksiyonları merkezi idarenin görev ve sorumluluklarından daha ziyade yerel idarelerin varlık sebepleri yani görev ve sorumluluklarıyla ilgilidir.

Mahalle Yönetimlerinin Kurulması/Kaldırılması ve Organik Yapısı

5393 sayılı Belediye Kanunu (md.9) hükmü gereğince belediye sınırları içinde mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, bölünmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesi belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü üzerine valinin onayı ile yapılmaktadır. Aynı madde hükmü gereğince de belediye sınırları içinde nüfusu 500'ün altında mahalle kurulamaz.

Mahalle; muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir. Kurulacak olan mahallelerde bir muhtar ve muhtarın başkanlığında bir ihtiyar heyeti bulunur. Yapılacak işler bakımından bir kaç mahallenin bir muhtar ve ihtiyar heyetine bağlanması veya bir mahallede birden fazla muhtar ve ihtiyar heyeti bulunması belediye meclisinin kararına ve o mahallin en büyük mülki amirinin onayına bağlıdır. Mahalle ihtiyar heyeti, muhtar ile dört azadan oluşmaktadır. Heyetin dört yedek azası da bulunmaktadır (4541/md.1-2).

Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti üyelerinin seçilmesiyle ilgili usul ve esaslar 1984 tarih ve 2972 sayılı "*Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun*"da düzenlenmiştir. Buna göre Mahalli İdareler seçimleri beş yılda bir yapılmaktadır. Her seçim döneminin beşinci yılındaki 1 Ocak günü seçimin başlangıç tarihidir. Aynı yılın Mart ayının son Pazar günü ise oy verme günüdür. Milletvekili Seçimi Kanununun 7'nci maddesinin son fıkrası gereğince yapılan seçimler hariç, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahalli idareler organlarına veya bu organların üyeliklerine ilişkin genel veya ara seçimler, milletvekili genel veya ara seçimleri ile birleştirilir. Mahalli idareler seçiminin savaş hali nedeniyle bir yıla kadar ertelenmesi yasayla düzenlenir (md.8). Muhtarlar mahalli idareler seçim-

lerinde adaylıklarını koyabilmek veya aday gösterilebilmek için görevlerinden istifa etmek zorunda değildirler. Milletvekilliği, belediye başkanlığı, il genel meclisi ve belediye meclisi üyeliği ile muhtarlık bir şahıs uhdesinde birleşemez. Bu görevlerin birisinde bulunanlardan bir diğerine seçilenler, seçim sonuçlarının kendilerine tebliğ edildiği tarihten itibaren 15 gün içinde tercih haklarını kullanırlar. Bu süre içinde tercih haklarını kullanmayanlar seçildikleri yeni görevi reddetmiş sayılırlar (md.17). Mahalle ihtiyar heyetine sekiz üye seçilir. Oyların tasnifi sonucunda en çok oy alan dört üye asıl, geri kalanlar ise yedek üye olur (md.30/b). Muhtarlık ve ihtiyar heyeti üyeliği seçimlerinde adaylık usulü bulunmamaktadır. En az altı aydır aday konulan mahallede oturmak şartıyla, 18 yaşını dolduran her Türk vatandaşı, kanunlarda öngörülen hükümlerce seçilmeye mani hali olmamak kaydıyla muhtar ve ihtiyar heyeti üyesi seçilebilir. Bu kişiler için herhangi bir mezuniyet şartı aranmamaktadır. Muhtarlık ve ihtiyar heyeti üyeliği için okur-yazar olmak yeterlidir (md.31). Mahalle muhtarlığının herhangi bir nedenle boşalması durumunda ihtiyar heyetinin 1. üyesi mevcut hali yazılı olarak ilgili seçim kurulu ve mahallin en büyük mülki idare amirine bildirmesi zorunludur. Boşalmış muhtarlıkların seçimi her yılın haziran ayının ilk pazar günü yapılır. Seçim yapılana kadar muhtarlık görevini mahallin en büyük mülki amiri tarafından atanan muhtar vekili yerine getirir. Seçim döneminin bitmesinden önce ihtiyar heyeti üye sayısının yedeklerinin de getirilmesinin ardından üye tamsayısının yarısına kadar düşmüş olması durumunda muhtar, durumu bir hafta içerisinde ilgili olan seçim kurulu başkanlığına ve bilgi amacıyla da mahallin en büyük mülki amirine bildirir. Bu bildirim sonrası ilçe seçim kurulu başkanlığı tarafından durum 48 saat içerisinde ilan edilir. İlan tarihinden itibaren altmışıncı günü takip eden ilk pazar günü oy kullanılır. İhtiyar heyeti seçiminin yapılmasına ihtiyaç duyulması halinde mahalle muhtarlığının da boşalmışsa haziran ayı beklenmeden her iki seçim birlikte yapılır (md.33).

Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyetinin görev ve sorumlulukları 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanunda (md.3) ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Ancak ilgili kanunda belirlenen birçok madde günümüzde etkinliğini (uygulamasını) kaybetmiştir. Hatta görevin kaynağı olarak atıfta bulunan ilgili kanunların birçoğu yürürlükten kaldırılmış ya da içeriği büyük ölçüde değiştirilmiştir. Ancak ilgili güncellemeler (mülga edilme, değiştirilme, vd.) kanun koyucu tarafından tarihsel süreçte maalesef 4541 sayılı yasa üzerinde gerçekleştirilmemiştir. Ancak halen yürürlükte olması nedeniyle ilgili kanunda belirtilen görev ve sorumluluklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Mahalle Muhtarının ve İhtiyar Heyetinin Görevleri ve Yasal Dayanakları

Görevin Adı	Görevin Muhatabı/Sorumlusu	Hukuki Dayanak
Kendilerini nüfus sicillerine kaydettirmemiş olanlara nüfus ilmühaberi vermek. Askerlik yoklama memurları tarafından istenilen bilgileri vermek, Askerlik şubelerine davet pusulalarını imza karşılığında teslim alarak sahiplerine tebliğ etmek. Askere sevk cetvellerini ilgililerine tebliğ etmek ya da teslim edilmeyenleri ilgili mercilere bildirmek, Askere sevk tarihinden itibaren akıbeti meçhul olanlar hakkında durum belgesi vermek.	Muhtar Başkanlığında İhtiyar Heyeti (oy çokluğuyla)	4541 sayılı yasa
Doğum vakalarını nüfus idarelerine bildirmekle mükellef olanlara ilmühaber vermek, Ölüm vakaları için nüfus dairelerine ilmühaber vermek.	Muhtar (2 şahit huzurunda)	4541 sayılı yasa
Hüviyet (kimlik) cüzdanını kaybedenlere nüfus ilmühaberi vermek. Yer değiştirmelerinin kütüklere kaydı için ilgililerine ilmühaber vermek, Sanat, sıfat, mezhep ve eşkâl gibi hususların nüfus sicillerine kaydı için talep edenlere ilmühaber vermek. Askerlik çağında olanlardan 15 günden fazla bir süre şubesinin bulunduğu idari birimden dışarı çıkmak isteyenleri askerlik şubelerine bildirmek. Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu hükümlerine göre: mahallede her geçen ay içindeki ölüm vakalarını ertesi ayın on beşine kadar varidat (vergi) dairelerine yazı ile bildirmek.	Muhtar (tek başına)	4541 sayılı yasa
1525 numaralı Şose ve Köprüler Kanunu hükümlerine göre yol vergisi ile mükellef olanlar için hususi muhasebelerden verilecek cetvelleri doldurmak. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanun (HUMK)'a göre Sulh hakimleri nezdinde görülecek davalara ait vekaletname imzalarını onaylamak, imza atamayan veya okuma yazması olmayanların kullanacağı mühür ya da el ile yapacağı işareti tasdik etmek. Adli müzaheret (yardım) talebinde bulunanların mahkemeye ibraz edecekleri durum belgelerini tanzim etmek.	Muhtar Başkanlığında İhtiyar Heyeti (oy çokluğuyla)	4541 sayılı yasa
Ceza Muhakemeleri Usul Kanun (CMUK)'a göre bir davayı temyiz talebinde bulunacakların yatırmak zorunda oldukları depo şartından istisna tutulabilmesi için ilgililerine yoksul olduklarına dair ilmühaber vermek.	Muhtar Başkanlığında İhtiyar Heyeti (oy çokluğuyla)	4541 sayılı yasa
CMUK'a göre zabıtaca yapılacak bina aramalarında hazır bulunmak.	2 aza tarafından yapılır	4541 sayılı yasa
İcra Kanunu hükümlerine göre yapılacak hacizlerde hazır bulunmak ve borçlarını ödemeyenlerin mali (ödeme) gücü olup olmadığına dair ilmühaber (belge) vermek. Zararlı hayvanların itlafı hakkındaki kanun hükmüne göre hayvanların öldürülmesi için kullanılacak silah ve eşyaları mücadele mevsiminde mücadele heyetinden makbuz karşılığında alarak tevzi etmek ve mevsim sonunda silahları ve kullanılmamış maddeleri top-	Muhtar Başkanlığında İhtiyar Heyeti (oy çokluğuyla)	4541 sayılı yasa

layarak heyete teslim etmek.		
Her yıl okul açılmadan on beş gün evvel semtin bağlı bulunduğu ilkokulun başöğretmeni (müdürü) ile birlikte mahalle hududu içinde oturan ve mecburi Öğrenim yaşında olan çocukların bir cetvelini tanzim ederek (listesini hazırlayarak) mühürlemek ve bu cetvelde (listede) adları yazılı çocuklardan okula devama mecbur olanları bu müddet içinde velilerine bildirmek ve devamsızlıkla ilgili her türlü tebliğ ve takiplere tavassut (aracılık) etmek.	Muhtar Başkanlığında İhtiyar Heyeti (oy çokluğuyla)	4541 sayılı yasa
2644 numaralı Tapu Kanunu hükümlerine göre: Ferağ ve intikal ve kayıt işlerine ait ilmühaber ve vesikalar vermek ve meskenlere girerken hazır bulunmak.	Muhtar Başkanlığında İhtiyar Heyeti (oy çokluğuyla)	4541 sayılı yasa
Mahalleye girdiğini haber aldığı hüviyeti meçhul ve şüpheli şahıslar hakkında zabıtaya haber vermek. İnsan ve hayvanlara arız olan salgın ve bulaşıcı hastalıkların ve nebatata hasar veren haşerelerin zuhurunu (varlığını) haber aldığı gün Hükümete (ilgili kurumlara) bildirmek	Muhtar (tek başına)	4541 sayılı yasa
Yardıma muhtaç olanlara fakirlik ihtiyaç ilmühaberleri vermek, Mahallede sakin olanlar (ikamet edenler) hakkında resmi müesseselerce istenilen hüsnühal (iyihal/iyi durum) varakalarını (belgeleri) tanzim ve ikametgah senedi tasdik etmek.	Muhtar Başkanlığında İhtiyar Heyeti (oy çokluğuyla)	4541 sayılı yasa
Cumhurbaşkanınca halkın ihtiyaçlarını karşılamak ve kamu hizmetlerini kolaylaştırmak üzere alınan kararları mahalle düzeyinde uygulamak.	Muhtar ve İhtiyar Heyeti	4541 sayılı yasa
Mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla mahallenin ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek. Mahalle adına belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkileri yürütmek, Mahalle ile ilgili konularda (ilgili idare ve kurumlara) görüş bildirmek.	Muhtar (tek başına)	5393 sayılı yasa (md.9)
Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak	Muhtar (genellikle tek başına)	5393 sayılı yasa (md.9)
Mahalle muhtarları oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir	Muhtar (tek başına)	5393 sayılı yasa (md.24)
Kent konseyi üyesi olmaları dolayısıyla konseyin toplantı ve faaliyetlerine katılırlar	Muhtar (tek başına)	5393 sayılı yasa (md.76)
Muhtarlar her türlü seçim işleri ve seçmen kütükleri yazımında, seçim kurullarının istediği bilgileri ve belgeleri gecikmeden, süresinde ve doğru olarak göndermek zorundadırlar	Muhtar (tek başına)	298 sayılı yasa (md.9)
Muhtarlar, muhtarlık bölgesi askı listesini, seçim dönemlerinde muhtarlıklarda askıya çıkarmakla da sorumludurlar	Muhtar (tek başına)	298 sayılı yasa (md.40)
Muhtarlar, oy verme gününden 10 gün önceden oy verme günü saat 17.00'ye kadar; çalışma saatleri içinde seçmenlerin sandık numarası, sandık yeri ve oy verme	Muhtar (tek başına)	298 sayılı yasa (md.43)

hakkındaki sualleri cevaplandırmak, seçim kurullarının yayınlarını dağıtmak, seçim kurullarının vatandaşın kolay ve doğru oy vermesi için hazırlayacağı afiş, işaret, levha ve benzerlerini asmak ve dağıtmak, bu işlem için seçim kurulu ayrıca personel görevlendirirse, bu personele yardımcı olmak zorundadırlar.		
Tebliğat kanununa göre, kendisine tebliğat yapılacak kişinin ilgili adreste bulunamaması durumunda muhtarın ilgili evrakı tebellüğ etme yükümlüğü bulunmaktadır.	Muhtar (tek başına) ya da ihtiyar heyeti üyesinden birisi	7201 sayılı yasa (md.21)
Kadastro kanunu uyarınca, kadastro ekibine katılmak ve kadastro çalışması sonrasında kadastro ilanlarını askıya çıkarmak	Muhtar (tek başına)	3402 sayılı yasa (md.3 ve md.11)
213 sayılı Vergi Usul Kanunu kapsamında takdir komisyonu toplantılarına katılmak	Muhtar (tek başına)	213 sayılı yasa (md.72)
Mahalle sınırları içerisinde meydana gelen ölüm ve veraset intikallerini ertesi ayın 15'ine kadar ilgili vergi dairesi müdürlüğüne bildirmek	Muhtar (tek başına)	213 sayılı yasa (md.150)
Gelir vergisi indiriminden faydalanmak isteyenlere, başvuru olması halinde, ihtiyaç duyulan hüviyet (kimlik) tasdiki işlemini yapmak	Muhtar (tek başına)	213 sayılı yasa (md.249)

Kaynak: Yazarlar tarafından muhtelif mevzuat hükümleri taranarak oluşturulmuştur.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nda (md.9) mahalle ile ilgili görevler genel olarak belirtilmiş olup; bu görevlerin muhtar tarafından yerine getirilmesi ve bu kapsamda zorlama olmadan mahalle halkının da gönüllü katılımının söz konusu olacağı/olabileceği hüküm altına alınmıştır. Yine kanun metnindeki "*..kanunla verilen diğer görevleri yapmak*" ibaresi de 5393 ve diğer kanunlarla belirtilen görev ve sorumlulukların yerine getirilmesiyle ilgili depo niteliğinde bir hükümdür.

4541 sayılı yasada tanımlanan görevler genel olarak merkezi idarenin taşra birimleri tarafından yerine getirilmekte olan kamu hizmetlerine mahalle düzeyinde yardımcı olunmasını öngören bir formattadır. Daha yalın bir ifadeyle mahalle muhtarları/muhtarlıkları merkezi idarenin kamu hizmetleri sunumunda kendilerine yardımcı olan bir alt birim olduğu yönünde bir intiba bırakmaktadır. Ancak 5393 sayılı yasa ile bu intiba önemli ölçüde ortadan kalkmıştır. Özellikle kanunun muhtarları, yönettikleri mahallelerin "yerel temsilcisi" statüsüne koymaları bu anlamda büyük bir önem taşımaktadır. Nitekim 5393 sayılı yasaya kadar mahalle muhtarlarının buldukları mahalle halkını temsil etme gibi hukuki bir misyonu bulunmamaktaydı. Muhtarların mahalle ile ilgili konularda belediye ihtisas meclislerinde bilgi ve görüş bildirmeleri; kent konseylerinin mahalle düzeyindeki üyelerinden olması; mahallelerin (en yerel düzeyde) ihtiyaç-

ları, sorunları ve geleceği hakkında diğer kamu idare, kurum ve kuruluşları önünde mahalleyi temsilen bilgi, görüş, değerlendirme, beyan ve oy vermesi mevcut kanaatin önemli ölçüde ortadan kalkmasına katkı sağlamaktadır. Ancak mevcut genel durum halen mahalle muhtarlıklarının hukuki durumları üzerindeki tartışmayı çözecek açıklıkta olmadığı da bilinen bir gerçektir.

Mahalle Muhtarı ve İhtiyar Heyeti Üyelerinin Özlük Hakları ile İdari/Cezai Sorumlulukları

Mahalle muhtarlıklarının tüzel kişiliğinin bulunmaması, ayrı (bağımsız) bir bütçeye sahip olmalarının önünde büyük bir engeldir. Ayrı bir bütçeleri olmadığı için icrai nitelikte kamusal hizmetler gerçekleştirememektedirler. İstisnai olarak 4541 sayılı yasa ile gerçekleştirdikleri bazı hizmetler karşılığında hizmet harcı alma hakkı tanınmıştır. Ancak bu harçlardan kişisel gelir elde edemezler. Başka bir ifadeyle bu harçları ancak muhtarlık gideri olarak kullanabilirler. Mahalle muhtarları, 1977 tarih ve 2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası kapsamında aylık ödenek alırlar. Yasaya göre bu ödenek her yıl İçişleri Bakanlığı bütçesine konulur ve ilgili yıl içinde söz konusu bütçeden il özel idare bütçelerine aktarılır (md.1/3). Daha önceden ilişkili oldukları sosyal güvenlik kapsamından da primlerinin yatırılması devam eder. Herhangi bir sosyal güvencesi bulunmayanlar ise sosyal güvenlikle ilişkilendirilirler. Ancak bu güvencenin muhtarlık sonunda devam edebilmesi için muhtarların kanuni primlerini kendilerinin ödemeleri gerekmektedir. Mahalle muhtarların izin hakkı, silah taşıma hakkı ve istifa etme hakları da bulunmaktadır. Bu haklar genellikle genel hükümler çerçevesinde ele alınmaktadır. Örneğin muhtarların izin hakkı bulunmasına rağmen, bu hakkın süresi ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu süre diğer kamu görevlileri de dikkate alınarak bir ayı geçemez demektir. Ancak kamu hukukunda kıyas ilkesinin sınırlı olması da dikkate alınarak bu yaklaşım hukuki olarak bir kesinlik oluşturmaz ve her zaman da kabul görmeyebilir (Aytaç, 2004, s.152-158).

2018 yılında mahalle muhtarları için başta aylık ödenek ve SGK primlerinin devlet tarafından ödenmesi olmak üzere bazı özlük haklarına ilişkin sınırlı olarak hukuki düzenlemeler yapılmış olmasına karşın, ihtiyar heyeti üyeleri konusunda herhangi bir düzenlemenin yapılmadığı görülmektedir. Türkiye'de ihtiyar heyeti üyeleri tamamen gönüllülük esasına göre ve sınırlı bir yetkiyle görevlerini ifa etmektedirler.

Mahalle muhtarları devlet memuru değildirler. Ancak seçilmişler görev ve sorumluluklarıyla ilgili olarak kamu hukuku hükümlerine tabi oldukları için "geniş anlamda kamu görevlisi" sayılmaktadırlar (Mecek ve Doğan, 2015, s.215). Dolayısıyla mahalle muhtarları ve ihtiyar meclisi üyeleri görev, yetki ve sorumluluklarıyla ilgili soruşturma ve kovuşturmalarda 4483 sayılı yasa hükümlerine tabidirler. Dolayısıyla kamu görevlisi sayılmaları nedeniyle görevleriyle ilgili olarak alelade bir vatandaş gibi soruşturulamaz ya da kovuşturulamaz. Ancak ceza almaları halinde de kamu görevlisi sayıldıkları için genellikle alelade bir vatandaşa göre aynı fiilden daha fazla ceza almaktadırlar.

4541 sayılı yasa kapsamında (md.18) mahalle muhtarlarının ve ihtiyar meclisi üyelerinin görevlerini ifa etmemeleri ya da geciktirmeleri durumunda mahallin en büyük mülki amiri olan kaymakam ya da valilerce yazılı uyarıya maruz kalmaları söz konusudur. Yazılı uyarıya rağmen mevcut durumun değişmemesi halinde aynı makamlarca görevden el çektirme ya da görevin sona erdirilmesi cezaları uygulanabilmektedir. İlgililerince bu kararlara karşı idari yargıda iptal davası açılabilir. Belediye ve il özel idarelerinde ise seçilmişlerin görevine son verilebilmesi için son karar mülki idare amirlerinde değil, yargı organlarındadır. Ölüm, istifa, mahkûmiyet ve seçilme yeterliliğinin ortadan kalkması gibi sebeplerle de muhtarlık ve ihtiyar meclisi üyeliği görevleri sona ermektedir.

Sonuç

Kentsel alan yönetiminin temel yapı taşı olan mahallelerin etkin ve verimli bir şekilde varlığını devam ettirebilmesi için optimal bir mevzuat alt yapısına, ideal bir organizasyona, etkin organlara, personele ve mali kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu haliyle ihtiyaç duyulan tüm bu bileşenlerin en ideal bir kombinasyon ile bir araya getirilmesi gerekmektedir. Çalışmamız ile mahalle muhtarlıklarının şu anki mevcut durumuna ışık tutulmaya çalışılmıştır. Ancak asıl gaye bu konuda yapılacak yeni mevzuat çalışmaları için katkılar sağlamaktır.

Mahalle muhtarlıklarının tüzel kişiliğinin olmaması, etkinliği önündeki en önemli engeldir. Çünkü kendilerine ait mali imkânları ve personel istihdamı olanakları bulunmamaktadır. Ayrıca protokol, sözleşme vb. hukuki işlemleri de gerçekleştirememektedirler. Mahalle muhtarlıklarının sahip olduğu tüm yetkilerin zaman içerisinde belediyelere ve özellikle merkezi idarenin taşra birimlerine aktarılmış

olması sadece etkinliklerini ortadan kaldırmamış, varlıklarını da sorgulanır hale getirmiştir. Çünkü mahalle muhtarları günümüzdeki formuyla tebligat işlemlerine yardımcı olan bir kamu görevlisi ve sosyal yardımlarda mahalle halkını tanıyan bir aracı kişi olma konumu içerisine hapsedilmiştir. Her ne kadar mahalli düzeyde halkın siyasal mobilizasyonunu, katılım ve demokrasi kültürünü arttırıcı bir etkiye sahip olsa da kamu hizmeti sunumu noktasında oldukça pasif bir hale getirilmiştir. Bu sebeple mahalle muhtarlığı biriminin ve unsuru olan muhtarların hukuku statüsü, görev, yetki ve sorumlulukları ile diğer kamu kurum ve idarelerle olan hukuki ilişkisi bir bütün olarak yeniden ele alınmalıdır. Belediye, il özel idaresi ve köy de olduğu gibi mahallelerin de kendine özgü ayrı bir kanunla yeniden düzenlenmelidir. Bu durum mahalle muhtarlıkları ile ilgili aşırı parçalı ve sığ olan mevzuat hükümlerini daha derli toplu ve sistematik hale getirecektir.

Türkiye'de 2012 yılında yapılan değişiklikler ile özellikle büyükşehir olan illerdeki yönetim birimleri ile ilgili köklü değişiklikler yapılmıştır. 2019 yılında yapılan yerel seçimler sonrasında da merkezi hükümet yetkilileri ve siyasi ortakları tarafından da yeni düzenleme önerileri kamuoyu ile paylaşılmıştır. Dolayısıyla büyükşehir belediyesi, ilçe belediyeleri ve mahalle yönetimleri başta olmak üzere tüm yönetsel unsurları etkileyecek bu gelişmeleri mahalle odağında birkaç örnek modelde bütünleştirmek yararlı olacaktır. Bu sayede yeni yapılacak olası hukuki düzenlemelere alternatifler sunulmuş olacaktır.

Türkiye'de mahalle muhtarlıkları ile ilgili çok fazla model geliştirilebilir. Ancak yaşanan siyasal gelişmeler ve beklentilerden yola çıkarak birkaç tane ile sınırlı kalınması tercih edilecektir. Bu kapsamda;

- Birinci Model: Mahalle muhtarlıklarına tüzel kişilik verilmesi ve yetkilerinin arttırılmasıdır. Muhtarlıklar tüzel kişiliğe sahip olacakları için kendilerine ait bütçeleri ve harcama yapabilme olanakları olacaktır. Yine uzman personel istihdam etme, hizmet alımı yapma, vd. imkanlara kavuşacaklardır. Hatta mahalle ölçeğindeki siyasal katılım ve demokrasi kültürünün gelişmesine çok daha fazla katkı sağlanacaktır. Hesap sorulabilirlik te arttırılabilecektir. Ancak belediye sınırları içerisinde birden çok alt tüzel kişiliklerin olması belediye ile mahalle muhtarlıkları arasında görüş farklılıklarına dayalı krizlerin yaşan-

masına neden olunabilir. Yine mahalleler arasında hizmet sunumunda farklılıkların yaşanması, kent içi eşitsizliklerin ortaya çıkmasına sebebiyet verebilir. Yine belediyelerin hesap verebilirlik noktasında sorumluluklarını mahalle muhtarlıklarına yükleme imkânı ortaya çıkabilir.

- İkinci Model: Tüzel kişiliği olmayan mahalle muhtarlıklarını tamamen ortadan kaldırmak ve belediyeler içerisinde organik anlamda belediyelerin bir alt birimi haline dönüştürmektir. Bu durumda mahalle muhtarları seçilen belediye başkanı ya da seçilen belediye meclisi tarafından doğrudan doğruya mahalle düzeyinde atanacaktır. Belediye tarafından kendisine yer, araç, personel ve mali kaynaklar aktarılan muhtarlıklar, belediye başkanı, meclis ve encümen ile çok daha koordineli ve etkin çalışacaktır. İki seçilmiş organın karşı karşıya gelmesi yerine seçilmiş bir organ tarafından atama yolu ile göreve getirilmiş bir idari alt birim mevcut olacaktır. İki birim arasında siyasi çekişme, fikir ayrılığı, uyumsuzluk gibi sorunlar yaşanmayacaktır. Bununla birlikte belediyenin kaynaklarının mahalle üzerindeki kullanımı noktasında çok daha etkin bir sistem inşa edilmiş olacaktır. Bu durumda mahalle düzeyinde bir seçim atmosferi olmayacağı için görünüşte siyasal mobilizasyon, katılım ve demokrasi kültürünün geliştirilmesinde olumsuz bir durum ortaya çıkacaktır. Ancak eğitim durumu, tecrübe vb. birçok hususta daha olumlu özelliklere sahip yeni yöneticiler ortaya çıkacaktır. Kaldı ki siyasal partiler bu durumda mahalle düzeyinde teşkilatlanmaya gidecekleri için mahalle kültürü içerisinde siyaset, siyasal katılım gibi unsurların var olduğu kültürün gelişmesine de önemli katkılar sunulacaktır.

- Üçüncü Model: Mahalle muhtarlıklarının kent konseyleri içerisinde ayrı bir çalışma meclisi ya da grubu haline dönüştürülmesidir. Bu durumda da mahalle muhtarlıkları yine tamamen ortadan kaldırılacaktır. Bilindiği üzere kent konseyleri içerisinde meclisler ve çalışma grupları bulunmaktadır. Kadın meclisi, çocuk meclisi, engelliler meclisi, yabancılar meclisi, vb. meclislerin yanına mahalle meclisleri adında yeni bir meclis oluşturulabilir. Bu meclis altında da her bir mahalle için alt çalışma grupları tesis edilir. Mahalle halkı tarafından belirli sayı-

da imza toplayan ya da seçim usulü ile göreve getirilen kişiler ile mahalledeki STK temsilcileri, gönüllü temsilciler ve meslek grupları temsilcilerinden oluşan bu grupların tamamı (tüm üyeleri) da mahalle meclislerini oluşturur. Bu durumda mahallenin paydaşı olan kişiler yine mahalleleri için bir araya gelmiş olurlar. Alınan grup kararları mahalle meclisinde, mecliste alınan kararlar da belediye meclisi gündeminde yer almış olur. Bu modelde mahalle muhtarlığı tamamen ortadan kalmış oluyor. Ancak temsil, siyasal katılım vb. olumlu etkileri de varlıklarını devam ettirmiş olacaktırlar.

Daha önce de belirtildiği üzere bu modeller daha da çok arttırılabilir. Ancak hiçbir değişikliğin yapılmadan mevcut durumun devam ettirmeye çalışılması buradaki en olumsuz modelin ortaya koyabileceği dezavantajlardan çok daha fazla olumsuzluğu beraberinde getirmeye devam edecektir. Yine mahalle muhtarlıkları ile ilgili yapılacak düzenlemelerde eski düzenlemelerin tamamen iptal edilerek ayrı bir kanunda yeniden düzenleme yapılmalıdır. Daha sistematik ve bütüncül olacak bu düzenleme etkinlik ve verimliliğin artmasına ve uygulamadaki bazı belirsizliklerin ortadan kalkmasına katkı sağlayacaktır.

Extended Abstract

Historical Development and Legal Status of Neighborhood Administrations in Turkey

*

Vedat Yılmaz

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-4624-9824

Mehmet Mecek

Afyon Kocatepe University
ORCID: 0000-0001-7173-8254

The neighborhood is the small settlement areas where people live in communities in the city. The mukhtar, elected by residents in the neighborhood, is responsible for ensuring order and peace in the neighborhood. Through the mukhtar, neighborhood residents can bring their problems and demands on neighborhoods to the relevant central administration and local government authorities. However, they do not have the ability to directly resolve the problems that arise because they do not have their own public legal entities. Because they do not have legal personality, they can not contract, sign an agreement, be a legal entity, can not employ personnel, and most importantly they can not have a budget (financial opportunities). Therefore, they maintain their presence as a intermediary mechanism that mediate local service delivery rather than a local government. However, it constitutes the cornerstone of local governments in the development of democracy and participation culture.

Neighborhood mukhtar management consists of the mukhtar and the members. Mukhtar is an intermediate mechanism that listens to the problems of residents on behalf of the public and mobilizing central administration and local administration at the point of solving problems. The members work who are helping to the mukhtar and yet elected by the people of the neighborhood. The mukhtar and the members are elected by the neighborhood residents and are serving for five years.

The management of the mukhtar is a well-established management model with historical backgrounds from 1829 to the present day. In the historical process, it is seen that it is the name given to the very small-scale urban settlement/unit in which the neighborhoods interact with the

same basic common feature and/or people with the same common purpose, reaching a specific number of persons or houses. This common feature or purpose is distinguished as the same religion/sect/cult, the same ethnicity, the same dynasty (phratry, clan, tribe, large nomad tent, etc.), the same profession, immigration from the same geographical region, gather around the same religious/social leader (micro-level) et. al. Nowadays, although the assets of such neighborhoods are quite high, there are more subjective common features or neighborhoods clustered around the aims draw attention.

An optimal regulatory infrastructure, an ideal organization, active organs, personnel and financial resources are needed in order to maintain the presence of the neighborhoods effectively and efficiently which is the core principle of urban area management. All these components need to be combined with the most ideal combination. With our work, we tried to shed light on the current state of the neighborhood mukhtars. However, the main goal is to provide contributions to the work of new legislation on this issue.

In Turkey, with the changes made in 2012, with major changes made in the management units, especially in the metropolitan provinces. Following the local elections in 2019, new regulatory proposals were also shared with the public by the central government officials and political partners. Therefore, it will be beneficial to integrate all these developments in the neighborhood focus with a few sample models which will affect all the managerial elements particularly the metropolitan municipality, district municipalities and neighborhood administrations. In this way, alternatives to the new possible legal regulations are presented.

A lot of models can be developed in Turkey about the neighborhood mukhtars. However, it will be preferable to be limited to a few of the political developments and expectations. In this context;

- First Model: To provide legal personality and increase the authority of the neighborhood mukhtars. As they will have a legal personality, they will have their own budgets and opportunities to spend. Yet they will have the opportunity to employ the expert personnel, make service purchases et. al. Even more contributions will be made to the development of political participation and democracy culture in the neighborhood scale. Accountability can also be increased. However, having multiple sub-legal entities within the municipal borders can lead to crisis-based differences between municipal and neighborhood mukhtars. Again, the differences in service delivery between neighborhoods can

lead to the emergence of inequalities in the city. Again, municipalities may have the opportunity to upload their responsibilities to the neighborhood mukhtars at the point of accountability.

- The second Model: Completely eliminate the neighborhood mukhtars which do not have a legal personality and to convert it into a sub-unit of municipalities in an organic sense within municipalities. In this case, the neighborhood mukhtars will be assigned directly at the neighborhood level by the elected mayor or the elected municipal council. Mukhtars whose place, vehicle, personnel and financial resources are provided by the municipality will work much more coordinated and effective with the mayor, parliament and council. Instead of facing the two selected organs, an administrative sub-unit will be present, appointed by a chosen organ. . There will be no problems between the two units, such as political conflict, disagreement, incompatibility. However, a much more efficient system will be built at the point of use of municipal resources on the neighborhood. In this case, there will seemingly be a negative situation in the development of a culture of political mobilization, participation and democracy, as there will be no election atmosphere at the neighborhood level. However, there will be new executives with more positive features in many aspects of education, experience, etc. Moreover as political parties in this case will be at the neighborhood level there will be significant contributions to the development of culture in the neighborhood culture such as politics and political participation.

- Third Model: transformation of the neighborhood mukhtars into a separate working assembly or group in the city councils. In this case, the neighborhood mukhtars will be completely eliminated again. As is known, there are assemblies and working groups within the city councils. A new assembly called the neighborhood councils can be created along with the assembly of the women's council, the children's council, the council of the handicapped, the assembly of foreigners, etc. Under this assembly, there are also sub-working groups for each neighborhood.

All (all members) of these groups consisting of people who collect a certain number of signatures or have been recruited by the people of the neighborhood with an election, CSO representatives in the neighborhood, volunteer representatives and occupational groups create neighborhood councils. In this case, the people of the neighborhood are still come together for their neighborhoods. The group decisions taken in the neighborhood assembly, the decisions taken in the parliament are also on the agenda of the municipal council. In this model, the neighborhood

mukhtars are completely eliminated. However, the positive effects of representation, political participation, etc. will also be maintained.

As mentioned earlier, these models can further be increased. However, attempting to continue the current situation without any change will continue to bring much more negativity than the disadvantages that the most negative model can reveal. Again, in the arrangements made regarding the neighborhood mukhtars, the old regulations should be completely canceled and rearrangement should be made in a separate law. This more systematic and holistic arrangement will contribute to the increase in effectiveness and efficiency and the elimination of certain uncertainties in practice.

Kaynakça/References

- Akşit, A. (2014). Selçuklular devrinde kent iskanı ve mahalleler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 67-88.
- Anıkboğa, E. (1999). Yerel yönetimler açısından mahalle muhtarlığına bir bakış, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 8, 103- 125.
- Aytaç, F. (2004), *Mahalle muhtarının el kitabı*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Bal, H., Aygül, H. H., Uysal, M. Tuna ve Oğuz, Z. N. (2012). Muhtarların sosyal-ekonomik özellikleri ve mahalle-kentsel sorunlara yaklaşımları (Isparta örneği), *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(2), 17-40.
- Baykara, T. (1985). *Türkiye Selçukluları devrinde Konya*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Bayramoğlu A. A. (2002). Dönüşüme açılan kapı: mahalle, *Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 147-166), Ankara: TODAİE Yayınları.
- Braudel, F. (1993). *Maddi uygarlık, ekonomi ve kapitalizm*. (M. A. Kılıçbay, Çev.), Ankara: Gece Yayınları.
- Bulut, Y. (2001). Mahalle muhtarlığı üzerine bir araştırma, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 10(3), 32-51.
- Bulut, Y. ve Kara, M. (2011). Mahalle muhtarlarının kent ve mahalle güvenliğine ilişkin yaklaşımları: Antakya örneği, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 1-27.
- Çabuk, S. ve Demir, K. (2012). Osmanlı kentlerinde mahallelerin mekânsallaştırılabilmesi için bir yöntem denemesi: Kayseri örneği, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi (TAKSAD)*, 1(3), 135-153.
- Çadırcı, M. (1970). Türkiye'de muhtarlık teşkilâtının kurulması üzerine bir inceleme, *Belleken Dergisi*, 34(135), 409- 420.
- Çadırcı, M. (2007). *Tanzimat sürecinde Türkiye: Ülke yönetimi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Demirci, M. (2003). İslam'da şehir ve şehrin sosyal dinamikleri. *İstem Dergisi*, 1(2), 129-146.
- Derbil, S. (1959). *İdare hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

- Doğan, İ. (2002). Korumacılığın geleneksel kent kültüründen çıkarması gereken dersler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, S.35(1-2), 15-23.
- Düzbakar, Ö. (2003). Osmanlı döneminde mahalle ve işlevleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(5), 97-108.
- Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı şehrindeki mahallenin işlev ve nitelikleri üzerine. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 4, 69-78.
- Ergin, O. N. (1936). *Türkiye’de şehirciliğin tarihi inkişafı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü Neşriyatı.
- Eryılmaz, B. (1988). Türkiye’de köy ve mahalle muhtarlıklarının ortaya çıkışı ve gelişimi. *Türk İdare Dergisi*, (378), 465- 475.
- Kuban, D. (1968). Anadolu-Türk şehri tarihi gelişmesi sosyal ve fiziki özellikleri üzerinde bazı gelişmeler. *Vakıflar Dergisi*, 7, 53-73.
- Mecek, M. ve Doğan, H. (2015). İstihdam açısından yerel yönetimlerin organizasyon yapısı ve personel yönetimi. (Editör: M. Mecek, M. Doğan, B. Parlak), *İdari ve Mali Açılardan Türkiye’de Yerel Yönetimler*, 211-273, Antalya: Bekad Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2000). *Tanzimat devrinde Osmanlı mahalli idareleri (1840-1880)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2013), *Osmanlı toplumunda aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özbilgen, E. (1987). Osmanlı toplumunda şehirler. *İlim ve Sanat Dergisi*, .3(17).
- Özdemir, R. (1986). *XIX. yüzyılın ilk yarısında Ankara*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tanyeli, U. (1987). *Anadolu-Türk kentinde fiziksel yapının evrim süreci (11.-15. yüzyıl)*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Üstündağ, N. (2005). Osmanlı’da şehir ve şehri geliştiren unsurlardan biri olarak ayanlar: Vidin ve Rusçuk Örneği (18. Yüzyıl). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2, 149-167.
- Yel, A. M. ve Küçükbaşcı, M. S. (2003). *Mahalle*, Diyanet İşleri Ansiklopedisi. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- 5393 Sayılı Yasa. (2005). *Resmi Gazete*. Sayı:25874. 10 Mart 2019 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> adresinden erişildi.
- 2972 Sayılı Yasa. (1984) *Resmi Gazete*. Sayı:18285 10 Mart 2019 tarihinde, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2972.pdf> adresinden erişildi.
- 4541 Sayılı Yasa. (1944). *Resmi Gazete*. Sayı:5682 11 Mart 2019 tarihinde, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.4541.pdf>, adresinden erişildi.
- 6360 Sayılı Yasa. (2012). *Resmi Gazete*. Sayı:29489 13 Mart 2019 tarihinde, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf> adresinden erişildi.
- 442 Sayılı Yasa. (1924). *Resmi Gazete*. Sayı:6813 Mart 2019 tarihinde, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf> adresinden erişildi.
- 6552 Sayılı Yasa.(2014). *Resmi Gazete*. Sayı:29116. 13 Mart 2019 tarihinde, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6552.pdf> adresinden erişildi.
- 5442 Sayılı Yasa.(1949). *Resmi Gazete*. Sayı:7236 14 Mart 2019 tarihinde, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5442.pdf>, adresinden erişildi.

Vedat Yılmaz, 1977 Malatya ili Akçadağ ilçesi doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Malatya ilinde tamamladı. Eylül 2005 tarihinde Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. Temmuz 2011 tarihinde Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları programından mezun oldu. Şubat 2018 tarihinde Mustafa

Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümünde doktora öğrenimini tamamladı. Haziran 2012 tarihinde Öğretim Görevlisi olarak Bitlis Eren Üniversitesine atandı. Halen Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümünde Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Yerel Yönetimler, Kent ve Kentleşme alanlarında bilimsel çalışmalarını sürdürmektedir. YILMAZ evli ve bir çocuk babasıdır.

Vedat Yılmaz, He was born in 1977 in Akçadağ district of Malatya province. He completed his primary and secondary education in Malatya. In September 2005, he graduated from Anadolu University, Faculty of Economics, Department of Public Administration. In July 2011, she graduated from Maltepe University Human Rights Department Human Rights Program. In February 2018, he completed his PhD at Mustafa Kemal University, Institute of Social Sciences, Department of Public Administration. In June 2012, he was appointed to Bitlis Eren University as Lecturer. He is currently working as Assistant Prof at Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration. He continues his scientific studies in the field of Local Governments, Urban and Urbanization. Yılmaz is married and has one child.

E-mail: vedatylimaz1977@gmail.com

Mehmet Mecek, 1981 yılında Alanya'da (Antalya) doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Alanya'da tamamlamıştır. 2001 yılında Gazi Üniversitesi önlisans Tapu ve Kadastro bölümünden mezun oldu. 2004 yılında Uludağ Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi bölümünden mezun oldu. 2015 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. Halen Afyon Kocatepe Üniversitesinde Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Kamu İdareleri, Kamu Kurumları ve Kamu Personeli alanlarında bilimsel çalışmalarını sürdürmektedir. Alanya Uluslararası Yerel Yönetimler Sempozyumu düzenleme başkanlığını yapmaktadır. Mecek evli ve 2 çocuk babasıdır.

Mehmet Mecek, He was born in 1981 in Alanya (Antalya). He completed his primary and secondary education in Alanya. In 2001, he graduated from Gazi University, Associate's Deed and Cadastre Department. In 2004, she graduated from Uludağ University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration. In 2015, he graduated from Selcuk University, Institute of Social Sciences, Department of Public Administration. He is currently working as an Instructor at Afyon Kocatepe University. He continues his scientific studies in the fields of Public Administrations, Public Institutions and Public Personnel. He is the chairman of Alanya International Local Governments Symposium. MECEK is married and has two children.

E-mail: meceklife@gmail.com

İstanbul Kentinde Silivri - Sabiha Gökçen Havalimanı Arası Ulaşım Alternatiflerinin AHP TOPSIS Yöntemleri ile Analizi

*

Ömer Faruk Görçün
Kadir Has Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-3850-6755

Öz

Bu çalışmada İstanbul kenti özelinde kentin iki en uzak noktası olan Silivri ve Sabiha Gökçen Havalimanları arasında ulaşım olanaklarını ve tercih edilecek ulaşım alternatiflerinin kullanıcılar tarafından seçilmesine etki eden faktörleri analiz etmeyi hedeflenmektedir. Bu sayede en optimal ulaşım olanakları belirlenerek bu alternatiflerin geliştirilmesi olanaklı olabilecektir. Her iki nokta arasındaki ulaşım alternatifleri ve kullanıcıların tercihlerine etki eden kriterlerin belirlenmesi ile ilgili olarak Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemleri arasında yer alan Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) ve İdeal Çözüme Benzerlik Yaklaşımı Tekniği (TOPSIS) yöntemleri seçilmiş, bu yöntemler kullanılarak belirlenen karar noktaları ve kriterler analiz edilmiştir. Bu çalışma literatürde görülen eksikliklerin giderilmesi açısından katkı sağlayacağı gibi, kentsel ulaşım sistemlerinde kullanıcılar, operatörler ve kamu otoriteleri için elde edilecek sonuçların son derece ilgi çekebileceği, karar alıcıların ulaştırma ile ilgili karar alırken bu çalışmanın sonuçlarını dikkate almaları düşünülmektedir. Nihai olarak, elde edilen sonuçlar çerçevesinde ulaşım yatırımlarını daha rasyonel bir temelde gerçekleştirebilmesi için ulaşım yatırımları ile ilgili karar alıcılara en uygun ulaşım alternatifleri ve kullanıcıların ulaşım türü seçiminde önem verdikleri kriterler gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulaşım sistemleri, TOPSIS, kent içi yolcu taşımacılığı.

Analysis of Transportation Alternatives between Silivri - Sabiha Gökçen Airport in Istanbul by AHP-TOPSIS Methods

*

Ömer Faruk Görçün
Kadir Has University
ORCID: 0000-0003-3850-6755

Abstract

In this study, it has been aimed that urban transportation options that available between Silivri town and Sabiha Gökçen Airport and factors that affect the user's preferences were tried to analyze. by this means, determining the optimal transportation alternatives may be possible and these urban transport options can be developed. The Analytic Hierarchy Process theory and Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution (TOPSIS) method were selected that are of the multi-criteria decision-making methodologies in order to determine the criteria and decision options relating to urban transportation between these points and criteria and decision alternatives were analyzed with these methods. As well as this study may provide a contribution to remove the inadequacies in literature, it is considered that obtained results can be very attractive for public authorities, operators, and users in the urban transport systems. When a decision is taken, decision-makers should take into consideration the results of this research. Finally, most preferable urban transportation options and criteria that given more importance by users were tried to show to the decision makers who relating to determine the transport policy in Istanbul city in order to take more rational decisions that concerning with transportation investments.

Keywords: *Transportation systems, TOPSIS, urban passenger transportation.*

Giriş

Kentlerin ekonomik, Sosyal ve kültürel gelişmesinin en önemli unsurlarından birisi; kentin sahip olduğu kentsel ulaşım faaliyetleri ve olanaklarıdır. Aynı zamanda kentsel ulaşım olanakları ve alternatifleri kentsel alanların gelişmişlik düzeyinin de bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ulaşım olanaklarını da etkileyecek şekilde kentler günümüzde ciddi problemlerle karşı karşıyadır. Bu problemlerin başında hızlı ve plansız ya da yeterli düzeyde planlı olmayan kentleşmenin yanı sıra, kırsal alanlardan kentsel alanlara gerçekleşen iç göçlere ek olarak, çeşitli nedenlerle ülke dışından kentsel alanlara yönelen göçlerin artan bir biçimde yoğunlaşması ile doğumlar sonucu giderek daha büyük bir problemlere yol açan nüfus artışları ve kent kaynaklarının yetersiz kalması gibi problemler gelmektedir. Kentsel alanlarda gözlemlenen problemleri en yoğun biçimde yaşayan kentlerin başında İstanbul gelmektedir. İstanbul'da son yıllarda kayda değer bir ivme gösteren hızlı ve plansız kentleşme beraberinde kentsel alanlarda yoğunlaşan inşaat faaliyetleri ve dikey kentleşmeye yönelik yaklaşımlar İstanbul kentinde söz konusu problemlerin etkisini daha artırabilmektedir. Buna ek olarak İstanbul kentinde söz konusu olan problemlerin etkide bulunduğu alanlardan birisi de kentsel ulaşım olarak değerlendirilebilir. Kent merkezlerinde artan konut envanterine bağlı olarak, yaşayan nüfusun giderek artması kentin dışa doğru büyümesi yerine içe doğru çekilmesine yol açmış, konut, iş merkezleri, alışveriş merkezleri vb. gibi kentsel alanlardan yaşayan bireylerin gereksinim duyacakları tüm unsurların kentsel alan içerisinde rasyonel bir temelde yayılması yerine, belirli merkezlerde toplanması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak kentsel ulaşım sistemleri de verimli ve etkin bir nitelik göstermediği gibi, kentin ulaşım potansiyelini kısıtlayan doğal nitelikte bir takım sınırlılıklar da söz konusudur. Bunların başında; İstanbul kentinin kuzey ve güneyinin karasal ulaşım açısından yeterli olanaklara sahip olmamakla birlikte, kent içerisinde doğu - batı eksenli iki ana arter ile ulaşım sağlanması gelmektedir. Bu durum; söz konusu arterler üzerinde kaza vb. yavaşlatıcı etkenlerin meydana gelmesi durumunda kentsel ulaşımı son derece güçleştirebilmekte, trafiğin by-pass edilmesine olanak sağlayacak alternatif yolların son derece sınırlı olması problemin şiddetini artırabilmektedir.

İstanbul kenti doğu batı eksenli bir ulaşım sistemine sahip olan ve coğrafi koşullar nedeniyle kentin kuzey ve güney ekseninde ulaşım olanaklarının son derece sınırlı olduğu bir şehirdir. Aynı zamanda kentin İstanbul boğazı ile ikiye ayrılması sonucunda Asya ve Avrupa yakaları arasında ulaşım bir takım kısıt ve sınırlılıklara sahiptir. İstanbul kentinde ulaşım aktiviteleri değerlendirildiğinde kent içinde yaşayan bireyler ağırlıklı olarak çalışmak için ev ve işyerleri arasında seyahat ettikleri görülmekte, bunu eğitim amacıyla öğrencilerin seyahatleri izlemektedir. Öte yandan çalışmak için yolculuk yapan bireylerin kat ettikleri mesafeler diğer amaçlarla seyahat eden bireylerden daha uzun olabilmektedir.

Gelişmişlik düzeyi dikkate alındığında İstanbul'da ulaşım olanakları kentin gelişim düzeyi ile uyumlu görünmemektedir. Son yıllarda artan kamu yatırımlarına rağmen kent içi ulaşım giderek daha problemlili hale gelerek, kent içi akış hızı giderek azalmış göstermiş, 2016 yılında kısmi bir iyileşme ile ortalama hız 67 km/s e ulaşmıştır (İBB, 2016, s.29).

İnşaat ve nüfus açısından kentin giderek gelişmesi ve genişlemesi ile paralel düzeyde ilerleyebilecek bir ulaşım sisteminin oluşturulması imkan dahilinde görülmemektedir. Bunun yerine var olan sistemlerin etkin biçimde kullanılması ve optimal bir eksende yeniden yapılandırılmaları problemin çözümünde etkili sonuçlar ortaya koyabilme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle ulaşım sistemlerinin etkinlik ve verimliliklerinin analiz edilmesinin yanı sıra kullanıcıların tercihlerinin tespit edilebilmesi son derece değerli ve kıt kamu kaynaklarının rasyonel düzeyde ulaşım alternatiflerine yönlendirilmesine olanak sağlayabilir.

Bu doğrultuda en yoğun yolcu taşıma potansiyeline sahip iki nokta arasında mevcut ulaşım olanak ve alternatiflerinin değerlendirilmesi optimal kararların alınabilmesi konusunda hayati düzeyde öneme sahip bir husustur. Bu perspektifte mevcut tüm alternatiflerin ve bu alternatiflerin kullanıcılar tarafından tercih edilmesine etki eden faktör ve kriterlerin değerlendirilmesi gerekli olan bir yaklaşım olabilecektir.

Bu kapsamda söz konusu karar noktalarının ve karar noktalarına etki eden kriterlerin saptanması için uzmanlardan oluşan beş kişilik bir grup ile çeşitli düzeyde beyin fırtınası ve yuvarlak masa toplantılarından oluşan çalışmalar gerçekleştirilmiş, bunun sonucunda kentsel ulaşım alternatifleri ile ilgili tercihlere etki eden kriterler; ulaşım hızı, hizmet verme sıklığı, ulaşım hizmetine erişim olanakları, aktarmanın daha kolay ve az sayıda olması, düşük ulaşım ücretleri, ulaşım süresi, konfor gibi kriterler belirlenmiştir.

Belirlenen kriterler arasında yer alan konfor ve güvenlik gibi sayısal ölçekte olmayan faktörlerin sayısal değerlere dönüştürülebilmesi amacıyla, kriterlerin göreceli üstünlük ve önem derecelerinin belirlenmesi için ikili karşılaştırma soruları hazırlanmış ve bu sorular toplam 165 deneye (kullanıcı) sorulmuştur. Elde edilen sonuçlar AHP metodolojisi ile değerlendirilmiş, her bir kriter için sayısal önem değerleri saptanmıştır.

Seçilen iki nokta arasındaki ulaşım alternatiflerine bakıldığında; toplam on üç farklı ulaşım alternatifi saptanmıştır. Bu alternatifler aşağıda listelenmiştir. Tablo-1 de gösterildiği gibi ulaşım alternatifleri farklı ulaşım sistemlerinin kombinasyonlarından oluşmakta, her bir alternatif için değişmekle birlikte, otobüs, Marmaray, metro ve tramvay ile hafif raylı sistemler (LRT) gibi kent içi raylı sistemler, şehir hatları ve deniz otobüsleri gibi denizyolu yolcu taşımacılığının yanı sıra, İETT hat otobüslerinin oluşturduğu ulaşım opsiyonları görülebilmektedir.

Seçilen ulaşım alternatiflerinin her birisi için tercihlere etki edebilecek kriterler belirlenirken, bu kriterlerin etki düzeylerinin saptanabilmesi için de kullanıcılara sormak üzere ikili karşılaştırma anketleri hazırlanmış aynı zamanda değerlendirmeye alınan her bir için kriter ulaşım alternatifleri çerçevesinde sayısal değerler belirlenmiştir.

Özellikle ulaşım sistemlerinin hızları ölçülmek istendiğinde pik saatler olarak adlandırılan trafiğin en yoğun olduğu saatler seçilerek, internet üzerinde yer alan uygulamalar ile ortalama seyahat süreleri belirlendiği gibi, olası sapmaları tespit etmek üzere değerlendirmeye alınan ulaşım alternatifi doğrudan kullanılarak ölçümlene gerçekleştirilmiştir. Her bir alternatifte kullanılan ulaşım sistemlerinin kombinasyonları gözden geçirilerek, durak sayısı, hareket ve bekleme süreleri ile her bir etapta ulaşım aracının kat ettiği mesafe ölçülmüştür.

Tablo 1. Silivri – Sabiha Gökçen Havalimanı Arası Ulaşım Kombinasyonları

A	Çıkış	No	Durak	No	Durak	No	Durak	No	Durak	No*	Durak	No	Durak
1	Silivri	303B	Medipol	31Y	Ulubatlı	M1A	Yenikapı	Marmaray	Yenikapı	M4	Yenisahra	E11	S.Gökçen
2	Silivri	303	Beylikdüzü	34BZ	Cevizlibağ	T1	Eminönü	Vapur	Kadıköy	SG1	S.Gökçen	E11	S.Gökçen
3	Silivri	300G	Tüyap	34C	Cevizlibağ	CMC	K.çeşme	Marmaray	A.çeşme	M4	Yenisahra	E11	S.Gökçen
4	Silivri	300	Tüyap	34C	Ataköy	TYT	Bakırköy	Denizoto	Kadıköy	E11	S.Gökçen		
5	Silivri	303B	Kemalpaşa	141M	M.köy	34AS	S.çeşme	Minibüs	Bahçeler	E11	S.Gökçen		
6	Silivri	303	K.çekmece	34	Z.kuyu	251	Med. Ün.	E11	S.Gökçen				
7	Silivri	300G	B.çekmece	401	K.çekmece	34	Z.kuyu	251	Med. Ün.	E11	S.Gökçen		
8	Silivri	303	K.çekmece	34AS	S.çeşme	E11	S.Gökçen						
9	Silivri	303	Şirinevler	34C	Ataköy	M1A	Yenikapı	Marmaray	A.çeşme	E11	S.Gökçen		
10	Silivri	303	K.çekmece	DK	Meydan	BN1	Bakırköy	Denizoto	Kadıköy	E11	S.Gökçen		
11	Silivri	303	Beylikdüzü	34C	Cevizlibağ	T1	Karaköy	Vapur	Kadıköy	E11			
12	Silivri	303	K.çekmece	34	İncirli	97A	Eminönü	E11	S.Gökçen				
13	Silivri	303	K.çekmece	DK	Meydan	BN1	Bakırköy	Denizoto	Bostancı	E9	S.Gökçen		
14	Silivri	303	Beylikdüzü	34BZ	Cevizlibağ	500T	Tuzla	E9	S.Gökçen				

* İstanbul kentinde söz konusu güzergâh üzerinde kullanılan otobüs ve diğer sistemlerin numaralarını göstermektedir.

Elde edilen değerler çerçevesinde kat edilen mesafe ulaşım süresine bölünerek ortalama hız değerine ulaşılmıştır. Aynı zamanda ulaşım alternatifi içerisinde yer alan aktarmalar dikkate alınarak aktarma yapabilmek için yürünmesi gereken mesafe ve süre de belirlenmiş, bu mesafe ve süreye göre ulaşım alternatifinin erişim olanakları belirlenmiştir.

Ulaşım alternatiflerinin aktarma sayısını belirlemek üzere değiştirilen ulaşım türü ve araç sayısı dikkate alınmış her bir ulaşım alternatifi için buna göre aktarma sayıları saptanmıştır. Belirlen noktalar arasında ödenecek ulaşım ücreti her bir değiştirilen ulaşım türü ile aktarmalarda ödenecek ücretlere göre belirlenmiş, bunların toplamı alınarak her bir ulaşım alternatifinin ulaşım ücretleri belirlenmiştir. Konfor için ise kullanıcılara hangi taşıma türlerinin daha konforlu olduğu ikili karşılaştırma soruları yöneltilmiş, alınan cevapların geometrik ortalaması alınmıştır. Elde edilen her bir ulaşım türü için sayısal değer ulaşım türünün kat ettiği mesafe ile çarpılarak elde edilen sonuçlar toplanmış ve her bir ulaşım alternatifi için toplam konfor düzeyi saptanmıştır. Son olarak, ulaşım alternatiflerinin çevreye etkileri değerlendirilmiş, her bir kombinasyonda kullanılan ulaşım türü çerçevesinde birim emisyon değerleri ile kat edilen mesafe çarpılarak elde edilen değerlerin toplamı ulaşım alternatifinin çevresel etkileri olarak değerlendirilmiştir.

Yöntem

Çalışmanın amacı İstanbul kentinde en uzak iki nokta olan Silivri ve Sabiha Gökçen Havalimanı arasında kentsel ulaşımın sağlandığı ulaşım alternatiflerinin ve bu alternatiflerin kullanıcılar tarafından tercih edilmesine etki eden faktörlerin AHP ve TOPSIS yöntemleri kullanılarak belirlenmesidir. Bunun sonucunda en uygun alternatifin belirlenerek, bu ulaşım alternatifinin geliştirilmesi ve etkinlik ve verimlilik düzeyinin artırılabilmesi olanaklı olabilecektir. Kullanılan bu iki yöntemde kriterler arasında değerlendirme yapılırken kararı verecek olan kişinin yargısı da devreye girmektedir (Dündar ve Ecer, 2008, s.198).

Farklı seçim kriterlerinin ve alternatiflerin bulunması çok kriterli karar verme yöntemlerini kullanmayı gerektirmektedir. Buna bağlı olarak hem nicel hem de nitel değerlerin mevcut olması uygulamada AHP ve TOPSIS yöntemlerinin birlikte kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Uygula-

mada belirlen 14 farklı ulaşım alternatifinin 9 farklı tercih kriteri çerçevesinde değerlendirilmesi ve en uygun ulaşım alternatifinin belirlenmesinin yanı sıra, tüm alternatiflerin sayısal temelde önem derecelerine göre sıralanmaları mümkün olabilecektir.

Çalışmanın perspektifinde kullanılan yöntem olarak TOPSIS metodu; Yoon ve Hwang tarafından geliştirilen çok kriterli bir karar verme metodolojisidir (Chen, 2000, s. 2). Yöntemin temel yaklaşımı karar noktalarının ideal çözüme yakın olup olmadığıdır. Dolayısıyla yöntemin temeli, pozitif ideal çözüme en yakın mesafe ve negatif ideal çözüme en uzak mesafedeki alternatifi seçmeye dayanmaktadır (Ertuğrul ve Özçil, 2014) Uygulama toplamda altı adımdan oluşmaktadır (Erdoğan, 2010).

TOPSIS yönteminin birinci aşamasında A olarak adlandırılan karar matrisleri oluşturulmakta, bu matris aynı zamanda başlangıç matrisi olarak da tanımlanmaktadır. Karar matrisinin satırları değerlendirmeye alınan karar noktalarından oluşurken, sütunlar tercihlere etki eden kriterlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla A matrisinde m sayıda alternatif ile n sayıda kriterden meydana gelmektedir.

$$A_{ij} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{bmatrix}$$

Uygulamanın ikinci aşamasında standart karar matrisleri oluşturulmaktadır. Standart karar matrisi R olarak adlandırılırken, bu aşamada gerçekleştirilen işlem normalizasyon olarak da tanımlanabilmektedir. Bunun için aşağıdaki formül kullanılmaktadır (Ustasüleyman, 2009, s. 37).

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{k=1}^m a_{kj}^2}} \quad (1)$$

Normalizasyon işleminde her bir değer sütunda yer alan değerlerin karelerinin hesaplanması ve karelerinin toplamının karekök değerinin bulunması ile gerçekleştirilmektedir. Bu işlemden sonra her bir matris bileşeni bulunduğu sütuna ilişkin elde edilen karekök değerine bölünerek R matrisi elde edilmektedir. Uygulamada formül 1 kullanılmakta ve bütün matris bileşenleri için işlem tamamlandıktan sonra Standart karar matrisine ulaşılmaktadır.

$$R_{ij} = \begin{bmatrix} r_{11} & r_{12} & \dots & r_{1n} \\ r_{21} & r_{22} & \dots & r_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ r_{m1} & r_{m2} & \dots & r_{mn} \end{bmatrix}$$

TOPSIS yönteminin üçüncü aşamasında elde edilen standart karar matrisleri kullanılarak ağırlıklı standart karar matrisleri oluşturulmaktadır. Gerçekleştirilen işlemler sonucunda elde edilen bu matris aynı zamanda V matrisi olarak da adlandırılmaktadır. Bu aşamada öncelikli olarak her bir kriter için ağırlık değeri (w_i) belirlenmektedir. Ağırlık değeri bir kriterin diğerlerine kıyasla önem değerini de göstermektedir. Bütün kriterlerin ağırlık değerlerinin toplamı bir değerini almak zorunda olduğundan her bir kriter 0 ile 1 arasında bir ağırlık değeri almaktadır. Her bir kriter için w değeri belirlendikten sonra R matrisinin her bir bileşeni kendi sütunu için saptanmış ağırlık değeri ile çarpılmakta ve V matrisi oluşturulmaktadır.

$$V_{ij} = \begin{bmatrix} w_1 r_{11} & w_2 r_{12} & \dots & w_n r_{1n} \\ w_1 r_{21} & w_2 r_{22} & \dots & w_n r_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ w_1 r_{m1} & w_2 r_{m2} & \dots & w_n r_{mn} \end{bmatrix}$$

TOPSIS yönteminde, ideal çözüm için gerekli olan yakınlık bulunurken hem pozitif ideal çözüme uzaklık hem de negatif ideal çözüme uzaklık dikkate alınmaktadır. Bu uzaklıklar yardımıyla elde edilen yakınlık katsayıları kullanılarak sıralama yapılmaktadır (Janko ve Bernroider, 2005). Dördüncü aşamada pozitif ve negatif ideal çözümler oluşturulmaktadır. TOPSIS yöntemi her bir karar noktası ve karara etki eden kriterin maksimum ve minimum arasında yer alan değerler aldığını varsaymakta ve her bir alternatifler arasında en iyi çözüme en yakın olan alternatif diğerlerine kıyasla optimal çözüm olarak değerlendirilebilmektedir. Bu aşamada değerlendirmeye alınan kriterlerden bazıları minimize değerler aldığı en yüksek faydayı sağlarken, bazılarının da en yüksek faydayı sağlaması için maksimize edilmesi gerekebilmektedir. İdeal çözümler oluşturulabilmesi için aşağıdaki formülden yararlanılmaktadır.

$$A^* = \left\{ \left(\max_i v_{ij} \mid j \in J \right), \left(\min_i v_{ij} \mid j \in J' \right) \right\} \quad (2)$$

Formül 2 en yüksek değere ulaştığında en yüksek faydayı sağlayacak kriterler için kullanılmaktadır. Bunun için elde edilen ağırlıklı standart karar matrislerinin her bir sütun değerleri içerisinde yer alan en yüksek değer ideal maksimum çözüm olarak belirlenmektedir. Yukarıdaki formül kullanılarak hesaplanacak set $A^* = \{v_1^*, v_2^*, \dots, v_n^*\}$ şeklinde gösterilmektedir. Değerlendirmeye alınan kriterin en yüksek faydayı sağlaması için en küçük değeri alması gerekiyor ise aynı şekilde V matrisinin sütun değerleri içerisinde en küçük değer ideal minimum çözüm olarak belirlenebilir. Bunun için aşağıdaki formül kullanılmaktadır.

$$A^- = \left\{ \left(\min_i v_{ij} \mid j \in J \right), \left(\max_i v_{ij} \mid j \in J' \right) \right\} \quad (3)$$

Formül 3 kullanılarak hesaplanacak set $A^- = \{v_1^*, v_2^*, \dots, v_n^*\}$ şeklinde gösterilmektedir. İkinci formülde de yer alan J değeri maksimum faydayı gösterirken, J' ise minimum kayıp, maliyet ya da katlanılacak bedeli göstermektedir.

Metodolojinin beşinci adımında pozitif ve negatif ideal çözüme yakınlıklarının belirlenmektedir. TOPSIS yöntemi her bir karar noktasının ideal çözüme yakınlık derecesine göre öncelik değerinin belirlenebilmesi için

elde edilen değerlerin ideal çözümlerden ne ölçüde sapma gösterdiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için Euclidian Uzaklık Yaklaşımından yararlanılmaktadır. Bu yaklaşım çerçevesinde elde edilen sapma değerleri ideal ayırım S_i^* ve negatif ideal ayırım S_i^- ölçeği olarak tanımlanmaktadır. Her iki değerın hesaplanması için kullanılacak formüller aşağıda gösterilmektedir. Hesaplanacak olan S_i^* ve S_i^- değerleri değerlendirmeye alınan karar noktası sayısı kadar olmak zorundadır.

$$S_i^* = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^*)^2} \quad (4)$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2} \quad (5)$$

TOPSIS yönteminin altıncı ve son aşamasında her bir karar noktası için ideal çözüme yakınlık derecesi hesaplanmaktadır. Her bir karar noktasının ideal çözüme göreli yakınlığı (C_i^*) alacağı değerler 0 ila 1 arasında olmaktadır. Bir karar noktası için önem verilen en iyi çözüm minimum değer alması gereken bir çözüm ise değerinin sıfıra yakın olması, maksimum değer alması gereken bir çözüm ise 1 e yakın olması gerekmektedir. Aşağıdaki formül kullanılarak her bir alternatif için en iyi çözüm değerleri hesaplanabilmektedir.

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*} \quad (6)$$

TOPSIS Yöntemi ile Ulaşım Alternatif ve Seçim Kriterlerinin Değerlendirilmesi

Çalışmada İstanbul kentinde en uzak iki nokta olarak değerlendirilen Silivri ve Sabiha Gökçen Havalimanı arasında ulaşım alternatifleri ile kullanıcıların tercihlerine etki eden kriterler ve faktörler değerlendirilmiş, her iki nokta arasında en iyi ulaşım alternatifi ve kombinasyonları saptanmaya çalışılmıştır. Uygulamada mevcut tüm ulaşım kombinasyonları ele alınarak en yoğun kullanıldığı düşünülen opsiyonlar belirlenirken, bu opsiyonların tercih edilmesine etki eden kriterler de saptanmıştır. Buna göre

seçilen iki nokta arasında toplam on dört ulaşım kombinasyonu ile yedi kriter belirlenmiştir. Değerlendirilmek üzere seçilen tüm ulaşım alternatifleri tablo-1 de gösterilmektedir. Dolayısıyla alternatif olarak A₁'den A₁₄'e kadar opsiyonlar sıralandırılmıştır. Kriterler ise C₁'den C₉'ye kadar tanımlanmaktadır.

C₁ olarak tanımlanan hızlı ulaşım olanakları kriterinin sayısal değerlerini hesaplamak üzere iki nokta arası kat edilen mesafe, güzergah kat etme süresine bölünmüş, her bir ulaşım alternatifi için elde edilen değerler hız olarak tanımlanmıştır. Ulaşım alternatiflerinin sık hizmet verme değerlerini (C₂) hesaplamak üzere ulaşım opsiyonları içerisinde yer alan ulaşım sistemlerinin tarifelerinde gösterilen sefer aralıkları baz alınmış, her bir kombinasyonda çok sayıda farklı ulaşım sistemleri kullanıldığından bunların ortalaması sıklık değeri olarak belirlenmiştir. Aktarma (C₃) ise kullanıcıların tercih edecekleri bir ulaşım alternatifinde kaç kez ulaşım araç ve sistemi değiştirdikleri ile ilişkili bir kriterdir. Erişim olarak bahsedilen kriter; kullanıcıların ulaşım hizmetlerine ulaşabilme olanaklarının yanı sıra, ulaşım için katlandıkları kısıt ve sınırlılıkları ifade etmektedir. Erişim kriterinin sayısal olarak tanımlanabilmesi için her bir ulaşım alternatifinde kullanıcıların ulaşım sistemlerine erişmek için yürüyerek kat ettikleri mesafe ve süre dikkate alınmış, sürelerin toplamı alınarak her bir alternatif için sayısal ölçekte erişim değeri belirlenmiştir.

Ücretin belirlenmesi ile ilgili olarak, her bir alternatifte taşıma türü değişimi sırasında kullanıcıların ödeyecekleri ulaşım ücretlerinin toplamı alınarak ücret kriteri hesaplanmıştır. Buna göre İstanbul kentinde ulaşım araçları için farklı ücretler uygulanabilmekte, özel hat olarak tanımlanan ulaşım sistemlerinde artan tarifeli ücret alınabilirken, standart İETT ulaşım araçlarında ilk kullanımda belirli bir ücret alınırken, aktarmalarda azalan ölçekli bir ücretlendirme söz konusu olmaktadır. Örnek olarak ilk kullanımda tam ücret olan 2,6 TL ücret alınırken, birinci aktarmada 1,85 TL, ikinci aktarmada 1,40 TL, sonraki aktarmalarda 0,90 TL ücret alınmaktadır. Buna ek olarak bazı İETT hatlarında çift bilet uygulaması söz konusu olmakta, hangi duraktan binilirse binilsin çift bilet bedeli olan 5,2 TL alınmaktadır.

Tablo-2 Ulaşım Alternatifleri ve Kriterleri Tablosu

		Kriterler								
		Hız	Sıklık	Aktarma	Erişim	Ücret	Süre	Güvenlik	Çevre	Konfor
		C ₁	C ₂	C ₃	C ₄	C ₅	C ₆	C ₇	C ₈	C ₉
Alternatif-1	A ₁	40,9	8,57	6	23	18,75	203	0,2182	173,5651	0,0571
Alternatif-2	A ₂	28,9	13,67	5	24	14,45	245	0,2243	254,6133	0,2068
Alternatif-3	A ₃	38,7	8,83	6	17	17,95	205	0,2151	129,3574	0,2007
Alternatif-4	A ₄	32,2	44,35	5	28	20,40	198	0,2270	270,1776	0,1942
Alternatif-5	A ₅	37,6	12,60	5	21	17,05	198	0,2293	150,0140	0,1861
Alternatif-6	A ₆	31,2	15,75	4	77	19,80	224	0,2300	141,3632	0,1851
Alternatif-7	A ₇	31,2	12,00	5	77	20,85	223	0,2301	140,8826	0,1847
Alternatif-8	A ₈	32,8	11,33	3	20	13,80	193	0,1540	130,0157	0,1933
Alternatif-9	A ₉	37,2	8,20	5	18	17,05	209	0,2160	170,0960	0,1799
Alternatif-10	A ₁₀	31,5	45,95	5	24	20,40	230	0,2309	284,9560	0,1684
Alternatif-11	A ₁₁	29,4	12,40	5	18	17,85	233	0,2247	250,1678	0,1912
Alternatif-12	A ₁₂	29,8	10,25	4	20	15,65	213	0,2327	127,5326	0,1474
Alternatif-13	A ₁₃	32,6	44,55	5	20	20,40	218	0,2324	282,3127	0,1657
Alternatif-14	A ₁₄	36,10	10,50	4	23	19,80	226	0,2300	165,3932	0,2189

Süre kriteri belirlenen iki nokta arasında belirli bir ulaşım alternatifini kullanan kullanıcının çıkış noktasından varış noktasına ulaşana kadar yolda geçireceği süreyi ifade etmektedir. Her bir opsiyon için süre ulaşım kombinasyonunda yer alan ulaşım sistem ve türlerinin kendi etaplarını kat etmek için gereken sürenin yanı sıra, söz konusu ulaşım araçlarına ulaşabilmek için kullanıcıların yürüdükleri mesafede geçen sürelerin toplamından oluşmaktadır.

Güvenlik kriterinin sayısal ölçekte tanımlanabilmesi için kullanıcılara ulaşım sistemlerini güvenlik açısından Saaty'nin 1-9 skalasına göre puanlamaları istenmiş, elde edilen değerlerin geometrik ortalamaları alınarak ikili karşılaştırma matrisleri oluşturulmuş, bu matrisler kullanılarak matrisler normalize edilmiş ve AHP yöntemi her bir alternatif için güvenlik değerleri 0 ile 1 arasında değerler olarak hesaplanmıştır. Ulaşım alternatiflerinde farklı ulaşım sistemlerinin kombinasyonları söz konusu olduğundan, her bir ulaşım sistemi ile kat edilen mesafe ile söz konusu değerlerin çarpımı güzergâhın toplam mesafesine bölünmüş, birim mesafe için bir güvenlik değeri hesaplanmıştır.

Çevreye duyarlılık ile ilgili kriterin sayısal ölçekte tanımlanabilmesi için ulaşım alternatifleri içerisinde yer alan her bir ulaşım sisteminin birim emisyon değerleri belirlenmiş, güzergah boyunca salınımda bulunacakları emisyon değerlerinin toplamı alınarak, her bir ulaşım alternatifi için toplam emisyon salınım değeri, dolayısıyla çevresel duyarlılık düzeyi hesaplanmıştır (Tablo-3).

Tablo-3 Ulaşım Türleri Emisyon ve Enerji Tüketim Değerleri

Ulaşım Sistemi	Emisyon Değeri	Tüketim Değeri
Özel Hat Otobüsleri	2,67 g/lit	0,45 lt/km
Metrobüs	2,67 g/lit	0,50 lt/km
İETT Otobüs	2,67 g/lit	0,45 lt/km
Tramvay	0,4 g/kWh	4,5 kWh/km
Metro	0,4 g/kWh	3,5 kWh/km
Şehir Hatları Vapur	3,2 g/lit	100 kg/s
Denizotobüsü	3,2 g/lit	200 kg/s
Marmaray	0,4 g/kWh	3,5 kWh/km
Minibüs	2,67 g/lit	0,45 lt/km

Ulaşım kombinasyonları içerisinde yer alan ulaşım türlerinin kat ettikleri mesafe tüketim değerleri ve birim emisyon değerleri ile çarpıldığında her bir ulaşım sistemi için kullanıldığı güzergahta salınımda bulunacakları emisyon hesaplanabilmektedir. Deniz ulaşımında farklı olarak enerji tüketim değerleri mesafe ölçüğünde değil, saat başına verildiğinde ilgili güzergahın süresi dikkate alınarak harcanacak enerji miktarı belirlenmekte, elde edilen değer birim emisyon miktarı ile çarpılarak deniz araçlarının yol açacağı çevresel kirlenme düzeyi hesaplanabilmektedir. Sonuç olarak, her bir alternatifte yer alan ulaşım sistemlerinin emisyon salınım değerleri toplanarak güzergahta çevreye salınacak emisyon değerine ulaşılabilmektedir.

Bir başka kriter olan konfor için sayısal ölçekte değerler belirlenirken güvenlik kriterinin hesaplanmasında kullanılan yöntem kullanılmakta, kullanıcıların verdikleri yanıtlara göre her bir ulaşım alternatifi için kullanılan ulaşım sisteminin kat edeceği mesafe ve güzergahın toplam mesafesi dikkate alınarak her bir ulaşım opsiyonu için konfor seviyesi sayısal ölçekte tanımlanmaktadır.

Karar matrisi oluşturulurken, değerlendirmeye alınan ve karar noktaları olarak adlandırılan ulaşım alternatifleri satırları meydana getirirken, sütunlar ise ulaşım alternatiflerinin seçimi ile ilgili kullanıcıların dikkate aldıkları kriterlerden oluşmaktadır. Çalışmada toplam 14 ulaşım kombinasyonu ile 9 kriter tespit edilmiş, karar matrisi aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9
A1	40,9	8,57	6	23	18,75	203	0,218	173,6	0,057
A2	28,9	13,67	5	24	14,45	245	0,224	254,6	0,207
A3	38,7	8,83	6	17	17,95	205	0,215	129,4	0,201
A4	32,2	44,35	5	28	20,40	198	0,227	270,2	0,194
A5	37,6	12,60	5	21	17,05	198	0,229	150,0	0,186
A6	31,2	15,75	4	77	19,80	224	0,230	141,3	0,185
A7	31,2	12,00	5	77	20,85	223	0,230	180,9	0,185
A8	32,8	11,33	3	20	13,80	193	0,154	130,0	0,193
A9	37,2	8,20	5	18	17,05	209	0,216	170,1	0,180
A10	31,5	45,95	5	24	20,40	230	0,231	284,9	0,168
A11	29,4	12,40	5	18	17,85	233	0,224	250,1	0,192
A12	29,8	10,25	4	20	15,65	213	0,233	127,5	0,147
A13	32,6	44,55	5	20	20,40	218	0,232	282,3	0,166
A14	36,1	10,50	4	23	19,80	226	0,230	165,4	0,219

Karar matrisi "A" elde edildikten sonra matris bileşenleri ikinci aşamada normalize edilmekte ve standart karar matrisi olarak adlandırılan R

matrisine ulaşılmaktadır. Bu aşamada matris elemanlarının her birisi bulunduğu sütundaki elemanları karelerinin toplamının kareköküne bölünmesi ile elde edilmektedir. Karar matrisinde yer alan her bir hücre değeri için bu işlem gerçekleştirilmekte ve aşağıda gösterilen R matrisine ulaşılmaktadır.

		C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9
R =	A1	0,3237	0,0988	0,3308	0,1742	0,2739	0,2511	0,2628	0,2319	0,0843
	A2	0,2291	0,1576	0,2757	0,1818	0,2111	0,3030	0,2701	0,3403	0,3053
	A3	0,3060	0,1019	0,3308	0,1288	0,2622	0,2536	0,2591	0,1729	0,2963
	A4	0,2545	0,5115	0,2757	0,2121	0,2980	0,2449	0,2734	0,3611	0,2867
	A5	0,2975	0,1453	0,2757	0,1591	0,2491	0,2449	0,2762	0,2005	0,2747
	A6	0,2470	0,1817	0,2205	0,5832	0,2893	0,2771	0,2771	0,1889	0,2733
	A7	0,2472	0,1384	0,2757	0,5832	0,3046	0,2758	0,2771	0,1883	0,2726
	A8	0,2599	0,1307	0,1654	0,1515	0,2016	0,2387	0,1855	0,1737	0,2854
	A9	0,2942	0,0946	0,2757	0,1363	0,2491	0,2585	0,2602	0,2273	0,2656
	A10	0,2490	0,5300	0,2757	0,1818	0,2980	0,2585	0,2780	0,3808	0,2486
	A11	0,2325	0,1430	0,2757	0,1363	0,2608	0,2882	0,2706	0,3343	0,2822
	A12	0,2357	0,1182	0,2205	0,1515	0,2286	0,2635	0,2803	0,1704	0,2176
	A13	0,2576	0,5138	0,2757	0,1515	0,2980	0,2696	0,2799	0,3773	0,2447
	A14	0,2857	0,1211	0,2205	0,1742	0,2893	0,2795	0,2770	0,2210	0,3232

Üçüncü aşamada elde edilen standart karar matrisinin sütun bileşenleri karar noktalarına etki eden her bir kriter için belirlenen AHP ağırlık değeri ile çarpılarak ağırlıklandırılmış karar matrisi olan V matrisi elde edilmektedir. Ağırlık değerleri (w_i) kullanıcılara yöneltilen ikili karşılaştırma soruları sonucunda elde edilmiş yanıtların Analitik Hiyerarşi Prosesi yöntemi kullanılarak analiz edilmesi sonucunda belirlenmiştir. Buna göre 165 deneye yöneltilen sorular sonucunda belirlenen ağırlık değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo-4 Seçim Kriterleri ve AHP Ağırlıkları

Kriter	Ağırlık (w)	Kriter	Ağırlık (w)	Kriter	Ağırlık (w)
Hız	0,2622	Erişim	0,1325	Güvenlik	0,1012
Sıklık	0,0688	Ücret	0,1241	Çevre	0,1095
Aktarma	0,0743	Süre	0,0735	Konfor	0,0539

R matrisinin bileşenleri kendi sütunları için saptanmış ağırlık değerleri ile çarpılarak V matrisi elde edilebilmektedir.

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9
A1	0,0849	0,0068	0,0246	0,0231	0,0340	0,0185	0,0266	0,0254	0,0045
A2	0,0601	0,0108	0,0205	0,0241	0,0262	0,0223	0,0273	0,0373	0,0165
A3	0,0802	0,0070	0,0246	0,0171	0,0325	0,0186	0,0262	0,0189	0,0160
A4	0,0667	0,0352	0,0205	0,0281	0,0370	0,0180	0,0277	0,0395	0,0155
A5	0,0780	0,0100	0,0205	0,0211	0,0309	0,0180	0,0279	0,0220	0,0148
A6	0,0648	0,0125	0,0164	0,0773	0,0359	0,0204	0,0280	0,0207	0,0147
A7	0,0648	0,0095	0,0205	0,0773	0,0378	0,0203	0,0280	0,0206	0,0147
A8	0,0682	0,0090	0,0123	0,0201	0,0250	0,0175	0,0188	0,0190	0,0154
A9	0,0771	0,0065	0,0205	0,0181	0,0309	0,0190	0,0263	0,0246	0,0143
A10	0,0653	0,0365	0,0205	0,0241	0,0370	0,0209	0,0281	0,0417	0,0134
A11	0,0610	0,0098	0,0205	0,0181	0,0324	0,0212	0,0274	0,0366	0,0152
A12	0,0618	0,0081	0,0164	0,0201	0,0284	0,0194	0,0284	0,0187	0,0117
A13	0,0676	0,0354	0,0205	0,0201	0,0370	0,0198	0,0283	0,0413	0,0132
A14	0,0749	0,0083	0,0164	0,0231	0,0359	0,0280	0,0280	0,0242	0,0174

Uygulamanın dördüncü aşamasında ağırlıklı karar matrisinin (V) her bir sütünün bileşenlerinin maksimum ve minimum değerleri belirlenerek her bir kriter için ideal çözümler ve negatif ideal çözümler belirlenmektedir. Aşağıdaki formül kullanılarak değerlendirmeye alınan her bir kriter için ideal çözümlerin kümesi belirlenebilmektedir.

$$A^* = \left\{ \left(\max_i v_{ij} \mid j \in J \right), \left(\min_i v_{ij} \mid j \in J' \right) \right\}$$

$$A^* = \{0,0849; 0,0365; 0,0246; 0,0773; 0,0378; 0,0223; 0,0284; 0,0417; 0,0174\}$$

Aynı şekilde negatif ideal çözümler belirlenmek istendiğinde aşağıdaki formül kullanılarak, ideal negatif değerlerin kümesi elde edilebilmektedir.

$$A^- = \left\{ \left(\min_i v_{ij} \mid j \in J \right), \left(\max_i v_{ij} \mid j \in J' \right) \right\}$$

$$A^- = \{0,0601; 0,0065; 0,0123; 0,0171; 0,0250; 0,0175; 0,0188; 0,0187; 0,0045\}$$

Beşinci aşamada her bir alternatif için ideal ayırım ve negatif ideal ayırım değerleri hesaplanmaktadır. 4. ve 5. formüller kullanılarak hesaplama yapıldığında aşağıdaki gibi ideal ayırım ve negatif ayırım değerleri her bir alternatif için hesaplanabilmektedir.

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9	id
A1	0,00000	0,00088	0,00000	0,00294	0,00001	0,00001	0,000003	0,00027	0,00017	0,0654
A2	0,00062	0,00066	0,00002	0,00283	0,00013	0,00000	0,000001	0,00002	0,00000	0,0654
A3	0,00002	0,00087	0,00000	0,00363	0,00003	0,00001	0,000005	0,00052	0,00000	0,0713
A4	0,00033	0,00000	0,00002	0,00242	0,00000	0,00002	0,000000	0,00000	0,00000	0,0529
A5	0,00005	0,00070	0,00002	0,00316	0,00005	0,00002	0,000000	0,00039	0,00001	0,0662
A6	0,00040	0,00057	0,00007	0,00000	0,00000	0,00000	0,000000	0,00044	0,00001	0,0387
A7	0,00040	0,00073	0,00002	0,00000	0,00000	0,00000	0,000000	0,00044	0,00001	0,0400
A8	0,00028	0,00075	0,00015	0,00327	0,00016	0,00002	0,000092	0,00051	0,00000	0,0725
A9	0,00006	0,00090	0,00002	0,00351	0,00005	0,00001	0,000004	0,00028	0,00001	0,0695
A10	0,00038	0,00000	0,00002	0,00283	0,00000	0,00000	0,000000	0,00000	0,00002	0,0570
A11	0,00057	0,00071	0,00002	0,00351	0,00003	0,00000	0,000001	0,00003	0,00000	0,0698
A12	0,00053	0,00080	0,00007	0,00327	0,00009	0,00001	0,000000	0,00053	0,00003	0,0730
A13	0,00030	0,00000	0,00002	0,00327	0,00000	0,00001	0,000000	0,00000	0,00002	0,0601
A14	0,00010	0,00079	0,00007	0,00294	0,00000	0,00000	0,000000	0,00031	0,00000	0,0649

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9	nid
A1	0,00062	0,00000	0,00015	0,00004	0,00008	0,00000	0,00006	0,00005	0,00000	0,0315
A2	0,00000	0,00002	0,00007	0,00005	0,00000	0,00002	0,00007	0,00035	0,00014	0,0268
A3	0,00041	0,00000	0,00015	0,00000	0,00006	0,00000	0,00006	0,00000	0,00013	0,0283
A4	0,00004	0,00082	0,00007	0,00012	0,00014	0,00000	0,00008	0,00044	0,00012	0,0428
A5	0,00032	0,00001	0,00007	0,00002	0,00003	0,00000	0,00008	0,00001	0,00011	0,0256
A6	0,00002	0,00004	0,00002	0,00363	0,00012	0,00001	0,00009	0,00000	0,00010	0,0634
A7	0,00002	0,00001	0,00007	0,00363	0,00016	0,00001	0,00009	0,00000	0,00010	0,0640
A8	0,00007	0,00001	0,00000	0,00001	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00012	0,0141
A9	0,00029	0,00000	0,00007	0,00000	0,00003	0,00000	0,00006	0,00004	0,00010	0,0243
A10	0,00003	0,00090	0,00007	0,00005	0,00014	0,00001	0,00009	0,00053	0,00008	0,0435
A11	0,00000	0,00001	0,00007	0,00000	0,00005	0,00001	0,00007	0,00032	0,00011	0,0256
A12	0,00000	0,00000	0,00002	0,00001	0,00001	0,00001	0,00009	0,00000	0,00005	0,0138
A13	0,00006	0,00083	0,00007	0,00001	0,00014	0,00001	0,00009	0,00051	0,00007	0,0423
A14	0,00022	0,00000	0,00002	0,00004	0,00012	0,00001	0,00009	0,00003	0,00017	0,0262

Uygulamanın altıncı ve son aşamasında negatif ideal ayırımına ilişkin satır değerlerinin negatif ve pozitif ayırım değerlerinin toplamına bölünmesi ile her bir ulaşım alternatifinin alacağı öncelik değerleri belirlenebilmektedir. Elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibi gösterilmektedir.

Tablo-5 Ulaşım Alternatifleri ve Kriterlere Göre Sıralandırılması

Alternatifler	Sonuçlar	Sıralama
Alternatif 1	0,628723167	6
Alternatif 2	0,575495428	7
Alternatif 3	0,675328977	2
Alternatif 4	0,641213106	5
Alternatif 5	0,68439826	1
Alternatif 6	0,286035251	8
Alternatif 7	0,270247959	9
Alternatif 8	0,660497533	4
Alternatif 9	0,662817613	3

Yukarıdaki tabloya göre en optimal sonucu veren ulaşım alternatifi Alternatif 5 olarak tanımlanan A5 alternatiftir. Bu ulaşım kombinasyonu; dört aktarmanın gerçekleştiği ve Silivri'den 303B nolu otobüs hattı ile başlayarak, Kemalpaşa durağında 141M nolu otobüs hattına aktarma yapılarak Mecidiyeköy'e ulaşılan kombinasyondur, bu duraktan da 34AS numaralı Metrobüs hattı ile Söğütlüçeşme durağına ulaşılmakta, bu duraktan minibüslerle Bahçeler durağına ulaşıldıktan sonra en son olarak E11 numaralı İETT otobüs hattı ile Sabiha Gökçen Havalimanına ulaşılabilir.

A5 alternatifini sırasıyla A3, A9 ve diğerleri izlemekte, aralarındaki seçim önceliğine göre hiyerarşi A5>A3>A9>A8>A4>A1>A2>A6>A7 şeklinde oluşturulabilmektedir.

Sonuç

İstanbul kentine en uzak iki nokta olmasının yanı sıra en yoğun kent içi yolcu taşımacılığına konu olan güzergahın başlangıç ve bitiş noktaları olarak değerlendirilebilecek Silivri ve Sabiha Gökçen Havalimanı arasında ulaşımın sağlanabileceği ulaştırma kombinasyonları farklı kriterler ve ölçekler dikkate alınarak, TOPSIS yöntemi ile değerlendirilmiş, bunun sonucunda tablo 1 de detayları gösterilen ulaşım alternatifi olan, A6 alternatifinin en optimal güzergah olabileceği değerlendirilmiştir.

Söz konusu güzergâh beş aktarmanın gerçekleştirildiği, hızın ortalama olarak 37,6 km/s olduğu, ortalama 12,6 dakikada bir ulaşım hizmetinin verildiği ve aktarmaların yürünerek 21 dakikada gerçekleştirildiği bir güzergâhtır. Buna ek olarak başlangıçtan son noktaya kadar ödenecek ulaşım ücreti 17,05 TL olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda toplam emisyon düzeyi 150, 01 gr CO₂ olarak hesaplanmıştır.

Bütün olası ulaşım alternatifleri ve kombinasyonları değerlendirildiği zaman, 5. Alternatifin en iyi çözümü sağladığı onu 3. Alternatif ve diğerlerinin izlediği görülmektedir. Bunun yanı sıra, kullanıcı olarak tanımlanan 165 deneye AHP yöntemi çerçevesinde hangi kriterlerin diğerlerine göre önemli ve öncelikli olduğu ikili karşılaştırma anketleri ile sorulmuş, bunun sonucunda elde edilen cevapların sayısal değerleri geometrik ortalama yöntemi ile ortalamaları alınarak, sabit bir değer elde edilmiştir.

Deneklerin verdikleri cevaplar çerçevesinde kriterlerin ağırlıkları hesaplandığında hızlı ulaşım %26,2 ile değeri ile en fazla dikkate alınan kriter olarak belirlenmiş, ulaşım hizmetine erişim %13,2 ile en çok dikkate

alınan ikinci kriter olurken, onları %12,4 ile ücret, %10,9 ile çevreye duyarlılık, %10,1 ile güvenlik kriterleri izlemektedir. En düşük önem derecesine sahip kriterler dikkate alındığında; konfor kriteri %5,7 değeri almakta, hizmet verme sıklığı ise %6,9 değeri almaktadır. Bunları %7,3 ile ulaşım süresi, %7,4 ile aktarma olanakları izlemektedir.

Sonuç olarak bakıldığında kullanıcılar en fazla ulaşım hızına ve hizmete erişim kriterlerine önem verirken, bu kriterlere bağlı olarak en yoğun talep göstermeleri beklenen ulaşım kombinasyonu A5 olarak gösterilen alternatif olarak değerlendirilebilmektedir. Bu sonuçlar çerçevesinde ulaşım kombinasyonları otobüs, metrobüs, otobüs, minibüs ve otobüs olarak görülebilmektedir. Diğer alternatifler içerisinde yer alan Marmaray ve metro ile deniz ulaşımı gibi alternatiflerin bulunduğu kombinasyonlar karayolu ile gerçekleştirilen taşıma kombinasyonlarına kıyasla yeterli düzeyde etkin ve verimlilik sağlayamamakta, kamu otoritesinin bu ulaşım alternatiflerini yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir.

Extended Abstract

Analysis of Transportation Alternatives between Silivri - Sabiha Gökçen Airport in Istanbul by AHP-TOPSIS Methods

*

Ömer Faruk Görçün
Kadir Has University

In this study, it has been aimed that urban transportation options that available between Silivri town and Sabiha Gökçen Airport and factors that affect the user's preferences were trying to analyze. By this means, determining the optimal transportation alternatives may be possible and these urban transport options can be developed. The Analytic Hierarchy Process theory and Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution (TOPSIS) method were selected that are of the multi-criteria decision-making methodologies in order to determine the criteria and decision options relating to urban transportation between these points and criteria and decision alternatives were analyzed with these methods. Finally, most preferable urban transportation options and criteria that given more importance by users were trying to show the decision makers who relating to determining the transport policy in Istanbul city in order to take more rational decisions that concerning with transportation investments.

Public sources, which is extremely scarce and valued can be allocated properly to the right public transport systems in case public transport authorities aware of the user's choices. More importantly, effectivity and productivity analysis should be made by these authorities suitably. In this perspective, evaluation of transportation alternatives and opportunities between two points, where to have an urban transportation potential is a vital issue to take an optimal decision about urban transportation.

Thus, a board of experts consisted of five members was constructed by researchers in order to determine the selection criteria and decision alternatives about urban passenger transportation. Members of this working group were selected among professionals who work at least for fifteen years in the field of urban transportation as a senior executive in the public

or private sector. Afterward round table meetings were organized and selection criteria and decision alternatives, which affect the user's choices have been determined by the board of experts as a result of these meetings. Selection criteria such as speed, the frequency of service, accessibility to transportation systems, the number of transfers, low fares, travel time, comfort have been determined by the members of the board of experts.

In order to convert some selection criteria, which are nonnumerical factors such as comfort and safety to numerical values, pairwise comparison questions have been prepared and these questions have been directed to the subject group consisted of 165 individuals. Obtained results have been evaluated by using the AHP method and numerical values for each factor have been calculated. When the transportation alternatives between the selected two points are considered fourteen transportation options have been determined. These alternatives consist of combinations of different urban transportation systems such as buses, rail systems, subways, sea-buses, city line ferries.

Especially, peak traffic hours were selected in order to compute the speed of these transportation systems and combinations. Directly observations related speed of each transport alternative have been realized by using these alternatives by researchers. In addition to that, indirect observation has also been conducted by using some software and programs that operate via the internet. At the same time, the number of stops, waiting and operational times have been observed by evaluating all transport combinations. The total distance of each alternative is divided into transportation time and the average speed of each transport combinations is calculated. In addition to that, the number of transfer for each combination and required time for it have been determined.

In order to determine the best urban transportation alternatives in Istanbul city between farthest two points, a hybrid model, which consists of the AHP technique and TOPSIS method was constructed and implemented. While the AHP method was used in order to determine the numerical values for some non-numerical factors, the TOPSIS method was used to calculate the relative importance value of each decision option.

Determined nine selection criteria and fourteen decision options were analyzed by using constructed hybrid multi-criteria decision-making model in order to determine the best and proper urban passenger transportation alternative. Obtained results were reviewed by the board of experts to evaluate whether these outputs of this study are realistic or not.

When the relative importance values of selection criteria are considered, the most important factor has been determined as the speed of transport alternative. The value of this criterion is 26.2% and it has the highest importance score. The second one is the accessibility of transport alternatives with a score of 13.2%. While the third important factor is faring, the fourth important criterion is the environmental sensitivity of transport alternatives. Others such as comfort, service frequency, travel time, the number of transfer were determined as factors, which have lower importance values.

When all transportation alternatives and their combinations are evaluated, the best alternative is determined as the fifth option. This option consists of long-distance buses, bus rapid transport (BRT) systems, and short distance buses. Maritime transportation options such as city-line ferries and sea-buses are not evaluated as optimal transport systems by users. In addition to that, obtained results of multi-criteria decision making analysis using the TOPSIS method prove this approach. Therefore, it is very usual that individuals, who live in the urban area can make choices speedy transport alternatives compared to comfortable transport options. The second best alternative is the third options and it consists of the rail transport system called the Marmaray in addition to the same transport systems with the fifth alternative. The obligation of making a large number of transfers is the worst part of this transport combination.

As a consequence, individuals want to spend a minimum time during the travel in the urban areas and they don't give importance to some factors such as comfort and safety and low emissions compared to their demand about speed transport. Although these factors are important not only for societies but also for public authorities, they are not the priority factors for public transport systems users. Thus, public authorities should take into consideration these facts and should consider these kinds of requirements and need while they planning about transport systems and transport infrastructure.

Kaynakça/References

Chen, C.T. (2000). Extensions of the topsis for group decision-making under fuzzy environment, *Fuzzy Sets and Systems*, 114, 1-9.

- Erdoğan, S. (2010). Küresel kriz döneminde ihracat ve turizm gelirleri ile büyümenin Türkiye ekonomik performansına etkisi: Topsis yöntemi ile analiz. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10 (20), 219-232.
- Ustasüleyman, T. (2009). Bankacılık sektöründe hizmet kalitesinin değerlendirilmesi: Ahs-Topsis yöntemi. *Bankacılar Dergisi*, 69, 33-43.
- Janko, W. ve Bernroider, E. (2005). Multi-criteria decision making: An application study of ELECTRE and TOPSIS. 09.10.2005 tarihinde www.ai.wu-wien.ac.at/~bernroid/lehre/seminare/ws04/A7-TOPSIS-0107503.pdf adresinden erişildi.
- Dündar S. ve Ecer F. (2008). Öğrencilerin GSM operatörü tercihinin analitik hiyerarşi süreci yöntemiyle belirlenmesi: Yönetim ve ekonomi. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF*, 15 (1), 1-11.
- Ertuğrul, İ. ve Özçil, A. (2014). Çok kriterli karar vermede TOPSIS ve VIKOR yöntemleriyle klima seçimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 267-282.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2016). *İstanbul yıllık ulaşım raporu 2016*. 15.04.2018 tarihinde https://tuhim.ibb.gov.tr/media/2130/ibb_ulasim_raporu.pdf adresinden erişildi.

Ömer Faruk Görçün

Kadir Has Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dekan Yardımcısı ve Öğretim Üyesi Ömer Faruk Görçün, 1976 yılında İstanbul'da doğdu. 1999 yılında Trakya Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü lisans, ardından aynı üniversitede Uluslararası ilişkiler alanında Yüksek Lisansını tamamlayan Ömer Faruk Görçün, Doktora çalışmalarını İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimler Enstitüsünde tamamlamıştır. Ömer Faruk Görçün iş hayatına Lojistik Sektöründe başladı. Sektörde önde gelen firmalarda üst düzey yönetici olarak çalışan Ömer Faruk Görçün İstanbul Üniversitesi ve Bahçeşehir Üniversitesinde Öğretim Üyeliği ve idari görevlerde bulunmuştur. Uluslararası ve ulusal birçok basılı esere sahip olan Ömer Faruk Görçün evli ve bir çocuk babasıdır.

Ömer Faruk Görçün who is an assistant professor and deputy dean of Faculty of Applied Science at Kadir Has University was born in Istanbul in 1976. after he completed the bachelor degree in 1999 in the fields of public administration at Trakya University he gained the master agree on the department of international relations at the same university. finally, he completed his doctoral studies on the Institute of marine science and administration at the Istanbul University. Görçün who took on tasks at several companies in the private sector as a senior executive carried out a duty at Istanbul and Bahcesehir Universities also as an executive.

E-mail: omer.gorcun@khas.edu.tr

idealkent©

ISSN: 1307-9905 E-ISSN: 2602-2133

Sayı *Issue* 27, Cilt *Volume* 10, Yıl *Year* 2019-2, 824-839 DOI: 10.31198/idealkent.583784

Güncel Teknolojiler Perspektifinde Kentleşme ve Mimarinin E - Dönüşümü

*

Fatih Çağatay Baz
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-6398-9851

Öz

Günümüzde teknoloji kullanımı her alanda hızla ilerleme göstermektedir. Eğitimden sağlığa, eğlenceden endüstriye insan yaşamını doğrudan teknoloji etkilemektedir. Kent, kentleşme ve mimari alanlarında teknoloji göz ardı edilemeyecek oranda önemlidir. İnsanların kişisel yaşam alanlarından, sosyal anlamda toplumun tüm temel öğelerine teknoloji nüfus etmiştir. Teknoloji kavramları bilgi ve iletişim araçları ile kentlerin ve mimarinin de şekillenmesinde rol oynamaktadır. Akıllı şehirlerin konuşulduğu bugünlerde farklı alanlarda çalışan uzmanların bir araya gelerek kent ve kentleşme alanlarına yoğunlaştıkları görülmektedir. Mühendisliğin farklı dalları ve mimarlık alanının ortaya koyduğu çalışmalar yeni bazı kavramları da bizlere kazandırmaktadır. Kentleşme ve mimaride elektronik dönüşüm olarak adlandırılacak yeni konu başlıkları bu çalışmada ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kent, kentleşme ve mimari kavramlarına ışık tutulmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda bilişim teknolojilerinin kentleşme – akıllı şehirler uyumuna değinilmiştir. Kent, kentleşme ve mimari konularında elektronik dönüşümün önümüzdeki yıllarda imelenme göstereceği ortadadır. Bu araştırmanın, yapılacak sonraki çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güncel teknolojiler, e – dönüşüm, akıllı kent.

idealkent© Kent Araştırmaları Dergisi (*Journal of Urban Studies*)

<http://idealkentdergisi.com>

Geliş Tarihi *Received Date*: 28.06.2019 Kabul Tarihi *Accepted Date*: 31.08.2019

idealkent©

ISSN: 1307-9905 E-ISSN: 2602-2133

Sayı *Issue* 27, Cilt *Volume* 10, Yıl *Year* 2019-2, 824-839 DOI: 10.31198/idealkent.583784

Urbanization in the Perspective of Contemporary Technologies and E - Transformation of Architecture

*

Fatih Çağatay Baz
Osmaniye Korkut Ata University
ORCID: 0000-0002-6398-9851

Abstract

Today, the use of technology is progressing rapidly in every field. Technology directly affects human life from education to health, from entertainment to industry. In the city, urbanization and architecture, technology is so important that it cannot be ignored. Technology has populated all the basic elements of society from the personal living spaces of the people. Technology concepts also play a role in shaping cities and architecture with information and communication tools. Nowadays, when smart cities are discussed, it is seen that experts working in different fields come together and concentrate on urban and urbanization areas. The different branches of engineering and the studies put forward by the field of architecture give us some new concepts. In this study, new topics which will be called as electronic transformation in urbanization and architecture are tried to be put forward. It is aimed to shed light on the concepts of city, urbanization and architecture. At the same time, the adaptation of information technologies to urbanization - smart cities is mentioned. It is clear that electronic transformation in urban, urbanization and architecture will accelerate in the coming years. It is thought that this research will guide the future studies.

Keywords: *Current technologies, e – conversion, smart city.*

idealkent© Kent Araştırmaları Dergisi (*Journal of Urban Studies*)

<http://idealkentdergisi.com>

Geliş Tarihi *Received Date*: 28.06.2019 Kabul Tarihi *Accepted Date*: 31.08.2019

Giriş

Teknolojideki gelişmeler insanları ilgilendiren birçok alanda değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Özellikle bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin paralelinde toplumlar endüstriden eğitime, eğlenceden ulaşıma kadar farklı alanlarda yeniliklerle karşılaşmaktadır. Teknoloji yaşamımızın tüm alanlarını gün geçtikçe kuşatır hale gelmiştir. Şüphesiz bu dönüşümden kentler de nasibini almaktadır.

Kentler insanların bir araya gelerek yaşadıkları, nüfusun çoğunun ticaret, sanayi veya hizmet alanı gibi farklı iş kollarında çalıştığı yerleşim alanlarıdır. Kentler dinamik yapıları gereği büyümeye, üretim ve yeniliklere her zaman açıktır. Dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 55' i şehirlerde yaşamakta ve toplam gayrisafi katma değer yaklaşık yüzde 80' i de kentlerde üretilmektedir. Velibeyoğlu (2016) Avrupa' da kentlerde yaşayanların oranının yüzde 80 olduğunu ve 2050 yılına gelindiğinde dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 70' inin kentlerde yaşayacağını öngöründüğünü ifade etmektedir. Bu anlamda kentlerde yaşanacak yoğunluğun insan yaşamını farklı alanlar da etkilemesi kaçınılmazdır.

Bugün gelinen noktada Elvan (2017)' a göre; üretim, yenilik ve teknoloji odaklı gelişen kentlerde, verimliliği arttırmak ve yaşam kalitesini geliştirmek üzere birtakım arayışlara girilmektedir. Bu arayışlar; akıllı arayışlar ve uygulamalar yolunda ilerlemektedir. Tabi ki büyük kentlerde daha çok karşılaşılan birtakım sorunlar, başta ekonomik ve sosyal hayatı olumsuz etkilemektedir. Bu sorunların başında hiç şüphesiz hızlı nüfus artışı gelmektedir.

Bilişim teknolojilerinde kullanılan yenilikler ile akıllı şehirlerin kurgulanması ile kentsel hizmet sunumunda yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Albino, Berardi ve Dangelico, 2013). Güncel teknoloji yaklaşımları insan yaşamına dolayısı ile insan yaşam alanlarına nüfuz etmiştir. Bu anlamda kent, kentleşme ve mimari alanlarında teknolojinin geldiği güncel tüm gelişmeleri görmek mümkündür. Teknolojinin faydalı kullanımı ile kentlerde yaşanabilecek sorunları çözmek birçok araştırmanın konusu olmaktadır.

Kent ve kentleşme kavramları

Kentler genel bir ifade ile tarihsel sürekliliğin ürünleridir. Kentler, tarihsel süreçte, dünyadaki yaşamsal kırılmalarda rol alan önemli aktörlerden bi-

risidir, belki de en önemlisidir. Yaşanılan kentlerin kentsel ve mimari açıdan yapıları bu sürekliliğin içinde yer alan şekilleri, estetik anlamda yorumlanışları ve teknolojik imkanların somut yansıması olarak ifade edilen oluşum-değişim-dönüşüm sonucu yeni halini almaktadır (Akbalık, 2017; Altınöz, 2010). Burada ifade edilen teknolojik imkanların somut bir şekilde yansıması, kentlere yeni bir şekil kazandırmada aktif rol almaktadır.

Son zamanlarda kent kavramında ve kentsel mekanlarda biçimsel ve aynı zamanda işlevsel değişimler meydana gelmiştir. Bu yüzden kent kavramının içeriğinde de değişiklik meydana gelmiştir. Kent kavramının tanımlanmasında tarih, sosyoloji, ekoloji ve coğrafya gibi çok sayıda bilim alanının incelenmesiyle farklı yaklaşımlar da sergilenmektedir (Topal, 2004). Bunların yanı sıra finansal kurumlar, eğitim ve sağlık kurumları, birçok farklı alanda hizmet veren şirketler kentlerde önem kazanmıştır. Bu bahsedilen kurumlar için teknolojideki yenilikler, özellikle internet ve ağ ortamı, çok önemli rol oynamaktadır (Çakır, 2019).

Kentlerin değişen insanla birlikte değişim göstermeleri de kaçınılmaz bir hal almaktadır. Güleç Solak (2017)' a göre kentsel mekanlar, kentlerin kamusal anlamda benliklerini ve kimliklerini oluşturmaktadır. Ayrıca, kentlerde yaşayanların kimliklerini ve kişiliklerini şekillendirmelerinin yanında medeniyetlerin oluşumunu karşımıza çıkarmaktadır. Fiziksel, zamansal, sosyolojik ve psikolojik yönleri ile insan her zaman kentlerin önemli faktörü olmuştur (Köseoğlu, 2011). Bu anlamda kentler insanları insanlar kentleri etkilemektedir, hatta değiştirmektedir ifadesini kullanabiliriz.

Kent mekanlarının kurgulanmasında, bilişim ve teknolojinin avantajlarından faydalanmak gerekmektedir. İkamet yerleri, çalışma alanları, yaşam alanları ve eğlence alanları yapılandırılırken mimarinin insanların ortak paydalarına hitap edebilir nitelikte olması gerekmektedir. Kentler farklılıkları gözetken, farklı kültürleri öğretmede uyumlu olmalıdır. Bu gerekçelerden ötürü mimari ve kentleşmenin üzerine büyük görev düşmektedir (Karakurt, 2006).

Bilişim teknolojileri ve kent - kentleşme uyumu

Dünyada nüfusun hızlı şekilde artması beraberinde kentlerin planlamasında sorunlara sebep olmuştur. Plansız büyüme ve plansız yayılma sebeplerinden insanlığın bu anlamda geleceğine ilgi artmıştır. Kent plançıları ve bu konuda çalışan kişilerce kentleşmedeki problemleri önlemenin

yolları aranmaktadır (Aktuğlu Aktan, 2012). Bu konuda bilişim teknolojilerinden faydalanmak kent ve kentleşme konularında çalışanlara destek olmaktadır.

Günümüzde bilgisayar mühendisleri ve tasarım işi üzerine çalışanlar işi birliği içinde hareket etmektedir. Bu işi birliği neticesinde, bilişim teknolojileri desteği ile, kentleşmede mimarının tasarım süreci yeniden şekillenmektedir (Gezer, 2011). Teknolojinin farklı alanlarda kullanımları kent ve kentleşme alanında güncel başlıkları ilgilendirmektedir. Bu başlıklardan birisi de hiç şüphesiz enerjidir. Son yıllarda farklı alanlarda, farklı türlerde enerji üretimi artış göstermiştir. Bu enerji türlerinin de kent ve kentleşmede kullanımı ortadadır. Bu enerji türlerinin bazıları; güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, hidrojen enerjisi ve jeotermal enerji gibi enerji türleridir.

Özburak (2016) gelişmekte olan teknolojiyle birlikte mimarının de enerji sistemleri ile şekillendiğini ifade etmektedir. Enerji sistemlerinin mimarlık ve mühendislik alanlarının disiplinler arası çalışması ile kentleşme ve mimari de verimi arttırdığını belirtmiştir. Ayrıca Yalçıner Ercoşkun ve Karaaslan (2009)' ın da belirttiği gibi ekolojik planlama ile de eko – köyler, eko – kentler tasarımdan hayata geçirilmiştir. Yine teknolojik planlamalar ile de teknokent ve akıllı kent – akıllı konut projeleri de tasarlanmaya devam etmektedir.

Teknoloji ağında yaşayan insanlığın, mimari ile teknoloji arasındaki ilişkilerini yeniden gözden geçirmesi gerektiğini Löke (2002) ifade etmiştir.

Kentleşmede e – dönüşüm: akıllı şehirler

Yaşadığımız ortamlar ve mekanların değişimi, yaşam standartlarımız ile aynı oranda ivmelenme göstermektedir. Değişim, dönüşüm ve farklılaşma gibi olgular insan yaşamının da bir parçasını oluşturmaktadır. Ancak değişimin, dönüşüm olgusunun planlı ve aynı zamanda sürdürülebilir olması önemlidir (Semerci ve Alagöz, 2015). Bu anlamda kent ve kentleşmede geekleşecek dönüşüm, insan yaşamında önemli bir yer tutmaktadır.

Akıllı şehir kavramı tanımını Terzi ve Ocakçı (2017); “Sürdürülebilir bir yaşam ve kentleşme için teknolojinin kentlere uygulanması” olarak yapmaktadır. Uygulanan teknolojik özümmlerden en çok vurgulananları ise; su yönetimi, temiz ve yenilenebilir enerji, akıllı trafik kontrolü, e-devlet, şehir içi hareketlilik, kablosuz internet erişilebilirliği ve atık yönetimi ile ilgili özümmler olarak belirtmişlerdir.

Tablo 1. Akıllı şehirler hakkında perspektifler ve ilgili kavramlar (Finger, 2018)

Akıllı şehirler hakkında perspektifler	İlgili kavramlar
Mühendislerin bakış açısı: Ağ altyapılarının, özellikle de dijital altyapıların ve dijital teknolojilerin daha yaygın olması	Dijital şehir Her yerden şehir Kablolu şehir
Ekonomistlerin bakış açısı: İş dünyasında kentsel ekonomik gelişme, (özel) girişimcilik ve iş zekası nedeniyle	Girişimci şehir Akıllı şehir
Yenilikçi ekonomistlerin bakış açısı: Kentsel gelişim odaklı ileri teknoloji ve yaratıcı (sanat ve tasarım) endüstriler (akıllı uzmanlık; akıllı teknolojilerde uzmanlık)	Yenilikçi şehir Akıllı büyüme şehri Yaratıcı şehir
Kamu yöneticileri perspektifi: Şehirlerin yönetilme şeklindeki yenilik, yani BİT'ler sayesinde (örneğin, e-devlet)	Şehri öğrenme Bilgi şehri
Sosyologlar'ın (ve bir dereceye kadar mimarın) bakış açısı: Bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde topluluk oluşturma (ve paylaşma)	Şehirleri paylaşma
İnsan ekolojistlerinin bakış açısı: BİT'ler sayesinde bir miktar daha gelişmiş, insan ve ekolojik değerlere dayanan kolektif bir yaşam alanı olarak şehirler	İnsancıl şehir Sürdürülebilir şehir

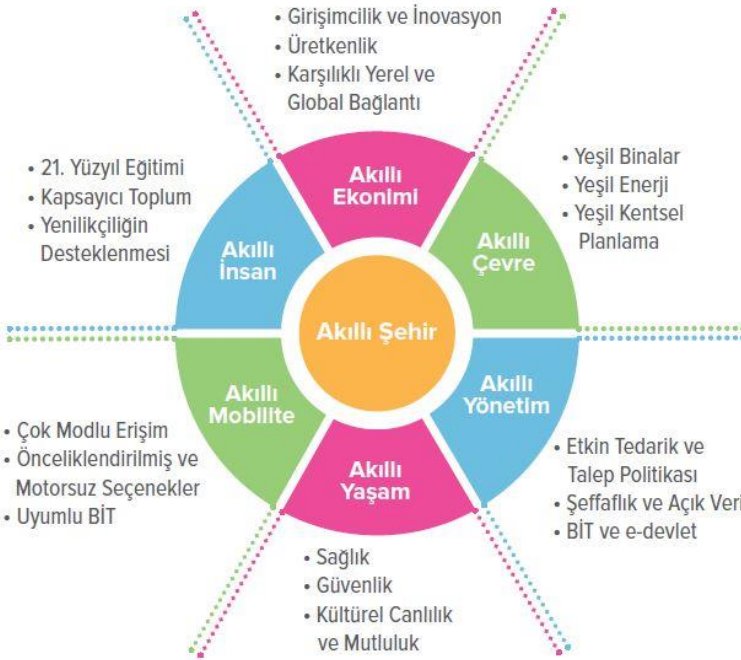
Nath (2018)' a göre akıllı şehirler misyonu, sürdürülebilir kentsel gelişim sağlama yönünde yeni beklentiler ve olumlu düşünceler getirmiştir. Kentleri inşa etmek ve kentleşmenin zorluklarını üstlenmek için uygulamaya yönelik yapılar ve yaklaşımlar benimsenmelidir.

Şekil 1. Akıllı şehir bileşenleri (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019).

Son yirmi yılda akıllı şehir kavramından bilimsel anlamda oldukça sık söz edilmekte, uluslararası politikalarda giderek daha popüler hale gelmektedir. Akıllı şehir kavramını anlamak için, şehirlerin neden gelecekte stratejik planlarda kilit unsur olarak kabul edildiğini bilmek önemlidir (Albino, Berardi ve Dangelico, 2013). Bilgi toplumunun geldiği noktada kuramsal olarak, yönetim teorilerinde, bu yeni kentler; dijital kent veya sanal kent, siber kent, akıllı kent, elektronik kent (e - kent) ve bunlara benzer bazı yeni kavramlar ile anılır duruma gelmiştir (Çakır, 2019).

Şekil 1’de Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında 17 farklı bileşenden oluşan akıllı şehirler bileşenleri verilmiştir. Bu kapsamda akıllı yönetim açık veri ve büyük veri bileşeninden coğrafi bilgi sistemlerine kadar farklı alanları bir araya getirecek bilişim teknolojileri akıllı şehirlerde önem arz etmektedir. Polat ve Bilsel (2006)’ e göre kenti oluşturan yapıların ve mekanların, aynı zamanda bir bütünlüğe sahip olduğunu ve bunun bir gerçeklik olduğunu unutmamak gerekmektedir.

Şekil 2. Akıllı şehir alanları (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019).

Akıllı şehirlerin bileşenlerinin yanı sıra, akıllı şehirlerin alanları da mevcuttur. Bu alanlar akıllı insan, akıllı yönetim, akıllı yaşam, akıllı çevre, akıllı mobilite, akıllı ekonomi şeklinde sıralanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Akıllı şehir alanlarının birbirleri ile ilişkileri Şekil 2' de verilmektedir.

Kentleşme ve mimari açıdan teknoloji seçimi süreci tasarım aşamasından başlamaktadır. Bu aşamadan itibaren tüm süreçte işbirlikçiler arasında geri dönütler gerçekleşmeli, kontroller sağlanmalı ve bu sayede teknolojiye ilerlemeler olmalıdır (Çırpı ve Sev, 2015).

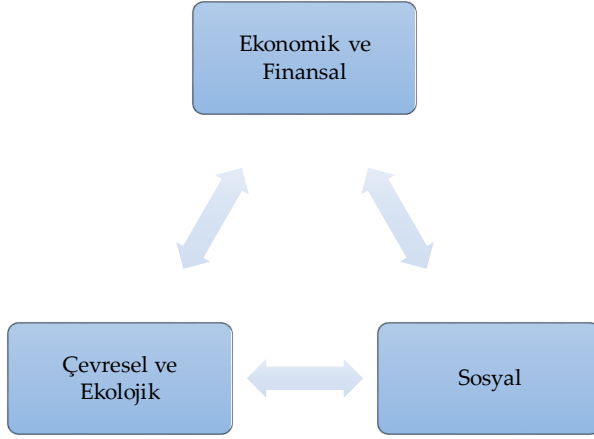
Akıllı şehirlerin pek çok avantajının yanı sıra birtakım zorlukları da vardır. Bu zorlukları Mohanty, Choppali ve Koungianos (2016) şu şekilde sıralamaktadır:

- ✓ Tasarım maliyeti,
- ✓ Operasyonel verimlilik,
- ✓ Karbon salınımı,
- ✓ Kentin büyümesi,
- ✓ Afet esnekliği,
- ✓ İletişimde güvenlik,
- ✓ Bilgi güvenliği,
- ✓ Operasyon maliyetleri,
- ✓ Çevre kirliliği,
- ✓ Kent sürdürülebilirliği,
- ✓ Sistem hataları,
- ✓ Veri hacmi,
- ✓ Kamu güvenliği.

Ulaşım da yeni teknolojiler

Kentsel ulaşım hizmetleri konusu, kentte bulunan iş, ev ve insanların sosyo – kültürel faaliyet alanlarını ilgilendiren çok taraflı bir konudur. Ayrıca ulaşım konusunun planlama anlayışı sebebiyle çevresel, iktisadi ve sosyal alanlarda değerlendirilmesi gerektiğini ortadadır (Akbulut, 2016). Ulaşım konusu, karayolu, demiryolu, denizyolu, havayolu, boru hattı gibi türlerinden oluşmaktadır. Bu sistemler bir araya geldiğinde taşımacılık hizmetini sunmaktadır (Deniz, 2016).

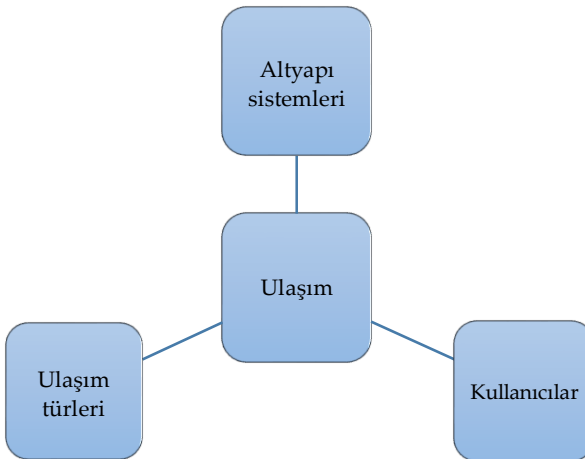
Sürdürülebilir anlamda ulaşım için ekonomik, sosyal ve çevresel üç farklı boyuttan söz edilebilir. Bu boyutlar Şekil 2' de verilmektedir.

Şekil 2. Sürdürülebilir anlamda ulaşımda kalkınmanın üç boyutu (Kaçırıl, 2007).

Son zamanlarda birçok Avrupa ülkesinde kullanılan yeni bir sistem vardır. Bu sistem kentlerde trafikte sürücülerin daha hızlı şekilde yol almalarını sağlamaktadır. Özellikle taksilerin ve kişisel araçların kullanımına sunulan bu sistemde, uydu vasıtasıyla araç sürücülerini bilgilendirilmekte ve en kısa güzergahtan en hızlı şekilde ilerlemeleri sağlanmaktadır (Aktuğlu Aktan, 1996).

Kentsel ulaşım alanında şekillenme nüfustaki artış paralelinde gerçekleşmektedir. Ulaşım ve kent biçimi ilişkisinde altyapı sistemleri, ulaşım türleri ve kullanıcılar arasındaki ilişki Şekil 3' de verilmiştir.

Şekil 3. Ulaşım ve kent biçimi ilişkisi (Özbay, 2018).

Tartışma ve Sonuç

Son yıllarda yaşamın her alanında öncelik duruma gelen teknoloji konusu insan yaşam alanlarını doğrudan etkilemektedir. İnsanların kişisel yaşam alanlarından, sosyal anlamda toplumun tüm temel öğelerine kadar teknoloji nüfus etmiştir. Teknoloji kavramları bilgi ve iletişim araçları ile kent ve kentleşmenin de şekillenmesinde rol oynamaktadır. Öyle ki yeni birçok kavramda teknoloji ile etkileşim sonucu kullanıma girmiştir.

Kent ve kentleşmede elektronik dönüşüm olarak adlandırılacak yeni konu başlıkları bu çalışmada ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kent, kentleşme ve akıllı şehirler kavramlarına ışık tutulmak amaçlanmıştır. Aynı zamanda bilişim teknolojilerinin kentleşme – mimari uyumuna değinilmiştir. Kent, kentleşme ve mimari konularında elektronik dönüşümün önümüzdeki yıllarda ivmelenme göstereceği ortadadır.

Güncel teknoloji açısından kentleşme ve akıllı şehirler konusu disiplinler arası çalışmaları gerektirmektedir. Akıllı evlerden akıllı şehirlerin tasarlanmasına ve bu tasarımların uygulanmasına kadar mühendisliğin farklı alanlarının bir arada çalışması gerekmektedir. Programlamadan çizim işlemlerine, bunların sahada uygulanmasından sürecin yönetilmesine kadar ki süreçler zor, maliyetli ve yorucudur.

Kentleşme ve mimaride, akıllı şehirlerin tasarlanmasında alanyazında çalışmalar mevcuttur (Akbulut, 2016; Albino, Berardi ve Dangelico, 2013; Mohanty, Choppali ve Kougianos, 2016). Çalışmalar genel olarak kavramsal konuları ele almaktadır. Yapılacak çalışmaların teknoloji kullanımı ve kentleşme mimari alanları ilişkisinde, uygulamaya dönük olması araştırmacılara önerilebilir.

Yapılacak çalışmalarda yönetim bilişim sistemleri konusunda çalışan araştırmacıların, akıllı kent yönetim sistemlerinde öne çıkan uygulamalar ile konuya katkı sağlayacakları düşünülmektedir. Gerçekleştirilecek süreçlerin teknik alanda uzman kişilerce sahada uygulanmasının yanı sıra, iyi planlanması ve yönetilmesi gereken kentleşmenin önemi ortadadır. Ayrıca Türkiye' nin akıllı kent yatırım ve girişimlerini farklı alan ve düzeylerde uygulanmasını teşvik etmeye yönelik yatırım ve girişimleri arttırmalıdır. Bu girişimler kent yönetimi, enerji yönetimi, altyapı ve ulaşım, güvenlik, sağlık ve erişilebilirlik, bilgi erişimi, çevre ve atık yönetimi gibi başlıklarda çeşitlilik göstermelidir. Bu anlamda akıllı kent olma yolunda vizyon sahibi şehirlerden başlanarak planlamalar gerçekleştirilmelidir.

Extended Abstract

Urbanization in the Perspective of Contemporary Technologies and E - Transformation of Architecture

*

Fatih Çağatay Baz
Osmaniye Korkut Ata University
ORCID: 0000-0002-6398-9851

Advances in technology have brought some changes in many areas of concern to people. Especially in parallel with the developments in computer and communication technologies, societies face innovations in different fields from industry to education, from entertainment to transportation. Technology has encompassed all areas of our lives day by day. Undoubtedly, this transformation also has its share of cities. Cities are settlements where people come together and where most of the population works in different working areas such as trade, industry or service area. Due to their dynamic structure, cities are always open to growth, production and innovation. About 55 percent of the world's population lives in cities and about 80 percent of total gross value added is produced in cities. At the point reached today; In developing cities focused on production, innovation and technology, a number of quests are made to increase productivity and improve the quality of life. These searches; smart quests and applications are on their way. Of course, some of the problems encountered in big cities have negative effects on economic and social life. Undoubtedly, rapid population growth is one of these problems. With the innovations used in information technologies and the construction of smart cities, new approaches have emerged in the provision of urban services. Current technology approaches have penetrated human life and also human living spaces. In this sense, it is possible to see all current developments in technology, urbanization and architecture. Solving the problems that may occur in cities with the beneficial use of technology is the subject of many

researches. Cities are, in general terms, the products of historical continuity. Cities are one of the important actors in the historical process and vital breaks in the world, perhaps the most important. The urban and architectural structures of the inhabited cities take on a new form as a result of the formation-change-transformation which is expressed as the concrete reflection of technological possibilities and their aesthetic interpretations within this continuity. The concrete reflection of the technological possibilities expressed here plays an active role in bringing cities to a new shape. Recently, formal and functional changes have taken place in the concept of the city and in urban spaces. Therefore, the content of the concept of the city has also changed. In the definition of the concept of the city, different approaches are exhibited by examining many scientific fields such as history, sociology, ecology and geography. In addition to these, financial institutions, education and health institutions and companies providing services in many different areas gained importance in the cities. Innovations in technology, especially the Internet and the network, play an important role for these organizations. It is inevitable that cities change with the changing people. Urban spaces constitute public identities and identities of cities. In addition, they not only shape the identities and personalities of the inhabitants of cities, but also the emergence of civilizations. With its physical, temporal, sociological and psychological aspects, man has always been an important factor in cities. In this sense, we can say that cities affect people and even people change cities. In the construction of urban spaces, it is necessary to benefit from the advantages of information and technology. The architecture should be able to address the common denominator of the people while the residences, working areas, living spaces and entertainment areas are being structured. Cities should be compatible with teaching different cultures, taking into account differences. Because of these reasons, architecture and urbanization have a great responsibility. The rapid increase of the population in the world has caused problems in the planning of cities. Due to unplanned growth and unplanned expansion, interest in the future of humanity has increased. Urban planners and people working in this field are looking for ways to prevent problems in urbanization. Utilizing information technologies in this regard supports employees in urban and urbanization issues. Today, computer engineers and design professionals work in collaboration. As a result of this cooperation, the design process of architecture is

being reshaped in urbanization with the support of information technologies. The use of technology in different areas concerns the current topics in urban and urbanization. One of these titles is undoubtedly energy. In recent years, different types of energy production in different areas has increased. The use of these energy types in urbanization and urbanization is obvious. Some of these types of energy; solar energy, wind energy, hydrogen energy and geothermal energy. Along with the developing technology, architecture is also shaped by energy systems. With ecological planning, eco - villages and eco - cities have been implemented from design. Technological planning and smart city - smart housing projects continue to be designed with technological planning. Humanity living in the age of technology should reconsider the relationship between architecture and technology. In this study, new topics that will be called electronic transformation in urban and urbanization have been tried to be put forward. It is aimed to shed light on the concepts of city, urbanization and smart cities. At the same time, urbanization - architectural harmony of information technologies are mentioned. It is clear that electronic transformation in urban, urbanization and architecture will accelerate in the coming years. In terms of current technology, urbanization and smart cities require interdisciplinary studies. Different areas of engineering need to work together, from smart homes to the design and implementation of smart cities. From programming to drawing operations, on-site implementation to process management, the processes are difficult, costly and tiring. In urbanization and architecture, there are studies in the field of designing smart cities. The studies deal with conceptual issues in general. It may be suggested to the researchers that the studies to be conducted should be practical oriented in relation to the use of technology and urbanization architectural areas. It is thought that the researchers working in the field of management information systems will contribute to the issue with the prominent applications in smart city management systems. Besides the implementation of the processes to be carried out by experts in the field, the importance of urbanization that needs to be well planned and managed is obvious. In addition, Turkey 's different areas of smart city initiatives and investments and should increase investment and initiatives to promote the implementation level. These initiatives should be diversified in areas such as urban management, energy management, infrastructure and transport, security, health and accessibility, information access, environment and waste management. In this sense, planning

should be realized by starting from the cities with vision in order to become a smart city.

Kaynakça/References

- Akbalık, E. (2017). Kent, mimarlık ve kimlik üretimi üzerine: yıldızlar ve ikonlar. *Mimar.ist.* 17 (59). 32 – 37.
- Akbulut, F. (2016). Kentsel ulaşım hizmetlerinin planlanması ve yönetiminde sürdürülebilir politika önerileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* 11, 336 – 355.
- Aktuğlu-Aktan, E. Ö. (1996). Ulaşımında yeni teknolojiler ve uygulamaların kent biçimine (olası) yansımaları. <http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/3193.pdf>
- Aktuğlu Aktan, E. Ö. (2012). İdeal ve ütopyik kent modellerine ulaşım bağlamında biçimsel yaklaşımlar. *İdealkent Dergisi.* 5, 68 – 103.
- Albino, V., Berardi, U., ve Dangelico, R. M. (2013). Smart cities: definitions, dimensions, and performance. *International Forum on Knowledge Asset Dynamics.* 1723 – 1738.
- Altınöz, A. G. B. (2010). Tarihi dokuda “yeni” nin inşası. *Ege Mimarlık.* 4, 18 – 26.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019). Akıllı şehirler. *Beyaz Bülteni.* 1 – 132. https://webdosya.csb.gov.tr/db/cbs/menu/akillisehirlerkitap_20190311022214_20190313032959.pdf
- Çırpı, M. E., ve Sev, A. (2015). Geleceğin sürdürülebilir yüksek yapıları için teknoloji transferi. *2nd International Sustainable Buildings Symposium.* Ankara.
- Deniz, T. (2016). Türkiye’ de ulaşım sektöründe yaşanan değişimler ve mevcut durum. *Eastern Geographical Review.* 36, 135 – 156.
- Gezer, H. (2011). Malzemenin gizil güçlerinin mimariye katkısı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi.* 10 (20), 97 – 118.
- Güleç Solak, S. (2017). Mekân – kimlik etkileşimi: kavramsal ve kuramsal bir bakış. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 6 (1). 13 – 37.
- Elvan, L. (2017). Akıllı şehirler lüks değil ihtiyaç. *Dosya: Akıllı Şehirler* içinde (s. 6-10). İTÜ Vakfı Dergisi.
- Finger, M. (2018). Smart city – hype and / or reality? *Innovative governance of large urban systems.* 4 (1), 2 – 6.
- Kaçıral, S. (2007). Ankara ulaşım politikalarında sürdürülebilirlik: Batıkent-Kızılay metrosunun sosyal boyutuyla değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.*
- Karakurt, E. (2006). Kentsel mekânı düzenleme önerileri: modern kent planlama anlayışı ve postmodern kent planlama anlayışı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* 26, 1 – 25.
- Köseoğlu, E. (2011). Kent mekanına ilişkin kuramsal bakışlar: Rob Krier, Christopher Alexander ve Bill Hillier. *İdealkent Dergisi.* 5, 96 – 111.

- Lökçe, S. (2002). Mimarlık eğitim programları: mimari tasarım ve teknoloji ile bütünleşme. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 17 (3), 1 – 16.
- Mohanty, S. P., Choppali, U., ve Kougianos, E. (2016). Everything you wanted to know about smart cities. *IEEE Consumer Electronics Magazine*, 5 (3), 60 - 70.
- Nath, A. (2018). Smart cities mission in India: analysing the implementation mechanism and its impact on urban governance. *Innovative governance of large urban systems*, 4 (1), 17 – 21.
- Özbay, K. (2018). Ulaşım yatırımları ve kentsel mekân ilişkisi. *Kent kültürü ve yönetimi hakemli elektronik dergisi*, 11 (3), 367 – 373.
- Özburak, Ç. (2016). Mimari yaklaşımda binaya entegre (bütünleşik) yenilenebilir enerji kaynakları kullanımının kent kimliğine olan etkileri. *Uluslararası Sürdürülebilir Yapılı Çevre Konferansı*. İstanbul.
- Polat, E., ve Bilsel, S. G. (2006). Mimarının ve kentin birlikte planlanmasında farklılaşan kavramlar üzerine. *Planlama Dergisi*, 4, 57 – 67.
- Semerci, F., ve Alagöz, M. (2015). Değişen kentler ve sürdürülebilirlik: Konya kenti örneği. *2nd International Sustainable Building Symposium*. Mayıs, Ankara. 582 – 587.
- Terzi, F., ve Ocakçı, M. (2017). Kentlerin geleceği: akıllı kentler. *İTÜ Vakfı Dergisi*, 77, 10-13.
- Topal, A. K. (2004). Kavramsal olarak kent nedir ve Türkiye’ de kent neresidir? *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 276 – 294.
- Velibeyoğlu, K. (2016). Akıllı kentler: vaatler ve ötesi. *Yenilikçi Sürdürülebilir Gelişme Stratejileri Bağlamında Türkiye Ekonomisinin Geleceğine Yönelik Çözüm Arayışları*.
- Yalçiner Ercoşkun, Ö., ve Karaaslan, Ş. (2009). Geleceğin ekolojik ve teknolojik kentleri. *Megaron Dergisi*, 3 (3), 283 – 296.

Fatih Çağatay Baz

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Öğretim Üyesi Fatih Çağatay Baz, 1984 yılında Adana’da doğdu. Çukurova Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi alanında Lisans, ardından aynı üniversitede Yüksek Lisans eğitimini tamamladı. Doktora çalışmasını Mustafa Kemal Üniversitesi Enformatik Anabilim dalında alanında tamamlamıştır. Fatih Çağatay Baz Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi ve Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinde akademik ve idari görevlerde bulunmuştur. Fatih Çağatay Baz Yönetim Bilişim Sistemleri alanında akademik çalışmalarını sürdürmektedir. Çalışma alanlarını uzaktan eğitim, web tabanlı öğrenme ve güncel bilişim teknolojileri konuları oluşturmaktadır. Uluslararası ve ulusal birçok esere sahip olan Fatih Çağatay Baz evli ve iki çocuk babasıdır.

Fatih Çağatay Baz who is an assistant professor at Osmaniye Korkut Ata University was born in Adana in 1984. He completed his undergraduate degree in Computer Educational and Instructional Technology in Cukurova University and then his master's degree in the same university. He completed his PhD in

Informatics at Mustafa Kemal University. Fatih Çağatay Baz held academic and administrative positions at Adana Science and Technology University and Osmaniye Korkut Ata University. Fatih Çağatay Baz continues his academic studies in the field of Management Information Systems. His research interests include distance education, web-based learning and current information technologies. Fatih Çağatay Baz is married and has two children.

E-mail: fatihcagataybaz@osmaniye.edu.tr

Bina Vergisine Esas Rayiç Bedellerin Belirlenmesinde Yaşanan Sorunların Analizi: Kayseri İli Talas İlçesi Örneği

*

N. Işıl Karagöz

Ankara Üniversitesi

ORCID:0000-0001-6540-4880

Metin Arslan

Ankara Üniversitesi

ORCID:0000-0002-5000-1226

Öz

Bu araştırmada Kayseri ili Talas ilçesinde bina vergisine esas rayiç bedellerin belirlenmesi sürecinde emlak vergisi uygulamalarında karşılaşılan sorunların analizi üzerinde durulmuştur. Bu sorunların analizi yapılırken; İnceleme yapılan taşınmazın fiili durumunun arsa, arazi ya da bina olup olmadığı, beyan edilen inşaat sınıfının ve bina bağımsız bölüm alanının doğruluğu, inşaat türünün, yapı ve inşaat ruhsatına göre uygunluğunun analizi yapılmış ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Ayrıca bu çalışmaya tamamlayıcı katkısı olacağı düşüncesiyle yoklama memurlarının karşılaştığı oldukları sorunların tespitine yönelik anket uygulanmıştır. Araştırmada tarama, doküman analizi ve yerinde inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, inşaat sınıfı, inşaat türü, kullanım şekli, asansör ve kaloriferin olup olmaması durumları dikkate alındığında gerçeği yansıtmayan bildirimler olduğu görülmüştür. Bu bildirimlerdeki eksiklikler ve hatalar önemli oranda emlak vergisi kayıplarına neden olmakla birlikte, adaletli bir vergi sisteminin uygulanmasını da zorlaştırdığı görülmüştür. Kayseri ili Talas ilçesinde bulunan 106 adet taşınmaz üzerinde yapılan bu araştırmada bildirim eksikliği ve hatalarından kaynaklanan yoklama öncesi ve yoklama sonrası bina vergisi kaybının %63 civarında olduğu saptanmıştır. Çalışmada, belirlenen söz konusu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bu öneriler çerçevesinde bina vergisine esas rayiç bedellerin belirlenmesinde yaşanan sorunların ortadan kaldırılması için bina vergisi belirlenirken bölgeleme yöntemine geçilebilir. Bu yöntemde şehirler değer açısından belirli sayıda bölgeye ayrılabilir. Her bölge için ayrı ayrı lüks, 1. 2. 3. ve basit inşaat sınıfları belirlenebilir. Her bir taşınmaz için bildirim sırasında belirli bir süre geçerliliği olacak yoklamanın yapılmasıyla vergi kayıplarının önüne geçilebilir. Adaletli vergilendirme, vergi kaçaklarını önleme konusunda objektif değerlemenin yapılması için, gayrimenkul geliştirme ve yönetimi konusunda bilgi birikimine sahip, bu alanda uluslararası standartlar doğrultusunda eğitim almış uzman kişilere görev verilmesi kamu kurum ve kuruluşları için önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bina vergisi, bina sınıf tespiti, rayiç bedel, beyan sureti.

Analysis of the Problems in the Determination of Market Value Based on Building Tax: The Case of Talas District of Kayseri Province

*

N. Işıl Karagöz

Ankara University

ORCID:0000-0001-6540-4880

Metin Arslan

Ankara University

ORCID:0000-0002-5000-1226

Abstract

In this research, the analysis of the problems encountered in real estate tax applications in the process of determining the fair value of the building tax in the Talas district of Kayseri was emphasized. While analyzing these problems; the analysis of the suitability of the construction type and the building independent section area, the suitability of the construction type according to the building and construction license, and the solutions for these problems are presented. In addition, a questionnaire was applied to determine the problems encountered by the probation officers with the thought that this study would be a complementary contribution. Screening, document analysis and on-site inspections were used in the study. According to the results of the study, it was seen that there were not any reflections in terms of construction class, type of construction, usage type, elevator and whether there is heating or not. The deficiencies and errors in these declarations have resulted in significant tax loss as well as making it difficult to implement a fair tax system. In this study conducted on 106 real estate in Kayseri, Talas district, it was found that the loss of building tax before and after the polling due to lack of notification and errors was 63%. In order to eliminate the problems in the determination of the market value of the building tax, the method of regionalization can be used to determine the building tax. In this method, cities can be divided into a certain number of regions in terms of value. For each region, luxury, 1, 2 and 3 simple construction classes can be determined. For each property, tax losses can be prevented by conducting the polling which will be valid for a certain period of time during the notification. It is important for public institutions and organizations to provide expert taxation in the field of real estate development and management, in order to conduct objective appraisal in the field of fair taxation, prevention of tax evasions, and experts trained in this field in accordance with international standards.

Key Words: *Building tax, building class determination, market value, declarations.*

Giriş

Uzun bir tarihi geçmişe sahip olan vergi uygulamaları, kamu hizmetlerinin mali yönden giderlerini karşılamak için bireylerden yapmış oldukları iş ve işlemlerden alınan paralar olarak görülmektedir. TDK (2006)'ya göre vergi, *"kamu hizmetlerine harcanmak için hükûmetin, yerel yönetimlerin yasalara göre doğrudan doğruya veya bazı malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan herkesten topladığı para"* olarak tanımlanmıştır. Vergi Türkiye Cumhuriyeti'nde en son 1982 Anayasası'nda belirtilen ifadeyle herkesin ödeme gücüne ve gelir miktarına göre ödemekle yükümlü olunan ödevler arasındadır. Vergi ödeme, Anayasada yer alması nedeniyle zorunlu bir ödevdir. Diğer taraftan vergiler devletin kamu hizmetlerinin giderleri için bir mali kaynak olmasının yanında devletin sosyal, ekonomik ve politik hayata etki eden bir araç olma görevini yerine getirmektedir (Dönmez, 2006). Vergi, ülke kalkınmasında yer alan önemli öğelerden biri olarak görülmektedir (Uludağ ve Turunç 2014). Vergi, devletle vatandaş arasında güçlü bir bağı oluşturması yönüyle devletlerin vaz geçemeyeceği önemli kaynaklar arasındadır. Devletler, kendinden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getirirken halkının refah ve mutluluk içinde yaşamasına imkânlar sunarken vergiye ihtiyaç duymaktadırlar (Kayan 2000, s. 80-87).

Emlak vergisi, tarihi geçmişi eski olan ülkelerin çoğunluğunda uygulanan, arazi, arsa ve binalar için ödenen vergi olarak bilinmektedir (Büyükkaracıoğlu, 2016, s. 148). En genel tanımıyla günümüzde emlak vergisi, gerçek ve tüzel kişilerin mülkiyetinde bulunan bina, arsa ve araziden alınan hasılatı ve yönetimi çoğunlukla belediyelere bırakılmış sürekli, objektif ve özel nitelikte bir servet vergisidir (Hacıköylüoğlu 2009, s. 1-14).

Yapılan araştırmalarda emlak vergisinin M.Ö 2000 yıllarında Çin'de daha sonraları Yunan ve Roma imparatorluklarında uygulandığı görülmüştür. Eski Yunan ve Roma İmparatorluğu'nda uygulanan verginin ağırlık noktasını taşınmazların oluşturduğu görülmüştür. Özellikle Roma'da vergi sistemi mülk gelirleri, tekeller, savaşlarda elde edilen ganimetler ve haraçlardan oluşmaktaydı. Ortaçağın sonlarında bugünkü anlamıyla modern vergilendirme sisteminin ortaya çıktığı görülmüştür (Alkan, 2010).

Türkiye'de emlak vergisinin tarihi gelişimi Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Cumhuriyet öncesi dönem olan Osmanlı Devleti'nde vergiler şeri (kaynağını dinden alan) ve öşri (kaynağını padişahattan alan) vergiler olmak üzere iki şekilde uygulan-

mıştır. Osmanlı Devleti'nde ilk kez 1804 yılında "senedi ittifak" ile padişahın vergi toplama yetkisi ayanlar¹ vergi lehine sınırlandırmıştır. 1839 yılında Tanzimat Fermanı ile Padişah tek taraflı olarak vergilendirme gücünü sınırlandırmıştır. 1856 ıslahat fermanı, 1875 Adalet Fermanı ile yabancı ülkelerin baskısı ile padişah vergilendirme konusunda belli ilke ve kurallara uymayı kabul etmiştir (Hacıköylüoğlu 2009, Tarin 2013).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte ekonomik yönden zor günler geçiren ve bu zorlukların üstesinden gelinmesi amacıyla fikir arayışı amacıyla İzmir'de toplanan I. İktisat kongresinde, ekonomik bağımsızlığı olmayan bir ülkenin siyasi bağımsızlığından söz edilemeyeceği anlayışı çerçevesinde aşar vergisinin kaldırılması ve temettü vergisinin gelir vergisine dönüştürülmesi kararı alınmıştır (Türkal 2011, s. 91). Cumhuriyet Dönemiyle birlikte Aşar Vergisi 552 Sayılı Kanun'la 17/2/1925 tarihinde kaldırılmıştır. 1929 yılı ekonomik krizinde ise tahrir değerleri on katına çıkarılmıştır. 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 73'üncü maddesi vergi konusunda gerekli görevlerin yerine getirilmesi konusunda gerekli açıklamalarına yer vermiştir. Vergi Ödevi başlıklı 1982 Anayasası'nın 73'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında; "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür". 2'inci fıkrasında ise; "Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır" hükümleri yer almıştır. Bu hükümler çerçevesinde, herkes, adaletli ve dengeli olarak dağılımı yapılmış ödeme gücüne göre vergi ödemekle yükümlü bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle anayasa, vergi kanunlarının; "genellik", "adalet", "mali güce göre vergileri alma" ve "yasallık" ilkelerine göre düzenlenmesi, uygulanması ve hazırlanmasının önemine işaret etmiştir (Kumkale 2015).

Vergiler "adalet, kesinlik, ekonomiklik, uygunluk ve yasallık" ilkelerinin özellikleri doğrultusunda belirlenmektedir. Vergi hususunda dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta verginin asli unsuru olan vergi konusudur. Konusu belli olmayan bir vergi konulamaz ve alınmaz. Türkiye Cumhuriyeti'nde vergilendirme sisteminin uygulanması Tanzimat Dönemi'ne kadar uzansa da günümüzde uygulanan vergi türleri² 1924, 1961

¹Osmanlılarda, bir kentin ileri gelenleri. 2-Osmanlılarda, XVIII. yüzyıldan bu yana illerin yönetiminde yetki kazanmış yerli kişiler. 3. Ayan Meclisi üyesi. <http://www.tdk.gov.tr/index>.

² Vergi kanunları Baş (2002) tarafından şu şekilde sıralanmıştır: 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu, 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu, 6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Kanunu, 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, 488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu, 3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, 210 Sayılı Değerli Kâğıtlar Kanunu, 492 Sayılı Harçlar Kanunu, 197 Sayılı Motorlu

ve 1982 anayasalarında konularına göre belirlenmiştir. Sıralanan bu vergi türleri aynı zamanda servet, gelir ve harcamalardan alınan vergi olarak da sınıflandırılmaktadır.

*Gelir üzerinden alınan vergiler (Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi),

*Servet üzerinden alınan vergiler (Emlak Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi, Veraset ve İntikal Vergisi),

*Harcamalar üzerinden alınan vergiler (Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Gümrük Vergisi, Harçlar, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, Damga Vergisi, Özel İletişim Vergisi).

Gelir vergisi: 6/1/1961 tarihli Resmi Gazete' de yayınlanan, 10700 sayılı ve 193 numaralı Gelir Vergisi Kanunu'nun 1'inci maddesine göre gelir vergisi "gerçek kişilerin gelirleri gelir vergisine tabidir ve gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarı" olarak tanımlanmıştır.

Emlak Vergisi: Türkiye'nin coğrafi sınırları içinde bulunan taşınmazlar (bina, arsa ve arazi) bu kanunun hükümlerine göre emlak vergisine tabidir. Emlak vergisi süreklilik arz eden bir vergi türü olup, belediyeler tarafından tahsil edilmektedir. Emlak vergisi yılda tek taksit veya iki taksit şeklinde tahsil edilmektedir. İlk taksiti mart, nisan ve mayıs aylarında, ikinci taksiti ise kasım ayında ödenmektedir. Emlak vergisi ödeme görevi taşınmaz malın tapusuna sahip olan mükellefler tarafından yapıldığı gibi intifa hakkı sahipleri tarafından da yapılabilir. Bundan dolayı emlak vergisi dolaysız vergi türleri arasında yer almaktadır. Emlak vergisi, belediyelerin kendisinden beklenen hizmetlerin yerine getirirken harcamış oldukları mali kaynağa temel teşkil etmesinin yanında, diğer vergi türlerinin uygulanmasında temel ölçüt olarak kullanılması bakımından da önem arz etmektedir. 2002 yılında yapılan mevzuat değişikliği ile birlikte emlak vergisinin oluşturulması ve kanuna uygun olarak uygulanması belediyelere bırakılmıştır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2013).

Literatür Taraması ve Kuramsal Temeller

Emlak Vergisini çeşitli yönlerden ele alan sınırlı sayıda tez yapılırsa da bu konuda yazılan makalelerin bolluğu bu alanda çalışmaların gittikçe önem

Taşıtlar Vergisi Kanunu, 6802 Sayılı Gider Vergileri Kanunu, 3100 Sayılı Ödeme Kaydedici Cihazlar Kanunu, 7338 Sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, 4962 Sayılı Vakıflara Vergi Muafiyeti Hakkında Kanun, 4306 Sayılı Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun, 5615 Sayılı Vergi Kanunlarını Değiştiren Kanun, 6111 Sayılı Kanun.

kazandığını göstermektedir. Emlak vergisi ile ilgili mahkeme kararları ve emlak vergisinin güncelliğini koruyarak ulusal basında yer alması bu çalışmaya tamamlayıcı katkılar sağlayacağı düşüncesiyle önemli görülmüş ve bu alanda yapılan çalışmalarla ilgili literatür taranmıştır.

Literatür Taraması

Emlak Vergisi konusu ile ilgili tezler tarandığında Gürbüz (2015) tarafından “Türk Vergi Sisteminde Emlak Vergisi Uygulaması” adlı çalışmada emlak vergisinin tarihi süreçte geçirmiş olduğu evreleri ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu’nu diğer kanunlar ile belirli ülkeler açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırmada 1982 Anayasası’nın 73’üncü maddesinde geçen kanunilik ilkesiyle örtüşmeyen Emlak Vergisi Kanunu’nun 22’nci maddesinin kaldırılmasının önemli olacağı, Gelir Vergisi Kanununun 103’üncü maddesinin yanlış uygulandığı, Emlak Vergisi Kanunu’nda uygulamaya konulan tahakkuk zaman aşımının işlememesi, Vergi Usul Kanunu’nun 113. ve 114’üncü maddelerindeki zaman aşımını düzenleyen hükümlerinin dışına çıkıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir çalışma ise Organ ve Çiftçi (2015) tarafından “Çeşitli ülke mevzuatlarında emlak vergisi: Türkiye uygulamasında ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri” başlığı altında yapılmıştır. Bu çalışmada Yerel idareler ve Emlak vergisi ilişkisi üzerinde durularak Türkiye uygulamasında yaşanan sorunları ve bu sorunlara çözüm önerileri üzerinde tartışılmıştır. Yapılan bu çalışmada, mükelleflerin vergi verme konusundaki isteksizliklerinin nedeni olarak, taşınmazlara yönelik vergi değerinin gerçek değerinden düşük ya da fazla olarak gösterildiği bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak için değerlendirilecek kurum veya yoklama memurlarının objektif kriterler konusunda eğitilmiş olmalarının önemli olduğu önerilmiştir. Ayrıca, taşınmazların değerlendirilmesinin tek bir sistem üzerinden yürütülmesinin gerekliliği ve taşınmaz değerlerinin dört yılda bir güncellenmesi ve yeniden değerlendirilmesinin taşınmazların gerçek değer artış-azalış oranlarını yansıtmamasının da bir sorun alanı oluşturduğu ifade edilmiştir. Tarin (2013) tarafından “Yerel yönetimlerde emlak vergisi matrahının tespiti, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri” adlı çalışmada ise Emlak Vergisi’ne konu taşınmaz değeri ile Emlak Vergisi matrahının tespitinde karşılaşılan sorunlar;

- a. Vergi sistemi ve emlak vergisi ile ilgili sorunlar,
- b. Emlak vergisinin toplanmasıyla ilgili sorunlar,
- c. Gayrimenkul değerlendirilmesiyle ilgili sorunlar olarak sıralanmıştır.

Altıngöz'ün (2011) yapmış olduğu çalışmada ise, "Emlak vergisi ve belediye gelirleri içindeki payı" üzerinde durmuştur. Araştırma sonucunda Takdir Komisyonu tarafından belirlenen emlak vergisine matrah olan değerlerin gerçek değerlerin ya oldukça altında ya da oldukça üstünde olduğu, emlak vergisinde beyan esasına uygun olarak beyan vermeyenlerin tespitinde güçlükler yaşandığı, beyan verenlerden vergi alındığı beyan vermeyenlerden ise vergi alınmadığı ve bunlara yönelik ceza uygulanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu çalışmada 5393 Sayılı Kanun doğrultusunda, belediyenin yerel yönetimler içerisindeki yeri, belediyenin gelirlerinden olan emlak vergisi ve Türkiye'de emlak vergisinin belediye gelirleri içerisindeki payı analiz edilmiştir.

Alkan (2010) tarafından yapılan "Türk vergi hukukunda emlak vergisi matrahının incelenmesi ve değerlendirilmesi" adlı çalışmada ise Emlak Vergisi'nin hangi matrah üzerinden hesaplanacağı ve bu matrahın belirlenmesinde hangi yöntemin kullanılacağı üzerinde durulmuştur. Araştırma sonucunda belirli sayıdaki mükellef grubunun sahibi olduğu taşınmazların gerçek değerleri üzerinden vergilerini öderken çoğu mükellefin ise asgari beyan değeri üzerinden vergi ödemelerinin adaletsizliklere yol açtığı ifade edilmiştir. Hacıköylü (2009) "Emlak vergisinde değerlendirme sorunu ve değer tespitine ilişkin öneriler" isimli çalışmasında, Emlak Vergisi'nin temelini oluşturan matrahın doğru tespit edilmesinin vergi gelirlerini artırması ve adaleti sağlamada önemli olduğu ancak ülkemizde matrahın doğru belirlenmesinde objektifliğin yakalanmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, şehirleşme ile başlayan süreçte taşınmaz değerlerinde artış olmasına rağmen emlak vergilerinde artış yerine azalmaların olduğu, Türkiye'de taşınmaz değerlendirme yapılırken çeşitli yöntemler uygulandığından farklı bedellerin ortaya çıktığı görülmüştür.

Kırar'ın (2008) "Taşınmazlarda emlak vergisine esas değer, tapu değeri ve piyasa değeri arasındaki farklılıkların incelenmesi; Beşiktaş Örneği" adlı çalışmasında, taşınmaz değerlemesi ile ilgili temel kavramlar tanımlanmış, içeriği açıklanmış ve taşınmaz mal değerlendirme yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada ayrıca Emlak Vergisi değeri, tapu değeri, piyasa değeri kavramları açıklanmıştır.

Emlak vergisi değeri, tapu değeri, piyasa değeri arasındaki farklılıkların incelenmesi için seçilen Beşiktaş ilçesinde 2007 yılında satışı yapılan 60 adet taşınmazın emlak vergisi değeri ile tapu değeri arasında %144,71 fark olduğu ve Emlak Vergisi değeri ile piyasa değeri arasında %587,26 fark

olduğunu gözlemiştir. Bu alanda yapılan en eski çalışmalardan birisi de Gerçel (1994) tarafından “Emlak vergisi mevzuat ve uygulamasının analizi” üzerine yapılmıştır. 1986 yılında yerel yönetimleri devredilen Emlak Vergisi’nin getirdiği sorunlar üzerinde durularak Emlak Vergisi’nin gelir artışını sağlaması düşünülmüş ancak bu durum gelir azalmasına neden olduğu için yerel yönetimlerce olumlu karşılanmadığı görülmüştür. Ayrıca Emlak Vergisi’nin alımında yoğun prosedürlerin ve uygulama güçlüklerinin olduğu görülmüştür.

Araştırmaya kaynaklık eden makaleler ve ele aldıkları konulardan bazıları ise şunlardır: Büyükkaracıgan (2016) “Gayrimenkullerde emlak vergisi matrah değeri ile piyasa değeri arasındaki farklılıkların araştırılması ve Konya Meram örneği” isimli araştırmasında Meram İlçesi’nde bulunan 115 mahallenin merkezi konumunda bulunan ve değeri en fazla olan cadde-sokaklardaki parsellerin verileri üzerinde durmuştur. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, bu farklılıkların birden çok sebebi olduğu görülmüştür. Bu sebepler ise;

- a. Değerlemenin uzman kişilerce yapılmaması,
- b. Arazide doğruluğunun test edilmemesi,
- c. Rayiç bedellerin güncellenmelerinin yapılamaması,
- d. Vergi tahsiline ilişkin sorunlar,
- e. Yüksek oranlı vergiler nedeniyle mükelleflerin ödemede hassas davranmamaları şeklinde sıralamıştır.

Armağan ve Dikmen (2015) ise vergi sistemlerini diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak incelediği “İskandinav ülkeleri vergi sistemleri ve gelirlerinin karşılaştırmalı bir analizi” isimli çalışmalarında 1995-2013 yılları arasını kapsayan İsveç, Norveç ve Danimarka’nın vergi sistemleri ve gelirlerinin analiz edilmesini amaçlamışlardır. İskandinav ülkelerinde vergi yükü oranlarının diğer ülkelere göre daha yüksek olduğu bu durumun nedenleri arasında kişi başına düşen milli gelir seviyelerinin yüksek olmasına, sosyal refah devleti uygulamalarının yeterli olmasına ve vergi politikalarının adaletli bir şekilde uygulanması gösterilmiştir.

Yomralıoğlu ve Diğerlerinin (2011) “Dünya’da ve Türkiye’de taşınmaz değerlendirilmesi” üzerine yapmış oldukları çalışmada Dünya’da ve Türkiye’de taşınmaz değerlemesine yönelik genel yaklaşımlar incelenmiş ve değerlendirilen yasal altyapısı ile ilgili değerlendirme çalışmalarının genel durumu üzerinde durulmuştur. Ülkemizde halen ideal bir taşınmaz değerlendirme sistemi kurulamadığı sonucuna ulaşıldığı ifade edilmiştir. Öneri olarak taşınmaz değerlendirme yapılırken en büyük sıkıntı kaynağının, mevzuat

ve yönetim olduğu ifade edilerek, bu zorlukların ortadan kalkması, adaletilik vergi değerinin ve rayiç değerlerinin oluşturulması için taşınmaz değerleme ile ilgili nominal değerlendirme yöntemine göre mevzuatının yeniden düzenlenmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Köktürk'ün (2009) "Taşınmaz Değerleme: Durum saptaması ve yöntemler" isimli araştırmasında taşınmaz değerlendirme yöntemlerinin irdelenmesi, standartlar oluşturma, yeni yöntemlerin uygulama alanları, özel taşınmaz değerlendirme nesnelere ve konular üzerinde durmuştur. Köktürk'ün yapmış olduğu bu çalışmada incelediği konuların, çalışmamızdaki konulara benzerlik göstermesi ve alandaki eksiklikleri tamamlayıcı olması açısından önemli görülmüştür.

Emlak Vergisi ile ilgili mahkeme kararları ve ulusal basındaki yerine bakıldığında ise; Emlak Vergisi ile ilgili sorunların çözümü için yerel mahkemelere başvuruların yapılmasının yansısı ulusal basında da geniş yer bulunduğu gözlenmektedir. Emlak vergisi konusunda gündemi meşgul eden durumlardan birisi de belediyelerce belirlenen emlak vergisi tutarı, arazi sınıf tipine olan itirazlardır. Bu itirazların ne şekilde hangi yollardan yapılacağı ise belirli kanun hükümlerine göre belirlenmiştir. Bu itirazların şekli ve emlak vergisi ile ilgili sonuçlandırılmış mahkeme kararları ulusal basında ve Resmi Gazete' de yer almıştır. 18 Ağustos 2017 tarihli Resmî Gazete'nin 30158 sayılı Tebliğinde 29/7/1970 tarihli ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'nun 29'uncu maddesine göre ve 29/2/1972 tarihli ve 7/3995 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan "Emlak Vergisine Matrah Olacak Vergi Değerlerinin Takdirine İlişkin Tüzük" hükümlerinden yararlanmak suretiyle hesaplanan bedel olduğu hükme bağlanmıştır.

Bu amaçla, Emlak Vergisi'ne temel oluşturmak üzere 2018 yılında uygulanacak bina metrekare normal inşaat maliyet bedelleri Maliye Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca tespit edilmiştir. Bu tebliğe istinaden oluşturulan ve alınmaya başlanılan emlak vergileri konusunda pek çok dava açıldığı görülmektedir.

Emlak Vergisi'nin haksız yere alınması ile ilgili mahkeme kararlarından bazıları ise; Danıştay Dokuzuncu Daire Başkanlığı'nın Esas No: 2005/2222 nolu ve Karar No: 2006/4411 nolu kararı³, Danıştay Dokuzuncu Daire Başkanlığının 2006/2613 Esas Numaralı, 12.12.2007 Karar Tarihli ve 2007/4945

³ Danıştay Dokuzuncu Daire Başkanlığı'nın Esas No: 2005/2222 nolu ve Karar No: 2006/4411 nolu kararı. "Davacının Bursa İli, Mudanya İlçesi, Kumyaka Köyü'nde bulunan arsası için 1998, 1999 ve 2000 yılları için tahakkuk ettirilerek tahsil edilen emlak (arsa) vergisinin ret ve iadesi istemiyle yaptığı düzeltme şikâyet başvurusu..."

numaralı kararı⁴, Danıştay Dokuzuncu Daire Başkanlığı'nın 2006/4412 nolu kararı⁵, Habertürk'ten Rahim Ak'ın haberine göre⁶ (7 Mayıs 2014). Feriköy Dereüstü Caddesi Elysium Cool sitesinde oturan bir vatandaş 2014'te siteleri için takdir edilen 9 bin 450 liralık metrekare birim fiyatına karşı İstanbul 9'uncu Vergi Mahkemesi'nde açılan davalar örnek gösterilebilir.

Kuramsal Temeller

Bu çalışmada tarama, doküman analizi ve yerinde inceleme yöntemi kullanılmıştır. Tarama yöntemi; geçmişte ya da inceleme yapılan anda var olan durumu olduğu şekliyle betimlemeyen, tanımlamayı amaçlayan araştırma yöntemidir (Karasar, 2002). Tarama yöntemi kullanan bir araştırmacı araştırdığı olguyu/olayı doğrudan incelemenin yanı sıra araştırdığı olgu ve olayla ilgili önceden tutulmuş kayıtları incelemeli, alanla ilgili kaynak kişilere başvurmalı ve elde edilen bilgilerle kendi gözlemlerini bütünleştirip yorum yapmalıdır.

Doküman Analizi yöntemi ise, "araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Doküman incelemesi, bir araştırma problemi hakkında belirli zaman dilimi içerisinde üretilen dokümanlar ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların geniş bir zaman dilimine dayalı analizini olanaklı kılmaktadır" (Yıldırım ve Şimşek 2002, Karadağ, 2014). Bu çalışmada, doküman analizi yöntemi nitel araştırmaları tamamlayıcı özelliği olmasından dolayı ek bilgi kaynağı olarak kullanılmıştır.

Yerinde gözlem ve inceleme yöntemi ise duyu organları yoluyla veya duyu organlarının hassasiyetini artıran araç ve gereçlerle obje ve olayların incelenmesidir. Etkili gözlem ve incelemede sadece bakmak yeterli değil-

⁴ Danıştay Dokuzuncu Daire Başkanlığı'nın 2006/2613 Esas Numaralı, 12.12.2007 Karar Tarihli ve 2007/4945 numaralı kararı. "Olayda, davacının başlangıçta 3. sınıf inşaat olarak beyan ettiği dükkânları davalı idarenin 22.12.2004 tarihinde yaptığı yoklama ile 1. sınıf inşaat grubuna girdiği tespit edilmiştir..."

⁵ Danıştay Dokuzuncu Daire Başkanlığı'nın 2006/4412 nolu kararı. "Davacının Bursa İli, Mudanya İlçesi, Kumyaka Köyü'nde bulunan arsası için 2002 yılına ilişkin olarak salınan emlak (arsa) vergisinin kaldırılması istemiyle açılan davayı; uyuşmazlığın, davacının taşınmazının 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'nun 14. maddesine 3239 sayılı Kanununun 104. maddesiyle eklenen (ğ) fıkrasında belirtilen emlak vergisi daimi muafiyetinden yararlanıp yararlanamayacağına ilişkin olduğu..."

⁶ http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/69101/Emlak_vergisi_in_dava_acan_kazaniyor.html#
"Feriköy Dereüstü Caddesi Elysium Cool sitesinde oturan bir vatandaş 2014'te siteleri için takdir edilen 9 bin 450 liralık metrekare birim fiyatına karşı İstanbul 9'uncu Vergi Mahkemesi'nde açılan dava..."

dir. Bunun için belirli bir amaç doğrultusunda yapılacak gözlem ve inceleme önceden hazırlanan araç gereçler vasıtasıyla dikkatlice ve sistemli bir şekilde yapılmalıdır (Tunç vd., 2006).

Emlak Vergisi Bildirimi: Emlak vergisi beyannamesinin verilmesi ve oluşturulması için, gayrimenkul satın alan kişi/kişilerin mevcut yılın sonuna kadar, yanlarında taşınmazla ilgili tapu bilgileri, malike ait kimlik bilgileri, malikin ikamet adresi ve şirketler için vergi numarası ile taşınmazın bulunduğu belediyeye başvurması gerekmektedir. Emlak vergisi beyannamesi bina, arsa ve arazi için ayrı ayrı oluşturulur.

Taşınmazın bağlı olduğu belediyelerce oluşturulan bina beyannamesi içerisinde, arsanın metrekare birim değeri, inşaatın metrekare birim maliyeti, bağımsız birimlerin brüt yüzölçümü, bina arsa alanı ve yaşı, dairenin arsa payı, inşaatın türü ve sınıfı, taşınmazın tam veya hisseli oluşu, kalorifer ya da asansör olup olmadığına dair özelliklerini içeren bilgiler bulunmaktadır. Arsa ve arazi beyannamesi içerisinde ise, arsanın metrekare birim değeri, taşınmazın tam veya hisseli oluşu ve parsel yüzölçümü bilgilerinin yanı sıra taşınmazın imara açık olup olmadığına dair bilgiler yer almaktadır.

Yoklama: Kelime anlamı olarak yoklama; herhangi bir şeyin belli bir zaman ve yerde bulunup bulunmadığını anlamak için yapılan bir eylem türü ve bir tür sayma işlemi şeklinde tanımlanmaktadır (Söyler 1987, Somuncu, 2010). Vergi hukuku açısından bakıldığında ise yoklama, vergi kanunlarının etkili bir şekilde uygulanması için gerçek durumunun tespiti gerektiren olgu ve olayların yerinde inceleme ve araştırılması işidir. Fakat yoklamanın tanımı Vergi Usul Kanununda yeterince tanımlanmamış olmasına rağmen bu kanunun 127'nci maddesinde "yoklamadan maksat" ibaresi kullanarak yoklama işleminin hangi amaçla yapılacağı belirtilmiştir. Kanunda geçen ifadeye göre; yoklamanın amacı, "mükellefi ve mükellefiyetle ilgili maddi olayları, kayıtları ve konuları araştırmak ve tespit etmek" tir (Somuncu, 2014).

Yoklama, emlak vergisi açısından, taşınmaz sahiplerinin mülkiyetinde olan mülkleri kısa zamanda kayıt altına alınmalarını sağlamanın yanı sıra mükelleflerin vergi kaçırmalarını, iş ve işlemleri gizlemelerini, vergilerini kanunlara uygun ödememeleri gibi olumsuz durumların önüne geçmesi açısından önemlidir (Tekin ve Çelikkaya, 2007).

Bina vergisi açısından taşınmazın sınıf tespitinde yoklama memurunun gözlemleri önemlidir. Bu gözlemlerden en önemlisi yoklama memurlarının⁷ öncelikle taşınmazın yerine giderek bina vergisine temel teşkil edecek olan bina inşaat sınıflarının tespitine dair cetvelde belirtilen 10 ayrı kritere uygun puanlama yaparak sınıf tespitinde bulunmasıdır. Yoklama memuru puanlama yaparken kriterler arasındaki puan oranına ve ortalama (eşitlik) durumunda ise taşınmazı daima bir üst sınıf olarak belirlemektedir. Arsa ve arazi beyanları açısından ise yoklama yapmanın önemli olma nedeni, taşınmazın fiiliyatta tarımsal amaçla kullanılıp kullanılmadığının tespit edilmesidir.

Bina Vergisi ve Mevzuat Hükümleri

Bina Vergisi: Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içerisinde bulunan bütün binaların, bina vergisi 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu hükümlerine göre tespit edilmektedir. Bina vergisinin oranı “meskenlerde binde bir, diğer binalarda ise binde ikidir”. Bu oranlar, 5216 sayılı Kanunun uygulandığı büyük şehir belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde yüzde yüz (%100) artırımlı uygulanmaktadır. Bakanlar Kurulu bina vergi oranlarını artırma ve azaltma (yarısına kadar indirme veya üç katına kadar yükseltme) yetkisine sahiptir⁸.

Bina vergisinde, diğer vergilerden farklı olarak muafiyetler söz konusudur. 29 Aralık 2006 tarih ve 26391 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanan 2006/11450 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına göre; “1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu’nun 8 inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü gereğince kendisine bakmakla mükellef kimsesi olup on sekiz yaşını doldurmamış olanlar hariç olmak üzere hiçbir geliri olmadığını belgeleyenlerin, gelirleri münhasıran kanunla kurulan sosyal güvenlik kurumlarından aldıkları aylıktan ibaret bulunanların, gazilerin, özürülülerin, şehitlerin dul ve yetimlerinin Türkiye sınırları içinde brüt 200 m² yi geçmeyen tek meskene sahip olmaları halinde (intifa hakkına sahip olunması hali dahil), söz konusu meskene ait bina vergisi oranı, 2007 ve sonrası yıllar için sıfıra indirilmiştir”⁹.

⁷ Yoklamanın amacı ve yoklama memurunun görevi Vergi Usul Kanunu’nun 127. Maddesinde şu şekilde açıklanmıştır. VUK m. 127 Maksat ve yetki: (Değişik: 4/12/1985- 3239/12 Md.). Yoklamadan maksat, mükellefleri ve mükellefiyetle ilgili maddi olayları, kayıtları ve mevzuları araştırmak ve tespit etmektir.

⁸11/08/1970 tarih ve 13578 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu.

⁹29 Aralık 2006 tarih ve 2639 sayılı Resmi Gazete 2006/11450 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.

Bina vergisinin oluşturulmasında 15/12/1982 tarih ve 17899 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan "Bina İnşaat Sınıflarının Tespitine Dair Cetvel" de belirtilen kriterlerin yanında inşaat türü ve kullanım şekli özellikle dikkate alınmaktadır.

İnşaat Türünün Belirlenmesi: 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'nun 31 inci maddesinde, "Vergi değerlerinin takdirinde şehir ve köylerin tabii, iktisadi ve bölgesel şartlarına göre nazara alınacak piyasa bedeli, maliyet bedeli, kira veya yıllık istihsal değeri gibi normlar ile uyulacak usul ve esaslar, mükelleflerden ve üçüncü şahıslardan istenecek bilgiler tüzükte belirtilir" hükmü yer almaktadır. Bu hüküm gereğince yayımlanan "Emlak Vergisine Matrah Olacak Vergi Değerlerinin Takdirine İlişkin Tüzüğün" 9. maddesinde¹⁰ binaların taşıyıcı sistemleri esas alınmak suretiyle, binalar inşaat türlerine göre Çelik Karkas Binalar, Betonarme Karkas Binalar, Yığma Kâgir Binalar, Yarı Yığma Kâgir Binalar, Ahşap Binalar, Taş Duvarlı (Çamur Harçlı) Binalar, Gecekondu Tarz ve Vafında Binalar, Kerpiç ve Diğer Basit Binalar olmak üzere sekize ayrılmıştır (Arslan 2015).

Emlak vergisinde, verginin konusu bina, arsa ve arazi gibi gayrimenkullerdir. Emlak Vergi Kanunu'nun 1'inci maddesine¹¹ göre bina vergisinin konusu; Türkiye sınırları içinde bulunan binalardır. Emlak Vergi Kanunu'nun 12'nci maddesine¹² göre arazi vergisinin konusu ise; Türkiye sınırları içinde bulunan arazi ve arsalaradır.

1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu'na¹³ göre, Türkiye sınırları içerisinde bulunan binalar Bina Vergisine tabidir. Bina tabiri, yapıldığı madde ne olursa olsun, gerek karada gerek su üzerinde sabit inşaatın hepsini kapsar. Emlak vergisi ödemekle yükümlü kişiler, gayrimenkulünün bulunduğu bölgedeki belediyenin Emlak Vergisi birimine başvurmaları gerekmektedir.

Vergi yükümlüsünün tanımlanması: Emlak Vergi Kanunu'nun 3'üncü ve 13'üncü Maddesine¹⁴ göre mükellef; bina, arsa ve arazi gibi gayrimenkullerin sahibi, varsa intifa (başkasının malından belli kurallar içinde yararlanma)

¹⁰15/3/1972 tarihli Resmi Gazete "Emlak Vergisine Matrah Olacak Vergi Değerlerinin Takdirine İlişkin Tüzük.

¹¹Emlak Vergisi Kanunu 29/7/1970 tarihli ve 13576sayılı Resmi Gazete, Kanun Numarası 1319.

Madde 1– Türkiye sınırları içinde bulunan binalar bu kanun hükümlerine göre Bina Vergisine tabidir.

¹² Madde 12 – (Değişik: 17/7/1972-1610/7 md.) Türkiye sınırları içinde bulunan arazi ve arsalar bu kanun hükümlerine göre Arazi Vergisine tabidir.

¹³Emlak Vergisi Kanunu 29/7/1970 Tarihli 13576Sayılı Resmi Gazete, Kanun Numarası 1319.

¹⁴Madde 3 – Bina Vergisini, binanın maliki, varsa intifa hakkı sahibi, her ikisi de yoksa binaya malik gibi tasarruf edenler öder.

Madde 13 – Arazi Vergisini, arazinin maliki, varsa intifa hakkı sahibi, her ikisi de yoksa araziye malik gibi tasarruf edenler öder.

hakkı sahibi, her ikisi de yoksa sahibi gibi tasarruf edenlerdir. Emlak Vergi Kanunu'nun 9'uncu maddesinde bina vergisinde mükellefiyetin başlaması ve sona ermesi¹⁵ düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; arazi vergisinde mükellefiyetin başlaması ve sona ermesi Emlak Vergi Kanunu'nun 19. maddesinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme de bina vergisinde yapılan düzenlemeye paralel şekilde yapılmıştır. Paralel düzenlemelere ek olarak 19'uncu maddenin 2'nci Fıkrasında şu hususlar yer almıştır: "Vergiye tabi iken muaflik şartlarını kazanan araziden dolayı mükellefiyet, bu olayın vuku bulduğu tarihi takip eden taksitten itibaren sona erer".

Vergi matrahının belirlenmesi: Vergi hukukuna göre bir taşınmazın değerlendirilmesi, "emlak değerlendirilmesi" olarak isimlendirilmektedir. Gelişmiş ülkeler taşınmazların değerlendirilmesi ve yapılan bu değerlendirmelerin vergiye yansıtılmasına özellikle dikkat edilmektedir. Bunun gerekçesi ise emlak vergisinin özelliği gereği sıkı sıkıya emlak değerlemesine bağlı olmasıdır. Kaynaklara bakıldığında emlak vergisi doğrudan doğruya bir "değerleme vergisi" olarak ifade edilmektedir (Hacıköylü ve Heper 2010, 14).

29/7/1970 tarihli ve 13576sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan 1319 numaralı Emlak Vergisi Kanunu'nun 7'inci Maddesinde bakıldığında vergi değeri; "bina vergisinin matrahı, binanın bu kanun hükümlerine göre tespit olunan vergi değeri" şeklinde tanımlanmıştır. Kanun'un 29'uncu maddesi ise vergi değeri hakkında düzenleme yapmıştır. Arsalar için vergi değeri; takdir komisyonlarınca arsalar için her mahalle ve arsa sayılacak parsellenmemiş arazide her köy için cadde, sokak veya değer bakımından farklı bölgeler, arazide her il veya ilçe için arazinin cinsi (kıraç, taban, sulak) itibarıyla takdir olunan birim değerlere göre, hesaplanan bedeldir"¹⁶.

Emlak Vergisi Kanunu'nun 29. Maddesinde ayrıca bina, arsa ve arazi değeri için Takdir komisyonlarının görev ve sorumlulukları; "...Takdir komisyonlarının arsa ve arazilere ait birim değer tespitine ilişkin dört yılda bir yapacakları takdirler, tarh ve tahakkuk işleminin (Emlâk Vergisi Kanununun 33'üncü maddesinin (8) numaralı fıkrasına göre yapılacak takdirler dahil) yapılacağı sürenin başlangıcından en az altı ay önce karara bağlanması gerekmektedir. Arsalara ait olanlar takdirin il ve ilçe merkezlerindeki; ticaret, ziraat odalarına ve ilgili mahalle ve köy muhtarlıkları ile belediyelere imza karşılığı verilir. Araziye ait olanlar ise il merkezlerindeki ticaret ve ziraat odalarına ve belediyelere imza karşılığında verilir" şeklinde ifade edilmiştir.

¹⁵ Emlak Vergi Kanunu Madde 9: "Bina vergisi mükellefiyeti;

¹⁶ 29/7/1970tarihli ve 13576 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan 1319 numaralı Emlak Vergisi Kanunu

Emlak vergisine ait bedel ve değerlerin tespiti, ilanı ve kesinleşmesi: Vergi Usul Kanunu Mükerrer 49'uncu maddesi emlak vergisine ait bedel ve değerlerin tespiti, ilanı ve kesinleşmesini düzenlemektedir¹⁷.

Değerleme ölçütlerinin oluşturulması: Değerlemede kullanılan ölçüte "değerleme yöntemi" adı verilir. Değerleme yapılırken, ilkönce değerlemenin hedefini ortaya koymak ve daha sonra da bu hedefin gerçekleşmesi için uygun bir yöntemin izlenmesi gerekir. Değerlemede kullanılan yöntemler Tanrıvermiş (2017, 298) tarafından yapılan şu şekilde sınıflandırılmıştır;

- a. Geleneksel değerlendirme yöntemleri,
- b. İstatistiksel veya matematiksel değerlendirme yöntemleri,
- c. Modern/ çağdaş değerlendirme yöntemleri,
- d. Çoğu ülkede değerlendirme yapılırken sıklıkla kullanılmakta olan geleneksel değerlendirme yöntemleridir.

Vergileme dışında tutulacak unsurların belirlenmesi: Vergileme dışında tutulacak unsurlar, 11/08/1970 Tarihinde Resmi Gazete' de yayınlanan 1319 Nolu Emlak Vergisi ve 24/11/1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkındaki Kanunu'na göre bazı taşınmazlar bina vergisinden süresiz olarak (kiraya verilmemek şartıyla ve kanun kapsamında yapılan işletme hakkı devirleri hariç) muaf tutulmuştur.

Mevzuat Hükümleri: Emlak vergisinin mevzuat hükümlerine bakıldığında, kaynağını öncelikle Anayasa'dan aldığı görülmektedir. Türkiye Belediyeler Birliği (2013) tarafından yapılan bir çalışmada Anayasanın yanında diğer hukuki kaynaklar tablo 1'de şu şekilde sınıflandırılmıştır.

¹⁷Takdir komisyonlarının arsa ve arazilere ait birim değer tespitine ilişkin dört yılda bir yapacakları takdirler, tarh ve tahakkuk işleminin (Emlâk Vergisi Kanununun 33'üncü maddesinin (8) numaralı fıkrasına göre yapılacak takdirler dahil) yapılacağı sürenin başlangıcından en az altı ay önce karara bağlanması gerekmektedir. Arsalara ait olanlar takdirin il ve ilçe merkezlerindeki; ticaret, ziraat odalarına ve ilgili mahalle ve köy muhtarlıkları ile belediyelere imza karşılığı verilir. Araziye ait olanlar ise il merkezlerindeki ticaret ve ziraat odalarına ve belediyelere imza karşılığında verilir.

Tablo 1. Emlak Vergisi'nin kaynağını oluşturan hukuki mevzuat

Anayasa	Anayasa çerçevesinde uluslararası sözleşmeler
	- Emlak Vergisi Kanunu
	- Vergi Usul Kanunu
	- Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun
Kanunlar	- Türk Medeni Kanunu
	- İdari Yargılama Usul Kanunu
	- İmar Kanunu
	- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
	- Boğaziçi Kanunu ve Kat Mülkiyeti Kanunu
Kanun hükmünde kararname	
	- Bakanlar Kurulu Kararları
	- Mahkeme Kararları,
Kararlar	- Anayasa mahkemesi kararları,
	- İctihadi Birleştirme Kararları,
	- Diğer mahkeme kararları,
Tüzükler	Emlak Vergisi Kanunu'nun 29 ve 31'inci maddelerine dayanılarak çıkarılan Emlak Vergisine Matrah Olacak Vergi Değerlerinin Takdirine İlişkin Tüzük
Yönetmelikler	-Tasarrufu Kısıtlanan Bina, Arsa ve Arazi Hakkında Yönetmelik, -Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği -Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği,
Diğer	- Genel Tebliğler, - İç Genelgeler - İzahatlar, - Özelgeler, - Sirküler - Doktrin, örf ve adetler

Emlak Vergisi: 29/7/1970 tarihli 13576 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu¹⁸ mevzuat hükümlerine bakıldığında; Türkiye sınırları içinde bulunan binalar, araziler bina ve arazi vergisine tabidir. Bina Vergisini, binanın sahibi, varsa intifa hakkı sahibi, bunlar yoksa binaya malik gibi tasarruf edenler öder. Bir binada hisse sahibi olanlar hisseleri oranında vergiye tabidir. 15/3/1972 tarihli Resmi Gazete 'de yayınlanan "Emlak Vergine Matrah Olacak Vergi Değerlerinin Takdirine İlişkin Tüzük" değerlendirme ölçütlerinin nasıl yapılması gerektiği

¹⁸29/7/1970 tarihli 13576 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanan 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu. 1, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 25, 26, 30, 32, 33, 34, 35 ve 43. Maddeler.

konusuna açıklık getirmiştir¹⁹.

1319 numaralı Emlak Vergisi Kanunu'na göre Türkiye sınırları içinde yer alan binalar, araziler ve arsalar vergiye tabidir. Alınacak bu vergiler Vergi Usul Kanunu'nun 45, 49, ve 74'üncü maddeleri ve ilgili geçici maddeleri dikkate alınarak belirlenmektedir. Emlak Vergisi Kanunu'na göre bazı binalar kiraya verilmemesi şartıyla emlak vergisinden muaf tutulmuştur.

Emlak Vergisinin Yerel Yönetimler Açısından Önemi

Emlak vergisi, bina ve arazi gibi taşınmazlardan alınan bir vergi türü olmasının yanısıra çeşitli alanlar için de önem arz etmektedir. Bunlardan en önemlisi yerel yönetimler arasında bulunan belediyeler için önemli bir gelir kaynağı olmasının yanında mükellefler içinde servet ve gelir göstergesi sayılmaktadır. Vergi değeri bakımından diğer bazı hukuki işlemler için temel bir gösterge olarak kabul edilmektedir (Dönmez 2006, Tarin 2013).

Emlak vergisi, belediyelerin kamu hizmetlerini yerine getirirken giderlerini karşılamak için ihtiyaç duydukları en önemli mali kaynağı oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin görevleri 1982'de kabul edilen T.C. Anayasasının 127'nci maddesinde düzenlenmiştir. Ancak, görevler bu maddeyle sınırlanmamıştır. Anayasa'nın 123'üncü maddesi'nde yönetime ilişkin genel esaslar düzenlenirken "idarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır." ifadesiyle yönetsel içerikli yerinden yönetimden bahsedilmiş ve düzenlemeler yapılmıştır. İdare kuruluş ve görevleri açısından bir bütündür denilmiştir.

Türkiye'de yerel yönetimler "hizmet ve yer yönünden yerinden yönetim" olmak üzere 2'ye ayrılmıştır. Güneş (2010)'e göre hizmet yönünden yerinden yönetim "belli bir kamu hizmetinin merkezi idarenin dışındaki bağımsız bir örgüt tarafından yerine getirilmesi esasına dayanır. Ticaret ve sanayi odalarının yaptıkları işler bu kapsamdadır. İşlevsel yerinden yönetim, fonksiyonel yerinden yönetim, hizmet adem-i merkeziyeti gibi değişik şekillerde adlandırılmaktadır. Yer yönünden yerinden yönetim: Bir yöredeki ortak ve yerel nitelikteki gereksinimlerin yeterli şekilde karşılanabilmesi için, hizmeti yerine getirmekle görevli kamu tüzel kişiliklerine özerklik tanınmasıdır. Bu yönetim şekli, merkezi yönetimin malvarlığından ayrı malvarlığı, bağımsız gelir kaynakları ve bütçesi olması esasına dayanır. Belediyeler ve köy yönetimleri buna örnek gösterilebilir.

¹⁹15/3/1972 tarihli Resmi Gazete 'de yayınlanan "Emlak Vergisine Matrah Olacak Vergi Değerlerinin Takdirine İlişkin Tüzük.

Belediyenin görevleri yasada “yerel ortak ihtiyaçlar” olarak sınırlanmış gibi görünse de son dönemlerde yasa koyucu “yerel ortak ihtiyaçların” kapsamını hayli genişletmiştir. Belediyenin imar, su, kanalizasyon, temizlik, zabıta gibi zorunlu görevlerinin yanında, sağlık tesisi, eğitim kurumu tarihi yapıların bakımı gibi isteğe bağlı görevleri de vardır. Belediyeler bu görevleri yerine getirmek için elbette çeşitli kaynaklara ihtiyaç duyarlar. Türkiye’de yerel yönetim birimlerinin gelirleri üç temel kaynağa dayanmaktadır:

a. Yerel yönetimlerin merkezi yönetim bütçe gelirlerinden aldıkları pay: Yerel yönetim birimlerinden büyükşehir belediyelerine, belediyelere ve il özel idarelerine Kanunla belirlenen oranlarda genel bütçe gelirlerinden pay ayrılmaktadır. Bu pay 2380 sayılı Kanuna göre Türkiye genelinde toplanan genel bütçe vergi gelirlerinden il, ilçe ve belde belediyelerine %6, il özel idarelerine ise %1,12 oranında pay verilmektedir. Bu paylar, her ay Maliye Bakanlığınca, genel bütçe vergi gelirlerinden pay ayrılmayacak gelir kalemleri ve istisnalar çıkarıldıktan sonra, hesaba dâhil edilecek matraha %6 ve %1.12 oranları uygulanarak hesaplanmakta ve tahsilatı izleyen ayın sonuna kadar İller Bankasına aktarılmaktadır. İller Bankası da 15 gün içinde sadece nüfus kriterini esas alarak bu payları belediyelere ve il özel idarelerine dağıtmaktadır.

b. Yerel yönetimlere merkezi yönetim tarafından yapılan transferler: Merkezi yönetimin yerel yönetimlere yaptığı transferler genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan paylarla sınırlı değildir. Her yıl bütçe kanunlarında yer alan belediyelere yardım koduna konulan ödenekten Maliye Bakanı tarafından ihtiyacı olan belediyelere yardım yapılabilir. Ancak bütçe imkânları ile yapılan bu transferler son yıllarda içinde bulunulan ekonomik koşullar dolayısıyla oldukça sınırlı ölçüde kalmaktadır

c. Yerel yönetimlerin öz gelirleri: Belediyelerin öz gelirlerini ise harçlar, harcamalara katılım payları, ücrete tabi işler, iştirak gelirleri ve vergi gelirleri oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında vergi gelirleri arasında en önemli payı alan emlak vergisi içinde bina vergisi ele alınmıştır.

Anayasa ve kanunlar dikkate alınarak taşınmaz sınıflaması ve değerlendirme aşamasında adaletli bir emlak vergisi oluşturmak önemlidir. Adalet ilkesine göre yapılan vergileme sisteminde, vergilerin mükellefler arasında adil ölçütlere göre dağılımı önemlidir. Vergilemede adalet ilkesini yasal olmayan yollarla zedeleyen temel faktörün vergi kaçakçılığı olduğu görülmektedir (Kargı ve Yüksel 2010, s. 54).

Yöntemler

Bu çalışmada tarama, doküman analizi ve yerinde inceleme yöntemi kullanılarak, Kayseri ili Talas ilçesinde bulunan 106 adet özel gayrimenkulün yoklama öncesi durumları Bina İnşaat Sınıflarının Tespitine Dair Cetvel, Beyan Sureti, Talas Belediyesi tarafından düzenlenen Emlak Yoklama Tutanağı, Yapı Ruhsatı, Yapı Kullanım İzin Belgesi, Mimari Proje, tarafımızdan beyan sureti bilgileri dikkate alınarak oluşturulan Bildirim Sureti ve Yoklama Tutanakları Verilerinin Karşılaştırmalı Analizi Tablosu ile incelenmiştir. Çalışma bulgularının objektifliğini sağlaması açısından taşınmazları yerinde inceleyen yoklama memurlarının, taşınmaz yoklaması esnasında karşılaşmış olduğu sorunlarla ilgili görüşlerini almak için yoklama memurlarına anket uygulanmıştır.

Tarama yöntemi; geçmişte ya da inceleme yapılan anda var olan durumu olduğu şekliyle betimlemeyen, tanımlamayı amaçlayan araştırma yöntemidir (Karasar 2002).

Doküman Analizi yöntemi; "araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2002, Karadağ 2014).

Yerinde gözlem ve inceleme yöntemi ise; duyu organları yoluyla veya duyu organlarının hassasiyetini artıran araç ve gereçlerle obje ve olayların incelenmesidir (Tunç 2006,56).

Bina İnşaat Sınıflarının Tespitine Dair Cetvel: Taşınmazların sınıf yapısını belirlemek için 15/12/1982 tarihli 17899 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanmış cetvelidir. Bu cetvelde binalar Lüks, Birinci sınıf, ikinci sınıf, üçüncü sınıf ve basit inşaat şeklinde beş ana kategoriye ayrılmıştır.

Beyan Sureti Bilgileri: Taşınmaza ait ada/parsel, inşaat sınıfı, bağımsız bölüm alanı, inşaat türü, kullanım şekli ve rayiç bedelini gösteren ve ilgili belediye tarafından düzenlenen belgedir. Emlak Yoklama Tutanağı: Talas Belediyesi tarafından düzenlenmiş ve üç bölümden oluşan taşınmaz ile ilgili vergiye esas teşkil edecek olan bilgilerin bulunduğu tutanaktır.

Yapı ruhsatı: Yapı ruhsatı, belediyelerin hizmet götürdüğü sınırlar içerisinde ruhsata tâbi olan, herhangi bir yapının inşaatına başlanabilmesi için belediyelerce, mücavir alan sınırları dışında ise Valiliklerce (Çevre ve Şehircilik Müdürlükleri) verilen izindir.

Yapı Kullanma İzin Belgesi: İnşası tamamlanmış bir yapının, tamamının veya kısmen kullanılması mümkün bölümleri tamamlandığında bu bölümlerinin kullanılabilmesi için, inşaat ruhsatını veren belediye veya valiliğe bağlı il özel idaresinden alınan izin belgesidir.

Bildirim Sureti ve Yoklama Tutanakları Verilerinin Karşılaştırmalı Analizi Tablosu: Yoklama öncesi ve yoklama sonrası ilgili belediyeye verilen beyanlardan Ada /Parsel, inşaat sınıfı, bağımsız bölüm alanı (m2), inşaat türü kullanım şekli, asansör, kalorifer, rayiç bedelleri ve yüzdelik farkları gösteren ve tarafımızdan oluşturulan tablodur.

Yoklama Memurlarına Yönelik Anket: Çalışmaya katkısı olacağı düşünceyle taşınmazları yerinde inceleyen yoklama memurların bu inceleme sırasında karşılaşmış oldukları problemlerle ilgili (Kişisel bilgiler, bina yoklaması esnasında kaynaklanan sorunların nedenleri, diğer ve öneriler) bilgileri içermektedir.

Bulgular ve tartışma

Bina vergisine esas rayiç bedellerinin belirlenmesinde karşılaşılan sorunların analizi sürecinde elde edilen bulgular incelenerek aşağıdaki başlıklar altında sistematik olarak tartışılmıştır.

Yoklama Öncesi Bildirim Suretlerinin Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Bina vergilerine temel oluşturan ve mükellefler tarafından ilgili belediyeye verilen 106 adet bina ve arsa beyannamelerinin yoklama öncesi durumları analiz edildiğinde, 106 adet taşınmazın 29 adedi arsa olarak beyan edildiği tespit edilmiştir. 11 adet 1'inci sınıf betonarme bina mevcut olup bunlardan 7 adedi mesken, 2 adedi fabrika, 1 adedi idari bina, 1 adedi işyeri olduğu görülmüştür.

a. 2'nci sınıf olduğu tespit edilen 47 adet binanın, 37 adedi betonarme olup bunlardan 33 adedi mesken, 2 adedi işyeri, 1 adedi idari bina ve 1 adedi fabrikadır.

b. 3'üncü sınıf olduğu tespit edilen 18 adet binanın 12 adedi betonarmedir. Bunlardan 9 adedi mesken, 2 adedi işyeri ve 1 adedi fabrika, 3 adedi yığma mesken, 3 adedinin ise yarı yığma mesken olduğu görülmüştür. Basit inşaat sınıfında olduğu tespit edilen 1 adet mesken ise gecekondü inşaat türündedir.

c. Yoklama Öncesi Bildirim Suretlerinin Analizine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde 106 adet taşınmazın 29 adedinin arsa bildirildiği, geriye kalan 77

adet taşınmazın ise bina olarak bildirildiği görülmüştür. Bu binalardan 11 adedi 1'inci Sınıf, 47 adedi 2'nci Sınıf, 18 adedinin 3'üncü Sınıf ve 1 adedinin ise basit sınıflı olduğu görülmüştür. 106 taşınmazın inşaat sınıfı, türü ve kullanım şekillerine göre hazırlanan ayrıntıları yoklama öncesi bildirim sureti ve yoklama tutanakları verilerinin karşılaştırmalı analizi tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2. Yoklama öncesi bildirim sureti ve yoklama tutanakları verilerinin karşılaştırmalı analizi

İnşaat sınıfı	İnşaat türü	Kullanım şekli	Adet	Toplam
1.sınıf	Betonarme	Mesken	7	11
	Betonarme	İdari bina	1	
	Betonarme	Fabrika	2	
	Betonarme	İşyeri	1	
2.sınıf	Betonarme	Mesken	33	47
	Betonarme	İdari bina	1	
	Betonarme	İşyeri	2	
	Betonarme	Fabrika	1	
	Yığma kâgir	Mesken	7	
	Yarı Yığma	Mesken	1	
	Ahşap	İşyeri	1	
3.sınıf	Betonarme	Mesken	9	18
	Betonarme	İşyeri	2	
	Betonarme	Fabrika	1	
	Yarı Yığma	Mesken	3	
	Yığma Kâgir	Mesken	3	
Basit inşaat	Gecekondu	Mesken	1	1
Arsa	-	Arsa	29	29
Toplam				106

Yoklama tutanaklarının analizine ilişkin oluşan yeni bildirim suretlerinden elde edilen bulgular

a. Yoklama memuru tarafından taşınmazın yerinde incelenmesi sonucu ortaya çıkan yoklama tutanağından sonra oluşturulan yeni bildirim suretlerinin analizi yapıldığında 106 adet taşınmazın 25 adedi 1.sınıf olup bunlardan 24 adedi betonarmedir. Bunlardan 22 adedi mesken, 3 adedi işyeri ve 1 adedi ise ahşap meskenidir.

b. 2. sınıf olduğu görülen 53 adet taşınmazın 48 adedi betonarmedir. Bunlardan 37 adedi mesken olup 11 adedi ise işyeridir. 2. Sınıf diğer taşınmazlara bakıldığından bunlardan 2 adedi yığma kâgir mesken, 1 adedi ahşap mesken ve 2 adedi ise çelikkargas işyeridir.

c. 3.sınıf olarak belirlenen 13 adet taşınmazın 11 adedi betonarme bunlardan 7 adedi mesken ve 4 adedi işyeri, 1 adedi çelikkargas işyeri, 1 adedi yığma kâgir mesken ve 1 adedi yığma meskendir.

d. 13 adet olarak belirlenen lüks sınıfındaki taşınmazların hepsi betonarme meskendir. Basit inşaat sınıfında ise 1 adet taş duvarlı mesken olduğu belirlenmiştir.

e. Yoklama tutanaklarının analizine ilişkin yeni bildirim suretlerinin analizine ilişkin bulgular incelendiğinde 106 adet taşınmazın 19 adedi işyeri, 87 adedinin ise bina olduğu görülmüştür. Bu binalardan 22 si 1.sınıf, 40 adedi 2. Sınıf, 9 adedi 3. Sınıf, 13 adedi lüks ve 1 adedi basit inşaat türünde olduğu görülmüştür.

f. Yoklama sonrası 106 taşınmazın inşaat sınıfına göre inşaat türü ve kullanım şekillerine göre ayrıntıları, yoklama tutanaklarının analizi sonucu elde edilen bulgular ile oluşan yeni bildirim suretlerinin analizi tablo 3' de görülmektedir.

Tablo 3. Yoklama sonrası bildirim sureti ve yoklama tutanakları verilerinin karşılaştırmalı analizi

İnşaat sınıfı	İnşaat türü	Kullanım şekli	Adet	Toplam
1.sınıf	Betonarme	Mesken	21	25
	Betonarme	İşyeri	3	
	Ahşap	Mesken	1	
2.sınıf	Betonarme	Mesken	37	53
	Betonarme	İşyeri	11	
	Yığma Kâgir	Mesken	2	
	Ahşap	Mesken	1	
	Çelik Kargas	İşyeri	2	
3.sınıf	Betonarme	Mesken	7	14
	Betonarme	İşyeri	4	
	Çelik Kargas	İşyeri	1	
	Yığma Kâgir	Mesken	1	
	Yarı Yığma	Mesken	1	
Lüks	Betonarme	Mesken	13	13
Basit inşaat	Taş Duvarlı Basit İnşaat	Mesken	1	1
			Toplam	106

Yoklama Öncesi Ve Sonrası Bildirim Sureti Ve Yoklama Tutanakları Verilerinin Karşılaştırmalı Analizine İlişkin Bulgular

Yoklama öncesi kayıt altına alınan bildirim sureti verileri ile yoklama sonrası idarece oluşturulan bildirim suretlerinin analizi sonucunda elde edilen bulgular;

a. Arsa: 29 adet arsanın; 22 adedi 2.sınıf bina olmuş, bunlardan 18'i betonarme mesken, 4' ü betonarme iş yeridir. 3 adedi 3.sınıf bina olmuş 1 yığma mesken,1 betonarme işyeri 1' i betonarme mesken. 4 adedi ise 1'inci sınıf betonarme mesken olmuş. 1 adedi lüks bina sınıfına dönüşmüş ve betonarme mesken olarak kullanılmaktadır.

b. 1'inci Sınıf Taşınmaz: 11 adet 1. Sınıf taşınmaz yoklama sonrası inceleme sonucunda 7 adedi lüks sınıfında betonarme mesken, 1 adedi 1.sınıftan betonarme mesken olarak 2.sınıfa indirilmiş, 2 adedi fabrikadan betonarme işyerine dönüştürülmüş,1 adedi ise idari binadan betonarme işyerine dönüştürülmüştür.

c. 2'nci Sınıf Taşınmaz: 47 adet 2. Sınıf taşınmaz yoklama sonrası 16 adedi 1. Sınıf betonarme mesken, 1 adedi ise lük betonarme mesken olarak sınıf değişikliği yapılmıştır. Geri kalan 30 adet ikinci sınıf binalarda sınıf değişikliği olmayıp 4 adedinde asansör, kalorifer ve bağımsız bölüm alanlarında değişiklik yapılmıştır.

d. 3'üncü sınıf Taşınmaz: 18 adet 3.sınıf taşınmazdan 5 adedinde bağımsız bölüm alanı değişikliği, 1 adedi 1'inci sınıf betonarme meskene, 3 adedi 2'nci Sınıf betonarme meskene,2 adedi yarı yığmadan yığma betonarme meskene, 1 adedi betonarme işyerinden çelik kargas işyerine, 1 adedi yığma kâgirden lüks betonarme meskene, 1 adedi yığma mesken den 1'inci Sınıf ahşap meskene, 1 adet betonarme fabrikadan işyeri (benzin İstasyonu) ne, 1 adedi yarı yığmadan yığma kâgire, 1 adedi betonarme meskenden betonarme işyerine dönüştürülmüştür. Bu değişikliklerin yanı sıra 1 adet 3.sınıf yapıda asansör eklendiği görülmüştür.

e. Basit İnşaat: Yoklama öncesi 1 adet gecekondur türünde olan basit inşaat, taş duvarlı mesken olarak sınıf değişikliğinin yapıldığı görülmüştür.

f. Kalorifer ve asansör açısından bakıldığında ise az sayıda taşınmazda kalorifer ve asansör eklendiği görülmüş ve buna göre vergilendirme yapılmıştır.

Bina Yoklama İşlemlerini Gerçekleştiren Görevlilere İlişkin Bulgular

Yoklama memurlarının yoklama esnasında karşılaşmış oldukları güçlüklerle ilgili olarak uygulanan anket verilerinden kişisel bilgiler tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Yoklama memurlarına ilişkin kişisel veriler

Kişisel Bilgiler	Frekans	Yüzde (%)	
Cinsiyet	Erkek	17	85,0
	Kadın	3	15,0
	Total	20	100,0
Eğitim durumu	Lise	2	10,0
	Yüksekokul	9	45,0
	Lisans	9	45,0
	Total	20	100,0
Yoklama Memurluğunda Geçen Süre	1-3 yıl	11	55,0
	4-6 yıl	5	25,0
	7-9 yıl	3	15,0
	10 yıl ve üstü	1	5,0
	Total	20	100,0

Tablo 4 incelendiğinde ankete katılan yoklama memurlarının %85'i erkek, %15'inin kadın, eğitim durumlarına bakıldığında ise %45'i lisans, %45'i önlisans ve %10'u ise lise mezunudur. Yoklama memurluğunda geçen süre açısından bakıldığında ise yoklama memurlarının %55'inin 1-3 yıl, %25'inin 4-6 yıl, %15'inin 7-9 yıl ve %5'inin ise 10 yıl ve üstü deneyime sahip oldukları görülmüştür.

Bu tabloya göre yoklama memurlarının, genellikle erkek, lisans ve önlisans mezunları oldukları, ağırlıklı olarak 1-3 yıl arası mesleki deneyime sahip oldukları söylenebilir. Yoklama memurlarının tespit etmiş oldukları bina sınıflarına yönelik itirazlara ilişkin oranları gösterir bilgiler ise tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Yoklama memurlarının bina sınıflarına yönelik karşılaşılmış oldukları itirazlara yönelik oranlar

Sorular	Frekans	Yüzde (%)
1. Binayı lüks bina sınıfı olarak belirtilen yoklama tutanağına itiraz oranı	Az	1 5,0
	Orta	4 20,0
	Çok	4 20,0
	Sürekli	11 55,0
	Toplam	20 100,0
2. Binayı 1. sınıf olarak belirten yoklama tutanağına itiraz oranı	Az	8 40,0
	Orta	7 35,0
	Çok	3 15,0
	Sürekli	2 10,0
Toplam	20 100,0	
3. Binayı 2. sınıf olarak belirten yoklama tutanağına itiraz oranı	Hiç	11 55,0
	Az	5 25,0
	Orta	4 20,0
	Toplam	20 100,0
4. Binayı 3. sınıf olarak belirten yoklama tutanağına itiraz oranı	Hiç	19 95,0
	Az	1 5,0
	Toplam	20 100,0
5. Binayı basit sınıf olarak belirten yoklama tutanağına itiraz oranı	Hiç	20 100,0
	Toplam	20 100,0
6. Yoklama esnasında karşılaşılan problem nedenleri	Kanun/ Mevzuat	12 60,0
	Arazi/Yapı sahibi	3 15,0
	Yapı içi inceleme	5 25,0
	Toplam	20 100,0

Tablo 5 incelendiğinde yoklama memurlarının bina sınıflarına yönelik karşılaşılmış oldukları itirazların en fazla lüks bina sınıfına yönelik olduğu görülmüştür. Yoklama memurlarının %55'nin sürekli olarak %20' sinin ise çoğunlukla böyle itirazlarla karşılaştıkları anlaşılmıştır.

Yoklama memurlarının 1'inci sınıf olarak belirledikleri bina yoklama tutanaklarında %40'ının hiçbir itirazla karşılaşmadıkları, %30'unun ise az derecede itirazla karşılaştıkları görülmüştür.

Yoklama memurlarının 2'nci (%55) sınıf yoklama tutanaklarına yönelik itirazlarla çok az karşılaştıkları, 3'üncü (%95) ve basit bina (%100) sınıf tutanaklarına yönelik itirazlarla ise hemen hemen hiç karşılaşmadıkları görülmüştür.

Yoklama memurlarının yoklama esnasında karşılaşmış oldukları problemlerin nedenlerine bakıldığında %60'ının kanun ve mevzuatlardan, %25'inin ise yapı içinin incelenememesinden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Bina vergisine esas rayiç bedellerin tespitinde yaşanan sorunların belirlenmesine yönelik olarak, Kayseri Talas ilçesi örneği üzerinde gerçekleştirilen araştırma verileri değerlendirilmiştir.

Yoklama öncesi maliklerin bildirim tutanakları ile yoklama tutanaklarına dayalı olarak oluşturulan yeni bildirim suretlerinin incelenmesi ve yoklama memurlarına uygulanan anketlerin değerlendirilmesi sonucu elde edilen veriler analiz edilerek karşılıklı olarak tartışılmış ve aşağıda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır.

- Yoklama öncesi bildirim suretlerinin analizine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde; 106 adet binanın bina vasfında olmasına rağmen 29 adedinin (%24,6) arsa bildirildiği, geriye kalan 77 adet (%72,7) taşınmazın ise bina olarak bildirim cetvelinde yer aldığı görülmüştür. Bildirim cetvelinde 77 adet olarak gösterilen binalardan 11 adedinin (%14,7) 1'inci sınıf bina, 47 adedinin (%61) 2'nci sınıf bina, 18 adedinin (%24) 3'üncü sınıf bina ve 1 adedinin (%1,3) ise basit sınıf bina niteliğinde olduğu görülmüş ancak lüks bina niteliğinde bir bildirim yapılmamıştır.
- Yoklama tutanaklarına göre düzenlenen yeni bildirim suretlerinin analizine ilişkin bulgular incelendiğinde; 106 adet binanın tamamının bina vasfında olduğu görülmüştür. Bunlardan 21 adedinin (%19,8) işyeri, 85 adedinin (%80,2) ise konut olduğu tespit edilmiştir. Bu binalardan 13 adedinin (%15,2) lüks, 22 adedinin (%25,8) 1'inci sınıf, 40 adedinin (%47,3) 2'nci sınıf, 9 adedinin (%10,6) 3'üncü sınıf ve 1 adedinin (%1,2) ise basit inşaat türünde olduğu görülmüştür.
- Bina vergisine esas rayiç bedellerinin belirlenmesinde binaların lüks, 1'inci, 2'nci ve 3'üncü ve basit sınıf olarak beyan edilen taşınmaz sayılarının, yoklama sonrası yeni bildirimlerle karşılaştırıldığında önemli farklılıklar olduğu anlaşılmıştır.
- Yoklama öncesi 1'inci sınıf binanın sayısı 7 adet iken yoklama sonrasında bu sayının 22'ye yükseldiği, 2'nci sınıf yapının 41 adetten yoklama sonrası 40 âdete, 15 adet 3'üncü sınıf yapının ise yoklama sonrası 9 âdete

düştüğü görülmüştür. Diğer taraftan yoklama öncesi bildirim cetvellerinde lüks yapı görülmediği halde yoklama sonrası yapılan değerlendirilmede 13 adet lüks yapının olduğu tespit edilmiştir.

- Yoklama sonrası lüks ve 1'inci sınıf binanın sayısındaki artış 2'nci ve 3'üncü sınıf binanın sayısında azalmalara neden olmuştur. Lüks ve 1'inci sınıf bina sınıflarındaki artış rayiç bedellerin artmasını da sağlamıştır.
- Diğer taraftan yoklama öncesi arsa olarak beyan edilen taşınmazlarda ağırlıklı olarak hatalı bildirimler verildiği görülmüştür. Yapılan yoklamalar sonucunda bu bildirimlerin genellikle lüks ve 1'inci sınıf bina bildirimlerine dönüştürüldüğünü ve bu durumun da rayiç bedellerinde önemli oranda artışlar meydana gelmiştir.
- Yoklama öncesi 12 adet bağımsız bölüm alanlarının (m²) bildiriminin eksik yapıldığı tespit edilmiştir. Bu 12 adet taşınmaza ait gerçek bağımsız bölüm alanlarının (m²) beyan edilenden daha fazla olduğunun belirlenmesi emlak vergisine esas olan rayiç bedellerinin artırılmasını sağlamıştır.
- Yoklama öncesi 4 taşınmaza ait bildirimde asansörün ve 2 taşınmazda ise kalorifer tesisatının olmadığı belirtilmiş ancak yerinde yapılan yoklama sonucunda bu taşınmazların asansörlü ve kaloriferli olduğu görülmüştür. Bu durum kısmi olarak rayiç bedellerinde artış sağlamıştır.
- Yoklama öncesinde 12 adet olarak gösterilmiş olan işyeri sayısının, yapılan yoklamalar sonucunda 21 adet olduğu görülmüştür. Kullanım şeklinin değişmesinden kaynaklı olarak rayiç bedellerde artış sağladığı görülmüştür.
- Yoklama memurlarının yoklama esnasında karşılamış oldukları problemlerin nedenlerine bakıldığında %60'ının kanun ve mevzuatlardan, %25'inin ise yapı içinin incelenememesinden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak inşaat sınıfı, inşaat türü, kullanım şekli, asansör ve kaloriferin olup olmaması durumuna göre verilen bildirimlerin gerçeği yansıtmayan bildirimler olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda detaylı bir şekilde tartışılarak ifade edilen bildirimlerdeki eksiklik ve hataların önemli ölçülerde emlak vergisi kayıplarına neden olduğu görülmektedir. Kayseri ili Talas ilçesinde bulunan 106 adet taşınmaz üzerinde yapılan bu araştırmada bildirim eksikliği ve hatalarından kaynaklanan bina vergisi kaybının yaklaşık olarak %63 civarında olduğu görülmektedir.

Öneriler

Maliye Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca tarafından her yıl yayınlanan "Bina İnşaat Maliyet Bedelleri Cetveli" nde her bir inşaat sınıfı için belirlenen inşaat maliyet bedellerinin sınıflar arasında yaklaşık %50 oranında farklılık göstermesinde kaynaklı olarak rayiç bedellerinde önemli ölçülerde değişmektedir. Bu değişiklik özellikle lüks inşaat sınıfı ve 1'inci sınıf olarak belirlenen binalarda daha fazla itiraza sebep olmaktadır. Bu durumun önüne geçilmesi için inşaat sınıfları arasındaki maliyet bedellerinin kademeli olarak artırılması ile ilgili mevzuat değişikliği yapılabilir.

Bina vergisi belirlerken bölgeleme yöntemine geçilebilir. Bu yöntemde şehirler değer açısından belirli sayıda bölgeye ayrılabilir. Her bölge için ayrı ayrı lüks, 1. 2. 3. ve basit inşaat sınıfları belirlenebilir. Böylece konular dikkate alınarak adaletli bir sınıflamaya bağlı olarak vergilendirme sağlanmış olur. Kullanım şekillerine göre bina sınıfları kendi arasında alt kategorilere ayrılabilir. Örneğin meskenler için ayrı, işyerleri için ayrı lüks, 1'inci 2'nci 3'üncü ve basit sınıflar şeklinde kategorize edilebilir. Böylece işyeri ve mesken arasındaki vergi oranları farklılıkları giderilerek adaletli bir vergilendirme yapılmış olur.

Her bir taşınmaz için bildirim sırasında belirli bir süre geçerliliği olacak yoklamanın yapılmasıyla vergi kayıplarının önüne geçilebilir. Bu amaçla vergi kayıplarının önlenmesi için ilçe genelindeki bütün yapılar yerinde yoklama yöntemiyle tekrar incelenebilir. Yoklama memurlarının seçimi sırasında konusunda uzman kişiler olmasına azami dikkat gösterilmelidir.

Adaletli vergilendirme, vergi kaçaklarını önlenme konusunda objektif değerlemenin yapılması için, gayrimenkul geliştirme ve yönetimi konusunda bilgi birikimine sahip, bu alanda uluslararası standartlar doğrultusunda eğitim almış uzman kişilere görev verilmesi kamu kurum ve kuruluşları için önem arz etmektedir.

Extended Abstract

Analysis of the Problems in the Determination of Market Value Based on Building Tax: The Case of Talas District of Kayseri Province

*

N. Işıl Karagöz

Ankara University

ORCID:0000-0001-6540-4880

Metin Arslan

Ankara University

ORCID:0000-0002-5000-1226

This study focuses on the analysis of the problems that are encountered in the application of property tax during the process of determination of current values of building tax in the Talas district of city of Kayseri. In the examination of these problems, analyses were carried out to identify whether actual state of the estate that is under investigation a plot, a land or a building, whether the declared construction type and building independent section were in fact correct, and whether the construction type matched the building license; then solutions were presented to these problems. Additionally, a questionnaire was applied to determine the problems that inspection officers face since it was hoped that this questionnaire would be supplementary to the study.

In this study, the state of 106 private real estate property before the inspection in the Talas district of city of Kayseri was examined by studying the Scale for Determination of Building Construction Types, the Form of Declaration, the Warrant for Property Inspection prepared by the municipality of Talas, the Construction Permit, the Occupancy Permit, the Architectural Project, the Comparative Analysis Table for the Form of Declaration and Warrant of Inspection that the researchers prepared by investigating the information on forms of declarations in methods of surveying, document analysis and physical site visit. In order to ensure the objectivity of the findings, a questionnaire was administered to identify the thoughts of inspection officers on the problems that they encounter as they inspect estates.

Tax, as it is lastly defined in 1982 constitution of the Republic of Turkey, is one of responsibilities of Turkish citizens that they need to pay to the government based on their solvency and income. Property tax is known to be a tax that people pay in most of the countries that have a long history for plots, lands and buildings. To set the base for Property Tax, Ministry of Finance along with Ministry of Environment and Urban Planning established the construction costs per square meter that was to be used in 2018. The subject of property tax is estates such as buildings, plots and lands. According to the first item of Real Estate Tax Law, building tax involves buildings in the borders of Turkey. According to the twelfth item of Real Estate Tax Law, land tax involves plots and lands in the borders of Turkey.

According to Real Estate Tax Law (Law No. 1319), buildings in the borders of Turkey are subject to Building Tax. The concept of building encompasses stationary buildings either on land or on water no matter what type material was used in the construction. Persons are required to apply to property tax office of municipality where their estate is located.

Property tax constitutes the most important income for municipalities to meet their needs as they do public service. The duties of local authorities are identified in the 127th item of the Constitution of the Republic of Turkey enacted in 1982. However, these duties include more than what has been defined in the item 127. In the 123rd item of the Constitution to organize rudiments relating to administration, it is stated that “the establishment and duties of administration are based on rudiments of central administration and local administration,” which mentions as well organizes administrative local administration. In the same item, it is also stated that administration is a whole in terms of its establishment and duties.

Building tax is calculated in accordance to decrees of Real Estate Tax Law No. 1319 for all the buildings in the border of Republic of Turkey. Building tax is “one in thousandth for residence buildings, two in thousandth for other buildings.” These rates are applied with an increase of one hundred percent within the limits of metropolitan municipalities and municipal adjacent areas where the Law No. 5216 is effective. The Cabinet has the authority to increase or decrease (decreasing to half or increasing three times) building taxes.

The findings of this study where the aim was to identify problems in determination of current values of building tax in Talas district of city of Kayseri demonstrate that 29 of 106 (24.6%) buildings are in fact land although they are declared as buildings while the remaining 77 estates are buildings in the form of declaration. Eleven of 77 (14.7%) buildings that

are listed as buildings in the form of declaration are first grade buildings, 47 of them (61%) are second grade buildings, 18 of them (24%) are third grade buildings and 1 of them (1.3%) is a simple building whereas there are no buildings in the luxury grade. According to findings related to analysis of new warrants of notification based on inspection warranties, all of the 106 buildings are characteristically buildings. Twenty-one of these (19.8%) are workplaces, 85 of them (80.2%) are residence buildings. Thirteen of these buildings (15.2%) are luxury buildings, 22 of them (25.8%) are first grade, 40 of them (47.3%) are second grade, 9 of them (10.6%) are third grade and 1 of them (1.2%) is a simple building.

The findings also demonstrate that the number of first grade buildings was 7 prior inspection and it increased to 22 after it; the number of second grade buildings decreased to 40 from 41 after inspection; the number of third grade buildings decreased to 9 from 15 after inspection. On the other hand, there were no luxury buildings in Forms of Declaration before inspection and it increased to 13 after the inspection.

The increase in the number luxury and first grade buildings has led to a decrease in the number of second and third grade buildings after the inspection. This increase in the number of luxury buildings has also led to an increase in the current values in the luxury and first grade buildings. Besides, it was seen that the estates that were declared as land before the inspection were mostly false declarations. As a part of the inspections, these declarations were transformed to luxury and first grade type buildings, which in the end led to an increase in the current values.

The analysis of the data yield that declarations in terms of construction grade, building type, type of use, existence of elevators and heaters were in fact faulty declarations. It can be seen that the faults and mistakes in the declarations that were discussed to a length above leads to significant lose in property taxes. As a part of this study on 106 estates in Talas district of Kayseri, it was also concluded that the property lac loss was 63% due to faults and mistakes in declarations. A suggestion to prevent such loses would be adapting a zoning method to determine property tax. With this method, cities can be grouped under different zones based on their value. Then luxury, first, second, third and simple building grades can be identified for each zone. In this way, a fairer taxing would take place by taking the locations into considerations. Moreover, subgroups can be created for building grades based on their type of utilization. For example, luxury, first, second, third and simple subcategory grades can be created for both

residence buildings and workplaces. Thus, a fairer taxing system would be used by getting rid of the tax difference between residence and workplace buildings.

Tax loss could be prevented with an inspection that can hold true for a while during declaration for each estate. For this purpose, all the buildings district-wide can be re-inspected with physical site visits to prevent tax loss. Great care should be paid to make sure inspection officers are experts in the field.

It is of utmost importance that government agencies employ experts who are trained with respect to international standards and who have experience in estate development and management to ensure that objective evaluations are carried out to have fair taxes and to prevent tax loss.

Kaynakça/References

- Alkan, M. (2010). *Vergi hukuku bilim dalı Türk vergi hukukunda emlak vergisi matrahının incelenmesi ve değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Altıngöz, S. (2011). *Emlak vergisi ve belediye gelirleri içindeki payı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Armağan, R. ve Dikmen, S. (2015). İskandinav ülkeleri vergi sistemleri ve gelirlerinin karşılaştırmalı bir analizi. *AKÜ İİBF Dergisi*, 17 (2). 67-81. DOI NO 10.5578/jeas.10158.
- Arslan, M. (2015). *Yapı teknolojileri -1*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Baş, H. H. (2012). *Vergi Kanunları*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Büyükkaracıoğlu, N. (2016). Gayrimenkullerde emlak vergisi matrah değeri ile piyasa değeri arasındaki farklılıkların araştırılması ve Konya Meram örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 11, 143-157.
- Demircan, E.S. (2003). Vergilendirmenin ekonomik büyüme ve kalkınmaya etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 97-116.
- Dönmez, R. (2006). *Türk vergi sistemi* (4. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, Yayın No: 828.
- Gerçel, H. (1994). *Emlak vergisi mevzuat ve uygulamasının analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güneş, İ. (2000). Yerel yönetimler ve yerel yönetimlerin varlık nedenleri. Prof. Dr. Adnan Tezel'e Armağan, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 13(1), 271-292.
- Gürbüz, S. (2015). *Türk vergi sisteminde emlak vergisi uygulaması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Hacıköylü, C. (2009). *Emlak vergisinde değerlendirme sorunu ve değer tespitine ilişkin öneriler*. Yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Hacıköylü, C. ve Heper, F. (2010). Emlak vergisinde matrah tespitine ilişkin sorunlar ve çözüm önerileri. *Maliye Dergisi*, 158 (1), 1-14.

- Karadağ, R. (2014). Okuma ilgisi, tutumları ve alışkanlığı konusunda yapılmış çalışmaların lisansüstü tezlere dayalı analizi: YÖK ve proquest veri tabanları örnekleme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35 (1), 1-17.
- Karasar, N. (2002) *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kargı, V. ve Yüksel, C. (2010). Maliye araştırma merkezi konferansları, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi*, 54(1). 29-30.
- Kayan, A. (2000). Verginin tarihsel gelişimi ve sebep olduğu bazı önemli olaylar, *Maliye Dergisi*, 135, 80-87.
- Kırar, B. (2008). Taşınmazlarda emlak vergisinde esas değer, tapu değeri ve piyasa değeri arasındaki farklılıkların incelenmesi; Beşiktaş örneği. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kırışık, F. ve Sezer, Ö. (2006). Türk Anayasaları'nda yerel yönetimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 15(2), 5-30.
- Köktürk, E. (2009). Taşınmaz değerlendirme: durum saptaması ve yönelimler. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı* 11-15 Mayıs, Ankara.
- Kumkale, R. (2015). Vergi adaleti. 09.10.2017 tarihinde <https://www.dunya.com/kose-yazi/vergi-adaleti/23286> <http://kararara.com/danistay/vd/danistay6388> Adresinden erişilmiştir.
- Organ, İ. ve T. E. Çiftçi. (2015). Türkiye'de emlak vergisi uygulamasından kaynaklanan sorunlar ve çözüm önerileri. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(4), 127-147.
- Somuncu, A. (2014). Yaygın ve yoğun vergi denetimi: hukukî yapı ve uygulamanın değerlendirilmesi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 43(1), 133-173.
- Söyler, İ. (1987). *Türk vergi hukukunda yoklama*. Ankara: Maliye Gümrük Bakanlığı APK Yayını.
- Tanrıvermiş, H. (2017). *Gayrimenkul değerlendirme esasları*. SPL Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu, İstanbul.
- Tarin, E. (2013). *Yerel yönetimlerde emlak vergisi matrahının tespiti, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Tekin, F. ve Çelikkaya, A. (2007). *Vergi Denetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tunç, M., Agalday, H. (2006). *İlköğretim fen ve teknoloji 6. sınıf öğretmen kılavuz kitabı, öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB Yayınları,
- Türk Dil Kurumu. (2006). *Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr> Erişim Tarihi: 08.11.2017.
- Türkal, H. (2011). Türkiye'de 1923-1930 yılları arası bütçe politikası ve uygulamasının vergi politikası ve uygulaması açısından değerlendirilmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 44 (3), 85-107.
- Türkiye Belediyeler Birliği (2013). *Temel belediye mevzuatı*. Ankara: Azim Matbaası.
- Uludağ, A.ve Turunç, S. (2014). *Vergi ve kalkınma uluslararası toplumun gelişmekte olan ülkelere yaklaşımı*. Ankara: Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2002). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yomralıoğlu, T., Nişancı, R., Çete, M., Candaş, E. (2011). Dünya’da ve Türkiye’de taşınmaz değerlendirilmesi. *Türkiye’de Sürdürülebilir Arazi Yönetimi Çalıştayı*, 26-27 Mayıs 2011, Okan Üniversitesi.

Nafiye Işıl Karagöz: 1979 Kayseri’de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Kayseri’de tamamladı. 1998 yılında Erciyes Üniversitesi Kayseri Meslek Yüksekokulu Makine Bölümünü, 2003 yılında Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümünü bitirdi. 2015 yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Gayrimenkul Geliştirme Ve Yönetimi bölümünde yüksek lisansına başladı. 2003-2004 eğitim öğretim yılında özel bir dershanede Biyoloji Öğretmenliği yaptı. 2006 Yılından itibaren Kayseri Melikgazi Belediyesi’nde çalışmaya başladı halen bu görevini sürdürmektedir.

She was born in 1979 in Kayseri. She completed her primary, middle and high-school education in Kayseri. She graduated from Erciyes University, Kayseri Vocational School for Higher Education, Machine Department in 1998 and from Erciyes University, Faculty of Natural Sciences, Department Biology in 2003. She commenced her master studies at Ankara University, the Graduate School of Natural and Applied Sciences, the Department of Real Estate Development and Management in 2015. During 2003-2004 academic year she worked as a Biology teacher in a private teaching institution. She began working at Melikgazi Municipality in Kayseri in 2006. She still holds this position to date.

E-mail: nisilkaragoz@gmail.com

Prof. Dr. Metin Arslan: 1949 yılında Samsun’da doğdu. İlk, orta ve lise öğretimini Samsun’da tamamladı. Lisansını Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu yapı eğitimi bölümünde tamamladı. Yüksek lisans ve doktorasını Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim dalında yaptı. 2002’de Doçent, 2011’de Profesör oldu. Halen Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Gayrimenkul Geliştirme Ve Yönetimi bölümünde görev yapmaktadır.

He was born in 1949 in Samsun. He finished his primary, middle and high-school education in Samsun. He completed his undergraduate studies in the Construction Department of Ankara Boys’ Technical Teacher Training School. He finished his master and doctorate in Architecture Division of Institute of Natural Sciences of Gazi University. He became an associate professor in 2002, a full professor in 2011. Currently, he works in the Department of Real Estate Development and Management in the Graduate School of Natural and Applied Sciences at Ankara University.

E-mail: metinarslan@ankara.edu.tr

YAZARLARA NOTLAR

YAYIN İLKELERİ

İDEALKENT, disiplinlerarası bir yaklaşımla kenti merkez alarak hazırlanan çalışmaların yer aldığı hakemli bir dergidir. Dergi; Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında olmak üzere, yılda üç kez yayımlanır.

İDEALKENT'in yayım dili Türkçe ve İngilizcedir. Yaygın kullanıma sahip dillerde yazılmış makaleler de kabul edilir. Bu makaleler orijinal biçimleriyle ya da Türkçe'ye çevrilerek kullanılır.

İDEALKENT, Kentin analizinde temel bilim alanları ve yaklaşımları olan mimarlık, şehir planlama, yerel yönetimlerin yanı sıra tarih, sosyoloji, yerel siyaset, antropoloji, sanat tarihi, arkeoloji, kültürel çalışmalar, coğrafya ve kentsel değerlendirmeye konu olan her tür bilimsel yaklaşımı kenti anlamada anlamlı bulmaktadır. Bu amaca yönelik olarak üretilen kuramsal ve uygulamalı özgün çalışmaları yayımlamayı kendisine ilke edinen **İDEALKENT** bu çerçevedeki sosyal ve beşeri bilimler alanında yapılan tüm çalışmalara açıktır.

Dergide yayımlanan yazıların daha önce hiçbir yayım organında yayımlanmamış, ilk defa **İDEALKENT**'te yayımlanıyor olması gerekmektedir. Daha önce bilimsel bir toplantıda sunulmuş olan bildiriler, bu durumun belirtilmesi şartıyla kabul edilebilir.

İlk yayımlandığı tarihten itibaren asgari 25 yıl geçmiş olan; önem ve etki bakımından klasik metin olarak değerlendirilebilecek yazı ve çeviriler, daha önce yayımlanmamış olmaları kuralının istisnasını oluşturur. Bu tür metinlere daha önce yayımlanıp yayımlanmamış olmalarına bakılmaksızın **İDEALKENT**'te yer verilebilir. Buna ilaveten, dergide, kitap eleştirileri de yayımlanabilmektedir.

İDEALKENT'e yayımlanması için gönderilen araştırma makalelerinde verilerin güncelliğine önem verilmektedir. Araştırma verilerinin toplanması üzerinden 5 yıl veya daha fazla süre geçmiş ise araştırmaların güncelliğini kaybettiği yönünde görüş bildirilmektedir.

Bir makalenin **İDEALKENT** dergisi'ne sunulması, çalışmanın orijinal olduğu ve yazar(lar)ın başka bir kurumdan herhangi bir telif hakkı olmadığı anlamına gelir.

İDEALKENT'te yayımlanan yazıların fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayım için kabul edilen metinlerin, fiziki ve elektronik ortamda, tam metin olarak yayımlanmak da dâhil olmak üzere, tüm yayım hakları **İDEALKENT**'e aittir. Yazarlar **İDEALKENT**'e gönderdikleri makalede kullandıkları çizim, fotoğraf ve görsel malzemelerin kullanımından sorumludur.

Dergiye başvurular sadece elektronik ortamda kabul edilir. Dergi yazım kurallarına göre hazırlanan makaleler, [Makale Gönder](#) web adresinden Makale Gönder linki kullanılarak online olarak sisteme yüklenmelidir.

Gönderilecek makaleler derginin [Yazım Kurallarına](#) uygun olarak hazırlanmalıdır.

Makale dergiye ulaştıktan sonra, öncelikle şekil yönünden (APA 6) değerlendirmeye alınır. Bu değerlendirme sürecinde, makale şekil yönünden düzeltme yapılması gerekiyorsa, makale, yazarına gerekli düzeltme bilgileri ile beraber geri gönderilir. Şekil yönünden düzeltme yapılması makalenin kabul edildiği anlamını taşımaz. Şekil yönünden

düzeltilmeler yapıldıktan sonra, makale editörler tarafından içerik olarak değerlendirilmeye alınır.

Gönderilen makaleyi gecikme veya diğer bir nedenle başka bir yerde yayınlamak isteyenler yazılı bir başvuru ile yazarlarını dergiden çekebilirler. Yayınlaması kabul edilmeyen yazılar, gerekçesi ile birlikte üç ay içinde geri gönderilir.

Yazarlara yapılacak bilgilendirmelerin tümü e-posta yoluyla yapılır.

Metnin içeriği, bilimselliği ve diğer hususlara ilişkin sorumluluğu tamamen yazar(lar)a aittir. Yazar(lar), çalışmasını göndermekle burada yazılı olan tüm şartları kabul etmiş sayılır.

İDEALKENT'te yayımlanan yazıların fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayım için kabul edilen metinlerin, fizikî ve elektronik ortamda, tam metin olarak yayımlanmak da dâhil olmak üzere, tüm yayım hakları İDEALKENT'e aittir. Kullanılan çizim, fotoğraf ve görsel malzemelerin hakları da İDEALKENT'e ve anlaşmalı olarak da çizer ve fotoğrafçılarına aittir.

Yazıların Değerlendirilmesi

Yazılar, bilgisayar ortamında ve dizgi programlarında kullanılabilecek şekilde Word formatında derginin internet sitesinde bulunan [MAKALE GÖNDER](#) menüsü üzerinden gönderilmelidir.

Dergiye yayımlanmak üzere yollanan makaleler, "kör hakem" yöntemiyle değerlendirilmektedir. Editörler tarafından incelenen ve değerlendirilmesi uygun bulunan çalışmalar, iki ayrı hakeme gönderilmektedir. İki hakemin görüş ayrılığı durumunda, üçüncü bir hakemin görüşüne başvurulmaktadır. Hakemlerden gelen raporlar doğrultusunda, makalenin yayımlanmasına, yazardan hakem raporuna göre düzeltme istenmesine ya da yazının reddedilmesine karar verilmekte ve karar yazara iletilmektedir. Basımı uygun bulunan yazıların, yayımlanıp yayımlanmayacağına ya da derginin hangi sayısında yayımlanacağına editörler karar verir. Yazar, süreç konusunda DergiPark sistemi veya e-posta yoluyla bilgilendirilmektedir.

İdealkent'e ulaşan yazılar için yanıt verme süresi otuz gündür. Bu süre içinde yanıtlanmayan yazılar ulaşmamış demektir. Yazılarla ilgili olumlu ya da olumsuz görüş yazara mutlaka bildirilir.

Dergiye gönderilen makalelerin değerlendirmeye alınması için ön değerlendirme aşamasında mutlaka aranan şekilsel şartlar aşağıda belirtilmiştir:

- 1- Makale yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmalıdır (Kelime aralıklarından atıf ve kaynakça yazımına kadar bütün detaylar yazım kurallarına uygun olmalıdır).
- 2- Dergiye gönderilen çalışma [Makale Şablonuna](#) yüklenerek gönderilmelidir.
- 3- Makale [Genişletilmiş İngilizce Özet \(Extended Abstract\)](#) ile birlikte gönderilmelidir.
- 4- Makale ile birlikte [İntihal Denetim Raporu](#) mutlaka gönderilmelidir.
- 5- [Makale telif ve etik sözleşmesi](#) mutlaka doldurulmalıdır.

YAZIM KURALLARI

İDEALKENT'e gönderilen aday makaleler başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Makaleler APA'6.0 Publication Manual (<http://www.apa.org>) yayın biçimine uygun olarak hazırlanmalıdır.

İDEALKENT'e gönderilen yazılar için bir sayfa sınırlaması yoktur. Ancak, yazıların 4000-7000 arası kelime sayısında olması tercih edilmektedir. Gerekli kısaltma ve uzatmalar yazarla iletişim içinde yapılabilir.

Makaleler Türkçe ya da İngilizce olarak yazılabilir. Makalenin her biri en az 150 en fazla 200 kelimeyi aşmayacak şekilde Türkçe ve İngilizce yazılmış Öz ve Abstract'ı, [İDEALKENT makale şablonunda](#) yer aldığı biçimde verilmelidir. Yazının başlığı kısa olmalı ve 15 sözcüğü geçmemelidir. Ayrıca 3 – 5 arasında Anahtar Sözcükler ve Keywords verilmelidir.

Araştırma makalelerinde problem giriş bölümü içinde açıkça belirtilmelidir. Giriş bölümünü sırasıyla yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç bölümleri izlemelidir. Deneme-derleme türü makalelerdeki bölüm başlıkları ise içeriğe uygun olarak belirlenmelidir.

Makalelerin [İDEALKENT makale şablonuna](#) uygun olarak hazırlanmış olması ve ilk sayfa hariç makalenin herhangi bir alanına yazar isim ve adresleri yazılmaksızın sisteme yüklenmesi gerekmektedir.

İlgili makale şablonunu internet sitesinden indirebilirsiniz!

İdealKent (Kent Araştırmaları Dergisi)

www.idealkentdergisi.com

E-posta: idealkent@gmail.com

Nasuh Akar Mahallesi 1403. Sok. 10/5 Balgat-Çankaya/Ankara

Tel: 0312 285 53 59 Gsm: 0543 285 53 59 Faks: 0312 285 53 99